

Het Leeskabinet

Johan Gram, David François van Heyst, D. A. van Waalwijk

HET LEESKABINET

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

Januari 1903.

MET PLATEN.

EIDEN.
NIFTERIK Hz.

HET

LEESKABINET

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

Januari 1903.

MET PLATEN.

...EIDEN.
...NIFTERIK Hz.

Ter aankondiging ontvangen boeken

Sedert 1 December 1902.

Liederboek van Groot-Nederland, verzameld door F. R. Coers Frzn. Vierde Boek. Bussum, C. A. J. van Dishoeck.

Broese's Almanak voor iedereen, 1903. Utrecht, J. G. Broese.

Giovanna en Ebelo, naar Sophus Michaëlis. Haarlem, Vincent Loosjes.

Clarie Howald, door Joh. W. Broedelet. Amsterdam, C. L. G. Veldt.

Ziska, naar Marie Corelli. Amsterdam, C. L. G. Veldt.

Drie sprookjes, door Anna van Gogh—Kaulbach. Haarlem, Vincent Loosjes.

Over de nieuwe vrouw en hare liefde, door Feda. Haarlem, A. E. van der Heide.

De Natuur, afl. 12. Utrecht, J. G. Broese.

Parsifal, Weekblad voor de Leerlingen van Gymnasia, Hoogere Burgerscholen en Instituten, onder redactie van A. C. C. de Vletter. Baarn, Hollandia-Drukkerij.

De drie Nachten. Liefdesliederen van Marie Madeleine. Uit het Duitsch vertaald door Henri Borel. Bussum, C. J. W. Grentzebach.

Walden. Uit het Amerikaansch van Henri David Thoreau vertaald door Suze de Jongh van Damwoude. Bussum, C. J. W. Grentzebach.

De bedolven Tempel, door Maurice Maeterlinck. Vertaling van Mevr. G. M. van der Wissel—Herderschee. Amsterdam, C. L. G. Veldt.

Wijsheid en Levenslot, door Maurice Maeterlinck. Vertaling van Mevr. G. M. van der Wissel—Herderschee. Tweede herziene druk. Amsterdam, C. L. G. Veldt.

Langs verschillende wegen, door Enka. Nijkerk, G. F. Callenbach.

☛ Aan H.H. Uitgevers wordt beleefd verzocht, bij de toezending hunner werken ter beoordeeling, tevens [illegible] te willen opgeven.

Alle Correspondentiën be[illegible] worden gericht tot den Heer [illegible]

Ongevraagde bijdragen, di[illegible] niet teruggezonden worden, t[illegible] afzender er bijgevoegd zijn [illegible]

HET LEESKABINET.

HET

LEESKABINET.

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

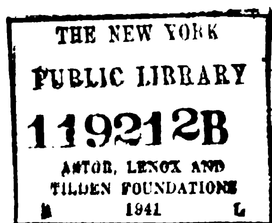
ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

VOOR 1903.

EERSTE DEEL.

LEIDEN,
L. VAN NIFTERIK Hz.
1903.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
119212B
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
1941

INHOUD.

INHOUD.

DE PLATEN ALDUS TE PLAATSEN:

MARTINUS NIJHOFF.

DE FIRMA MARTINUS NIJHOFF.

1853 — 1 JANUARI — 1903.

DOOR

JOHAN GRAM.

(*Met Portret.*)

Menigeen herinnert zich nog levendig de eigenaardige, sprekende persoonlijkheid van Martinus Nijhoff, den drukken, welbespraakten causeur, bewegelijk en luidruchtig als een vurige zoon van het Zuiden. „Een klein doch flink gebouwd man, met groote, zoo hij in vuur geraakte, merkwaardig expressieve oogen, die toch ook weder zoo gemoedelijk konden stralen onder dat hooggewelfde voorhoofd. De breede mond door lichte bakkebaarden geflankeerd." Aldus schetste Boele van Hensbroek het beeld van den man dien hij, gelijk hij het zoo goedgevoeld en trouwhartig uitdrukt: „het geluk heeft gehad te kennen als chef, als compagnon, als vriend, als vader, jaren lang, bijna een kwart eeuw, in allerlei omstandigheden."

Wij allen herinneren ons hem, gelijk hij daar aan zijn lessenaar zat in de voorkamer van het huis in de Raamstraat, een ieder te woord staande, u verbazende door zijne veelomvattende kennis en intusschen, terwijl hij raad gaf of luisterde, onafgebroken zijne blonde bakkebaarden streelende.

Maar slechts weinigen weten nog te vertellen van den tijd toen

Nijhoff, nu 50 jaar geleden, op 1 Januari 1853 zijne zaak vestigde in een paar eenvoudige kamers op de Amsterdamsche Veerkade. Het huis waarin Nijhoff zoo bescheiden aanving, was een soort van karavanserai, waar verscheidene ongehuwden woonden, en waar o. a. Taco Scheltema, die later als kunstschilder naam maakte, ook gehuisvest was. Achter een der ramen las men: „Librairie ancienne et moderne" en op de deur in de gang was aangeplakt: „Binnen zonder kloppen".

In dien miniatuur-boekhandel begon Martinus Nijhoff zijne loopbaan, waartoe hij èn door zijn vader, den begaafden en kundigen archivaris van Gelderland, èn door de opleiding die hij genoten had, zoo degelijk was voorbereid.

Na de Latijnsche school bezocht te hebben, kwam Martinus Nijhoff op negentienjarigen leeftijd in zijns vaders zaak als leerling en besloot spoedig zich aan den ouden handel te wijden. „Van geen boekenstalletje," vertelt Boele van Hensbroek in zijn uitvoerig levensbericht, (uit de Maatschappij voor Letterkunde) „was hij weg te slaan. Hij maakte — bibliographisch registrator als hij altijd was — een magazijn-catalogus voor zijn vader, en vervaardigde zelfs een supplement op Brinkman's lijst voor 1846, dat Brinkman werkelijk deed drukken.

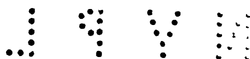
„Zoo had hij de eerste stappen gezet op den weg, dien hij met zooveel eer zou bewandelen. Hij was reeds wat hij altijd zou zijn: boekhandelaar."

En met grondige kennis van de neigingen, het karakter en het doen en laten zijns voorgangers, laat Nijhoff's vaardige levensbeschrijver er op volgen:

„Waarschijnlijk staat Nijhoff op dat punt eenig daar. Er zijn begaafde, begaafder uitgevers, boekhandelaars geweest, doch meestal offerden zij toch aan eenige liefhebberij! Dat was het geval met Plantijn, die nu en dan een gedichtje maakte; met Sepp, die natuurkundige werken schiep; met Didot, die de kunst bestudeerde; en met zoovele anderen. Maar Nijhoff was geheel en alleen en uitsluitend boekhandelaar.

„Ik heb nooit iemand gekend en ik ben zeker dat ik nooit iemand zal kennen, die zijn vak meer liefhad.

„Het was geene bekrompenheid maar eene buitengewone sterke

persoonlijkheid, die hem beheerschte in die richting. Bij een mooie bibliotheek apprecieerde hij alles in alles; maar ook popelde zijn hart om die te.... bezitten? Hij dacht er niet aan; neen om ze te veilen! Naast zijne hoogste waardeering van een boek, — en hij genoot een boek als weinigen — rees toch ook de gedachte, wat het beteekende als handelsartikel.

„Bibliophiel in den eigenlijken zin des woords was Nijhoff in groote mate; in den gebruikelijken zin is hij het nooit geweest. Hij had het boek lief; maar bovenal als drager van het weten der menschheid kon hij een mooi uiterlijk, een fraaien band, keurige illustraties waardeeren, hij keerde zich toch tot den inhoud; en de handel in buitengewone drukken, fijne kunstwerken, die artistiek genieten brengen aan den echten bibliophile, bleef hem altijd een zuiver bijkomende zaak in zijn streven."

In Amsterdam onder leiding van den eenigen Frederik Muller had Nijhoff intusschen veel geleerd en zijn gezichtskring verruimd. Op diens aanbeveling werd hij in den grooten wetenschappelijken boekhandel van A. Frank te Parijs geplaatst. Daar bracht Nijhoff ruim een jaar door, leefde met jonge vakgenooten en jonge schilders en voerde een drukke briefwisseling met familie en vrienden in Holland.

Ofschoon Martinus zoo van de zijde zijner nieuwe patroons te Parijs als van den kant van Frederik Muller zeer aanlokkende voorstellen waren gedaan, besloot hij niettemin zijn eigen zaak te beginnen. Zoo kwam hij in Den Haag met een aanbeveling van zijn vader bij den toenmaligen chef der Koninklijke Bibliotheek, J. W. Holtrop. Deze kundige bibliograaf moedigde den jongen man aan; de vriendelijke vrouw des huizes — Nijhoff noemde mevrouw Holtrop in latere jaren dikwijls zijn tweede moeder — was hem symphatiek.

Spoedig was de jonge boekhandelaar, die zoo geheel anders aanving dan zijn debuteerende broeders, op menig terrein der hofstad een bekende. In den huiselijken kring van den Bibliothecaris Holtrop, die op Zondagavond zijne vrienden en bekenden ontving, kwam Nijhoff met allerlei menschen van talent en beteekenis in aanraking. „Oefening kweekt kennis", dat toen zijn hoogsten bloei beleefde, bracht Nijhoff aan „het Servetje" in kennis met Van

Zeggelen, Keller, Cremer, Van den Bergh; in Pulchri Studio werd hem de gelegenheid geboden, den schilderskring uit die dagen te leeren kennen.

Taco Scheltema, met wien hij in één huis woonde en die even als hij een Gelderschman was, bracht hem als van zelf in kennis met andere jeugdige artisten, en zoo kwam hij geleidelijk ten huize der familie Cool, waar hij zijne toekomstige vrouw leerde kennen.

„Eerst op 1 Mei," vertelt de nauwkeurige levensbeschrijver, uit wiens rijke stof herhaaldelijk door mij geput is, „toen Nijhoff zijn terrein had verkend, zond hij zijn eersten catalogus in het licht, nadat hij in Maart als eerste fondsartikel, Weleveld's „Handboek van den Nederlandschen adel" had aangekocht. Spoedig daarop bracht zijn vriendschap met den Utrechtschen Doctorandus Jan Tideman, later conservator der HSS. aan de Kon. Bibliotheek, een der stichters, met M. de Vries en Jonckbloet, van de Vereeniging voor oude Nederlandsche letterkunde, hem tot aankoop van de voor dien tijd belangrijke uitgaven van Middel-nederlandsche teksten, uitgaven waarvan velen nog op dit oogenblik haar belang niet hebben verloren. Daarbij deed er zich een toevallige omstandigheid voor, die in hare gevolgen voor Nijhoff belangrijk was. Het Koninklijk Instituut was opgeheven en nog waren een paar door het Instituut ondernomen werken onuitgegeven gebleven, o. a. J. H. Halbersma's Aanteekeningen op het 4e deel van v. Maerlant's Spiegel historiael. Halbertsma nu had jaren een exemplaar van Diericx' Gentsch Charterboekje gezocht en Nijhoff had het hem door zijn vele relatiën met Vlaanderen, gemakkelijk weten te bezorgen. Halbertsma schreef nu aan den toenmaligen referendaris van K. en W. aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken dat het hem aangenaam zijn zoude, zoo Nijhoff zijn boek zou uitgeven. Deze verzocht Nijhoff bij hem te komen spreken, en de uitslag was niet alleen, dat Nijhoff Halbertsma's werken in den handel bracht, maar dat ook zijne firma werd gedrukt op Prudens van Duyse's Nederl. Versbouw.

„Zoo was de grondslag gelegd voor die verbinding met het gouvernement, die, slechts zelden om bijzondere redenen gestoord, tot op dezen dag voortduurt, zich uitbreidend over de verschillende ministeries; en zoo kan Nijhoff's fonds-catalogus een lange lijst

aanwijzen van hoogst belangrijke werken, vooral op historisch en indologisch gebied, waarvan de exploitatie aan hem werd toevertrouwd."

In November 1853 hield hij zijne eerste veiling en wel van handschriften en autografen van Generaal de Petit. Daar hij geen geschikt lokaal daarvoor had, werd door hem eene zaal in het schoolgebouw van het „Nut van het Algemeen", op den hoek van het Buitenhof gehuurd, waar hij voor het eerst als openbaar verkooper optrad, en die lange reeks auctiën opende, welke hij tot 1878 in de Raamstraat zou leiden.

Nijhoff's optreden als zoodanig was éénig. Welbespraakt, steeds met een puntig antwoord gereed, met eene buitengewone vrijmoedigheid bedeeld, die hij zonder aanziens des persoons toepaste, was onze jonge, ondernemende boekhandelaar juist de man, om met succes den hamer te zwaaien. Hij vond makkelijk le mot pour rire, wist met een kwinkslag den geboden prijs op te jagen, en de waarde van het te verkoopen boek in 't licht te stellen. In één woord: Nijhoff was een éénige auctionaris, wiens handige zetten en juist gemikte, prikkelende aanprijzingen hun doel bijna nooit misten. Destijds woonde er in Den Haag een Israëlietisch boekenslijter, bekend om zijne slimheid en buitengewone gevatheid in het geven van guitige antwoorden. Iedereen in de hofstad kende David Blok, die met een boekenstalletje op de markt stond. Bij velen, zoo bij Vosmaer en Nijhoff als bij Keller en anderen, kwam Blok vrij binnen, om zijne kwinkslagen aan den man te brengen. Ook op Nijhoff's boekverkoopingen was David Blok eene onmisbare illustratie. Menigmaal was de luide woordenwisseling tusschen uitgever en kooper zóó vermakelijk, dat een grappenmaker eens de namen van het tweetal verwisselende, sprak van David Nijhoff en Martinus Blok.

Later kwam de vermaarde hamer in handen van Nijhoff's schoonzoon, den heer Boele van Hensbroek, en deze hanteerde het familiewapen met zulk een tact en zulk een geest, dat men inderdaad geen waardiger opvolger voor den levendigen, alles durvenden Martinus had kunnen wenschen.

Uit dien tijd dagteekent ook Nijhoff's pogen om de uitgave van een orgaan, een tijdschrift machtig te worden, waarin hij

slaagde door den aankoop van den ouden „Kunst- en Letterbode". Hierdoor kwam hij in voortdurende aanraking met de redactie van het blad, de heeren: Mr. Snellen van Vollenhoven, Jhr. Mr. de Witte van Citters en Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, met wie Nijhoff in zijn verdere leven zeer verbonden bleef.

De groote gebeurtenis van 1854 was en bleef echter het aankoopen van het alombekende huis in de Raamstraat, dat zoo menigen geleerde en bibliophile tot zich trok en dat, in de schatting van den alledaagschen Hagenaar, zoo weinig van een boekenwinkel had.

Toch, ondanks die inspanning van al zijne krachten, ging het hem, althans finantieel, niet voor den wind, doch Nijhoff „desespereerde nimmer". Steeds zijn doel in het oog houdend, begon hij in 1856 de uitgave van de „Nederlandsche Bibliographie". „Tot heden," schrijft Boele, „is zij aan het doel van haar schepper trouw gebleven en strekt zij tot leiddraad aan buitenlandsche bibliothecarissen bij de keuze der Nederlandsche boeken, die hun nuttig en noodig zijn."

In 1860 werd de „Nederlandsche Spectator" van den ouden heer Smits", welk weekblad Dr. Lindo met zulk een talent eenige jaren bijna geheel alleen gevuld had, van Breda naar Den Haag overgebracht en door Nijhoff uitgegeven. Dr. Lindo, Nijhoff's zwager, bleef de hoofdredacteur van den nieuwen Spectator, doch mocht zich verheugen in een kring van vaste medewerkers, waartoe aanvankelijk behoorden: Dr. Bakhuizen van den Brink, Dr. Campbell, Mr. de Witte van Citters, Cremer, F. A. T. Delprat, C. Busken Huet, A. Ising, G. Keller, Lod. Mulder, Robidé van der Aa, J. Tideman, Snellen van Vollenhoven en Mr. C. Vosmaer. Doch Nijhoff was niet alleen de uitgever, maar de allen opwekkende en drijvende beweegkracht van dat Weekblad. Ik herinner mij nog den eersten Spectator-avond, dien ik in 1863 in de Nieuwstraat ten huize van den heer Mijné bijwoonde. Bakhuizen van den Brink in zijn traditioneele zwarte rok in 't midden tronende, druk gesticuleerende en zich warm makende over een politieke gebeurtenis. Tegenover den Punch-God, zooals Dr. Van Vloten aller oneerbiedigst toen Dr. Bakhuizen in een hekelschrift betiteld had, zat Gerard Keller, vlugge aanteekeningen uit het gesprokene ma-

kende voor zijne „Vlugmaren", die destijds zoo gaarne gelezen werden. Daar naast de lange stijve figuur van Vosmaer, zoo sterk op het profiel van Erasmus gelijkende, dat het mij dadelijk trof. Dr. Campbell met zijn lachend, welgedaan en slim paters- of abtsgelaat daarnaast, met den kleinen Robidé van der Aa in gesprek, terwijl Dr. Lindo druk aan het redeneeren was met Nijhoff, die, vlijtig zijn bakkebaarden streelende, uiterst bewegelijk, telkens de schouders ophalende, een of ander stond te betoogen.

Keller was toen juist redacteur van de Arnhemsche Courant geworden, en stond op het punt van naar Gelderland's hoofdstad te verhuizen. Er werd over beraadslaagd, wie den geestigen Flanor zou opvolgen, en Nijhoff liet zich daarbij terdege hooren.

In datzelfde jaar reisde Nijhoff naar Londen, om met Murray de uitgave van een „continental-edition" van Motley's „Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden 1584—1609", te regelen. Ook verzamelde hij de verspreide, „Historische Schetsen" van I. R. Thorbecke, en werd tevens agent voor Europa en Amerika van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. De allerbelangrijkste gebeurtenis van dat jaar was voor hém ontegenzeggelijk zijne verloving met mejuffrouw Emma Cool, de dochter uit een groot, lief gezin, waar de muziek met geestdrift beoefend werd, en waar een der zonen, Tom Cool, wijlen de begaafde schilder, het kunstelement zoo gelukkig vertegenwoordigde.

Al meer en meer breidde Nijhoff geleidelijk zijne zaken uit. In 1861 onderneemt hij de uitgave van den „Staats-almanak" en de exploitatie van den „Regeerings-almanak" van Nederl. Indië, van het Departement van Koloniën verkregen; de bundel „Bijdragen tot de geschiedenis van het Koloniale Beheer, 1816—30", van den I. P. Elout verschijnt, te zamen met het gefacsimileerde „Confessionale" en van Herwerden's „Exercitationes criticae". Als groote onderneming worde hier vooral genoemd de Jonge's „Opkomst v. h. Nederl. gezag in N.-I.", het werk dat later met medewerking van P. A. Tiele, M. L. van Deventer en I. E. Heeres voortgezet, „het statig aantal deelen vormt, onmisbaar voor een elk, die de geschiedenis van ons land uit hare bronnen wil leeren kennen."

Uit dien tijd dagteekent ook het ontstaan van het bekende triumviraat: „Nijhoff, Thieme, Sijthoff, dat, vol moed en onder-

nemingslust, de uitgave van het „Nederlandsch Woordenboek" op zich nam, later de werken van Jacob van Lennep uitgaf en ook de courant „Het Vaderland" oprichtte. Sijthoff drukte het Woordenboek, Thieme belastte zich met de exploitatie en Nijhoff was de schakel, die beiden met de redactie verbond.

Ook met de veilingen kreeg Nijhoff de handen vol. Daaronder muntte vooral uit de veiling der Bibliotheek Enschedé te Haarlem, waar, zooals Boele bericht, de eerste uitgave van het „Speculum humanae salvationis" voor *f* 7500,— aan Bernard Quaritch werd toegeslagen.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, die het toen met haren Leidschen uitgever niet best vinden kon, liet hare uitgaven bij Nijhoff verschijnen. Werken van Jorissen, de „Gedenkschriften van Van Hogendorp", het „Journaal van Duyck", Oldenbarnevelt's „Gedenkschriften" werden eveneens door hem uitgegeven.

In Juni 1872 deed hij met zijn vriend Mr. C. Vosmaer, den Brusselschen antiquaar G. A. van Trigt, en den bekenden bibliophile Alph. Willems uit Brussel, een uitstapje naar Londen, welke tocht aan Vosmaer zijn „Londinias" in de pen gaf, waarin Nijhoff als Neaules, de overige reisgezellen Aloopex, Porthmos en Oïlmos gedoopt, ieder in hun doen en laten worden gekenschetst.

De haastige, doorzettende N e a u l e s (Nijhoff) wordt door Vosmaer te recht als vooruitloopende en de vrienden drijvende voorgesteld:

„. . . . de vlugge Neaules
Leidde hen snel vooraan, — tot Helios zonk in de westkim.
Dan zich reinigend, offren zij 't beste der runders den goden,
Plengend den gouden Oporto. Des avonds hoorden zij 't zangspel,
Zagen een tooverballet waar honderden Chariten dansten,
Kunstig als kevers gedost en weer andren als bijen of vlinders.
„Entomologische les," dus noemde 't Neaules."

Uit dien tijd dagteekent ook de uitgave van Limburg Brouwer's „Akbar", dat in 1895 zijn 5^en^ druk beleefde.

Voorts: Huygens' „Mémoires" door Jorissen; Bolhuis' „Friesche geschiedschrijving"; P. L. Muller's „Wilhelm III und Waldeck";

en tusschen al dien ernst het levendige en pikante product der luidruchtige Mina Kruseman „Een huwelijk in Indie".

Tot het belangrijkste uit dat tijdperk behoort ook nog: Motley's „John of Oldenbarnevelt", dat bij Murray te Londen en Nijhoff verscheen; „Notice du Musée royal de la Haye" van Jhr. Mr. V. de Stuers; de uitgave van de „Bibliotheca juridica", en de „Annales de la typographie Neerlandaise au XVe Siècle", door Dr. Campbell. Ook verschenen nog: de tweede uitgave van Vosmaer's „Rembrandt", en „De Nederlandsche Wetboeken", door Prof. Fruin te Utrecht bewerkt.

* * *

In 1877 trok Nijhoff naar het ruime, mooie huis in de Nobelstraat, dat, gelijk de heer Boele getuigt, „den grooten bloei zou zien van zijn huisgezin, van zijne zaak, maar waar hem bij veel geluk ook veel leed zou treffen, en waar hij aan zijne schepping zou ontvallen."

Met de hem eigene voortvarendheid toog Nijhoff aan het werk en richtte weldra alles zoodanig in, dat die duizenden boeken en werken goed geborgen waren en alles voortreffelijk was gerangschikt.

Nijhoff was en bleef veler vraagbaak, en daar zijne hulpvaardigheid zijne zeldzame boekenkennis evenaarde, durfde iedereen bij hem aankloppen. Een ieder was welkom. Ik herinner me, hoe ik hem destijds omtrent een pas verschenen handboek over telegraphie eens inlichtingen vroeg. Een enkele greep aan de bakkebaarden, een kort staren met de bolle oogen en — Nijhoff zette mij beknopt en duidelijk inhoud en strekking eener uitgave uiteen, welke, naar mijne leekenopvatting, zoo geheel en al buiten zijn waarnemingsterrein moest liggen.

Zoo herinner ik mij nog, hoe Nijhoff, dien ik over het aanbrengen van den titel op den omslag eener uitgave raadpleegde, bij die gelegenheid een allerbelangwekkendst praatje hield over het zoodanig rangschikken van den titel, het samenstellen van grootere en kleinere regels, waardoor het geheel een bevallig lijnenspel vormde. Over dergelijke toepassing der schoonheidsleer had ik toen nog nooit nagedacht. Ik moest echter erkennen, dat de wijze, waarop de kundige Nijhoff den titel van het boekje

schikte en wijzigde, den omslag buitengemeen in waarde deed rijzen. Het oog rustte er nu met welgevallen op, en ik zelf had een lesje ontvangen, dat ik nooit meer vergeten zou.

* * *

In dien tijd verschenen weldra Prof. De Louter's „Staatsrecht van Nederlandsch Indie", het 4e en laatste deel van Bakhuizen van den Brink's „Studiën en Schetsen" en het slot van Van Toorenenbergen's uitgave van Marnix' geschriften. Ook uit dat tijdperk dagteekent de reis van Nijhoff met Vosmaer naar Italië, een sinds lang beraamde tocht, waarvoor beiden zich terdege voorbereid hadden door ijverig kunstgeschiedenis te beoefenen. Bijna twee maanden vertoefden beiden in het land der klassieke kunst en genoten, zooals een daarvoor zoo ontvankelijk menschenpaar gelijk Vosmaer en zijn vriend genieten kan. Voor Vosmaer was de vrucht dier reis een echt artistiek verhaal „de Amazone", gelijk vóór hem Cherbuliez aan het Parthénon zijn „Apropos d'un cheval" had ontleend. Voor Nijhoff, die zich te sterk had ingespannen, had deze merkwaardige reis het noodlottig gevolg, dat zijne gezondheid er voor goed door geknakt werd.

Van dat oogenblik af scheen het wel alsof de vroegere kracht en werklust hem begeven hadden. Hij was nog wel de voortstuwende kracht, zijn weergalooze vlugheid en wakkere handelsgeest lieten hem wel niet in de steek, maar de ondernemende man gevoelde toch behoefte aan krachtiger medewerking en verbond op 1 Januari 1879 den heer Boele van Hensbroek als vennoot aan zijne zich steeds uitbreidende zaak.

Nijhoff had nu meer tijd om zich met de uitgaven bezig te houden, en schreef een uitstekende levensschets van Frederik Mulder, gelijk hij later de levensloopbaan van G. F. N. Suringar beschreef.

Achtereenvolgens zagen nu bij Nijhoff het licht: het eerste deel van de door Prof. Land en van Vloten bewerkte uitgave van Spinoza; de aanvang van Prof. I. Verdam's „Middelnederlandsch Woordenboek", Professor P. J. Blok's met vreugde ontvangen „Hollandsche stad in de Middeleeuwen", spoedig door diens „Hol-

landsche stad onder de Bourgondische-Oostenrijksche heerschappij" gevolgd; Dr. Franck's „Etymologisch Woordenboek"; de aanvang van „Petit's Bibliotheek van Pamfletten" te Leiden.

Later stelden het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, het Historisch genootschap te Utrecht en de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem hunne kostbare uitgaven onder Nijhoff's hoede, en zoo breidden zich de betrekkingen der firma naar alle kanten uit. Diep en blijvend trof hem de dood van Vosmaer in 1889, aan wien hij door zulke hechte vriendschapsbanden verbonden was. De letterkundige nalatenschap van den smaakvollen kunstkenner, „Inwijding", werd door Nijhoff uitgegeven. Nog deed hij met den oud-minister van Financiën, Sprenger van Eijk, het weekblad „Nederland" uitkomen en verleende zijne bemiddeling voor diens commentaren op Pierson's belastingwetten.

Zoo vierde Nijhoff op 1 Januari 1893 het gedenkwaardig feit zijner veertigjarige loopbaan als boekhandelaar-uitgever te midden zijner huisgenooten en vrienden. „Voor binnen- en buitenlandsche geleerden," aldus getuigt Nijhoff's nauwkeurige biograaf, „was Nijhoff in die veertig jaren een vriend en vraagbaak geweest. Om de Nederlanders slechts te noemen, zou ik de namen moeten opsommen van bijna allen, die gedurende die jaren in letteren of wetenschap beteekenis hadden. De kennis en vriendschap van die talloozen zoo uit Nederland als uit den vreemde, dankte Nijhoff vooral aan de meer dan t w e e h o n d e r d catalogussen, welke hij van zijn magazijn verspreidde, als de vruchten van zijn rusteloos trachten waar het mogelijk was de gezochte boeken aan te koopen, om die dan te brengen, waar zij behoorden en nut konden stichten. Behalve de talrijke vakcatalogussen dóor Boele, sedert 1892 bijna uitsluitend door Wouter Nijhoff vervaardigd, was vooral de in Januári 1893 verschenen catalogus van zeldzame en kostbare boeken er een, waarop een antiquaar trotsch kan zijn." Reeds *N°. 318* van deze reeks catalogussen is in 1902 verschenen.

De stichter der firma schreef in 1884 vóór den toen uitgegeven Fondscatalogus: „Het fonds van een uitgever wordt genoemd de verzamelde uitgaven door hem in het licht gezonden, hetzij voor eigen rekening of voor rekening van anderen; voorts de van andere uitgevers aangekochte artikelen; eindelijk de boekwerken

waarvan hem het dépôt is toevertrouwd of het uitsluitend debiet aan den handel is opgedragen.

„De volgende catalogus bevat de titels der aldaar door mij of mijne firma uitgegeven, aangekochte of in den handel gebrachte boekwerken sedert de vestiging mijner zaak op 1 Januari 1853.

„Op weinige uitzonderingen na, zijn daarin niet opgenomen een aantal brochures, die wegens haar voorbijgaand belang thans alle waarde verloren hebben. Van de aangekochte werken zullen hier ook enkele gemist worden, die in vorige fondslijsten voorkwamen, maar sedert uitverkocht zijn.

„Als uitgever was het minder mijn streven, ‚in bestaande behoeften te voorzien,' dan wel het aanzijn te helpen geven aan oorspronkelijke werken van blijvende beteekenis betreffende Nederland's geschiedenis, staatsrecht, koloniën, kunstgeschiedenis, middeleeuwsche letterkunde en bibliographie. Door bijzondere aanleiding werd de uitgave van eenige belangrijke entomologische en van een paar novellistische werken daaraan toegevoegd, zooals ook de uitgave van het Woordenboek der Nederlandsche taal de aanleiding was tot de uitgave der andere lexicographische werken."

De fonds-catalogus, in welks inleiding Martinus Nijhoff deze opvatting van zijn uitgeversambt neerschreef, loopt van 1853 tot 1897 en is 166 bladzijden groot.

Nijhoff's opvolgers, zijn schoonzoon Boele van Hensbroek en zijn zoon Wouter, voegen daaraan toe, dat „deze bijgewerkte uitgave moge bewijzen, dat van bovengenoemd streven niet werd afgeweken.

„Het aandeel oorspronkelijke werken van blijvende beteekenis sinds 1884 door onze firma, vooral op het gebied der Nederlandsche geschiedenis, Nederlandsche kerkgeschiedenis, koloniën en koloniaal beheer, kunstgeschiedenis, enz. enz. in het licht gegeven, springt bij het lezen van den catalogus in het oog.

„Aan de Natuurwetenschappen werd in de laatste jaren meer aandacht gewijd, terwijl op dat gebied nog belangrijke uitgaven aanstaande zijn. Hierbij behooren ook de „Archives Néerlandaises" en de kostbare uitgave der werken van „Christiaen Huygens," welke op verlangen van de „Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen" door ons in den handel gebracht worden.

„Behalve deze Maatschappij vertrouwden ons sedert 1884 het bezorgen en in den handel brengen hunner uitgaven eveneens toe: (behalve de daareven vermelde genootschappen) de Vereeniging van Wiskundige Adviseurs bij Levenverzekering-Maatschappijen; de Maatschappij der Vlaamsche Bibliophilen; de Maatschappij der Antwerpsche Bibliophilen en de Britsche regeering voor de Indian Government-publications.

„Van belangrijke aankoopen worden o. a. genoemd: de Werken der Marnix-Vereeniging, Max Rooses' Chr. Plantin en het Archief voor kunstgeschiedenis."

* * *

Aan dit drukke, welbestede leven maakte de dood den 24en September 1894 een einde. „Bij allen, die Nijhoff hebben gekend," schrijft Boele in zijn uitvoerige schets, „zal zijne nagedachtenis in eere blijven, en in de geschiedenis der wetenschap zal hij, eens de plaats innemend die hem toekomt, genoemd worden te zamen met hen, wier namen als uitgevers of boekhandelaars na eeuwen nog voortleven."

Gelukkig voor eene stichting zoo belangrijk en zoo veelomvattend als deze, ging met den dood van den oprichter ook de onderneming zelve niet te loor. Daarvoor had de vooruitziende, welberekende Martinus gezorgd. Zijn schoonzoon Boele van Hensbroek, sinds jaar en dag Nijhoff's rechterhand, doorkneed in het boekverkoopers- en uitgeversvak, *nourri dans le sérail et en connaissant les détours*, was al dadelijk de aangewezen man om den wakkeren, scherpzienden, veelontwikkelden Martinus te vervangen. Zelfs had Boele zich zoo doordrongen van Nijhoff's geheele doen en laten, van diens eigenaardigheden en manieren, ja van diens gebaren en stembuigingen, dat het soms den indruk gaf, alsof de jeugdige medewerker zich beijverde om de *faits et gestes* van zijn schoonvader zoo getrouw mogelijk weer te geven. Geen wonder trouwens, als men den ganschen dag samenwerkt met een man als Nijhoff, dat men in zijne bewondering voor diens kunnen en weten, zich onwillekeurig hem tot voorbeeld stelt.

Boele van Hensbroek, die zijn eerste leerjaren bij den boek- en kunsthandelaar Couvée te 's Gravenhage doorbracht, kwam op zijn 20e jaar in Nijhoff's omvangrijke zaak. Onder leiding van Dr. J. van Deventer oefende hij zich in het Latijn en Grieksch, en met de hem van nature geschonken vlugheid van geest drong hij van lieverlede in al de takken van het uitgeversvak door.

Als Nijhoff's rechterhand in de uitgebreide correspondentie, het samenstellen van catalogi en het houden van auctiën, had Boele getoond, in alle opzichten daarvoor de rechte man te zijn. Als vlug, geestig stylist en smaakvol dichter heeft hij naam gemaakt in de Nederlandsche letteren, en was dus in dubbele hoedanigheid geroepen om naast zijn schoonvader op te treden.

Houdt deze vennoot zich hoofdzakelijk met de uitgeverszaak, de auctiën en de briefwisseling bezig, Wouter Nijhoff, reeds bij zijns vaders leven de derde in den bond, stelt voornamelijk de magazijn-catalogi samen, en beijvert zich nieuwe internationale betrekkingen aan te knoopen.

Alvorens in de firma te worden opgenomen, heeft ook Wouter Nijhoff zich degelijk voorbereid voor de veelomvattende taak. Na eerst het Haagsch gymnasium te hebben bezocht, heeft hij onder leiding van den heer C. R. Kras, kassier en chef van de afdeeling voor den modernen handel en voor de uitzendingen naar Indië, zich eerst in de zaak zijns vaders geoefend en gemeenzaam gemaakt met den ganschen omvang van het bedrijf. Daarop is hij bij de firma Joseph Baehr en Co, te Frankfort a. M., een der grootste antiquaren van Duitschland, werkzaam geweest, ten einde zich op de hoogte te stellen van alles wat den handel in oude en nieuwe boeken betreft. Daarna heeft hij met hetzelfde doel bij de uitgeversfirma H. Welter, 59 rue Bonaparte te Parijs, eenigen tijd doorgebracht, om vervolgens, in het vaderland teruggekeerd, zich met hart en ziel aan de zaak te wijden, waarvan hij deelgenoot werd.

Onder beider bestuur verschenen na 1896 nog tal van belangrijke uitgaven, zooals: Het Haagsche leven in de tweede helft der 17de eeuw door Dr. Betz; het merkwaardige boek over Spanje, door Jozef Israëls, waarin de schilder zich als zulk een uitnemend en oorspronkelijk verteller doet kennen; eene bloemlezing uit

Allard Pierson's werken; Teekeningen van Rembrandt Harmensz. van Rijn (in phototype gereproduceerd); en voorts de voortzetting der bij de firma aangevangen uitgaven. Holtrop's „Monuments typographiques des Pays-Bas au XV^{ne} Siècle" werd door Wouter Nijhoff vervolgd.

* * *

Op 1 Januari 1903 viert de firma Martinus Nijhoff haar vijftigjarig bestaan. In die halve eeuw heeft zij zich in den boekhandel eene hooggewaardeerde plaats verzekerd en in het buitenland een eervollen naam verworven. Daardoor is zij in niet geringe mate bevorderlijk geweest aan de verspreiding van Nederlandsche boeken in den vreemde. Zelfs is Wouter Nijhoff vol wakkeren ondernemingsgeest naar New-York getogen, om ginds, 114 Fifth avenue, een filiaal te stichten, en aldus te zorgen, dat de Nederlandsche boekhandel in Amerika waardiglijk vertegenwoordigd worde.

Een kring van geleerde en geletterde mannen, die dezen gedenkwaardigen dag niet onopgemerkt voorbij wil laten gaan, brengt dan ook terecht hulde aan het groot aantal en het gehalte der werken, aan welke de firma Nijhoff als uitgeefster haar naam verbonden heeft.

„Vooral op het gebied der wetenschap in den ruimsten zin, maar ook op dat van letteren en kunst heeft de firma Martinus Nijhoff zich verdienstelijk gemaakt door het verzorgen en verspreiden van hetgeen tal van Nederlandsche auteurs hebben gedacht en geschreven. Als antiquariaat heeft de firma zich tot den allereersten rang opgewerkt en op die plaats gehandhaafd. Tal van wetenschappelijke instellingen en personen hebben de vruchten geplukt van haren ondernemingsgeest en van hare kennis."

* * *

Moge de Firma Nijhoff op de grondslagen van haren stichter voortbouwende, gelijk beide vennooten met zulk eene geestkracht ten uitvoer leggen, tot in lengte van dagen groeien en bloeien.

KOEKEN-GUURTJE.

Volksschets.

DOOR

JUSTUS VAN MAURIK.

Zij was een klein, mager vrouwtje met lompe voeten en grove, gerimpelde werkhanden, halverwege bedekt door grijze, gebreide polsmoffen. Haar mond was bijna tandeloos met dunne, naar binnen getrokken lippen en haar bruinroode, sproeterige wangen waren ingevallen. Langs den kleinen, ietwat opgewipten neus, liepen een paar scherpe groeven naar beneden, die aan haar smal gezichtje iets erg ouwelijks gaven. Welke kleur van haar zij had kon men niet zien, omdat Guurtje een oorijzer droeg met een Noord-Hollandsche muts er over, maar vermoedelijk was het grijs, want ze was, zooals ze zelf zei, „al vlak bai de zestig."

Haar oogen, klein en gitzwart, levendig rondziende, gaven haar echter nog iets jeugdigs, vooral wanneer zij sprak en haar „negotie" aanprees. Dan lachte zij zoo'n beetje, en kreeg haar gezicht iets opgewekts, iets leuks, dat iedereen opviel en haar den naam van „'n pienter oud wijfje" bezorgde.

Ze stapte met wijde, kordate passen, en ofschoon haar rug reeds wat krom was geworden, bewoog ze zich nog haastig en flink over de straat. Elken dag kwam Guurtje van den overkant

van 't IJ, van Buiksloot of daaromtrent, waar ze een winkeltje hield, naar Amsterdam om „zaken" te doen.

In de eene hand droeg zij een groote trommel, vol beschuiten en suikerjannetjes, in de andere een kleinere, vol koek, en onder den linker arm een houten kistje met suikergoed en een groene paraplui met een koperen ring erom, een zoogenaamde „besteedster", die haar paarsch katoenen schoudermantel altijd een eindje deed opwippen.

Over haar oorijzer en muts had zij dikwijls een grooten, boerinnen-strooheod en om haar tanigen hals, waarop de pezen als dikke koorden zichtbaar waren, een snoer bloedkralen met een gouden slot, een erfstuk van haar grootmoeder, waar zij niet weinig trotsch op was.

„Dat benne nou nog de echte, zie je? Dat's best spul; die kraele benne mischkien al òver de honderd jaer in de familie. Zoo lange ze mooi-rood blaive, verstae-je? is degeenige, die ze draegt, gezond, maer asse ze bleekies worde.... nou, dan hai'je wat onder je leeje — dan kraig je koors, of 'n andere miseraebelighaid, en dan mô'je bai taids onder de wol kroipe, want dan wordt je zooveul as deur de natuur zelvers gewaerskouwd...."

Dat zei Guurtje hoogst ernstig, in haar half boersch dialekt, met een kort eigenwijs hoofdknikje tot besluit, als wilde zij daarmede aanduiden: „Ik zeg het en ik weet het!"

Sedert jaren reeds kwam zij driemalen in de week naar Amsterdam met verschillende soorten koek en beschuit, en driemalen met eieren, boter en kaas, — maar dan was zij niet alleen, dan liep Arie, haar man, met haar mee en duwde een klein karretje, waarop de koopwaar lag, netjes en zindelijk in mandjes en kistjes gepakt.

Dàt kon Arie nog wel doen, al liep hij mank, en al kon hij niet te best meer zien. Guurtje bleef immers voortdurend bij en naast hem, zachtjes kommandeerend: — „Nou 'n beetje rechts-an, vaeder!" of: — „'n tikkie links, en dan den hoek om, ouwe!"

Zwijgend duwde de oude kromgewerkte man het karretje voort, rookend uit een boeren-pijpje, dat aan het zwikje, bij iederen stap dien hij deed, in zijn mond op en neer wipte. Arie sprak nooit veel en als hij iemand antwoorden moest krabbelde hij gewoon-

lijk eerst met zijn rechter-vingers onder zijn pet, waarvan de klep altijd op zij van zijn hoofd zat, en zei hakkelend: „Jae, zoo! hum! nou, jae! ik ken je temet geen oitsloitsel geve' 'oor! vraeg 't maer aen m'en waif, die zel 't wel zegge."

Guurtje was altijd voor Arie niet alleen een vrouw geweest maar tegelijk een soort voogdes, die hem, reeds toen hij nog niet zoo stumperig was, op een aardige, vriendelijke manier wist te drillen. Als ze van haar man sprak zei ze: „Die hem niet-en kennen denken dat ie zoo'n beetje sufferig is — maer die hebben 't daenig mis 'oor! Aerie is altaid stil-in-z'n-aigen en schuwelijk 'eweest, maer aers 'n bovenst best man. Nou jae, gladdighaid en verstand hait ie nou krek niet te veul, zóó is ie nou eenmael 'eboren, maer goeïg, en 'n werkezel, je vind er geen twee zoo, 'oor!"

Ze kon den ouden man, — hij scheelde dertien jaar met zijn vrouw, — zoo goedig op den schouder kloppen of, zijn bouffante wat dichthalend als 't koud was, zeggen: „Vaederlief, pas op je tabernaekel. Man! ik heb je nog zoo brood-noodig; als ik dat waegetje most douwe, menslief! dan hong m'n tong 's aevends een el-lang m'n mond uit. We hebbe 't altaid goed saeme kenne vinden, hè? Wai kenne mekander nog niet misse — en nou we oud benne eerst recht niet."

Soms werd Arie moe, en stond langer stil dan Guurtje lief was, dan liet ze hem even uitblazen, een nieuwe pijp stoppen en een teug kouwe koffie nemen uit het blank geschuurde blikken fleschje, dat achter de eierenmand geborgen werd; tusschenbeide kreeg hij er een stuk koek of een broodje bij. Zoodra 't „binnen-'espeuld" was, zei Guurtje b. v.: „Nou weer veuroit, vaeder, we motten nog naer den Overtoom, dat's een heel stukkie weg.... kom, ouwe, laet nou je schraegies (beenen) maer weer duchtig heen-en-weer gaen!"

Arie antwoordde meestal niets, smakte op zijn pijpje, keek met zijn moede, ontstoken oogen „de vrouw" aan, even grinnekend — en trok als een geduldige, groote hond het karretje verder voort.

Hij was eenmal een stoere, sterke man geweest, een bootmaker, die altijd werk had, en hoewel hij reeds over de zestig was, menig jongkerel beschaamd maakte. Hij ging bedaard zijn

gang en „de baas" kon op hem rekenen — zijn werk was altijd goed; 't eenige waaraan hij kon merken dat hij een dagje ouder werd, waren zijn oogen, maar toen Guurtje met hem in stad een bril had gekocht was ook dat euvel verholpen en werkte hij regelmatig als een machine door, totdat hij op een keer zich met den dissel geweldig in den voet sloeg en veel bloed verloor. Zijn kameraads brachten hem thuis; ze hadden zijn been met werk en lappen met teer omwoeld; zóó zou de wond het beste genezen, meenden zij.

In Guurtjes winkeltje — het vrij ruime voorvertrek van haar groen geschilderd, laag houten huisje — kwamen veel buren, klanten, die kleingoed, koek of eieren kochten. Ze zagen, weken lang, in het achterkamertje met 't uitzicht op de zonnebloemen en heesters van het kleine boerentuintje, Arie zitten met zijn ingepakte voet op een bankje en de meesten wipten even naar binnen om Ariebuur „gêndag te zeggen," en een goeden raad te geven. Iedereen had of kende een afdoend middel en Arie probeerde geduldig alle zalfjes en pleisters, die men hem bracht, totdat eindelijk de voet blauwrood opzwol en zijn kuitspieren optrokken door de hevige pijn.

Toen eerst werd de dokter gehaald.

Hoofdschuddend sprak de medicus eerst van een verzuimde, zwerende, gevaarlijke wond, daarna van een begin van bloedvergiftiging en dat hij vreesde, indien er niet spoedig gunstige verandering kwam, tot een amputatie te moeten overgaan.

„Niks d'r van!" riep Guurtje. — „Ken je an je hart voele.... z'n been afzette! Daer zelle we nog 'es raipelijk over prakkeseeren 'oor! Jai bent een bovenst-geleerd man, dokter! maer als Arie's been d'r af is ken jai 'm geen nieuw laete angroeien.... We zelle 't eerst nog 'erais met 'n plaister van de Bulleboer oit de Beemster perbeere...."

Ditmaal won de kwakzalverij het van de wetenschap, want het been bleef behouden en genas. 't Was wel wat korter geworden dan het andere, erg stijf en pijnlijk, maar, zei de vrouw: „beter een halve dan géén schraeg."

Zijn werk kon Arie echter niet goed meer doen; langzaam aan begon hij te sukkelen, zoodat de buren zeiden: „Aeriebuur, hait

een lèlike knauw deur z'n heele lichaam 'ehad; 'n kind kan 'em nou baezen." (overmannen.)

De baas, die Arie al eenige maanden lang een wekelijksche toelage had gegeven zou, zooals Guurtje meende, „daer ook z'n volle bekomst wel van kraige, want een oud werkman is voor z'n baes niks dan een aekelige lastpost; hoe eerder dat ie d'r oitknaipt hoe meer ze in d'r schik benne!"

Ja, de eerst nog zoo krasse man was plotseling erg vervallen en in waarheid oud geworden; ook zijn oogen werden steeds zwakker en eindelijk kwam het zoover, dat hij in werkelijkheid „het bijltje erbij neer moest leggen," en thuis met de handen onder 't hoofd bij de tafel zat, knorrig omdat hij geen werk had, en verdrietig omdat „ie van de gift" niet leven wou, want de baas was beter dan zijn reputatie en bleef hem iets geven, zoodat Guurtje beweerde:

„Z'n conscientie drukt 'm zeker op z'n longpaip, nou ie begraipt dat Aerie z'n aige altaid voor hem hait af'esblooft en nou wil ie 'm niet as 'en ouwe hond an den daik zette. Veul is 't niet wat ie geeft, maer we zelle 't toch dankbaer anneme veur 'n paipie tabak en 'n nieuwe boks...."

Het winkeltje leverde wel wat op, maar niet genoeg om van te bestaan en daarom zei „de vrouw":

„Aerie, zóó gaet 't niet langer, je kniest en je vreet je aige op van sagrijn — ik heb met je te doen, man!"

„Ze motten me nou maer begraeve, Guurt!"

„Kom! ben je mal, je lust nog veul te graeg je stik (boterham). Kaik maer zoo zoinig niet! We zelle saeme de kop d'r wel weer voor houwe...."

„'k Deug voor niks nie' meer."

„Nou, jae, dat's nou zoo 'ezaid, waer! Veul is d'r niet meer an je an, vaeder! Maer dat kenje niet helpe en je hoeft daerom niet as 'n oil in doôdsnoôd te kaike.

„Ik heb wat bedacht: we zelle saeme te Amsterdam negotie gaen doen; ik heb d'r al een paar klantjes — je zel zien, man, dàt lukt...."

„'k Mag 't laie," zuchtte Arie.

Inderdaad het lukte! Guurtje begon zeer bescheiden te venten

met één trommeltje koek, krakelingen en Janhagel; ze verkocht eerst aan 'n paar oude kennissen en door den eenen klant kreeg zij den anderen. De meesten kochten graag van het vlugge oudevrouwtje, dat een alleraardigste manier had om haar koopwaar aan te bieden en met iedereen zoo'n gezellig praatje wist te maken. Ze kon heel handig en leuk, onder 't praten, het eene artikel door het andere verkoopen, zoodat men, eer men 't zelf wist, een grooter inkoop had gedaan, dan waar men eerst plan op had. Kwam zij 's morgens vroeg aanstappen met haar trommels aan de hand, dan lachte zij zóó vriendelijk en knipte zóó beminnelijk met haar kleine git-oogjes, dat het bijna onmogelijk zou zijn geweest haar met een kort „niet noodig" af te schepen.

„Gemêrge! daer is Guurtje weer," zei ze gewoonlijk en knikte zóó dat haar groote hoed als 't ware een buiging maakte. In een oogwenk had zij trommels, kistje en paraplnie neêrgezet, veegde haar handen aan een zindelijken witten doek af en begon de koopwaar te ontpakken.

„Nou heb ik 'rais wat fains voor je mee'ebrocht, wat extra's 'oor!? 'n Botterhammenkoek, vars as melk. Toen 'k 'em inpakte was ie nog zoo warm as 'n stooffie. Zie je dat's nou maer 'n gewone koek, maer — zij sloeg met haar vlakke hand op de bruine, glimmende bovenkorst — daer zit enkel zoivere honig in; geen knoeisel van stroop of afval van soiker — vaif-en-twintig centjes, bai Guurtje! in de winkel betael je d'r een schkelling voor.

„Daer! gebroik 'em in gezondhaid, — nou mô'je d'r zeker wat beste Janhaegel bai hebbe? Die klaine jonge van je is d'r gek op, niewaar lievert? Daer proef 'erais; zet je bekkie d'r maer 'es an.... Seldrement, juffer! wat wordt 't een beer van 'n jonge.... wat zeg ie, pas vier jaer? Nou! hai mag d'r weze.... Geef jai Guurtje maer 'es 'n hand.... lekker, hè? Hoor 'em 'rais knabbele.... 'n half pondje d'r bai? — Te veul?.... wel mens, ik kom van de week niet bai je weêrom 'oor? 'k Gae 'n heel andere kant van de stad oit.... 't benne af'epaste pakkies van twee-en-'en-halfons.... Ziedaar, broekie, nou hait moeder weer wat voor je in hois.... dat maekt saeme vaif en vaiftig cente. Nou zel ik d'r nog vaif cente suikerjannetjes bai doen, dan

is 't makkelik betaele.... ken je 't niet passe? — Niks erg m'n lieve ziel! — 'k zal de centjes aenstaende week wel kraige, neem d'r nog gerust zoo'n pakkie kraekelingen bai, daer houdt je vaeder toch zoo veul van... Hoe gaet 't met 'em? Hai was voor veertien daege zoo vol op z'n borst; 't is toch ook al 'n man op jaeren, hè?.... Wàt zeg ie? Vaif-en-zeuventig? Te deksel dan is iè toch een boel krasser dan main Aerie — die loopt ook al zoowat in dat taidperk. Och! jae, main stakkerd hait 't soms erg te kwaed met z'n been, maer z'n gewone karrepadje ken ie nog wel gaen.... die kraekelinge benne maer vaiftien cente, dan hou ik krek drie kwartjes an je te goed. Wel jae, je mot de ouwe ook 'rais trakteere, lust ie nog zoo graeg jonge zoetemelksche?.... Donderdag kom ik in stad met botter en aiers; doe me nou plezier, menslief, en loop niet naer de kommenij. Je kraigt van Guurtje zoiverder spul. — Aiers! Zóó groot! En as je d'r één slecht bai vindt, dáár!.... dan mag je de volgende week oit m'n trommel kieze wat je lust. Zóó, heb ie nog kaes zatter? Nou des te beter.... maer as je botter op is, bai geen ander loope, assieblieft? Denk er om, je helpt 'n paar ouwe, braeve mensen de wereld door, as je bai main koopt. Dag dikkert! — dag juffrouw! — Jae, apperpo hoe gaet 't met de klaine maid, 'n lekker kind 'oor! Al op schkool, hè? Wel, wel! is ze al zeuve jaer — ze greep in haar kistje — spaitig, da' 'k 'r faine snoetje niet effies zie — dáár, complement van Guurtje — 'n plakkie sokkelaed, ajussies! tot donderdag dan.... 'k zal vast twaelf aièrs voor je oitzoeke, kokkers 'oor! en botter as naer gewoonte. Da-àg!..." Guurtje was een geboren diplomate. Zij wist met iedereen om te gaan en de vrouwen handig in haar zwak te tasten. Zij leefde min of meer met haar klantjes hun gewone klein-burgerlijke leven mee, hield zich op de hoogte van geboorten en sterfgevallen, en trok handig partij van elk nieuwtje, van ieder voorval wat haar ter oore kwam.

Met 't „manvolk" had zij liefst niet te doen, „die benne te onverduldig, zie je? Daer schkiet ik niet mee op voor de negotie" — zei ze glimlachend, en met een tinteling van pret in haar zwarte oogjes: „'t Is raer goedje die manne — toen 'k 'n veertig jaertjes jonger was, had 'k last genôg van d'r loi

mallefitenteraien; ze liepe me nae as schaepies. 't Was den heelen dag: — Toe! Guurtje-maid, laet me je 'rais mokkele (zoenen) of: — Guur! kraig ik d'r nou eentje van je?.... en nou...." zij begon luidkeels te lachen, „ze motte niks meer van me hebbe. Veronderstel 'rais dat 'k ze nou zou wille zoene." Gierend van plezier sloeg zij op en neer bewegend met beide handen op de knieën: „As de weergai waere ze 'eblaeze — nee, mens! — een man hait an 'n oud-waif de duvel 'ezien."

Guurtje kon het 't allerbest met de burger-juffrouwen, die zelf aan de deur kochten, vinden, daar sprong zij heel aardig mee om. Zij wist zoo gezellig te babbelen, dat zij al haar klantjes bleef houden en — zij het dan ook slechts bij kleine beetjes tegelijk — voortdurend verkocht; daardoor verdiende zij ten slotte een fatsoenlijk, dagelijksch broodje.

Onder den rijkdom — zóó beweerde zij zelf — had ze slechts enkele klanten voor kaas, boter en eieren.

„Bai die loi praet ik niet eens over koek, die benne vies van m'n trommel, die lusten liever wat van 'n banketbakker met een drup an z'n neus.... Bai de raikdom ben ik de aier-vrouw, aêrs niet! Zal main 'n zorg weze, asse ze maer koope!.... Dáár mot je de keukemaid te vrind houwe, vat je?.,.. Menslief! as ik nog casiweel erais tot eer en raikdom 'raek — noit in d'r eeuwighaid zoo'n meubel in m'n hois! Ze blaeze der aige op van groozighaid!.... een enkele goeie niet te nae 'esproken benne ze allemael van 't hondje 'ebeten. Ik noem ze maer regelier „juffrouw", al benne ze zoo 'ezaid op de geutplank gebore;.... ik weet ze wel te kraige."

Daar had zij werkelijk slag van — zij wist op het meestal meêlijdende gemoed van die dienstbaren te werken en trok dikwijls partij van de tegenwoordigheid van haar Arie, die geduldig bij het karretje stond.

„Jae juffrouw, 't is een heele sjouw voor een oud-mens — 'k kon best je moeder weze — om met zoo'n beetje negotie 't kossie op te doike. — Kaik m'n goeie, ouwe ziel van 'n man — hij is me nog dertien jaer vooroit — daer nou staen. Wil je wel 'eloove dat ie ons bijkans niet ziet? Z'n ooge worde bai den dag slechter — hai kan geen slag meer werke, de stakkerd.

We hebbe goddank nog al nering van goeie, barmhartige mense, anders kwaeme we d'r niet — wil uwe 'rais an Mevrouw zegge dat Guurtje zulke beste meshangertjes (roomkaasjes) hait. As ik je niet affronteer, juffrouw, zal 'k ze je 'rais laete proeve, 'k heb er juustement een an 'esnejen...."

Dan gaf zij bij wijze van vooruitbetaalde provisie een stukje kaas present, dat later zijn renten dubbel en dwars zou opbrengen, en als van zelf aanleiding gaf tot leverantiën van boter en eieren.

Guurtje had menschenkennis zonder dat ze er zich van bewust was, een goed doorzicht en handelstalent, dat menigeen haar had kunnen benijden.

Sedert jaren had zij nu reeds haar handel te Amsterdam gedreven en was in sommige stadsgedeelten zóó bekend geworden dat iedereen „Koeken-Guurtje" vriendelijk toeknikte als zij bepakt en beladen kwam aanstappen.

Haar „vaste klantjes" wachtten op haar komst, evenals op die van bakker, melkboer, of slager en menigmaal gebeurde het in een of ander burgerhuishouden dat, als de boterhammenkoek of de kaas was opgeraakt en iemand vroeg: „zullen we maar even in de buurt wat halen?" de huismoeder antwoordde: „Och, wacht maar tot morgen-ochtend, dan komt Koeken-Guurtje."

Het oude vrouwtje was een persoonlijkheid geworden, waarmede men rekening hield, omdat iedereen op den langen duur vernomen had, wie zij was en waarom zij op haar ouwen dag nog zoo hard werkte. Van Arie — hoewel ook hem iedereen kende — nam niemand notitie, hij was de ouwe halfblinde man van Koeken-Guurtje, niets meer!

In haar woonplaats maakte zij het bekende: „Een profeet is zelden geëerd in zijn land" schitterend te schande, want ook daar kon een elk haar goed lijden, en zei men: „'t is aerig, hè? maer as je dat ouwe mensch d'r glundere oogies ziet, fleur je d'r aiges van op."

Het echtpaar, dat zoo zijn best deed, „om netjes rond te komme", mocht zich in de algemeene sympathie verheugen. Een van de geheimen waardoor Guurtje dit wonderwerk had weten te ver-

richten was dit: — zij wist de kinderen op haar hand te krijgen!

„Je mot 't maer wete," lachte zij, — „de kindere regeeren toch eigenlijk alles. 'k Heb altaid babbelaars (balletjes) of 'n zoodje ouwbakke koekies, dat's klokspais veur d'rloi. Guurtjemeues winkeltje loope ze niet voorbai en as dat klaine toig bai je in wil, komme de moeders van zelf."

Overdag, als beide naar Amsterdam waren, nam Guurtjes eenige dochter, die getrouwd was en zonder kinderen, den winkel waar — 't gebeurde nog wel eens dat er deze en gene kwam, maar de meesten wachtten tot na vieren — als ze weer thuis was; met de boot van half vier kwamen Arie en zij steevast terug.

's Avonds werd de kas opgemaakt en boekgehouden, in het kleine kamertje achter den winkel. Guurtje kon niet lezen of schrijven, Arie zoo'n beetje als ie z'n bril op had. Met letters zoo groot als hanepooten noteerde hij dan op een lei wat „de vrouw" opgaf.

Haar geheugen liet haar zelden in den steek. Zij onthield precies wie haar iets schuldig was gebleven en wat men haar besteld had. Wat zij schuldig was voor inkoopen wist ze op een cent na — bovendien betaalde zij alles zooveel mogelijk contant, omdat zij beweerde: — „As ik temet m'n ooge 'rais onverziens toe doe, mot m'n ouwe vent d'r geen last mee hebbe, en de loidjes van wie ik koop, motte nôit kenne zegge dat Guurt d'rloi an'esmeert hait.... nog voor geen hallefie 'oor!"

Eén ding was er evenwel wat haar wel eens uit haar humeur bracht, namelijk als Arie, terwijl zij met koek ventte, in den winkel geholpen en iemand crediet gegeven had; dan bromde ze:

„Waerom roep je Maertje niet effies, ze woont toch vlak hier nevens — as jai wat verkoopt, vaeder, komt 't altaid faeliekant oit. — Daer nou! an wie hai 'je nou van mergen koek af'egeve? — An Jannetje van Krelis zeg ie? — Zóó! nou schkraif dan op de lai.... Hè wat zeg ie? — ken 't ook wel weze dat 't Klaertje van Visman was.... Wel seldreweken! Aerie-man, hoe zit dat nou? — was 't nou Klaertje of niet?.... Nee maer zeg? as je main ziel van 'n man niet-en-was, zou 'k je aers helpe! Wat vertel jai nou, ken 't de klaine Wimpie van Klaessen ook wel

'eweest hebbe — wel sakkerloot! nou wordt 't me te gortig, vaeder! Dan benne d'r twee 'eweest."

Op eens wipte zij op van haar stoel, ging naar voren en kwam half kwaad, half lachend terug:

„'n Mooi ding; d'r bennen twee pakkies Jan-Haegel en 'n klaine koek weg...."

Arie keek verlegen voor zich, stak de griffel een heel eind in zijn mond en vroeg: „Nou, zeg waif, hoe maeken we dat dan nou?"

Even nadenkend antwoordde Guurtje kalmer: „Weet je nou goed, dat Klaar, Jannegie en klaine Wimpie d'r 'eweest benne?"

„Jae, jae, dat weet ik best...."

„Nou goed! — Dan schkraif je voor ieder van d'r loi 'n klaine koek en 'n pakkie Jan-Haegel op, die dan te veul mot dokke, zel wel reklameeren...."

. . . .

Zoo leefde het echtpaar kalmpjes voort, werkend en strevend, maar betrekkelijk zonder groote zorgen, een van die vergeten levens, die toch belangrijk zijn om te bekijken, juist omdat ze zoo intiem en eenvoudig wáár zijn. —

Guurtje zag wel dat Arie geestelijk en lichamelijk achteruit ging, maar met haar naiëf-liefderijk gemoed wist zij vol vrouwelijken takt hem in ieder opzicht tegemoet te komen; ze voorkwam, wáár 't mogelijk was, zijn onhandigheden en had onafgebroken de vriendelijkste zorgen voor hem over.

En Arie zei, als hij zoo nu en dan eens een extra pakje tabak, een zakje sigaren of een borreltje kreeg: „Guurtje — jai bent toch 't beste waif van de wereld!"

Schulden hadden zij nooit, leveranciers en huisheer werden geregeld betaald, ze zagen er altijd netjes en proper uit, al droeg Arie dikwijls op zijn geel geworden pilow-broek een donkerbruin, inzet-stuk en Guurtje een schoudermantel, die door 't vele wasschen van paarsch bijna wit was geworden.

Van zelf kwamen ze gaandeweg in den roep van niet onbemiddeld te zijn en „d'r goed bai te kenne." In hun dorp hadden ze geen enkelen vijand;.... Guurtje en Arie konden bij iedereen een potje breken.

* * *

Op een dag, zijn ze, als naar gewoonte, „naar stad" gegaan. 't Was 's morgens mooi, frisch najaarsweer, maar na den middag is dat veranderd en de lucht betrokken. 't Is guurder geworden en een fijne, doordringende motregen valt langzaam neer.

't Is later voor hen dan gewoonlijk, al bij drieën; de negotie ging niet vlot. Guurtje zou graag als naar gewoonte de boot van halfvier halen, maar ze wil eerst nog een paar klanten bezoeken, die wel eens kaas en eieren van haar koopen.

Arie is moe en ofschoon het killer is geworden in de lucht, veegt hij toch met zijn mouw langs 't voorhoofd, want de oude man loopt zich spoedig in 't zweet.

„Hai je 't warm 'ekrege, vaeder?" vraagt Guurtje, die beweging ziende; „'t is aêrs kliemerig genôg in de lucht; van aevond kraige we dik rege."

Arie kijkt even in de hoogte, trekt een paar maal aan zijn reutelende pijp en zegt dan gewichtig:

„Kan best 'beure!"

„Je zel 't zien!" Guurtje ziet zuchtend naar den nog onverkochten voorraad in het karretje en pruttelt: „Daer speult vandaeg de pikke (satan) meê! we hebbe nog maer zatter over — 't Is skande zoo aekelig wainig as we verkocht hebbe."

Arie knikt zwijgend en trekt met zijn been dat hem pijn doet — even over de knie wrijvend.

„Hai je 't weer 'n beetje te pakke?"

Hij knikt.

„We gaen temet naer hois, 'goeiert! — maer 'k zou deksels graeg eerst nog wat verkoope; we hebbe vandaeg geen zout verdiend 'oor!"

Arie's hoofd beweegt meêwarig heen en weer.

„Weet je wat, rai nog 'n paer hoize verder en blaif dáér, bai den hoek, zoolang staen, tegen 't pothoissie, daer ben je 'n beetje beschut. Ik gae onderwail effies bij Welders — je weete wel daer op die hooge stoep — geef me dat rooie kaessie 'rais an — dat zelle ze perjèn! van me koope, of ik hiet geen Guurt! .... Wacht ik zel meteen dat potje botter meêpakke; ze hebbe er lang geen 'ehad, die zel 'k ze ook wel in d'r maeg stoppe...."

De oude man grinnikt even, neemt zijn pijp uit den mond en zegt bewonderend:

„Waif, je ben 'n meraekel!"

„Blaif dáár nou staen 'oor! en kaik goed oit; de jongens benne tegenwoordig zoo duvels astrant. Ze gappe 'en ai van de waege eer je 't verziet; ik ben in een ommezientje weerom."

Arie rijdt een huis of wat verder. Guurtje wijst vóóruit met de hand, ziet hem, knikkend, nog even na en gaat, een paar huizen terug, een hooge stoep op met het kaasje in den arm en 't potje boter aan de hand.

Terwijl zij schelt en wacht totdat er wordt opengedaan, kijkt ze nog eens om naar Arie, die al bij het pothuis staat, een versche pijp heeft gestopt en die nu, met beide handen de lucifer voor uitwaaien beschuttend, opsteekt. In dat zelfde oogenblik bijna, hoort Guurtje plotseling een donderend geraas, vreeselijk geschreeuw en lawaai, angstgegil, een harden krakenden slag en 't breken van glasruiten.

De deur is juist geopend, de dienstmeid kijkt verschrikt naar den hoek en roept in huis: „O God! wat 'n ongeluk, daar valt een rijtuig om!"

Van alle kanten uit de straat, van de brug er tegenover en van de gracht komen menschen aanloopen — de paarden zijn reeds gegrepen door een forschen kerel, die ze tracht vast te houden. Het rijtuig ligt met gebroken wielen op zij op.... Arie's karretje en hij zelf ligt er onder.

Dat alles ziet het oude vrouwtje met één blik, haar oogen staren star naar dat ongeval; kil zweet komt ineens op haar voorhoofd, vaal worden haar bruine wangen, en 't kaasje rolt de stoeptreden af. — 't Potje boter licht reeds gebroken naast haar.

Hijgend, doods-wit nu, wankelt Koeken-Guurtje een oogenblik heen en weer, vóór ze kracht vindt om de leuning te grijpen. Als ze die vast heeft is ze in een oogwenk de stoep af en snelt naar den hoek, — waar Arie haar wachten zou.

Een steeds aangroeiende menschen-ring verspert haar den weg. — Onbeschrijfelijke verwarring heerscht daar op diè plek. Zij ziet, boven de hoofden der nieuwsgierige menschen uit, een paar brieschende en snuivende paardenkoppen plotseling heftig

op en neer bewegen; ze voelt niet dat zij door de telkens angstig achteruit dringende menschen bijna wordt omver geduwd, ze hoort het vloeken, joelen, schreeuwen en kraken niet, dat uit het midden van dien chaos opstijgt. —

„Ik mot 'er deur!" gilt Guurtje wanhopig, met haar puntige ellebogen zich een weg trachtend te banen. „Laet me d'r dan toch deur!"

„Wat mot je toch, mensch?" duwt haar norsch een man toe, die haar eersten aanval te verduren had. Hij wil haar terughouden.

„Lae' me los, ik wil naar Aerie! m'n man!" — ze siddert over haar geheele lichaam, want van de hooge stoep zag ze juist dat Arie viel. „Hai lait er onder, 'k heb 't 'ezien — O, Jesis, m'n arme kerel.... laet me d'r dan toch deur, man...."

„Mens, je kàn d'r niet door!"

„Maer ik mot — ik mot.... O Kristes! wat zal 'em overkomme weze...."

Eensklaps wijken de menschen schrikkend achteruitdringend terug. De paarden springen nog éénsn hoog op, maar staan dan bedwongen door krachtige handen, sidderend en snuivend, stil; trappelend en brieschend, rukkend nu en dan aan 't vastgehouden bit.

„Span af! Gauw!"

„Snij de strengen door!"

„Voorzichtig — — pak an — zachies-an-lichten de kast.... Gauw dan — d'r leit 'n mens onder."

„Dat's main Aerie!" gilt Guurtje en smeekend tot de mannen die haar den weg versperren:

„Och manne.... heere, laet me d'r toch bai.... hai gaet dood.... O God! dat ik 'em ook alléén 'elaete heb, hai ken niet goed zien...."

„Kles nou niet, ouwe, je kan der onmogelijk door!"

Dat ruwe gezegde maakt haar woedend. Wild en woest vliegt ze eensklaps vooruit en wil tusschen de menschen doordringen, schreeuwend: „Ik zel d'r bai — ik mot d'r bai!"

Met beide vuisten slaat zij een man, die haar tegenhoudt, op den arm en den rug.

Kwaad schudt hij de vrouw van zich af en snauwt: „Maak

zoo'n beredderiug niet om zoo'n halfdronken boer; die ken wel tegen een stootje."

„Jou ouwe moêr is dronke!" scheldt Guurtje in volslagen radeloosheid, telkens opnieuw vooruitdringend en gillend: „Ik mot d'r deur — 't is main man. — Ik zel d'r deur!...."

„Terug — — terug daar!"

„Pas op je beenen! Achteruit!...."

„Zóó — haal op! — nog een zetje — til op van achteren — Op dan! — voorzichtig, dat ie d'r uit kan. Zoo! — nou zachies an, langzaam.... 't gaat al.... hou vast nou.... Zóó, leg 'm nou neer, zachies — zach.... ies!...."

Koeken-Guurtje hoort al die geluiden, al die stemmen en uitroepen als in een droom, want ze kàn niet meer. Uitgeput, schreiend, weêklagend, ondersteund door een meêlijdende vrouw en een man, smeekt ze droevig:

„Och! Och! laet me in godsnaem bai 'em; hai is zoo schuwelik voor andere!" En dan eensklaps weer losbarstend, wild opvliegend voor een oogenblik: „Nee, lae' me los. O Kristes! wat zel 'm overkomme weze — — misschien is ie al dood!"

„Neen, moeder!" zegt nu iemand, die zich baan heeft gebroken door den kring van omstanders, „de stakkerd leeft nog, maar...."

„Nou, zeg 't dan — zeg 't dan!"

„Hij is erg bezeerd, kom!"

De menschen wijken vanzelf uiteen, getroffen door de wanhopige smart van het oude vrouwtje.

Daar ligt Arie op een stoep, roerloos met 't hoofd op een opgerolde jas.

Bloedig schuim kleeft aan zijn lippen; zijn adem gaat rochelend en zwaar.

Met een ingehouden kreet van smart, knielt Gnurtje naast hem neer, neemt zijn hoofd op haar schoot en wischt met haar boezelaar 't bloed van zijn mond, snikkend vragend: „Waer ben je 'eraekt, ouwe? — Och, Jesis! hai zait niks nie meer...." Zachtjes strijkt ze hem over 't hoofd en dikke tranen rollen op Arie's gelaat. Zijn mond vertrekt van de hevige pijn, zijn oogen draaien in hun kassen en dan kijken ze op eens in die van Guurtje, zonder dat ze haar zien.

„Arie-man!" snikt de vrouw. „Zeg toch wat.... hai je veul pain, en waar zit 'et?...."

„'t Is oit!" is alles wat de oude man zegt.

De raderbaar komt en terwijl veel rappe handen aan het werk tijgen om het omgevallen, zwaarbeschadigde rijtuig van de plek te brengen, wordt Arie naar het gasthuis vervoerd.

Koeken-Guurtje loopt schreiend naast den brancard, aan den arm van een agent.

Haar knieën knikken, ze weet nauwlijks wat zij doet, ze gaat geheel werktuigelijk meê. Zij ziet niets, zij hoort niets om haar heen; ze licht alleen nu en dan even het dekkleed van de baar op — en als zij dan Arie ziet, zoo doodstil liggend, blauwbleek met gesloten oogen, dan weet zij alléén:

„Dat haar goeie, ouwe vent d'r mee heen zal gaan."

* * *

Arie was begraven — de buren en vrienden, die hem de laatste eer hadden bewezen, waren nog even in Guurtjes kleine huisje gekomen, om een kop koffie met brood en een glaasje Madéra met een beschuitje te gebruiken en toen was de een na den ander met een trouwhartig-meêwarig: „Nou Guurt, van harte sterkte 'oor!!" heengegaan.

Zij bleef alleen met haar dochter Maartje, die moeder den eersten avond en nacht niet verlaten wou „omdat 't toch zoo allervreeselijkst triestig en hoiverig voor d'r was." —

Stil, sprakeloos, de handen in den schoot over elkander gelegd, met roodgeschreide doffe oogen zat de weduwe op een stoel bij de tafel en keek strak voor zich uit, zonder eigenlijk iets te zien.

Zij kon zich niet voorstellen dat haar man plotseling van haar was weggenomen. 't Was ook alles zoo gauw gegaan. Een rilling liep haar langs den rug toen ze zich dien vreeselijken middag weer voor den geest haalde: „Zóó nòg gezond — zóó dood!" Het geheele geval had geen halfuur geduurd. Ze hoorde nog vlijmend in haar oor de koude stem van den jongen dokter die toen ze in 't gasthuis kwamen zei: „'t is al gedaan, de man is dood."

„Niet eens op z'n aige bed 'estorven," snikte zij eindelijk, en Maartjes hand vattend vroeg ze zacht: „Kind, ken jai 't je begraipe.... ik niet!"

* * *

Eenige weken lang bleven Koeken-Guurtjes klanten te vergeefs naar haar komst uitzien. De meesten voorzagen zich, zonder meer aan haar te denken, bij anderen van 't geen zij noodig hadden. Sommigen verwonderden zich er over, dat het oude vrouwtje niet meer kwam, en een enkele slechts had gehoord, dat er iets met haar of haar man moest gebeurd zijn.

Daar verscheen zij eensklaps weer in Amsterdam met haar trommels, kistje en paraplui — — maar ze was in den rouw en in 't geheel niet meer het kleine krasse oudje, dat zoo kordaat voortstapte. Zij liep langzaam en gebogen, dikwijls even rustend, als wilden de stokkerige beenen niet meer voort.

Bij haar oude klantjes belde zij aan, en telkens kreeg zij een schok door haar leden en bleef haar de stem in de keel steken als zij van hen hoorde: „Heere mijn tijd! Guurtje, leef je nog? We hadden je al uitgeschreven. We hoorden of zagen niets meer van je.... ja, 't spijt ons wel, maar we hebben nu al van een ander."

Zwijgend nam ze haar trommels dan weer op en ging verder, schuddend met het oude hoofd, waaruit de eens zoo heldere gitoogjes nu dof en moede rondzagen.

„Ze is suf geworden," zei de een; „de ouwe-dag," beweerde een ander, en niemand nam verder notitie van haar behalve een van haar oudste, getrouwste klantjes, waarvan ze vroeger zelf getuigde: — Daer ben ik als kind in hois; ze vertelle alles an Guurtje."

Dáár stortte zij haar hart uit. De juffrouw — ze had een kleine manufactuurwinkel — zag haar inkomen en tegelijk hoe bleek en vervallen zij was.

„M'n lieve mens!" riep ze verwonderd, „ben jij dáár?"

Guurtje knikte en steunde hijgend met haar hand tegen de toonbank, waarop ze haar groote trommel had neêrgezet.

„Ga zitten, ziel!” de juffrouw gaf haar een taboeretje, „we hebben d'r van gehoord, dat's een ding voor je,” meêlijdend lei ze een hand op Guurtjes schouder.

„'k Mis 'em zoo, alle daege,” klaagde schreiend de oude. „Hai was net m'n kind, vat je? 'k Most 'em zoo 'ezaid douwe waer 'k 'em hebbe wou, maer och God! ik dee 't zoo graeg, en hai was er zoo dankbaer voor; 't was een merakel van goeïgheid. Wil je wel 'elooven dat ie nog geen vinger in de asch kon steke zonder main.... en nou zoo op eens weg — glad weg!” — zij wachtte even en onderdrukte een snik. — „'k Zal je maer niet eens vraege of je wat noodig heb — je zelt ook al wel op een aêr weze, dat's natuurlik.... 'k Heb em niet meer levend onder dak 'ehad, hai is onderweg 'estorve,.... dat's me toch zoo'n ellendig triestig idée, hè? Daer ken ik me nou maer niet overheen zette. Nou zel ik 't ook niet lang meer maeke....”

„Kom, kom!”

„Nee — lieve mens! Guurtje gaet ook de laen oit, nou Aerie d'r niet meer is” — zij schudde droevig het hoofd. „Nou is ze ook niet meer noodig.” Even wachtte zij, zuchtte diep en greep toen naar haar koopwaar. „Och jae, ik heb de trommels ook maer weer op'enomen, om 'n beetje variaesie te hebbe, maer 't lukt nie' meer.... 'k ben zoo raer 'eworde in m'n hoofd. Die schrik, die alteraesie zit er nog in, zie je?.... 's Nachts word ik er wakker van, dan hoor ik weer dat geraes en gegil; 'k stop m'n hoofd in 't kusse, maer ik hoor 't toch. Dan lig ik wel een uur te bibbere.... die arme vent, dat ie nog zóó an z'n end mos komme.”

Een oogenblikje bleef ze zwijgend zitten, de rimpelige handen in elkander klemmend. Toen vroeg ze: „Wat mot ik nou beginne? 'k Wil m'n dochter niet tot last weze; 'k heb altaid voor m'n aige kenne zorge.... 't is toch 'n penetentie!.... Je mot maer weer van Guurtje koope, d'r zit niet aers voor je op!”

„Natuurlijk!”

„Nou dat dacht ik ook wel van je — morge een koek, hè?”

„Goed, Guurtje!”

„As je d'r nou nog wat bai mot hebbe, zeg 't dan gelaik, voor jou zel ik 't wel onthouwe, maer aêrs.... me lieve ziel, ik kan

me 's aevens niet meer herinneren wat de mense me besteld 'ebbe!.... Dat's jammer, — want" — dit zei ze met een kleine opflikkering van de oude énergie, „ik zie best kans om veul van m'n klante weêrom te kraige; ze hebbe altaid best spul van me 'ehad. 'k Ben zoo misselik vergetelik 'eworde, en opschkraive ken ik 't niet. Dat deê die goeie sukkel van 'n Aerie altaid voor me.... mens, mens! ik ben zoo 'eslaege, maer — 't is zeker Gods raadsbesloit 'eweest.... Wat zei je ook weer, dat je hebbe wou, koek, hè?... en kraekelinge zeker? Ik zel ze meebrengen 'oor!"

* * *

Een poosje nog zag men Koeken-Guurtje met haar koopwaar in stad komen — toen bleef ze voor goed weg.

Wáár ze bleef?

Ze verdween eenvoudig, evenals zoovelen, die strijden om het bestaan, verdwijnen in een groote stad, waar niemand meer naar hen vraagt, omdat er dadelijk anderen zijn, die hun plaats innemen.

21 Nov. 1902.

MUZIEK OP DE BOSSCHE MARKT.

DOOR

BRABANTIO.

'**t Is Pauze. De muzikanten zitten in „de Nederlander", uitrustend van 't eerste gedeelte, zich versterkend voor het tweede met bier, klare of cognac. Enkelen hunner, die voor hetzelfde geld het dubbele quantum vergen, in „de Paternoster".**

Rondom de tent, waar de talrijke geelroode gaspitten alleen de hoogbeenige lessenaars belichten, wandelt in stille afwachting, verlangend naar het einde der Pauze, het kunstlievend publiek: onderwijzers, pianospelende klerken, zangminnende bakkers en anderen. In wijde kringen rondom de marktlantaarn, die haar grooten glazen apothekerstrechter, helwit stralend, hoog opheft op ronden stijl en toch „stijlloos", — het publiek, dat fier is op zijn stad, op elk stedelijk monument: geboren Bosschenaars, vakmannen vooral, timmerlieden, metselaars, stukadoors, steenhouwers en smeden.

Kijk- en kooplustigen verdringen zich voor de vele winkel-etalages, die als een grooten lichtenden cirkel trekken rondom de markt. Jongens, vooral sigarenmakers, vergasten er zich aan platen, voorstellende leeuwenjachten en Zuid-Afrika-tooneelen. Moeders met dochters en kennissen critiseeren kwaliteit en prijzen van japonstoffen, vitrages, dekens en boordjes. Huiselijke echtparen doen

zich te goed met kijken naar met bloempjes versierde hammen, in zilver gedraaide worsten en heerlijk getruffeerde pasteien; vrijende paartjes met het uitzoeken van slaapkamer-ameublementen, in noten of acajou, in Louis XIII, XIV, XV of XVI.

* * *

In den wazigen, bleeken, zachten schijn, die in wijde golvingen uitvloeit van lantaren en muziekkiosk in de duisternis van den avond, drentelen mooie naaimeisjes heen en weer. Het tooverachtig licht kleurt het fletse blauw en rood en geel der blousjes zachtfluweelig, zijde gelijkend; gloeiende vonkjes werpt het in donkere oogen, liefdelichtjes in hals en nek; matte tinten zet het om in 't heerlijkst wit albast, dof geel haar in blonde gouden lokken. Ze weten het maar al te goed, die slimme naai-muggen! Ondeugend glimlachend, steken ze haar wipneusjes triomfeerend omhoog en werpen dartele blikjes naar jong en oud.

Lange magere fabrieksmeiden met uitgestrekte halzen, loshangende jakken, dunne om de beenen fladderende japon, furiën gelijk, — kleine, schonkerige, met breede heupen en dikke roode gezichten, dringen zich, brutaal lachend, uitdagend woest door de wachtende menigte. Opgejaagd door een bende opgeschoten kwajongens, als een troep vee door hongerige wolven geslagen, geknepen, omhelsd, slingeren zij zich aan rijen, lachend en zingend, duwend en stootend, als wilde Bacchanten, vooruit, tot voor de trappen van het Stadhuis.

Dan arm in arm met hun achtervolgers, snellen ze schreeuwend en lallend naar boven, ontwijdend met hun dartel getrappel de deftige, eerbiedwaardige treden, gewoon aan den afgemeten stap der vroede vaderen, aan de verliefde pasjes van bruid en bruidegom.

* * *

„Wel.... Mie, daar benne ze weer!" schreeuwt opeens eene der meiden en allen rekken de halzen in de richting der tent, waarom de menigte nu langzamerhand een nauweren kring gaat trekken. Het gele gas werpt flikkerlichten op het helblauw en rood

der uniformen, op het gepoetste koper en nikkel der instrumenten.

Een dikke hoboïst die in de pauze vier glazen bier naar binnen geslagen heeft, veegt zich nog even het zweet van het voorhoofd; een violist zet nog gauw een nieuwe snaar op zijn instrument; de „waldhoorn" blaast bijwijze van proef een toon, die als een noodkreet over de markt klinkt. Dan tikt de kapelmeester met zijn stokje een paar malen tegen zijn lessenaar, overziet zijn mannen als een veldheer zijn troepen, vóór hij er zich mee in het vuur stort, heft den dirigeerstok plechtig omhoog, — en — eerst zacht, haast onhoorbaar, dan langzaam liefelijk opzwellend tot stout en krachtig, rollen de tonen van hobo, fluit en clarinet, viool, trompet en trom, vol harmonie ineensmeltend, over de markt, dringen door in de ooren en harten der talrijke omstanders, kaatsen terug tegen de omliggende huizen, verspreiden zich daarna, zacht wegstervend, in de nabijgelegen straten.

„Ha! zeg! 'n wals, Bet!" schreeuwt opeens een lange sloerie op het hooge stadhuisbordes. En vol gratie haar lange blauwkatoenen flodderjapon opnemend, walst zij te midden der giegelende en mee-rondspringende meiden en jongens, zuiver op de maat der muziek, als een eerste ballet-danseres, over de stoep van het gemeentehuis, tot groot pleizier der talrijke kijkers beneden op de markt. Dan plotseling elkander de handen reikend, stormen ze allen in lange rijen, zingend en huilend, als een wervelwind de trappen weer af en verdwijnen lachend en schreeuwend tusschen de menigte.

De oogen der „naaldfeeën" schitteren van genot. Met langzame pasjes wandelen ze voort, trotseeren het standje dat straks haar wacht bij het twee uur te laat thuiskomen.

Ver wegwerpend elke gedachte aan feston en fournituren, aan galon en voeringstof, herinneren de tonen der wals haar slechts aan de bals van „Casino", „Liedertafel" en „Parlement", aan stille vrijages, aan heerlijk minnekoozen in afgelegen hoekjes, in tuinen en prieeltjes.

„Zeg, Mina, loopt ie nog achter ons? Nie omkijken, zeg!" waarschuwt een knappe „mug", met een vuurroode blouse aan, maar zelve telkens omziend naar den nalooper, een jong onderwijzer met een geelstroo hoedje op en een rotting in de hand.

Giegelend knijpen ze elkaar in de armen, als een paar onderofficieren haar toelachen. Een met een blauw hoedje met witte veer knikt terug.

„Hé, wie is die lange met die mooie snorren? Hoe heet die?" vragen dadelijk vier, vijf stemmen tegelijk, alle den armen onderwijzer vergetend, behalve die met de roode blouse.

„Dat zeg ik nie!" is het antwoord van den „blauwen hoed". „Die 's van mijn!" ofschoon zè den knappen krijgsman ook pas voor het eerst ontmoet.

* * *

Met de snelheid van den bliksem gaat de dirigeerstok van den kapelmeester nu omhoog dan omlaag, naar links en naar rechts. De „Waldhoorn", een Bossche „cent-kilo", blaast zijn wangen op tot titanen-omvang; de „hobo's", „fluiten" en „clarinetten" lijken onvermoeibaar, de „violen" strijken zich schouder en armen stijf, de trommelslager slaat er op los, alsof hij zijn vrouw onderhanden heeft, die hem sleutel en geldzak onthoudt, — en — als een regenval van glashelder schitterende parelen, als millioenen vonken schietende sterren — zoo vallen thans de heerlijke tonen der Tapioca-Wals over de markt.

„Prachtig!"

„S . s . . . t . . . !"

„Mooi, hé?

„Aannemen!"

„S . s . . . . t . . . . !"

„Eén schnit, één cognac, twee kwast!"

„Mij een koffie, kelner!"

„Goddelijk!" Zoo klinkt het op de hooge stoep van Café Central. Het bier schuimt er in de glazen, de klare in de kelkjes, de koffie dampt er in de tassen. Zwartgerokte kelners, het witte servet over den arm, ijlen dienend heen en weer.

„S . s . . . . t! S . . . . st!" herhaalt een meneer, vooraangezeten op de stoep, de ellebogen op de balustrade, het hoofd in de handen, een en al oor, geheel opgaand in de muziek. Hij is een dramaheld. Door de goden met zijn fantasie, zijn scherp gehoor, zijn

fijn gevoel voor de muziek, meedoogenloos geworpen te midden der koffieboonen, suiker- en rijstbalen, is hij gedwongen klerk te spelen in een kruidenierswinkel. Onmachtig op te staan en zich geheel en al aan de kunst te wijden, bevredigt hij zijn gevoel met geen enkele uitvoering over te slaan, met elken toon, elke noot, diep te doen doordringen in zijn ziel.

„Heerlijk! Heerlijk!" murmelt hij.

„Da's zeker weer een nieuwe wals!"

„Die heb ik nog nie gehoord!" zegt een zwaarlijvige dame tot een kennis tegenover haar.

„Ik ook nie! Ze maken ze, geloof ik, tegenwoordig machinaal! Je ziet elken dag bij M. voor het raam nieuwe stukjes hangen!"

„Ik geloof het ook! Och, zeg!" vervolgt de zwaarlijvige, „heb jij van morgen ook die japon gezien, die Anna Brals aanhad!"

„Ja, zooeven in het voorbijgaan!"

„Hé, vindt u die niet bespottelijk?" vraagt de dikke, haar „kwast" zuigend, en zonder het antwoord af te wachten:

„Als ik zoo iets aantrok, wat zou mijn man dan nie zeggen! Ha, Ha!"

Zelf is ze gekleed volgens de mode, die voorkwam in de „Gracieuse" van tien jaar geleden. Haar echtgenoot, die naast haar zit, kijkt ze even van terzijde verwonderd aan en grinnikt van genoegen over den lof, hem als mode-criticus toegebracht.

„Dat mensch kent absoluut niks van de mode!" is het antwoord der aangesprokene.

„Affreus, in één woord!"

En toch is Anna Brals beider „zielsvriendin".

„Daar is een goeie ‚clarinet' bij, hoor je wel?" zegt aan een ander tafeltje een postcommies tegen een van de belastingen.

„Kijk, kijk, wat een knappe meid!" antwoordt de „belasting". „Daar die langste van D. . . . !"

„Hm! een beetje plat! Ik mag liever wat gevulders!" zegt de „post" lachend.

„Zeg, jij zou je hartje er wel aan willen ophalen! Een allemachtig lief snoetje en een mooi figuur!" verdedigt de ander het lieve meisje, dat hij zoo lang mogelijk naoogt.

En onder de marquise van de Societeit „De Zwarte Arend",

waar het wit der fronts en boorden blinkt, waar het goud der uniformen schittert en de sabels rinkelen:

„Een mooi avondje voor muziek!"

„Zeg, zoo'n avondje op Scheveningen aan het Kurhaus!"

„Dáár hoor je muziek!"

„Nou, het gaat hier ook nog al!"

„O, ja, ze spelen tamelijk goed!"

„Af en toe wat te hoog!"

„Je moet het zoo nauw niet nemen, we zijn maar in den Bosch!"

„Wel, ja!"

„Nu, 't lijkt wel een waterval, die wals!" zegt lachend om zijn geestigheid een jonge bankierszoòn, die steeds voor alle uitvoeringen zijn neus optrekt, nu hij zelf na jaren lang gesukkel een viool-partijtje mee kan spelen.

„Maar, apropos! Heb je ook van dat gevalletje gehoord bij Velers," vervolgt hij, zijn koffie slurpend, tegen een eersten luitenant, die niets gebruikt.

„Ja, natuurlijk!" zegt deze.

„Hij trouwt ze, hé!" vervolgt de bankierszoon. „Een knappe meid!"

„P....ff....t....! Wat een stomme kerel!" antwoordt de krijgsman, zijn schouders ophalend. „Van dat soort zijn er genoeg! Dat hij ze laat loopen! Om voor zoo'n kort pretje je heele leven aan banden te leggen! Die vent is gek! Zeg hem dat maar als je hem spreekt! Complimenten van mij!"

„Vin jij dat dan nie nóbel!" spot de vijfentwintigjarige bankierszoon.

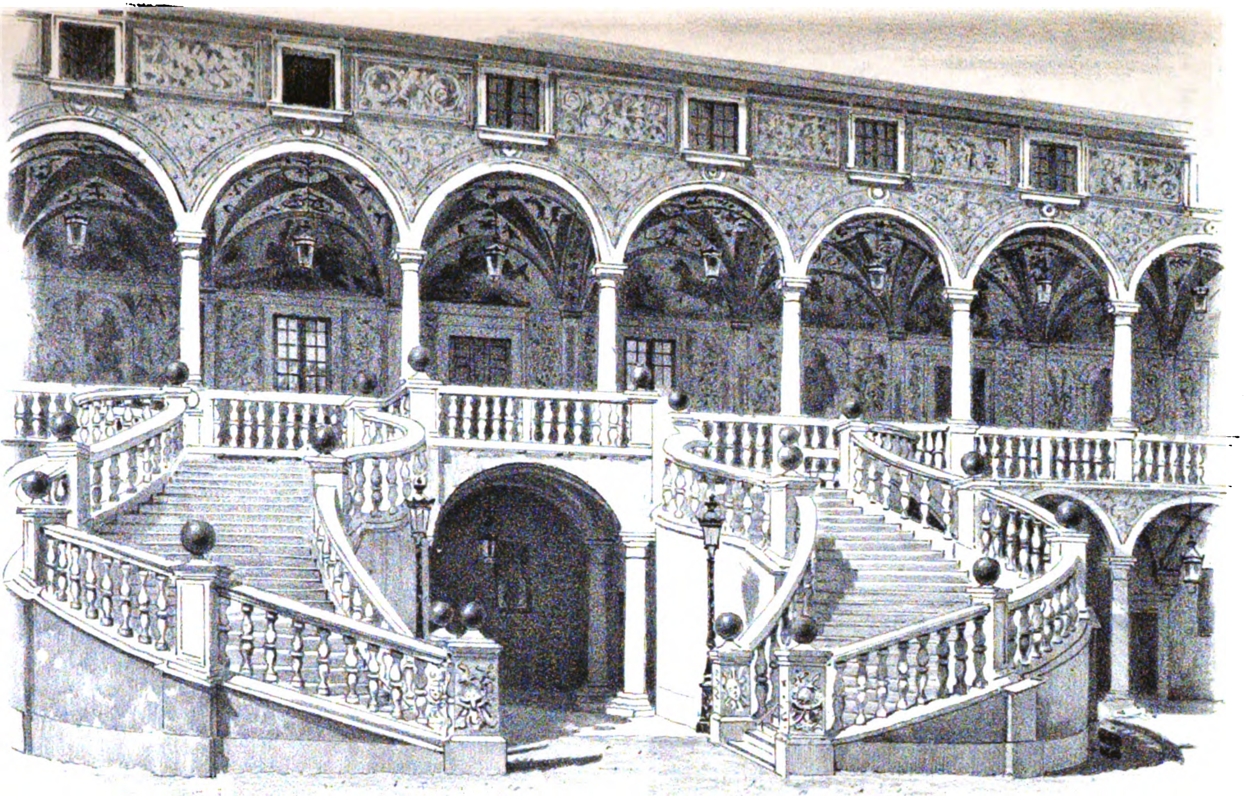
„Ha! wat!" schatert de luitenant.

* * *

Inmiddels is de razende wals overgegaan in een liefelijke dansmelodie.

't Is als huppelen nu tallooze nimfen in lichte gewaden heen en weer over de markt, dan alsof ze elkander de handen reikend, opeens omhoog schieten als sissende vuurpijlen, om daarna weer zachtkens zwevend op hare wieken neer te dalen.

„Verdon! Des 'n mooi wijske! Hè! Da's heel iets anders, dan

EERE-TRAP VAN HET PALEIS VAN DEN VORST VAN MONACO.

dèt de jong thuis janken!" zegt lachend tegen zijn kameraad een lange timmermansknecht, die de wacht houdt bij een kinderwagen, waarin er eentje trekt aan een zuigflesch, een tweede met een oude pop speelt, terwijl moeder de vrouw naast hem er een op den arm wiegt en een meisje haar aan de rokken vasthoudt.

„Nou! maar ze speulen ook lekker van avond, dè mok zeggen!" antwoordt de kameraad.

„Zeg, laat ons nou nie te lang uitblijven," smeekt de vrouw gapend. „Ze motte naar bed, en ik vergaai zelvers ook van de slaop!"

„Nou! Na dit deuntje nog eentje! En dan gaan we!"

En opnieuw tegen zijn kameraad:

„Geen wonder dè ze nou goed speulen! Ze hebben er pas eenen op! Als wij 'nen borrel ophebben, zingen we ook beter, wè gij?"

„Ik zou er wel eentje lusten!" zegt de kameraad.

De huisvader smakt met de lippen, kijkt zijn vrouw van terzijde eens aan en denkt: Straks als de kaptein maar naar huis is!

„Kèk, dieë gortzak! Die blaast zich nèt op als een kikkert!" roept doelend op den „hoorn" een lange, magere sigarenmaker, bleek als de dood, en zonder twijfel jaloersch van 's kunstenaars welgedaanheid. „Dadelijk berst ie, ik zou niet graag naast 'm staan!"

„Ge zoudt er ook slecht naast pareeren!" is het antwoord. „Daar kunnen er uit den dieën wel vijfentwintig, zooals gij, breinaald!" roept spottend een metselaarknecht, blijkbaar de partij van den hoornblazer op zich nemend.

De sigarenmaker kijkt eens om, bromt dan wat, maar zwijgt verder.

* * *

Met zachte golvingen nadert de wals nu haar einde. Nog een enkel snel tempo, alsof een verdwaalde ster plotseling henenschiet aan den donkeren hemel! Dan een heerlijke finale!

„Dè hemme alweer gehad!" roept een dikke oud-gepensioneerde, die overdag met een wagen met kaas op de markt staat en nu aan zijn vijfde klaartje zit voor het café „De Paternoster".

„Kom eens hier, Kaat!" tegen een vrouw die scharretjes verkoopt. „Wè kosten je scharren van avond?"

„Drie veur een dubbeltje!"

„Ben je bed....? Vier, hé?"

„Geef op, vier veur tien cent!"

„Alleh, omdat er muziek is!"

„Ha, ha!" lacht de dikke, en bijt in een der vette scharren, dat kin en wangen glimmen.

„Zoo'n deuntje maakt je maar opnieuw jong, wachtmeester!" zegt naast hem een stokoude jood met een donkerblauwe slaapmuts op en muzikaal als alle leden van zijn natie.

„Scharretjes! Lekkere, versche scharretjes!" roept de ventster.

„Nah! ze benne niet te groot!" klaagt de oude, met schuinen blik naar het zeebanket, dat hem het water uit den ingevallen mond perst.

„Dèr vajer, vrèt er ook maar een! Nou benne ze nie zout meer, hé?" lacht de gepensioneerde.

„Kom nou, zeg!" begint de vrouw met den kinderwagen weer opnieuw.

„Of ge nou nog honderd deuntjes hoort of één, ze zijn allemaal eender!"

„Aon m'n pet, zeg!" is het antwoord van den timmerman. „Ik blijf er nog eentje heuren!"

„Maar ik gaoi!"

De wagen zet zich in beweging, het oudste meisje helpt mee duwen.

„Zeg, legt een endje beuling strak veur h'm klaar!" plaagt de kameraad.

„Ik zal h'm vetmesten!" roept de vrouw kwaad terug.

* * *

Ook de menigte hervat de wandeling om tent en marktlantaren, langs winkel-etalages en cafés, of wel zakt af bij groepjes en verdwijnt in de aangrenzende straten, om echter dadelijk bij 't volgend stukje weer terug te keeren.

In de tent laat de „trompet" het verzameld vocht door het mondstuk uitloopen. De violist, zuur kijkend om de onkosten, zet een nieuwe E-snaar op zijn „kast". De „waldhoorn" ontdoet zich voor eenige oogenblikken van zijn instrument, zooals een slangen-

bezweerder zich losmaakt van zijn boa-constrictor. De trommelslager maakt over de balustrade heen een praatje met een steenkolendrager en vraagt of hij niets overheeft in de flesch, terwijl de kapelmeester met den eersten „hobo" praat en knikt en lacht om het succes van de nieuwe wals.

„En nu, heeren!" roept de kapelmeester, na een paar maal met zijn stokje tegen zijn lessenaar getikt te hebben:

„Nu krijgen we als volgend nummer: „De vliegengalop van Jacob Spin!""

Augustus 1902.

VAN BATAVIA NAAR AMSTERDAM.

DOOR

SASTRO PRAWIRO.

(*Met Plaat.*)

Dit is maar een simpele reisbeschrijving, meer niet, een reisbeschrijving van een Javaan.

Met gemengde gevoelens verliet ik den 10^den^ Juli 1901 het land van mijn geboorte, het land, dat ik eensdeels innig liefheb en anderdeels hartgrondig verafschuw. Liefheb om de heerlijke natuur en misschien ook uit vaderlandsliefde, verafschuw om de maatschappij, waarin ik mij nooit vermocht op te lossen en die ik, ofschoon levende in haar midden, en woelend, toch altijd zoo veraf van mij heb gevoeld.

Lang, heel lang al had ik gehunkerd naar het vertrek uit Indië, en eindelijk, den 1sten Januari 1901, nam ik het besluit om een half jaar daarna mijn vaderland te verlaten en ver weg te gaan. Ver.... om te kunnen vergeven, te kunnen vergeten misschien. Eerder kon ik niet weg: de taak, die ik me vrijwillig had opgelegd, had ik nog niet volbracht. Het doet er niet toe, voor welke taak ik me had gesteld, maar voordat ik gereed was, wilde ik niet heengaan. Dan, eindelijk achtte ik mijn werk afgegedaan. Goddank! ik kon gaan. Naar Europa, voor mij 't beloofde land!

Toen ik aan boord stapte, ontsnapte me een zucht van verlichting. Tegelijkertijd stonden me echter de tranen in de oogen. Ik voelde me vrij en toch vol weemoed.... O, indien ik dichter ware, ik zou die samenvloeiing van tegenstrijdige stemmingen in rijm en maat, in taalmuziek vast leggen! Een kind uit het land der zonne, dat zijn heil zocht in Holland, het land van den nevel. Want eerst zou ik in Holland verblijven, in mijn moederland. Eigenwillig verliet ik het zonnige Insulinde, waar ik vier en dertig jaar geleden geboren was en dertig jaar verblijf had gehouden; waar ik 't materiëel goed had gehad. En ik wist volstrekt niet, wat me in het koude moederland te wachten stond. Behoef ik te zeggen, wat in Indië jarenlang in mij is omgegaan?

Het korte voorspel hierboven staat in mineur, is droevig van toon. Wees gerust, lezer, ik zal u niet in tranen doen baden. La note triste zal spoedig wijken voor la note gaie. Toen ik aan 't begin van de reis was, had ik er geen flauw vermoeden van, dat die mij zoo genoegelijk zou zijn. Och, was iedereen maar in de gelegenheid om te reizen! Ik wed, dat dan de hypochondrie al heel spoedig de wereld uit zou zijn. Het is hier niet de plaats om die wijsgeerige stelling met klem van redenen te bewijzen. Maar juist is ze. Een ding kan ik wel zeggen: op reis beleeft en ziet en hoort men zooveel, dat ongewoon is, en dat alles houdt geest en gemoed zóo bezig, dat men al heel weinig tijd heeft om gevoelentjes van smart, weedom en wrok te verzorgen. Men wordt toeschouwer van het wereldtooneel en zijn eigen leefwereldje wordt daardoor teruggedrongen. En dan moet men idealist zijn zooals ik, die, als tien van mijn illusies smadelijk op den loop gaan, me dadelijk tien nieuwe schep! Had ik geld genoeg, ik liet de Hollandsche schrijvers van het jonge geslacht, die bijna zonder uitzondering iets als wereldsmart hebben of voorwenden te hebben, voor mijn rekening reizen. Niet van Amsterdam naar Bussum of van 's Gravenhage naar Leiderdorp, maar naar verre landen, waar veel heel anders is dan in Holland, dat, naar de vaderlandsche geschiedenis leert, indertijd door zijn bewoners zoo flink is „ontwoekerd aan de baren”.

Over de groote zeereis van Indië naar Nederland is al vaak genoeg geschreven, vooral wat het watergedeelte, gewoonlijk tot Genua of tot Marseille, betreft. Veel te gewagen van 't leven aan boord, het vadsige passagiersleven, zou dus wel van mededeelzaamheid, doch niet van naastenliefde en evenmin van goeden smaak getuigen. Goed getroffen heb ik 't wel: de bemanning was minzaam en hulpvaardig; mijne medepassagiers van beiderlei kunne waren over 't algemeen genietbaar; de reis was voorspoedig, al stond er ook eene verwaand hooge zee in de buurt van Kaap Guardafui en al kwam daardoor de „Koning Willem I", de snelste looper der Stoomvaart-Maatschappij „Nederland", een dag later te Genua aan dan wij, passagiers, verwoede dilettanten in zeevaartkunde, hadden uitgerekend. Ja, dat was toch eigenlijk gek, dat zee, wind en weder niet altijd verkozen te doen wat wij, na rijp beraad en meestal op mathematische gronden, hadden voorgeschreven. Is de mensch in deze tijden niet meer de heer der schepping? En er waren nog wel eenige hooggeplaatste Indische ambtenaren aan boord. Och, Hollandsche lezer, gij weet zoo niet, wat eigenlijk een hooge Indische ambtenaar is. In 't kort kan ik u wel zeggen, dat zoo'n wezen een toonbeeld is van smetteloosheid en onaantastbaarheid. Niet lang geleden nog heeft de tegenwoordige hoofdredacteur van „De Indische Gids" een poveren journalist het booze verwijt naar het broze hoofd geslingerd, dat deze persmuskiet niet de flauwste notie had van den verheven werkkring en de onvergelijkelijke grootheid van hooggeplaatste Indische ambtenaren, en daar genoemde hoofdleider zelf in Indië een heel hooge oome is geweest, was die uiting geen bittere ironie of vlijmend sarcasme, maar diepe ernst. Tien tegen één, dat zee, weêr en wind, kortom, al die onredelijke natuurkrachten, tegenwoordig ook al doordrongen zijn van de zondige ideeën der socialisten.

Ik vind het terdege hard en niet „comme il faut", dat als men in Indië een „grand seigneur" is geweest, die deel heeft genomen aan de beraadslagingen over het wel en wee van millioenen aardbewoners, men op zee heelemaal machteloos kan zijn en die ellendige golven onder meer uw maag zoodanig in beroering brengen, dat de geheele wereld plus uw eigen grootheid u geen sikkepit meer

kunnen schelen. Onbehoorlijk, nietwaar? Moesten niet juist de groote natuurkrachten voorgaan in het onderscheiden van rangen en standen?

Den 1sten Augustus, vroeg in den ochtend, kwamen wij te Genua aan....

O, nog even een voorvalletje te Port-Saïd, thans, van boord gezien, een zeer bedrijvige stad met tal van fraaie gebouwen, waarnaar men te Batavia, dat zich „de koningin van het Oosten" laat noemen, lang kan.... fluiten — de architektuur in de Hollandsche koloniën is wanhopig stijlloos. — Niemand mocht er van en niemand naar boord, daar, toen wij de haven van Tandjong-Priok verlieten, de cholera in Batavia heerschte. Over 't al of niet rechtmatige daarvan heb ik geen oordeel; alleen kwam 't me voor, dat, waar niemand aan boord van een andere ziekte als zeeziekte last had gehad, onze gemeenschap met den wal onschadelijk zou zijn voor Port-Saïd en omstreken. — Daar nadert ons een schuitje, waarin Italiaansche muzikanten gezeten zijn, een gezelschap, bestaande uit één violist, drie gitaarspelers (mannen) en vier mandolinespelers (twee vrouwen, een meisje en een jongetje). Ze spelen zoetvloeiende melodieën voor ons, passagiers, die bezig zijn op dek duchtig zwart te worden van de Cardiff-kolen, welke met een vaart van zes komma drie repetent — een grootere vaart dan in Indië — in 't schip worden geladen, en voorts ons staan te vermaken met het kijken naar de koddige verrichtingen van de als ratten zwemmende inboorlingen, die de nagezwommen en opgeduikelde kwartjes en dubbeltjes met een zegevierend gebaar achter de kiezen stoppen, doch de koperen geldstukjes heel erg verachtelijk wegwerpen. 't Zijn de fiere hidalgo's onder de bedelaars op aarde; hun onophoudelijk uitgekreten „A la mer, à la mer, oho!" klinkt niet als een smeekbede, maar veeleer als een uitdaging. De Italiaantjes hebben een goeden dag: in de door een hunner ondersteboven opengehouden parasol vallen bij tusschenpoozen dubbeltjes, kwartjes en halve guldens, alle welke met een allerbeminnelijksten glimlach in een vestjeszak worden opgeborgen. Op mijn verzoek speelden ze de meestbekende aria's uit de vooraf mij aangekondigde opera's, die me heugden uit het groote repertorium van de Italiaansche operagezelschappen, wier

opvoeringen ik in Indië geregeld had bijgewoond. Kenden ze de opgegeven opera niet — o. a. „La Gioconda" van Ponchielli en „Maria di Rohan" van Donizetti, — dan antwoordden ze, met den stereotiepen, zoeten glimlach om de lippen, in gebroken Fransch: „Ne savons pas, ma quando vous ritornerez, nous le jouerons!" Handig bescheid! Een mijner medepassagiers haalde na afloop van de kleurrijk voorgedragen „Carmen" — een der Italiaantjes zong er met vrij goede, doch ongeschoolde stem het beroemde air van den stierenvechter bij — zijn welgevulde portemonnaie voor den dag, greep er een gouden tientje uit, toonde den met gretige blikken opkijkenden muzikantjes het in 't volle zonlicht flonkerende goudstuk, liet het op hoogst innemende wijze draaien tusschen duim en wijsvinger.... Toen de zenuwen der begeerte van de speellieden op 't sterkst gespannen waren, sprak de goudman aldus: „Poppetje gezien, kastje dicht!", waarop hij heel haastig het brokje slijk der aarde weder in zijn slijktaschje wegborg.... 't Was een spannend oogenblik: althans er prikkelde iets in me en zelfs de glimlach van den meest complaisanten passagier smolt weg. Daar richtte een der Napolitanen zich in zijn volle lengte op en kreet, trillend van gramschap: „Corpo della Madonna!", waarop hij, zich het Oude Testament voor den geest halend, hekelend uitriep: „Jij bent zeker ook de Roode Zee overgetrokken, toen ze droog was!" — Was die afstraffing verdiend of niet? Gelukkig was dit voorvalletje voor 't muziekgezelschapje blij-eindend: kwistiger dan tevoren werden dubbeltjes, kwartjes en halve guldens in het ondanks alle wederwaardigheden voortdurend opengehouden zonneschermpje nedergeworpen.

Den 1sten Augustus, vroeg in den ochtend, kwamen wij te Genua aan.... Mooier haven dan die van Genua „la Superba", de stad der paleizen, heb ik nooit gezien. In mijn oogen doet de haven van Marseille, hoe schilderachtig ze ook is, voor die van Genua onder. Trotsch en statig rijst de stad uit de zee op. Ze is omringd door niet minder dan veertien hooge heuvels, — in Holland zou men ze „bergen" noemen —, boven elken van welke een groote vesting zich als 't ware uithoogt. Het hoogste fort, „Sperone" genaamd en 1700 voet boven de zee uitstekend, schijnt in Moorschen stijl opgetrokken te zijn. Het geheel, dat onze verrukte

oogen aanschouwen, vormt een driekwart-cirkel van ongeveer twee Engelsche mijlen omtrek. Westwaarts staat de lichttoren, ongeveer 100 meter hoog, en midden in de haven bevinden zich het droogdok en het marine-arsenaal. Door allerlei havenwerken, van welker technische constructie ik geen verstand heb, wordt Genua beveiligd tegen de gewelddadigheden van de trouwelooze zee.

Tot onze spijt konden wij niet lang genieten van het gezicht, uit zee, op de haven. Want wij moesten naar wal. Een karavaantje van twaalf menschen, in mij den meest bereisden en vlotsten talenspreker ziende, had zich onder mijn hoede gesteld en zou, mijn nog vage reisplannen bij voorbaat goedkeurend, mij van Genua door dik en dun overland naar Holland volgen. Nog klinkt mij de arglistige vraag van een nieuwsgierigen oberkellner in Vintimiglia in de ooren: „Vous êtes l'interprète, n'est-ce-pas, monsieur?" Zijn stem klonk fluweelzacht en geheimzinnig, terwijl hij met de oogen knipte en de mondhoeken een weinig vertrok, een en ander mij den indruk gevende, als wilde hij eigenlijk vragen: „Wat verdien jij aan je reisgenooten? Kan er niet wat voor mij op overschieten?" Doch zoover zijn we nog niet.

In de „Reisaanwijzingen ten dienste van passagiers van de Stoomvaart-Maatschappij „Nederland" voor de overlandreis naar en van Genua" staat onder meer:

„Het ontschepen en inschepen te Genua heeft plaats met roeibooitjes, daar onze schepen op stroom blijven liggen, voor welker gebruik het tarief door het ministerie van Marine als volgt werd vastgesteld:

voor ontscheping met inbegrip van 100 K.G. bagage Lire 1.—
wanneer men landt om later weder te embarkeeren „ 0.50."

Vreemd! Ik betaalde den lieven schipper, in bijzijn van een armzalig uitgedosten politie-agent, voor mijn karavaantje een halve lire per volwassen persoon, en de zaak was gezond. Toch had ik te kennen gegeven, dat wij niet meer naar boord zouden terugkeeren. En onze landing geschiedde overdag, zoodat van varen onder een gelukkig gesternte geen sprake kon zijn. Dat het eerste gewin maar kattengespin is, bleek ons eerst eenige dagen later, in hetzelfde gezegende Italië, waar de staatszorg zoo gering is, dat zelfs staatsbeambten u op de meest onordentelijke

en hinderlijke manier de fooien uit den zak weten te halen. Per Bacco! wat heb ik in dat land leeren vloeken! Een van mijne reisgenooten dreef zijn venijnigheid zelfs zoo ver, dat hij elken dienstbaren Italiaan hardnekkig Rinaldo Rinaldini, Aballino of Pontolino noemde — Musolino was toen nog niet beroemd —. Toch hebben wij van een somberen gloed van wraakzucht in de oogen der aldus toegesprokenen nooit iets gemerkt. Integendeel, na een dergelijke betiteling werden we beter voortgeholpen. Zie, dat is nu het verschil tusschen de verhevene, poëtische romantiek en de nuchtere, prozaïsche werkelijkheid.

Aan 't douane-kantoor trad ons een manneke tegemoet, een hoofd kleiner dan ik — „et c'est jurer gros," want ik meet maar 1.60 meter; toch ben ik in Indië twaalf jaar schutter geweest!— Pluimstrijkend voegde hij ons in gebroken Hollandsch toe: „Hollááánders, niewaar? Hôtel de Milan is beste." Temet stelde hij me een kaartje ter hand, waarop in sierlijke letters gedrukt stond:

JAN CAPURRO,
Courrier en tolk.

Spreekt Fransch, Engelsch en Hollandsch.

Grand Hôtel Milan.
Genua (Italië).

Dat „Jan" is zeer bepaald een hulde aan de Hollandsche natie, die zoo flink door den bard Helmers is bezongen. Zijn eigenlijke voornaam is natuurlijk Giovanni, doch Capurro had drie stellen kaartjes. Jan mogen hem de Hollanders, Jean de Franschen en John de Engelschen noemen. Is dat niet beminnelijk? Duitsch kende hij nog heelemaal niet, doch eerlang, daar was ik zeker van, zou ook Johann wel zijn hoofdje opsteken. Menschen, neemt u voor Jan Capurro in acht: misschien is hij wel de kleinste man, doch zeker de grootste kwartjesvinder van heel Italië. En dat zegt wat!

Wij trokken evenwel niet naar het Grand Hôtel Milan, omdat ik me reeds aan boord in 't hoofd had gezet, dat we in het Hôtel Smith zouden logeeren. Waarom ik aan dit hôtel de voor-

keur gaf, wist ik niet en weet ik nu nog niet. Ik wist niets van dat hôtel af, hoegenaamd niets, maar toen ik in bovengenoemde „Reisaanwijzingen" een opsomming van de hôtels in Genua las, zei ik dadelijk, zonder eenige aarzeling: „In 't Hôtel Smith, dáár en nergens anders moeten we logeeren." Zulke onverklaarbare dingen gebeuren meer in 't leven. Zouden ze niet moeten worden toegeschreven aan „de stille kracht", waarover Louis Couperus een heelen roman heeft gefantaseerd? Ik ken een Indischman, die nooit tevoren in Holland was geweest, doch, na zijn pensionneering, vastbesloten zijnde om zijn laatste levensdagen in zijn moederland te slijten, de kaart van Nederland voor zich uitspreidde en na eenige minuten kijkens even vastbesloten uitriep: „In 't dorpje Overlangbroek in de provincie Utrecht wil ik leven en sterven!" Hij leeft er nu nog en beweert, dat hij geen oogenblik spijt heeft gehad van zijn raadselachtige keuze. Nu, spijt van mijn keuze hebben wij ook niet gehad. Propere vertrekken, goed eten, snelle bediening, zeer billijke tarieven — „mein Liebchen, was willst du noch mehr?" Voeg daarbij, dat door zijn gunstige ligging dat hôtel prachtige uitzichten zuidwaarts, dus op de haven en de zee, bood, zooals, naar mijn oordeel, geen ander hôtel in Genua ze kan bieden, en men begrijpt onze volle tevredenheid. O, dat gezicht, bij avond, op de haven en op de zee! De heuvelen in den grauwen avondschemer doezelig rijzend uit het vlakke water, welks matblauwe kleur geleidelijk verdonkert; de fonkelende lichtjes, als zoovele lage sterren, uit de huizen, op verschillende hoogten der heuvels; de schepen en de kleine vaartuigen, waarvan eenige belicht, rood en groen en helgeel, en enkele stoombarkassen, in de verte als langzaam voortschuifelend, met de lantaarns als zich bewegende dwaallichten. Alles als een feërie van licht, stijgend uit de diepe zee, welker geheimzinnig golfgeruisch de stemming van het wonderbare verhoogt.

Het toeval wilde, dat tijdens ons verblijf in Genua eene plaatselijke tentoonstelling Genueezen zoowel als vreemdelingen tot zich trok. De toegangsprijs bedroeg slechts een halve lire per persoon, waarvoor wij konden zien wat men gewoonlijk op dergelijke tentoonstellingen kan zien: uitstallingen van producten van

landbouw, nijverheid en kunst. Een harmonie-orkest, minder goed dan de stafmuziek te Batavia — die beter is dan elke militaire kapel in Nederland —, verlevendigde door de uitvoering van lichte, liefelijke muziek de reeds boemelige stemming. Voor 1/5 lire oftewel 20 centesimi kon men in een gebouwtje, waarin geprijsde schilderijen werden tentoongesteld, kunst en pseudo-kunst aanschouwen. En voor één lire kreeg men toegang tot een theatertje, waarin den bezoekers en bezoeksters ordinaire zangkunst, vrij goede instrumentale muziek, buitengewone acrobaterij en leuke hansworsterij werden opgedischt.

Een der voordrachten heette „Au Paradis des Femmes". Als Javaan, met mijn Mohamedaansche begrippen, stelde ik me genoemd paradijs voor als een hemelsch oord, waar prachtexemplaren van mannen zich lieten bewonderen door verrukte vrouwen. Wat kreeg ik evenwel te zien en te hooren? Een Française, gestoken in een kleed, dat eigenlijk geen kleed was en mij de lijnen van haar fraaigevormd lichaam zoo duidelijk als in het paradijs deed gewaarworden, bezong met mager geluid achtereenvolgens Spanje, Rusland, Transvaal, Engeland, Frankrijk en Italië. In elk couplet kwam o. a. het woord „monsieur" voor. Doodgewoon, zult ge zeggen. Goed, maar men had moeten hooren, hoe dat doodgewone woord uit háár mond klonk! Er klonk iets in van streeling en van behoefte om gestreeld te worden, iets zoets en weeks en vleiends. Zoo ongeveer als 't liefelijk uitgesproken „lieveling" van een aanhalige vrijster tot haar vrijer, maar nog zoetsappiger, want dat „m o n s i e u r" was eigenlijk gericht tot al de monsieurs onder 't auditorium. Uit de demonstraties na elk couplet bleek mij, dat de stemming van het publiek ten opzichte van Spanje en Rusland onverschillig, tegen Engeland vijandig en jegens Frankrijk, Italië en Transvaal geestdriftig was. Wat het laatste land in 't bizonder betrof, mijn spontane uitroep: „Vivent les Boërs!" vond weêrklank in aller gemoed en daverend klonk het handgeklap, hier en daar vergezeld van lyrisch gebrul. Zulke lyriek is in Italië altijd, zonder missen, een vereerend dwangmiddel tot herhaling van het laatst voorgedragene. De Italianen in mijn nabijheid richtten nieuwsgierige blikken op mijn persoontje, als wilden ze uitvorschen, of ik misschien zelf een Boer was. Doch

mijne ietwat Japanneesche gelaatskleur weêrhielden hen van grootere betuigingen van instemming dan vriendelijke hoofdknikjes en minzame glimlachjes. Anders hadden ze me stellig in triomf rondgedragen! Certo! Sicuro!

Dien nacht droomde ik van macaroni in Pretoria en vermicelli in Bloemfontein. Voorts hoorde ik herhaaldelijk aan een van mijn oorschelpen temen: „monsieur"; maar wonderlijk, dat gevlei bezorgde mij telkenmale, in mijn droom wel te verstaan, een flinke lachbui.

Toen ik den volgenden dag ontwaakte, viel me plotseling in, dat, behalve natuurlijk de Engelschen, nog een ander volk niet zou hebben ingestemd met mijn geestdriftigen uitroep: „Vivent les Boërs!", met name de Kaffers. En ik dacht aan Multatuli's: „Zingen die wurmen mee, papa?" (Idee 345). Maar spoedig kwam ik tot het besef, dat die gedachte onbehoorlijk was, omdat de Kaffers maar een onbeschaafd volk zijn en dus geen aanspraak mogen maken op vrijheid en onafhankelijkheid.

Uit mijn kamer in het Hôtel Smith zag ik neder op een plein, waarop, behalve honderden kruiwagens, een standbeeld stond, dat zeer mijn nieuwsgierigheid prikkelde, omdat ik wist, dat het niet van Columbus was, niet van Victor Emanuel, niet van Garibaldi, niet van Mazzini, niet van Nino Bixio. Deze allen stonden in andere gedeelten der stad. Ten einde mijn nieuwsgierigheid te bevredigen, daalde ik de zes en negentig trappen af — dat tellen van trappen heb ik van Sherlock Holmes geleerd —, stevende naar 't plein, hield vlak voor het standbeeld stil en las daar: „Raffaele Rubattino". Dezelfde onbekende van op zee, dacht ik. Want toen we te Port-Saïd waren, stoomde voor ons heen een fraai gebouwd, groot Italiaansch schip, dat dienzelfden naam droeg. Wie die Rubattino was of geweest was, kon niemand mij vertellen. Ook kwam ik niet verder bij 't raadplegen van mijn heugenissen uit de geschiedenis van Italië. Wel wisten de schepelingen mij mede te deelen, dat genoemde stoomer, althans naar beweerd werd, achttien mijl liep. Dat boezemde mij ontzag in; onze schuit, de snelste der Stoomvaart-Maatschappij „Nederland", liep maar veertien mijl. Maar toen ik na betrekkelijk korten tijd gewaarwerd, dat „Rubattino" kalmpjes door „Willem I" werd

ingehaald en voorbijgevaren, steeg onze schuit een goed eind in mijn achting en dacht ik aan Italiaansche geurmakerij, die twaalf eventjes tot achttien mijl kon uitmeten.

En daar zag ik op bovenbedoeld plein in Genua, het „Piazza Caricamento", het beeld van den man, naar wien gezegde Italiaansche koopvaarder genoemd was. Een welgekleed wandelaar, dien ik staande hield — de kruiers konden mij niet de minste inlichting verstrekken, — wist me te verhalen, dat Raffaele Rubattino een in 1881 gestorven Genueesche reeder was, die wel tweehonderd schepen in de vaart had en voor wien de gemeente, dankbaar, dat de rijke scheepseigenaar aan zoovele honderden Genueezen werk had verschaft, in 1893 een bronzen standbeeld had opgericht. Dankbare stadgenooten, mompelde ik, ietwat geroerd. Te Batavia zouden ze.... Ja, verbeeld u, Hollandsche lezer, in de Europeesche samenleving in Indië wordt erkentelijkheid gemeenlijk als een weelde-artikel beschouwd.

Over Genua's beroemd kerkhof, het „Campo Santo", zal ik niet uitweiden; iedereen heeft er weleens over gelezen. Ik wil er alleen gewag van maken, dat de beelden en beeldengroepen der nieuwere school, waartoe o.a. Giulio Monteverde behoort, mij grooter ontroering schonken dan die van Santo Varni, Federico Fabiani en anderen, die gerekend worden tot de oude, klassieke school te behooren. In de beelden van Monteverde zie ik den huidigen mensch, gewetensvol waargenomen en weêrgegeven; in die van Fabiani „cum suis" voel ik het levenloos model in 't vormenschoon der overlevering. O, dit nog: een mijner Javaansche gedachten bij 't doorwandelen van het Campo Santo was, dat ik er niet gaarne begraven zou liggen. Dat gestadige bezoek van allerlei slag van menschen, meerendeels reizigers, wier gedachtenwereld gewoonlijk weinig voeling houdt met de louterende stemming op een doodenakker; de vele monumenten van kunst, die meer ontroeringen van schoonheid dan van droefenis en weemoed geven; dat eerder kijken naar de namen der kunstenaars dan naar die der afgestorvenen, als gold het hier devotie te doen voor de beeldhouwkunst — dat alles is, voor mijn begrippen zoo heelemaal niet verwant aan het idee van een kerkhof, een rustplaats der dooden. De rust en de piëteit ontbreken er aan.

Neen, veel liever ruste mijn lichamelijk overschot in een Javaansche begraafplaats, in een eenzaam oord, onder lommerrijk geboomte, waarin windekens zacht ruischen en vogels kwinkeleeren. Op het heuvelvormige graf wat bloemen, vol wijding neêrgelegd door treurende verwanten en vrienden. De groote natuur om je heen, meer dan de kunst waardig om te omlijsten dat groote mysterie, dat de dood heet.... Maar dat is ziekelijk dwepen. Och, ja. Want, zeggen de knappe materialisten of stofjesmenschen met wiskundige zekerheid, als je dood bent, dan ben je dood, dat wil zeggen: totaliter gevoelloos, beseflooos, wezenloos, en dan komt het er immers volstrekt niet op aan, waar je „leit".

Een van de mooiste uitstapjes uit Genua is wel dat naar het „Palazzo Pallavicini", in de nabijheid der stad zelf, met name te Pegli, waarheen men rijden kan per rijtuig — wat zéér duur is — of per tram — wat zéér goedkoop is. — Dit paleis is in de vijftiende eeuw gebouwd voor de Interiano's, doch is thans het eigendom van de schatrijke familie Pallavicini. De tuin, die er bij behoort, is vol verrassingen: ettelijke terrassen; een kunstmatige grot, waar een schipper u uitnóodigt in zijn schuitje te stappen teneinde in het omringend vijvertje te spelevaren; voorts kunstmatige watervalletjes; karakteristieke paviljoentjes; enz., enz. Eenige plekjes in dien tuin doen denken aan 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, die, het zij hier met trots gezegd, de meest grootsche en de schoonste is van de zeer vele tuinen, welke ik tot nog toe heb gezien en doorwandeld.

Wilt ge in de stad Genua zelve heerlijk en vrij billijk dineeren, zoo raad ik u aan naar de Ristorante della Posta in de Galleria Mazzini te gaan. Gij kunt daar meteen tallooze typen bestudeeren, wier overdrukke gebaren en uitermate snelle woordenuitingen u telkenmale in den waan doen verkeeren, dat zoo aanstonds een robbertje gevochten zal worden. Si davvero! Voor den zoo degelijken, flegmatieken Hollander is zoo'n uiterlijke levendigheid iets abnormaals, ook iets onwaardigs. Een deftige Nederlander zei me eens: „Als men vijf minuten naar een gezelschap van Italianen kijkt, die druk zitten of staan te praten, krijgt men er al genoeg van!" Nu, dat vond ik wel overdreven. De wijn daar in de Ristorante della Posta is goed, heel goed. En goedkoop, haast te geef.

In een minimum van tijd was mijn maag in dit eethuis met ongeveer $1^1/_4$ liter zoeten wijns gevuld. Te Batavia, in de sociëteit of elders, zou ik van zoo'n eerbiedwaardige hoeveelheid druivennat een weinig buiten westen zijn geraakt. In Italië werd ik er echter maar dichterlijk en weemoedig van. Af en toe kreet ik, van mijn zitplaats rijzende, met pathos: „Lasciate ogni speranza, voi che 'ntrate", het eenige Italiaansche citaat, dat ik kende. En hadden mijn karavaangenooten me niet angstiglijk tegengehouden en mij niet een stukje Bataviaasch fatsoen onder den neus gewreven, ik hadde mij, al rijmelend met luide stem, als 't ware de dichterskroon op het kort tevoren netjes gecoiffeerde hoofd gezet.

Wèl werd ik echter „dronken" van de Italiaansche sigaren. Gerechte hemel! hoe is 't mogelijk, dat er in 't geheele Apennijnsche schiereiland geen wetten bestaan, die straffen stellen op het verkoopen van zulk goddeloos bocht aan argelooze vreemdelingen? 't Goedkoopste Javaansche strootje (twaalf voor een cent) is, zonder overdrijving, smakelijker en onschadelijker — of minder schadelijk — dan de beste, puikste Italiaansche sigaar. Wat men er ook van zeggen moge, ik houd het voor zeker, dat in Dante's tijd het menschdom nog niet aan rooken deed; anders toch had hij zijn befaamde hel gecompleteerd door eenigen zondaars Italiaansche stinkstokken in den mond te steken!

Willen wij Genua maar verlaten? Veel meer dan 't beschrevene heeft mijn karavaantje er gezien en doorleefd, doch het wordt tijd, ook met het oog op de afgepaste plaatsruimte, om den lezer in gedachten elders te brengen.

Toen wij Genua in drie dagen voldoende hadden doorgedraafd en doorgereden, beraadslaagden wij als vreedzame „blauwe Indianen" — wel zonder vredescalumet, doch ook zonder Transalpijnsche giftsiganders — deze hadden we eenstemmig afgezworen —, langs welken weg wij verder zouden reizen om ten slotte als ervaren globetrotters den moederlandschen bodem te betreden. De meeste verlofgangers (ook mijn ex-medepassagiers buiten mijn karavaantje deden 't) kiezen de route via Milaan, St.-Gotthard en Basel door Duitschland. Ik had echter Zwitserland reeds gezien en vond de Preanger Regentschappen op Java grootscher en indrukwekkender.

Bovendien trok het ultra-militaire Duitschland een onzer, een krijgsman in ruste, die al beu was van alle militair vertoon, heelemaal niet aan. Ten derde spookte ons allen een speelbank door 't hoofd. De.... stille.... kracht?! In de vierde plaats, en dat deed de deur toe, wilden wij anders doen dan anderen. Gehoord dit, gelet op dat, overwegende enz. — ik ben eens door een superieure Indische rechtbank wegens gebrek aan eerbied voor haar superioriteit gevonnist geworden! —, klonk ons onherroepelijk besluit: via Monte-Carlo. Te Monte-Carlo overblijven, de speelzaal bezoeken, een kansje aan de speeltafel wagen en dan: „après nous le déluge." Een onzer dames voegde me aanmoedigend toe: „Vooruit, opperhoofd der Aucas, naar het speelhol!" Ik had haar wel willen omhelzen, want het is altijd streelend, vergeleken te worden met een figuur uit Aimard's werken.

En thans begint de schurkerij van onzen gids Jan Capurro.— Wij verzochten hem, aan 't station plaatskaartjes voor ons te koopen naar Holland via Vintimiglia, Mentone, Monaco, Nizza, Marseille en Parijs, plaatskaartjes, geldig voor tien dagen en ons de bevoegdheid gevend op tusschenstations, ook andere dan de bovengenoemde, over te blijven. Toen begon zijne voor ons noodlottige rede: „Ik kan ze wel aan 't station koopen, maar goedkooper zijn Cook's „international travelling tickets"; Cook koopt van het gouvernement duizenden reiskaartjes op tegen veel verminderd tarief en zet ze met een matig winstje van de hand, zoodat de prijzen altijd aanmerkelijk onder die van 't gouvernement blijven. Mag ik dan met u naar Monaco mee? Ik ken Monaco en Monte-Carlo van huis tot huis en geniet van Cook, als aanbrenger, vrije passage derde klasse." Argeloos als wij, Oosterlingen, waren, vonden wij het voorstel van onzen benedenschuttersmaat-zijnden cicerone zeer aannemelijk. Wij zouden de kaartjes onder korting krijgen en hij zou een vrij uitstapje naar Monaco en terug erlangen. Toch allemachtig makkelijk in Europa! Kom daar eens in Indië om! Daar staat de regeering zoo onbereikbaar hoog, dat ze niets met „wederverkoopers" te maken wil hebben. Geld voor de kaartjes had Jantje niet direkt noodig; dat zou later bij de afrekening met hem te Monaco, waar hij afscheid van ons zou nemen, terechtkomen; als gids, die reeds veertien

jaar tallooze reizigers had rondgeleid her en der, had hij crediet bij Cook. All right! vonden we. Drommels! een groot crediet bij zoo'n huis als dat van Cook. Wat een gids, welk een gids! Och, och, wat zal Capurro ons voor stumpers hebben aangezien.

Wij togen naar 't station. Nu moet men weten, dat handkoffertjes en valiesjes kosteloos in den coupé mee mogen. Edoch.... aan 't station belette een der spoorbeambten ons den doorgang, bewerende, dat onze valiesjes in den bagagewagen moesten. Ons beroep op het reglement baatte geen zier, evenmin als verdere vertoogen, die we, uit wrevel, doorspekten met wat Fransche en Italiaansche knoopen; zijn plicht gebood hem.... enz., enz. Daar kreeg ik plotseling een gelukkigen inval — de.... stille.... kracht? —: ik stopte den plichtgetrouwen beambte een franc in de hand; hij salueerde eerbiedig, en dóór ging het goed. Soortgelijke ervaringen hebben we in Italië meer gehad.

Onze gids, Giovanni Capurro — hebt ge dien onzaligen naam reeds opgeteekend? —, onze gids schold toen nota bene op zijne landgenooten! Na nog eenige ergerlijke voorvalletjes, waarbij het ons trof, hoe veeleischend en brutaal de van een merk voorziene sjouwerlui waren, doch hoe bang zij zich betoonden voor de door onzen krijgsman in ruste opgegeven breede hand, zaten wij in den trein. Twee belendende coupé's voor ons alleen; de gids had zich ergens anders opgesloten.

Toen was ik nog zoo naïef om te gelooven, dat alleen in Indië treinen te laat aankomen en vertrekken. Och, de trein in kwestie ging, „tout comme chez nous", dat wil zeggen in Insulinde, een half uur over den vastgestelden tijd af; de trein uit Milaan had ongeveer even lang op zich doen wachten.

We dachten 's nachts in Monaco aan te komen. Wat een misrekening! Te Vintimiglia misten wij den aansluitenden trein, die, anders dan wij te Genua op dien van Milaan, geen half uur op ons had verkozen te wachten. Men moet maar wanboffen! Aangezien wij nu geen handen vol geld wenschten uit te geven voor nachtlogies in een hôtel ter plaatse, waren we verplicht den nacht door te brengen in de wachtkamer van 't station. We waren met ons dertienen (van beiderlei kunne); in de wachtkamer stonden twee tafels, twee canapé's en tien stoelen. Schutsels

waren er niet te bekennen. Dat was wel jammer, want met schermen kan men veel doen, zelfs meer dan met vijgebladen. Slaap hadden wij allen in hevige mate, slaap, die ons dwong om languit te liggen. Ik verzeker u plechtig, dat wij toen, na gezamenlijk overleg, een meesterstuk van „savoir faire" en „savoir vivre" hebben gewrocht, door zoodanig de aanwezige meubelstukken te rangschikken, dat wij ons, zoo goed en kwaad als 't kon, ter ruste vermochten te leggen zonder kans van tuimelen te hebben en, wat meer zegt, zonder de decentie te verstoren. Geloof me, dat het scheppen van zoo'n meesterstuk vrij wat meer hoofdbrekens kost dan 't dichten van een dozijn sonnetten. Geen schutsels, mijne heeren, er waren geen schutsels! En ook geen portières. Als een herder over zijne kudde waakte ik in den beginne zorgzaam, totdat de slaap mij overmande, trots het opwekkend gesnurk van een mijner mannelijke lotgenooten. Die lotgenoot was waarachtig.... onze gids, Jantje Capurro. Cospetto di Bacco!

Den volgenden ochtend, heel vroeg — Indischgasten zijn, zooals bekend is, bizonder matineus —, maakten wij een wandeling door het stadje, dat er met zijn oneffenheden van den bodem en zijn stroompje, dat toen half drooggeloopen was, zeer schilderachtig uitziet, waarna wij, met wat overgebleven pijn als gevolg van de weinige meêgaandheid onzer geïmproviseerde legersteden, naar Monaco spoorden.

In dit vorstendommetje kwamen wij omstreeks negen uur 's voormiddags aan. „Rien ne va plus!.... Noir perd!".... Ja, wij „zwartjes" hadden al wat verloren: tijd en het vertrouwen in den geregelden loop der Europeesche treinen.

Zouden wij nog meer verliezen? „Noir perd!".... Dat spookte me maar door 't hoofd, en „noir" leek me het symbool te zijn van ons, Oosterlingen.

Monte Carlo! Vereenigingspunt op aarde van hemel en hel! Dat is de stad, waarin men de natuur op haar liefelijkst en bekoorlijkst ziet, de menschelijke hartstochten, in massa genomen, op 't ellendigst en erbarmelijkst. Het is een modern aardsch paradijs, waarin de duivel zich gevestigd heeft als directeur van een

welbeklante doodsverzekeringsmaatschappij — „sit venia verbo” ....

Monte Carlo ligt op ongeveer een kwartier gaans verwijderd van Monaco, alwaar in een paleis op een rotshoogte een vorstje troont, wiens legermachtje bestaat uit een handjevol soldaten, die nooit ander kruit hebben geroken dan dat van schijfschutters, duivenschutters en.... zelfmoordenaars. Een heerlijk land, die betrekkelijk kleine streek aan de Middellandsche Zee. De zon hellichtend en schitterend als in Indië; de donkerblauwe zee plechtig ruischend, witgekruinde golfjes spoelend naar de bochtige, steenharde kust; het rijke geboomte, zegevierend optakkend, onbelemmerd in zijn groei; fraaie villa's en hôtels op rotsen en rotsjes; veel lucht, en licht en leven; over alles het onuitsprekelijk fantastische, dat u in droomgepeinzen doet verzinken, die haast meer genot schenken dan de verrukkelijke schoonheid der werkelijkheid zelve. Ik waande er mij in een tooverland, en een machtige golfstroom van heugenissen uit de sprookjeswereld stormde op me aan. Wat zou 't daar zalig leven zijn!.... Maar zonder speelbank, dat verschrikkelijke uitvindsel van menschelijke winzucht! En in mijn bekrompen Javaansche ziel voelde ik somtijds afkeer invreten, afkeer van de Westersche beschaving, welker voosheid hier hoogtij viert en van dit wonderschoone land, dat een aardsche hemel had kunnen zijn, een fraai gestoffeerde hel heeft gemaakt. Hoe leeg en huichelachtig is toch die Westersche beschaafdheid!

De gids bracht ons in het Hôtel de la Condamine in Monaco, dat ons aanbevolen was door den directeur van het Hôtel Smith te Genua. Het is een uitstekend gelegen klein hôtel, met prachtige uitzichten aan de achterzijde. Vóór het hôtel een restaurant, van denzelfden eigenaar, H. Tairraz. De hôtels in Monte-Carlo zelf zijn grootscher en weidscher.... maar ook duurder, veel duurder. Toen Jan Capurro in ons bijzijn met den administrateur de kamers besprak, voegde hij ons met schijnheilige nederigheid toe, dat hij zich wel met een der kleinste kamertjes zou behelpen. Dat vonden wij heel beminnelijk van hem. Doch toen ik den daaropvolgenden dag door een toeval in zijn appartement verzeild raakte, ontwaarde ik met verbazing, dat onze Genueesche gladhark de rijkst gestoffeerde kamer voor zich had uitgekozen!

En mijne verontwaardiging steeg ten top, toen ik op een tafeltje in dat vertrek een schortje zag liggen, dat ik den dag te voren aan het jurkje van de knapste der twee dienstmeiden had zien hangen! Zeker, zeker, den reinen is alles rein, maar onze kleine Giovanni.... Van dat oogenblik af hield ik hem in 't oog. Mijn vertrouwen in hem was danig geslonken. Guardai, signor Capurro! Wat op zijn Hollandsch zooveel wil zeggen als: Pas op je tellen, sinjeur Kaper!

Wij huurden 's ochtends rijtuigen en reden een groot gedeelte der Riviera langs, oostwaarts, over Mentone en Vintimiglia. Een verrukkelijke rit! Rechts, op weinige meters van ons af, de glanzig blauwe zee, vredig ruischend, met hier en daar badende werklieden, meest spiernaakt; links de rotsen, de plantsoenen, de bosschen en de huizen, vroolijk van aanzien en badende in het milde zonlicht. Een zachte wind, die het loover dartel doet trillen en ons frissche bloemengeuren toewaaiend. Wijzelve nu stijgend, dan dalend, rijdend over een veelbochtigen weg. Het scheen me toe, dat in deze streken niet geleden kàn worden, dat alles er blijheid, vrede en genot geeft.

In Mentone, een schilderachtig stadje, donkerkleuriger dan de omgeving, de drukke markt bezocht en meloenen, groot en zwaar, gekocht. Nabij Vintimiglia, onze voormalige nachtelijke rustplaats, in een dorpstaveerne wijn, bier en limonade gedronken en druiven geplukt. De wijn krachtig en goed, de limonade frisch, de druiven heerlijk. Maar het bier, het bier.... „Encore un hôte de taverne! s'écria Léandre; ces gens-là veulent-ils donc empoisonner tout le monde!" Die woorden van Le Sage schoten mij te binnen, toen ik van 't bier had geproefd. Hemelsche goedheid! zelfs in Atapoepoe, een achterhoek in Indië, drinkt men beter goedje. Dat verwenschte brouwsel in die taveerne zou in staat zijn om iemands beste stemming te verdrijven. Gelukkig was het zonnig in ons, zoodat zelfs de ergerlijkste staaltjes van Indische grootdoenerij, en dat is „je" grootdoenerij, ons toen heelemaal niet boos zouden hebben gemaakt.

's Avonds naar het Casino, het speelhol, dat stond natuurlijk in ons program. Wij zouden er met ons zessen naar toe gaan: eene ongetrouwde dame, de gepensionneerde militair, van wien ik

hierboven reeds melding heb gemaakt, twee jongelieden, mijn vrouw en ik. Nu moet men, om in de speelzaal van 't Casino toegelaten te worden, desverlangd het bewijs overleggen, dat men de een-en-twintig jaar gepasseerd is. Onze militair had zoo'n pampiertje bij zich, afgescheiden van het feit, dat zijn uiterlijk al bewijs genoeg was. Ook onze ongetrouwde dame, die al twee-en-veertig oostmoessons met vrouwenmoed had doorstaan, zag er beslist ouder uit dan de helft van dien leeftijd. Zelf beweerde zij dan ook, dat ze eigenlijk wel dubbele entrée mocht hebben: 42 is immers 2 × 21. Mijne vrouw en ik, beiden heel jeugdig lijkend, hadden geen ouderdomspapiertjes bij ons. En de jongelui waren achtereenvolgens negentien en achttien jaar. Voor bovenbedoeld echtpaar, waarvan ik de helft uitmaakte, moest dus, zoo noodig, weg gevonden worden, en de jongelui.... nu, die zou ik wel op de eene of andere wijze arglistiglijk trachten binnen te smokkelen.

Daar meldden wij ons aan den ingang aan. Ik tolkeerde — dit nieuwe werkwoord is uit mijn modern ingerichte woordsmederij — voor 't heele gezelschap. De militair met zijn dienststaat en zijn krijgshaftig voorkomen — „Passez, monsieur." De tweemaal een-en-twintigjarige dame. — „Oh! je vous crois." Voor mijne betere helft en mij vertoonde ik mijn passagebiljet, waaruit bleek, dat wij met 6, zegge zes kinderen, van Indië naar Genua waren vertrokken. Met eenige ontsteltenis nam de roulette-Cerberus ons op, waarop hij op nieuw-Malthusiaansch spottenden toon zei: „Six enfants, oh! sans doute vous deux êtes parvenus à l'âge de majorité!" De twee jongelieden gaf ik op als te zijn drie-en-twintig en twee-en-twintig jaar. De man keek ze beiden scherp aan, lachte witjes tegen mij, die alle mogelijke moeite deed om bij de jokkernij een effen gezicht te zetten, en gaf mij op hoffelijken toon het merkwaardige bescheid, dat zij tot zijn innig leedwezen niet in de speelzaal konden worden toegelaten, aangezien korten tijd geleden de leeftijdsgrens op 24 jaar was gesteld. Dat was gruwzame jokkernij, die echter tegen de mijne opwoog. Het leugentje was bovendien een aardig staaltje van Fransche hoofschheid, daar de beambte, de onwaarheid van mijn bewering gissende, dit geenszins te kennen gaf door beleedigende taal of vraag naar bewijs, maar, mij een dementi spa-

rend, jokkentje tegenover jokkentje stelde. — Vier onzer mochten dus in de speelzaal, en de twee jongelieden konden zich zoolang opschieten in de leeszaal, waar zelfs Hollandsche dagbladen waren.

Het Casino van Monte-Carlo is een gebouw van mooie architektuur, met van binnen hoogst verdienstelijk schilder-, beeld- en lofwerk. Ik zal niet uitweiden over de voortreffelijkheden van dit gebouw; den lezer niet doen ophouden in de fraaie vestibule, in de schitterende balzaal, in de gezellige leeszaal; ik zal niet spreken over den bouwstijl, waarin het is opgetrokken; geen verhandeling houden over de weelderige versieringskunst. Ongeduldig traden wij de Oostersch ingerichte speelzaal binnen. Vier groote speeltafels — 's winters zijn er, meen ik, zes of acht —, kruisgewijze geplaatst. Aan elke tafel vier croupiers en vele spelers, mannelijke en vrouwelijke. Een ijzige stilte, trots het ambtelijk geroep der croupiers, het gedruisch van hun harken en het gerinkel van geldstukken. De spelers, alle voorovergebogen, alle ontdaan, bleek en met gerimpeld voorhoofd, de glanslooze oogen strak op de roulette gericht. Enkele spelers wenden geringschattende onverschilligheid voor, doch enkele trekken om den mond en de oogen verraden hun lage innerlijke aandoeningen. Toen wij er waren, won de bank bijkans voortdurend. Rimpels diepen zich in. Een bijgeloovig speler zet halsstarrig op hetzelfde cijfer, ziet zijn goudstukken aanhoudend verdwijnen, doch blijft op hetzelfde nummer zetten, meenend, dat ten slotte de kans zal keeren. Een ander maakt geleerde berekeningen in zijn aanteekenboekje, trekt er conclusies uit, zet in en.... verliest. Een dame naast mij huilt onhoorbaar, haar snikken smorende — ze heeft haar laatste vijffrancsstuk verloren. Rondom de tafels drentelen lichtekooien, opzichtig gekleed en loerend op de enkele winners, aan wie ze zich te gelegener tijd, liefst straks nog, zullen vastklampen. Het walgde me; een grenzenlooze afschuw kwam plotseling, schokkend, over me, afschuw van die gansche ellendige, jammerlijke bende van geldzuchtigen. Alle lust, dien ik tevoren had om ook een kansje te wagen, zoo maar voor de grap, verging in me. En toen een der croupiers vragend het oog op ons richtte, noodigde ik mijn karavaangenooten uit, het hol te verlaten, waaraan zij, met een zucht van verlichting, onmiddellijk gevolg gaven.

Ons allen was het daarbinnen te eng geworden. Allen voelden we een onweêrstaanbare behoefte om weêr in de vrije lucht te komen. Zooveel gepatenteerd zedenbederf hadden wij nooit op Java aanschouwd. „Noir perd!".... Wel hadden we niet gespeeld, maar toch hadden wij, zwarte, Oostersche barbaren, iets verloren: ons geloof in de superioriteit van het Europeesche leven.

Daarbuiten, op het terras, luisterden wij naar de klanken van het, tot mijne aangename verrassing uitmuntende orkest, onder leiding van den bekwamen dirigent Louis Vialet.

Het spel van den cellist Carlo Sansoni was in één woord meesterlijk. Voor zoover ik weet, is Sansoni geen vermaardheid. Maar ik heb daarna, in het Concertgebouw te Amsterdam en in het Kurhaus te Scheveningen, de bekendste cello-solisten hooren spelen, en hun spel, ook dat van Joseph Hollman, haalt m. i. niet bij dat van dien Italiaan in Monte-Carlo. De toonvorming van Sansoni is vlekkeloos zuiver; zijn techniek is rein; hij crescendeert en diminueert voortreffelijk; zijn streek is breed en edel en in zijn voordracht voelt men den harteklop. Stil, met huiveringen van aandoening, genoot ik van zijn heerlijk spel, harmonieus begeleid door de harpklanken, door mejuffrouw Thévenet aan haar instrument ontlokt. De emotie kropte zich allengs in me op. Toen de „Nocturne" uit was, kon ik mij niet langer bedwingen; geest en hart, heftig bewogen in een maalstroom van gedachten en stemmingen, snikte ik het uit. Dat stond natuurlijk heel mal. Maar als men, zooals ik, lang in de wildernis is geweest, doet men meer malle dingen, die voor normale menschen niet zoo dadelijk te begrijpen zijn.

Wij hadden nog langen tijd in Monaco willen blijven om er verder te genieten van het sprookjesachtig mooie, van de wonderbare vereeniging van natuur en kunst, van het opwekkende klimaat, van den klaren hemel, de frissche lucht, de verleidelijke zee, de heerlijke wandelingen. Doch tot ons leedwezen moesten wij allen, zonder uitzondering, op een bepaalden tijd in Holland zijn. En in Parijs moesten wij toch ook eenigen tijd onze tenten opslaan; ik was de eenige, die Parijs kende; de anderen hadden een onbedwingbaar verlangen om in die wereldstad rond te boe-

melen — ze hadden er zooveel over gelezen en zooveel van gehoord. Met een gevoel van weemoed gaf ik gehoor aan hun verzoek om Monaco den rug toe te keeren, want al trok Parijs mij aan, aan de Riviera was iets, een ick-en-weet-niet-wat, dat mij in hooge mate bekoorde.

Allereerst moesten wij met Jan Capurro afrekenen. Giovanni had alles goed geadministreerd, zoo beweerde hij althans. Op mijn verzoek verzamelde hij alle losse aanteekeningen betreffende de voor ons gedane uitgaven. Het duurde geruimen tijd, voordat hij met dat compilatie-werk gereed was. Eindelijk was dan zijn afrekening klaar. Een blik daarop gaf mij al dadelijk het bewijs, dat de man oneerlijk was en, zoo mogelijk, de kleine posten met dubbel krijt had opgeschreven. Het bedrag van menige uitgaaf, aan kruiers, aan fruit en in restaurants o. a., was ons nog bijgebleven, en het trof ons, hoe de Genuees die bedragjes had vergroot. Ook scheen onze cicerone niet goed te kunnen optellen, maar het opmerkelijke daarbij was, dat zijn telfouten in zijn voordeel uitliepen. Kent ge de Armeniaansche definitie van handelsrekenen? Nu dan: handelsrekenen is de, van de gewone arithmetica afwijkende, commerciëele wetenschap, waarvan het eerste axioma luidt, dat 2 × 2 bijna 3 is, als je iemand iets schuldig bent, en ruim 5, als je van iemand iets te vorderen hebt. Giovanni scheen die definitie van buiten te kennen. Zijn afrekening was een „conto finto," en 't leek ons toe, dat hij bizonder geschikt zou zijn voor chef van een handelshuis, dat aan het aardsche slijk meer waarde hecht dan aan den goeden naam. Bankier, ja, bankier, daar had hij ook wel aanleg voor. Intusschen, goedgeluimd als wij waren, stapten wij met reizigerslaarzen over die kleinigheden heen. Doch verder nakijkend, stuitten wij op een post, die ons wel wat al te machtig was: Cook's rekening, de rekening van de „Organisators of the European Excursion and Tourist System," was ruim tweehonderd francs hooger dan wij hadden uitgerekend, met Cook's tarieven in de hand. Toen wij den gids om opheldering ter zake vroegen, vertoonde hij ons een kwitantie van Cook, een voddig reepje papier (iets grooter dan een tramkaartje), zonder zegel en met potlood ingevuld. Zoo'n lor zou zelfs in Indië wettelijk ongeldig zijn. De cijfers van Cook en Capurro klopten weliswaar als

twee.... 't rechte woord weet ik er niet voor.... maar op die voddige, armoedige kwitantie stond geen specificatie, en Jantje was niet in staat uit te duiden, hoe Cook aan het gezamenlijk bedrag was gekomen. De Genuees sloeg een armzalig figuur, en toen hij op schijnheilige wijze sprak van 't vertrouwen, dat hij van elken sterveling genoot, van zijn beproefde eerlijkheid, van zijn smetteloos verleden en heden, toen vonden we zijn onbeschaamdheid zoo buitenmate groot, dat hem Italiaansche, Fransche en Hollandsche verwenschingen naar 't schuldige, maar niettemin goed gefriseerde hoofd werden geslingerd. Eerst Italiaansche — na zestien seconden was echter onze Apennijnsche woordenschat uitgeput; usciere", dat „deurwaarder" beteekent, was onze laatste Italiaansche troef. Vervolgens Fransche — dat duurde langer; „espèce de cochon chinois" was, meen ik, de laatste Gallische uitroep. Ten slotte Hollandsch. Dàt was bar! Daar scheen geen eind aan te komen. Ik wist niet, dat er zooveel scheldwoorden in het Nederdietsch waren! Vooral een onzer, die heel hoog met Lodewijk van Deyssel liep, was onuitputtelijk in zijn invectieven; de zonderlingste uitdrukkingen vernam ik uit zijn mond, zooals „vlooi op 'n horretje," „schrankelbeenwurm," „schrapperssnaaier," „Calabrische steenpuist," en dergelijke, al waarvan ik den diepen zin eigenlijk nooit goed begrepen heb. Daar ineens rijst onze krijgsman, die zich tot dusver vrijwel onbetuigd heeft gelaten, van zijn stoel op en maakt het kennelijk gebaar om Jantje de trappen af te gooien. Maar tijdig schreeuw ik: „Kerel, de vent meet maar 1.48!", waarop de Atjeh-man kalmeert en zijn boos plan laat varen. In al dien tijd zweeg Capurro wijselijk; het angstzweet parelde hem inmiddels langs de slapen en den hals. Zoo kwamen we evenwel niet verder. Een dezer dingen stond vast: òf de kwitantie was valsch òf Capurro had, wetende dat Cook zijn kwitanties niet specificeert, van die wetenschap gebruik gemaakt om voor onze rekening eenige reiskaarten voor zijn eigen persoontje er bij te nemen. Er was geen tijd genoeg om over de kwestie aan Cook's bureau in Genua te schrijven en het antwoord af te wachten. In Nice was een filiaal van Thos. Cook & Son. Een mijner medeslachtoffers en ik ganw daarheen gespoord; antwoord der agenten: de kwitantie is blijkbaar echt, doch voor de specificatie hebben de heeren zich

te wenden tot de agenten in Genua of tot.... het hoofdkantoor in Londen! Wel allemachtig! De ellendelingen verklaarden zelfs niet te weten, wat onze kaartjes, die we hun vertoonden, kostten. Wilt u me dan opgeven," vroeg ik, „hoeveel de passage van hier naar Genua en van hier over Parijs naar Amsterdam bedraagt?" Nietwaar, de som van die twee tarieven.... Ook dat beweerden de vlegels niet te kunnen opgeven. Eene Maatschappij van jewelste! Wij beiden daarop, in wrevelige stemming en Capurro plus Cook's agenten allerlei ellendigs toewenschend, even rondgekuierd in Nizza la Bella, de stad der bloemen; daar o. a. briefkaarten gekocht, waarop de vorst van Monaco allegorisch staat afgebeeld als moordenaar — de verkoop van die briefkaarten is in Monaco en Monte-Carlo, op poene van gevangenisstraf, verboden —; toen haastig naar Monaco teruggespoord, het betreurend, dat we zoo weinig van Nizza hadden kunnen zien. Om de zaak te beëindigen, besloten wij de rekening van den kleinen kwartjesvinder, waarop het gidsloon ad tien francs per dag was uitgetrokken, in haar geheel te betalen, doch verder onderzoek te doen bij Cook's maatschappij en, bij gebleken oneerlijkheid van Capurro, hem publiek op de kaak te stellen, opdat andere Indiërs niet te eeniger tijd bij dien beurzensnijder ook in de fuik zouden loopen. Dit onderzoek bracht later aan het licht, dat Jan inderdaad voor onze rekening eenige reiskaarten voor zich bij Cook had genomen. Maar wie kan van Holland uit verhaal vinden op een struikroover in Italië!

Indiërs, die naar Europa tijgt, spiegelt u aan ons en trekt uw voordeel uit onze ondervinding. Hebt gij ergens een gids noodig, pikt er niet een op, die zich op straat aan u voorstelt — „aangenaam kennis te maken" —, zelfs al ziet hij er heel betrouwbaar uit, doch wendt u daarvoor tot den hôtelhouder, die de verantwoordelijkheid van zijn aanwijzing op zich neemt. En hoedt u in elk geval voor Giovanni Capurro, dien niemand van het Hôtel Smith in Genua zelfs van naam kende. Waarom wij hem dan hebben genomen? Och, de man had zooveel kaartjes, waaronder eenige met een woord van aanbeveling van andere Indiërs!

Een lange rit, aan één stuk door, van Monaco naar Parijs.

Veel bekijks aan elk station vanwege de ons vergezellende baboe, die zich in den coupé gemakshalve in haar nationale dracht, sarong en kabaja, had gestoken. Leuke opmerkingen hier en daar. „Prenez garde! elle va manger nous autres!" De baboe is note bene, als alle Javanen, voor driekwart vegetariër. Ook wel: „Nom d'une flanelle! quelle figure!" Dat „nom d'une flanelle" is de fatsoenlijkste vloek, dien ik in mijn leven heb gehoord. Er klinkt iets huiselijk gezelligs in; de uitvinder of ontdekker van dien vloek moet een voorbeeldig echtgenoot zijn. Tevens ligt het voor de hand, dat zijn ondergoed altijd toonbaar is.

In Parijs namen wij onzen intrek in het Hôtel Montaigne, Rue Montaigne 30. Het is een goed ingericht en billijk hôtel. Men spreekt er Fransch, Engelsch, Duitsch, Hollandsch en.... Maleisch. Het is opgericht door den heer Piault, een Franschman, die onderofficier in Nederlandsch-Indië is geweest en zooveel mogelijk de behoeften der Indischgasten tracht te bevredigen. De administrateur was toen de heer L. Lapidoth, een wakkere man, de ziel van 't hôtel — thans vertoeft deze Indo-Europeaan elders —. In het salon vindt men een bibliotheek, waarin veel Hollandsche boekwerken, terwijl er ettelijke photographieën hangen, die gezichten uit Indië voorstellen. Enfin, de Indischman voelt er zich op zijn gemak. Onze baboe voelde zich overgelukkig, toen ze zich door de knechts in het Maleisch, haar landstaal, hoorde toespreken. Haar donkere oogen glinsterden van zaligheid, en een zeker iets in den klank harer stem, toen ze antwoord gaf, deed mij vermoeden, dat een platonische liaison met den knapsten dier Maleisch babbelende knechts haar welgevallig zou zijn geweest.

Ik zal maar niet gewagen van onze uitgangen in Parijs. Iedereen heeft, als wij, de kunstschatten in het Louvre bewonderd; iedereen heeft, als wij, zich in den Eiffeltoren laten ophijschen en, hoog staand — zoo niet hoogstaande — het sublieme panorama onder zich met gretige oogen aanschouwd; iedereen heeft .... nu ja, al mijne lezers weten genoeg van de stad der steden, hetzij door eigen aanschouwing, hetzij uit boeken. Maar ik moet u toch wat vertellen over de opvoering van „Faust" in de Groote Opera.

Overbodig is het te vertellen, dat de mise-en-scène voortreffelijk was; het orkest volledig bezet en mooi van klank; het ballet, waarin dansende sterren — gekke combinatie — als de jongejuffers Vangoethen, Régnier, Torri enz. optraden, glansrijk. Maar madame Charles was, althans voor zoo'n eersterangsschouwburg, middelmatig. Zoo ook Gresse als Mephisto, Riddez als Valentin, madame Mendès als Siebel. Daarentegen stak hoog boven allen uit de tenor Vaguet, die de titelrol vervulde. In een handig boekje van Jules Martin, getiteld: „Nos Artistes" en uitgegeven in 1895, lees ik omtrent Albert Vaguet: „Né à Elbeuf (Seine-Inférieure) le 16 juin 1865. Seconds prix de chant, d'opera et d'opéra-comique au Conservatoire, en 1890 (Elève de M.M. Barbot, Obin et Ponchard). Débute à l'Opéra, dans le rôle de Faust (1 Nov. 1890.) Chante la Favorite, Rigoletto, Salammbô, Robert le Diable, Patrie, etc. A créé Stratonice, Gwendoline, Deïdamie, la Vie du Poète, Othello," etc." Vaguet bezit een heerlijk, volumineus orgaan, dat bovendien den warmen klank van baritonale stemmen heeft. Het schreeuwerige, dat sommige tenoren en het dunne, dat andere hebben, is hem heelemaal vreemd. Al zijn tonen, in alle registers, zijn mooi afgerond. Het is een wellust hem te hooren zingen. Hij zingt met een zeldzaam gemak, en ik geloof niet, dat zijn „mezza voce," zacht en fijn en toch vèr-dragend, kan worden overtroffen. Zijn uitspraak is heel verzorgd en zijn dictie zeer goed. Wat gaf hij relief aan de partij van Faust! Ook 't kleinste recitatiefje werd door zijne stem en zijn voordracht belangrijk. Zelfs Jean de Reszké, dien ik veertien jaar tevoren bijna avond aan avond had gehoord — ik zat toen in 't orkest —, leek mij de mindere van Albert Vaguet. Hoe onbeteekenend zijn, bij die twee vergeleken, de tenoren, die men in Amsterdam hoort galmen.

Jammer, dat de andere zangers en zangeressen niet superieur waren. Zoowel in zang als in actie is madame Charles beslist de mindere van Margherita Vassallo, de Italiaansche zangeres, die een paar jaar geleden in Indië is geweest en wier wedergade ik sedert mijne komst in Europa nog niet heb gevonden. En de bas Giommi, die deel uitmaakte van een der vroegere Italiaansche operagezelschappen in Indië, bereikte als Mephisto grootere kunst-

hoogten dan Gresse. — Ja, Hollanders, op 't gebied der opera staat Nederland achter bij Indië. Dat wist ge niet, wel?

Den volgenden dag ging ik naar een muziekwinkel om de partituur van de „Faust" te koopen. De man, die me bediende, was bizonder spraakzaam en in zijne gemeenzaamheid zei hij me, na allerlei muziek in den winkel te hebben aangeprezen, tot mijne groote verwondering ineens, in 't Fransch natuurlijk: „Ik heb u zooeven dadelijk herkend."

„Herkend?" vroeg ik. Waarop het volgende curieuze gesprek plaats vond.

„Zeker, ik heb u gisteravond nog geapplaudisseerd."

„Geapplaudisseerd?"

„Ja, maar 't was dan ook een waagtoer, u had best kunnen misgrijpen, vallen en den nek breken."

„!!!"

„Blijft u er altijd zoo kalm bij?"

„Maar, m'n goeie vrind, waar heb je 't toch in 's hemels naam over? Applaus, waagtoer, misgreep, halsbrekerij, kalmte, ik snap er niks van!"

„Nee, die is goed!"

„???"

„O, u hebt 'n meesterlijke mimiek! Kolossaal! U doet zeker ook aan tooneelspelen?"

„Maar wat beteekent dat alles toch? Waar zie je me toch wel voor an?"

„Wel, u is immers.... Oimatako of Oitakamo.... neem me niet kwalijk, die Japansche namen zijn zoo moeilijk te onthouden .... enfin, de acrobaat op de vliegende trapèze in de Nouveau Cirque?

„Ah!.... Ja, ja.... zeker!"

Ik beaamde maar 't geen de man zei, omdat ik besefte, dat het vruchteloos zou zijn hem te beduiden, van welken landaard ik in werkelijkheid was. Ik had 't reeds met zoovele niet-Hollanders tevergeefs beproefd. „L'île de Java? Qu'est ce que c'est ça?" „Une colonie hollandaise." „Ah! Près de la Haye alors." Of: „Javanese, javanese.... inconsistent.... perhaps you mean Japanese.... from Japan.... to judge from your features."

Toen ik de partituur betaalde, kreeg ik 20°/₀ korting. Dat was het gebruikelijke rabat voor artisten (!), beweerde de muziekhandelaar.

. . . .

Op een der warmste dagen in Augustus kwamen wij in Amsterdam aan. „De zon stond hoog"; . . . . maar niet „de lente zong door 't loover". Er zong niets en 't was een heete zomersche dag. De hitte der straatsteenen sloeg me in 't gezicht en puffen deed ik van de hooge temperatuur. De Indische warmte is toch dragelijker; men is er luchtiger gekleed en de huizen staan er niet zoo vlak op en bij elkander. En er zijn meer boomen. En men baadt daar minstens tweemaal per dag. Neen, die dag van aankomst beviel mij niets. Maar was de warmte alleen daarvan de oorzaak? Of had ik ook een gevoel van wrevel, dat het heerlijke reizen ten einde was? „Qui s'embarque, est il sûr de faire un bon voyage?" Neen, maar wij waren niet slechts behouden aangekomen, doch hadden ook eene prettige reis gehad. Alleen die Capurro had een minder aangenamen indruk achtergelaten.

. . . . . . La règle ordinaire
Est qu'un voyageur mente ou du moins exagère.

In tegenstelling met dien regel ben ik in het verhalen van de genoegens der reis beneden de werkelijkheid gebleven, omdat het beperkte kader van deze vluchtige reisbeschrijving mij verhindert de ervaringen in den breede weêr te geven. A propos, kennen de lezers het vertelseltje over Levi, die in China was geweest? Nu dan: Levi was in Amsterdam terug en ontmoette er Elkan, een oud schoolmakker. Het volgende gesprek ontspon zich toen tusschen beide leeperds.

„Je komt zoo van China terug?"

„Ja. 'n Goed land."

„Dat zal wel. Je spreekt zeker al 'n aardig mondje Chineesch."

„Nou, òf. . . ."

„'n Moeielijke taal, hè?"

„Welnee, doodmakkelijk."

„Zoo? Wat is dan bijvoorbeeld „boom" in 't Chineesch?"

„Tan."

„En „boomen"?"

„Tan-tan. Je ziet, 't is doodeenvoudig."

„Allemachtig, ja. Nou weet ik zelf ook wel, wat „bosch" in de taal van de staartdragers is."

Waarop Elkan, op de wijze van „Faites-lui mes aveux," neuriede: Tan-tan-tan-tan-tan-tan; tan-tan; tan-tan; enz., en zich, geniepig lachende, verwijderde.

O, kòn ik maar tantaneeren! Cancaneeren, den cancan dansen wel te verstaan, kan ik wel. Dat heb ik lange, lange jaren geleden in Parijs geleerd, toen ik er kwam als gamelan-speler voor de tentoonstelling.

EENE EVA'S DOCHTER.

Naar L. VON SUTTNER.

Het is laat in den avond, als zij eindelijk te Londen aankomen. Hoe lang schijnt het haar toe, sedert zij de woonplaats van haar arm, zoo vroeg, zoo jong gestorven moedertje — en ook „zijne" woonplaats — voor de laatste maal gezien heeft. Wat ligt er al niet tusschen dien dag en heden.... aan grievend harteleed, aan wreede levenservaringen. Zij ziet schuw om zich heen in het stijve salon van het „respectabele familiehotel", waar zij werd aanbevolen. Het is alles zoo vreemd, zoo ontzettend onbehaaglijk.

Madame, hare vroegere gouvernante en tegenwoordige juffrouw van gezelschap, zit „als een hoopje ongeluk" in den hoek der sofa en geeuwt achter de fatsoenlijk voor den mond gehouden hand. Zij heeft de langzame agonie van den overtocht nog niet volkomen overwonnen, weet niet recht, of zij eigenlijk nog onder de levenden telt, of, zich zelve onbewust, eene nog niet georiënteerde arme ziel in het lieve „hier namaals" is.

„Allons nous coucher, madame!" zegt Regine met gemaakte opgeruimdheid. Zij moet alleen zijn — alleen met de eenige, overweldigende gedachte, dat zij „hem" morgen zal wederzien.

Het is in October.... Maar een zwartbruine, ondoorzichtige mist verandert de geheele buitenwereld in een vormlooze, roetkleurige massa. Het regent onafgebroken in melancholisch ruischende stroomen.

De slaap, waarvan zij zich eene weldadige rust beloofde, ontvliedt echter juist heden hare legerstede. Onrustig werpt zij zich van de eene zijde op de andere; hare zenuwen zijn verslapt, hare ledematen oververmoeid en de intensieve spanning, die haar geheele wezen in ijzeren banden schijnt te sluiten, neemt veeleer toe dan af bij het werkelooze, slapelooze liggen. Haar pijnlijk waakzaam oor luistert afkeerig, schier angstig naar het nimmer eindigend, brandend geraas der „city" — der groote wereldstad Londen.

Wilde het toch eindelijk maar dag worden....

Als het uur nadert, waarop de nieuwe dag moet aanbreken, blijft deze rechtmatige verwachting onvervuld, want een dichte, geelbruine mist, de echte „London fog", hult alles in zijn ondoordringbaren sluier.

In eenigzins neerslachtige stemming maakt Regine haar morgentoilet bij kaarslicht. Om acht uur begeeft zij zich naar de deur van hare reisgenoote en klopt zacht aan.

„Wat is 't? Wat is er gebeurd?" vraagt Madame met angstige stem, terwijl ze in nachtgewaad zich in de op een kier geopende deur vertoont. De corridor is door tal van gaslampen helder verlicht; pinkoogend sluit Madame de oogen.

„Mon Dieu! Zijt ge ziek, madame la comtesse?"

„Integendeel, ik bevind mij zeer wel, waarom zou ik ziek zijn? Ik kwam alleen om u wakker te maken, het is tijd om op te staan."

„Opstaan? Mais comment? 't Is midden in den nacht!"

„O, volstrekt niet!" Regine treedt de kamer binnen en trekt de rolgordijnen omhoog. Buiten heerscht eene vaalgele duisternis, slechts hier en daar verbroken door het nauw begrensde, roodgloeiende schijnsel van een straatlantaarn. „Kijk eens even," gaat zij voort, „dat is Londen — in het rooskleurige morgenlicht; wanneer ge wilt wachten tot het werkelijk licht wordt, dan, chere madame, zult ge 's avonds om acht uur nog in bed liggen! Ik heb evenwel in de stad — zaken te doen,

en daar ik zonder u niet kan uitgaan, zou 't mij veel liever zijn, wanneer ge 't niet daarop liet aankomen!"

„Hoe, madame la comtesse, wilt ge uitgaan? Met dit weder? — Vous plaisantez, madame — décidément vous plaisantez — ge kunt niet gaan; het is gevaarlijk!"

„Best mogelijk!" denkt Regine!" Madame's woorden hebben eene andere beteekenis voor haar. Het volgende oogenblik laat zij op levendiger toon er op volgen: „Allons, madame; ne soyez par poltronne — ik moet u toch de schoonheden van Londen laten zien; een deel der stad, de gebouwen — en in 't bijzonder de standbeelden en monumenten winnen bepaald door eene lichte neveldraperie!"

Na het ontbijt gebruikt te hebben laat Regine een rijtuig halen; het is een „hansom", een dier voertuigen, die eene specialiteit van engelschen oorsprong zijn. Madame begluurt het vehikel, dat spookachtig in den mist komt aanwaggelen, met onverscholen angst; het lijkt haar een boosaardig verzonnen werktuig om mensch en dier in 't ongeluk te storten.

„Dieu de bonté!" roept zij uit, een stap op het trottoir achteruitwijkend.

„Wat is dat?"

„Dat is een engelsche hansom cab — eene engelsche voiture," verklaart Regine haar lachend.

„Vraiment? In Parijs hebben wij niet zulke voitures...."

„Dat wil ik wel gelooven! De cabs zijn zeer moeilijk te besturen: De bevolking van Parijs zou daarom ook onfeilbaar gedecimeerd worden, als een fransch koetsier op het vermetele denkbeeld kwam met zulk een voertuig in de stad rond te rijden. Ge moet weten, dat alleen een geboren Engelschman daartoe in staat is."

Madame is zeer „geïmpressioneerd" door dit feit, doch weigert niettemin standvastig haar leven op het spel te zetten, terwijl zij den voet op de trede van het gevaarlijke voertuig zet.

„Ik? Daarin gaan? In deze machine infernale?" jammert zij, door Regine geduwd en gedrongen, tot zij eindelijk

hare plaats in de cab inneemt. Regine volgt vlug en nu gaat het zonder ophouden voort, door een labyrint van straten, snel om de hoeken zwenkend, rakelings voorbij huishooge omnibussen, zware, brede rolwagens, vormlooze vracht- en sleeperswagens, doch steeds uit het oogenschijnlijk onvermijdelijke gevaar van totale verplettering ongedeerd te voorschijn komend. Madame houdt de oogen gesloten en prevelt gebeden voor stervenden.

Regine let niet op deze snel afwisselende tooneelen. Zwijgend en in gedachten verzonken ziet zij de nu spoedig ophanden zijnde uitvoering van haar plan met een zonderlingen, onverklaarbaren schroom tegemoet.

Hoe zal hij haar ontvangen? Heeft zij niet al te vast gerekend op de standvastigheid van eene genegenheid — welke zij waarlijk niet verdiend heeft? Op zijne liefde en — vooral op zijne vergiffenis? Zal hij nu nog gelooven, hoe onbeschrijfelijk grievend het destijds voor haar was, dat het lot besliste — zooals het gedaan heeft? Zal zijn licht geraakt gevoel van betamelijkheid zich niet verzetten tegen den beslissenden stap, dien zij voornemens is te doen? Of zal hij begrijpen, dat zij daarmede boete wil doen voor hetgeen zij aan hem misdreven heeft — en zal hij in onbeschrijfelijke vreugde des wederziens alle bedenkingen laten varen, voor eens en voor altijd?

Zoo plaagt en kwelt zij zich met het bepeinzen van allerlei gebeurlijkheden, tot de cab met een plotselingen schok stilstaat. Men is aan het doel. Schier ademloos en met gekleurde wangen geeft zij haar geleidster eene verwarde uitlegging van hetgeen zij gaat doen: zaken, eene beraadslaging met haar advocaat, en meer dergelijke voorwendsels; zij moet er uit, zij kan 't niet langer uithouden in het nieuwe rijtuig, waarin zij eensklaps niet meer kan ademhalen.

Zonder zich tijd te geven om te aarzelen of te overleggen snelt zij naar de deur. De weg is haar goed bekend van vroeger, toen zij met haar geliefden vader hier zoo dikwijls inliep, met vroolijk opgevatte voornemens om diens voormaligen pleegzoon en pupil in zijn vrijgezellenhol te verrassen.

En nu was 't zoo heel, heel anders! Zij sloop de trap op als eene diefegge — blijde dat niemand haar zag, en de kleine

hand in den strak sluitenden handschoen beefde merkbaar, toen zij zacht op den knop der electrische schel drukte.

Niemand kwam voor haar opendoen. Geruimen tijd bleef zij wachtend staan, werktuigelijk met de oogen de letters op de koperen plaat tegen de deur volgend, welke zijn naam vormden. Is de schel overgegaan? Zij heeft niets gehoord. Nogmaals drukt zij op den ivoren knop; ditmaal harder.

Doch alles blijft stil. Half onbewust legt zij tastend de hand op de deurklink, en de deur wijkt zonder tegenstand onder haren druk.

De voorkamer is ledig — zonder te aarzelen gaat zij verder en klopt aan de deur zijner woonkamer. De gewone uitnoodiging tot binnenkomen volgt niet dadelijk; er verloopen eenige oogenblikken, tot een tamelijk ongeduldig, luid „binnen!" haar den toegang veroorlooft.

Een zonderling droomerig gevoel maakt zich eensklaps van haar meester, als zij de deur zacht opendrukt en den drempel overschrijdt. In het donkere, stofferige vertrek branden, ondanks het voormiddaguur, de gaslichten; de overblijfselen en het servies van een slecht verzorgd vrijgezellen-onbijt staan nog op de tafel. Een fauteuil is bij den haard geschoven met de rugleuning naar de deur gekeerd. De fauteuil is bezet, daaraan valt niet te twijfelen, want grijsblauwe rookwolkjes stijgen langzaam daaruit omhoog, en blijven in de door stof en vochtigheid verdichte lucht laagsgewijze hangen. Nu en dan wordt de omtrek van een donker, goed gevormd achterhoofd door den rook heen zichtbaar — alsmede twee gespierde, smalle handen, die een nieuwsblad verticaal in de hoogte houden, en twee voeten, die hun ongewoon steunpunt in horizontale richting met het hoofd tegen den rand van den schoorsteenmantel vinden.

„Wel? Hoe is 't met het antwoord?" vraagt dezelfde stem, die te voren zoo vriendelijk tot binnentreden uitnoodigde, zoo mogelijk nog ietwat barscher en ongeduldiger — zonder dat de vrager in de klassieke bevalligheid zijner houding iets verandert.

„Maar Kaspar!" roept zij uit, half lachend, maar toch met een zenuwachtig trillen in de stem.

Dat brengt verandering en leven in den toestand: sigaar en

nieuwsblad vliegen op den grond; de man in den fauteuil springt overeind, als had hem een bom tusschen de schouderbladen getroffen. Bleek en ongeloovig staat hij voor haar, alsof het werkelijk haar geest was, die zoo plotseling voor hem opdoemde.

Niet in staat een woord te spreken, geheel werktuigelijk strekt hij de armen naar de bekoorlijke verschijning uit en de smachtende blik zijner donkere oogen rust op haar met eene uitdrukking, als gevoelde hij zich eensklaps aan de wereld onttogen. Het is slechts een enkel oogenblik; de beweging duurt zoo kort, is zoo voorbijgaand, dat 't nauwelijks in 't oog valt, als hij de armen halverwege weder laat zakken, en met eenigzins onvaste stem vraagt: „Is 't mogelijk? — Gravin Regine! In Londen? Hier bij mij? En.... waarom?"

„Ja.... ik ben hier: ik moest je zien...." flapt zij er uit, nauwelijks wetend wat zij zegt, onder den invloed der haar bestormende aandoeningen, die thans sterker zijn dan zij.

„Mij.... zien?" Een bittere, twijfelende glimlach geeft eene bijzondere beteekenis aan deze woorden.

Zij doet een stap vooruit en moet zich aan de leuning van een stoel vasthouden, want hare knieën knikken zoo, dat zij wankelt. De ironie welke in zijne vraag ligt, treft haar als een zweepslag. Hij heeft dus niet vergeten — niet vergeven. Zij kent zijne wijze van doen.

Het weenen is haar nabij. Heeft zij daarom die lange verre reis ondernomen....

Hij bemerkt terstond hare pijnlijke teleurstelling en doet zijn best om een vriendelijker toon aan te slaan. Het resultaat dier poging is niet slecht, doch schitterend kan 't juist niet genoemd worden — want van de ironie gaat hij tot stijve vormelijkheid over.

„Zijt ge wellicht gekomen om mij in mijne dubbele qualiteit van vriend en van jurist te consulteeren? Wegens familieaangelegenheden soms.... uwe hier wonende bloedverwanten betreffend?"

„Ja!" liegt zij ronduit, onder zijn streng onderzoek.

„Is 't," hij hapert een weinig, „een — geldelijke aangelegen-

heid?" Haar bleek gezichtje met de groote, schitterende oogen, die zich niet van hem willen afwenden, brengt hem in verwarring. Het vreemde van hare persoonlijke aanwezigheid, hier, in zijne woning, dringt zich steeds opnieuw, als eene overweldigende verrassing, aan zijn verlamd bevattingsvermogen op.

Hij denkt oogenschijnlijk na, de donkere wenkbrauwen dicht samengetrokken en met de gezonde witte tanden op de punt van zijn knevel bijtend. Een zacht hoofdschudden harerzijds heeft hem onderricht, dat hare aangelegenheid met geld niets te maken heeft.

„Staat het wellicht in verband — met uw huwelijk? Er doen zich complicatiën voor, welke men niet gaarne aan een vreemde, niet eens aan een advocaat toevertrouwt, niettegenstaande wij in zaken kalme, onbevooroordeelde, op machines gelijkende menschen zijn. Is 't zoo, Regine? Heeft het iets met.... uw huwelijk uit te staan?

„Ja.... a!" fluisteren hare lippen nauw hoorbaar, terwijl hare wangen als twee vuurroode rozen in het sombere, ongezellige vertrek schijnen te gloeien.

Eene driftige beweging zijnerzijds — hij bijt niet meer op zijn knevel — zijne lippen hebben zich vast en stijf opeengeklemd.... Anders verraadt niets aan hem, hoe pijnlijk het antwoord hem treft, ondanks de waanzinnige begeerte, welke zich plotseling van hem meester maakt, om haar omstuimig aan zijn hart te drukken, om haar toe te schreeuwen, dat geen man rechten op haar mag hebben — dan hij alleen: hij, die haar zoo hartstochtelijk liefheeft....

De omstandigheden, die hen voor altijd van elkander scheiden — de herinnering, dat zij zelve het was, die deze omstandigheden in het leven heeft geroepen, werken nochtans kalmeerend. De oogen met ijzeren zelfverloochening losrukkend van het verleidelijke gezichtje, welks wederzien, zij 't ook slechts eene enkele maal, hem gedurende jaren met smachtend verlangen vervuld heeft, doet hij moeite een koel zakelijken toon aan te slaan, dien zijne hevige gemoedsaandoening nochtans snijdend en ongeduldig doet schijnen.

„Wees toch verstandig, Regine! Wat baat uwe komst wanneer

ge mij de inlichtingen onthoudt, die mij alleen in staat kunnen stellen u raad te geven."

„Het is zoo moeilijk...." antwoordt zij aarzelend. „Niemand te hebben, die mij helpt.... zoo alleen, zoo verlaten te zijn.... Sedert mijn arme, lieve papa — —"

Zij kan niet voortgaan. Tranen verstikken hare stem en terwijl zij haar gezicht in den batisten zakdoek verbergt, ziet hij hare schouders door haar krampachtig weenen schokkend op en neer gaan.

Hij klemt de tanden in de onderlip en treedt met een paar haastige, groote schreden naar het venster, vanwaar hij eenige oogenblikken later terugkeert. Dan staat hij naast haar: ernstig, bleek en zichzelf meester, zacht en teeder is de blik, waarmede hij op haar nederziet.

„En nu.... komt ge — tot mij! Ik dank u uit den grond van mijn hart voor dit vertrouwen, Regine. — Mijn kleine zuster van voorheen!" voegt hij diep weemoedig er bij. „Ge hebt nu eene positie in de wereld, welke u voor altijd aan mijn invloed onttrekt en — en een ander heeft de aangename rechten, welke ik mij eens aanmatigde. Het zou mij niet passen thans den Mentor te willen spelen, zooals ik het destijds gewoon was te doen, tegenover het dochtertje van mijn vriend en voogd. — Kind! Stelt ge dan zoo'n onbeperkt vertrouwen in mij, dat ge.... aan de onbaatzuchtigheid mijner raadgevingen kunt gelooven?"

„En waarom zou ik dat niet doen?" vraagt zij met ongeveinsde verwondering.

„Omdat.... de Hemel sta mij bij,.... omdat het niet gemakkelijk is, onzelfzuchtig te handelen, wanneer men eene vrouw tot aan de grenzen van den waanzin liefgehad — en haar verloren heeft!" antwoordt hij met gebroken stem. Daarop met de hand wanhopend over het door smart gerimpelde voorhoofd strijkend, laat hij met toenemende ontroering er op volgen: „En nu komt die zelfde vrouw tot mij om raad en hulp — — misschien wel om eene verzoening met dien anderen tot stand te brengen — op wiens geluk de hoop van mijn eigen leven schipbreuk leed! Dat is 't immers wat ge van mij verlangt: bemiddeling en verzoening?"

„Ja!" Zij spreekt zeer zacht en houdt den zakdoek voor het gezicht.

Hij bijt zich op de lippen. „Hebt ge wel rijpelijk overwogen, gravin Regine, wat ge met eene verzoening op u neemt? Hij was destijds, toen ik hem leerde kennen, een tamelijk eigenzinnige, onverdraagzame klant...."

„Ja!"

„Erger dan men zoo ter loops hoorde! Hij behandelde u slecht."

„Ja...."

„Kortom: een ongemanierde, onbeschofte kerel!" flapt hij er uit, geprikkeld door hare apathische beaming.

„O — dat is niet waar!" roept zij levendig uit. „Integendeel, als maar alles behoorlijk zoo gaat, als hij het in zijne voortreffelijkheid verlangt — dan is hij de liefste, de beste, de vriendelijkste man....

„Spaar mij de opsomming van al de uitmuntende eigenschappen en deugden van dezen onvergelijkelijken man. Dat heeft toch met de zaak niets te maken, niet waar?" Hij kan dien toornigen uitval niet inhouden — al ware zijn leven er mede gemoeid geweest; den lof zijns gelukkigen medeminnaars van haar lippen te moeten aanhooren — dat is meer dan hij zelfs maar met een schijn van rustige kalmte kan verdragen.

„Ik kan 't niet helpen: ik moet hem verdedigen, als hij aangevallen, onrechtvaardig beschuldigd wordt; ik bemin hem van ganscher harte. Daarom is het mij ook eene duldelooze foltering gescheiden van hem te leven.... daarom zou ik liever sterven, dan van hier de zekerheid medenemen, dat het eeuwig zoo blijven zal!"

Zijn somber, energiek gelaat krijgt onder haar spreken van lieverlede eene aschgrauwe tint.

„Als — als het zoo gesteld is, geef mij dan, in 's hemels naam, uwe bevelen. Wat in mijn vermogen is om uwe rust, uw geluk te bevorderen...."

„Kaspar.... Kaspar!" Hij weet niet wat hem geschiedt; twee zachte armen strengelen zich vol overgevende hartstochtelijkheid om zijn hals, een paar lippen, frisch en gloeiend rood, als pas

ontloken rozen, drukken zich in zijn donkeren baard — zacht, teeder en vluchtig, zooals een vlinder kust in de vlucht — en een beschaamd gezichtje verbergt zich vertrouwelijk aan zijne borst. „Je bent zoo traag van begrip, Kaspar; begrijp je dan nog altijd niet, dat jij 't bent, dien ik meen!"

De verzoeking is schier te groot, zelfs voor eene zoo rotsvaste rechtschapenheid als de zijne. Met bevende handen en eene onbewuste krachtsinspanning trekt hij aan de hem omslingerende armen, die weigeren zich te laten losmaken. Als hij zich eindelijk daarvan bevrijd heeft, dringt hij haar zacht, doch onwederstaanbaar van zich.

„Regine! Bezin je in 's hemels naam! — Ge vergeet — al wat er tusschen dien Meiavond, toen ik in de stellige meening dat het voor altijd was, van je scheidde.... en het „heden" ligt. Destijds, ja destijds....! liet ik je raden, hoeveel meer ge mij waart dan eene zuster — en het eindigde.... bijna met mijn moreelen ondergang. De ontdekking, welke ik heden doe, dat ge mij toch een warmer gevoel toedraagt, treft mij diep. — En toch is 't aan mij om te zeggen: Verlaat mij, Regine — verlaat mij! Stel mijne zelfbeheersching niet op eene proef, welke ternauwernood een heilige zou kunnen doorstaan, zonder op zijne moreele hoogte te wankelen: Daarom, Regine, ga heen, ga heen.... ga heen!"

„Neen! Ik ga niet heen!" roept zij juichend en werpt zich met een zachten jubelkreet den schier bezwijkenden man in de maar al te willige armen. „Ik ben lang genoeg ongelukkig geweest; ik vergeet volstrekt niets! Jij echter bent noch gastvrij, noch liefelijk, Kaspar; zeg nu toch eens, dat ik mag blijven — dat ik niet moet heengaan! Maak mij niet beschaamd door mij te doen gevoelen, dat mijn boete- en pelgrimstocht naar jou — mijn met alle convenientie spottende escapade — eene dwaasheid was!"

Sensitief blozend heeft zij haar gezichtje aan zijne borst verborgen, zoodat zij niet kan zien, dat zijne oogen zich van smart en verlangen met tranen vullen; het trotsche weerbarstige hoofd vooroverbuigend drukt hij zacht een kus op haar goudklenrig haar.

„Nu?" vraagt zij nauw hoorbaar: „Gij man van steen, van erts, van ijzer! Denk je er over na, hoe je op hoffelijke wijze je van mijne tegenwoordigheid kunt bevrijden?"

Hij steunt, zooals alleen een man op de pijnbank kan steunen. „Kind, Kind! Je weet niet wat je doet! Moet ik 't je dan eerst onverbloemd zeggen, dat zelfs de wettelijke scheiding van je echtgenoot je nog altijd niet het recht geeft...."

„Ook dan niet, als de scheidsmuur een grafheuvel is....?"

„Regine — — — Regine —?" Hij grijpt onstuimig hare beide handen en houdt haar op armslengte van zich; zijne vlammende oogen schijnen haar de vraag in de ziel te branden, welke hij angstvallig vermijdt onder woorden te brengen.

„Ja, Kaspar, ja! Ik ben vrij, vrij, vrij!"

Zwijgend en eenigzins verbleekend laat hij hare handen los en, ongevraagd thans, breidt hij de armen naar haar uit. — —

Zij hebben elkander veel te zeggen, deze twee; zoo veel, dat zij den tijd en alles om zich heen vergeten.

Het is reeds geruimen tijd later, als Regine eensklaps een kreet van schrik en leedwezen slaakt. „Goede Hemel, Kaspar — die arme madame! Ik vergeet haar geheel en al, zij wacht beneden in de cab — in jelui liefelijken London fog! Denk je, dat ze nog levend is?"

Hij glimlacht met den trotschen, gelukkigen glimlach van den één uur ouden verloofde.

„Weet zij....?"

„God beware mij! Het wordt eene pure verrassing voor haar: ik zeide haar, dat ik zaken te behandelen had — met mijn advocaat."

„En schaam je je niet, kleine leugenaarster?"

„Maar Kaspar.... het is toch letterlijk waar!"

Zij staat voor den spiegel en zet den breedgeranden, opgetoomden zijden hoed terecht, die door het een of ander toeval geheel uit zijn behoorlijken stand is geraakt.

De blauwe oogen schitteren van moedwil onder den overschaduwenden rand, en de lippen, zoo rood en frisch als rijpe kersen — ze verlokken meer, dan het ooit een appel in het paradijs heeft gedaan.

Als de achtelooze solicitor hijgend en proestend en eene niet malsche schrobbeering verwachtend, in letterlijken zin met de deur in het vertrek valt, wordt hem nog juist het ongewone genot ten deel van te zien hoe zijn ongenaakbare, strenge principaal zijn schoone jonge cliente aan het hart drukt en den eenen kus na den anderen van hare roode lippen steelt....

DE KO-TAU.

Naar EBERHARD KRAUS.

Steeds scherper en donkerder teekent de grillige silhouette van den Pilatus zich tegen het heldere azuur in het zuidwesten af. In het westen omspint een ragfijn wolkennet de ondergaande zon. Door de lichte mazen sluipen goudkleurige lichtstralen en storten zich in een trillenden vonkenregen over het donkergroene Vierwaldstättermeer uit.

De geheele vreemdelingen-kolonie te Lucern schijnt voor eene wandeling langs den oever naar buiten te stroomen. Alleen het kleine internationale gezelschap, dat op het terras van het groote hotel aan den Quai national verzameld is, behoeft niet eens op te staan om de koele lucht en den prachtigen zonsondergang te genieten. Het blijft op zijne gemakkelijke schommelstoelen zitten en bestelt een nieuwe editie Mokka.

De schoone miss Isabel Cornhill veroorlooft zich als vrije dochter van het vrije Amerika natuurlijk het genot van eene egyptische cigarette met verguld mondstuk. Even natuurlijk is het, dat de zemelkleurige en gladgeschoren Mr. James R. W. Peabody, die als een reizende Toggenburg zonder wil en keus met onwederstaanbare kracht in den kringloop van haar rondreisbiljet wordt medegevoerd, zich dat verhemelte-streelend genot ontzegt, want

evenals andere voorrechten begint de elegante New-Yorksche dameswereld aan de heerenwereld ook dat van het rooken te ontnemen.

Het gesprek loopt over de jongste gebeurtenissen, over prins Tsjung en den Ko-tau. Li-Leng-Lo, de zoon eens mandarijns, die zijne taal- en staathuishoudkundige studiën te Parijs en Londen in het leegloopers-stadje van het Meer der vier Kantons weder tracht te vergeten, heeft tot dit uitgelezen gezelschap toegang verkregen, daar hij zich in tegenstelling met de meeste zijner landgenooten tot de europeesche kleeding bekeerd en zijn staart onder een pruik verborgen heeft. Voor de derde of vierde maal moet hij op 't nauwkeurigst uitleggen hoe de Ko-tau wordt uitgevoerd.

„Dat is mij nog lang niet voldoende, mijnheer Klinglingling — ge vergunt mij immers dat ik u gemakshalve zoo noem?" roept de overmoedige Isabel. Ik moet zien hoe het gedaan wordt. Zoudt ge niet over te halen zijn, mij deze grappige vertooning heden avond in het salon mijn moeder voor te doen, als ik u zeer, zeer vriendelijk daarom verzoek en u bovendien op een champagne-bowl uitnoodig?"

De Chinees schudt ernstig het hoofd, dat als een donkergele, overrijpe pompoen tusschen zijne smalle schouders waggelt. „Dat gaat niet! De Ko-tau komt alleen den Zoon des Hemels toe."

„Stellen wij dan, dat ik de Dochter des Hemels ben."

„De Hemel heeft geene dochters!" Hij bemerkt, dat de teleurgestelde schoone haar fraai gevormden mond tot pruilen vertrekt. Om haar te verzoenen haast hij zich er met eene buiging op te laten volgen: „Anders zoudt gij er zeker eene zijn!"

„Leer den Ko-tau dan ten minste aan een van deze heeren, van wie er zeker wel een bereid zal zijn, mij dat kleine genoegen te doen!" Zij laat hare schitterende donkere oogen van het eene mannelijke lid naar het andere gaan; maar geen enkele heer toont eenige geneigdheid op haar voorstel in te gaan.

„Zoo zijn onze ridders ten huidigen dage!" roept zij spottend, terwijl hare niet-kleine, doch regelmatige en sneeuwwitte tanden zichbaar worden. „Mooie woorden hebben zij tot in 't oneindige tot hunne beschikking, maar zoodra men ook maar den geringsten

dienst van hen verlangt, die hun niet volkomen naar den zin is, dan hebben zij de tong verloren en krabbelen achteruit. Aoh! Yes!"

De heeren laten de hoofden op de borst zinken, doch geen hunner neemt het woord.

De ongeduldige miss wendt zich nu rechtstreeks tot den jongen prins Piacelli, die, zooals zij zeer goed weet, een even vurig bewonderaar van hare schitterende oogen als van hare blinkende millioenen is.

„Wel, waarde prins, ge hebt mij eens gezworen, dat ge bereid waart voor mij door het vuur te gaan!"

„Ik ga, waarheen ge mij wilt hebben, signorina, maar op mijne twee beenen, niet op handen en voeten," luidt het even stellige als beleefde antwoord. „Toch wil ik u den Ko-tau gaarne voordoen, schoonste der transatlantische schoonen, ja, ik ga nog verder, ik verklaar mij bovendien bereid den zoom van uw kleed en de punten uwer bekoorlijke voetjes te kussen — alleen heb ik daarbij eene enkele onbeduidende voorwaarde."

„En die is?"

„Het moet onder vier oogen gebeuren!"

Isabel maakt eene afwerende beweging met de hand. „Dat zou, nadat wij de zaak openlijk behandeld hebben, toch niet passend zijn — ook voor amerikaansche meisjes bestaan er bepaalde grenzen, waarde prins. Bovendien zouden de andere leden van het gezelschap dan van het gezicht van dat origineel tooneel ontstoken blijven."

Haar blik glijdt nu naar Mr. James Peabody. „Wel, Jim," moedigt zij hem aan, „ge zoekt toch al lang naar eene gelegenheid om u aangenaam bij mij te maken. Laat deze niet voorbijgaan, er doet zich zeker niet spoedig weer eene voor!"

Mr. Peabody denkt na, wat, in niet op zaken betrekking hebbende dingen, van een New-Yorkschen man der wereld steeds eene aanmerkelijke inspanning vordert.

„Ge zijt mij buitendien eene genoegdoening schuldig, beste Jim," dringt zij aan. „Ge hebt mij gisteren op een bergpad gebracht, waarop ik mijne voeten heb stukgeloopen en eene pijnlijke wond aan de knieschijf opgedaan. Is mr. Peabody niet verplicht mij voldoening te geven?" wendt zij zich tot de andere heeren.

Allen zijn het met haar eens.

Het nadenken van den blonden Yankee schijnt toch tot een resultaat geleid te hebben. Om zijn mond verschijnt de vastberaden trek, dien wij in de portretten van Mc Kinley en Bryan bewonderen, en zijne waterblauwe oogen fonkelen zoo onversaagd, als die van admiraal Schley zullen gefonkeld hebben, toen Cervera bij Santiago beproefde door te breken. Het heeft er allen schijn van, dat hij overtuigd is, voor een der gewichtigste beslissingen zijns levens te staan. In zijn omgang met Isabel was hij steeds de verzoekende, de vragende, thans zal hij eens de gevende, de schenkende zijn. Dat maakt hem moedig en — zijn speculatiegeest wordt vaardig.

„Te laat ingediende vorderingen komen niet in aanmerking," merkt hij met de monotone stem van den man van zaken op. „Tegen overeenkomstige tegenwaarde zou de zaak nochtans te doen zijn."

„Wat verstaat ge onder overeenkomstige tegenwaarde, Jimmy?" Zij ziet hem vriendelijk en verleidelijk aan.

„Negen malen moet ik mij diep voor u buigen! Dat doe ik alleen, wanneer ik u daarvoor negen malen op uw blanken hals mag kussen. Drie malen moet ik mij nederwerpen en met het voorhoofd den grond aanraken. Daarvoor vorder ik drie kussen op uwe lippen!"

„Maar Jimmy, wat krijgt ge nu in 't hoofd? Ik had nooit gedacht, dat ge zoo onbeschaamd zoudt kunnen zijn!"

„Goedkooper doe ik 't niet!" verklaart hij op drogen, vasten toon. „En de overeenkomst moet bovèndien schriftelijk worden opgemaakt."

Zij overlegt. Hare oogen glinsteren van schalkschen humor en overmoedigen spot. „Zoudt ge in dit geval ook bereid zijn den Ko-tau in chineesch costuum uit te voeren?" vraagt zij glurend. „Er zal er toch wel hier of daar een te krijgen zijn."

„Een chineesch costuum — kan toegestaan worden," luidt het antwoord onverschillig.

„Goed dan — ik neem het aan. Voor morgenavond noodig ik alle hier aanwezigen in ons salon, om de plechtige ceremonie bij te wonen. Als mijne gewonde knie het toelaat, wordt er later nog gedanst."

Algemeene vroolijke sensatie. Mr. Prendergast uit Chicago biedt zich aan als makelaar te dienen en van de aangegane overeenkomst een contract in behoorlijken vorm op te maken. Hij wenscht alleen te weten, wat hij aan courtage in rekening mag brengen.

„Een lunch met champagne!" voegt Peabody hem achteloos toe.

„Krijg ik ook van u iets?" wendt mr. Prendergast zich tot Isabel met een blik, die gretig verlangen naar kleinen afval van de milde afrekening te kennen geeft.

„Wanneer ge ook van miss Cornhill nog courtage verlangt, neem ik het lunch met champagne terug," valt Peabody, tegen zijne gewoonte zeer vlug sprekend, uit. „Wij behelpen ons dan zonder makelaar!"

Mr. Prendergast is verstandig en stelt zich tevreden met het lunch met champagne. Hij stelt thans een contract op, waarin onder het bezigen van allerlei technische beursuitdrukkingen aan mr. Peabody binnen den termijn van uiterlijk 36 uren de levering van een „Ko-tau" in Chineesch costuum tegen negen kussen op den hals en drie op den mond van miss Cornhill gegund wordt.

* * *

Den volgenden avond groote bijeenkomst in de vertrekken van mrs. Cornhill, Isabels moeder. De dames in baltoilet, de heeren in rok. Geheel op het laatst verschijnt mr. James R. W. Peabody in het costuum van blauw atlas eens mandarijns en volbrengt, door Li-Leng-Lo behoorlijk ter zake onderricht, onder den juichenden bijval van alle aanwezigen, den Ko-tau volgens alle regels der kunst. Isabel triomfeert, zij heeft zich nog nimmer zoo buitengewoon en verrukkelijk geamuseerd. Medegesleept door den roes der overwinning en tevens met de onmiskenbare bedoeling om aan het toegestane gunstbewijs door eene voorafgaande verdeemoediging van den daarop recht hebbende veel van zijne waarde te ontnemen, kan zij zich niet weerhouden den aan hare voeten liggende door bijtenden spot nog meer te vernederen.

Thans raakt mr. Peabody's voorhoofd voor de eerste maal den kunstig iugelegden parketvloer aan. Zij juicht overluid en lacht uitgelaten als een Kobold: „Dat klonk h a r d, Jimmy!"

De tweede nederwerping: — „Dat klonk h o l, Jimmy!"

De derde, onder zichtbare inspanning van mr. Peabody om bij het aanraken van den vloer elk geluid te vermijden: „Dat klonk n a a r n i e t s, Jimmy!"

Mr. Peabody bromt als een goedaardige groote huishond, die tot het uiterste getergd wordt. Daar verheft hij zich in zijne geheele zeer aanzienlijke lengte en treedt, nadat hij met zijn zakdoek het glanzende mandarijnen-costuum zacht afgewreven heeft, met den stap van een held en de houding van een tiran op zijn kwelgeest toe, om de volgens overeenkomst bedongen belooning in ontvangst te nemen. Zij wringt zich en spartelt tegen en trekt leelijke gezichten. Maar het in tegenwoordigheid van onpartijdige getuigen geteekende contract levert haar reddeloos over aan de teederheid van den zoo slecht behandelden aanbidder.

* * *

De volgende dag. Mr. Peabody zit alleen tegenover Isabel en tracht hare hand te grijpen, welke evenwel met eene onmogelijke verkeerd op te vatten heftigheid wordt teruggetrokken. Hij begint thans te spreken en vindt in zijn opgewonden stemming woorden en klanken, zooals nog nimmer over deze alleen aan zinledige salon-praatjes en kalme op zaken betrekking hebbende gesprekken gewende lippen gekomen zijn.

„Isabel!" klonk het vurig van zijne lippen, „het waren de eerste kussen, welke mij door u werden toegestaan. Ge hebt mij pas een zwak begrip van het geluk gegeven, dat mij ten deel zou vallen, wanneer ge mij geheel wildet verhooren. Waarom wilt ge niet de mijne worden? Wij kennen elkander toch reeds zoo lang. Wij zijn beiden jong, vermogend en behooren tot de eerste familiën van ons land. Zoo goed als onze lippen gisteren op elkander pasten, zullen ook onze harten overeenstemmen."

Op koelen, afgemeten toon voert zij hem tegemoet: „Ik ge-

loof, u zonder eenige terughouding oprecht en eerlijk te moeten antwoorden, Jim, hoewel ik weet, dat ik met uwe vereering een aangename flirt en eene schitterende reclame zal verliezen. Laat uwe verwachtingen voor altijd varen."

Ontsteld en geheel buiten westen vraagt hij: „Maar waarom dat? De dag van gisteren heeft mij toch eindelijk eens een schrede vooruitgebracht."

„Juist de dag van gisteren heeft u zooveel schreden achteruitgebracht, dat ge het verloren terrein nooit zult herwinnen!"

„Maar ik begrijp niet — ge wildet het toch zelf hebben. En voor zulk eene groote gunst kan men ook gerust een enkele maal van de stijve vormelijkheid afwijken. — Geen prijs is daarvoor te hoog!"

„Ge hebt toch een te hoogen prijs betaald, mijn waarde!"

„Hoe zoo dan? Schat ge dat wat ge mij toestondt, dan zoo gering, Isabel? Dat kan ik bij uw — bij den goeden dunk, dien ge van uzelve hebt, onmogelijk gelooven."

„Ik heb om u g e l a c h e n, James Peabody. Er zijn zoo velerlei wegen om het hart eener vrouw te winnen. De sterke, de knappe, de doortastende, de teergevoelige, de slimme, zij zijn allen, ieder op zijne wijze, zeer goed in staat om deze meestal slechts zwak verdedigde vesting te veroveren, of althans te overrompelen. Alleen de belachelijke moet met stille trom aftrekken — tenzij hij komiek van beroep is!"

„Wanneer ge het verlangt, word ik zelfs komiek van beroep!" betuigt hij.

„Doe dat niet — ik vrees, dat ik dan om u zou w e e n e n."

„Wat moet ik dan doen om uwe gunst te verwerven?"

„E e n a n d e r e t r o u w e n, S i r, dat is het eenigste, wat u overblijft. Verneder u voor die anderen, zooveel ge verkiest, werp u voor haar op de knieën, aanbid haar. Maar wacht u er voor, haar ooit een zoo onverstandig verzoek in te willigen, zooals ge mij gisteren hebt gedaan."

„W e l l - i t ' s e n o u g h!" Mr. Peabody heeft zijne zelfbeheersching volkomen teruggekregen. Hij staat op, schudt zijne veeljarige beminde flink de hand en wil zich met de gebruikelijke angelsaksische afscheidswoorden, welke zich door hunne kortheid

en zinledigheid van die van alle andere volken onderscheiden, verwijderen.

„Waar gaat ge nu heen, Jim?" Zij legt als verzoenenden naklank eenige vriendelijke belangstelling in hare stem en gebruikt ook weder de oude vertrouwelijke verkorting van zijn voornaam.

„Ik ga in de eerste plaats naar Egypte! Het wordt mij hier te guur! En gij?"

„Ik zal den winter aan de Riviera doorbrengen."

„Good bye! Tot wederziens in New-York!"

0e jaargang.

HET LEESKABINET

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

Februari 1903.

MET PLATEN.

LEIDEN.
L. VAN NIFTERIK Hz.

Ter aankondiging ontvangen boeken

Sedert 1 Januari 1903.

Parsifal, Weekblad voor de Leerlingen van Gymnasia, Hoogere Burgerscholen en Instituten, onder redactie van A. C. C. de Vletter, No. 1—3. Baarn, Hollandia-Drukkerij.

Vivat's geïllustreerde Encyclopedie. Afl. 33 en 34. Amsterdam, Uitgevers-Maatschappij „Vivat".

De Natuur, afl. 1. Utrecht, J. G. Broese.

Den Gulden Winckel, No. 1. Baarn, Hollandia-Drukkerij.

☞ **Aan H.H. Uitgevers wordt beleefd verzocht, bij de toezending hunner werken ter beoordeeling, tevens de prijzen te willen opgeven.**

Alle Correspondentiën betreffende de Redactie moeten worden gericht tot den Heer JOHAN GRAM te 's-Gravenhage.

Ongevraagde bijdragen, die niet worden opgenomen, zullen niet teruggezonden worden, tenzij de frankeerkosten door den afzender er bijgevoegd zijn.

G. FRENSSEN.

GUSTAAF FRENSSEN.

(De Schrijver van Jörn Uhl).

DOOR

A. W. STELLWAGEN.

(Met Portret).

Nu ongeveer een half jaar geleden — in de Julimaand van 1902 was het — hoorde ik voor 't eerst den naam van Gustaaf Frenssen. Ik had plaats genomen in een coupé „niet-rooken" om van Keulen naar Heidelberg te sporen, en ik had het voorrecht in deze coupé een zeer levendig gesprek te moeten aanhooren tusschen twee dames, die 't een beetje oneens waren over de nieuwere letterkunde. Ofschoon de dames zich kostelijk in 't Duitsch uitdrukten, kon men toch uit hare groote bekendheid met de Nederlandsche zoowel als met de Duitsche literatuur zonder al te groote vrees voor misvatting aannemen, dat de belezen spreeksters onze landgenooten waren, en leeraressen in 't Duitsch aan eene of andere hoogere burgerschool ten onzent moesten wezen. Toen ik de coupé instapte, staakten ze eenige oogenblikken haar gesprek, maar het onderwerp harer overwegingen bleef hun op de lippen liggen, en, eerst onhoorbaar fluisterend naar ze meenden, maar al spoedig zeer duidelijk verstaanbaar doorsprekende, vergaten ze soms, dat ze in den trein zaten, en moest men

wel gaan belangstellen in hare vriendelijke discussie. Nochtans bleef ik eerbiedig toehoorder, zonder één oogenblik toe te geven aan mijn haast onbedwingbaren lust om aan de spreeksters te toonen, hoe groote waarde ik hechtte aan hetgeen ze „vóór en tegen de nieuwe woordkunst” ten beste gaven.

„En toch blijf ik bij mijne meening,” zei de hartstochtelijkste der beide spreeksters, „en toch blijf ik bij mijne meening, dat de jongeren het zich te gemakkelijk maken met hun werk. Ze zijn te spoedig klaar met hunne kunst. Een zeker aantal kleine vertelsels, en die in één bundel. De uitgever is ook in ’t complot, en zorgt voor eene soort van papier, dat heel dik is, en weinig kost; twintig regels druk op ééne bladzijde om copy te sparen; zooveel bladzijden wit tusschen de verhaaltjes om de gewichtigheid der afzonderlijke vertelsels goed te laten uitkomen, en .... daar ligt het „kunstwerk” voor u. Weet je wel, hoe dat vroeger gebeurde? Neem b. v. eens Jonathan’s Waarheid en Droomen van 1846 in de hand, en zie dit kleine boekje met die kostelijke schetsen .... hoe bescheiden is alles; haast te kleine letterdruk en te veel regels op ééne bladzijde .... Maar de boeken van heden .... de zelf-overschatting is al aan de manier van uitgeven te zien ....”

„Betsy, Betsy, nu dwaal je toch een beetje uit den koers; de wijze van uitgave der boeken is, geloof ik, een ondergeschikt iets; dat is eene quaestie van mode misschien; er zijn tijden, dat alles in groot-folio, en tijden, dat alles in duodecimo wordt gedrukt ....”

„Wel mogelijk, maar dat het tegenwoordig om dikke boeken te doen is, houd ik vol, en dan al die stemmingen en bespiegelingen, en aanstellerijen, die ’t gemis aan vinding moeten bedekken .... Ze hebben immers eigenlijk niemendal te verhalen .... de helden doen immers niets .... ze weten niets, ze brengen niets tot stand; ze zijn er alleen maar om zoogenaamd ontleed te worden .... Snijkamer-literatuur is het ....”

Tot zoover bleef Betsy doorspreken; maar toen hield ze op, met een tintje verlegenheid in haar mooi gezicht, want ze hoorde ineens hare eigen stem, toen ze zag, dat eene medereizigster in de coupé — eene jonge vrouw, die onderweg ingestapt en in

een hoekje was gaan zitten om wat te lezen — haar boek had dicht gedaan, en ook was begonnen te luisteren.

„Vergeef me, mevrouw," zei ze, „ik heb u zeker gehinderd door mijn overluid gepraat; ik had moeten zien, dat u rustig wat wou lezen...."

Toen Betsy daarop zweeg, sprak de ingekomen jonge vrouw, die zonder erg haar boek weer in de hand had genomen, een paar woorden van geruststelling, en een oogenblik was er stilte in de coupé. Maar 't ijs was gebroken, indien deze beeldspraak op een heeten Julidag geoorloofd is, en de laatste spreekster nam nogeens de gelegenheid waar om een paar beleefde woorden te zeggen: „ze was volstrekt niet gehinderd in hare lectuur; ze was juist aan 't einde van een hoofdstuk gekomen; ze had ook eigenlijk met veel belangstelling geluisterd naar 't gesprek.... Maar ze wilde zich nu liever eerst even voorstellen, en ze noemde haar naam; de echtgenoote van een officier was ze, en nu kwam ze uit Berlijn, en ze was op reis om haar man tegemoet te gaan, die eenige maanden voor zijne gezondheid in Italië had vertoefd...."

Van de wederzijdsche persoonlijke inlichtingen, die de kennismaking medebracht, bleven de dames nu natuurlijk een beetje genieten; maar toen nam 't gesprek weer de zakelijke richting van daareven aan, en bleek het wel spoedig, dat de jonge Berlijnsche officiersvrouw het althans in één opzicht met het gehoorde eens kon wezen. Zij ook vond, dat de jongeren der letterkundige kunst het zich te gemakkelijk maken; hun tekort aan wetenschap van allerlei aard ten toon dragen; niet schrijven met kennis van zaken, op studie gegrond, maar met vertoon van weten, op eene soort van waarneming afgaande; en vooral.... dat er zooveel is in onze hedendaagsche „woordkunst", waarvan men niet weet, of het de moeite wel waard is, die er dan toch aan besteed moet zijn. „Maar," zei ze, en hare mooie oogen schitterden met vriendelijken glans, „er is een betere tijd aanstaande. Want ik moet het u zeggen, u — die zooveel belang stelt in de Duitsche literatuur — dat ik hier een boek bezig ben te lezen, waar ik verwachting van heb, voor nu en voor de toekomst. Ik ben nog maar ter helft van de vijfhonderd bladzijden, maar nu reeds

ben ik er wel zeker van, dat het een werk is van blijvende waarde. Er is geen tijd meer om er u veel van te zeggen, want ik moet zoo aanstonds uitstappen, waar mijn man zal aankomen. Maar u begrijpt, dat het een mooi boek moet zijn, een boek van verstand en gemoed; want het heeft de gejaagdheid gestild in mijn hart, en het kon mijne aandacht geboeid houden, op mijne reis.... mijn man te gemoet, dien ik in geen vier maanden gezien heb, en die hersteld is van zijne ziekte, en tot mij wederkeert....

„Ja, het is een mooi boek. „Jörn Uhl", heet het, door Gustaaf Frenssen."

Voor nadere gedachtenwisseling was er geen tijd meer, want de Berlijnsche dame moest uitstappen, en wij spoorden verder. Maar.... „Jörn Uhl" heette het boek, door Gustaaf Frenssen; ik wou het onthouden, en zou het gaan lezen, tijd en gelegenheid dienende. Toch heeft het nog tot November geduurd, voor ik het nader heb leeren kennen. Niet doordien ik den titel vergeten had. Maar eigenlijk door mijn opkomend wantrouwen, toen ik van 't geweldige succes der vertelling het een en ander te hooren kreeg. Jörn Uhl was in alle boekwinkels voorhanden. Ik nam een exemplaar in de hand.... dertigste duizend stond er op den titel; voor ééne week was 't nog twintigste duizend; tienduizend exemplaren in 7 dagen. Veertien dagen daarna was het drie-en-zestigste duizend; er was geen bijhouden meer aan, had de uitgever, op eene aanvrage om nieuwe exemplaren voor den verkoop, geschreven. Het zou tot honderd duizend komen vóór 't jaar 1902 ten einde zal wezen....

„Het boek van 't jaar," dacht ik.

Als 't er maar niet mee gaat, als met de onnavolgbare boeken van den in een ommezien beroemd en bemiddeld geworden Julius Stinde....

Of evenals met het nog onnavolgbaarder boek „Rembrandt als Erzieher, von einem Deutschen", waarvan in 't voorjaar van 1890 de eerste, en in 't najaar van 1891 de vijftigste druk verscheen, terwijl het sedert 1892 al weer geheel vergeten is.

Of als met „Kippeveer", door Cosinus! Met „Hilda van Suylen-

burgh"; met „De lotgevallen van juffrouw Trilby"; met....

Doch waartoe meer. Te allen tijde zijn er boeken gedrukt met wereldveroverende macht, naar 't scheen, maar die, na korte heftige belangstelling onder de menschen, toch weer werden verdrongen en haastig vergeten. Het waardebehoudende, het classieke in de literatuur, kan een poosje door een of ander mode-artikel op zijde gedrongen worden, welhaast herneemt het zijne plaats, en het mode-artikel heeft afgedaan.

Maar „Jörn Uhl, door Gustaaf Frenssen", zou dit ook een mode-artikel zijn, eene soort van luchtverschijnsel misschien, maar dat slechts eene korte poos schittert, en dan voor goed ondergaat? Er is zooveel te lezen in onze dagen, als men een beetje op de hoogte wil blijven, en Jörn Uhl heeft den tijd nog wel. Tegen dat het mijne beurt wordt, kan 't ook best alweer aan het tanen wezen in de belangstelling.... Nu voor een paar dagen werd het mij weer ter inzage gezonden; ....twee-en-zeventigste duizend.... zegt de titel. Ik mocht het niet langer uitstellen, en ik ben aan 't lezen getogen, en.... was geboeid tot het einde. Reeds op de eerste bladzijde was ik het; zoodra Frenssen aan het woord komt.

„Wij willen," aldus begint hij, „in dit boek over moeite en arbeid spreken. Niet over de moeite, waarin de bierbrouwer Jan Fortsen zich stak, die beloofd had, zijn gasten een bijzonder goede Eidervisch te zullen voorzetten, maar zijn woord niet houden kon, en daardoor aan zwaarmoedigheid leed, en naar Sleeswijk moest. Wij willen ook niet van de moeite spreken, die zekere rijke boerenknaap zich bezorgde, aan wien het ondanks zijne domheid gelukte, zijn vaders geld in vier weken zoek te maken, terwijl hij dagenlang de daalderstukken over den vischvijver keilde."

„Maar wij willen van de moeite spreken, waarop moeder Withaar doelde, toen ze van hare acht kinderen kwam te praten, waarvan er drie op het kerkhof lagen; één in de diepe Noordzee; en de andere vier in Amerika woonden, maar van welke er twee sedert jaren niets meer van zich hadden laten hooren. En van dien arbeid, waarover Geert Doose klaagde, toen hij op den derden dag na den slag bij Gravelotte nog niet kon sterven, ofschoon hij die vreeselijke wonde in den rug had."

„Maar ofschoon we de bedoeling hebben, in dit boek van zoo treurige en nare dingen — gelijk velen zeggen — te verhalen, gaan we toch blijmoedig, al is 't dan ook met saamgedrukte lippen en ernstig gezicht, aan het schrijven van dit boek, want we hopen bij iedere gelegenheid te toonen, dat de moeite, die onze menschen zich op den hals haalden, de moeite waard is geweest."

En dan begint het verhaal, na deze inleiding, die tegelijk eene letterkundige geloofsbelijdenis mag heeten. Ik weet wel, dat deze manier om een epos in te luiden aan den ouden tijd herinnert, maar ze herinnert evenzeer aan de zelfbewuste kracht, aan den hoogen ernst bij het voortbrengen, aan de uitdrukking van het persoonlijke des auteurs, die beteekenis en karakter leggen wil in zijn kunstwerk.

* * *

En wie is deze Gustaaf Frenssen, die aldus ten aanhoore van heel de nieuwe literatuur met het uitspreken der geloofsbelijdenis een aanvang neemt, „dat de menschen, die in een kunstwerk eene plaats verwerven, de dingen, waarvan wordt verteld, de gebeurtenissen die worden geschetst, de moeite van het in beeld brengen ook waard moeten zijn?" Is er dan nu inderdaad een man van kracht opgestaan, onder de jongeren, die de nieuwere letterkundige kunstleer, dat alle levensuiting, ook de vuilste en goorste, deze laatste bij voorkeur, om 't sociale belang, recht van bestaan heeft, van onwaarde gaat verklaren, en die op andere grondslagen zijn epos wil bouwen? Wie is die Gustaaf Frenssen?

Laat ons bij 't begin beginnen. Gustaaf Frenssen is inderdaad één der jongeren. Hij is geboren in 1862, in 't Holsteinsche, te Barlt, een dorpje in 't zuiden der Ditmarchen, waar zijn vader schrijnwerker was en meubelen verkocht. Hij heeft er van eene onbezorgde jeugd genoten tot hij een knaap was van dertien jaren. Het is waar, dat zijne moeder een beetje zwaartillend was, maar zijn vader nam de wereldsche zaken van den blijmoedigen kant; die bleef altoos vol hoop op de toekomst vertrouwen. Zoon Gustaaf was een jongen als andere dorpsknapen, maar eenmaal kwam er toch te zijnen opzichte iets bijzonders om den hoek

gluren, iets, waarvan de plattelandschoolmeester te Barlt het zijne dacht. Het was bij gelegenheid, dat de jongens een opstel moesten maken, een schoolopstel: „de geschiedenis van een waterdruppel", zoo had de meester het opgegeven. Men weet wel, dat het in den tijd van Gustaaf Frenssen's kinderjaren mode was, geschiedenissen te schrijven van alles en allerlei, in den trant der sprookjes van den Deenschen dichter Anderssen; de schooljeugd moest daar reeds zoo vroeg mogelijk aan meedoen: „de geschiedenis van den waterdroppel" alzoo, en de Barltsche schooljeugd der hoogste klasse zette zich aan den arbeid; „Dischermeister Frenssen sin Söhn", zooals Gustaaf in de wandeling heette, zat te schrijven, te schrijven met hoogroode kleur, ingespannen, en met een tintje zelfgevoel van het te kunnen, op de wijze zooals Louis Couperus b. v. dat doen kon, toen hij nog bij ons op de banken zat, in de tweede klasse der Haagsche Hoogere Burgerschool, en een opstel schreef „naar vrije keuze", en toen met een verhaal voor den dag kwam.... „de Duivelsvogel"; een vertelsel zoo aardig en zoo eigenaardig, dat de leeraar er onder schreef: „ik verzoek afschrift", de hoogste onderscheiding, die hij te geven had, maar die dan ook spaarzaam werd verleend. Gustaaf Frenssen intusschen had „de geschiedenis van den waterdroppel" ten einde geschreven, en de onderwijzer was aan 't lezen getogen. Wat „Dischermeister sin Söhn" opstelde, was altijd iets bijzonders, maar nu had zijne verbeelding hem toch wel wat verre van huis laten gaan; want, verbeeld u, hij had den waterdroppel gevolgd op al zijne wegen — wegen van een waterdroppel — en hij had hem eindelijk eene rustplaats doen vinden in.... de maag van den Keizer van China! Men beseft, dat een knaap van de dorpsschool, die reeds aan den Keizer van China denkt in een tijd, dat deze hooge personage nog haast niet genoemd wordt in Duitschland, rijp is geworden om hem b. v.... naar het gymnasium te Meldorf te laten gaan. Hij wilde dominee worden, evenals er reeds meer dan één in de familie dominee was. Er komen, in de 18de eeuw al, Frenssens als predikanten in 't Holsteinsche voor. Van Meldorf, waar men den jongen zijn geringen aanleg voor wiskundige studie te zeer euvel nam, verhuisde hij naar Husum, en vandaar ging hij ter hoogeschool, eerst te Tubingen

en daarna te Berlijn. Ter laatstgenoemde stad vertoefde hij in 't jaar 1880. Het was de tijd der zoogenaamde wedergeboorte in de letterkundige kunst, en vooral in de studentencafé's der nieuwe wereldstad werden groote en grootsche plannen ontworpen voor de toekomst. Het is ongeloofelijk, hoe druk men 't ook daar had met de vervoeging van 't werkwoord zullen. De een zou het drama herscheppen tot een factor des levens; de ander zou de lierpoëzie tot socialistische gebeden omdichten; een derde zou romans schrijven met de volle, levenwekkende waarheid, en zonder aanzien des persoons en der dingen. Men hoorde niet anders dan ... ik zal... wij zullen... maar de hemel moge het hun vergeven, tot daden kwamen ze niet, en die nog tot daden trachtten te komen, waren dronken van den hoogmoed, die voor den val komt.

In die dagen wandelde in Berlijn Noord de jonge Holsteinsche student in de theologie, Gustaaf Frenssen, met zijne studieboeken en dictaatschriften onder den arm naar de collegekamers..... de café's, zelfs de letterkundige café's voorbij, want even zuinig als hij zijn moest op zijn tijd, moest hij het wezen op zijn geld; arbeid 's morgens, arbeid 's middags, arbeid 's avonds, verteringen maken.... geene; want zijn vader kon hem maar een gering jaargeld toeleggen, en zijn kwartier had hij bij eenvoudige burgerlieden. Zelfs had hij om alle deze redenen maar weinig kennissen onder de collega's. Altijd, wie hem eens gezien en gesproken had, behield een indruk van den slanken jongeling met zijne diepe blauwe oogen, zijn dunnen blonden knevel en zijne spottrekjes in de mondhoeken. Heel prettig voelde hij zich te Berlijn niet; hij hield niet van het „rondom steen" der iederen dag zich uitbreidende wereldstad. Om de laatste hand aan zijne studiën te leggen, examen te doen, en dan naar een predikantsplaats ten platten lande uit te zien, had hij voor 't laatste leerjaar Kiel uitgekozen. Daar werd hij beroepbaar, en van daar uit is hij dominee te Hemme geworden. Hemme is een kerkdorp niet ver van de zee, een eindweegs benoorden Wesselburen, waar Frederik Hebbel geboren werd. Het is er goed leven voor een geboren Holsteiner, en die het beroep zijner keuze liefheeft. Het kerkje is al vier eeuwen oud, en de pastorie die onmiddellijk aan 't kerkhof grenst, is eene eenvoudige woning. In deze woning

heeft dominee Frenssen zijne preeken geschreven, en zijn letterkundigen arbeid begonnen en volmaakt, zijn Jörn Uhl voltooid. Zijn werkkamer is geen prachtige salon, geen rijk gemeubeld vertrek, dat een mensch in de vereischte stemming brengt; maar eene ruime helderverlichte werkkamer is het wel, die uitzicht biedt op de uitgestrekte groene weiden van het marsland. Men kan er verzekerd van zijn, dat hier gearbeid is met groote volharding. Want tien jaren lang heeft Frenssen alles in zijn schrijfmap bewaard, wat hij dichtte en schreef. Hij bleef steeds onvoldaan over zijn werk:... „je moet wat anders schrijven, dan wat daar op het papier staat; heel iets anders," zei hij iederen keer tot zich zelven. „Maar ik weet niet hoe ik 't dan doen moet," zei eene stem in zijn binnenste. „Somwijlen zie ik het, als een zeil van een schip, dat verschijnt en weer verdwijnt; alsof eene vlucht meeuwen zich omwendt, en de witte vleugelen voor een oogenblik in de zon blinken. En dan is 't weer donker"... „Maar je moet iets anders schrijven," sprak opnieuw de auteur tot zich zelf; „hetgeen je schrijft moet kracht hebben, en blijmoedig zijn en gezond. Als de menschen het gelezen hebben, moeten ze er van opleven, en zeggen: dat was frisch en mooi. Het moet den lezer zijn, als kwam hij uit een dom, maar niet uit een dom, waarin alleen zwakke prevelende menschen met witte, slappe handen en deemoedige oogen neergezeten zijn. Siegfried met de hooge gestalte moet in dien dom aanwezig zijn, Siegfried met zijn machtige houding en reinen oogblik, en Kriemhilde aan zijne zijde. Deemoedig voor God, zoo moet het blijven, zoolang de aarde bestaan zal. Maar fier tegenover de menschen; dat wil zeggen... rein en vrij!..."

„Maar voor zoo iets bezit gij toch de kracht niet, zijn uwe oogen niet scherp genoeg...."

„Ja, maar ik moet iets schrijven, dat goed is en kracht heeft; iets waar moed in woont... Ik kan niet anders..."

Op deze en diergelijke wijze heeft Gustaaf Frenssen gearbeid, en is hij met zich zelven dagelijks in 't gericht gegaan, vóór hij in het publiek als schrijver voor 't voetlicht kwam. In 't jaar 1895, dat is toen de auteur reeds 35 jaren telde, kwamen zijn eerste schetsen en verhaaltjes in eene Berlijnsche, geïllustreerde courant, in Der Tag, naar ik meen. Toen volgde zijn eerste

roman, ook als feuilleton; Die Sandgräfin heet het verhaal. En er is onlangs een nieuwe druk van verschenen, waarin de auteur van zich zelven in den derden persoon sprekende, zegt: „hij is sedert een heel eind verder gekomen, heeft geleerd om langzamer te gaan, en duidelijker toe te zien. Maar als hij nog eens weer een oog in dit boek slaat, behoeft het hem geen leed te doen het geschreven te hebben. Hij mag er zich over verheugen, dat hij alles met zoo groote blijmoedigheid opschreef, en het mag hem verwonderen, dat hij destijds zooveel en zooveel verscheidens zag. Verwonderen zal hij zich zoolang hij leeft. Het nil admirari zal hij te allen tijde aan anderen overlaten...."

Een tweede roman van Frenssen, Die drei Getreuen getiteld, heeft ook vele lezers gevonden. Veel was de schrijver vooruitgegaan, ook in voorstelling en zegging. Maar het boek van zijne hand, en dat zijn roem blijvend zou vestigen, moest nog geboren worden. Het was in groei in zijn gemoed. Hoe het voldragen werd, heeft de dichter zelf aan een vriend verhaald.

„Langer dan een half uur aan een stuk schrijf ik zelden; dan moet ik, voor ik verder ga, eerst een paar malen in de kamer op en neer kuieren," zei de dichter. „Och," voegde zijne jonge vrouw er aan toe, „en dan komt hij altijd in de keuken; wat hij daar toch zoeken mag!" Want ze scheen niet te weten, dat het haar eigene mooie oogen zijn, die den dichter bezielen, die hem mede aan de kracht geholpen hebben, zijn Jörn Uhl te scheppen. „De dagelijksche omgang met zijne echtgenoote, het huwelijk van dien man met deze vrouw, is de geboorte van Jörn Uhl geweest. Heim Heiderieter, de poëet, heeft het ook gezegd. Als hij twijfelt aan zich zelven, en niet beslissen kan, hoe hij 't uitdrukken zal, dan heet het: „ik wil het eens met Ingeborg bepraten. Eene zaak wordt duidelijker, als men ze met iemand bespreekt. En met wie anders? Alleen maar met Ingeborg. Eene kleine, fijne deerne is ze! Ingeborg! Mijn kameraad."

Inderdaad is Mevrouw Frenssen de kameraad van haar echtgenoot, ook in letterkundigen zin.

„Ik denk er over," zei ze onlangs tot een intimus van haar man, „ik denk er over, mij eene hulp in 't huishouden te nemen, en, nog meer dan ik het tot heden was, de secretaris van mijn

man te worden. Hij heeft het zoo gaarne, dat ik bij hem ben; en kinderen hebben we immers niet?"

Of zij en haar man hun Jörn Uhl met groote verwachtingen de wereld ingezonden hadden?

„Och, weet u, ik zei tegen mijn man: ik heb zooveel uit en over het verhaal gehoord, en dan altijd bij gedeelten.... en daarna heb ik het ook nog voor de helft afgeschreven,.... dat ik er geen vrij oordeel meer over kan uitspreken. Maar wat ik gehoord heb, bevalt me, doch of het ook aan anderen bevallen zal, kan ik volstrekt niet zeggen...."

Natuurlijk niet. Zulk eene vrouw als Frenssen's kameraad, is in die mate één met haren man, dat ze als hij dezelfde onzekerheid omtrent anderer oordeel doorleeft, met... dezelfde zelfbewustheid van iets goeds gewrocht te hebben.

En of er aan Jörn Uhl zorg besteed is!

„Lieve God, ja!" mocht de dichter wel zeggen. „Het boek is driemaal in zijn geheel omgewerkt. Och ja, als men zich zoo aan 't schrijven zet, en den eersten keer het verhaal buiten zich plaatst, dan.... eerst is alles zoo oppervlakkig.... en dan weer zoo zwaarwichtig,.... en dan, als men in den juisten toon komt, de massa stof, die op u aandringt.... En dan ten laatste het omwerken, het afschrijven.... ik heb de eerste helft te Hamburg in eene schrijfmachine gedicteerd... een vreeselijk werk.... alleen 't kwartiertje pauze om het twaalfuurtje te gebruiken, was prettig. Nu goed;... want thans is alle moeilijkheid overwonnen."

En wie in Hemme zou het boek wel 't eerst gelezen hebben?

„Wel, de eerste lezer(es) te Hemme was eene boerenvrouw; eene, die zoo'n beetje verstand van zulke dingen hebben wil. „Dat Book ist ja ganz good" zei ze, „awers wie eener daför Geld betahlen kan — dat begriep ich nich" luidde hare critiek.

Ze kan 't nog best beleven, dat de auteur van Jörn Uhl een groot heer wordt in 't Holsteinsche.

Wil ik zeggen, wie de tweede criticus was, die over Jörn Uhl richten zou? Namen zijn hier niet te noemen; maar de beoordeelaar was een hooggeplaatst man, een geestelijke van beteekenis in Hamburg. Toen hij de eerste bladzijden gelezen had, was hij ten

hoogste tevreden, en sprak hij zijne ingenomenheid met het boek en den schrijver luide uit in een kring van vrienden en collega's. „Maar toen hij verder kwam in Jörn Uhl, en te zien kreeg, wat ik schilderde, omdat ik het schilderen moest, moet hij gezegd hebben.... Auf den Ambtsbruder müssen wir seelsorgerisch inwirken!"

Diergelijke critiek uit geestelijken mond is echter nog altijd het rechte zout, dat de spijze smakelijk maakt; en toen er nu nog vele jubelende beoordeelingen in allerlei bladen en tijdschriften als wierookwolken om 't hoofd van Jörn Uhl's dichter opkringden, was 't haast te veel voor een mensch van vleesch en bloed. Het begon brieven en gelukwenschen te regenen; er kwamen verzoeken en aanbiedingen van allerlei uitgevers van oude en nieuwe tijdschriften om zijn steun en medewerking; er kwamen twintigmarkstukken bij honderdtallen, iedere week, van den uitgever te Berlijn, die den verkoop haast niet bijhouden kon; en ten slotte is de brievenbesteller te Hemme de leukste beoordeelaar van Frenssen's toenemend succes: „Wenn dat mit de Breiw so biblieben deiht, wo sallt denn war'n?" zuchtte de goede man in zijn Holsteinsch dialect, toen hij onlangs weer zoo'n vracht brieven, tijdschriften en allerlei drukwerk naar de Hemmesche pastorie had te torsen.

Het spijt mij niet, hier ook de financieele zijde van Frenssen's succes met zijn Jörn Uhl aangeraakt te hebben. Dat de eenvoudige dorpsdominee te Hemme, die den tijd gekend heeft, vóór een jaar of zes, van feestvreugde in zijn huis met zijn ouden vader — die bij hem woont — en zijne lieve kameraad; feestvreugde, omdat er een postwissel van 80 Mark, zegge tachtig mark, was aangekomen als honorarium voor eene novelle in Der Tag.... dat dominee Frenssen in zijn schik zal wezen met het denkbeeld in een paar jaren een bemiddeld man te zijn, is wel te denken, al behoort ook hij natuurlijk weer tot die kunstenaars, die voor de twintigmarkstukkenkant des levens het rechte orgaan missen. Gelukkig dat zijne lieve kameraad zulk een uitstekend minister van financiën is, en de koorden der beurs heeft. Maar dit wou ik zeggen, dat Gustaaf Frenssen bij het ter perse gaan van zijn boek de voorwaarde gesteld heeft: Jörn Uhl moet een goedkoop boek zijn; het moet ook diegenen mogelijk zijn het

zich aan te schaffen, die weten, dat een mark meetelt in de huishouding. Is het noodig den zin dezer voorwaarde nader te ontleden? Natuurlijk, er blijkt groote eerzucht uit; maar dat deze eerzucht van hooger kom-af is dan de zucht naar een weidschen naam en verre klinkenden roem, wordt heel duidelijk, als Frenssen zelf zich nader verklaren mag. Hij doet het ter plaatse, waar hij er over gesproken heeft dat er vele hoogbegaafde jongelieden zijn, die in den dienst eener evangelische parochie als dorpspredikanten hun levensweg bewandelen, en dan wel eens ondervinden, dat het kleine kringetje hunner dagelijksche goede werken toch wel een beetje eng is, en niet volkomen beantwoordt aan hunne roeping en verwachting om in de wereld en onder de menschen nuttig te zijn. „Geloof mij," zegt hij over deze quaestie, „geloof mij, het is eene zoo verschrikkelijke gedachte, het leven te moeten verbeuzelen, als men voelt, dat er krachten in ons sluimeren, die naar 't licht streven. Ik weet niet, wat er gebeurd zijn zou, indien mijne natuurlijke gave [om als letterkundige op te treden] haar koers niet mocht gevonden hebben. Het is mij als eene vrijwording, nu ik buiten mijne kleine dorps-parochie nog eene groote, steeds aangroeiende gemeente heb gevonden, aan wie ik het beste mag schenken, wat ik te geven heb."

Zoodat men wel doen zal in Gustaaf Frenssen een man te zien, die de roeping der kunst toch ook weer aan ethische bedoelingen verwant wil maken?

Op eene vraag behoort een antwoord, maar hier wil eene enkele bladzijde uit Jörn Uhl van dienst zijn:

„Op eene hoeve spande de boerin zelve de bruine ploegers voor den wagen, en deed hun het tuig aan met het zilveren beslag, en reed naar de stad en hield stil voor het rechthuis, en kwam vragen of men haren man onder curateele stellen wou, nu dadelijk. De kloeke vrouw legde al de papieren open op de tafel neder, de bewijsstukken die ze had medegenomen, en toonde aan, hoeveel er reeds van het door haar ingebrachte huwelijksgoed verloren was gegaan. Zij zette haar kleinen knaap, dien ze meegebracht had, op de tafel met het groene kleed, trok het broekje van den kleine naar omlaag en toonde den afdruk der ruwe handpalm van haren dronken man; en ze ontblootte haren vollen,

blanken hals, en liet de knepen van zijne vingers zien, en ze verlangde onder-curateele-stelling, en.... zij zelve.... curator. De kantonrechter was nog jong; hij had reeds vele malen naast eene vrouw gestaan, maar nog nooit tegenover eene vrouw. Hij greep naar de schel en zeide: dat gaat volgens de wet maar zoo eenvoudig niet, en begon met haar uit te leggen, wat er al zoo voor noodig was. En dat was veel.

En toen uitte de vrouw over de rechtsbedeeling in haar lieve vaderland eene heftige bewering: dat ze zoo log is als eene oude koe, en zoo vijandig onbillijk voor de vrouwen als een oude, nijdassige oudevrijer. Hare woorden weerklonken tot in den corridor. Ten laatste zeide ze: maar er bestaat God zij dank nog een ander recht, en dat zou ze van nu-afaan in toepassing brengen. En ze hief de hand op voor een klap. Zij zou zich wel redden zonder kantongerecht, en goedkooper ook. Maar indien nu of later haar man hierheen komen mocht, om over haar te komen klagen, dan hoopte ze, dat de kantonrechter hem ook wegsturen zou. Want anders zou ze haar man zóó toetakelen, dat hij in geen veertien dagen staan of gaan kon.

Zoo sprak de door jarenlange mishandeling woest geworden vrouw, en ze reed weer naar huis, zonder rechterlijke beslissing. En ze is nog dikwijls door 't dorp gereden, altijd met twee flinke paarden. Het tuig met zilveren beslag had ze den volgenden dag verkocht; de paarden liepen sedert en loopen nog in een licht hennepen tuig; en ze ziet niet om, ter rechter- noch ter linkerzijde. Zij is eene stugge vrouw geworden. De knechts en de kooplui zijn bang voor haar; hare kinderen zijn flinke menschen geworden, de knaap een beetje vreesachtig, de meisjes heerscheressen over hare mannen. Haar man kneep er op een goeden dag voor goed uit, uit dit aardsche leven, nadat hij al jarenlang zich in huis zoo klein mogelijk had gehouden. En nu ligt hij in 't verwaarloosde graf, links van het middelpad, naast het graf van wijlen zijn daglooner, den ouden Peter Back, wiens rustplaats altijd zoo netjes onderhouden wordt. Toen de vrouw van zijn zoon het graf van den boer eens, zonder er van te spreken, een beetje opgeknapt had, heeft de weduwe, naar men vertelt, toen die er toevallig voorbijkwam, er een trotschen blik van weerzin

op geworpen, en ze plukte een handvol brandnetelzaad van den rand van 't kerkhof, om dat op den grafheuvel van haar man te zaaien. Maar nu weten oudere lieden te verhalen, dat ze indertijd op heur bruilofsdag van geluk niet had geweten, wat ze doen moest, en dat ze haar jongen echtgenoot, na het jawoord, ten aanschouwen van alle menschen, eensklaps om den hals gevallen was, schreiend en lachend tegelijk!.... En eene zoo vurige liefde is tot zoo gloeienden haat geworden...."

Of Gustaaf Frenssen de roeping der kunst niet weer aan ethische bedoelingen verwant wil maken, is er gevraagd. En het antwoord is in het hier meegedeelde citaat gegeven. Zie wat de dichter te aanschouwen geeft. Zeer zeker is het er hem om te doen, tot honderden en duizenden zijner landgenooten te spreken.... van den volkskanker in het Holsteinsche land en in zoovele andere streken: van de dronkenschap, die ten verderve leidt; hij wil ook spreken van het onrecht der trage rechtsbedeeling, die geen dadelijke tusschenkomst verleent, als de zonde klaar en duidelijk voor oogen ligt; die geen dadelijke hulp kan beloven aan de moeder, als hare kinderen worden murw geslagen, haar huwelijksgoed verkwist, zij zelve verwaarloosd, altijd mishandeld. In Frenssen's behoefte om eene steeds aangroeiende gemeente onder zijn gehoor te hebben tot wie hij zeggen kan: „ziehier de zonden, mijn volk, die u ten verderve leiden," ligt de ethische bedoeling zijner kunst aan alle zijden bloot. Maar ik wil gevraagd hebben, of niet juist zijne verontwaardiging over het verkeerde zijner dorpsmenschen, en zijne hartstochtelijke begeerte om de wereld te helpen verbeteren, den dichter gemaakt hebben? Kwaad en goed grijpen zoo diep in het gemoed van dezen menschenvriend en dichter, dat hij er van spreken moet, en buiten zich plaatsen, wat zijne ziel vervult. Niet uit onverschilligheid met het lot der menschen, maar uit liefde voor den evennaaste worden bladzijden als de hier zwakkelijk teruggegeven schets geboren. Misschien zijn er menschen, die zoo'n mishandeling van een boerenknaap door zijn dronken vader liever nauwkeuriger beschreven willen hebben; van dit naturalisme houdt deze dichter echter niet. Naar wie niet inziet, dat er moet gehandeld worden en gehandeld worden zal, spoediger naarmate meerderen aangegrepen worden door het

contrast der liefde, die geen uitweg weet voor haar geluk op den bruiloftsdag, en den haat, die brandnetelzaad strooit op het graf van den ellendigen doode.... die is verblind door eene kunsttheorie van verdooving en onverschilligheid voor het wel en wee der menschen. De sympathie echter, waarmee duizenden lezers Jörn Uhl ontvangen hebben, en ontvangen, is een bewijs, dat Gustaaf Frenssen's beginselen de glorie tegemoet gaan. Want zijn boek is vol met diergelijke brokjes leven, van lief en van leed, van eer en van schande, van duivelen-misdaad en verheven deugd.... die den dichter hebben aangegrepen, en zijn gemoed beroerden, tot hij ze ook beschrijven moest, opdat ze aanleiding mochten worden tot de zegepraal van het goede....

Het is te verwachten, dat er ten opzichte van Jörn Uhl ook geen strijd behoeft te wezen, of in dit boek de menschen te herkennen zullen zijn, en of er Gustaaf Frenssen en zijne Holsteinsche omgeving in teruggevonden wordt. Wel degelijk is dit het geval, en het is altijd mogelijk de sympathie of den weerzin des schrijvers te onderkennen. Het is in dit opstel niet te doen geweest om de talrijke menigte personages in Jörn Uhl eventjes nader te bezien, of ook maar te noemen; trouwens het boek leent er zich volstrekt niet toe om bij uittreksels medegedeeld te worden. Het is een zeer rijk verhaal, meer wil ik er niet van zeggen. En altijd is hetgeen Frenssen vertelt de moeite van het mededeelen waard.

Wilhelm Lohman, de broeder van den korporaal, de tweede in corpulentie, nommer drie, rechts bij 't geschut, wisscher en aanzetter, was vier weken lang stom en blind. Eerst op den derden dag na Gravelotte kwam hij weer tot zichzelven. Vooreerst begreep hij niet, waarom het er niet dadelijk op losging; ten tweede niet, waarom de Franschen op den volgenden dag op de Loher Heide zich vertoonden, en ten derde.... toen de batterijen eindelijk onderweg waren, wist hij niet, hoe 't mogelijk was, dat de aarde zoo groot kon zijn. Hij had gemeend, dat de Franschen daar vlak achter Hohenwestedt en Heinkenborstel woonden. Bij deze geografische kwam nog eene zedelijke dwaling. Van alles wat de kapitein van „oude rechten," van „liefde tot het Vaderland" en van de „groote verwachtingen" gezegd had, begreep hij niets.

Maar daarna had korporaal Lindeman, die voor hem hetzelfde was, wat voor eene donkere kamer eene heldere lamp is, hem in een paar woorden gezegd, dat de Franschen den ouden Koning beleedigd hadden. „Ze hebben zoo gedaan, Lohmann"; en hij hief de hand op voor een klap.

„Hoe oud is hij?" vraagde Lohmann.

„De zeventig gepasseerd."

En van 't oogenblik af aan, waarop hij dit hoorde, had Lohmann een duidelijk begrip van de zaak, en vocht met een goed geweten. „Als ze den ouden man in 't gezicht slaan, dan hebben wij het recht, hen aan de kleeren te komen."

Is het niet meer dan waarschijnlijk, dat deze stukkerijder Lohman ergens in den omtrek van Hemme van zijn pensioen leeft? En is het niet naast aan de waarheid, van één uit duizenden soldaten in 't groote leger, dat ze op deze wijze ten strijde gingen, met geene andere wetenschap omtrent de oorzaken van den krijg?

Doch ik herhaal het: voor heden heb ik niet de bedoeling in nadere beoordeeling van Jörn Uhl terug te gaan. Het was alleen mijn plan op den schrijver van dit boek even de aandacht te vestigen, want zijn werk is mij een welkom bewijs, dat het met de literatuur der dingen van waarde weer ernst wordt.

Den Haag, 2 Dec. 1902.

ZEVEN DAGEN IN DE SNEEUW GEVANGEN.

DOOR

JOACHIM.

Verplaats u voor een oogenblik naar de z.g. Eastern Shore, een schiereiland, het oostelijke gedeelte uitmakende van den staat Maryland, in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Het is Februari van 1899.

Tot in Jannari hebben we weinig last gehad van den winter. Hij was wel onaangenaam, guur en stormachtig; het sneeuwde wel eens, een paar malen heeft het ook een weinig gevroren, maar recht winter hebben we nog niet gehad.

Daar komen op eens berichten in de dagbladen van hevige blizzards in 't westen. Eerst komen zij van Colorado en Dakota, dan van Minnesota, Wisconsin, Iowa.

Nu zullen wij ook wel spoedig aan de beurt komen. Voor een blizzard, dien schrik der Amerikaansche winters, vreezen we wel niet. In 't oosten van Maryland is hij onbekend. Maar winter, wat men zoo recht winter noemt, met harde vorst, volop sneeuw en storm, zullen we toch zeker hebben.

Daar melden ons de bladen, dat over Tenessee en West-Virginië een verwoestende blizzard is heengestreken. Dus zelfs in die zuidelijk gelegen streken heeft men met hem kennis gemaakt. En hoe!

Men vreest, dat in W. Virginië ongeveer een 30 personen in de sneeuw zijn omgekomen.

Ook hier wordt het koud, het begint hard te vriezen, zeer hard zelfs. Ook krijgen we sneeuw en zelfs veel meer, dan wij hier gewoon zijn, maar van iets, 't welk naar een blizzard gelijkt, is geen sprake. Het lijkt er naar, alsof wij er vrij van zullen komen.

Het wordt Zaterdag, 11 Februari. De zon schijnt vroolijk op het vlak uitgespreide sneeuwdek, dat met een blauwachtigen glans in hare stralen schittert.

De dennen in het bosch en de roode ceders langs den weg moeten hunne takken onder den last der sneeuw naar de aarde buigen.

Diepe stilte heerscht in 't rond. De wind zwijgt.

De bijlslag van den houthakker, die anders in dezen tijd van het jaar overal in 't rond klinkt, en die, gepaard met het van tijd tot tijd zich herhalende doffe gekraak en geruisch van een neervallenden boom, zoo eigenaardig is aan den winter in dit boschrijke land, laat zich niet meer hooren.

Slechts enkele geluiden verbreken de winterlijke stilte.

De bestuurders van de weinige langs den weg komende voertuigen, die onhoorbaar door de nog los liggende sneeuw rollen, laten soms hun „go on" of het snorrende „get up, here!" hooren, waarmede ze hunne paarden aanvuren; zij galmen ook wel eens uit volle borst een lied uit — niet mooi, maar hard, heel hard — of fluiten een deuntje, als hunne half bevrozen lippen dit ten minste gedoogen.

In een dikke jas gestoken, de handen, reeds beschermd door reusachtige, gevoerde handschoenen, weggeborgen onder de over de knieën liggende deken, terwijl ze de teugels onverschillig weg om den hals hebben geslagen, kunnen ze de koude best trotseeren.

De honden op de verschillende, ver uit elkaar gelegen farms laten soms hun geblaf hooren, en ook de hanen, ofschoon ze met hunne dames op enkele sneeuwlooze plekjes zijn opeengedrongen, kunnen het kraaien nog niet laten.

Het zwaar dreunende gefluit van de stoombooten op de rivier

en van de locomotieven der voorbijsnellende spoortreinen, vermengd met het klokgelui der laatsten als waarschuwing voor hen, die de onbewaakte en geheel open overwegen willen passeeren (klonk het maar altijd, waar het klinken moet!), herinneren ons er nog steeds aan, dat wij in eene beschaafde wereld wonen.

Maar dit is ook alles, wat men hoort.

Ik moet met de buggy naar de ongeveer 1$^1/_2$ mijl van ons huis gelegen „Town" (N.B. de „Town" bestaat uit 7 woonhuizen, 2 winkels, 1 smederij, eene kerk en eene school), om meel en wat kruidenierswaren te halen.

Onder weg valt het mij op, hoe de streek, anders al eenzaam genoeg, nu nog eenzamer schijnt.

De farms, die buiten het afzonderlijk staande woonhuis uit talrijke schuren en schuurtjes en andere kleine gebouwtjes bestaan en zoo, van uit de verte gezien, wel eenigzins op kleine dorpjes gelijken, zijn nu haast onzichtbaar. Ze zijn toch bijna zonder uitzondering van ongeschaafde planken opgetrokken en van buiten geheel en al gewit. Alleen de daken, ook van hout, zijn donker van 't weer en van mos. Maar nu zijn zij met sneeuw bedekt, en woningen, schuren, stallen en verdere gebouwen en gebouwtjes zijn op eenigen afstand nauwelijks van het met sneeuw bedekte veld te onderscheiden.

In de „store", tevens postkantoor, zitten als gewoonlijk in tijden dat er weinig werk op 't land is, eenige farmers rondom de gloeiende kachel te praten onder 't genot van een pijpje of — van de pruim tabak.

Een enkele zit op een ouden stoel, de anderen hebben op ledige pakkisten en op de toonbanken plaats genomen. Een paar negers, eenigzins achteraf gezeten, luisteren naar het gesprek, zonder er echter aan deel te nemen, als zij er niet bepaald in worden getrokken.

In deze streken bestaat „prohibition", d. w. z. er mogen geen sterke dranken, wijn of bier, noch in 't groot, noch in 't klein, worden verkocht. Er zijn hier dus geene koffiehuizen of „saloons", waar men elkander kan ontmoeten, en zoo is op 't platte land de store de plaats van bijeenkomst geworden.

Dat er daarom minder wordt gedronken, zoude ik niet durven beweren. Bijna iedereen heeft te huis een voorraad whisky, en ook zijn er clandestiene tapperijen, waar een tuig wordt geschonken, verderfelijker dan de in openbare saloons verkrijgbare stof.

Van den winkelier-postmeester verneem ik, dat de thermometer dien morgen op — 20° F. heeft gestaan.

Ik houd mij niet lang op. Op den heenrit viel er reeds sneeuw, hoewel bijna onmerkbaar zacht, maar langzamerhand begint ze dichter te vallen, en daarbij nadert de avond.

Als ik te huis kom, is het reeds haast donker, en het sneeuwt er reeds goed op los. Ik ben blijde weer terug te zijn, maar vermoed nog niet, hoe juist bijtijds mijn rit naar de „store" is geweest.

Nog geen uur na mijne tehuiskomst begint de wind op te steken en wordt van oogenblik tot oogenblik heviger, en steeds dichter valt de sneeuw.

Hu, wat wordt het een weer!

De wind gaat gaandeweg in een storm over, en als ik 's avonds vóór 't naar bed gaan, even de voordeur open, om naar 't weer te kijken, zie ik bij 't schijnsel van de lantaarn niets dan woestjagende sneeuw.

Ik lig al lang te bed maar kan den slaap niet vatten. Treurige gedachten houden mij bezig.

Als daags het lieve zonnelicht over 't veld schijnt, al moge dit dan ook met een sneeuwkleed zijn bedekt, en in het groen der denneboomen speelt, dan is de wijde ruimte, waarop wij leven, prettig, en we gevoelen ons vrij.

Maar als zich dat licht heeft teruggetrokken, en de donkere schaduwen van den nacht zich over veld en bosch hebben uitgebreid, dan beginnen we, zoover van anderen af, ons vaak eenzaam en verlaten te gevoelen, en met het zonlicht buiten verdwijnt tevens het licht, dat ons inwendig verlichtte, dat kleur en gestalte aan onze gedachte gaf en ook op de beelden der toekomst een vroolijk schijnsel wierp.

Dan is het een geluk als spoedig de slaap maar komt, om alles met een dichten sluier te bedekken, tot 's morgens weer een nieuwe dag nieuw licht en leven brengt.

Nu zoude de slaap dubbel weldadig zijn, maar hij komt niet.

Tegen wil en dank moet ik luisteren naar den storm, die daar over het bosch en door de boomen om het huis raast en de vensters in het oude gebouw doet rammelen. En ik denk aan de sneeuw, die zich daar buiten hooger en hooger opstapelt, de geheele streek in een sneeuwzee herscheppende, waarin de verschillende farms als zoovele eilandjes van elkaar gescheiden liggen.

Wanneer nu eens een van ons ziek wordt? Geen hulp kan er worden verkregen.

Door dit noodweer is het onmogelijk, ook maar een der buren te bereiken, laat staan den dokter halen, die meer dan vier mijlen van hier woont.

Gisteren lag mijne vrouw nog met een hevige koorts te bed. Gelukkig gevoelde zij zich heden veel beter, en kon ze de gewone werkzaamheden weer op zich nemen.

Maar zoo ze eens weer ziek werd!

Hoe vreeselijk wordt die duisternis! Maar ik durf geen licht aanmaken, uit vrees, vrouw en kind daardoor te wekken.

Buiten raast en loeit de storm.

Ik hoor die windgolven over het bosch aankomen. Eerst zacht, maar steeds harder, steeds geweldiger komen zij aandringen, tot zij eindelijk als reuzengolven tegen het huis aanbonzen, dat het gebouw schudt, en vensters en zonneblinden hun akelig gerommel vermengen met de sombere, zwaarmoedige stormmelodie.

Hoort gij die langzaam aanrollende en even langzaam wegstervende zwaarmoedige moltonen?

Voor mij, den in duisternis luisterende, vormen ze accoorden, die uit een reuzenorgel schijnen te komen, en deze accoorden, ze vereenigen zich tot ééne geweldige symphonie, eene ontzettende „marche funèbre”!

In mij doen die tonen harmonische snaren trillen, en woest begint het in mijne borst te werken.

Gewekt uit hun slaap doemen beelden op uit de herinnering, gehuld in rouwgewaad, met dreigende en hoonende aangezichten, en op de maat der treurige muziek trekken ze in sombere rijen voorbij mijn geest.

Toch bemerk ik er velen onder, die ik in vriendelijke, zonnige oogenblikken gaarne vergunde, uit hunne stille hoeken te voor-

schijn te komen, met wie het mij dan ook een genot was, mij bezig te houden. Dan was het, alsof ze mij toelachten uit het verleden, en ik hoorde van hunne lippen een bemoedigend: „tot wederziens".

Waarom nu deze sombere kleeding, die hoonende aangezichten? Zoude dit hunne ware gestalte zijn? Was het anders maar zelfbedrog, als ik dien schamperen lach op hunne gezichten niet opmerkte?

Ze trekken voort, en in hun gevolg verschijnen een paar afschuwelijke spooksels.

Het eene is de haat, met duivelsche, wraakgierige oogen mij aanstarende en op den voorbij trekkenden stoet wijzende.

Het andere is de vrees, de vrees voor de toekomst, eene bleeke, uitgeteerde gestalte. Het sleept zich voort, en waar het gaat is het kaal en ledig.

O, die eerste verschijning is niet erg. Haar bliksemende oogen jagen mij het vuur door de aderen. Mag het dan ook een onzalig vuur zijn, dat verslindt en verteert, het houdt het leven op, zoolang als het duurt.

Maar die andere! Hoe vreeselijk is die uitgemergelde gestalte te aanschouwen. Geen hoop, slechts vertwijfeling in het holle oog. Met knikkende knieën en gebogen rug gaat zij daarheen. Geen bloem groeit er aan haar weg, geene hand strekt zich naar haar uit in het vreemde land, dat zij tot haar einde gedwongen is te doorkruisen — in Amerika!

Hu, weer een windstoot, nog heviger dan voorheen, en weer rammelen en ratelen de ramen.

Ik houd het niet langer uit, en met geweld richt ik mij op, om aan de vreeselijke ontgoocheling te ontkomen. Ik moet het bed uit, hoe koud het ook is.

Haastig trek ik eenige kleeren aan en ga de kamer uit; want ik moet eenige beweging hebben.

Het gedruisch, 't welk ik maak, wekt vrouw en kind niet want het wordt vele malen overstemd door het gebulder van den storm.

Ik loop de gangen door, en ga, trap af, trap op, door het zonderling gebouwde huis. De akelige, nachtelijke eenzaamheid der

anders zoo welbekende ruimten jaagt mij geen schrik aan, nu ik mij ontslagen gevoel van dat duivelsche visioen. Lang kan ik echter zoo niet blijven loopen; de koude is te hevig. En zoo begeef ik mij weer te bed, in de hoop dat ik nu rust zal vinden.

En gelukkig blijft de gunstige werking van de beweging in de koude en het daarop zoo welbehagelijk wegkruipen onder de lekkere, warme dekens niet uit: ik val in een ommezien in diepen slaap, en geen stormgeloei, geen venstergekletter zijn meer bij machte, mijne rust te storen.

* * *

Het is reeds laat, als wij wakker worden, zeer laat zelfs voor een farmer: 't is acht uur. Wel raast de storm nog met onverminderde kracht, wel stuiven de sneeuwvlokken nog, maar toch is het weer licht.

Goddank, geen duisternis meer!

't Is wel een treurig licht, een klein gedeelte van 't geen de lieve zon ons steeds met zoo milde hand geeft. Zij kan 't niet helpen, dat het grootste gedeelte der stralen, die zij ons heden als alle dagen toezendt, door dichte wolken en even dichte massa's jagende sneeuw wordt onderschept en dat maar eenige weinige aan de scherpe blokkade ontkomen en ons bereiken.

Maar licht is het toch, licht genoeg, om geen spooksels meer te zien, maar de dingen in 't oog te vatten, zooals zij zijn.

En de dag heeft toch zijne zorgen, vooral deze; maar terwijl die, welke de nachtelijke schaduwen ons brengen, zich uitzetten tot in 't oneindige en loodzwaar ons terneer drukken, hebben gene hunne grenzen, zoodat wij ze kunnen overzien en onze krachten er tegen kunnen meten.

Opgestaan dus en aan 't werk!

De koude dwingt ons tot den grootsten spoed bij 't aankleeden, en van de moeite, ons te wasschen zijn we voorloopig ontslagen, daar 't water in de kannen in klompen ijs is veranderd.

In de woonkamer wijst de thermometer, aan een der binnenwanden opgehangen, — 10° C. aan. Hoe koud het in de keuken wel is, weet ik niet, maar wel, dat het er niet is uit te houden.

Ons huis is evenals alle andere hier van hout opgetrokken, en al is het ook met wat meer luxe en zorg gebouwd, wat ruimer en van beter materialen, het is toch evenals die: het is licht en dicht. De wanden bestaan uit eene laag dakpansgewijze over elkaar getimmerde planken aan den buitenkant, en een laag kalk en gips op latten gepleisterd, waarop direct het behangselpapier is geplakt, aan den binnenkant. Dat zulke wanden geene voldoende beschutting verleenen tegen hevige vorst, vooral als die gepaard gaat met zulk een wind, is begrijpelijk. In noordelijker en westelijker streken wordt dan ook veel solieder gebouwd.

De vloeren bestaan uit twee lagen stevige planken; alleen voor de keuken heeft men eene laag voldoende geacht; waarom weet ik niet. Maar daar de lucht vrijen toegang heeft onder het geheele, op lage steenen neuten gebouwde huis, kan men zich denken, wat eene koude door die eene laag naar binnen komt. En dan geeft het eenige venster in dat vertrek uitzicht op 't westen, juist op den kant, van waar de storm komt. Midden in de keuken voelt men den verstijvend kouden wind.

Dus moet de woonkamer maar, zoo goed en kwaad als 't gaat, voor keuken worden gebruikt. Op de kachel daar kunnen we toch ook koken.

Gauw maar vuur aangemaakt, want we bevriezen haast. Een petroleumtoestel wordt ook aangestoken, en ketels met ijs er in voor water hierop en op de kachel geplaatst.

Onderwijl loopen we te stampvoeten door de kamer, om niet te bevriezen; het zal wel lang duren vóór het vuur het wint op de steeds van buiten toestroomende koude.

Ik haal de karaf met whisky voor den dag en neem een hartigen slok, en mijne vrouw volgt zonder blikken of blozen mijn voorbeeld.

Dan haal ik uit de provisiekamer eene flinke gekookte ham, een brood wordt uit den trommel genomen, en de ingrediënten voor 't ontbijt van dezen morgen zijn bij elkaar. Eene flinke snede brood met ham er op in de hand, zoo stampen we nu in 't rond. „A la guerre, comme à la guerre!"

Zoo, dat doet goed. Nu de jaloeziën open!

Welk een gezicht! Wat eene verandering sedert gisteren. De

boomen aan den weg zijn niet te zien. Niets dan woest jagende, fijne sneeuw. In de onmiddellijke nabijheid van het huis is de witte massa tot eene laag van een paar meters hoogte bijeengewaaid.

Wij zien elkaar aan en trachten in elkanders oogen te lezen. Angst en vrees is op ons beider gelaat zichtbaar. Wij gevoelen, dat wij nooit eenzamer, verlatener, hulpeloozer zijn geweest dan nu. Wat ons ook moge overkomen, niet de geringste hulp kan ons bereiken. Zoo we op dit oogenblik alleen op een eiland n 't ijzige hooge noorden zaten, we zouden niet meer van hulp ontbloot zijn, dan hier in de bewoonde wereld met buren op hoogstens vijf minuten afstands van ons.

En wanneer zal dat weer eindigen? Het ziet er niet naar uit, alsof dit spoedig zal zijn.

Wij gaan na, wat we aan levensmiddelen voorradig hebben, en 't blijkt nu tot onze groote geruststelling, dat we genoeg petroleum, lucifers, meel, koffie, suiker, etc. hebben, om des noods een beleg van een paar weken te kunnen uithouden.

Gelukkig, dat ik gisteren naar de store ben geweest.

't Eenige, waarover we ons bezorgd maken, is brandhout. In de bijkeuken hebben we eene kleine hoeveelheid voor dadelijk gebruik, maar dit zal hoogstens voor een paar dagen toereiken. Buiten ligt er een groote hoop, maar vrij ver van huis en waarschijnlijk diep onder de sneeuw.

Wat, als dat kleine beetje binnenshuis verstookt is?

Het blijft nog koud, ijskoud in de kamer. 't Is of 't niet warm zal worden, al brandt de kachel als een oven.

Ik moet naar den stal; maar vóór ik mij behoorlijk heb verwarmd, durf ik er niet heen. We blijven de kamer maar rondstampen.

Veel spreken doen we niet. Beide houden we ons met onze eigene overdenkingen bezig, en die zijn zeker niet rooskleurig. Die woeste, barre sneeuwwoestijn daar buiten, die storm, altijd maar door huilende, dat treurige, sombere licht — ze drukten zwaar op ons.

Ons kleintje ligt nog boven in haar bed. Ons beider gedachten zijn zeker bij haar. Wat moet er van haar worden, als een van

ons iets zoude overkomen en dit weer niet spoedig ophoudt?

Ten langen leste wordt het toch eenigzins warm in de kamer, en we kunnen zelfs een kop koffie drinken.

Nu naar den stal. Vóór is er geen uitweg; daar verspert een hooge sneeuwwal ten eenenmale den doorgang. Misschien is het achter beter.

Ik neem den emmer mede, om den beesten water te brengen. Gewoonlijk worden ze op geregelde tijden naar de pomp, die achter op korten afstand van het huis staat, gebracht, waar ze dan hun dorst kunnen lessen uit den daarvoor bestemden bak, maar dit is nu natuurlijk onmogelijk.

Voor ik de deur uitga, heb ik, naar ik meen, mij voorbereid op hetgeen mij staat te wachten, maar nu ik buiten de deur sta, begrijp ik, dat die geheele voorbereiding niets te beteekenen had, of beter, ik gevoel niets meer, ten minste voor een oogenblik.

De storm, die achter langs het huis giert, grijpt mij dadelijk met zijne volle kracht aan, zoodat ik mij aan deurknop en kozijn vastklem, om niet om te vallen. Hij jaagt mij de fijne, scherpe sneeuw in 't gelaat, zoodat ik niets meer kan zien en het bloed mij naar 't hoofd stijgt, en ondanks mijne zware kleeding dringt de ijzige koude onmiddellijk door tot mijne huid.

Wanneer er van gewaarwording in dezen toestand sprake kan zijn, dan is het de gewaarwording van verdooving. Maar 't is slechts voor een oogenblik. De volgende is die van angst en schrik. Iemand, die van het veilige scheepsdek of de vaste kade plotseling in de woeste golven wordt geworpen, moet iets dergelijks gevoelen.

Maar ook dit gevoel gaat voorbij. Ik heb toch den deurknop nog in de hand en kan in de volgende seconde weer uit de macht van het noodweer zijn. Het bewustzijn daarvan brengt mij weer tot mijzelve.

Nu zie ik om mij, voor zoover ik dit kan doen door de half geopende oogleden; want zoowel de hevige wind als scherpe prikkelende sneeuwkristallen maken het mij onmogelijk, de oogen behoorlijk te openen.

Sneeuw is alles wat ik kan zien.

De heiningen rondom het erf zijn sneeuwwallen geworden, de

kippenhokken sneeuwbergen. Gelukkig zijn de naar 't zuiden gekeerde deuren vrij gebleven. De er langs jagende storm heeft ze schoon gehouden. Verder belet mij de sneeuwjacht iets te zien.

De pomp! Ze was al lang, naar ik meende, goed verzekerd door eene zware met hooi en stroo gevulde kisting. Een groote sneeuwhoop wijst de plaats aan, waar ze staat; slechts de zwengel is zichtbaar. Ik ga er heen en tracht dezen te bewegen. Hij zit vast, vast als ijs; er is geen verwrikken aan.

Dat ziet er dus goed uit. Geen water meer, en we zullen, om het te krijgen, sneeuw moeten smelten.

Ik ga in huis terug, om den emmer weg te zetten en meteen wat te bekomen, vóór ik naar den stal tracht te komen.

Nu ik voor de tweede maal buiten kom, ben ik in werkelijkheid eenigzins voorbereid, en huiveringwekkend en angstaanjagend, als het daar is, durf ik toch ondernemen, een weg naar den stal te zoeken.

Gelukkig heeft de storm, in zijne grilligheid, naast bergen van bijeengezweepte sneeuw ook laagten gelaten, en zoo kom ik toch ten laatste langs een slingerpad en tot aan mijne knieën door de sneeuw wadende, bij de stallen.

Al de dieren zijn gelukkig nog levend. De paarden toonen zelfs niet, dat zij het koud hebben, maar onze eenige koe staat in den voor haar afgeschoten hoek met krommen rug te rillen en te beven. En 't is geen wonder; want de wanden van het gebouw bestaan slechts uit eene dunne laag planken, die nog op menige plaats slecht aan elkaar sluiten.

Het eenige, wat ik voorloopig kan doen, is den armen dieren volop voer en strooisel te geven, en ik ga weer naar huis terug, om alle beschikbare ijzeren vaatwerk: eenige emmers, twee waschketels en dergelijk gerei, met sneeuw te vullen, en ook vuur in de keukenkachel aan te leggen.

Er moet water wezen voor paarden en koe, water om voer te kooken voor varkens en kippen, water voor de huishouding, en zoo wordt er nu voor en in de keuken gestookt, zoo hard als 't kan.

Langzamerhand wordt de temperatuur in de kamer zóó, dat het er is uit te houden, ten minste op niet te grooten afstand

van de kachel, en nu haalt mijne vrouw ook onze kleine meid, warm in dekens gewikkeld, van boven.

Wat toch een kind een schat is! Haar tegenwoordigheid brengt ons opeens in eene betere stemming en verdrijft de neerslachtigheid, die mijne vrouw zoowel als mij had gedrukt.

Wij hebben alleen de treurige zijde van onzen toestand gevoeld. Wij hoorden in den storm alleen tonen, die ons schrik aanjoegen, in de sneeuwwoestijn zagen wij alleen het huiveringwekkende, en de eenzaamheid en verlatenheid, waarvan wij ons altijd meer of minder zijn bewust, voelden wij nu in verdubbelde mate.

Onze kleine echter bekijkt in haar kinderlijk optimisme de zaak van een heel anderen kant. Voor haar is die vreemde toestand nu eens recht aardig.

Nu, ze zit daar dan ook zeer behagelijk in haar schommelstoel met de voeten tegen den warmen rand van de kachel, en haar kroes, gevuld met lekkere chocolade, en haar boterham op haar schoot.

Haar beide viervoetige vrienden, Castor en Prince no. 2, opvolger van onzen armen Prince, die zoo treurig aan zijn einde kwam, liggen bij haar op den grond.

Naast den schoorsteenmantel staat eene mand, en daarin zit warmpjes toegedekt — eene kip. Het arme beest is wat heel vroeg gaan broeden. Toen het begon te vriezen, hebben we wel haar op alle mogelijke wijze tegen de koude zoeken te beschutten, maar doe eens wat tegen eene koude van — 20° F.

Gisteren hebben we haar met bevrozen pooten opgenomen; ook de eieren onder haar waren bevrozen. Het beste voor het arme dier ware nu geweest, dat ik haar den kop afhakte, maar vrouw en dochter kwamen beide daartegen op, en zoo werd de kip een lid van 't huisgezin.

Op het buffet staat nog de ham en ook de karaf met whisky, die we beide nog wel noodig zullen hebben, en een aangesneden brood ligt er naast.

Op den schoorsteenmantel staan eenige flesschen met ingemaakte vruchten, waarvan hier in den zomer door de farmersvrouwen een groote voorraad wordt bereid, en die dan in den winter eene

zeer aangename afwisseling vormen in het overigens zeer eenvoudige menu.

Op de kachel en op het petroleumtoestel staan emmers met sneeuw gevuld, en een hoop brandhout ligt naast de kachel.

Zoo ziet onze woonkamer er vrij zonderling uit.

Voeg daarbij nog de ijsbloemen op de glazen en het onvermijdelijk aangename gevoel, dat ieder moet hebben, die, terwijl het buiten stormt en sneeuwt, binnen bij de lekker warme kachel zit, en gij hebt alle motieven bij elkaar, die onze kleine tot het merkwaardig besluit brengen, dat het nu eens een recht gezellige boel is.

Ja, wat weet zij er van, dat we met al die gezelligheid voor wie weet hoe lang van de buitenwereld zijn afgesloten, dat wat er ook gebeure, we geheel op ons zelf zijn aangewezen?

Ook denkt zij er niet aan, dat, als het weer lang zoo aanhoudt, het leven onzer beesten gevaar loopt.

Zij ziet alleen wat om haar is, en dat nog wel met hare vroolijke kinderoogen, die de macht hebben, elk oogenblik de sprookjes van Moeder de Gans tot werkelijkheid te maken.

Ze is ook reeds weer vergeten, dat ik den vorigen avond, toen zij reeds in haar bedje lag, bij haar heb moeten komen, omdat ze schreide van angst, en hoe zij mij toen had gevraagd, of die winter dan nooit zoude ophouden.

Het kostte mij heel wat moeite, haar angst voor 't gebulder van den storm te doen bedaren, maar 't gelukte toch.

Ik vertelde haar, dat, hoe bar het weer op 't oogenblik ook was, ze misschien al over een week of vijf met hare honden buiten in 't zonnetje zoude spelen, en dat ze dan zelfs al de eerste bloempjes zoude plukken.

Hoe dan spoedig daarna ook de eerste zomergasten onder de vogels zouden komen, 't alleerst de „whippoorwill", onze marylandsche nachtegaal, zooals we hem hebben genoemd met hetzelfde recht, volgens 't welk men in Holland den kikvorsch ook wel de drentsche nachtegaal noemt, en dan de „lob white" en nog zoovele anderen.

En de gedachte aan die lachende, zonnige toekomst met hare zoo lang ontbeerde heerlijkheden had het slaperige hoofdje betoo-

verd en het zacht in slaap gewiegd, en droomen van zonneschijn, bloemen en vogels hadden het omzweefd terwijl buiten de rauwste werkelijkheid raasde.

Maar dat alles is nu al lang vergeten; tusschen toen en nu ligt immers ook reeds een heele nacht, en daarbij is 't nu dag, en hare ouders zijn bij haar, en wat kwaad kan haar dus overkomen?

Tot de hoogte van hare extase kunnen wij ons wel is waar niet opwerken; maar we laten ons toch door de vroolijke stemming van ons kleintje zoover medeslepen, dat we met haar lachen om de zonderlinge omgeving.

De storm loeit echter maar steeds door met onverzwakte kracht, en de sneeuwjacht vermindert geen oogenblik in hevigheid, en zoo komt het, dat, ondanks het optimisme van ons dochtertje, bij ons steeds weer de troostelooze vraag opkomt: „hoe lang zal dit duren, en wat zal het einde er van wezen?"

Maar laat in den namiddag doet er zich een vraag op, die dadelijk beantwoord moet worden, en toch kunnen wij het antwoord moeielijk vinden.

We hebben den geheelen dag twee kachels gestookt, als ging het er om, te zien, hoeveel we wel in één dag kunnen verbranden, en zoo is de voorraad dien we voor bijna twee dagen toereikend hielden, reeds voor drie vierden op.

Waar verder brandhout vandaan halen?

Hout moet er wezen, als wij met onze dieren niet willen omkomen. En toch is het hout buitenshuis onbereikbaar. Met stil weer zoude het niet moeilijk zijn, er bij te komen, maar nu? Onmogelijk.

Wat dan? Daar valt mij in, dat ik achter het huis eene partij nieuwe planken heb liggen, bestemd voor uitbreiding der schuur, en die moeten er aan gelooven. 't Is wel een eenigszins dure brand, maar toch altijd goedkooper dan stoelen, tafel etc., de eenige houten voorwerpen, die binnen ons bereik zijn.

Ik sleep eenige planken binnenshuis en ga in de gang aan 't zagen en kappen, en zoo zijn we hiermede voorloopig weer geholpen.

Zoo gaat de dag voorbij met sneeuwscheppen, het voeren der dieren en met houtkappen, totdat de avond komt en ik alle werk

moet staken. Nu zitten we samen in de kamer bij de kachel en als 't kleintje naar bed is gebracht, gaan we praten over 't oude vaderland en over de vrienden, die we er hebben achtergelaten.

Onder het praten vergeten we onze ellende, worden we doof voor 't geraas van den storm.

De wanden der oude kamer verdwijnen, het lage plafond lost zich op in lucht, en op het lichte tooneel met zijn onbestemde grenzen verschijnen beelden zacht en lachend, en wij laten ze binnentreden in ons hart.

Weer zitten we in den gezelligen vriendenkring in vroolijke hollandsche huiskamers; we wandelen weer langs zindelijke, net onderhouden straten, waar van weerszijden de propere gevels met hunne heldere, wit geverfde deur- en vensterkozijnen als oude bekenden vertrouwelijk op ons neerzien; we dwalen weer over de stille heide, waar de bijen gonzen in den zonneschijn en langs vruchtbare weiden, waar blinkend schoone, weldoorvoede koeien, bijna tot aan den buik in het sappige, groene gras staande, ons tegenloeien.

Nooit hebben we geweten, dat het zoo schoon was.

De tijd vervliegt onder het aangename gekout. Uur aan uur gaat voorbij, maar we merken het niet, tot de klok één slaat.

Als uit een droom ontwaken wij. Verdwenen zijn de vrienden, de gezellige straten en de heide. Weer zitten we in de sombere, door de petroleumlamp slechts half verlichte kamer, en huilt de storm om het huis.

Het is hoog tijd, naar bed te gaan, al lacht ons de gang naar de ijzig koude slaapkamer in 't geheel niet toe. Wij gaan, en de treurigste Zondag, dien we zeker ooit hebben beleefd, is geëindigd. Gelukkig slaap ik spoedig in.

* * *

Laat staan we 's morgens op. 't Is acht uur.

De treurige welkomstgroet van den nieuwen dag is weer hetzelfde stormgeloei en venstergekletter, dat wij reeds kennen, en de sneeuw stuift nog even dol en dicht in 't rond als den vorigen dag. Geene verandering!

Beneden gekomen hebben we ook weer hetzelfde leven van gisteren, slechts met dit voorbehoud, dat wij nu dadelijk weten, wat te doen. Mijne vrouw legt de kachels aan, en ik ga op de waranda, dezelfde, waar we zoo menigen zomeravond hebben gezeten, sneeuwscheppen. Daarna weer een groot uur lang rondstampen door de kamer, om niet te bevriezen. Brood, ham en whisky doen dezelfde diensten als gisteren.

Een nieuwe, onaangename verrassing wacht ons nog. Ik wil de vensters opschuiven, om de jaloeziën te openen, maar bevind, dat ze vastgevroren zijn, en zoo moeten de zonneblinden, die alleen van binnen zijn te openen, gesloten blijven.

Gelukkig zijn deze, zooals bijna algemeen hier te lande, van beweegbare latten voorzien, en ik zet deze dus zoo, dat ze nog zooveel mogelijk licht doorlaten. Maar toch is het maar een treurig licht, dat wij ontvangen, onderschept door jagende sneeuw, dikke ijsbloemen op de glazen en nu ook nog door die slechts half geopende jaloeziën.

De klok schijnt ook ziek en naargeestig te worden. Als ze half negen moet slaan, hooren we eerst een schor en gerekt gereutel, daarop een slag, weer gevolgd door dat zelfde naargeestige gereutel, weer een slag, en zoo gaat het door, tot ze misschien een slag of acht heeft gemaakt.

Onze oude, getrouwe klok, de vriend, die ons van uit het vaderland naar hier heeft vergezeld, is in de war. Ze is niet alleen van den slag af, maar kan ook haast geen geluid meer geven. Ze is in langen tijd niet schoon gemaakt, en de olie is door de koude stijf geworden.

Ze doet mij denken aan een stervenden grijsaard, die, moe en mat van 's levens wisselingen, zich neerlegt en nog op 't laatst door 't stervensgereutel heen, met slechts half verstaanbare stem zijne gedachte tracht kenbaar te maken. Den geheelen dag hebben we in plaats van den anders zoo levendigen klokslag dat akelige gekreun. 's Nachts houdt het tikken ook op: de grijsaard is gestorven.

O, het is zoo triest, en zelfs ons kleintje krijgt de aardigheid er af en begint te verlangen, dat die storm nu eindelijk maar eens op mag houden. Voor eene negenjarige is trouwens een dag lang

opgesloten zijn in eene kamer onder alle omstandigheden al lang genoeg.

Telkens als er met smelten een emmer water is verkregen, breng ik dien naar de dieren, zoo lang, tot ze allen hun deel goed hebben gekregen. 't Is omstreeks elf uur, als dit afgeloopen is, en nu geef ik hun ook nog eene ruime hoeveelheid voer.

Als ik aan voorgevoelens geloofde, zoude ik zeggen, dat mij in dit geval een voorgevoel heeft gedreven, juist nu zoo bijzonder ruim te voederen; want nauwelijks ben ik met de koe klaar en ben begonnen met de paarden goed in 't strooisel te zetten, of daar komt met een geweldigen ruk de storm nog heviger opzetten dan voorheen, terwijl het ook schijnt, alsof de sneeuw tevens dichter neerkomt.

Het houten getimmerte, dat voor wagenkamer, stal en hooizolder dient, schudt en kraakt, alsof het in zal storten.

De schrik bevangt mij. Vreeselijke gedachten gaan mij door 't hoofd. Als ik hier eens moest blijven! Hier opgesloten, in deze vreeselijke koude, misschien om te bevriezen. En mijne arme vrouw en mijn dochtertje geheel aan haarzelven overgelaten!

Zoo haastig ik kan, werp ik de bakken der beide paarden vol maïs, stop de ruiven vol hooi, en dan — naar huis, zoo snel, als de storm, die mij tegenwaait en de sneeuw, waar ik door heen moet waden, het mij veroorloven.

Gelukkig valt de sneeuw nog niet zoo dicht, of ik kan het huis nog zien, en hoe langzaam ik ook vooruitkom, ik bereik toch mijne woning.

Maar ik ga voor heden niet meer naar den stal. De dieren moeten maar zien, hoe ze er doorkomen tot morgen, als ik er dan ten minste heen kan gaan. Beter nog, dat zij omkomen dan ik.

Langzaam en treurig loopt de dag ten einde. Weer blijven mijne vrouw en ik laat op, maar de lust tot praten over 't verleden is ons vergaan. Angstig zitten we te luisteren naar 't gehuil van den storm, in de stille hoop, dat we eenige verandering ten goede zullen kunnen opmerken, ópdat we ten minste met hoop in 't hart kunnen gaan slapen. Telkens loopen we naar den barometer, of die ook maar eene geringe aanwijzing wil geven

van aanstaande verbetering. Maar ongetroost zetten we ons steeds weer neer.

Als we ons eindelijk, moe van 't luisteren, ter ruste begeven, raast het onweer nog met dezelfde verschrikkelijkheid voort, en in welk eene neerslachtige stemming we ons neerleggen, behoef ik niet te zeggen.

Langer dan twee etmalen woedt de storm reeds. Zal hij het niet even goed nog veel langer kunnen uithouden?

* * *

's Morgens ontvangen we een onverwacht antwoord op deze vraag. Bij 't ontwaken bemerken wij tot onze groote vreugde, dat het stil is rondom. De storm heeft zich gelegd.

't Is eene vreemde, maar genotvolle gewaarwording. In onze ooren klinken de tonen nog na, die ons gedurende twee lange dagen met schrik vervulden, en contrasteeren zonderling met de werkelijkheid, deze diepe stilte. Het is, als kunnen wij niet gelooven in dezen even plotselingen als algeheelen ommekeer.

En heerlijk! door de reten der jaloeziën komt een zacht maar niet te miskennen licht naar binnen, vriendelijke, vroolijke zonneschijn. Dus ook het sneeuwen heeft opgehouden.

't Is nog wel koud, ongemakkelijk, vinnig koud zelfs, dit is ook geen oogenblik te miskennen, maar over 't ergste zijn we toch heen.

Dezen morgen maakt mijne vrouw zich schuldig aan plichtsverzuim. Ze houdt zich niet aan de stilzwijgend gemaakte afspraak: zij vuur aanleggen, ik sneeuwscheppen; maar ze slaat een warmen mantel om en gaat met mij naar buiten.

Wat een genot, welk eene weelde, zich te baden in die heerlijke, lang ontbeerde, gouden zonnestralen en ze rondom zich te zien schitteren, al treffen ze slechts, waar ze ook neerkomen, niets dan koude, glinsterend witte sneeuw.

Mij dunkt, de zeeman, die dagen en nachten achtereen heeft geworsteld met het vernielende element, dat zijn schip met den ondergang bedreigde, kan niet met meer vreugde de zon zien glanzen over de door de deining nog wel hoog gaande maar niet

meer door den storm opgejaagde golven, dan wij haar zien schitteren over die massa's sneeuw, zich opstapelende op gebouwen, heiningen en boomen, nu echter eene rustige, overwonnen macht.

Maar welk eene massa! Heiningen zijn voor 't grootste gedeelte niet meer te zien. De kleinere gebouwen gelijken reusachtige sneeuwhoopen. Boomen kunnen den last haast niet dragen, en zelfs zware takken buigen zich ter neer.

Het bosch is zelfs bijna niet te zien. De dennen en het dichtgetakte struikgewas, die den boschmantel vormen, beide doorweven met slingerplanten, zijn als onder sneeuw begraven, en slechts hier en daar komt een weerspannige tak te voorschijn, of is op eene plaats, waar de takken wat ver uit elkaar staan, eene holte overgebleven, waardoor men als in eene spelonk ziet.

En stil dat het is! 't Is of de natuur in de beide laatste dagen al hare krachten heeft verbruikt en nu machteloos neerzit. Het stormgeweld heeft plaats gemaakt voor eene volstrekte rust in de lucht. Niet het geringste zuchtje is te bekennen.

En ook overigens geen geluid: niets dan doodsche stilte. Geen zweepgeklap meer, geen deuntje, gezongen of gefloten door voorbijrijdende personen. De weg is eenzaam en zal dat nog wel eenige dagen blijven.

Ook geen geblaf van honden meer, daar ze zeker overal als bij ons binnenshuis zijn. Zelfs de hanen zwijgen; eene twee dagen lange opsluiting heeft zeker hun anders niet te bedwingen lust tot kraaien gedood.

Aan de polen kan het niet stiller wezen, dan het hier nu is, midden in eene bewoonde wereld.

Verder op den dag merken we ook nog het ontbreken van andere geluiden op. Het zware gebrom van locomotieven en stoombooten blijft uit. Sneeuw en ijs hebben het vervoer langs spoorweg en rivier beide gestremd. Eenzaam zijn we nog en afgesloten.

Tegen den middag probeer ik te voet naar het huis van onzen naasten buurman te komen, maar ik breng het niet verder dan tot aan den weg. De sneeuw reikt mij tot over de heupen, en ik loop er niet door, maar moet mij er door heen dringen. In geen halven dag was ik aan mijn doel gekomen, gesteld, dat de krachten mij niet vóór dien tijd hadden begeven.

's Namiddags wordt de koude reeds aanmerkelijk minder.

Met een heel wat lichter hart gaan we 's avonds slapen.

's Woensdagsmorgens schijnt weer de zon, maar dezen keer heeft zij ons niet te wekken. Wij zijn op alle drie, als zij boven den horizon verschijnt. 't Zoude jammer zijn, iets van den schoonen dag te verliezen.

's Middags hooren wij tot onze blijde verrassing voor 't eerst weer de stoomfluit van de locomotief. Zij trekt nog wel geen trein, maar maakt de baan met den zwaren sneeuwploeg schoon, en spoedig komt achter haar aan dan ook de eerste trein.

's Namiddags wordt het weer zoo zacht, dat ik zonder dikke jas aan, naar buiten kan gaan.

Donderdags zien we voor 't eerst weer menschelijke wezens, al is 't ook op eenigen afstand. Een wagen, met eenige mannen er in, en bespannen met twee paar zware muilezels, komt langs den weg. 't Gaat langzaam, zeer langzaam. Tot aan hun buik waden de sterke, taaie beesten door de sneeuw, maar ze komen toch vooruit.

Vrijdag brengt ons eene zware regenbui. Het regent eenige uren achtereen, dat het giet, zoodat de sneeuw van de boomen spoelt en in zware brokken van de daken naar beneden glijdt. Maar meer dan de sneeuw op den grond een weinig te zamen doen slinken, kan die masssa water toch niet.

's Zaterdagsmorgens weer prachtig weer. Vandaag krijgen we werkelijk bezoek. Een buurman heeft het gewaagd, met hooge, waterdichte laarzen aan, door den dikken, zeker nog wel een voet hoogen sneeuwbrij heen te worstelen. Hij moet eens zien, hoe het bij de buren staat en vertelt op zijne beurt de door hem en zijne familie geleden ellende.

's Namiddags span ik een der paarden voor de buggy en rijd naar de „town". Het is juist eene week geleden, dat ik er 't laatst ben geweest. 't Is mij dezen keer voornamelijk om kranten en brieven te doen. Wij zijn verlangend te weten, hoe de wereld het de afgeloopen week zonder onze medewerking heeft gemaakt.

In de „store" verneem ik het een en ander omtrent de gevolgen van den sneeuwstorm. Gelukkig heeft men tot dusverre

niet van persoonlijke ongelukken gehoord; wel is er door velen vreeselijk geleden.

Er waren er, die niet op zulk een gevangenschap waren voorbereid, en die maar schaars waren voorzien van sommige dringende benoodigdheden, en al hebben ze geen honger geleden dan toch wel gebrek.

Anderen hebben in 't zelfde geval verkeerd als wij en zaten reeds spoedig zonder brandhout; en in den nood werd te hulp genomen, wat maar 't eerst onder de hand kwam en 't best ontbeerd kon worden. Houten heiningen in de nabijheid van het huis werden afgebroken en gingen in de kachel. Een heeft er zelfs zijn houten ledikant verbrand.

Ook weet men te vertellen van een alleenwonend vrijgezel, die al die dagen daar alleen heeft gezeten en, tot overmaat van ramp, zonder tabak. En hij is een hartstochtelijke rooker.

Donderdags had hij 't echter niet langer kunnen uithouden, en was naar zijn naasten buur gegaan, een tien minuten gaans van hem verwijderd. 't Was een tocht op zich zelf geweest, maar hij was er gekomen, doch daar vond hij geen troost. Buurman, een niet minder groot vereerder van het geurige kruid dan hij, had eveneens geen tabak meer.

Beide vrienden besloten nu, gezamenlijk naar de „store" te gaan. Ieder bracht zijn span paarden, en zoo trok men naar de „town", ongeveer een uur gaans van hen verwijderd. Er werden ook nog wel enkele andere benoodigdheden gekocht, maar waar het toch voornamelijk om te doen was, dat was de tabak.

Gelukkig echter is de ellende nu achter den rug, maar wij zullen deze week niet spoedig vergeten.

DE HOFSCHOUWBURG TE BERLIJN.

EEN TOONEELPRAATJE

DOOR

FRANK VAN DONGEN.

(*Met Plaat.*)

In het Berlijnsche leven heeft het tooneel een zeer groote beteekenis. Welken schouwburg men ook bezoeke, bijna alle plaatsen zijn bezet. In de couloirs, waar men zich, bij gebrek aan voegzame foyers, gedurende de zeer korte pauzen ophoudt, merkt men eene zeer drukke en levendige gedachtenwisseling op; kortom, aan alles bespeurt men, dat voor den Berlijner geen hemel op aarde zonder schouwburg denkbaar is.

Het symbool daarvan aanschouwt men op de Gensdarmenmarkt waar het K. Hofschauspielhaus tusschen twee kerken staat.

Nog een ander bewijs voor die liefde vindt men hierin, dat de meeste schouwburgen ontzaglijk ver van het centrum der stad gelegen zijn, zoodat dikwijls een rit van een half uur noodig is eer men een of anderen schouwburg bereikt.

De schouwburgen te Berlijn hebben een voortreffelijke gewoonte, die men onzen Vaderlandschen tooneelbesturen niet genoeg ter navolging kan aanbevelen: zij houden geen langere pauzen dan

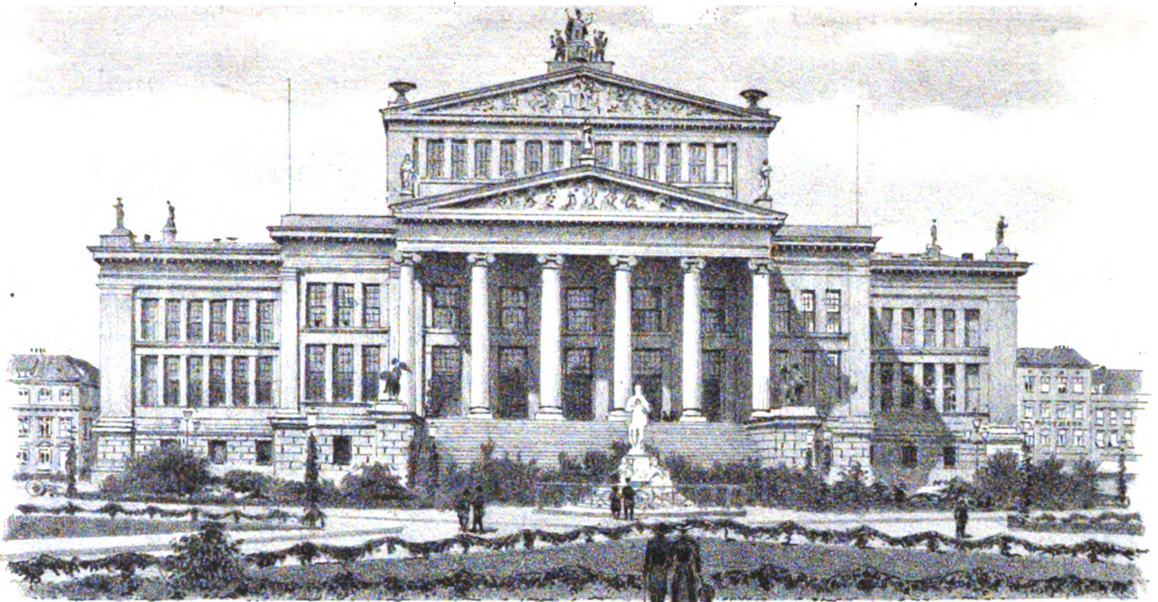
voor de verschikking van het tooneel onontbeerlijk is en kondigen te voren aan, op welk tijdstip het stuk geëindigd zal zijn. Om 9½ of 9¾ staat het nauwkeurig aangekondigd, zal de vertooning afgeloopen zijn, en op de minuut houdt zich de nauwkeurige directie stipt aan hare aankondiging.

Daarbij bederven de goede schouwburgen den indruk van het gehoorde niet, door in de tusschenbedrijven eenige muziekanten Strauss of Weber in discrediet te doen brengen; want wie zal tusschen de verwikkelingen van een spannend drama de strijkende en blazende heeren niet verwenschen, die de stemming, waarin het tooneelwerk u gebracht had, gewelddadig zoeken te verstoren?

De inrichting der schouwburgen is over het algemeen uitmuntend. Het Parquet, dat van het orkest tot ver over de helft der zaal loopt, is eene zeer goede plaats. In vergelijking met de prijzen hier te lande zijn de theaters in Berlijn duur; men betaalt allicht 5 en 6 Mark (*f* 3 a *f* 3.60) voor een goede parquetplaats. Doch om u de moeite te besparen, 's morgens lang queue te maken voor eene plaats des avonds, zijn er „Bureaux für Billetten-Verkauf, waar men tegen betaling van 20 of 30 Pfennige extra, zeer goede plaatsen krijgen kan.

Uit de keuze der tooneel- en zangstukken, die men in den afgeloopen zomer te Berlijn gaf, zou men zich echter eene halve eeuw terugdenken. Anno 1902, in Juni, herbloeit Lessing's Mina von Barnhelm in het beroemde Schauspielhaus, en herrijst Robert le Diable van Meyerbeer, dien Frankrijk, België en Holland reeds lang hebben bijgezet bij de tallooze scheppingen, die zich eenmaal in een schitterend leven verheugd hebben, in de keizerlijke opera te Berlijn.

Doch er was daar eene bijzondere reden voor. Men gaf in het afgeloopen voorjaar te Berlijn eene reeks zoogenaamde „Meisterspiele," vertooningen, waarin de voornaamste rollen door gasten uit verschillende plaatsen vervuld werden. De eerste en beste zangers en zangeressen, de grootste en gevierdste tooneelspelers en speleressen kwamen van heinde en ver naar Berlijn, om er een ensemble te vormen, dat de volmaaktheid nabij trachtte te komen. En aldus geviel het, dat ons in Mina von Barnhelm, Lessing's kunstwerk, schoonheden en pakkende tooneelen geopen-

DE KONINKLIJKE HOFSCHOUWBURG TE BERLIJN.

baard werden, die wij anders in het verouderde stuk vermoedelijk niet ontdekt hadden. Door het voltooide spel, het doordringen in de karakters, de onderlinge eenstemmigheid ontstond er een geheel, eene eenheid, die den toeschouwer en hoorder meesleepte en in verrukking bracht.

Er is in Mina von Barnhelm veel, dat de moderne toeschouwer „versleten" zal noemen; er wordt veel in gepraat, wijze en dikwerf puntige boekentaal, die een hedendaagsch tooneelschrijver niet voor zijne rekening zou nemen. Maar er komen in de lotgevallen van dien armen majoor von Tellheim, in de tooneelen met zijn trouwen knecht Just en in die tusschen Mina en haar slim uitgeslapen kameniertje, zulke treffende en amusante oogenblikken, dat nu en dan een schaterlach de zaal vulde. Want de Duitschers, en vooral de Berlijners, zijn geen phlegmatiek volkje, en de slimme streken der kamerjuffer vielen in goede aarde en werden door het intelligente publiek naar waarde geschat.

Franciska, het wakkere kameniertje, werd voorgesteld door mevrouw Paula Conrad—Schlenther, eene artiste van een der eerste schouwburgen in Weenen, een zoo kittig, geslepen, levendig ding, dat men zich het ideaal der soubrette in haar guitig, lief persoontje verwezenlijkt zou denken. Haar wachtmeester, die op zulk een typische wijze om hare liefde dwingt, was niet meer of minder dan Bernhard Baumeister, de bekende karakterspeler uit Weenen, die van zijne rol iets zóo voltooids en geestigs maakte, dat iedere Lessing-vereerder bij zich zelven gedacht zou hebben: mocht de schrijver zelf zulk eene creatie eens hebben aanschouwd.

Vreemd is en blijft altijd voor mij in Lessing's blijspel, dat de schrijver daarin eene rol van een Fransch chevalier de fortune, Riccart de la Marlinière, gebracht heeft, welke bijna geheel in de Fransche taal geschreven is. Men kan en mag toch niet aannemen, dat een Duitsch publiek bij machte zal zijn, het idioma, waarin de oplichter zich met groote vlugheid uitdrukt, vlotweg te verstaan. Mij dunkt, menigeen zal bij zich zelven gedacht hebben: sprak die schoftige indringer maar Duitsch, dan kon ik althans zijn druk en levendig gebabbel volgen.

Allervermakelijkst is het, wanneer Mina aan Riccart zijn valsch spelen verwijt, dezen te hooren uitroepen: „Comment Mademoi-

selle? Vous appelez cela: betrügen? Corriger la fortune, l'enchaîner sous ses doigts, être sûr de son fait, dass nennen die Deutscher betrügen? Betrügen! O was ist die deutsch sprak für ein arm sprak! für ein plump sprak!" Na 1870 moet deze tirade in Duitsche ooren dubbel aangenaam klinken!

* * *

Voor de groote opera had men dezelfde keuze- of meesteruitvoeringen als voor de komedie. Beiden hebben ook dit met elkaar gemeen, dat zij peperduur zijn. Ik zat b.v. bescheiden in het parket en betaalde voor de uitvoering van Mina von Barnholm en die van Robert Le Diable 8 Mark = *f* 4.80. Maar ik beklaag mij die uitgaaf niet, want het was een buitengewoon genot. Als Robert hoorde ik Grüning, den Wagnerzanger uit Bayreuth, die jaren geleden te Rotterdam, in de schoone dagen van Aranjuez, de evenknie van Frau Mielke en Fräulein Betagne was.

Fräulein Destian zong de rol van Alice en Frau Herzog deed ons eene Isabella van Sicilië bewonderen.

Nimmer had ik Robert met zulk een pracht en betooverende mise en scène zien opvoeren. Het boschrijk landschap aan de oevers der Middellandsche zee, waar de dappere Robert zijn legertenten heeft opgeslagen, was een onvergetelijk décor. Al die ridders, die speellui, die wapenknechten, die drukte en beweging, het was een feest voor de oogen niet minder dan voor de ooren. Doch het heerlijkst van alles was ongetwijfeld de kloostergang van 't kerkhof, door maanlicht overgoten, waar Robert kwam, om den betooverden tak van het graf der abtdis, de wufte Rosalia, te plukken.

Onvergetelijk blijft de illusie van het uit den doodslaap ontwaken der nonnen, die plotseling door den geest der hel opgeroepen, hare doodskleeren afwerpen en in dartele ronddansen den onstandvastigen Robert van zijn voornemen zoeken af te houden. Fräulein Dell' Era, opperste der nonnen, betooverde hier Robert en ons door hare heerlijke, meeslepende standen, haar lokgebaren, haar onweerstaanbare slangenbewegingen.

Niet minder imposant was het verdwijnen van Bertram, in 't por-

taal van de kerk, na den strijd tusschen hèm en Alice om het bezit van Robert. Alice (het goede) wint, en als Bertram zijn kans verloren ziet, opent zich de aarde en wordt hij door felomhoog schietende vuurvlammen opgeslokt. Onmiddellijk daarop stijgen wolken naar omhoog, die voor eenige oogenblikken alles wat zich daar achter bevindt, voor het oog van den toeschouwer wegdoezelen. Doch snel trekken die dampen op, en voor ons verrast oog zien wij de schitterende hofzaal met honderden edelvrouwen en ridders, en in 't midden den gelukkigen Robert, die met zijne Isabella in den echt vereenigd zal worden. Dit is althans een duivelskind, dat van geluk mag spreken. Grüning was als Robert niet te versmaden, maar — de tijd heeft hem geenszins gespaard en het vermoeden ligt voor de hand, dat zijn voortdurende medewerking in Wagner-opera's de stem minder geschikt heeft gemaakt voor de ouderwetsche voordracht, gelijk Meyerbeer die in toon zette.

Isabella en Alice waren buitengemeen goed. Maar wat op alles de kroon zette, was de artistieke vertooning, het meesterlijk in scène zetten door den bekwamen régisseur, die op het beschikken over wonderwekkende middelen bogen mag. Zoo iets te zien, zoo voltooid, zoo rijk van groepeering en zoo heerlijk van décors, is een tooverachtig genot, waarvoor men zich 't gemis van zon en Juni-warmte desnoods getroostte.

* * *

Zoo kwamen wij door een smallen toegang, welke aan de straatzijde door niets verried, dat men daarachter een schouwtooneel naar de allergrootste, allernieuwste en allerdolste opvatting zou vinden, in de vestibule van E. von Wollzogen's Buntes Theater Ueberbrettl. Versieringswijze en de welbekende slappe lijnen, — de vermoeide lijnen, zooals een geestig Duitscher ze genoemd heeft — gaven duidelijk genoeg aan, dat men ook dáárin met al het vroegere gebroken had en de koene poging waagde om iets geheel nieuws, nog nooit ter aanschouwing gegeven, te scheppen. Nu, fonkelnieuw was het, maar tevens bizar en oneigenlijk.

Eene schouwburgzaal moet een opwekkenden indruk geven. Is het alléén hooge, verheven kunst, die men er wil doen genieten, dan mag die ruimte statig en imposant versierd zijn; is het eene dartele, jolige Muze, die er haar intrek genomen heeft, dan behoort haar verblijf er vroolijk en levendig uit te zien. Maar in geen geval moet een tooneelzaal u aan een kerk der afgescheidenen doen denken, zoo dof van kleur en somber van tint als dit Ueberbrettl. Vlakke grijze tinten met nog somberder grijs afwisselend. Alles in stillen, grauwen toon alsof de zaal in rouw was over eene verloren gegane dramatische kunst.

De ornamentiek der gedeukte lijnen was hier ook trouw volgehouden. Zij schijnt mij toe, het symbolisch kenteeken van de zwakheid der jongeren te zijn: geen enkele lijn flink, krachtig en steungevend, maar alles flauw-slap, laf en krachteloos. In deze droge, dorre, kale zaal bleef alle opwekking, die levendige, sprekende kleuren bij een mensch kunnen te weeg brengen, weg; het was alsof er een boetprediker zou optreden, die ons over de vreeselijke folteringen der hel zou onderhouden.

Inplaats van den boetgezant verscheen er een heer in een jas met vergulde knoopen, om ons mee te deelen, dat Frau von Wollzogen het voorrecht zou hebben ons een paar liedjes voor te dragen. Met eene sierlijke buiging voerde hij daarna de zangeres op, die met gratie en een zeker talent hare taak vervulde. In hare geheele verschijning lag iets liefelijks en iets zeer comme il faut.

Daarna zette zich zekere heer Marcell Salzer aan een tafeltje en droeg ons eene kiezersvergadering voor. De man speelde letterlijk deze bijeenkomst zoo plastisch en met welgekozen gebaren, dat elke redenaar in al zijne eigenaardigheden teruggegeven werd. Het herinnerde aan eene voordracht van onzen eenigen Justus van Maurik. Salzer ontwikkelde daarbij eene komische kracht, die de gansche vergadering nu en dan deed losbarsten in eene hartelijke lachbui. Zijn nabootsen van al die politieke groot- en kleinheden was kostelijk.

Later gaf hij nogmaals eene proeve van zijn nabootsingstalent, toen hij als gids eene uitlegging van een panorama te Praag deed. Maar wat bleef er over, als men dat tweetal uitzonderde? Een

gewoon café-chantant met dubbelzinnige voordrachten, waarin een enkele maal de satire het hoofd opstak, maar waarin men te vergeefs naar iets anders en beters zocht, dan hetgeen de welbekende, in het gewone zog sturende inrichtingen ons bieden. Dit Ueberbrettl wilde iets beters, iets nieuws en iets geestigers zijn, en het was eenvoudig minder amusant en minder fatsoenlijk. Althans het laatste stukje, waarin een huwelijkscandidaat gewogen wordt, bevatte tooneelen en gaf dialogen te hooren, die waarlijk niet voor de ooren van ingetogen juffers bestemd waren.

* * *

Berlijn is voor den vreemdeling eene stad vol genietingen. Vooral echter bieden zijne talrijke schouwburgen, zoo verschillend in hun uiteenloopend genre eene reeks van belangwekkende avonden aan. Duur is en blijft echter dat studie- of genotveld, want zelfs in Tingeltangels als het Appollo-theater betaalt men nog 4 en 5 Mark voor eene goede plaats. Eene welgevulde beurs is dus onmisbaar. Doch waar ter wereld kan men die ontberen?

VAN EEN OUD VROUWKEN DER HEIDE.

DOOR

P. VAN ASSCHE.

En het kruid flonkerde vol dauwdroppelen, en 't was alom stilte, geheimzinnige stilte op de heide.

En, onder als bronzen arendsvleugelen ontvouwend dennenloover, in wazige morgennevels waardoor het zonnelicht zacht zeefde uit een parelmoergetinte lucht, zaten de zestigjarige herder Bavo en het stokoud moederken Rika op een zandheuvel. Hunne oogen — oogen van bejaarde wezens die meestal gedachteloos staren, na in 't leven veel te hebben geleden, zoodat zij 't bestaan niet meer kunnen opvatten zonder smarten — hunne oogen waren roodomrand, voorhoofd en wangen doorgroefd in den strijd tegen weersongunrheden en hitte, tegen barren grond en ellende. Want voor arme heidelieden is het, helaas, steeds zwoegen in een geestdoodende eenzaamheid; zwoegen van den morgen tot den avond. En dan nog veelal gebrek, zoodat die reeds zoo woordkarige menschen eindelijk verstompen tot eene gedweeë neerslachtigheid en het lijden de grondslag is geworden van hun eentonig bestaan.

Moederken Rika woonde in een bouwvallig hoeveken, aan den zoom van een sparrenbosch. Vóór haar huizeken eene barre zandvlakte.

Daar leefde zij met hare kleinzoons Ricus en Dict, wien zij hare vier akkers had geschonken, aan ieder twee; akkers door de jon-

gens nu voor eigen rekening bebouwd. Zij had haar hoeveken en twee koeien behouden.

Soms, op hare zwerftochten, ontmoette zij den herder Bavo, of zocht hem op, en bleef dan lang met hem praten of mijmeren.

De zon rees nu hooger. Zij was de witglanzende bol van daareven niet meer, maar straalde warmer, opzuigend de blauwende nevelwade, waarin reeds hier en daar, wat verder dan de goudvlokkende schapen, een denneboom grijsvlekte.

Met de bevende hand wreef moederken Rika toen een haarvlechtje van het voorhoofd, kuchte en zei met wegstervende heesche stem, als voortzetting van het vroeger begonnen en later al mijmerend onderbroken gesprek:

„Oud en sukkelachtig word ik, Bavo, en daarom gaf ik aan de jongens mijne akkers.... elk twee.... ja, aan elk twee.... ook om hun moed te geven en Dict van den drank te pogen te krijgen.... De helft van den oogst zou dan voor den verkoop wezen, en de andere helft voor 't onderhoud. Ach, maar erger wordt het nog met Dict.... nog erger.... Drinken en brassen is zijn ambacht, en zijn broêr, hij haat dien tot den dood.... Bavo," en hoofdschuddend blikte zij hem aan met hare vochtige, weemoedvolle oogen, „'k geloof, voor oude menschen is 't best nog in 't graf.... ja, in het graf...."

Zij sloot de oogen, zat eenigen tijd bewegingloos en brak dan uit in snikken.

Bavo schudde treurig het hoofd. Geen woorden vond hij om haar te troosten. In 't leven had hij ook zooveel geleden en hij dacht nu eveneens aan al dat wee, aan het zoo luttel geluk voor arme menschen.

Eindelijk rees moederken Rika langzaam op, zei een „dag", sukkelde het heuvelken af en ging dan langs een witglinsterend wegelken, dat door purperen erica's en uitgebloeide heibrem slingerde. En voetje voor voetje, het hoofd gebogen en 't versleten kleed neerhangend schuin en scheef, zoo strompelde dat uitgeput vrouwken al weenende verder. Zij begreep eigenlijk niet waarom ze weende en kon toch haar tranenloop niet stremmen. En voort ging ze, langzaam voort over dit land der barheid, eene angstwekkende woestenij van zand en saplooze kruiden. Hier en daar, te midden van het dorre, een veen dat er lag als een groot dood

oog, of een denneboom, eenzaam opkrommend en de wortels als bloedlooze zwarte vingers uit de aarde wringend.

Soms stond moederken Rika stil om te kuchen; en dan weer sukkelde ze verder, tot ze eindelijk bleef kijken naar een paar opflapperende heisnippen wier naam ze luid noemde.

Eindelijk kwam ze aan haar laag wat vooroverhellend hoeveken met zijn zwartend rieten dak, waarop gras en mos woekerden. Het woonhuizeken had drie witomstreepte raampjes. De gebarsten glasruiten waren met papier beplakt en boven het smal deurken stak een takje palm. Naast het huisje welfden koestal en een schuurken op; daarnaast, een roetzwart afdak om het landbouwgerief te bergen.

Met de stramme vingers vaagde moederken Rika het zweet van het voorhoofd. Dan wendde ze zich om en staarde lang over het heiland, stomme getuige van zooveel wee en arbeid; heiland waarover de stormwind soms zoo wild raasde en huilde; waarop het zoo doodsch, maar ook zoo puurblank was, als sneeuw bosschen en huizekens mollig dekte en de zeldzame akkers deed insluimeren, tot de ontwakingsadem der lente ze weder zou wekken voor wat poveren wasdom.

Het vrouwken bleef er eene wijl staan subbedubben. Toen zij in haar huizeken wilde gaan, stond een der kleinzoons, de ruwe Dict, op den drempel te rooken.

Deze was een kerel, mager en hoogopgeschoten. Staalhard staarden zijne grijze oogen onder de schaarsche wenkbrauwen. Dierlijke instinkten kenteekenden het houterig, baardeloos gelaat, gebruind door zonnehitte. Schouders en rug welfden beenderig, als ruw gekapt uit een knoestigen eik.

En hem ziende, sprak de grootmoeder met gedweeheid in de stem:

„Dict, is er groen gesneden voor de koeien?"

„Zend ze naar 't weiland! Ik werk vandaag niet meer. De andere is wel weg."

„Om vier uur stond Ricus reeds op 't land...."

„Zoo? Hij, hij is uw oogappel, dat is al.... mij, den zuiplap, men zou mij eenige voeten in de aarde willen zien"....

Hij lachte ruw en omgulpte het hoofd met zware tabakswolken.

En zij, met heesche stem:

„Dict, mijn jongens zijt ge allebei.... zoons van mijn zoon! 'k gaf u de akkers.... Bewerk uw gronden zooals 't moet. Wees dus tevreden, dien den Heer en drink wat minder...."

„Hahaha, me opsluiten in 'n cel, dat zou 'k moeten, zeg? me afbeulen als een trekos? 's avonds slapen, slapen, slapen, en nooit eenig pleizier! Is 't al niet pover en sober genoeg? 'k Wil wat van 't leven, ik!.... Drink ik, 'k doe niemand letsel, men late me dus gerust, vooral hij, of....

„Of....

En met opgestoken vuist en haatvolle stem:

„Bezit hij niet de vruchtbaarste grondlappen? Is het dus zijn plicht niet voor u 't meest af te leggen."

„Dict," sprak ze na eenig zwijgen en een traan rolde op hare wangen.... „Dict, uw broêr is spaarzaam, en vreest God."

Hij schetterlachte.

En de oogen gloeiend, de tanden opeen gedrukt, wrong hij 't als uit de keel:

„Een onzer moet er weg.... dood zou 'k hem willen zien.... dood, dood!"....

„Mensch.... mensch.... mensch," stamelde oud-moederken en ging weenend in de lage woning, wijl Dict vloekend tusschen 't sparrenhout verdween.

In het kamerken stonden slechts armtierige meubelen: eene oude kast en eene ruwe tafel, stoelen met versleten biezen zitsels; tegen den blauwgekalkten muur eene bank. In den hoek takkenbossen; droog dennengebladerte dekte den vloer. Boven den uitgedoofden haard hing een zwartberookte kleine voederketel. Op de schouwplaat een zwartend koperen crucifix tusschen tinnen schotels. Achter de deur liep eene ladder op naar de zoldering, waar de jongens sliepen. Aan nagels, naast uitrafelende rokken en gelapte kleedsels, waren twee kapmantels gehaakt: een blauwkatoenen voor den zomer, en een kapmantel in zwart laken voor den winter.

Na eenigen tijd bewegingloos te hebben gestaan, schudde moederken Rika langzaam het hoofd en sloot de oogen. En dan knielde zij voor het kruisbeeld, vouwde de handen en bad....

* * *

Dagen lang reeds laaide de zon over het land der verlatenheid. Het zand gloeide. Uit het kruid slierden stikdampen, wijl als zwartende sluiers over uitdrogende veengronden golfden. 't Was alom gemompel en bedwelmend geneur.

Op een middag zat Dict aan den zoom van een sparrenbosch en staarde, het voorhoofd bezweet en het gelaat gebruind, naar de verte. Soms droogde hij de droppels van de wangen en morde bedreigingen. Want dag aan dag wortelde de haat dieper in zijn hart, vooral nu hij zag hoe de arbeid zijns broeders werd gezegend.

Stond zijn koren dun en vol onkruid, met magere halmen, dat van Ricus integendeel tierde wel niet zoo weelderig als in de vette polderstreken, maar onder dikke korrels bogen rijpe aren. En daarom bekroop hem soms de lust om dezen of genen nacht het veld zijns broeders te vernielen, door brand of vertrappeling der halmen, en zich derwijze te wreken.

Vloekend van razernij brak hij een sparrentak middendoor en slingerde de stukken van zich af. Dan stapte hij verder.

Hij kwam aan het land waarop het koorn van Ricus goudgeelde. Zijne neusvleugels spanden. En, een arm vol halmen uitsleurend, vertrappelde hij deze.

Toen, van achter kort dennenhout, kwam zijne grootmoeder aansukkelen, de voeten omklist door braamranken. Zij hijgde naar adem. Het zweet brak haar uit en leekte van haar zongebrande kaken.

Het graan van Ricus ziende worden vernield, stond zij een wijle sprakeloos, en dan zei ze:

„Broederhater, vreest ge de straf des hemels niet?"

En hij, ze aanglurend, woest:

„'s Hemels plagen riept gij op mijn land! — Mag ik u dan niet haten?"

„Mensch, mensch, 'k zeg het u nog: met u eindigt het slecht... slecht... ja, slecht..."

Hij antwoordde niet maar sprong door het koorn, de halmen brekend, en liet een vernielingsspoor na.

In den namiddag was het snikheet. Grijze en blauwende dampsluiers golfden en slierden over vlakte en dennen, woelden dooréén, er de hitte onder samenpersend als om het van droogte

knetsende kruid te doen òpvlammen. Bijtjes gonsden nijdig; vlinders fladderden traag op verlamde vleugelkens en gingen eindelijk induizelen onder paarsche erica's. Rond den avond werd het alom grauw. Geen zonne meer. Hitte, solfer en damp. Verre, achter de vuilblauwende loovermassa der sparrenbosschen, zeebraakte 't reeds.

Toen, in de openstaande deur van haar hoeveken, zat moederken Rika op een lagen stoel te ademhijgen, den uitgemergelden beenigen boezem voorovergebogen en de pezige handen op de knieën. Aan den schraalmageren hals was de ontkleurde jurk losgetrokken; uit de purperkatoenen kap gleden haarvlechtjes in den nek en over het bezweet voorhoofd.

Soms kuchte ze, tevens gebeden prevelend, wijl de rozenkrans langs de stramme vingers gleed. Dan blikte zij naar de lucht, of liet de oogen angstig over de dorre vlakte dwalen.

En tot Ricus, welke langs de achterdeur was binnengetreden, zei ze eindelijk:

„Onweer, Ricus. — —"

„'t Zal voor laat in den avond zijn, grootmoeder."

„Hoor hoe de hond jankt en de koeien in den stal rumoeren. De Heer bescherme ons voor bliksem en donder, voor de listen van satan, den hellegeest die nu op zijn bokkepooten rondloopt en overal solfer nalaat, solfer uit het eeuwig vuur! — — — Rien, waar gaat ge?"

„Naar Puyvelt. Spreken over 't hout dat morgen moet geleverd."

„Jongen, blijf toch niet te lang weg.... 't kwaad is machtig en.... Is de stal op slot?"

„En besprenkeld met wijwater tegen het hellevuur!"

En Ricus ging henen, wijl het biddende moederken hem met haar teervolle oogen lang nastaarde.

De duisternis grauwde neder onder de zware onweerslucht. Aan 't westen sloeg de horizont reeds open en toe; 't was er klaarte op klaarte, de omtrekken der dennengolving omgloeiend, als de weerschijn van reusachtige, doch nog onzichtbare vlammen, die steeds hooger flakkerden.

Door de ruimte begonnen logge wolken te varen, wolken waarvan er eenige samenrolden tot een reusachtigen warrelklomp,

welke de heide dreigde te verpletteren onder een noodlottige botsing.

En dan liep er als een rilling door de lucht; een koelte volgde, een rukwind daverde aan....

En eensklaps scheurde ze open, de lucht. Een bliksem flitste neer over een veen. De aarde beefde in bange afwachting. En los brak de donder, ratelend over de vlakte, als schroefde de grond middendoor. En dan weer eenige stilte. Een ademhijgen in de natuur; een rilling varend door de ruimte.

Nog een bliksem, uitslingerend over een hoogstammig dennenbosch; heel de vlakte rolde vol vuur; 't kruid zelf teekende ver, in den rossen schemergloed, donkerpaarsch af.

En 't werd donderratelen op ratelen, bliksemlaaien op laaien, vuurstrooming op strooming. Heel de ruimte helderde op, met grijze en grauwe wolkentuimelingen en zwartende diepten. Sparrenboomen en vlakte werden verlicht als bij dageraadsglooren.

En steeds sleurde de razende bulderwind de dennen bij het gebladerte, scheurde de bliksem het zwerk, kronkelend en haakvormig, en ratelde de donder dat de aarde schokte.

Plots stortte regen neer, eerst met dikke kletterdruppels, eindelijk stroomend....

Het water doorgleufde het zand en brak de graanhalmen, zoog en beet zand uit de heuvels, ze ondermijnend. De krommende dennen kloegen in hun worsteling met aandaverende rukwinden.

Bij 't eerste daglichtglimmen regende 't niet meer. 't Land lag alom vol water. Boomen waren uitgesleurd, heuvels doorgroefd geworden. Grijs en blauwachtig was het onder de log voortholIende wolkgevaarten, die er streden als reusachtige wangestalten, wier muilen soms openbarstten, om nog gruwelijker wezens te braken....

* * *

Bij het losbreken van het onweder zat moederken Rika in haar hoeveken geknield. Telkens als het hemelvuur laaide door het donkere vertrek, maakte zij een kruisteeken en begon eindelijk luider gebeden te prevelen. Soms loosde zij een zucht, als zij dacht aan den goedigen Ricus en de lagen van den booze, van Satan.

En dan weer verstierf de bede op haar lippen, en werd ze bang zoo alleen te wezen in haar eenzaam hoeveken, wijl buiten de donder ratelde en de stormwind bulderde door de dennenloovergolving.

Soms hield het vreeslijk rumoeren der elementen voor een stond op en werd het doodstil in het kamerken; en dan was het of zij geheimzinnige wezens, wellicht de dooden harer familie, hoorde aanzweven. Zweet brak haar uit en zij sloot de oogen. Zij drukte de magere peeshanden op het kloppende hart en herbegon te bidden.

Een brekende donderslag trof haar met ontzetting. Met ontsloten mond en starre blikken, het gelaat blauwachtig — bleek verlicht, rees zij op en stond er bewegingloos, wijl het buiten aanhoudend bliksemlaaide.

In de stalling bulkten de koeien. 't Begon te plasregenen. De wind joelde in de schouwpijp en joeg de haardassche ringeldansend rond.

Toen, denkend aan heksen die er feest vierden, bedekte het oudje het gelaat met de handen en zonk asemhijgend op de knieën. Luid begon ze te bidden, steeds luider, tevens kruis op kruis slaande om de booze geesten te verjagen.

Dan kroop ze tot aan haar bed en drukte het voorhoofd op de ruwe deken. Het zweet barstte haar overal uit in de stikkende atmosfeer. Zij hoorde haar hart bonzen.

Zoo zat zij er tot haar leden waren verkleumd.

Daar het tempeest voortduurde, rees zij op, de bange blikken gericht op het Christusbeeld. Zij nam een palmtak, stak dezen in wijwater en besprenkelde wanden en meubelen, steeds prevelend:

„Van de lagen des duivels, bescherm me, Heer.... Behoed ook de schuur en het vee, bescherm mijn Ricus...."

En steeds denkend aan hen die uithuizig waren, werd ze zenuwachtig gejaagd. Voor den losbol vreesde ze niet; deze zat wellicht te drinken en te vloeken in de kroeg. Doch haar Ricus, waar mocht die wezen? Waarschijnlijk was het dat hij, tengevolge van het noodweer, op Puyvelt's hoeve was gebleven om te overnachten.

Toen het onweder na middernacht afdreef, liet ze zich afgemat neerzijgen op haar bed van mos en zeegras, wijl buiten de win-

den steeds loeiend aanrukten. Slapen kon ze niet en sluimerde ze voor eenige stonden in, dan werd ze gewekt door kweldroomen en huilende winden, en kreunde ze, bang voor al die geheimzinnige machten der natuur, voor al de geesten der boosheid.

Toen het bleeke morgenlicht koud in haar kamerken gleed, rees zij overeind. Stekende pijnen doorvlijmden hare hersens. Zij beefde in hare onrust over het lot van Ricus. Hoewel haar rug als gebroken was en het trage bloed in hare leden scheen gestremd, toch stapte zij uit haar bed en stond eene wijl te subbedubben. Dan bond zij de grijze haarvlechten saam en zette eene purperkatoenen kap op. Te afgemat en te moedeloos was ze om aan voedsel te denken. Daarna ontgrendelde zij de deur, opende deze en staarde over de heide.

't Was er al verwoesting dat ze ontwaarde onder de uitgezakte grauwe regenlucht, hier en daar blauwig zwart. Overal triestige natheid, donkergrauwe plassen, soms schitterend oplichtend in hun rimpelingen, wijl windvlagen er over heen schoren.

En zij bleef een stond staan peinzen, wreef met de bevende handen over het gelaat en sukkelde eindelijk voort over het wegeltje, voort in de richting der hoeve van Puyvelt. Als een bang voorgevoelen beklemde haar boezem; veel wee scherpte er in haar geest. En soms kuchte ze pijnlijk.

En voetje voor voetje sjompelde ze verder, wijl de windvlagen hare versleten kleederen om haar vernield beenderig lichaam van uitgeputte aardwroetster wonden; en waaide 't te wild, dan boog ze voorover en drukte de handen op de beenige borst.

Zoo geraakte zij aan het dennenboschje, waar het roggeveld van haar jongen lag.

Het schemerde toen voor hare oogen en al de koornstalen geleken er aan een witgelende plek, op donkeren loovergrond van korte sparren; rondom grauwe waterplassen en veel verwoesting. Stortregens en stormwinden hadden gansche plekken halmen neergeslagen. Het graan van den goeden Ricus was totaal verloren.

Eensklaps bleef ze staan, de oogen wijd open, de lippen ontsloten, de armen hangende verlamd naast het lichaam. Versmachte snikken schokten eerst haar lichaam en 't was of de adem haar werd afgesneden. Zij stak al weekreunend de bevende handen uit,

maar die zakten log neer, en als gebroken zonk zij dan ten gronde voor het lijk van Ricus, wiens gekneusd en bebloed hoofd daar bevuild en bleekgrauw in 't water lag, de doode oogen half ontloken, lippen en neus gezwollen en met bloed besmeerd, bloed dat ook in 't water was uitgedropen.

Ja, 't was haar Ricus wel, en vermoord; haar Ricus dien zij den vorigen avond nog zoo gezond en gelukkig had gezien! En al snikkend nam ze zijn koud hoofd tusschen de beenige handen, het hoofd waaruit hersens dropen, en riep hem met haar zwakke heesche stem bij den naam, tot de woorden stikten in hare snikken.

Dood, haar goede Ricus was dood, en 't scheen haar of ze leefde in eene wereld, waar er niets meer vorm had: huizen noch boomen, dieren noch menschen. De heide was eene vlakte, oneindig wijd en ijl, en daarboven de nog wijdere grauwe lucht. 't Was of de grond wegweek onder hare voeten en zij eene bodemlooze diepte indraaide, waarin zij niet kon tuimelen en waar zij, heel vaag, het lijk zag uitgestrekt, dat stijve bebloede lijk....

O, en dàt: het doodgaan van een mensch, zij, arm moederken met den voet reeds in 't graf en die in haar stokoude dagen zoo alleen zou wezen, zij kon dat wreede niet doorpeinzen; neen, het vooral niet doorpeinzen dat haar Ricus geen licht meer had in de oogen, geen woorden op de tong, geen lach meer op de lippen. Haar geest was er te zwak, te verward, te ziek voor om die levensnoodzakelijkheid in al haar wreedheid te beseffen.

Doodgaan, in een kuil worden gedolven? Neen, neen, dat kan niet, mocht niet! Zij zou de armen om hem slaan, hem drukken aan de borst en kussen op den veegen mond, hem roepen bij den naam, en dan zou hij toch ontwaken en ze weer aanstaren en....

Plots lachte ze, heesch schokkend, een lach des waanzins! Zijne lippen en oogen en wangen, die bleven ijskoud, stijf! Dood dus, dood en vermoord! Heere, vermoord?

En zij rees op, bevend, de oogen star.... Vermoord door....? Diet?!

Zij durfde er niet aan denken.... neen, ze durfde niet! En al weenend wreef ze weer met de vingers over voorhoofd en wangen van den doode, dien ze dan met haar stijve armen omvatte, want in nat en vuilnis, waar insecten over hem kropen, daar kon hij

toch niet blijven liggen. En zij poogde het lijk op te tillen, doch zij had er nu de krachten niet voor, en moest het lichaam laten zakken in het smetterend-oppletsende nat. En ze bleef zitten schreien en snikken.

Een half uur nadien sukkelde ze terug naar haar hoeveken. Schopte haar voet, in haar strompelgang, soms tegen den wortel van een afgekapten den, dan was het of men met priemen door hare hersens stak. Aan haar huizeken gekomen, sjompelde ze naar het laag, donker wagenkot waar egge en spade, rijf en ander landbouwgerief lagen opgehoopt. Onder allerlei rommel trok zij een kruiwagen uit en spande er den ouden hond voor. Bedrukt keek het dier haar aan, en dan stamelde ze:

„Spits, Ricus.... de goede Ricus is dood."

En zij sloeg den kruiband om de knokelige schouders en het voertuig, eentonig piepend in de eenzaamheid, rolde langzaam over den zandweg, wijl de hond, de pooten gespannen en de zweetende tong hangend uit den muil, aan het leizeel trok.

Toen ze weer voor het lijk stond, rolden tranen langzaam over hare reeds roodgeschreide wangen. En dan greep ze met de stramme vingers Ricus bij de schouders en sleepte hem door het borrelende water tot op den kruiwagen.

En wijl Spits er met gebogen kop en neergeslagen oogen te treuren zat, zonk zij op eene zwartbemoste grondomwalling en bleef gedachteloos uitstaren in al het grauwe, wijl de wind de graanhalmen in zachte deining bewoog, en er als een misereri werd gepreveld.

En dan, uitgeput, bevend op de beenen en plooiend onder den last der jaren, duwde zij, soms zwijmelend, den piependen kruiwagen hoevewaarts over het heiwegeltje. Soms schoof het wiel uit in een karrespoor en dreigde ze met haar vracht om te kantelen.

Toen ze eindelijk bewusteloos stilhield voor haar huizeken, zakte ze kreunend neer aan den drempel en bleef er tegen de deur aanleunen met haar arm beenderig hoofd, wijl het doorgroefd en verwoest gelaat vol haarklissen hing. Schor ademhijgde ze.

Denken kon ze niet meer, weenen ook niet: aarde en hemel schenen om haar te draaien. In haar ooren tuitte het; het dui-

zelde voor hare oogen en het scheen of ze door een onweerstaanbare macht ten gronde werd getrokken, tot ze wezenlijk eensklaps neerstuikte.

De hond jankte; de koeien bulkten om voeder. Op het zwartend stroodak zong een vogel, en zacht, zijig zacht slierde de wind nu door heikruid en sparrengebladerte.

* * *

En de oude Bavo had Ricus gereinigd van zand en bloed, hem in wit linnen op het bed van het oud moederken gelegd en een kruisbeeld tusschen twee kaarsen op de tafel gesteld. En dan stak hij een palmtak in gewijd water en besprenkelde den doode met druppelen.

In den namiddag was ieder in de streek over den moord onderricht en werd het gerecht verwittigd.

En rond valavond zag men over de vlakte en uit de sparrenbosschen vrouwen en mannen naar het hoeveken komen, waar een koperen kruis tegen den gevel aanrustte, een teeken dat het daar een huis des doods was geworden. Eerbiedig traden de menschen binnen en besprenkelden eveneens het lijk. Dan knielden zij om te bidden.

In een haardhoek zat oud-moederken toen gebogen, met de ellebogen op de knieën, en de menschen als ziende bewegen in een schimmenland.

En dat werd zóó een gaan en komen, een lijklezen tot de zinkende zon de wolken scheurde aan 't westen, en de purperen weerschijn op plassen en venen bloedde.

Wanneer, na een zwarten nacht het morgenlicht in het kamerken viel, zat moederken Rika ingesluimerd, het gelaat op de knieën, en de armen gekromd om de geplooide beenen. Door schril haangekraai werd ze wakker, rees bevend overeind en, den doode ziende, bedekte zij het gelaat met de handen.

Haar levenslicht was verdwenen en een zonlooze, wanhoopvolle dag begon.

Die dag vooral zou afmattend wezen, dag van gerechtelijk onderzoek, van allerlei ondervragingen over den doode en zijn

broeder. Soms antwoordde zij niet of stotterde slechts enkele woorden. Zij stond er meestal sufferig, hervroeg wat men wilde, of keek de gerechtsambtenaren als verstomd en ondervragend aan.

Rond den avond was het of men een ijzeren band om haar hoofd smeedde, en ze zou moeten neerduizelen. Voor eenige stonden ging ze aanleunen tegen den muur en sloot de oogen.

Kort nadien nam ze uit de schepraai een stuk brood en knabbelde er aan, al weenend.

En op den gestelden dag werd haar Ricus naar de aarde gevoerd en al haar snikken kon niet baten. Het graf is de eenige rustplaats voor de rustelooze menschen.

Diep in den grond lag nu zijn lijk en zij, oud-moederken der smarten, laatste afstammelinge van een heizwoegersras dat den barren, ondankbaren grond alom in die streek besproeide met zijn zweet, zij bleef alleen, het harte doorstoken van weeën, radeloos in hare geestverwarring.

En in haar hoeveken weergekeerd, herinnerde zij zich al de bijzonderheden der eenvoudige begrafenis: eerst de aankomst der menschen, het ratelen van de kar waarop haar jongen zou worden vervoerd, het toekloppen der kist; en later, haar voortstrompelen achter de karre, door kruid en braamrank, door plas en wagenspoor; en dan, de in den kuil zinkende kist, de gebeden en lijkgezangen; het bonzen der aardklompen, die den put vulden, zoodat zij, er bevend staande met tranen op de wangen, dit houten bed langzaam zag verzwolgen worden voor altijd.... O, en toen vluchtte ze al kreunend, om alleen te wezen, verre van de menschen die hare smart niet mochten opmerken. Soms stiet haar voet tegen de wortelkromming van een knoestigen eik of verwarde zij in braamranken; eens stuikte zij voorover op de handen. Maar dan sukkelde ze weer recht en ging al zwijmelende voort, zweet op het gelaat, de katoenen muts op een oor geschoven, de armen soms in weemaren opstekend.

En nu, nu was ze daar zoo wezenloos alleen in haar doodsch hoeveken. Honger had ze nog niet, hoewel ze in de laatste dagen bijna niets had gegeten.

Het voedsel hadde ook niet door hare keel gewild. Ook wist

zij niet wat te beginnen, noch wat zij de volgende dagen zou moeten doen.

In de stalling bulkten op dit oogenblik de hongerige koeien en botsten met de horens tegen de balken. En dan rees zij op. Zij sukkelde naar den stal en bleef een stond staan kijken, als niet meer wetend wat ze daar te verrichten had; en toen zij eindelijk die groote smeekende oogen der rumoerige en den staart kwispelende dieren zag, en zij geen voeder bemerkte, murmelde zij: „'t Is of alles hier dood moet.... dood.... Blaer en Mie, klaagt maar.... Ricus, onze Ricus is dood...."

En dan ging ze naar buiten om gras te snijden voor de beesten.

Toen de avondschemering grauwde over dit oord der barheid en des doods, en de bosschen er donkerblauw vlekten in nevels, begon het te regenen.

In haar huiveringvol kil kamerken ontstak het oud vrouwken toen haar lampken en zakte neer op eene bank, bang in die alleenigheid, te midden van het triestige land.

Buiten loeide de stormwind aan; het nat kletterde tegen de glasruiten, wijl de wind kloeg, een klagen dra opstekend tot huilen....

En bewegingloos bleef ze zitten met vóór haar dat zoo ijle eindleven, doelloos nu gelijk haar hoeveken en koeien en meubelen, welke haar anders zoo nauw aan 't harte lagen....

Daar draaide de huisdeur open en, het gelaat verlept en afgemat, de kleederen vuil, sloop Dict binnen en zonk op een stoel aan de tafel.

Huiverend stond moederken Rika op. Strak staarde zij hem aan. 't Was of er met hem flepschgeurend bloed aanstroomde. En in opstand dat de dooder daar durfde komen, naderde zij hem en, de hand verheven naar het kruisbeeld, sprak ze met heesche stem:

„Caïn! Caïn!"

Hij gluurde ze norsch aan en:

„We vochten en ik sloeg hem dood. Hij hadde mij anders vermoord!"

„Dooder, dooder!"

En, de stem stikkend in de schorre keel, stak zij hem de beide vuisten toe.

Hij schaterlachte.

„Dagen en nachten zat ik gekromd in de zandholte van het Ravenbosch! De rug is stijf.... 'k zat er te bibberen van honger en koû, als 'n schurftige hond.... 'k at zelfs wortels.... En dàt, dat doe ik niet meer, als er eten is! neen, 'k doe 't niet! Mensch, 'k zal 't hier halen, elken nacht, tot ze me pakken! Pakken? mijn lijk, ja.... 't lijk van Dict, dat zullen ze vinden! Want in de cel daar wil ik niet in! Oude, verraad me niet, of op 't kot hier doe ik den rooden haan kraaien, en levend zult ge dan in de vlammen roosteren!"

En hij trok de schapraai open, en nam brood en spek. Hij goot in een glas water uit eene kruik en begon gulzig te eten.

Intusschen stond moederken Rika stokstijf bij den haard, en weer den arm verheven, zei ze dat enkele woord:

„God!"

Hij haalde de schouders op en propte den mond vol brood en spek, het erin duwend met dikke brokken. En in de kamer hoorde men nog slechts het voedselverzwelgen, het knarsen der tanden, het drankgeslurp.

Na eenig zwijgen duldde het oud vrouwken het toch niet langer dat de dooder bleef zitten op de plaats waar het lijk van den goeden Ricus had gestaan. En zij sukkelde naar de huisdeur, opende deze en, wijl de rukwind regen binnenzweepte, strekte ze bevelend den arm uit naar de heidevlakte.

Geen woord sprak hij. Hij rees op, met dreigementen in het oog, het gelaat gespannen. Hij greep ze forsch bij den arm en, dien nijpend om het gebeente te breken, smeet hij ze buiten in regen en duisternis, schopte de deur toe en schoof er den grendel voor.

Het hoofd vooruit, stuikte moederken Rika voorover en, bedwelmd door den val, bleef er uitgestrekt liggen in het nat. Eindelijk, al kreunend, beurde ze even het hoofd op. Hare muts was afgegleden en de grijze haren hingen verward om haar bloedend gelaat.

Zij drukte de stramme vingers op den grond en wrocht zich eindelijk klagend recht. En, wijl ze dan daar te beven stond in wind en regen, sloeg ze in eene laatste wanhopige poging met

de handen op de toegegrendelde deur, heesche kreten slakend, en daar de dooder niet opende, sukkelde ze ten laatste moedeloos, gebukt onder al hare miseries, de heidevlakte op. Soms, door het plonsen in plassen, schoten hare klompen vol water. Eens stuikte ze op de knieën en door den schok was het of men door hare hersens boorde. En dan drukte zij de kille handen op het gloeiende voorhoofd, maar sukkelde toch weer voort. En hoe verder ze strompelde, des te uitgeputter werd haar lichaam. Haar rug was als gebroken en hare verlammende beenen knikten.

Bijwijlen stond ze radeloos lang rond te staren, bestormd door aandaverende rukwinden, die haar den regen op 't gelaat straalden. Het nat leekte van haar wezen tot in den nek; het dunne kleedsel kleefde aan hare leden. Eindelijk, in al dat tempeesten der elementen, in al dat zwarte en onder de donkergrauwe wolkenlucht, wist ze niet meer waar ze zich bevond.

En voort ging het toch door plassen en kruiden, nu links en dan rechts, tot ze in braamranken verwarde en eindelijk neerzonk in eene holte, onder een gronduitsprong waarboven korte sparren kromden, waarvan dooreenklissende braamstruikranken neerhingen in dicht stekelig gewelf.

En er al kreunend neerhurkend, poogde zij de natte haarvlechten op te binden en, toen haar dit niet gelukte, liet ze die maar terugglijden over het gelaat en in den hals.

En, al bevend en klappertandend, kromde zij de pezige armen om de opgetrokken magere knieën en liet het hoofd zakken op de beenderige handen. Eindelijk, bedwelmd door het regendroppelen en het windengehuil, uitgeput en duizelig, sluimerde ze in. Snikken schokten soms nog hare borst en joegen rillingen door haar lichaam.

Wanneer het bleeke morgenlicht over de grauwe vlakte vloeide, schoot ze huiverend wakker en staarde wezenloos voor zich uit. Haar droge lippen beefden, heel haar aschgrauw gelaat was nog dieper doorgroefd. De oogen schitterden koortsig.

Lang bleef zij bewegingloos zitten, den rug geschoord tegen den zandwand, onder de braamrankenwarling. Armen en beenen, rug en boezem en hals, 't was al verkleumd van kilte en vochtigheid. Eindelijk klampte zij zich met de versteven vingers vast aan

eenige sparrenwortels en rees op, al zwijmelend en kuchend, zij tragische verpersoonlijking van der menschen miseries en tot stomheid gedreven wanhoop....

Kort nadien ontmoette de herder het arme moederken Rika, allerlei zotte dingen vertellend. En haar ziende, het verwarde haar doorklist van kruiden, het natte kleedsel rechtlijnig hangend om het stokmager verneuteld lichaam; haar ziende nog dieper gebogen naar de aarde en slepend als een last dat zonloos oud-leven, schudde hij droevig het hoofd en weende.

En zij, ze staarde hem aan als een onbekende en glimlachte onnoozel...

DE SCHRIJFMACHINE.

Naar ANNA HARTENSTEIN.

Klak — klak, klak; klak, klak — zei de schrijfmachine.

De slanke vingers suisden over de toetsen en hard sloegen de typen aan. En de transporteur snorde, wanneer 't belletje helder tjingelde.

Eéne factuur nog, ettelijke handelsbrieven — zeer ingewikkelde en dringende — en daarna het concept van een persoonlijken brief van den chef.

Hedwig's vingers vlogen. Voor dien brief was zij 't meest bevreesd. Op den noodkreet uit het diepste der ziel, op het smeekende: help me — een hoffelijk koel Neen! De hand, die uit de diepte nog den reddenden rand van 't scheepje grijpen wil, wordt teruggestooten, onverschillig, zonder mededoogen.

Hedwig's blik dwaalde naar buiten door het hooge venster. Aan de overzijde der breede rivier, die zich daar uitspreidde, was de zon gedaald. Een machtig vuur vlamde aan den hemel op, verblindde de oogen en vulde met zijn glans minuten lang het hooge, smalle vertrek, waarin Hedwig zat te werken. Als bloed kleurde het 't witte vel daar naast de schrijfmachine.

Maar de schaduwen werden grooter en breeder. En ginds in 't hoofdkantoor, waarin Hedwig van hare plaats door een glazen deur zien kon, werden de electrische lichten ontstoken.

Toen streek zij zich haastig over 't voorhoofd. Voor droomen was het nu geen tijd. En onmiddellijk daarop stroomde het witte milde licht als maneschijn over haar heen, en weder jaagden de vingers voort.

„'t Is toch een zeldzaam mooi blond, zilverachtig glanzend als gesponnen zijde," dacht John Ribbek. „Jammer, dat zij het zoo stijf in een vlecht draagt. Het scherpe, gesloten gezicht zou er bevalliger, jonger uitzien, wanneer 't haar losser en vrijer 't smalle, mooi gewelfde voorhoofd omlijstte."

De chef was achter den hoogen lessenaar, waarvoor hij zat, uit zijn kantoor gekomen, zonder dat zij het in den ijver van haar arbeid bespeurd had.

Jammer, dat hij 't haar niet zeggen mag: „laat toch uw kapsel voordeeliger uitkomen," vooral vandaag niet. Maar zij heeft zoo'n eigenaardige manier, elke, ook de allergeringste, vertrouwelijkheid met een koelen blik af te wijzen, dat men als met beschaamde jongenskaken wegdruipt.

En deze blik, koel, afwijzend, trof hem juist nu, toen zij, zenuwachtig schrikkend van zijne nabijheid, naar hem opkeek. Zij zag dat hij reeds gereed was om te vertrekken.

„Wat is er van uw verlangen, meneer Ribbek?"

„Haast u je, juffrouw Jansen, dan zijn we gauw klaar. Die brief daar," hij wees op 't concept, „heeft overigens tijd."

„Wat het afdoend bescheid betreft — niet. Alle hoop dadelijk af te snijden, is minder wreed dan nutteloos ophouden —"

De chef lachte.

„Kom juffrouw Jansen, nu niet zoo tragisch! Als ik iedereen wou helpen, kon ik zelf wel zulke bedelbrieven schrijven."

„Dat noem ik geen bedelen, mijnheer Ribbek, wanneer een weduwe, om zich en haar kinderen een bestaan te verschaffen, ondersteuning vraagt. Uit haar brief spreekt een ernstig en eerlijk verlangen naar werk, verstandig overleg, en daarbij is 't een kreet waar de bitterste nood haar toe dringt —"

De zenuwachtige, langvingerige mannenhand voer als wegduwend door de lucht — „laat dat maar rusten — dat is genoeg!"

Hedwig kende dien toon. Daar hielp geen verzet tegen. Haar sneed hij door 't hart. En haar trots kwam daar tegen op.

Zwijgend hief zij zich op en hervatte haar arbeid.

Haar mokken vermaakte hem. In zijn onrustige, donkere oogen flikkerde een plaagziek glimlachje op.

„Overigens vlug gereed zijn, hoor juffrouw. Ik heb voor van avond eene groote verrassing."

„Ik dank u, mijnheer Ribbek. Ik ben in geene stemming om veel menschen te ontmoeten."

„Gekheid — was mijn vrouw misschien weer niet lief genoeg? U is ook zoo uiterst teergevoelig, juffrouw Jansen."

„O neen — daar heeft de schrijfmachine geen recht toe —"

Over het smalle, als met een aschlaagje bedekte gezicht van den chef toog nu even een toornig blosje.

„Gebruik dat woord nu niet, juffrouw Jansen. Moge dat eens in overmoed en gedachteloosheid gevallen zijn, dan heeft u toch nog geen recht, u daaraan vast te klampen. Want u weet hoe ik u waardeer: dàt moet u genoeg zijn. Van humeurtjes, of liever gezegd: grillen, hou ik niet."

Zij knikte even.

„Vergeef me — 't was kinderachtig van me."

„Best — onder één voorwaarde: van avond Schumann."

Nu keek ze hem lachend aan.

„Hemeltjelief, meneer Ribbek — dat ding daar is de dood voor mijn beetje pianospel. En dan mijn aanslag," zij sloeg daarbij flink op een toets. „Schumann — en daarenboven nog in groot gezelschap. Maar als u 't verlangt.... Doch nu nog iets wat de zaken betreft, meneer Ribbek," daar hij zich gereed maakte om heen te gaan. Hij was weder in goed humeur en zulke gunstige oogenblikken moesten gebruikt worden.

„Mijn kas is leeg — totaal leeg."

„Al weer? Maar u is verspilziek, juffrouw Jansen."

„Alles in orde na een vierendeeljaars," zij trok eene schuiflade der schrijftafel open, die vol brieven en papieren lag.

„Alles smeekbeden om hulp. Ik heb me overtuigd en weer veel ellende gezien."

„Dat moet u niet — hoe dikwijls moet ik u zeggen, dat ik niet wil, dat u die armelui'slucht inademt — ik wil niet dat u met het gemeene en lage in aanraking komt."

„Neem mij niet kwalijk," viel zij hem in de rede en hare heldere grijs-blauwe oogen flikkerden hel op. „Dat is m ij n e zaak, hoe ik 't beheer. Als ik maar mag komen met de handen vol

zegen. En dat is ùw zaak, meneer Ribbek. Er wachten er nog zoo velen en allen danken u —"

„Best — u dweept. Haal morgen den wissel. En dan precies om acht uur van avond, hoor. Ik moet nu naar 't station."

Zij zag hem door 't hoofdkantoor gaan, haastig, alsof hij niet opgehouden wilde zijn.

En zij lachte stil bij zich zelve. Wie weet, welken artist of welke artiste hij op zijn reizen weder had leeren kennen en met zijn onwederstaanbare beminnelijkheid en 't klinken van het goud gelokt had.

Dat was zoo'n beminnelijk zwak van hem, die liefde voor de muziek, ofschoon hij 't meest onmuzikale schepsel der gansche wereld is. Of neen — wàs — want hij heeft zich in al die jaren beijverd, in die tooverwereld binnen te dringen en de taal der tonen te leeren verstaan. Niet alleen, omdat zijne millioenen hem tot zulk een idealen sport verplichten. Het was zulk een eerlijke honger naar het schoone in den amerikaansch opgevoeden handelsman en daarbij was 't blufje toch ook zoo onschuldig-beminnelijk.

Toen Hedwig naar huis ging — het concept van den brief had zij toch niet afgeschreven — was er stille vreugde in hare ziel.

Onder den hemel hing stille avondschemering. Op 't weiland, dat het handelshuis van de stad scheidde, steeg de nevel naar omhoog. Met stil gesuis bewoog zich de avondwind om haar heen. En de lucht koelde haar van 't werken verhitte gezicht af.

Wat had ze dat werk, dat rammelen op de schrijfmachine, vroeger verwenscht! Zij had haar kunstenaarsdroom met dat geklepper gedood, hare zenuwen gekweld, zich ellendig gevoeld.

En nu zegende zij dezen arbeid uit de volheid haars harten. Want hij hielp haar tranen drogen en verzuchtingen stillen en zoo had die haar door de donkere dagen heen geholpen, toen de wanhoop boven haar hoofd samenpakte en verdriet haar hart deed ineenkrimpen.

Dit werk had haar vrijgemaakt en doen berusten....

* * *

In de feestelijk verlichte salons van Ribbek's villa vond Hedwig

een groot gezelschap bijeen. Zijden kleeren sleepten en ruischten, edelsteenen flonkerden en fijne geuren omringden haar.

In de salons stond en zat men door elkaar, lachend, babbelend en flirtend. Eenige uniformen verbraken zeer welkom het eentonige der smokings.

Het fijne neusje in het pikante bakkesje van mevrouw Lucy Ribbek stak een weinigje meer de lucht in, toen zij Hedwig Jansen begroette. Met één blik omvatte zij de binnentredende „schrijfmachine". Eenvoudig, uitgezocht eenvoudig, maar stijlvol in het zachte, wit-wollen kleed met een gouden gordel om de leest.

Er was een tijd geweest, dat mevouw Lucy Ribbek jaloersch op de schrijfmachine was. Hoe dom! Alsof het meisje met dien diepen ernst in de oogen en den strengen trek om de lippen ooit gevaarlijk voor haar had kunnen worden. En alsof de andere haar begeerenswaard had kunnen vinden.

„Mijn man hoopt, dat u ons programma nog zal verrijken. En eene verrassing hebben we ook voor u — maar u vergeeft me. —"

Daarbij ruischte reeds de sleep met de geurende wolk al verder. Met een goedhartig spotlachje keek Hedwig de mooie vrouw na — eene verrassing? Zij zei 't met zoo'n nadruk!

Doch de glimlach verstijfde op hare lippen. Hare oogen werden groot van den schrik. En het was haar alsof haar plotseling de grond onder de voeten ontzonk. Verstikkend stroomde haar 't bloed naar 't hart, terwijl zij waggelend een stoelleuning pakte.

Deinhard.... hij.... ginds sprak hij met eenige heeren. Het witte overhemd glinsterde als een sterrenhemel en de brillanten fonkelden. Ook aan de hand, die, smal en nerveus, den zwarten knevel opdraaide.

Zij hoorde zijn lach, zijn ouden, luidklinkenden lach, zag zijne oogen, hoe zij zochten — onrustig, koortsig.

Voort wilde ze, ver van hier vóór hij haar ontdekte. En zij kon toch den voet niet van den grond oplichten en moest, als aan die plek geketend, naar ginds staren.

De gedachten waren haar plotseling als ingevroren — slechts een smartelijk verbazen — hij — hij hier — hij waagt het!

Daar zag zij Ribbek Deinhard bij den arm grijpen. En daarop stonden zij voor haar....

„Wel, juffrouw Jansen, wat zegt u daar nu van?” en daarbij klopte hij Deinhard even op de schouders. „Wat een fabelachtig geluk en dat heb ik u te danken. Wat ’n spel was dat — heerlijk en heerlijk! De toon, dat smeltende spel, de ziel die er uit sprak — en daarbij een enthusiasme bij het zoo moeilijk te voldoen publiek. Ik weet gelukkig nà ’t concert den artist te vangen, en stel me aan hem voor. Daarbij kijkt hij me met groote oogen aan. — ‚Ribbek? — Is juffrouw Jansen nog op uw kantoor?’ — ‚Ja zeker.’ — ‚Wij zijn studiegenooten — hoe maakt zij het?’ en nu verder. En altijd maar verder. En terwijl ik zoo heel voorzichtig met de vraag voor den dag kom, of hij niet eens langs onze stad voorbijkwam en dan een avondje ter beschikking zou hebben, slaat hij zonder eenige kunstenaarskuur dadelijk toe: — ‚dat treft al heel goed, maar niets verraden.’ — Nu, dat heb ik toch al heel stil gehouden, niet, juffrouw Jansen?”

En zij hoorde dit alles met een lachje op de lippen aan. Zij voelde daarbij hoe al de nieuwsgierige blikken op haar gericht waren. Wat had de beroemde vioolspeler, die boven al de virtuosen bereids reeds eene manshoogte uitstak, en wiens glorie als een lichtende ster was opgegaan, met haar, de schrijfmachine, toch uit te staan.

Als met naalden boorde zich deze nieuwsgierigheid in haar gezicht. En vóór haar zag ze de onrustige, brandende oogen, die zij bemind had, welke de hemel op aarde voor haar waren, en die haar nu weder onder hun invloed wilden dringen.

Hare slanke gestalte richtte zich in hare gansche lengte op.

„Dan mogen we zeer zeker mijnheer Ribbek voor zulk een wonder danken....”

„Ik zou gekomen zijn, ook zonder de vriendelijke uitnoodiging van meneer Ribbek.”

„Wezenlijk?” De hoon lag op hare lippen.

Nu bood Ribbek zijn arm aan de burgemeestersvrouw. Een ruischen en schuifelen. Door de wijd geopende deuren schoof het gezelschap langzaam de muziekzaal in.

Hedwig wilde stil achterblijven, maar Deinhard had haar arm reeds in den zijne gelegd.

„Ja, toon je verontwaardiging maar, Hedwig, gerust. Ik had je kunnen en moeten schrijven en heb ’t ook willen doen, dui-

zend maal reeds. Maar de brief had je toch nooit kunnen vertellen, wat je slechts uit mijn oogen lezen kunt: in welk een ellende ik me zelf gebracht heb," zei hij fluisterend aan haar oor.

Zij trok haar arm uit den zijne terug. „Toe, val nu niet uit uw rol, meneer Deinhard."

Hij boog heel diep. „We spreken elkaar nader."

Hedwig had zich dadelijk aan den ingang der zaal op een stoeltje neergezet, en wel zoodanig, dat een hoog voetstuk met een marmer borstbeeld van Wagner haar bijna geheel verborg.

Aan de eene zijde der bijna vierkante zaal sloot zich eene soort van apsis aan. Kleine ronde boogvensters met gekleurd glas, die van buiten verlicht werden, brachten een warm, tooverachtig licht in deze ruimte, tegen welker wand een breede met kussens bedekte bank liep en waarin een prachtig orgel en een voortreffelijke Steinway stonden. Een smaakvol bronzen hek sloot dit halfrond van de zaal af. Op ettelijke hooge voetstukken met vazen geurden heerlijke rozen. Jardinières met rozen waren op sierlijke tafeltjes tusschen de kleine sofa's, zetels en stoelen verdeeld.

Nog een geschuif van zetels en stoelen, een fluisteren en ruischen totdat de slepen in rust waren. Toen spannende stilte.

Aan den vleugel maakte de muziekdirecteur eene buiging. 't Was een jong man nog, dien Ribbek's connectiën aan 't hoofd van 't muziekleven der stad gesteld hadden en dien Hedwig waardeerde als een veelgeoefend, fijngevoelig kunstenaar.

De appassionata.

Hedwig trok in haar schoot de ijskoude vingers krampachtig te zamen. Luisteren — slechts luisteren — niet denken, niet achteruit zien.

Maar de tonen ruischten dooreen. De harmoniën losten zich op in een chaos van deinende golven, die kwamen aanstormen. En uit hunne diepten steeg het omhoog, spookachtig, zoet — haar gestorven geluk.

Het sloeg de schoone sprookjesoogen weder op en zag haar aan. En al de heerlijke droomen, die zij gedroomd had — deze zoete droomen van hare liefde, van roem en glans, van een zoo rijk en mooi leven, die stegen weder op....

Zij was de prinses in het conservatorium, koel, voornaam, op

zich zelve. Niet de geestdrift voor de kunst had haar tot de studie verlokt. Het was de bittere noodzakelijkheid die het meisje uit het oude, voorname, maar van lieverlede verarmde huis dwong, zich een bestaan te scheppen. En daar haar spel steeds geroemd werd, daar zij les van de duurste en beste leeraars gehad had en daar haar een ijzeren wil bezielde, geloofde zij aan eene toekomst van eer en glans.

Totdat de groote liefde kwam en haar eene andere kunst leerde. De kunst om met volle handen den schat haars harten, al het goede en schoone, den beminde te schenken.

Daarom had ze haar rokje destijds omgekeerd, zooals ze gekscherend zei, ofschoon haar hart gebroken was.

Eene bekende dame, die als correspondent en secretaresse bij Ribbek aangesteld was, had zich verloofd en bood haar, half in scherts, de betrekking aan. — Ribbek betaalde flink, en de noodige kennis zou zij zich met haar ijzeren vlijt spoedig verwerven.... Van de piano naar de schrijfmachine! Zij had gelachen — afschuwelijk. Maar 't voorstel was toch in haar gedachte gebleven. En toen zij op zekeren avond met haar aanstaande van 't conservatorium naar huis ging, sprak zij hare gedachte uit:

„Weet-je wel, dat het toch iets voor mij zou wezen — trouwen kunnen we nog lang niet. Ik verdien intusschen en spaar en bouw al aan ons kunstenaarsnestje. Wanneer jij maar tot de hoogten van 't ware en edele kunstenaarschap opklimt — ik zou toch altijd slechts een stumperd blijven. En liever niets dan half."

Eerst had hij zich heftig daartegen verzet. — Waanzinnig! Zij zouden dan van elkaar afgaan — hij zonder haar slechts één dag leven en werken — onmogelijk. En zijne godin, de heerlijke, trotsche, in nederigen slavendienst! Maar dan kwam de nuchtere overweging — zij was wel is waar eene begaafde kunstenaresse die zich aan liefde en leven wijdde, maar de artisticiteit, welke de menigte dwong, zou zij toch nooit bereiken. En ter wille hunner liefde wenschte hij 't haar in 't geheel niet toe, daar zij slechts hem moest toebehooren; en zeer zeker zouden zij door deze nieuwe positie des te vroeger hun geluk deelachtig kunnen worden....

Zijne liefde deed haar bijna stikken, toen zij afscheid van elkaar namen. En daarop deze hartstocht ademende, ziekelijk dwepende brieven.

Zij waren voor hare ziel als dauw in de dorheid en leegte, waardoor haar weg nu ging. Maar de brieven kwamen allengs zeldzamer. De taal van den hartstocht werd van lieverlede pathos, dat haar koud liet en soms in opstand deed komen. Totdat de laatste brief kwam — zoo vol leugens en lafheid: hij gaf haar de vrijheid terug. Zij moest niet gebonden zijn. Want wat hij haar in de toekomst bieden kon, was de ellende van een verbroddeld kunstenaarsbestaan. En om haar deze ellende te besparen, ontzegde hij zich liever, zij het met een bloedend hart, haar bezit! —

O, die woordenpraal!

Waarom haar niet ronduit geschreven: Jij bent de keten, die mijne ziel belet, vrij de vleugels uit te slaan.

Maar had zij niet zelf moeten voelen, dat zij n i e t, zooals zij gedroomd en gewild had, zijne muze geworden was, die omhoog hief — doch dat het engagement hem een drukkende last geworden was. Had ze hem niet moeten voorkomen: ik wil je niet aan banden leggen — jouw aard heeft volkomen vrijheid noodig?

Dát was het — haar trots was even diep gekwetst als hare liefde, en de schuld drukte nog altijd op hare ziel.

En nu kwam hij weder. Wat wilde hij van haar?

Hij stond nu naast den vleugel en wel zoo, dat zij zich aan zijn blik niet onttrekken kon.

En zijne viool zong.

Ademloos luisteren rondom. Ternauwernood dat soms de zijde eener japon knetterde. De rozen geurden zoet en zwoel. En de viool weende, snikte, bedelde: geef mij je liefde weer....

Geestdriftige toejuichingen. Deinhard had den strijkstok laten zakken. Zijn gezicht was zeer bleek. Zijne oogen brandden.

„Hemel — was dat een spel! U is ook bleek geworden, juffrouw Jansen. Ja, dat was zoo iets opbruisends, als een hartstochtelijk smeeken, en daarbij zoo fier: — je moet, ik dwing je —" zei de burgemeestersvrouw naast haar.

En Hedwig werd het te moede, alsof zij naar buiten moest snellen en daar haar brandend voorhoofd koelen.

Daar stond Ribbek reeds voor haar — een en al opgewondenheid.

En plotseling boog Deinhard zich voor haar en zei:

„Toe, juffrouw Jansen, toe, begeleid mij 't Largo op 't orgel."

Zij staarde hem aan en een vlammende blos vloog over haar voorhoofd.

Dat verlangde hij van háár. — Juist dát? Het wijdingsuur van haar leven, waarvan zij de herinnering stil weggeborgen had, als 't kostelijkst heiligdom .... Als één rilling voer 't haar door de leden — 't zoete, smartelijke geluk nóg eens te doorleven....

Willoos, als in eene bedwelming, liet zij zich door hem naar 't orgel brengen. Zij voelde zijn mond aan haar oor:

„Weet-je nog, Hedi?"

Zij gaf geen antwoord, alleen hare schouders trokken zich krampachtig samen.

In de zaal werd 't licht zwak. Door de kleine raampjes viel eene geheimzinnige bonte schemering.

Hedwig's ziel had zich van alles losgemaakt en de droom harer liefde omving haar: Een woud in de ontluikende lente. Als zegevanen wapperende, jonge, geurende berken. En de lucht vervuld van gezang en gejuich. Hand in hand en schouder aan schouder schrijden zij voorwaarts in de gouden lichtzee, die den woudweg bestraalt, gehuld in hunne liefde als in een zonnemantel. Hunne zielen vloeien in elkaar, aangevuld tot den bodem met alles wat goddelijk is.

Daar opent zich 't woud. Voor hen ligt één dorp. De klokken luiden ginds. Aan de heggen staan nieuwsgierig loerende kinderen en kakelend pluimgedierte trippelt over den weg.

Uit de kerk stroomt juist de gemeente. En zij staan beiden aan de kerkdeur, totdat het laatste vrouwtje er uit gesloft is. Ten slotte komt de meester van de koortrap naar beneden.

Walter Deinhard neemt zijn hoed af. „Zou u zoo vriendelijk willen zijn, mij uw viool even te leenen?"

Deze kijkt allebei eens aan. En een heerlijke glimlach verspreidt zich over zijn gezicht — twee bevoorrechte menschenkinderen, die gaarne hun gelukzaligheid zouden uitstorten in tonen en God een dankoffer brengen.

Na een poosje komt hij met de viool terug. Ook een cello brengt hij mee, daar hij gehoord heeft, dat de jonge dame 't orgel wil spelen. „Mag ik?" . . . .

. . . .

Welkome schemering omgeeft hen. En Walter Deinhard geeft een accoord aan. Het Largo — het hooglied der ziel, die haar God gezocht heeft en Hem vindt. Zij bidt vol deemoed en vertrouwen: Heer, geef mij Uw vrede. Zij beeft van zaligheid bij 't naderen der Godheid. Zij stijgt en zwelt omhoog, het hoogste tegemoet in een bruisende jubelhymne — —

Het hooglied harer liefde....

En bruisend overmachtig steeg het weder naar omhoog....

Doodelijke stilte — zelfs niet ééne ademhaling hoorbaar.

Met gebogen hoofd, de handen in den schoot, luisterde Hedwig naar de wegzwevende klanken.

Totdat losbarstende toejuichingen haar deden ontwaken. Het electrische licht vlamde weder hoog op.

Alles verdrong zich nu om beiden. Men vond geene woorden genoeg, om den aangrijpenden indruk weer te geven.

Doch Hedwig sloeg de schaamte in 't gezicht. Het was haar, alsof zij heel hare ziel blootgelegd had.

Deinhard drukte haar de hand. Als gloeiend ijzer omsloten haar zijne vingers. En gloeiend stroomde het door hare aderen, haar bloed ruischte.

Nu ging ze als in een droom door den avond heen, zonder weerstand zich aan de betoovering zijner nabijheid overgevende.

Men zei haar allerlei vleiends. De „schrijfmachine" was door de kunstenaresse verdrongen. Alle menschen schenen als 't ware in Zondagsstemming, als verheerlijkt door het schoone. Ook mevrouw Ribbek drukte haar veelbeteekenend de hand.

En voor haar zweefde het geluk op gouden wieken en zag haar aan met stralende oogen:

„Wat draal-je? Weet-je dan niet meer, hoe vurig zijne lippen kusten. Zijne armen zijn sterk, zij dragen je over de platheid en nuchterheid van je bestaan naar een rijker, mooier leven. — Wat, geloof-je niet, dat je ziel, omdat zij nu ééns bedrogen is geworden, nog eens het heilige liefdesfeest zou kunnen vieren? — Gekkin, zou de man, die de mooiste vrouwen aan zijne voeten zag, tot je terugkeeren, wanneer hem niet berouwvolle, warme liefde daartoe dreef?"

Hedwig voelde, hoe zijn blik haar volgde, elke lijn harer ge-

stalte naging, hoe die zich in hare trekken boorde, haar blik opving, om in de diepten harer ziel te lezen. Wat zij sinds lang dood gewaand had, wilde zich baan breken en als vuur zegenrijk door stof en asch heenbreken — de liefde.

Haar wil, die zijne sterke hand verstikkend op de vlam wilde drukken, werd zwak en wankelend....

Eindelijk het gewoel en de onrust van 't heengaan.

Hedwig was de eerste die naar buiten ijlde, zonder afscheid.

Boven den tuin der villa welfde zich de nachtelijke hemel. Blauw-zwart. Als uitgeknipt hing de maan zonder stralen met blauwe en violette weerkaatsingen als een zilveren horen in het duister van het wolkenruim. En Venus schoot trillende bliksemstralen.

Met koele vingers streek de nachtwind haar over de heete oogen. Zij haalde diep adem, alsof zij al dien nevel, al die doffe verdooving uit hare ziel wilde wegspoelen. Weder vrij worden.... weder zich zelve zijn....

Daar knarste naast haar 't zand.

„Mag ik je thuis brengen, Hedwig? Of dacht-je, dat ik je zoo maar los zou laten?"

Deinhard stond naast haar.

„Wat wil-u nog van mij?" Hare stem was rauw.

Zwijgend deed hij 't hek open en liet haar er uit. En zwijgend schreden zij minutenlang de straat over. Boven hen ritselde het in de verwelkte bladeren der boomen.

„Wil-je me aanhooren, Hedwig?" begon hij eindelijk.

Zij knikte.

„Ik was destijds waanzinnig, Hedwig, toen ik je liet gaan, toen ik toegaf, dat jij je weg zoudt zoeken, die je moest voeren van dien, welken onze liefde ons aanwees. Met de groote, stille kracht van je wezen groeide je onder geheel andere levensvoorwaarden op, dan waarin wij ons thuis voelen. Je wilde onze liefde een offer brengen, Hedwig. Maar dat offer was eene dwaling. Wat mij ontbrak van stond af aan was jouw krachtige persoonlijkheid, die mij meesleurde en toch zoo'n wonderbaarlijke rust in mijne ziel goot, en jouw blik en jouw glimlach, die zeiden: Moed — voorwaarts! Twijfel, dat akelige gevoel van onmacht, kwam over mij. In stille schoonheid straalden voor mij de hoogten

der kunst als de eeuwige toppen der gletschers — ik lag aan hun voet met gebroken kracht. Elke streek was mat en kleurloos, alle klank was in mijne ziel weggestorven. Mijn weg eindigde in troostelooze middelmatigheid — een kapelmeestersbaantje ten slotte.... En aan deze ellende zou ik vastketenen, jou, die, om niets half te zijn, den strijd met de ruwe nuchterheid op zich nam. Je brieven waren lief en vriendelijk, maar ik verlangde naar den vuuradem van den hartstocht, die mij uit mijne kleinmoedigheid moest losrukken en omhoog voeren. ‚Is hare ziel reeds in het alledaagsch proza verdronken?' vroeg ik mij zelven in grooten angst af. En de ijverzucht sprong op: „Is haar de parvenu, de heer des huizes, misschien niet dierbaarder dan jij?"

„Deinhard," viel ze hem in de rede. Zij bleef staan en zag hem met verontwaardigden blik aan.

„Vergeef me — ik wilde je niet vernederen. Maar moest hij genieten, waarnaar ik smachtte — de welluidendheid van je stem, den blik van je mooie, heldere oogen, de reine, stille kracht van je persoonlijkheid."

Een hoogmoedige glimlach gleed over hare lippen.

„Wat raas-je op dien man, dien je niet kent en niet begrijpen kunt! Van hem heb ik de kracht geleerd die je in mij roemt, en in mij blijft voortgroeien: helder in 't leven te zien en de vreugde in dit leven te behouden, als het mij stuk geslagen mocht worden. De koopmansziel, zooals jelui kunstenaren van de trotsche hoogte uwer verbeelding de mannen van de nuchtere daad zoo gaarne noemt, die millioenen bijeen gewroet hebben, heeft voor zich zooveel oprechte levensvreugde weten te vergaren, bezit zulk een roerend kinderlijk verlangen, tot de hoogten der menschheid op te klimmen. Ik heb ondervonden, hoe rijkdom een zegen worden kan. En ik vereer den man, die rusteloos en waarlijk niet alleen voor zich zelven verder arbeidt. Aan zijne edele gezindheid, die ik honderdvoudig heb leeren waardeeren, moogt gij niet tarnen."

Hij greep hare handen.

„Lieve hemel, laat het zoo zijn, Hedi — wat gaat mij ook die man aan, die toch niets voor je kan of mag zijn. Ik wil alleen je liefde weder, die ik in een oogenblik van waanzin van me af-

geworpen heb. Je weet niet, wat ik al die jaren om deze laffe zwakheid geleden heb. Maar ik mocht niet bij je terugkomen, zoo lang ik mij niet tot het ware kunstenaarsdom opgewerkt had. Laat ons nù onzen weg verder samen gaan, Hedwig. Vergeef me. Leg je gezegende handen op mijn voorhoofd."

Op hare lippen lag het: holle woorden — je beliegt nu jou en mij. Wat je van daag tot mij aantrekt, is slechts een vluchtige liefdesroes....

Zij schudde 't hoofd met een treurigen glimlach.

„Tusschen onze beide werelden ligt een afgrond."

„Onze groote liefde overkluist dien. Ik draag je er over, Hedwig."

Zijn arm plooide zich om hare leest. Zijne lippen spraken dicht aan haar oor. Zij voelde het trillen zijner hand, die hare vingers omspannen hield. De zalige tijden harer jonge liefde stegen op, groetten, wenkten. Eens, tweemaal waren zij de straat, waarin Hedwig woonde, op en neer gedrenteld.

Vermoeid bleef zij voor de huisdeur staan.

„Laat mij!"

„Een woord slechts, Heddy —"

„Ik kan niet...."

Zijne borst ging zwaar op en neer.

„Hedi, ik moet morgen vroeg weg. Toe, laat me niet zonder een woord van hoop heen gaan. Bezin-je, laat de nacht je zeggen, wat mijn woorden niet vermogen: — dat het zonder jou geen leven voor mij is."

Hij wilde haar naar zich toe trekken, maar zij maakte zich heftig los en ging.

Sleepend kropen de uren van dien nacht voor haar voorbij, terwijl zij nog aangekleed op de canapé lag, met het gezicht in de kussens; iedere zenuw trilde in den strijd, dien vurige, smachtende wenschen, dien de hartstocht der zinnen streed met het nuchter, overwegend verstand en den reinen, trotschen wil....

Toen de ochtendschemering hare eerste, grauwe schaduwen door 't venster zond, stond Hedwig op. Hare ledematen waren koud en zwaar. Zij stak een licht aan en keek in den spiegel. Spookachtig dook haar gezicht in den flikkerenden lichtschijn op, grauw, de oogen diep omschaduwd. En zij zag de als een spinneweb zoo fijne

lijnen in 't voorhoofd en om den mond, zij zag hier en daar zilver in 't haar. —

En zij knikte, terwijl een treurige glimlach door hare oogen lichtte — „nu is 't goed!"

Toen ging ze naar haar schrijftafel.

„Voor het geluk, dat gij mij aanbiedt, ontbreekt mij één ding: vertrouwen. Gij zult uw weg zonder mij makkelijker en gelukkiger gaan en mij later danken, dat ik u voor eene dwaling behoed heb. Vaarwel! Hedwig Jansen."

Zij sloot den omslag, kleedde zich uit, en een zware, looden slaap legde zich op hare ziel.

Toen zij later dan anders 't kantoor binnentrad, kwam haar een der heeren tegemoet: de chef had reeds naar haar gevraagd.

Zij vloog naar den telefoon.

„Meneer Ribbek — ik ben hier."

„Wat heeft u gedaan, juffrouw Jansen! Hier zit een terneergeslagen man. Mogen wij niet langs 't kantoor voorbij komen, wanneer ik hem naar den trein breng?"

„Neen, ik kan hem alleen gelukkige reis wenschen."

„Juffrouw Jansen, wat moet dat beteekenen?"

„Dat ik uw schrijfmachine wil blijven."

„Lieve hemel, juffrouw Jansen, daar ben ik u dankbaar voor. Apropos, die brief van gisteren is toch nog niet verzonden."

„Neen."

„Best. Ik geef de vrouw 60 gulden 's maands, totdat ze een zeker bestaan heeft."

„Ik dank u, meneer Ribbek."

„Gekheid, blijf maar mijn rechterhand en mijn geweten — klaar!"

Daar buiten baadde zich 't landschap in de zon. De boomen gloeiden als fakkels. Stralend leven, gulden glans — doch slechts klatergoud, dat elke windvlaag kan wegblazen. Zoo ook zou 't geluk verwaaien, dat hij haar aangeboden had.

Haar behoort de bescheiden gewone dag toe, het stille genoegen. En terwijl een onbeschrijfelijk weemoedig glimlachje om hare lippen speelde, streek zij stil en zacht over de schrijfmachine.

DE ZONDEN DER VADEREN.

Naar CARL BUSSE.

„Liesbet! Kind! Kom eens even hier! Waar zit-je dan toch?"

De blonde huisheer en gebieder duwde de keukendeur open. Daar stond zijne vrouw, met half opgestroopte mouwen, aan de blank geschuurde houten tafel, met een rasp in de eene en het harde brood in de andere hand. En of ze er ook levendig tegen protesteerde — met één ruk sloeg hij zijn arm om haar leest en trok ze in zijn kamer mee. Amper kon zij 't dienstmeisje nog de noodzakelijkste aanwijzingen geven.

„Zoo! Ga nu eens hier zitten! 't Pronkjuweel in de keuken zal wel voor 't eten zorgen. En al wordt het ook niet zoo goed als anders — ik heb je nu noodig. Je moet me met raad en daad bijstaan."

Toen vergat ze in een oogwenk haar keuken. „Felix!" zei ze verschrikt en trok de linkermouw weer naar beneden.

„Nou, nou," troostte hij half lachend, „'t is geen doodwond, hoor!" En plotseling bleef hij voor haar staan.

„Ik geloof dat we oud worden, vrouwlief! Al zie-je 'r ook nog zoo goed uit en ben-je pas vijf en dertig! En ik, wat mij betreft, ga voor geen sterveling op zij! Maar ik heb daar iets ondervonden.... kijk, daar doet m'n hart me zeer van. Hoe oud is Hedwig?"

„Hedwig?" Daar begreep ze niets van. „Zestien! Dat weet-je toch!"

„Hm! Dat is 'n presentje van een dochtertje, hoor! Ik sta daar straks in mijn kamer, de gordijnen zijn opgehaald, en ik zie de post aankomen. Niets bijzonders. De besteller doet het tuinhekje al dicht, maar loert toch nog altijd naar de vensters; wel vrindje, denk ik .... anders heb-je altijd zoo'n haast! Mooi, hij gaat verder, komt terug, zoekt in zijn tasch en schudt het hoofd. Op eenmaal komt Hedwig het huis uit, met de groote schaar in de hand. Zij wil rozen afsnijden .... De beide ellenlange vlechten schuiven heen en weer en 't neusje gaat in de frissche lucht te gast.

Mijn brievenbesteller heeft ze amper gezien — of flap, daar gaat hij 't hek om. Weer die schuw loerende blik naar onze ramen; ik ga wat verder de kamer in, en dan duwt hij 't meisje ijlings wat in de hand.

Zij wordt purperrood; zij aarzelt; ze wil 't niet aannemen. Maar de oude zondaar trekt een guitig gezicht en weet haar te overreden. Daarop laat je dochtertje de schaar naast haar vallen, bukt zich, dat de blonde vlechten haar rechts en links langs 't bloedroode gezicht bengelen, en laat dan met goochelaars-behendigheid iets in haar zak verdwijnen. De brievenbesteller haalt lichter adem en maakt, dat hij wegkomt.

Nu opgepast, denk ik, en let verder op mijn dochtertje. Haar gezicht blijft vuurrood. Daar zij nu eenmaal de schaar in de hand heeft, gaat ze ook werkelijk naar de rozenstokken. Maar gejaagd, haastig .... en telkens weder een snelle greep in den zak. De vingers trekken steeds snel terug, alsof 't daar binnen brandde.

En daarop — plotseling — als de wind 't huis weer in. Maar voor ze haar kamer bereiken kan, heb ik ze in de gang te pakken.

,Ach .... pa ....' zegt ze en wil voorbij. Maar met een greep heb ik ze bij haar oorlapje. ,Excusez, mademoiselle.... heb-je 'n oogenblikje?'

,Wat is er dan?' vraagt ze. En het oorlapje gloeit.

,Mij even gezelschap houden, kindlief!' Dit zeggende schoof ik haar in mijn kamer. Hier heeft zij bekend .... met het slechtste geweten der wereld. Het huilen stond haar nader dan 't lachen, maar de Eva's-dochter huichelde daarbij verwonderde onbezorgd-

heid. Ja, 't meisje wilde 't gesprek nog een anderen loop geven: ik had immers nadrukkelijk beloofd, dat zij rozen mocht afsnijden.

„Tien voor een, kindlief! Heb-je die voor je vriendinnen noodig? Niet? Heb-je 'r daar veel van?"

‚Hoe bedoelt u dat, pa?' En rukt aan de eene vlecht.

‚Veel vriendinnen, meen ik. Correspondeer-je met al die meisjes?'

‚Alléén met Lina Thiel!' Nu kunnen de sluizen nog slechts met moeite de tranen, die voor den dag willen komen, tegenhouden.

‚Zoo. Dan is die brief in je zak ook van Lina.... Thiel, hé?'

Snik op snik.... ‚Ach dat.... dat....' En met een laatste poging om het te ontkennen: ‚Ik weet niet wat u bedoelt.... wat meent u dan, pa?'

‚Den brief, meisjelief. Je hebt daareven toch een brief gekregen?'

Nu brak de zondvloed los. Ze wist in 't geheel niet, wat dat voor een malle brief was.... en zij had hem ongelezen in 't vuur willen gooien.... en op school doen ze allemaal zulke gekheid! Het was om iemands hart te breken. Maar als barbaarsch vader liet ik haar niet los, totdat mij het corpus delicti onder nieuwe tranen en bezweringen uitgeleverd was.

„Het adres was prachtig. ‚In handen!' Driemaal dik onderstreept. ‚Mejuffrouw Hedwig Eijsen, alhier!' Drommels — mejuffrouw nog al! Dat klinkt deftig! —

‚Laat me je nu eens goed bekijken — eene deftige juffrouw, een jonge dame. En ik de gelukkige vader van zoo'n wonder!'

Het wonder zag me met een blik aan — nu, waar die van den stervenden gladiator letterlijk niets bij is. En toen ik 't epistel in beslag nam, zakte het heelemaal in elkaar. Het was —

Ja, vrouwlief, 't was de eerste echte liefdesbrief aan je dochter — —!"

Hedwig Eijsen had daarstraks niet erger kunnen blozen, dan het nu hare moeder deed.

„Nu geen mallepraat, hoor man!" zei zij vrij heftig. En toen hij eenvoudig de schouders ophaalde, voer zij heftig uit:

„Daar moest men dien brutalen bengel toch eens eventjes over.... Ongeloofelijk, zoo'n verregaande brutaliteit!"

„Och kom!" Hij lachte. „Hier is de brief. Ik was eerst bijna

zoo woedend als jij over dit in lichte laaie staande gymnasiastenhart, dat, ‚van de innigste liefde verteert' — woordelijk, Liesbet. Na 't lezen heb ik 't voorwerp van die innige vereering eens heel barsch aangekeken. En toen werd het mij zonderling te moede. Ik heb toen voor de eerste maal in ons kind het zelfstandige wezen gezien, de jonkvrouw, de vrouw. Dat is een zonderling gevoel — niets prettig, hoor! Want daardoor viel er plotseling een slagboom tusschen mij en mijn kind. En ik heb schuw verder gelezen. Totdat ik een paar woorden in den brief vond — die zoo heerlijk mal en zoo echt en.... Maar luister zelf liever eerst. De jongen schrijft: ‚Is het werkelijkheid, die mij tot den gelukkigste der stervelingen zou maken, of is het slechts een heerlijk droombeeld mijner fantasie.... ook in uw oogen meende ik nu en dan den lichtstraal te ontdekken, die mij belooft, dat uw hart niet gevoelloos blijven kan!' Wat zeg-je daarvan, Liesbet? Wat zeg-je van dit vuurwerk, waartoe ons kleintje aanleiding gegeven heeft?"

Liesbet had echter haar evenwicht nog niet teruggevonden.

„De komische zijde snap ik er nog niet van. Waar zit Hedwig nu?"

„Ik heb ze naar haar kamer gezonden. Daar zal ze haar vonnis afwachten!"

„Mooi! Ik zal ze eens onderhanden nemen. Den bengel laat ik aan jou over. Me dunkt, 't beste was, dat je den brief aan den rector van 't gymnasium ter hand stelde en ook zijn vader er mededeeling van deedt."

„Neen!" antwoordde Felix Eijsen kortweg en sneed met eene handbeweging elke poging af. „Van daag niet en morgen niet en — heelemaal niet. Daarvoor heb ik je ook uit de keuken gehaald. De jongen heeft 't hart van den man bezwaard. Bij mij is weder een liefde uit mijn lentetijd ontwaakt, die in den herfst een schrikkelijken dood vond. Hou-je bedaard — zij ontneemt je niets."

Hij pakte den blanken koperen riggel van het venster.

„De eerste bloesems," zei hij, „moeten afvallen, en dat is maar goed ook, opdat de anderen krachtiger worden en de vruchten rijpen. Maar men herinnert zich die later soms plotseling, in hoofdzaak met een vroolijk lachje, soms ook met een tikje voorbij-

gaande smart. Den verdroogden cotillon-ruiker van je danslesliefde heb-je destijds ook in 't huwelijk meegebracht. Welnu, kort en goed: ik denk daarbij aan een geschiedenis, die mij zelven overkomen is.

Ik was zestien, zeventien jaar, gymnasiast, en erg ongelukkig. Sedert eene maand droeg ik staande boorden, handschoenen en ver uitstekende manchetten. Want sedert eene maand was ik verliefd. Mijne goede moeder verwonderde er zich wel over, dat de zolen mijner laarzen, niettegenstaande zij met olie ingesmeerd waren, zoo snel sleten, maar zij vermoedde niet dat ik urenlang voorbij de woning der beminde op het afschuwelijkste plaveisel heen en weer drentelde, om slechts een blik van haar op te vangen.

Zij heette ook Hedwig. Hedwig Korner. De breede vlechten een paar maal om 't hoofd gelegd, niet zoo los vliegend — een fijn, lief meisje. Nog staat ze me helder voor oogen in haar donkerblauw kleedje. Als zij haar mofje in de hoogte hief, alsof zij zich een oogenblik 't gezicht wilde warmen, was zij om te stelen. Ik kuste haar dan ook wel duizend maal — namelijk: in mijn droomen en verbeelding.

Officieel was er maar één op de hoogte van mijne liefde: de trouwste kameraad, dien ik bezat. Hij placht zich diets te maken, dat hij de verstandigste van ons beiden was, maar hij ging toch door dik en dun met mij. Toen hij eens beweerde, dat Hedwig afgebeten nagels had, kwetste hij mij doodelijk. Spoedig nam hij echter rouwmoedig zijn beschuldiging terug: de nagels waren eenvoudig kort afgeknipt. ‚Je begrijpt .... van wege 't pianospelen.' Maar ook deze pleister sloot de wonde niet geheel.

Wanneer men dat alles hier zoo vertelt, neemt men onwillekeurig een licht ironischen toon aan. Dat is valsch .... eigenlijk is 't ook dom. Ik behoef je toch niet te zeggen, hoe veel ik van je hield en steeds houd. Nu ja, poesje .... trek nu maar zoo'n boos gezicht niet. Maar die jongensverliefdheid, of je 't gelooft of niet, overviel me als een storm, schudde me heen en weer, liet me niet los. Het heeft me wis en zeker later dieper gepakt, maar ook stiller. Natuurlijk heeft de geheel ontketende, voor de eerste maal terdege losgebroken jongensfantasie daar flink meegedaan. Maar lijdt de ingebeelde zieke niet evenzeer als de werkelijk

kranke? Is hij niet ongelukkig, die zich ongelukkig voelt? Die overdrijving en dweperij van destijds zijn lang voorbij. Die sterven aan zich zelve. Maar geleerd heb ik uit dien tijd, dat er toch ook veel reinheid, geloovigheid, idealisme in die belachelijk overdreven omhulling schuilt of althans schuilen kan.

Om nu echter op de hoofdzaak neer te komen: natuurlijk was ik met droomen alléén niet tevreden, maar koesterde ik den gloeienden wensch, met mijne aangebedene in aanraking te komen. Ik wilde haar zeggen, dat er een wereld van genegenheid in mij leefde, en dat zij 't middelpunt dezer wereld was. Ik wou haar om een samenkomst smeeken, om haar voor te stamelen wat ik gevoelde. Ik wilde ook in haar oog dezelfde vlam zien, en met een langen kus zouden wij elkaar eeuwige trouw zweren. Zij moest mij zekerheid geven, dat zij op mij wachten wou.

Alles rein, ernstig, eerlijk.... de reinheid van een jongenshart is zoo schoon en roerend.

Gustaaf Vlaanderen, de boezemvriend en koele berekenaar, ging alles na en zei:

‚Cijfers zijn nooit je vriendjes geweest, Felix! Op je 19e of 20e je toelatingsexamen, op je 25e ben-je doctor en op je 28e in elk geval je bruiloft. Dus heeft Hedwig Körner nog twaalf jaar voor de boeg.'

Ik beaamde dit ten volle. Maar zoo groot was mijne liefde en verlangen, dat ik na een hevigen zielestrijd besloot tot de theologie over te gaan.

‚Dan bespaar-je al twee jaar aan de studie,' berekende mijn vriend. De zaak was dus in orde.

Maar steeds gloeiender werd mijn wensch, Hedwig Körner zelve te spreken. Misschien had ze wel liever een doctor of een rechtsgeleerde? En toen ze me eens vriendelijker dan gewoonlijk scheen te groeten, sloegen de vlammen boven me uit. Een lange krijgsraad.... Er viel niet veel te beslissen. Want nog daargelaten, dat ik in de kleine stad een jong meisje welstaanshalve niet op straat mocht aanspreken — zou mijn hart eerder met mij tegen een vier-en-twintig ponder zijn losgetrokken, dan tegen het blauw japonnetje.

Wat bleef mij dus over? Haar te schrijven! Makkelijk gezegd.

Zeker, den brief zelf kon ik makkelijk op 't papier brengen, maar wie gaf hem haar in handen? Daar werd heel wat over gepraktizeerd. Drie dagen later fluisterde mij Gustaaf in 't oor, dat de vraag opgelost was.

Hij had — zonder namen te noemen — onzen Don Juan uitgevorscht, over wien 't praatje liep, dat hij met meisjes van de H. B. S. en van minder hoogere scholen gelijktijdig briefwisseling hield. Gustaaf had hem moeten beloven dat hij hem trouw in zijn wiskunde zou bijstaan — en toen had deze Casanova zich over hem erbarmd en zijn geheim verraden. Baranowski, de brievenbesteller, was zijn vriend. Hij stopte den jongen meisjes de liefdesepistelen heimelijk in handen. Maar daar deze postillon d'amour een man van eer was en als beambte geen geld aannam, moest men hem een glas bier aanbieden. En hoe meer glazen bier hoe liever!

Wij hebben toen heel wat weken ons zakgeld opgespaard. We hebben geen duit uitgegeven voor schriften, pennen en boeken. Wij hebben voor één gulden een verzameling postzegels verkocht, die onder vrienden wel een rijksdaalder was. Wanneer Baranowski geen onverzadelijke Moloch was, dan moest ons vermogen voldoend zijn.

Het was een herfstdag, toen ik den brief schreef. Ach, in gedachte had ik hem al wel duizendmaal geschreven. Maar toen hij nu op 't papier moest, schenen de heilige bronnen, die anders zoo gevloeid hadden, plotseling te zijn opgedroogd. Niets scheen mij gloeiend en mooi genoeg; geen woord kon ik vinden dat mijn vurig hart in zich gedragen had. Ten slotte had ik een epistel te saam geknutseld, dat ik zorgvuldig in 't net overschreef. Eén enkele volzin was daarin, die mij in geestdrift bracht: de rhetorische vraag, of het werkelijkheid dan wel een zinsbedrog mijner hopende fantasie was, dat haar oog bij mijn groet gestraald had.

Precies als tegenwoordig, schijnen toch dergelijke schoonklinkende volzinnen, uit slechte romans bijeengebracht, elken jongen te bekoren.

Toen Pan Baranowski, de brievenbesteller, zijn namiddagsbestelling had afgedaan, — zoo omstreeks vier uur — vingen wij hem op.

‚Leelijk weertje, directeur.... echt onpleizierig! Regen, regen, regen.... Net weer om een pierenverschrikkertje te nemen.'

Je ziet, we gingen met duivelslist en onder het masker van onschuldige burgers met ons slachtoffer te werk.

‚U moet ook al heel koud en moe zijn, hé?.... Heb-je geen trek in 'n slokje of een glas bier?'

En verlokkend wenkte de kroeg. Nog weerde zich de brave man. ‚De dienst, jonge heeren, de dienst! Al moet ik ook eerst om zes uur weder op 't postkantoor zijn. — !'

Daar hadden wij duivels dit zieltje al. Weinige minuten later zaten wij in een rookhol en bestelden een glas bier. Doch nog geen woord van den brief. Toen — tegen de kou — een borrel. Spraken over koetjes en kalfjes, zoo als de ander. Driemaal keek Baranowski naar de klok; driemaal wisten we hem te bewegen om niet op te stappen. Er kwamen nieuwe glazen, en telkens, tegen de kou, een pierenverschrikker! Na 't vierde werd de man vroolijk en drukte ons de hand. ‚Zeer veel jaren,' riep hij geroerd, ‚woon ik al hier in de stad! Maar nooit heb ik geweten, dat ik er zooveel vrienden telde!' Daarbij gaf hij me telkens een tikje op de schouders. Ik dacht aan mijn doel en liet me alles welgevallen. Ook Gustaaf was de hartelijkheid in persoon. Maar 't ergste was, dat we moesten meedrinken. Anders wilde hij ook niets meer. Dat was zoo tegen vijf uur. Tegen zes uur hadden wij broederschap gedronken en schoven zalig alle drie met neerhangende hoofden als rijpe korenaren in den wind. De besteller deed verhalen en versprak zich daarbij aanhoudend; Gustaaf stond elk oogenblik stil en liet zich leelijk over de leeraars uit! En ik prevelde maar altijd door: ‚Hedwig.... Hedwig.... Hedwig....'

Toen Baranowski eindelijk naar 't postkantoor ging, om de avondbestelling te beginnen, lag mijn brief in zijn tasch. ‚Mijn leven heb ik voor je over, vriend,' had hij gezworen. Nog van avond heeft de jongejuffrouw Hedwig den brief, o, ik ken ze wel.... veel geluk, vriendje! O, o, die vrouwen, die vrouwen!'

Hij liet ons aan ons lot over en stapte — alsof hij de sporten van een ladder op moest. Doch wij liepen door regen en duister, en de hemel boven ons was grauw en troosteloos, en wij waren er slecht aan toe.

Laat mij zwijgen over de volgende uren. Gustaaf viel totaal af; doch ik hield me goed. Nabij het huis van Hedwig verwachtte ik den nieuwen vriend. Hij klauterde nog altijd de sporten der ladder op. Aan den brief moest ik hem nog even herinneren. Toen werd hij echter pas ferm! ‚Laat dat maar aan mij over,' bulderde hij.... ‚Hedwig alléén zal den brief in handen krijgen.' En zegevierend loopt hij 't huis in. Om mij was alles aschgrauw. Mijn hart klopte hoorbaar.

Ik voelde, dat alles misliep. Hoe dat allemaal samen liep, weet ik niet meer. Heel precies heb ik 't nooit vernomen. Natuurlijk maakte Baranowski malle bokken. Hij gaf de courant af en fluisterde het dienstmeisje toe, dat hij Hedwig even spreken moest. Het meisje deed die boodschap ook, maar ongelukkigerwijze was vader Körner in de kamer. Deze kwam nu zelf naar buiten; Baranowski wilde toen heenglippen, maar de oude heer pakte hem vastberaden bij een zijner glimmende uniformknoopen. Er ontstond eene heftige woordenwisseling, waarbij de besteller in edele geestdrift van zijne vrienden sprak, den brief verdedigde als de leeuwin haar jong, luid zwoer, dat hij nooit 't geheim verraden zou, maar het even luid met elk woord verried, totdat hem de barbaarsche vader mijn stijlproduct ontrukte en daarbij nog dreigde, hem bij de postdirectie aan te klagen. Dat was voor den armen kerel te veel. Ziedend van toorn en woede, sloeg zijne slecht beloonde menschenliefde plotseling geheel om. ‚Je bent mijn vriend niet, o neen!' riep hij mij nog van buiten toe.... ‚Je hebt een ambtenaar zoeken om te koopen!' En in een stormmarsch vloog hij de straat op, terwijl achter hem de aschgrauwe avond zich verborg.

Dat ik dien nacht kón inslapen, was alleen de schuld van het drankoffer. Den volgenden dag, toen ik 's middags thuis kwam, zei mijn vader: ‚Is het werkelijkheid of een zinsbedrog mijner fantasie, dat jij je schoolwerk regelmatig maakt? Ik zou je dat ten sterkste aanraden. Oefen voortaan je briefstijl alleen maar in epistels aan ooms en tantes. Je tante Ottilie zal daar heel wat schik in hebben! En dan maak-je je ook tevens niet belachelijk!'

Daar zat ik op de puinhoopen van Carthago. Ik ben 's avonds weggeloopen en wilde eerst niet naar huis terug. Ik schaamde

me vreeselijk. Diep-ongelukkig was ik. De ingewikkeldste zelfmoorden bedacht ik. Ik vereenzelvigde mij met de romanhelden, die hunne ziel uitstortten. ‚Hij was trouw tot in den dood. Zijne liefde stierf, en toen wilde ook hij niet verder leven!' Zouden latere geslachten niet zoo over mij spreken? En wanneer de beminde, wanneer de hoonlachende, wreede vader mijn dood vernam!!

Dat alles stelde ik mij voor. Maar ik was ook daarbij volkomen eerlijk en diep, grenzenloos ongelukkig. Misschien leed ik destijds meer dan later toen de fantasie minder weelderig en de draagkracht grooter was. .

Hedwig Körner keerde van toen af 't hoofdje om, als we elkaar tegenkwamen. Zij kon het mij maar niet vergeven, dat ik ook haar tegenover haar vader in een moeilijk parket gebracht had. Baranowski trok een vervaarlijk gezicht als hij mij in 't oog kreeg. In schaamte en spot eindigde mijn eerste liefde — dat is de schrikkelijkste dood. En alles kwam hierdoor, dat wij dien besteller zoo terdege gevoederd hadden. Een paar glazen minder — wie weet, of ik dan geen theologie was gaan studeeren en of dan niet mijne vrouw in plaats van mijne dochter Hedwig zou geheeten hebben.

Zie-je, Liesbet — daar dacht ik nu zooeven aan. En daar ik onthouden heb, hoe het mij te moede was, zal de brief hier stil verdwijnen. Waarom den misdadiger zóó te vernederen? Ik zei immers al, dat er in de bespottelijk overdreven inkleeding toch al zoo veel reinheid, vertrouwen, begeestering, idealisme steekt. En men weet nooit, of men, wanneer men 't eene doodt, in de jonge ziel ook niet een van deze treft. Derhalve niets geen ruchtbaarheid. Alleen den besteller zal ik bij gelegenheid onder 't oog brengen, dat hij niet als postillon d'amour aangesteld is. Wat zeg-jij daarvan, Liesbet?"

De wolken op haar voorhoofd hadden zich verdeeld.

„Moet-je dan altijd gelijk hebben, Felix?" zeide zij. En toen lachend: „Zoo wreken zich de zonden der vaderen. Wat je ouden heer overkwam, wordt jou nu thuis gebracht!"

„Met dit onderscheid, dat o n z e Hedwig nog geen blauw kostuumpje draagt," knikte hij. „Het zou haar goed staan. Ach, aan de kinderen telt men zijne jaren. En zoek nu 't kind eens

op. 't Meisje zucht en schaamt zich en is misschien even ellendig en ongelukkig als ik het toen was. Ga naar haar toe; wie weet of zich in dit uur niet jelui geheele latere verhouding tot elkaar beslist. Spreek haar liefderijk toe. Tot nu toe was-je moeder, maar van heden af moet je moeder én vriendin tevens zijn!"

Maar dat alles voelde zij oneindig beter, dan hij het zeggen kon.

„Vriendin," sprak ze half bij zich zelve. Na een poosje: „der zestienjarige dochter. Ben ik daar niet te oud voor, Felix?"

Toen boog hij de armen achteruit, alsof hij haar wou omvangen en opheffen.

„O jou!" Net kon ze nog lachend de mouw naar beneden trekken en uitwijken. Maar voor zij de deur opendeed, zeide zij:

„'t Is toch goed, dat Baranowski de opdracht zoo slecht ten uitvoer bracht. En de jongen — eigenlijk ben-jij nog altijd de jongen van destijds gebleven, Felix!"

---

jaargang.

HET LEESKABINET

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

Maart 1903.

MET PLATEN.

LEIDEN.
L. VAN NIFTERIK Hz.

Ter aankondiging ontvangen boeken

Sedert 1 Februari 1903.

Schijn of wezen, (overdruk uit De Nieuwe Gids). Haarlem, A. E. van der Heyde.

De Natuur, afl. 2. Utrecht, J. G. Broese.

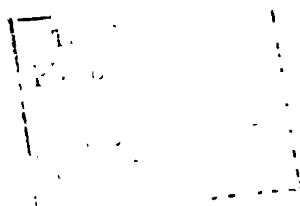
Runenschrift, naar E. Werner. Arnhem, P. Gouda Quint.

Den Gulden Winckel, No. 1. Baarn, Hollandia-Drukkerij.

☞ **Aan H.H. Uitgevers wordt beleefd verzocht, bij de toezending hunner werken ter beoordeeling, tevens de prijzen te willen opgeven.**

Alle Correspondentiën betreffende de Redactie moeten worden gericht tot den Heer JOHAN GRAM te 's-Gravenhage.

Ongevraagde bijdragen, die niet worden opgenomen, zullen ...eruggezonden worden, tenzij de frankeerkosten door den ...r bijgevoegd zijn.

MARIA STUART.

SCHOTSCH ATHENE.

DOOR

E. HULST.

(Met twee Platen).

Mine own romantic Town.
Sir Walter Scott.

Nooit te vergeten dagen hebben wij doorgebracht tusschen de Schotten in hun fantastische hoofdstad, waar omheen lochen en rotsen, kasteelen en ruïnen, lieflijke landschappen en groote bosschen elkander afwisselen.

Veel anecdoten hebben de Schotten ons verteld — deels verzonnen, deels werkelijk gebeurde grappen.

Van den werkman, die boven op de tram zijn krant zit te lezen terwijl hij naar zijn werk rijdt, tot den „hoogen" Schot, bezoeker van de hotels in Princesstreet, allen hebben iets stoers en iets gemoedelijks tevens. Zelfs Edinburg, het prachtige, wijd vermaarde Edinburg, maakte op ons den indruk van wereldstad èn provincie-stadje tegelijk.

Trotsch als een hooglander, ja, trotsch als een Schot. Bij al hun eenvoud hebben de Schotten een sterk ontwikkeld gevoel van eigenwaarde; hun schilderachtige hoofdstad noemen zij niet alleen het juweel van het Vereenigd Koninkrijk, maar de fraaiste

stad van Europa. Zij vergelijken haar op gezag van Byron liefst met Athene, in de vaste overtuiging, dat Edinburg de kroon der overwinning wegdraagt en Athene zich door de vergelijking wel zeer gevleid mag achten.

Kan van den Acropolis of burcht van Athene vermeld worden dat deze reeds in 1582 vóór Christus werd gebouwd, geen nood, meent de rechtgeaarde Schot, het kasteel van Edinburg doet zeker niet onder in belangrijkheid of in schilderachtigheid voor den burcht van Athene!

Bewaart Athene in zijn Acropolis zijn schoonste monument, het kasteel van Edinburg bewaart in zijn veste Schotland's dierbaarste kleinooden: de tastbare bewijzen van zijn vroegeren roem en glorie, de herinnering aan éigen nationaliteit en éigen vorsten.

Kan Athene trotsch wezen op zijn prachtig paleis aan den voet van den Lycabettus, met zijn verrukkelijk porticus van Pentelisch marmer en kostbaar versierde vertrekken, de Schot voert u fier naar zijn Holyrood, het paleis van Maria Stuart, het historisch kasteel, dat zijn vele ronde torens nog altijd statig ten hemel heft naast de steile donkergroene rotsenmassa's, welke Edinburg tot die eenig fantastische stad maken en waaronder Lionhead — de rots die een reusachtigen, in steen gehouwen leeuw gelijkt — de aandacht telkens opnieuw weer tot zich trekt.

Edinburg, heel Schotland is somber-fantastisch. Het is als de Lionhead: schrik-aanjagend, angstwekkend, wanneer dichte nevels, grauw en grijs, zich om hem sluiten — als de Lionhead, wanneer de avondzon hem doet glanzen in wondere pracht, in hemelsch licht, en de illusie vertelt van avonturen, van sprookjes, van geheimzinnige gebeurtenissen bij tal....

Edinburg, met vriendelijke welwillendheid aanstippend dat Athene ook een Universiteit heeft (in 1836 gesticht en het schoonste moderne gebouw met eene bibliotheek van meer dan 28,000 boekdeelen), wijst u op zijn Universiteit, waarvan colleges in 1583 zijn geopend en tal van professoren een wereldberoemde bekendheid genoten.

De eerste steen van het tegenwoordige gebouw werd in 1789 gelegd, de bibliotheek bevat ver over de honderd vijftig duizend deelen.

Edwinburg is aan de zuidzijde van de golf der Forth op drie, door groote bruggen verbonden heuvelrijen, gebouwd. „Attica" is daarentegen gelegen in een vlakte aan de Noordzijde van de golf van Egina — doch de omgeving van de beide wijd beroemde hoofdsteden stemt hiérin weer wonderlijk overeen: Edinburg ligt tusschen tusschen twee rivieren (de Esk en de Almond) ongeveer een uur van de havenplaats Leith; Athene zetelt tusschen de beide rivieren Ilissus en Cephessus, ongeveer anderhalf uur van den Piraeus, zijn haven.

De oude muren, waarmee Hellas' hoofdstad onder de Turksche heerschappij omringd was, zijn voor en na geslecht sedert in 1835 de zetel des bestuurs van Nauplia naar Athene werd verlegd; prachtige nieuwe straten zijn aan de noord- en westzijde van den Acropolis aangelegd, de Minerva- en Marktstraat zijn er voorname van; doch geen enkele van deze kan wedijveren met Edinburg's Princesstreet, rijk aan prachtige gebouwen, lieflijke tuinen, heerlijke vergezichten en trotsche standbeelden.

Met hun „Scott Monument", een juweel van Gothische bouworde, eeren de Schotten hun grooten schrijver waardig. Jammer, dat de man zelf bij zijn leven veel ontberingen heeft gekend.

Ook voor Burns, die even als Walter Scott zoo gaarne van Edinburg zong, hebben zij een monument gesticht:

„Hiér zwelt der welvaart gouden vloed, de handel doet àl leven,
Dáar heeft der bouwkunst nobele moed, de schoonste werken [reeds gegeven.
Hier troont Rechtvaardigheid, met zwaard en hooggehouden schalen,
Dáar zal Geleerdheids arendsoog, de wetenschap met licht omstralen."

Burns en Sir Walter Scott! Beter nog dan in steenen monumenten leven zij voort in de harten der Schotten, ja men krijgt bijna geen gids in handen, of men vindt er een gedichtje in van een van beiden. Op die ongezochte wijze leeft heel Schotland met zijn dichters voort. De meer beschaafden spreken gaarne en zeer veel over hun schrijvers en de literatuur in het algemeen.

Niemand, en vooral geen kunstenaar, moest verzuimen dat

heerlijke Edinburg te gaan zien, zoo reizen hem mogelijk is.

De Princesstreet en heel Edinburg is een eden, een plek om te mijmeren en te genieten, te fantaseeren en te dichten, ons hart aan louter schoonheid op te halen. Breng een enkel zonnig morgenuur door in de tuinen of op de hills, rijd boven op een tram of een highland coach die heuvelstad door, ga verder langs al die romantische kasteelen en ruïnen! Het vroolijke reisgezelschap wekt u op, ge voelt u sterk worden in de heerlijke frissche lucht — ge kunt den blik niet afhouden van al die kleurenpracht! Zoudt ge willen gaan droomen of denken? ge kunt het niet: altijd zijn het weer die fijne, zachte teer-heldere kleuren, die u als aanspreken en uw volle aandacht vragen.

Werpt de zon haar laatste stralen op den Lionhead, waarvan de lijnen steeds onduidelijker te herkennen worden, schittert Venus als avondster boven Holyrood, dan is het of de geest van Schotland's meest bekende koningin: Maria Stuart om haar kasteel waart, dat nu, verlaten van zijn vorsten, tot een ruïne wordt. Er is in het oude gedeelte der stad geen straat, welke historische herinneringen mist.

Vooral de geschiedenis van Maria Stuart is ten nauwste met die van Edinburg verbonden. Zoo werd zij op Juni 1567, als gevangene van hare eigene onderdanen, door Edinburg gevoerd, waar de lagere klassen haar, de lichtzinnige, wispelturige en diep ongelukke vorstin, hun verachting en verontwaardiging op de ruwste manier toonden. Met gehavende kleederen, het mooie gezicht door stof en tranen ontsierd, reed ze als een ten diepste vernederde vrouw tusschen de Graven van Mort en Eton door het gedrang der verwoede volksmenigte en kwam in de diepste ellende aan in een huis in de Highstreet, waar ze een tijdelijk onderkomen vond.

Het is een somber aantrekkelijk gezicht, als de nevel steeds dichter trekt om het koninklijk Holyrood, het voorvaderlijk paleis van Maria Stuart, waarin zij, de in Frankrijk opgevoede negentienjarige weduwe van Frans de Tweede van Frankrijk, zich niet thuis kon gevoelen, en waarin tusschen haar en den Schotschen Hervormer John Knox de hevigste tooneelen zijn voorgevallen; het heerlijk koningsslot, waarin moord, verraad en overspel wer-

den beraamd of bedreven door een jonge vrouw, die, ware zij beter opgevoed geworden, tot grooten zegen van haar volk had kunnen wezen, want Maria Stuart was niet alleen bekorend mooi, zij had ook een helder verstand en een warm hart; maar aan het hof van Catharina de Medicis was eer het kwade ontwikkeld en het goede verstikt.

Het kasteel van Edinburg op de greenstone rots (445 voet boven de zeeoppervlakte) waar Maria Stuart's eenige zoon Jacob de Zesde geboren werd, en Holyrood, haar ander paleis in Edinburg, bezoekt men dus niet zonder een gevoel van weemoed en medelijden. Al wat hier gezondigd en geleden heeft is heengegaan, maar de geest is gebleven, en de mond van elke nieuwe generatie spreekt van de daden en het leven van Mary Queen of Scots. Bijna alles, wat men ziet en waarvan men als vreemdeling in Edinburg hoort, heeft betrekking op „Our Queen Mary", het is of alle Schotten, mannen en vrouwen, één verlangen bezielt: haar fouten te vergeten en haar lieflijkheden in herinnering te brengen. Als kalme Hollander staat men eenigszins verbluft bij dat enthousiasme; maar al mag men de Hollandsche „kalmte" nog zoo goed te pakken hebben, een onuitsprekelijk genot is het in The National Gallery voor een meesterstuk van Rembrandt te staan (een geschenk van den heer Mac Ewan).

Het schilderij, dat in April 1902 in The National Gallery kwam, is uit Rembrandt's besten tijd, het midden der zeventiende eeuw, het is een vrouwenportret dat men houdt voor de beeltenis van H. Stoffels, de vrouw die in Rembrandt's leven een groote, zij het dan ook geen zeer schoone rol heeft vervuld. Ook op dit portret trekt ze niet aan door schoonheid of zedigheid, maar zij is zoo natuurgetrouw weergegeven, dat de bezoeker, evenals voor de Rembrandt's in het Rijksmuseum te Amsterdam, ontroerd voor de schilderij blijft staan, als bevond hij zich plotseling en onverwacht voor een brok werkelijk leven.

Als men uit The National Gallery komt en den blik richt op den beroemden Calton hill, ziet men het onvoltooide monument voor de soldaten van Waterloo; het maakt een dwaze vertooning.

Edinburg echter had er geen geld genoeg voor en was te trotsch om het door Glasgow te laten voltooien.

De eerste Zondag, dien men in Edinburg doorbrengt, wordt natuurlijk gebruikt voor een bezoek aan St. Giles-kerk. Moge de bezoeker wat ouder zijn, dan ik was, toen ik er voor het eerst kwam, en moge hij geen te groote verwachting hebben van de „stemming" bij den dienst.

Prachtstukken van reuzen-Highlanders kwamen statig in hun uniform binnen — reeds opgewacht echter door lichtzinnige juffertjes, en het werd een ergerlijk wisselen van knipoogjes en lachjes, zoodat de heilige St. Giles op eens iets kreeg van een liefst te vermijden rendez-vous plaats.

Max O'rell vertelt in zijn geestig boekje „Friend Mac Donald", veel van het Schotsch karakter. Dat zijn boekje waar is en volstrekt niet overdreven, mogen we aannemen; want zelfs in Schotland vond het genade, terwijl toch dikwijls de personen, die beschreven zijn, het allereerst klagen over gebrek aan gelijkenis.

Max O'rell heeft den Schot goed gepakt en op humoristische wijze geeft hij tal van Schotsche anekdoten en karaktertrekken weer.

Godsdienst en whisky zijn twee hoofdzaken in het leven van den Schot en komen dus in Friend Mac Donald dikwijls ter sprake. Zoo vertelt O'rell hoe hij, door een vriendelijken Schot in de omstreken van Edinburg uitgenoodigd, met ingehouden adem bleef staan voor een schilderij op de logeerkamer. En geen wonder! Het schilderij stelde voor: Het Laatste Oordeel; aan God's rechterhand zat allereerst John Knox, dan volgden Robert Burns en Sir Walter Scott, voorts een eindelooze stoet van brave menschen, die, zegt O'rell, waren ze in hun wereldsche kleedij afgeschilderd, zeker Schotsche kleeren en plaids zouden gedragen hebben. Verder — maar op eenigen afstand, John Wesley en een aantal welbekende Engelsche heiligen, en voorts.... niemand meer!

Maar dat was nog niet alles: aan de linkerhand zag men een aantal pausen tusschen lieden van allerlei slag, vreemdelingen natuurlijk.

O'rell riep dadelijk zijn gastheer, om hem te verwijten dat zij, Schotten, zonder iemand te waarschuwen, of iemand verlof te vragen, op de beste plaatsen waren gaan zitten, met uitsluiting van de geheele arme buitenwereld.

Heeft de Engelschman dus al het koninkrijk der hemelen voor zich veroverd en beschouwt hij dit als zijn onbetwistbaar eigendom — de Schot heeft er voor zich zelf de beste plaatsen in verzekerd.

De Schot is practisch.

Daarvan getuigt ook het volgende staaltje.

Bij een groote kerkeraadsvergadering waren achttien predikanten de gasten van een voornaam Schotsch heer. Volgens de gewoonte kreeg ieder der gasten een bijbel en een flesch Whisky mee naar bed; één echter riep den knecht en gaf zeventien bijbels terug: „De jongste onder ons zal uit dien eenen bijbel voorlezen, breng dus voor deze zeventien bijbels liever zeventien flesch whisky."

Een oude Schotsche dame gelastte haar tuinman het gras te maaien:

„Maai het kort af, Donald," zeide ze, „denk er om dat een duim naar onder evenveel als twee duim naar boven waard is."

Toen het werk klaar was gaf de goede vrouw Donald een glas whisky, maar nadat hij er den kop had afgedronken, hield hij op, en haar het glas voorhoudend, zei hij: „Vul 't bij, mevrouw, vul het bij, één duim naar boven is zooveel als twee naar den bodem."

Van de Schotsche vrouwen zegt O'rell veel goeds: „Zij zijn uitstekende huisvrouwen. In haar vrijen tijd teekenen of schrijven zij, en maken zich vertrouwd met de sociale, godsdienstige en politieke aangelegenheden van den dag.

„Zij richten vereenigingen op ter ondersteuning der behoeftigen en geven concerten ten voordeele van ongelukkigen. Zondags onderwijzen zij haar kinderen of armen uit den bijbel; de ongetrouwden wijden zich aan de gemeenschap...."

Vergelijk dit nuttige en bedrijvige leven met dat in provinciaal Frankrijk, waar ieder in zijn eigen familiekring zit vastgeklonken, en waar overigens de tijd wordt besteed aan vogels

in kooitjes, aan het opzeggen van pater nosters en het babbelen over zijne buren.

In Parijs is te veel leven en beweging en in de provincies te weinig. Al het bloed stroomt naar het hoofd en het lichaam verkwijnt en verstijft. Het hapert er niet — den hemel zij dank — aan geest of geld, maar aan het nemen van initiatief.

* * *

Huwelijksplechtigheden zijn in Schotland even eenvoudig als practisch en waardig; noch priester noch ambtspersoon hebben zich er mee te bemoeien. Ge neemt God en uw vrienden tot getuigen. Den laatsten stelt ge uwe liefste voor, zeggende: „Ik neem Mary tot mijn vrouw"; het meisje van haar kant zegt: „Ik neem Donald tot mijn man," en daarmee is de zaak klaar. (Het spreekt vanzelf, dat ge de kerk er in kunt halen, zoo ge dit wenscht).

De Schot houdt deze huwelijksplechtigheid in haar treffenden eenvoud zeer hoog. Zij is voor hem een heilig sacrament. Het is slechts na een langdurig overleg dat hij tot den heiligen staat van het huwelijk ingaat; en de wet, bekend met de wijsheid en standvastigheid van den Schot, heeft niet gedraald aan deze soort verbintenissen haar sanctie te verleenen en ze dus goed te keuren.

Hoe gemakkelijk het huwelijk ook moge zijn te sluiten, de Schot gaat er daarom toch niet spoediger toe over. Jonge paren zijn vaak jarenlang verloofd voor zij er aan denken den gewichtigen stap te wagen.

* * *

Een reis naar Schotland en een verblijf in Edinburg is niet duur, het laatste vooral in Juli niet, wanneer de studenten naar huis zijn en men voor billijken prijs mooie kamers kan huren (van tien tot vier gulden per week bij voorbeeld).

„Trips" door de hooglanden zijn nog al kostbaar; de highland-hotels moeten het van de enkele zomermaanden hebben en vragen dan ook enorme prijzen. Retour eerste klasse Rotterdam—Leith

koet ruim veertig gulden; van Leith tot Edinburg komt men voor enkele stuivers.

In 't zuidelijkst deel der stad, waar over het algemeen de middenklasse haar verblijf houdt, zijn de meeste kamers te huur, in lange breede straten en flinke huizen. De benedenverdiepingen zijn er alle tot winkels ingericht en de bovenétages als woonhuizen verhuurd.

Zoo'n bovenhuis bestaat gewoonlijk uit drie verdiepingen en wordt dan meestal door zes huisgezinnen bewoond; iedere familie heeft een zestal ruime kamers, een badkamer enz. De huizen zijn van zandsteen gebouwd en zoo goed ingericht, dat men van onder-, boven- of zijburen volstrekt niets hoort.

Het bezichtigen der heerlijke musea en paleizen behoeft den bezoeker weinig te kosten, zoo hij zich een gedrukt gidsje van vijf cent aanschaft, waarin de vrije dagen zijn opgegeven; ook is een ieder even welwillend om te raden, terwijl huurkoetsiers den vasten prijs noemen en naar geen fooi talen.

Welk een schitterende tegenstelling met onze immer op fooien loerende knechten en koetsiers. Ja zelfs al heeft men bij ons, zooals in het Panopticum, een vrij hoog entrée betaald, dan wordt er meestal nog naar uw handen gekeken om een f o o i, en zéér zeker indien ge uw paraplu in de gang hebt gezet.

Dit ziekelijk fooienstelsel maakt het reizen in ons land voor ieder onaangenaam en houdt, mèt de hooge prijzen, welke dikwijls aan afzetten doen denken, menig bezoeker terug.

„Als ik je bedot met de aarpels, dan heb i k immers de scha, want je komt niet terug en 't is dus voor éénmaal...." Was èlke Hollander zoo oprecht wijsgeerig als deze boer, — dan zou onze handel in het buitenland opbloeien, en onze naam weer alom een goeden klank verkrijgen.

VADER EN DOCHTER.

DOOR

ANNA WAHLENBERG.

Toen er gebeld was voor 't middagmaal en de kinderen zich naar de huiskamer spoedden, vonden zij die ledig. Moeder was nog niet uit de keuken gekomen, en vader konden zij buiten in den tuin zien staan, druk met den knecht sprekende. Hij moest van de aanlegplaats gekomen zijn, zonder dat zij hem bespeurd hadden. Maar dat hij al in de kamer geweest was, merkten ze onmiddellijk, want in 't kozijn lagen de drie nieuwe Tennisballen, die hij beloofd had, in de stad te zullen koopen.

En zij vlogen er dadelijk op af, om den aankoop in oogenschouw te nemen.

De roode bal was mooi, de blauw-wit gestreepte nòg mooier, en de heel grijze gewoon en om niets van te zeggen.

„Ik neem den blauw-witte," besliste Kees met het recht van den oudste en sterkste.

„Ja, maar ik wil 'm ook hebben. Ik zal pa vragen, of ik hem mag nemen," zei Alice, de tienjarige met de mooie oogen en de kleine witte tandjes.

Maar Paula, de veertienjarige, stond een weinig achter de anderen. Waardoor 't nu kwam, is moeilijk te zeggen, maar broer en zuster waren haar altijd vóór.

„Me dunkt," zeide zij, „dat moesten we aan pa overlaten om ze te verdeelen zooals hem goed dunkt, want we kunnen toch alledrie den blauw-witten bal niet krijgen."

Nu, de anderen konden de billijkheid van dit voorstel niet loochenen, en derhalve werd na wat gebrom besloten, dat zij vader zelf de zaak zouden laten beslissen.

Men ging aan tafel en Alice en Kees spraken over het Tennisveld, dat verlegd zou worden. Maar Paula had zulke hevige hartkloppingen, dat zij geen woord kon spreken, en het was haar niet mogelijk, aan iets anders te denken, dan aan de verdeeling der ballen. Niet, dat zij zich het allergeringste om zoo'n beuzelarij als de kleur van een bal bekommerde, maar de verdeeling zou haar een beslissend bewijs voor iets zijn, waarover zij reeds weken en maanden, ja, 't scheen haar toe: wel jaren gepeinsd had.

Hield vader niet 't minste van haar?

Dacht hij niet meer aan de anderen en gunde hij hun niet het beste?

Dat zulks bij hare moeder 't geval was, wist zij: Alice was moeders lieveling. Zij was ook zoo aanvallig en zoo mooi. En Kees was een jongen en reeds dáárom iets meer, terwijl Paula een heel gewoon meisje was, lang en mager, een beetje onhandig, en met een karakter, dat hare moeder al voor heel lastig hield. Maar wanneer ook haar vader de twee andere voortrok, dàt zou Paula nog veel méér hinderen. Want hém stelde zij boven alle andere menschen. Zijne woorden wogen bij haar tegen goudgewicht op. Hij was knap, hij was goed, hij was krachtig en moedig en bekwaam en kende eigenlijk alles tusschen hemel en aarde.

Wanneer zij met een of ander schoolkameraadje vertrouwelijker werd, placht zij met hém te pronken. Haar vadertje had zijn wedergade niet. En al waren de schoolkameraadjes ook nog zoo mooi, begaafd en rijk, werd ze daarom toch niet wangunstig, want zij had iets, dat al 't hunne overtrof: zij had een vader, met wien geen andere vader te vergelijken was.

Maar was zij nu ook wat voor hem?

Zij wist wel, dat het belachelijk was, zoo op alle mogelijke

kleinigheden te letten, die misschien niet het geringste te beteekenen hadden, maar zij kon het toch niet laten.

Wanneer zij met haar vader ging wandelen en Alice zich plotseling tusschen haar en haar vader drong, zonder dat hij er iets over zei, dan geraakte ze uit haar humeur. Had hij Paula naast zich willen hebben, dan zou hij Alice haar ongepast gedrag wel onder 't oog gebracht hebben. En zij telde na, hoe dikwijls Kees hem 's morgens, wanneer hij naar 't bootje reed, had mogen vergezellen, ofschoon hij volstrekt niet vlugger en flinker in 't afspringen en open doen der portieren was dan zij.

En nu verleden Zondag, op vaders jaardag, had hij toen niet Alice 't hartelijkst gekust en Kees het vriendelijkst aangekeken, ofschoon hun geschenken volstrekt niet zoo kostbaar waren als de hare? Alice had niet half zooveel arbeid aan haar geschenk besteed als zij, en Kees had niet maanden lang zijn weekgeld opgespaard, zooals zij gedaan had.

Het kon wel zijn, dat zij jaloersch van aard was en een lastig karakter had, zooals hare moeder zei; maar welke moeite zij zich ook gaf, het gelukte haar toch niet, zich deze gedachte uit het hoofd te zetten.

Nu ging de deur echter open. Het was vader die binnenkwam. Met iets bedaards in zijn voorkomen, stond hij kloek en statig voor hen en knikte den kinderen, die hem omringden, om hem voor de ontdekte geschenken te bedanken, vriendelijk toe.

„Zoo, zoo," zei hij, „hebben jelui ze al gezien? Neemt ze maar mee en vermaakt je er mee."

Maar toen kwam de vraag, hoe zij verdeeld moesten worden. En ofschoon moeder de soep al opgeschept had, en vader al aan tafel zat, moest de zaak toch dadelijk beslist worden. De ballen werden bij hem gebracht, en zonder ze aan te zien, zou hij ze den een na den ander uit den zak op zijn schoot nemen en daarbij den naam van den ontvanger noemen.

„Alice!"

De eerste bal kwam voor den dag. Het was de blauw-witte. Met een kreet van verrukking werd hij ontvangen.

„Kees!"

Dat was de roode. Kees boog en was tevreden.

Maar toen Paula den leelijken grauwen bal uit haar vaders hand nam, had ze àl hare zelfbeheersching noodig om bij 't bedanken een lachend gezicht te vertoonen.

Zij wist één ding. Zij was er bijna zeker van, dat haar vader in den zak gekeken had voor hij de ballen uitdeelde. Met opzet had hij háár den leelijken grijzen bal gegeven.

Bij het eten was 't haar onmogelijk, te praten en te lachen zooals de anderen, en vader keek haar eenmaal uitvorschend aan.

„Je ziet er uit, alsof je naar een begrafenis moest, Paula," zei hij. „Wat scheelt er aan?"

„Ach, niets," mompelde zij, met den blik op haar bord.

En hare moeder zei, dat zij dikwijls zoo was, zonder dat iemand eigenlijk begrijpen kon, waarom. Men moest zich maar niet om haar bekommeren, dan ging het van zelf over.

En zoo bekommerde zich ook niemand om haar, en werd zij met rust gelaten. Maar na het middageten riep zij Boy, den ouden, langharigen waakhond bij zich, die 't genadebrood bij hen at, om vroeger of later doodgeschoten te worden. Hij was zoo leelijk, dat allen zich schaamden, zoo'n ondier in huis te hebben, en dat niemand naar hem omkeek behalve Paula, die daarentegen de patrijshonden amper streelde, maar Boy liefkoosde en hem overal meenam. Zij was nu eenmaal zóó, dat zij menschen en dingen voor zich zelve wilde hebben, anders stak zij er geene hand naar uit. Daarom liever den leelijken Boy, die alleen háár naliep, dan de rashonden, die iedereen naliepen.

Boy en zij wandelden in den tuin, en op 't grasveld achter het lommerrijke loof wierp zij zich, zoo lang als zij was, op den grond, den arm om den hals van den hond geslagen, 't gezicht in zijn lange haren begraven.

„Boy, boy, boy!" snikte zij, „ik heb geen vriend op de wereld behalve jij. Ach, boy, boy...."

En Boy lekte hare handen en liet ze, zooveel zij wilde, in zijn ruige pels weenen. Maar na een poosje werd hij onrustig. Hij hoorde stappen op 't kiezelpad, en daar zijn reuk hem zei, dat de voorbijganger niemand anders was dan de heer des huizes, liet zijn plichtsgevoel niet toe, een verwelkomend stil geblaf te onderdrukken, hetwelk ten gevolge had, dat de persoon in questie

een blik in 't schuilhoekje tusschen 't prieel en 't hek wierp, om te zien, wie het was, die hem begroette, maar niet voor den dag kwam. En tot zijne verbazing ontdekte hij daar, in welk gezelschap Boy zich bevond.

„Wat voer-je daar uit, Paula?" vroeg hij.

Geen antwoord.

„Kom eens even hier; ik wou je wat zeggen."

Nog altijd diep zwijgen. Zij had niet onbewegelijker kunnen zijn, wanneer zij dood geweest ware.

„Wil-je komen?" zei hij streng.

Toen stond ze eindelijk op met een roodgezwollen gezicht, maar de tranen gedroogd, en met den blik op 't grasveld.

Hij nam haar bij de hand en bracht ze in 't prieel, waar hij zich op de bank neerzette en haar op zijn knie trok. Maar bij dit bewijs zijner teederheid kwamen de tranen weer voor den dag, en snikte zij luid aan zijne borst.

„Wat scheelt er dan toch aan, kindlief? Zeg 't me dan toch."

Maar zij weigerde 't halstarrig. Zij kon 't niet zeggen. 't Was zóo flauw. Hij zou het toch niet begrijpen, en het duurde een langen tijd, gedurende welken hij beurtelings streng en zacht en teeder was, totdat het hem eindelijk gelukte, er achter te komen.

En het relaas kwam er niet vloeiend uit. Hier en daar een woord, dat er al snikkend werd uitgestooten en dat niet makkelijk te begrijpen was. Hoe kon zoo'n groot meisje aan zulke kinderachtige grillen toegeven? Hij moest er werkelijk nu en dan om lachen, zoowel om 't verhaal van Alice's onbescheidenheid, om zich tusschen haar te dringen, als over dat van de morgentochtjes en de verjaarsgeschenken. Maar dat zag zij gelukkig niet, terwijl zij daar lag, met het gezicht in zijn jas verborgen.

In elk geval was het hem duidelijk, dat hij een naar liefde smachtend zieltje voor zich had; en toen de zware biecht eindelijk gedaan was, hief hij haar hoofdje op en kuste haar.

„Eigenlijk ben-je toch zoo'n dom schaap, dat men niet verstandig met je praten kan," zei hij. „Maar ik wil jé in ieder geval zeggen, dat ik je stellig en zeker niet het minste liefheb en geen van de andere boven jou voortrek."

Zij wierp zich met eene onstuimigheid aan zijn hals, alsof zij hem dood wilde drukken.

„En dan moet ik je ook danken, dat jij van je oud vadertje zoo veel houdt," voegde hij er bij.

Hij bedankte háár, omdat ze van hem hield!

Dat was bijna te veel gelukzaligheid. Zij kuste zijn stoppelige wang en lachte met haar stralende, rood gezwollen gezicht, dat zij volstrekt niet meer trachtte te verbergen.

Van dat uur af dagteekende Paula's vriendschapsband met haar vader en ontwikkelde die zich tot eene innigheid, die een helder licht over beider leven wierp. En Paula zocht hem, waar en wanneer ze maar kon. Nu wist zij immers dat zij niet onwelkom was. Hij had haar immers bedankt, dat zij hem liefhad.

Wanneer hij in zijn kamer zat en schreef, kwam zij heel stil aangeslopen en zette zich met hare schoolboeken aan een hoekje der schrijftafel. Nergens viel 't leeren haar zoo gemakkelijk als daar, alhoewel zij heel dikwijls door een of ander praatje verstoord werd of opsprong, om vader een of anderen kleinen dienst te bewijzen. Van nu af liet Paula ook nooit meer iemand zich tusschen haar en haar vader schuiven, en ook voor Kees week zij niet terug. Zelfs wanneer er bezoek was, kwam zij even flink voor den dag en leunde tegen vaders stoel of ging op zijn knie zitten.

Maar hij had er haar immers voor bedankt, dat zij hem lief had. Zij had dus nu rechten. En deze rechten maakten haar vrijmoedig, ja zelfs zóó vrijmoedig, dat moeder er menigmaal boos om kon worden en haar dat ferm onder 't oog bracht.

Paula behoefde zich niet in 't gesprek van volwassenen te mengen. Dat gaf geen pas. Zij moest ook haar vader niet zoo stap voor stap nagaan. Dat werd zoo opdringend. En zij moest zich in 't algemeen niet zoo gedragen alsof zij alle macht en alle invloed in huis had.

Deze terechtwijzigingen hinderden haar terdege, en zij trok zich dan ook dadelijk terug. Maar eenige uren of dagen daarna was dit alles vergeten. Het was ook niet vader zelf, die ze haar gegeven had. En daarna werd ze weer dezelfde. En zij droeg het hoofdje hoog, en haar smal gezicht werd vol en frisch, en 't

moest iedereen in 't oog vallen, hoe zeer het leelijke eendje, dat altijd zoo gedrukt en droefgeestig rondgeslopèn was, veranderd was.

Er verliep een jaar of twee, drie, waarin Paula en haar vader nog als altijd evenveel voor elkaar waren, althans zij geloofde het. Slechts een enkele maal was er eene schaduw tusschen hen geslopen, en dat was altijd daardoor ontstaan, dat moeder op 't een of ander in Paula's toon en houding aanmerking gemaakt had, hetwelk hij, wanneer zijne vrouw het hem naar hàre opvatting uiteenzette, dan in een ander licht zag.

Hij was misschien een weinig te zwak tegenover Paula, dacht hij dan, en hare houding en haar toon waren misschien niet geheel zoo, als voegzaam was. Er bestond misschien gevaar, dat zij zich wat veel ging verbeelden en den vereischten eerbied uit het oog verloor.

En deze gedachten hadden ten gevolge, dat hij menigmaal een weinig barsch en ontoegankelijk jegens haar werd, opdat zij zich niet te veel zou verbeelden. Maar Paula trok zich dat niet al te veel aan. Zij vatte dat als een toevallige kwade bui van haar vader op, doch geenszins als ontevredenheid over hare houding. En voor háár was hij evenals vroeger de onvergelijkelijke. Zij had geene enkele goede vriendin van haar leeftijd. Want zij had daar geen behoefte aan. Zij had immers haar beste vadertje. En geenerlei romantische gevoelens waren nog in haar hartje ontwaakt. Zij vond dat alles beneden zich, want zij wist immers, dat geen man in den zelfden adem met haar vader genoemd kon worden.

Maar op zekeren dag veranderde haar leven plotseling, zonder dat de uiterlijke omtrekken wijziging ondergingen! Het veranderde eenvoudig zóódanig, als een landschap van karakter verandert, wanneer een wolkenschaar aan den hemel alle kleuren dempt.

Zij was eenige dagen uit logeeren geweest en 's avonds laat thuis gekomen, zoodat men nog niet veel met elkaar gesproken had, en ontwaakte nu op een mooien zomermorgen, met de prettige waarwording, weder thuis te zijn.

Het was al redelijk laat. Zij had zich verslapen, en met één sprong was ze uit haar bed, om toch nog tijdig voor 't ontbijt klaar te zijn.

Doch zij was nog niet ver met haar toilet gevorderd, toen zij een wonderlijk rumoer vernam dat van 't voorplein kwam. Het klonk als 't geraas van vele stemmen en velerlei stappen. Maar zij trokken niet verder. Men hoorde ze altijd van dezelfde plek.

Wat kon daar wel aan de hand zijn?

Zij haalde 't gordijn op en keek naar buiten, en in hetzelfde oogenblik was het haar, alsof haar hart van den schrik stil stond.

Op 't voorpleintje stonden hare moeder en haar broer en zuster. Maar zij waren niet alleen. Om hen heen bewogen zich een aantal mannen, die touwen en ladders aanbrachten, en anderen hielden bijlen en zagen in de hand.

Zij wist oogenblikkelijk waar het om te doen was. De hooge, oude eik, die in 't midden van 't pleintje op een begroeiden heuvel stond, deze mooie, krachtige, oude boom, die eeuwen had zien gaan en komen, en op wien zij allen zoo trotsch geweest waren — zou nu geveld worden.

Moeder had er lang van gesproken, dat het gebeuren moest. Hij was een sta-in-den weg voor 't uitzicht op de straat, zoodat men nooit kon zien, wie er voorbijging en eerst wist, wie in huis kwam, wanneer de persoon in questie al voor de deur stond. En vader, die er eerst tegen geweest was, had zich van lieverlede laten bepraten. Hij vond, dat de boom er vervallen begon uit te zien, want de eik had verscheidene doode takken gekregen, en de stam was erg hol. Wanneer hij geveld werd zou men in zijne plaats een vlaggestandaard daar oprichten en zou 't heele huis er veel kraniger uitzien.

Maar van jaar tot jaar was 't steeds bij 't oude gebleven. De kinderen stelden zich in de bres voor den ouden boom en men besloot er niet zoo gemakkelijk toe, hem te laten neervellen. Hij had iets eerbiedwekkends aan zich. Wanneer men er aan dacht, hoe hoog hij boven 't dak van 't huis uitstak, hoe stevig hij zich verhief op zijne knoestige, machtige wortels, die even diep in den grond rustten, als de takken hoog in de lucht zich verhieven, en hoevele menschengeslachten hij ter wereld had zien komen en gaan, dan zette men niet zoo licht den bijl aan zijne wortels. En daarbij was het immers ook een goede vriend, die

het eigen leven meegeleefd had, getuige van al de kleine en groote gebeurtenissen geweest was en evenzoo vele verschillende tonen in den ruischenden zang zijner takken gehad had, als verschillende menschenharten er naar geluisterd hadden.

Paula had zoo menigmaal voor den ouden boom gebeefd en zoo dikwijls was hem uitstel geschonken, dat zij ten slotte geloofde, dat er nooit iets van zijn val zou komen. Maar nu had toch zijn uur geslagen. Terwijl zij weg geweest was, had men zijn vonnis uitgesproken, en daar had men haar gisteravond zelfs geen woord van gezegd.

Aan alle ledematen bevend, trok zij gauw een en ander aan en vloog naar beneden. Zonder dat zij er zich tegen verzette, zou haar oude vriend toch niet vallen. Zij moest tusschen beiden komen! Wie weet!

Maar terwijl zij de trap afholde, hoorde zij krakende bijlslagen, die haar eene rilling over 't lijf brachten. Men was al begonnen met de uiterste takken af te hakken.

Toen zij op de stoep stond, zocht zij met hare oogen haar vader. Ofschoon zij hem van uit haar raam niet gezien had, moest hij er toch zeker zijn.

Maar neen, zij zag hem niet.

„Dat mogen jullie niet!" riep zij den mannen toe.

En daarop voegde zij er op smeekenden toon bij:

„Toe, wacht even, wacht even . . . !"

Aller blikken wendden zich naar haar toe gelijk zij daar bleek en met wijd geopende oogen, verwarde haren om 't gezicht, op den drempel van 't huis stond.

„Niet mogen?" herhaalde hare moeder scherp. „Daarover heb jij toch niet te beslissen!"

„Waar is vader?"

Niemand antwoordde, en zij keek weder naar alle kanten om. Maar toen begreep zij het. Het was hem niet doenlijk geweest, dit schouwspel bij te wonen.

„Ach, wacht, wacht!" smeekte ze nog eenmaal. „Wacht nog maar één oogenblik, dat ik vader vragen kan. Hij wil het zeker niet hebben, als hij er even over nadenkt. Hij heeft het eigenlijk nooit gewild . . . ."

Hare moeder haalde de schouders op, broer en zusje lachten, en de arbeiders glimlachten in hun vuistje. Een van hen, de oude tuinman, was toch niet geheel gevoelloos voor de smart en den schrik, die op haar gezicht te lezen stond, en had medelijden met haar.

„'t Duurt nog een poosje, voor de stam naar omlaag komt," zei hij. „De juf kan in dien tusschentijd naar meneer gaan en 't hem vragen."

Paula vloog de trappen op en was in 't volgend oogenblik in haar vaders schrijfkamer. En daar zat hij werkelijk aan zijn schrijftafel.

„Vader, vader," riep ze geheel buiten adem. „Ach, onze lieve, oude eik! Laat het toch niet toe! Ach, vadertje om mijnentwil...! Ik heb hun verzocht, nog even te wachten."

Hare stem stikte bijna van 't snikken. Maar haar vader was met een gefronsd voorhoofd opgestaan en sloeg met de hand driftig en hard op tafel. Hoe waagde zij het, zich in zijne bevelen te mengen? Het was precies zooals hare moeder zei: zij zou hen boven 't hoofd groeien!

„Wat moet dat beteekenen?" riep hij. „Denk jij, dat je met me doen kunt wat je wilt?"

Zij had dicht bij hem gestaan, bereid hem om den hals te vallen, om nog inniger te smeeken — maar nu week zij oogenblikkelijk terug. Het was alsof een ijzige verkoeling plots tusschen hen ontstaan was.

Zij mocht geen macht meer over hem hebben! Er moest eene grens tusschen hen zijn, die zij niet overschrijden mocht. Er was niets, waartoe hij niet de macht had haar te brengen, wanneer het gold, hem deze of gene vreugde te bereiden. Maar zij mocht niet te ver gaan. Zij mocht geene macht over hem hebben, zij mocht hem tot niets overhalen.

Zóó had hij nooit te voren met haar gesproken.

En deze onzichtbare grens, die zich zoo plotseling tusschen hen verhief, groeide tot iets stoffelijks, dat zich zwaar en donker voor haar uitspreidde, totdat zij 't gevoel had, dat haar dierbare, beminde vader haar ontviel. Zij herkende zijne gelaatstrekken niet meer.

Mogelijk, dat hij nog iets zei, maar zij hoorde niets meer. Zij zag alleen, dat haar vader de kamer verliet, en door de open deur hoorde zij, hoe hij van de stoep, waarop ze daareven gestaan en de mannen verzocht had, even te wachten, vroeg, hoe 't met den arbeid stond en aanwijzingen en bevelen gaf. Hij wilde ook den anderen toonen, dat zij volstrekt geen macht over hem had. Hij was zelf heer en meester in zijn huis.

* * *

Van dezen dag af werd Paula precies als alle andere jonge meisjes. Zij vond goede vriendinnen, en ook de huldiging van jonge mannen liet haar niet koud meer. Hare gewaarwordingen moesten — dat voelde zij — in nieuwe banen geleid worden. Daar, waar ze vroeger onverdeeld heen gegaan waren, was nu eene grens waar ze elkaar afstieten.

Wanneer zij aan 't raam stond en over 't kiezelplein keek, waar niets meer 't uitzicht op den straatweg belemmerde, dacht ze, dat haar vader in eigen persoon degene geweest was, die haar in de wereld geduwd had. De oude eik, dien zij zoo lang gekoesterd en binnen den gezichtskring van hun tehuis gehouden had, dien had hij geveld. Hij had een vrij uitzicht daardoor geopend. Maar om zichzelven had hij daardoor ook een muur opgericht.

Groote vreugde scheen hem de nieuwe vlaggestang, die zoo sierlijk en fier in de lucht stak, toch niet te bereiden. Hij heesch er nooit een vlag aan op. En nooit zette hij den voet op den groenen heuvel, waarop de oude eik gestaan had.

En tegen Paula was hij soms heel wonderlijk.

Wanneer zij over haar werk gebogen zat, had zij menigmaal de gewaarwording, dat hij haar lang bekeek en de blik, dien zij dan ontmoette, was week en onrustig.

Eens, toen ze alleen waren, legde hij zijne hand op haar hoofd.

„Paula," zei hij.

Maar toen zij opkeek, bleef hij lang zwijgend staan, met de hand nog altijd op haar hoofd.

„Paula," herhaalde hij eindelijk, „ik geloof dat je van je ouden vader niet meer zooveel houdt als vroeger."

„O, zeker, vader, hoe kan u zóó iets zeggen?"

En zij sprong op en liefkoosde hem zoo hartelijk mogelijk.

„Niet zoo als vroeger!"

„Zeker wel, zeker!"

Maar hij schudde 't hoofd. En hoe menigmaal ze ook haar „zeker, zeker" herhaalde en hoe teer zij hem ook kuste, toch voelden beiden, dat niet alles gelijk vroeger was.

Zij was reeds op den weg, die van het ouderlijke huis en vader en moeder wegvoert, en er was geen andere weg terug.

EEN ZWARE KOU.

DOOR

BRABANTIO.

Rondom een groote, lange tafel, bedekt met lappen stof en zijde, klosjes garen en platen van de Mode Française, Gracieuse en Bazar, zaten op een morgen een tiental naaimeisjes te werken. De een had een rok, een tweede een costuum, een derde een jacket, een vierde een blouse, elk had wat onderhanden.

Het vertrek was laag van zoldering, lang en smal. De meubileering heel eenvoudig. Aan een der wanden hing een oude Friesche klok, die steeds een half uur later wees dan 't werkelijk was! Daartegenover de „Verloren Zoon" uit het Nieuwe Testament, in eene vuile zwarte lijst, in zijn kleedij een scherp contrast vormend met de kunstproducten van het atelier. De heele derde wand werd ingenomen door een groote, bruin geverfde kast, wier planken volgestapeld waren met allerlei soorten goed. Terwijl de vierde uitzicht gaf op eene kleine binnenplaats, waar een waschkuip stond, een groote bloempot en een hondehok.

Het was een der drukste modezaken van Den Bosch, die de deftigste lui tot klanten had.

De meisjes hadden er veel te doen.

Dien morgen echter was de ambitie bijster klein.

Ze werkten wel, maar lachen en praten deden ze nog meer. Het was namelijk in de kermisweek na „Carneval", de meest gevierde week der Bossche „muggen".

„Zeg, hedde gij gisteren pret gehad?" vroeg er een.

„Nou, poffertjes gegeten bij Consael, en gij?"

„Ik heb de Biograaf gezien; da's prachtig, hoor!"

„Maar ik het Lichtpaleis!" riep een vierde. „Dat moet je zien! Alsof je in den hemel bent!"

„De schele was met een korperaal uit, gisteren, zeg!"

„Wezenlijk?"

„Zeg, schele, hé je 't goed gehad?"

De met dien bijnaam aangesprokene kleurde even, verdraaide hare oogen, zoodat het wit alleen nog zichtbaar bleef en zei toen lachend:

„Nou, lekker zeg!"

Het was geen rei van gratiën, die om die tafel zaten. De een had een hoogen rug en heette daarom „het bultje"; een tweede had rood haar, een derde was als brood zoo mager en had sproeten als een stuivertje zoo groot. Een vierde was scheel, een vijfde door de pokken flink geschonden. Zoo hadden de meesten allemaal wat. Slechts ééne uitgezonderd! Eéne, die den naam der mooie Bossche meisjes hoog, heel hoog hield. Zij zat daar, als een bloem temidden van het onkruid, als een prachtig vogeltje in een kring van grauwe musschen. Een gezichtje, regelmatig rond, met warm getinte wangen, als fluweel zoo zacht! Haren donkerblond en weelderig, zachtglanzend als het fijnste goud. Slank gebouwd en toch gevuld. Vormen, die heerlijk uitkwamen in het nauwsluitend donkergrijs costuum.

Voorovergebogen zat zij te naaien aan een blauwgeruiten rok, die in lange plooien afhing van haar schoot. Toen de meisjes elkaar vertelden van hun kermispret, keek ze glimlachend op, met een vroolijk helderen gloed in de mooie donkere oogen. „Och!" dacht ze, „praten jullie maar! zoo'n pret als ik heb je geen van alle ooit gehad!"

Zij had kermis gehouden met een vroolijken, jongen, rijken snuiter, Robert van Hezik, die in Wolfs caroussel haar had zien

staan, terwijl zij keek vol lust om mee te doen, maar met een leege portemonnaie op zak.

„Kom, rij je mee?" had hij gevraagd. En gereden had zij toen met hem! O, heerlijk! O zoo heerlijk! Wel twintig, dertig malen! Zij had er van gedroomd dien nacht! Den heelen nacht nog had zij doorgereden op leeuwen en op paarden, en in die mooie schuitjes, liggend achterover in de fluweelen kussens.

En na 't verlaten van den caroussel had hij al 't moois haar laten zien, wat er op de kermis was. De Biograaf met al die beelden, of ze leefden! De Reuzendame met een paar beenen, tienmaal dikker dan de hare! Het wonderkind met de twee hoofden, waar zij zoo'n meêlij mee gevoeld had! En dan die wonderdieren, ratten, vreeselijk groot, als honden. En vlooien! Och! zulke mooie, leuke vlooien, die op commando sprongen!

Maar bovenal had zij een groot bord vol met heusche poffertjes gehad en twee stuks wafels, waar zij van verschrokken was, zoo groot! Brusselsche wafels van dertig cent het stuk!

O! Zoo iets heerlijks had zij nog nooit geproefd!

Nog smakte zij met de lippen, nu zij er weer aan dacht.

Nog nooit had zij zooveel gezien en genoten, niet in haar heele negentienjarige leven, zooveel als op dien éénen avond!

Haar ouders toch waren arme lui. Haar vader huurkoetsier, die van zijn zeven gulden er nog twee verdronk, zoodat met de overige vijf de moeder rond moest komen voor drie groote monden en twee kleine nog.

Met kermis liepen ze over de markt, een keer of tien, en bleven kijken voor elke tent en elke kraam, maar gingen er niet in of kochten niet. Ze bleven buiten bij Consael den geur der poffertjes opsnuiven, maar kwamen er niet aan! En gingen dan naar huis ten slotte met een handvol oliekoeken van van Welie!

Zie, zoo was de kermis steeds voor Net geweest. Geen wonder dus, dat nu, nu zoo opeens die tenten zich voor haar geopend hadden met al hun moois en vreemds en heerlijks, zij in den hemel meende te zijn geweest.

Neen, nooit zou zij zoo iets vergeten!

Maar niet alleen het ongewoon genot had zulk een diepen indruk op haar jong, naar levensvreugde smachtend hart gemaakt!

Ook het avontuurlijke, het romantische van het geval had daartoe zeer veel bijgedragen. Het lag in haar karakter, hoewel uitwendig stil en stijf, en kalm en vredig, te dwepen toch met 't ongewone, met iets vreemds, iets buitensporigs.

En dus had zij met dien meneer, jong, knap en vroolijk, rijk en gul, in hooger mate dat alles genoten, dan wanneer zij 't zelfde hadde gehad bijvoorbeeld met haar moeder.

Den heelen nacht had zij van Rob gedroomd. Hèm dankte ze toch die heele pret. Zij was er hem dankbaar, zeer erkentelijk voor. Maar ook trok hij haar aan. Zijn mooie kop was telkens 's nachts verschenen tusschen al die andere visioenen van wafels, wonderbeesten en beelden van de Biograaf. En nu, nu onder 't naaien, zoo gebogen over haar werk en starend voor zich uit, zag zij zijn beeld op eens in heel scherpe lijnen en kleuren. Het was alsof hij werkelijk vóór haar stond. Hij lachte, vleide. Zij zag zijn mooi gelaat, zijn frissche wangen en zijn blonden snor, het krullend haar, de mooie das waarop een gouden speld, zijn helder witten kraag. Hij vleide, liet al lachende zijn mooie tanden zien en stak toen zijn armen uit om haar te omhelzen. Maar Net, als bang voor de andere meisjes rond haar, trok zich terug en kleurde. De japon ontglipte haar handen en viel op den grond. De meisjes, allemaal kijkend, meenden dat ze geslapen had en vroegen om hoe laat zij thuis gekomen was.

Maar het beeld was weg. Toen trachtte zij het terug te roepen voor haar geest. De jonge man, betooverd door haar schoonheid, had haar behandeld als een bloem, als iets fijns, iets teers! Dat was zij niet gewoon! Zij kende geen andere jongens, dan die uit haren stand, die ook wel lachten tegen haar, maar wild en woest, steeds met haar stoeien moesten! Hij stond oneindig hooger dus in hare oogen, geleek op diamant, die anderen op tin.

En hoe eenvoudig nog en goedig was hij ook daarbij. Zij had maar dadelijk gewoonweg Rob moeten zeggen, zooals hij Netje tegen haar! Alsof zij zijns gelijke was!

Maar zie! Daar zag zij hem weer!

En nu opeens nam hij haar in zijn armen, en drukte ze tegen zijn borst en zoende, zoende ze wel twintigmaal.

Zij lachte; zou het uitgeschaterd hebben van plezier als zij

alleen gezeten had. Nu boog zij zich, al lachende, nog dieper over haar naaiwerk heen, terwijl een hevig rose blos haar wangen, hals en nek kleurde.

O! als haar moeder 's avonds iets gezien had! dacht ze bij zich zelf. Want moeder Overmans was streng op het punt van lieven, minnen, vrijen. Zij zou ze aan de haren mee naar huis getrokken hebben.

Toen met een ruk als 't ware, onttrok zich Net aan al dat denken, peinzen en droomen. Ze lichtte het hoofd omhoog en keek glimlachend weer den kring der meisjes rond.

Deze hadden steeds maar doorgepraat. De „Juffrouw" lag te bed nog. Het was pas half negen. Zij hadden dus vrij spel. Met Netje moeiden ze zich weinig. Op Net, te zeer begunstigd boven hen door de wisselvallige natuur, waren ze jaloersch en konden haar niet uitstaan.

Hadden ze iets geweten van de kermispret met Rob, zij zouden ze geplaagd, gesard, gescholden, uitgelachen hebben! En zonder twijfel 't dien dag nog aan haar moeder hebben gaan vertellen!

„Zeg," zei het bultje, „ik ben gisteren bij van Lier geweest!"

„O, ja!" riepen ze allen toen.

En Netje ook.

„Och, toe, vertel eens!"

„Was het mooi?"

„Nou!" En toen vertelde het bultje van een meisje, een arm, maar heel mooi meisje, dat in kennis kwam met een baron, die schatrijk was en onmiddellijk dol op haar verliefd werd. Hoe 's meisjes vader, een arme schoenlapper, er tegen was, dat 't meisje vrijde. — Hoe de baron toch aanhield — en haar schaakte — en ten slotte trouwde! En verder, hoe ook de vader en de moeder en de zusters van dat meisje allemaal daardoor gelukkig werden!

„Neen, maar!" dacht Netje toen opeens, terwijl nog heviger blos dan straks haar hals en wangen tintte. „Neen, maar! verbeel-je, dat ook zoo iets met mij gebeurde! O je!"

En terwijl de meisjes schertsten met 't verhaal, bracht zij de handen voor de oogen, om des te beter in dien droom te kunnen zien.

„O! dat die Rob.... op mij verliefd is, ook, — da's zeker! Hoe zoende hij me niet, wel honderd keer!

En mooi?

Ben ik dat ook niet?

Zei hij niet telkens ook, dat ik het mooiste, knapste meisje der heele stad ben?"

En op dat ééne oogenblik herinnerde zij 't zich lachend, hoe dikwijls heeren en jongens, tantes, neven, enzoovoort gezegd hadden, dat zij zoo knap was. Nu, nu voelde zij 't opeens, al blozend, wat het zeggen wou, mooi, en knap te zijn!

„O God! Verbeel je, dat hij eens met mij trouwde!

„Ik mevrouw van Hezik!

„Mooi en fijn gekleed!

„Een prachtig huis!

„Drie, vier dienstboden!

„En vader en moeder stilletjes samenwonen, ook in een mooi huis! Vader niet meer op den bok! Ha! Ha! De zusjes, allebei chic gekleed, op kostschool!

„En wat zouden zullie (duidend op de kameraadjes) nijdig en afgunstig zijn! Als spinnen! Ha! Ha! Ha!"

Zoo ging zij lachend voort, met denken. Vaag, heel vaag had zij zoo reeds gedacht van de eerste kennismaking af met Rob.

In het naar geluk en rijkdom snakkend hartje had die gedachte des avonds al reeds post gevat. Maar diep, heel diep. En langzaam, langzaam was ze omhoog gekropen, totdat bij het verhaal van de komedie ze plotseling met geweld omhoog gestegen was, en heel haar ziel en al haar hersens in beslag genomen had. Zij had 't genot geproefd. Het smaakte heerlijk. Ginds lokte het in volle kracht. — Een weg lag voor haar, aan welks eind een zonne scheen, verblindend licht. Zij duizelde, maar voelde zich toch aangetrokken.

Rob, Rob alleen, kon haar er henen leiden.

Ach, werd 't maar gauw acht uur van avond!

Hij had beloofd om klokslag acht present te zijn.

En de meisjes lachten, naaiden, schertsten verder, vertelden elkaar van Tewe, Berner en het Rad van Avontuur, maar Netje luisterde niet meer. En werkte ook niet meer.

Haar geest, haar ziele zweefden hooger, hooger op, langs ideale banen, waarvan het middelpunt was.... Rob!

* * *

Twee dagen later, 's avonds, het was al elf uur, zat moeder Overmans nog op. Vader ronkte reeds in de bedstee; de beide kleine meisjes sliepen al van acht uur op den zolder.

Zij zat aan de ongeverfde, ruwe tafel, nadenkend droevig voor zich uit te staren.

De maar half opgedraaide petroleumlamp wierp een rossig bleek, spookachtig schijnsel door het geheel vertrek: over den rood plavuisden vloer, langs de lange platte pijp der kachel, op de oude rieten stoelen, langs de kaal versierde wanden.

Eentonig tiktakte een wekkertje op een plank nabij de bedstee, samen met het snorken van den man de sombere stilte brekend.

Moeder droeg een vuil wit jak en een korten blauwen onderrok. De beenen waren bloot tot boven de enkels. De voeten staken in oude sloffen.

Het gezicht bleekgrauw en vol met rimpels, had een breede kin, die uitsprong en op wilskracht duidde. De onderlip hing dik en zwaar omlaag. Grijsachtig haar donsde op de bovenlip.

Van een Venus of een Juno had zij niets. Integendeel, ze was leelijk en had iets heksachtigs in haar figuur. En niemand zou gezegd hebben, dat deze vrouw de moeder was van het mooie Netje. Plagers hadden dan ook meermalen aan Overmans gevraagd, of hij wel eerlijk aan dat mooie kind gekomen was.

Dien avond zeker was zij ver van schoon. Haar oogen puilden uit en waren rood van 't huilen. Haar onderlip hing zeker nog een centimeter lager dan gewoonlijk. Iets vreeselijks, dreigends sprak uit heel haar wezen, als uit een onweerswolk, die onheil broeit!

Zij wachtte op haar dochter!

Een buurvrouw had dien avond 't haar verteld, hoe Netje kermis had gehouden in plaats van over te werken, zooals zij moeder had wijsgemaakt. De buur had haar verteld voor zeker,

dat Net van avond voor den derden keer al uit was met dien bekenden meisjesgek, Robert van Hezik.

Zij had het niet kunnen, niet willen gelooven. Maar de buurvrouw had het heilig haar verzekerd. Vreeselijk verschrikt was ze. Alsof haar een emmer ijskoud water plotseling over 't bloote lijf gegooid was! Want zoo iets had zij nooit zich kunnen denken van haar kind!

Zij was, hoe leelijk ook van uiterlijk, inwendig toch eenvoudig, braaf, goedhartig.

Een vrouw, die stipt haar plichten steeds waarnam, en die het zich tot levensdoel gesteld had, hare kinderen netjes en fatsoenlijk op te brengen. Ondanks haar armoe en haar zorgen, meende zij daarin tot dusver geslaagd te zijn. Helaas! Het was niet zoo!

Haar dochter had haar belogen!

Haar dochter ging den weg der zonde op!

Zij kende Robert van Hezik, een rijken koopmanszoon, een nietsdoener, die tijd en geld zoek bracht in koffiehuis en danszaal. En die de meisjes naliep, alle mooie meisjes uit de stad. Dat hij ook een oog geslagen had op Netje, knap en lief, kon zij wel begrijpen! Maar dat Net hém te woord gestaan en gevolgd had, zij, haar dochter, neen, dàt begreep zij niet!

Zij was een domme vrouw, geheel onontwikkeld, die nooit iets van de wereld had gezien, nooit iets had opgemerkt dan hetgeen in eigen, kleinen kring was voorgevallen.

De emoties van den hartstocht had zij nooit gekend. Nooit van haar leven was zij aangekeken of bewonderd door de mannen. En wederkeerig had zij nimmer iets voor hén gevoeld. Om óók getrouwd te zijn, had ze Overmans genomen, die haar vrijde om haar spaarbankboekje, waarop drie honderd gulden stond. Zoo waren zij getrouwd en leefden stil en sober: hij steeds uit van 's morgens vroeg tot laat soms in den nacht; zij tobbend, maar voortslovend, zonder blik op 't geen er voorviel rondom haar of in de wereld. Tevreden, kalm, bedaard. Vol liefde voor haar kinderen, die, zoo meende zij, ook passieloos, bedaard en kalm het leven zouden doorgaan, groeien en bloeien, even stil en ongemerkt als zij!

Maar nu! Ach! Hoe was haar dochter afgeweken van die

rechte lijn, die zij zich ook voor haar had voorgesteld, die lijn, heel stil zich bewegend, onopgemerkt door 's werelds drukte.

En nu, de buren spraken er over! Vreeselijk was 't! Ach, liever 't zwaarste leed had ze doorstaan dan dit beleefd! Beleedigd was ze in haar moederlijk vertrouwen, in haar trots, in haar ouderlijk ontzag. Belogen was ze, getrapt in haar gevoel van fatsoenlijkheid en eer, het eenige waar zij als arme vrouw aan hechten mocht.

Haar bloed had gekookt toen zij 't vernam, haar armen hadden zenuwtrillingen gevoeld, haar handen gejeukt om de schuldige te straffen aan den lijve. Onmiddellijk, zoomaar in haar gewoon huisjak, was zij de markt opgeloopen en had gezocht en overal gekeken in alle tenten, alle kramen, maar vergeefs! De aangrenzende straten mede afgezocht, een half uur lang, vergeefs! Wee! Had ze hen gevonden! Ze zou haar geslagen hebben en gescholden, te midden van al het volk. Ze zou hem gedreigd en uitgejouwd en aan de kaak gesteld hebben, den roover, den dief van haar fatsoen!

Weenend van spijt en woede was ze thuis gekomen.

Den heelen tijd had ze gehuild, gesuft en bij zich zelf gedreigd. Haar man, weer dronken als altijd, had ze 't niet kunnen zeggen. Haar heele woede had ze opgesloten in zich zelf. Zoo zat ze om elf uur dien avond. Wachtend, schijnbaar kalm, inwendig kokend als een vulkaan die straks gaat werken.

En op dat zelfde uur dien avond, nam, honderd passen verder, op den hoek der nauwe Gommertstraat, Robert weer afscheid van zijn meisje.

„Dag, lieve, beste schat, slaap zacht!"

„Dag, Rob, tot morgen, hé?"

„Tot morgen! Allerliefste! Adieu!"

„Adieu, mijn beste Rob!"

En als een echte Romeo zoende hij zijn Julia op wangen, hoofd en lippen, dat het klapte in de stilte van den laten avond.

Nog eens:

„Adieu, adieu, en droom van mij!"

En Net verdween in duister, terwijl Rob nog wuifde met zijn hand.

Blijde lachend, door en door gelukkig schreed zij voort. Zij zag de duisternis niet om haar heen, niet 't sombere der lage, kleine huizen, niets van de armoe, die haar overal tegengrijnsde. Voor haar was alles licht en helder, kleurrijk, vol muziek en poëzie.

Het was de derde maal nu, dat zij met hem uitging, drie avonden achter elkaar, en elke avond was voor haar geweest een hemelsche genieting.

Dien derden avond echter had zij zekerheid gekregen, was zij overtuigd geworden, dat Rob haar innig lief had, zóo innig, dat haar zonder twijfel thans een toekomst wachtte vol geluk en rijkdom.

Geen ander meisje zou ooit haar bij hem vervangen! had hij gezegd.

Hij was een lobbes, goedig door en door; zij kon hem draaien om haar vinger! Hij zou haar alles geven, wat zij maar verlangde. Zoo dol was hij op haar.

Dien avond, in de schaduwen van het Plantsoen, en hangend aan zijn arm, had hij haar meegedeeld zijn liefde, hartstochtelijk, onder een vloed van kussen.

En droomend bij het zilvren licht der maan, geheel onder de betoovering des verleiders, had zij zichzelf zien opgaan naar 't Stadhuis: in zij gekleed, haar ouders lachend achter haar, haar zusjes mooi gekleed, met bloemen haar weg bestrooiend, haar kameraadjes nijdig en vol afgunst tot haar opziend.

Hij zou haar vragen. Daar was geen twijfel aan. Die vraag toch lag aanhoudend op zijn lippen. Komen zou ze! Was 't morgen niet, dan overmorgen!

Zoo denkend, stond ze reeds voor haar huis. Toen vlood opeens de droom, en koude werkelijkheid lag vlak voor haar. Zij dacht aan moeder.

Zou ze maar alles zeggen? Zeggen, wat ze ondervonden had en .... wat hen allen wachtte?

Maar neen, neen, nu nog niet! Later, later! Nu begrijpt zij dat nog niet!

Nu maar weer zeggen: „Ach, wat hebben we over moeten werken weer, ach, moeder, ik ben zoo moei!"

Mee lichtte zij den klink der deur en wilde al beginnen — maar — groote God! In plaats van het teedere bescheid: „Ach, kleine, ben je eindelijk daar!" stond moeder, opgevlogen, dreigend voor haar, schreeuwend: „Waar komde gij vandaan? Alleh, zeg op, schandaal, nest, leugenaarster!" En zonder 't antwoord af te wachten, sloeg de oude er op los, met een korten, harden veger, op hoofd en armen, rug en schouders, in blinde woede, onbarmhartig en maar schreeuwend: „Gemeen schandaal, nest, leugenaarster!"

„Hulp! Hulp! o God!" riep Net ontsteld, doodelijk verschrikt. Begrijpend in een enkel oogenblik, dat moeder alles wist, dat zij verraden was. Niet wetend wat te zeggen, al vluchtend rond de tafel, met opgeheven armen, en trachtend te ontkomen aan de woede van dien veger, die maar steeds doorbeukte op haar lichaam.

„Heb ik je daarvoor grootgebracht," huilde de oude, „om je fatsoen zoo weg te gooien!

„De buren spreken er over, gemeen schandaal!" Al hijgend en afgemat, nog doorslaande met moederlijke zorg, als gold het een stoffelijk iets, dat ze uit haar dochter had te slaan.

Maar eindelijk, niet meer kunnend, hield ze op en viel Net snikkend op een stoel, ver in een hoek der kamer.

Haar haren, losgerukt en hangend over rug en schouders, kromgebogen van de pijn en angstig voor zich uitstarend, leek zij een vogel, in doodsangst vluchtend voor een ondier.

En dreigend nog stond de oude aan de tafel met den veger in de hand. In haar nachtcostuum en met haar grijnzend, huilend wezen, lijkend op de Nemesis der wraak. Maar steeds doorschreeuwend van verdriet, van schande en bedrog.

Doch na een hevig onweer ziet men dikwijls liefelijk blauwe plekjes plotseling schitteren tusschen 't wolkgevaart! En na een uitbarsting van vuur en lava komt ook de vreeselijkste krater tot rust.

Zoo ook moeder Overmans. Zij wierp den veger op tafel, zette zich op haar stoel, lei het hoofd in hare hand en.... weende.

Toen kreeg ook Netje haar bezinning terug.

„O God! Is 't dan zóó verschrikkelijk, wat 'k gedaan heb!" vroeg zij zichzelve af.

Dat ze gelogen had, begreep ze, maar „gemeen", dat ze g e m e e n was! Neen, dat vatte ze niet. De woorden „schande" en „schandaal" ze priemden haar door 't hart.

„Ach!" begon toen de oude klagend, schreiend weer: „Ik heb altijd gedacht, dat g' een braaf, fatsoenlijk meisje waart! Maar nou! O God! Had ik je nooit gekend! Ik ga er tien jaar eerder door naar 't graf! 't Is schande, schande! De buren spreken er van!"

„Maar moeder!" riep toen Netje snikkend uit, „is het dan zóó erg? Ik begrijp 't niet! Is dat dan schande kermis te houden met...."

„Wat!" onderbrak haar moeder plotseling, „wat? Erg!"

En toen weer klagend:

„Maar ach, 't is waar, ge bent nog maar een keind — ge komt pas kijken!" En 't idee, dat Net er ingeloopen was, onschuldig door gevlei, nog onbekend met 's werelds gang, bracht 't moederlijk teere terug in hare ziel.

„Dat ge nog zoo jong bent, is me een troost! Ge weet nog niet wat er te koop is in de wereld!

„Begreep je dat dan nie, dat hij je maar wat wijs maakte en bedroog? Zoo'n vent zoekt je ongeluk toch alleen!"

En dreigend toen, alsof ze hem ginder zag:

„O, zoo'n bedrieger! O, zoo'n schurk! Ik zou hem kunnen...."

„Ach, moeder, neen!" riep Netje toen op eens opspringend van haar stoel, als om Rob te verdedigen. „Neen, zeg dat niet, 'n bedrieger! neen! Dat is hij nièt! Ach neen! Ge kent hem niet!"

Zoo, smeekend in haar houding, toch vol moed en vol vertrouwen, met schitterend oog, gereed als tot den kamp, leek zij een hemelsche verschijning, pleitend voor 't verdrukte Recht.

„Wát zegde daar?" riep de oude vol verbazing, onheilspellend uit.

„Wàt zegde daar? Durfde gij dien vent nog vóórstaan? O God! O God! Gemeene meid!"

En opnieuw opvliegend met den veger in de hand, en schreeuwende: „Opsluiten zal ik je! De deur die kom je nie meer uit; liever sla ik je dood!" ging ze haar dochter voor den tweeden keer te lijf.

Maar deze, doodelijk bang voor een herhaling, ontrukte zich als razend aan den aanval, opende de deur en vloog de trap op naar den zolder.

De moeder liet ze gaan, maar dreigde, tierde, schold nog bij zichzelve door, totdat baas Overmans, gewekt uit zijn roes, uit de bedstee riep: „Wat is er aan de hand? Zeg, komde gij nou nooit naar bed?"

Geheel gekleed had Netje zich te bed geworpen, boven op haar zolderkamertje.

Zij snikte en weende luid:

„O God! O God! Hoe vreeselijk! Wat 'n avond!

„Zou alles nu gedaan zijn?

„Alles, alles weg?

„Hem niet meer zien?

„Geluk en toekomst, alles weg?

„Hij een bedrieger?!" riep ze bitter.

„Rob, een bedrieger?

„Ach, dat kan niet!

„Maar God, ze kennen 'm immers niet!

„En toch, o God! als het werkelijk eens zoo was!" riep ze uit, terwijl een stroom van tranen op haar kussen vlood.

Maar 't maantje, dat nieuwsgierig had getuurd door 't zoldervenster en zijn zilvren licht meelijdend had geworpen over 't droef tooneel, bracht dra vertrouwen en moed weer terug in het kloppend hart.

Zij zag op eens Rob weer; ze hoorde hem spreken, vleien, lachen. Het was alsof hij al zoenend haar de tranen van de wangen droogde.

„Hij, een bedrieger!" riep ze toen uitdagend, uit. „Ha! ha!"

„Hij heeft mij lief. Dat is zoo zeker als ik leef!"

En toen ook schoot 't verhaal haar voor den geest, dat 't bultje had verteld, uit de komedie.

Hoe ook die ouders er zoo schrikkelijk tegen waren! En die baron ook uitgescholden was voor een bedrieger! En hoe toch alles later zoo mooi afgeloopen was!

„Ook juist zoo gaat het hier!" zei ze bij zichzelf. „Ook moeder hier scheldt Rob voor een bedrieger uit! Maar wacht maar, wacht! Geduld slechts en een gouden tijd breekt aan!"

Mee sprong ze op, om zich te ontkleeden, vol hoop weer, lachend door haar tranen heen.

„Neen, moeder, neen! Ik geef 't niet op!

„Van Rob, mijn lieven, besten Rob ben 'k zeker!

„Later, later, zult ge anders spreken!

„Dan zult ge allemaal medelachen!"

Dien nacht sliep zij haast niet. Zij soesde, droomde, zag Rob voor haar, schrok dan weer bij 't zien van moeder, vluchtte weg met hem, viel even weer in slaap, om 't volgend oogenblik weer op te schrikken. Maar toch inmiddels vormde zich haar plan. Het stond voorzeker vast, dat moeder haar beletten zou met Rob nog uit te gaan. Welnu, zij zou juist doen alsof ze hem vergat. Zij zou als vroeger werken, lachen, praten, doen alsof er niets gebeurd was, alsof ze nooit een Rob gekend had! Des te eerder zou het onweer uitgewoed en het gevangen zijn gedaan wezen!

Tegenpraten toch hielp niet; verdedigen zelf mocht ze hem niet. En dan, weer eenmaal vrij, zou hij haar terugzien, zou zij met hem overleggen wat te doen.

* * *

Het was de laatste kermisavond. De markt was vol van volk. Het mooie weer trok jong en oud, rijk en arm naar het tooneel der pret.

Een ieder wilde nog voor 't laatst eens profiteeren van de vreugde, die straks begraven zou worden en een volgend jaar pas weer opduiken zou.

Bij Overmans waren echter allen thuis. Vader natuurlijk uitgezonderd. Die zat misschien in Vechel of in Schijndel of de Hemel

weet waar, op zijn bok, als huurkoetsier. Waar die steeds was, wisten ze nooit precies.

Moeder zette een grooten ketel koffiewater op de platte pijp der kachel. De beide zusjes breiden groote witte wollen kousen aan de blank geschuurde tafel, waaraan ook Netje zat te naaien. Een vroolijk, helder schijnsel, rossig geel, spreidde de lamp thans door 't vertrek.

Net had 't druk. Ze had bonte blousjes onderhanden voor de meisjes en voor vader een blauwen boezeroen met lappen op de mouwen.

En moeder, koffie zettend, kopjes spoelend, keek lachend af en toe naar Net, die vlijtig werkte, neuriend bij zichzelf, zonder op te kijken.

Het plan, des nachts gevormd na die scène, had Netje trouw en koppig vastberaden doorgezet. Den eersten morgen reeds had ze een gezicht getoond, alsof er niets was voorgevallen. En al was moeder bits nog, erg verstoord, zij had gedaan alsof ze er niets van merkte. En tegen haar zusjes, die verbaasd haar hadden aangekeken, was zij lief, ja liever nog dan ooit geweest! Trouw had moeder haar van den winkel afgehaald, elken avond klokslag acht. En zij was meegegaan, alsof 't zoo hoorde, pratend, lachend, schertsend over alles. En 's avonds thuis gebleven, doorgewerkt, alsof ze om de heele kermis niets meer gaf.

Sluw en geslepen was zij voor haar jaren. Ze had begrepen, dat op die manier alleen gevangenschap en tucht het eerst een einde zouden nemen.

Was 't huichelarij?

In zoover ja, dat zij haar ouders voor 't komediespel bedroog. Maar in haar meening deed zij goed daarmee. Haar moeder toch had 't mis, begreep den toestand niet; of had geen oog daarop of wilde dien niet kennen! Er was geen andere weg dus! Langs dien weg alleen zou zij dat heerlijk doel bereiken, dat doel, dat allen met geluk omstralen zou!

Haar Rob intusschen kon zij niet vergeten! Elk moment had zij aan hem gedacht. Nu eens had zij zich afgevraagd: „Waar zou hij zijn? Wat zou hij nu toch doen? Zou hij aan mij denken? Zou hij bedroefd zijn? En me zoeken?" Dan weer: „O God,

ik hoor of zie toch niets van hem. Zou hij toch soms een bedrieger zijn!" Maar steeds had ten slotte hare hoop gezegevierd.

Was 't liefde, die haar voortdreef? Liefde, hartstocht, smachtend uitziende naar den beminde, enkel en alleen om hem te zien, te spreken, aan zijn borst te liggen?

Neen, die liefde was het niet!

Genegenheid, erkentelijkheid, aanhankelijkheid vervulden 't hartje! Vast vertrouwen in zijn beloften! Een dwepen met zijn lachen, met zijn woorden! Een soort van bakvisch-liefde! Maar die tot einddoel had: Geluk en Rijkdom!

Het eerzuchtig hartje, dat van de prilste jeugd af, met afgunst steeds het genot der wereld had voorbij zien trekken, zonder het zelf te mogen naderen, had nu, geleid door Rob, van verre dat geluk zien wenken. Het had haar betooverd van die stond af aan, liet haar niet meer los. En zij, zij smachtte nu daarnaar. Met Rob zou zij het naderen, langzaam maar toch zeker.

Het verlichtte haar geheele wezen, haar figuur, haar houding, al haar trekken. In huis, op 't atelier en op de straat. Hetzij in gezelschap van haar moeder of overdag met hare zusjes, loopend fier en trotsch, glimlachend nagekeken door de mannen. Rechtop en statig als een jonge Koningin, charmant figuurtje in haar grijsgeruit costuum en 't roodgeveerde matelotje op de donkere haren. Met schitterende gazellenoogen, dwepend kijkend in de toekomst.

Toch leed zij ook.

Hoe vreeselijk was niet die eerste avond geweest toen haar moeder haar kwam afhalen. Toen Rob stond op den hoek der straat en zij hem zag van verre en toch met haar moeder mee moest. Toen had zij dat gevoel gehad wat een ongelukkige moet hebben, die wordt weggevoerd van zijn gezin naar de gevangenis. Maar gebeten had zij op haar tanden en niet omgezien naar Rob.

En oogenblikken waren er geweest, dat al haar hoop was weggezonken, al haar vertrouwen was verdwenen. Want niets, geen woord, geen enkele letter had zij van hem ontvangen na dien laatsten avond! En zelfs hem niet gezien, van verre zelfs niet! „Zou hij ziek zijn? Zou hij de stad uit zijn? Met anderen uit

wellicht; haar heel vergeten zijn? Of kwaad, dat zij naar moeder luistert, haar niet trotseert?"

Maar ook die oogenblikken had zij met vol vertrouwen doorgeworsteld.

En op dien laatsten kermisavond, terwijl ze blijkbaar zorgeloos daar zat te naaien terwijl moeder lachend en tevreden naar haar omzag, dacht ze ook aan Rob.

Wanneer toch zou ze hem weer zien?

Hoe zouden ze 't nu toch verder beiden aanleggen? Natuurlijk, 't moest nu geheimzinnig gaan!

Zich laten schaken?

Zij kleurde toen ze er er aan dacht. Ze zag zich al door 't zoldervenster wringen, 's nachts, bij duister weer, en Rob buiten staan op een hooge leer, om haar op te vangen in zijn armen.

En dan waarheen?

Ja, dat begreep ze niet.

Maar daar zou Rob dan wel voor zorgen!

Dat meisje uit de komedie was toch ook geschaakt, dat meisje dat later trouwde met den baron!

Toen keek zij op en lachte.

Zij was weer opgeruimd als vroeger, moeder Overmans! De vreeselijke bui was verre weggedreven. Uitgewoed had 't onweer! De zon scheen prachtig weer aan een liefelijk blauwen hemel. De krater had gespuwd zijn lava, vuur en vlammen. Volkomen rustig hief hij nu zijn kruin weer in 't azuur der lucht.

Den eersten dag, die volgde op den veger-avond, had ze al genoten van haar triomf. Netje was als vroeger weer, ja liever nog en vlijtiger. Zij spande zich als 't ware in, om moeder maar plezier te doen en 't gebeurde goed te maken. Gezegevierd had ze over 't kwade in haar kind! Dank zij den veger! Den veger een eereplaats in huis. En dank ook aan haar optreden! Kordaat en streng was zij geweest, Goddank! Gelukkig, dat een buurvrouw haar bijtijds gewaarschuwd had!

Den tweeden dag had ze gedacht: „Ze is toch zoo kwaad niet als ik meende! Het was slechts onbezonnenheid! 't Is nog een kind! Ze weet van niks nog af! Het was maar een kinderziekte, die

voorbij gaat. Ze is verleid geworden door de praatjes van zoo'n vent, die haar 't mooie toonde van de kermis! O! zoo'n verleider! Zoo'n vent moest opgehangen worden aan den hoogsten boom!"

En weer zag zij 't leven van haar dochter voortgaan, kalm als 't hare, als een langzaam vlietend water, verre van den grooten stroom, onberoerd van wind en kolken.

En toen ook op den derden dag niets, niets meer herinnerde aan hetgeen geschied was, had moeder Overmans er spijt van, dat ze zóó gestreng was opgetreden.

Het gebeurde was verdwenen als een nevel voor haar geest. Als een benauwde droom verzonken in 't niet. Het had geen impressie nagelaten, vergeten was ze 't heelenal.

Zij haastte zich haar dochter weer te omhangen met het kleed der onschuld en eenvoudigheid. Telief had zij haar kind, om niet ten spoedigst weg te denken elke vlek, die haar beeld ontsierde. Ze was in haar oogen weer het stil, eenvoudig meisje, dat geen gekheid kende, geen pleziertje en geen jongens. Zij ging er trotsch weer op als vroeger, kon weer zeggen tegen iedereen, dat zij de braafste kinderen had.

De onnoozele moeder!

Ze had geen blik op 't geen er omgaat in een menschelijke ziel, geen kijk zelfs op haar eigen kind. Nooit had ze 't opgemerkt, hoe Netje een afkeer had van armoe, verzuchtte naar Geluk en Rijkdom; nooit gewaargeworden, hoe zij verlangde naar verandering en avonturen.

Zij had niet 't minst idee natuurlijk, dat Netje veinsde; wist zelfs nog niet, wat veinzen was. Wat ze op 't hart had, gooide ze er uit, 't zij goeddoend, spottend, kwetsend of beleedigend. Daarvoor was zij een vrouw des volks. En daarom ook had zij de broek aan in huis.

Dien derden dag had ze zèlf Net niet meer afgehaald, maar een der zusjes naar den winkel toegestuurd.

En morgen zou Net alleen maar weer naar huis toekomen!

Blij, tevreden keek zij naar de tafel, waar haar kinderen zaten, en toen het water kookte, zei ze: „Kom meisjes, ruim je boeltje nou eens op, dan drinken we koffie en we gaan nog eens naar de kermis, hé! Het is de laatste avond!"

„Hé ja, moeder, hé ja!" riepen de kleinen.

En Netje, groote oogen zettend, schrikkend van 't plotseling voorstel, lachte en sprong op van vreugde. Want de ban was opgeheven, de gevangenschap geëindigd.

* * *

Een half uur later liepen ze met hun vieren over de markt. Moeder in 't midden, met een grooten zwarten doek met franje om de schouders, de tippen laag hangend tot op de beenen. Netje links, weer in haar blauwe ruit en op 't hoofd het matelotje met de roode veer. En rechts de zusjes, ieder met een helder bonten schort.

Elk oogenblik bleven ze stil staan, voor elke tent, voor elke kraam. Ze keken naar de stukken „nouga" bij Stuvé, maar kwamen er niet aan; ze keken naar ringetjes en belletjes en snuisterijen, maar kochten niets. Ze bleven een half uur lang naar 't Rad van Avontuur staan kijken, maar waagden zich aan geen lot; ze stonden voor de caroussels van Tewe en van Wolf, maar gingen er niet in. En bij Consael en Uiterwijck, bij van der Zee en Vulsma deden ze hun neus te goed, al buiten staande, aan den geur der wafels en der poffertjes, doch moesten toezien hoe ze dampend werden weggebracht.

De arme tobbers!

Ach, moeder zou zoo graag ook iets gekocht hebben, iets fijns, iets lekkers of iets moois! Maar 't eenige wat zij bij zich had, dat was een dubbeltje, bestemd voor oliekoeken, straks bij van Welie. Het griefde haar zélf zoo zeer niet. Zij was er aan gewoon. Zij had dat fijne nooit gesmaakt, zij gaf er niet meer om. Maar voor de kinderen!

En toch weer die kleinen wisten ook niet beter. Zij genoten al ruimschoots van de drukte en de herrie, van het licht en het rumoer en wisten reeds niet anders of 't hoorde zoo, dat al dat moois en lekkers voor een ander was en niet voor hen!

Maar Netje!

Zij had geproefd van den Boom van het Genot. Zij wist hoe heerlijk kermishouden was met geld op zak. Voor haar was 't

pijnlijk, telkens te staan kijken, van verre, vol bewondering en vol lust om mee te doen.

Maar dan dacht ze: „Wacht maar, later, later! Het volgend jaar misschien al, ga ik met Rob die tenten allemaal binnen, en kies ik in die kramen, wat ik wil!"

Aanhoudend reeds had ze uitgekeken of ze Rob niet zag. Maar telkens vergeefs!

„Waar zou hij wezen?

„Zou hij ziek zijn, soms?"

Zij zou hem wenken als ze hem zag, hem groeten met de oogen, hem zeggen, och zooveel, maar ongemerkt, dat moeder het niet zag.

Maar al haar kijken was vergeefs. Ze begon mismoedig zich te voelen. En moeielijk werd het haar, het gepraat der moeder en der kleinen te beantwoorden.

Soms meende ze hem te zien, ginds op een hoek of in de verte. Dan rekte zij den hals, maar dichterbij gekomen, was 't een ander!

En toch, zij wist het zeker, dat hij in de stad was en niet ziek! Want toevallig nog dien morgen had zij 't gehoord van een vriendin, die hem gezien had. En uitgaan, deed hij elken avond toch! Hij moest dus op de markt zijn en toch zag ze hem niet! Misschien dat Rob ook zich terug hield, omdat haar moeder bij haar was! Misschien dat hij haar volgde, ja, van verre. Maar dan maar uitgesteld, gewacht tot morgen. Morgen immers was ze vrij. Nog één dag geduld dus nog.

Zoo denkend, suffend, zwijgend liep ze naast haar moeder voort.

Ruim twintig malen hadden ze nu de markt al op en neer gedrenteld. De meisjes werden hangerig, de moeder voelde haar beenen zwaarder worden.

„Kom," zei ze toen, „het wordt tijd nou om naar huis te gaan. Daar slaat het al tien uur. Kom, tot besluit gaan we bij Denijs een buil vol lekkere oliekoeken koopen!"

„Hé, ja! moeder! mag ik hem dragen dan?" vroeg 't eene kind. En 't andere:

„Hoeveel zitten er in een buil?"

„Een heelen hoop!" zei moeder.

Toen kwamen ze juist bij Wolf weer langs.

„Nog even kijken?" zeiden de meisjes.

Als een paleis uit „Duizend en één nacht", zoo stond in bonte kleuren, vol van lichten, schitterend, door groteske beelden tooverachtig schoon, de caroussel van Wolf voor hun oogen.

De meisjes hadden er gauw genoeg van. Het felle licht deed pijn, ze hadden slaap en.... de oliekoeken trokken.

Maar Netje kon niet weg. Zij was als vastgekluisterd aan haar plaats. De caroussel had in haar geest opeens weer alles opgewekt.

O, die muziek! Het was of ze weer met hem meereed op die leeuwen en die paarden, in die schuitjes en die wagens. Of Rob weer naast haar stond, al lachende haar handen drukkend in de zijne. Hoe voelde zij zich sterk opeens door zijne liefde!

Och, als hij zich nu toch vertoonde, hoe zou ze hem laten zeggen, spreken in tegenwoordigheid van moeder, háar doen zien, hoe hij het meende, dat hij géén bedrieger was.

Maar, o, mijn God!

Opeens daar zag ze hem!

Droomde ze?

Neen, dat was hij.

Daar tusschen al die menschen, die al dansende de tent uitkwamen.

Zij schrikte, verbleekte, beefde. Want aan zijn arm had hij een meisje, en hij lachte er tegen en ook dat meisje lachte tegen hem! Een meisje, even arm als zij! En beiden zagen haar en lachten spottend! En terwijl hij rakelings haar voorbijging, keek hij haar vlak in 't gezicht en onverschillig of hij haar nooit gekend had.

Mijn God! Alsof een reuzenhamer dreunend op haar hersens neergekomen was, zoo stond ze opeens versuft. Verblind alsof een floers haar met geweld over de oogen was getrokken.

En toch nog dreunde het na in hare ooren, zijn lachen en zijn schertsen tegen die andere. Als spelden stak dat in haar hoofd. Nog toen hij weg was in 't gewoel!

Na enkele oogenblikken echter kwam zij weer tot besef, tot begrip. Zij voelde 't toen opeens, hoe moeder toch gelijk gehad

had, dat hij een bedrieger was. Zij zag opeens die luchtkasteelen alle vallen, die ze gebouwd had. Zij zag opeens die zon wegzinken in 't verschiet, haar weg weer duister worden als voorheen.

En onbewegelijk, trillend, bevend, met strakken, doffen blik, niet om haar henen ziende, stond ze daar.

„Kom, Net, allé, 't is over tienen al!" riep moeder.

Geen antwoord echter.

Toen trok een der zusjes haar aan den arm, en als een beeld draaide zij zich om.

„Wa's nou? Wat zie je bleek? Wat scheelt er aan? Je ziet er uit als een lijk!" riep moeder angstig.

Nog zei Net niets.

„Nou, ben je nie goed? Spreek dan toch!" haar onder den arm nemend.

„Zoo raar!" zei ze.

En inderdaad, had moeder ze niet gegrepen, ze zou gevallen zijn. Het was of al 't bloed haar uit het lichaam vloeide, of haar hoofd was leeggeloopen, of haar hersens waren opgelost.

Moeder werd bang en vroeg zich af, wat het zijn kon. „Zoo plotseling dol!" Zij begreep het niet.

Een oogenblik dacht ze aan 't voorgevallene der laatste dagen en of soms Net dien vent zoo even weer gezien zou hebben.

Maar tegelijkertijd verdween ook die gedachte weer.

Net had dien al lang uit haar hoofd gezet! Haar kind was even stil en braaf, eenvoudig toch als zij!

Maar wat 't wel kon zijn? Dat zij een kou gevat had. Verkouden was geworden in die gekke dagen. Warm geloopen en gereden en toen op hoeken van straten stil gestaan in den tocht!

Zij betastte toen haar handen, haar gezicht. Ze waren koud als ijs.

„Nou! maar jij hebt een kou gevat, hoor, anders niet," verzekerde vrouw Overmans, „kom, maar gauw mee."

Zonder iets te zeggen, zonder zelf te weten, wat ze doet, strompelt Netje voort aan den arm van haar moeder. Ze ziet niets en ze hoort niets. Enkel het woord „bedrieger" bonst aanhoudend in haar hersens en staat telkens voor haar geest. Het was haar

alsof zij aan den kant van een duisteren weg lag, uitgeput en hulpeloos, wreed verlaten.

De moeder kocht de beloofde oliekoeken. De meisjes lachten, aten er smakelijk een op, maar Netje merkt er niets van. Zij liep maar mee, al huilend en snikkend.

„Heb je zoo'n pijn?" vroeg moeder.

„Ach, in mijn hoofd," zei Netje klagend.

„Kom, dan maar gauw naar huis. Een zware kou heb je gevat. Hou goed me vast. Van avond maar eens kamillen drinken!"

HET GEHEIM VAN BLOEDSPRUIT.

EENE AFRIKAANSCHE GESCHIEDENIS.

Het was een dag voor Kerstmis, een warme Zuid-Afrikaansche zomerdag. De December-zon schoot hare milde warme stralen lijnrecht neder op een kleine, van klei gebouwde hut, die geheel alleen, ver verwijderd van andere woningen, op een open vlakte stond; een kleine primitieve woning, nauwelijks geschikt voor huisvesting van een menschelijk wezen, laat staan van een Europeaan.

Het heele huis was niet langer dan twaalf voet, de deur en de ramen waren op ongelijken afstand in de kleimuren gemaakt.

Van binnen had het geheel echter een prettiger aanzien; het grootst gedeelte der kleivloeren was bedekt met vellen van wilde katten en jakhalzen en de wanden waren met eenige schilderijen en familieportretten versierd, terwijl in een der hoeken zelfs eene schrijftafel en daartegenover een boekenkast geplaatst was, beide anders ongekende weeldeartikelen op een Zuid-Afrikaansche boerehoeve.

Dit was de verblijfplaats van Rudolf van Pethsec, een jongen Europeaan van ongeveer twintig jaar, die eenige maanden geleden naar Afrika gekomen was om aldaar zijn fortuin te beproeven.

Met het weinige geld, dat hij had meegebracht, had hij deze kleine hoeve in de kolonie gekocht en was er een struisvogel-

teelt begonnen. Reeds was hij gelukkig daarmee geweest en hoewel hij nog geen fortuin gemaakt had, had hij in dien korten tijd toch reeds zijn kapitaaltje verdubbeld. Het leven was echter vreeselijk eenzaam en eentonig en dit stemde den jongen man dikwijls treurig en moedeloos.

Op dezen dag voor Kerstmis zat de jonge man van Pethsec verlaten en eenzaam in zijn kleine hut, ten prooi aan een gevoel van heimwee.

Dit was het eerste Kerstfeest, dat hij alleen zou doorbrengen, ver verwijderd van allen, die hem lief en dierbaar waren. Hoewel opgeruimd en vroolijk van karakter was het hem onmogelijk zijn treurige stemming te verbannen bij de gedachten aan zijn ver afwezige bloedverwanten, aan de gezellige avonden, die zij nu te samen zouden doorbrengen en waaraan alleen hij geen deel kon nemen.

„Zouden zij bij het feestvieren ook wel eens aan mij in mijn eenzaamheid denken?" vroeg hij zich zelf af, het hoofd in de handen gezonken, op het punt van aan zijn droevige stemming toe te geven en in tranen uit te barsten, ten spijt zijner een-en-twintig jaren, toen er plotseling zacht op de deur getikt werd.

Dit was iets zeer ongewoons; hij kon zijn ooren niet gelooven; hij bleef er echter niet lang over nadenken, wat dit wel beteekenen zou, maar haastig opstaande, opende hij de deur. De bezoeker was niemand anders dan een kleine kafferjongen, die met een grinnekenden lach Pethsec een beduimeld briefje toestak.

Ware er plotseling eene ster uit de lucht voor zijn voeten neergevallen, dan had Rudolf niet meer verwonderd kunnen opkijken. Slechts eens per week reed hij naar het naastbijzijnde dorp, een rit van drie-en-twintig mijlen, om zijn brieven te gaan halen; dat hem nu, op Europeesche wijze, een brief aan huis bezorgd werd, deed hem geheel verbaasd staan. Nog nooit was iets dergelijks, van zooveel civilisatie getuigende, voorgekomen gedurende zijn verblijf in het eenzame oord, en den brief aannemende van den kleinen kafferjongen staarde hij lang op het adres.

Het handschrift was hem onbekend, doch daar het lezen van zijn eigen naam hem niets wijzer maakte, besloot hij den brief te openen en las:

„Waarde Heer van Pethsec!

Ik weet niet of ik er goed aan doe U te schrijven, daar het zeer twijfelachtig is of deze regels U wel zullen bereiken. Toch wil 'ik het er op wagen en geef dezen brief aan onzen kleinen herdersjongen mee, die dicht bij U in de buurt moet zijn.

Indien de rit niet te ver en te vermoeiend voor U is, doe mijn echtgenoot en mij dan het genoegen de feestdagen bij ons te komen doorbrengen. Het zal voor U wel niet hetzelfde zijn alsof gij bij Uw familie waart, maar wij zullen trachten het U zoo aangenaam mogelijk te maken. Geheel alleen zoudt gij U die dagen zeker heel eenzaam gevoelen en daarom hopen wij dat de lange rit U er niet van terug zal houden ons te komen bezoeken.

Met hartelijke groeten van ons allen

Francisca Du Plessis."

Een glans van genoegen kwam op het gelaat van den jongen man en hij wierp een dankbaren blik op den kleiner kaffer, die zich zoo goed van zijn opdracht had gekweten.

„Jij het ver gekom, hè," vroeg hij den jongen.

„Ja, baas, die weg is banjer lang," antwoordde deze grijnslachend.

„Ik denk jij hèt zeker banjer honger en wil wat eet?"

Had de kleine inboorling zijn mond tot een breeder glimlach kunnen trekken, dan had hij het zeker gedaan, maar daar dit niet mogelijk was, zoo vergenoegde hij zich heftig met het hoofd te knikken.

De jonge man haalde nu de overblijfselen van zijn eigen middagmaal voor den dag, waarmee de kleine kaffer zich in het heette zand neerzette en geen tijd liet verloren gaan om zich aan dat lekkere maal terdege goed te doen.

Het gevoel van heimwee was nu plotseling bij den jongen van Pethsec verdwenen en hij begon terstond toebereidselen voor zijn langen rit te maken. De afstand was meer dan dertig mijlen,

hetgeen minstens vijf uur rijdens vereischte, daar zijn paard nu juist geen hardlooper was.

Het was ongeveer vier uur en de jonge man besloot, daar het prachtig maanlicht zou zijn, tegen middernacht te vertrekken om des morgens vroeg op zijn bestemming aan te komen.

Hij haalde zijn paard, dat buiten liep te grazen en maakte het aan een paal vast in de nabijheid der hut, om het bij de hand te hebben, daar Afrikaansche paarden, die vrij in het veld rondloopen, de gewoonte hebben, mijlen ver weg te zijn als zij gebruikt moeten worden. Daarop ging hij zelf een slaapje doen, na zijn wekkerklok op half twaalf gezet te hebben.

Op het bepaalde uur maakte hij zich voor den tocht gereed, gebruikte een tijdig ontbijt of een laat souper, zooals men het noemen wil, zadelde zijn paard en begaf zich in de beste stemming op weg.

Het was volle maan en licht als over dag. Er heerschte een doodelijke stilte en de jonge man hoorde slechts het hoefgetrappel van zijn paard in het eenzame veld.

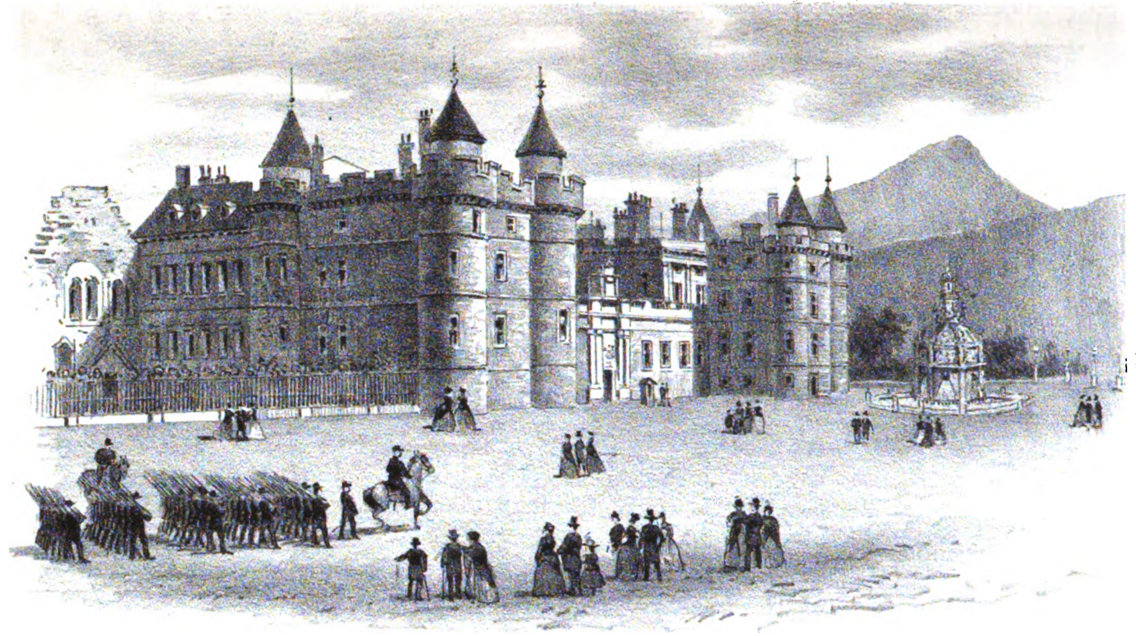
De eerste zes mijlen legde hij in galop af, doch daarna hield hij de teugels in en liet zijn paard stapvoets gaan.

Het zou dadelijk één uur slaan en hij naderde „Bloedspruit". Hij was niet bijgeloovig, maar er waren in den laatsten tijd zooveel praatjes over deze plaats in omloop, en deze had zùlk een slechten naam verkregen, dat geen enkele boer er na zonsondergang voorbij wilde gaan.

Er was namelijk eenigen tijd geleden een Hottentot vermoord door een anderen kaffer en daarna begraven onder een kleinen acacia-boom, die aan den kant der spruit groeide.

Er werd door menig ooggetuige beweerd en door iedereen in den omtrek geloofd, dat geen enkel paard na zonsondergang voorbij het graf te krijgen was, zonder vreeselijk te stijgeren. Hoewel Rudolf nu geen geloof aan al die praatjes had gehecht, kon hij, nu hij de plek naderde, een gevoel van nieuwsgierigheid niet onderdrukken of er misschien toch eenige waarheid in die praatjes zou schuilen.

Hij kon een anderen weg genomen hebben, zooals al zijne buren in den laatsten tijd deden, maar daar dat een omweg

HET KASTEEL HOLYROOD.

van meer dan twee mijlen zou zijn geweest, had hij er zelfs niet aan gedacht.

De weg liep door de spruit met een zachte glooiing naar beneden, terwijl hij aan den anderen kant steil naar boven ging. Naast den weg was een soort kloof, door een overstrooming veroorzaakt, en in Afrika een zeekoegat genoemd; deze kloof was ongeveer honderd voet lang en tien voet breed en was geheel begroeid met kreupelhout en kleine boschjes.

De jonge man kon nu duidelijk de spruit (een kleine rivier) onderscheiden en bij het heldere licht der maan zag hij duidelijk den acacia-boom, met het graf er dicht bij. Een paar honderd meters verder stond een klein bouwvallig huisje, dat vroeger door een witman bewoond was geweest, maar sedert het drama op die plaats geheel verlaten was, daar niemand in de nabijheid van zulk een onheilsplek verblijf wilde houden.

Hij naderde nu de spruit, waarin hij langzaam afdaalde. Zijn paard tot spoed aandrijvend, wilde hij in galop tegen de hoogte oprijden om zoo spoedig mogelijk de verdachte plaats voorbij te gaan, maar tot zijn verwondering begon het paard teekenen van onrust en gejaagdheid te geven, het spitste de ooren en snoof alsof het angstig was voor een verborgen voorwerp. Bij het graf gekomen werd het blijkbaar door een hevigen angst overvallen, het begon te steigeren, nam een zijsprong en zou op hol zijn gegaan, had Rudolf niet de teugels vastgegrepen en hem met een forschen ruk tot stilstaan gebracht. Daarop nam het één grooten sprong en waren zij aan den overkant der spruit, waarop het dier in galop verder rende, tot het eindelijk, gehoorzamende aan de teugels, trillend stilstond.

Van Pethsec kon een kreet van verbazing niet onderdrukken en draaide zich om in den zadel om nog een blik op de spruit te werpen. Hij was gaarne teruggekeerd om de kloof te onderzoeken, doch hij was er van overtuigd dat niets zijn paard zou kunnen bewegen voor de tweede maal langs de kloof te rijden, hij ging dus maar verder door.

Nu kreeg hij het genoemde huisje in het zicht. Het stond eenige meters van den weg af, de maan verlichtte heel het rieten dak en deed alle scheuren in de kleimuren uitkomen.

Rudolf wist heel goed, dat het huisje geen bewoner had en wilde voorbijrijden, toen hij tot zijn groote verwondering eensklaps een menschelijke gedaante in de geopende deur zag staan. Toen hij onwillekeurig de teugels inhield, wenkte de gedaante hem met zijn hand. Er was niets buitengewoons in 't voorkomen dezer gedaante; ze was gekleed in een donkerbruine overjas en geleek een gewoon mensch; toch overviel Rudolf een gevoel van angst; maar dit gevoel overwinnende stuurde hij zijn paard op het huis af en reed op de voordeur toe.

Terwijl hij nader kwam wenschte de man hem goeden avond en noodigde hem uit binnen te komen om te rusten, waarna de vreemde gedaante zich omkeerde en naar binnen ging.

Van Pethsec maakte haastig zijn paard aan een boom vast en begaf zich naar de voordeur, die wijd openstond en waardoor de maan hare heldere stralen naar binnen wierp en het geheele voorhuis verlichtte.

Door nieuwsgierigheid gedreven, trad de jonge man het huis binnen en keek waar de geheimzinnige vreemdeling gebleven was. Tot zijn groote verbazing echter vond hij het huis geheel ledig; de man was spoorloos verdwenen.

Hij zocht overal en in alle hoeken, maar kon geen spoor van den geheimzinnigen bewoner ontdekken. Er was geen kelder, waarin de man zich had kunnen verbergen, geen kast of geheime schuilplaats. Het huisje was een klein klei gebouwtje, waarin onmogelijk een geheime bergplaats kon zijn.

Ten zeerste verwonderd trad de jonge man naar buiten om te zien of de gedaante zich wellicht achter een of andere struik verscholen had, maar er was geen struik groot genoeg om een menschelijke gedaante te verbergen; in den geheelen omtrek was niets te zien. De vreemdeling was op een onbegrijpelijke wijze verdwenen.

De jonge man was geheel vervuld van dit mysterie.

Terwijl hij er over nadacht bekroop hem een gevoel van grooten angst; het kwam bij hem op dat de gedaante, die hij gezien had, niets menschelijks kon zijn en snel de teugels van zijn paard losmakende, sprong hij in den zadel en reed in zulk een snellen draf verder als hing zijn leven er van af.

Het was ongeveer vijf uur 's morgens toen hij bij de prachtige hoeve van de familie Du Plessis aankwam. Hoewel het nog zoo vroeg in den morgen was, waren alle familieleden reeds bij de hand en werd Rudolf zoo hartelijk ontvangen, dat hij daardoor in de eerste oogenblikken den onaangenamen indruk van zijn nachtelijk avontuur geheel vergat.

* * *

Hoewel hij zeer prettige feestdagen doorbracht en in de vroolijke stemming, die zoo aanstekelijk was, deelde, drong de herinnering aan het gebeurde zich telkens aan hem op en doorleefde hij in den geest weer die angstige oogenblikken, waarin hij gevlucht was voor hij wist zelf niet wat.

Des avonds, toen de familie buiten onder de verandah in het maanlicht zat, werd er over spoken gesproken en een hunner, een liefhebber van spookgeschiedenissen, stelde voor dat ieder een dergelijke geschiedenis zoude vertellen.

Toen de beurt aan Rudolf van Pethsec kwam, behoefde hij er geen te verzinnen, maar nog onder den indruk van het gebeurde begon hij in levendige kleuren zijn avontuur te vertellen. Zoodra hij zijn verhaal geëindigd had, vroegen allen in koor, wat hij wel gebruikt had, alvorens zich op weg te begeven.

„Als gij denkt, dat ik gedroomd heb," antwoordde de jonge man, een weinig beleedigd, „en het niet te ver is, dan kan een uwer met mij terugrijden, en wil ik er alles onder verwedden, dat uw paard niet voorbij de kloof te krijgen is, zonder te schrikken en te steigeren."

„Nu, ik wil er niet om wedden," antwoordde Koos Du Plessis, een lang en knap uitziend jongmensch, de wenkbrauwen fronsend. „Ik wil niet wedden, want ik geloof dat ik het verliezen zou; maar ik ben bereid om mee te rijden en de plek eens op te nemen. Daar zijn genoeg praatjes over in omloop geweest in den laatsten tijd en van Pethsec is er de man niet naar, zulk een vertelsel uit zijn duim te zuigen."

„Als jij gaat," sprak Jan, een jaar jonger dan zijn broeder,

„ga ik met je mee; wij zullen tot bij de kloof rijden en zien of de oude Hottentot daar werkelijk aan 't spoken is!"

Hoewel de geheele familie Rudolf nog gaarne eenige dagen had willen houden en hij zelf ook ook gaarne gebleven ware, was hij verplicht reeds den volgenden dag te vertrekken, daar hij niet zoolang van huis kon wegblijven. Tegen elf uur vertrok hij met prachtig maanlicht, begeleid door de twee gebroeders Du Plessis. De rit was nu veel aangenamer voor hem, dan toen hij die alleen gemaakt had. Zijn metgezellen, vooral Jan, waren vroolijk en opgewekt en toen het drie uur sloeg en zij de kloof in het zicht kregen, konden zij niet gelooven, dat reeds zulk een groot gedeelte van den weg was afgelegd; zoo snel was de tijd omgevlogen.

Toen de jongelui de kloof naderden, begonnen zij onwillekeurig zachter te praten en wierpen nieuwsgierige blikken op het kleine verlaten huis, dat daar zoo eenzaam in het heldere maanlicht lag.

Terwijl zij dichter bijkwamen, begon Rudolf's paard, dat zich het onaangename avontuur scheen te herinneren, de ooren te spitsen en teekenen van onrust te geven, hetgeen door de beide Du Plessis' terstond werd opgemerkt.

„Wat denkt gij er van?" fluisterde Koos, „zullen wij eerst op het huis afgaan of regelrecht op de kloof toerijden en die onderzoeken?"

„Nu wij er toch voorbijrijden, kunnen wij evengoed eerst in het huis gaan," antwoordde zijn broeder. „Het zal ons ten minste de moeite besparen weer terug te komen, hoewel ik geloof, dat wij niet voor onze moeite beloond zullen worden, want ik heb in mijn leven nog nooit zoo'n uitgestorven plek gezien."

Bij het huis gekomen stegen de drie jonge mannen af, maakten hunne paarden vast en naderden de voordeur. De maan scheen helder en wierp een hel licht in het voorhuis. Het drietal trad binnen en het geluid hunner voetstappen weerklonk door de stilte toen zij door het huis liepen, uitkijkende naar eenig levensteeken van den geheimzinnigen bewoner. Er waren slechts twee kamers in het huisje. Rechts in het voorhuis was een deur, waarmee men in het andere vertrek kwam, hetwelk vroeger waarschijnlijk voor slaapkamer had gediend. Ook hier wierp de

maan hare zilveren stralen door een gebroken vensterruitje naar binnen.

„Het is een zonderlinge woning," sprak Koos ten laatste, „er is geen keuken bij; waar zouden de vroegere bewoners dan gekookt hebben?"

Hij begaf zich naar buiten, gevolgd door zijne twee metgezellen, die zagen, dat hij een denkbeeld koesterde; buiten gekomen liep hij rondom het huis, alles goed in oogenschouw nemende.

„Ik heb het! riep hij eensklaps, naar het dak ziende, „ik wist wel dat ik mij niet vergiste." Daarop ging hij weer naar binnen om een oogenblik daarna met zegevierenden blik terug te komen.

„Het is zooals ik gedacht heb," zeide hij, naar den schoorsteen ziende. „Dat is de schoorsteen van de keuken. Er was een keuken, die men nu opgetrokken heeft. Waarom? dat zou ik graag willen weten. Ziet ge waar de schoorsteen is? Niet boven het voorhuis, maar links er van. Tusschen den binnenmuur van het voorhuis en den buitenmuur van het huis, is een opening of liever een afstand van tien voet. Het is toch niet waarschijnlijk dat ze een muur van tien voet dik gebouwd hebben en daar een schoorsteen boven op geplaatst. Neen, er is hier een geheim, daar zou ik wel wat onder durven verwedden."

Zijn metgezellen waren het met hem eens. Zonder twijfel was er een vertrek links van het voorhuis; een vertrek dat opgetrokken was, voor welk doel moesten ze nu uitvinden.

„Wel, wat zullen we nu doen?" vroeg Jan toen zij bij de voordeur kwamen.

„Nu naar de kloof," sprak zijn broeder, „en als wij daar niet het geheim ontdekken, dan ga ik den muur hier afbreken."

„Willen we de paarden meenemen?" vroeg van Pethsec.

„Zeker, het zou niet veilig zijn ze hier te laten. Ge zult ook verstandig doen, te zorgen, dat gij een paar kogels in uw revolvers hebt, want ik geloof dat uw spook van gevaarlijker gehalte is, dan die gewoonlijk wel zijn."

Zijn beide kameraden bekeken onwillekeurig hun revolvers en die in orde bevonden hebbende, bestegen alle drie hunne paarden en stuurden die langzaam op de kloof af, tot groote ontevreden-

heid van Rudolf's ros, dat er zich met kracht tegen begon te verzetten, hetgeen anders volstrekt niet in zijn aard lag.

De beide andere paarden, door den angst van hun makker aangestoken of zelf onraad bespeurende, volgden diens voorbeeld en begonnen ook te steigeren en dichter bij de kloof gekomen waren de dieren niet meer te houden.

„Dat gaat zoo niet!" sprak van Pethsec tot zijn kameraden, „als wij ze hier vast maken, zullen ze zich van de teugels losrukken. Het zal beter zijn ze naar het huis terug te brengen, een onzer kan er dan bij blijven om er een oog op te houden."

Er werd besloten, dat Jan Du Plessis met de drie verschrikte paarden terug zou gaan en niet zonder veel moeite gelukte het hem ze tot voor het huis te brengen; hij bleef er de wacht bij houden, terwijl de twee anderen de kloof begonnen te onderzoeken. Langzaam en voorzichtig drongen beide in de kloof door, de revolvers in de hand. Het hooge gras was overal neergetrapt; blijkbaar was de plek kort te voren door een of meer personen bezocht.

Zij waren nog geen twintig voet in de kloof doorgedrongen, toen Koos, plotseling met een uitroep van schrik, achteruit trad, terwijl er op hetzelfde oogenblik een luid gebrul weerklonk en er een tijger met één sprong vlak voor hen stond.

Zonder een oogenblik te weifelen, schoot de jonge Du Plessis zijn revolver af, maar het gelukte hem slechts het wilde dier te wonden. Het zou ongetwijfeld slecht met hem afgeloopen zijn, daar het gewonde beest nu woedend was, indien niet een kogel uit van Pethsec's revolver het ondier in het hart getroffen had. Met een luid gegrom stortte het ter aarde en na eenige hevige stuiptrekkingen was het spoedig daarop een lijk.

„Drommels, het is geen wonder, dat onze paarden zoo angstig waren," sprak Rudolf.

„Maar wat duivel, moet dit beteekenen?" riep Koos uit, op een langen ijzeren ketting wijzende, waarmee het dier aan een stevige paal vast had gelegen. „De tijger was dus niet wild en spoedig zullen we nu kennis met zijn meester maken."

„Ik hoop, dat hij ons ook wat last zal veroorzaken," antwoordde Rudolf.

De jonge mannen drongen nu verder in de kloof door; zij vonden den grond overal opgegraven. Terwijl zij dit nieuwsgierig in oogenschouw namen, weerklonk plotseling een luide gil door de nachtelijke stilte. Zij schrikten hevig en Koos werd doodsbleek; het was de stem van zijn broeder, die in gevaar moest verkeeren.

„Hemel, dat is Jan's stem!" riep hij uit en zonder zich te bedenken keerde hij zich om en liep de kloof uit, op den voet gevolgd door zijn metgezel. Zoo vlug zij konden liepen zij in de richting van het huis; hun angst vermeerderde daar Jan's hulpgeschrei niet meer herhaald werd.

Doch wie schetst hunne verbazing, toen zij, bij het huis gekomen, bemerkten, dat Jan op een geheimzinnige wijze was verdwenen; en dat nergens eenig teeken van leven vernomen werd.

Zij stonden in het kleine voorhuis en keken elkaar verbaasd aan.

„Er is slechts één oplossing," sprak Koos ten laatste op den linker muur kloppend. „Hij is hier in; verduiveld, ik dacht dat dit een muur was, maar het is slechts een plank; houd je revolver in gereedheid; ik zal naar de geheime veer zoeken, die dit planken schot zal doen openen; dat zal makkelijker zijn, dan het schot kapot te krijgen."

Terwijl hij sprak raakte zijn hand reeds de geheime veer en er vertoonde zich een opening groot genoeg om één man door te laten.

De beide jongelieden drongen snel naar binnen, doch bevonden zich onmiddellijk tegenover twee woest uitziende kerels, die hen hadden ingesloten, nog voor zij gezien hadden waar zij zich bevonden.

Deze grepen de jonge mannen aan en er ontstond een hevige worsteling, die zeker noodlottig voor Koos en Rudolf ware afgeloopen, indien niet de revolver van dezen laatste ware afgegaan en de kogel in den arm van den sterkste der beide mannen terecht gekomen ware, zoodat deze buiten gevecht werd gesteld. Hierdoor kregen onze vrienden de overhand en namen de gelegenheid te baat om hun aanranders op den grond te werpen en met een dik touw, dat op den grond lag, vast te binden. Daarmee gereed wendden zij zich naar Jan, die, hulploos, gebonden op den grond lag, doch gelukkig ongedeerd was.

Na hem bevrijd te hebben, wendde Koos zich tot de mannen, en den oudste, die, niettegenstaande zijn woest uiterlijk, toch iets over zich had, dat getuigde van een betere opvoeding, aansprekende, vroeg Koos hem wat dit alles te beduiden had.

Deze, hoewel een Franschman van geboorte, had de taal genoeg geleerd om zich verstaanbaar te maken en vroeg of zij vrij zouden kunnen gaan, als zij een uitleg van hunne daden gaven.

Begrijpende dat zij anders zeker niet achter de waarheid zouden komen, beloofden de jonge mannen hen vrij te laten gaan en de Franschman begon daarop zijn verhaal.

Het bleek dat er twee jaar geleden het praatje was verspreid, dat er op die plek goud was gevonden, niettegenstaande dat was er toch niet gewerkt en er werd niet meer over gesproken tot de moord op den Hottentot in de kloof gepleegd werd.

„Ik was in die dagen in groote geldverlegenheid," vervolgde de Franschman, „en mij het gerucht omtrent het goud herinnerende, besloot ik voor mij zelf te zien of daarin eenige waarheid school en of er sporen van goud te ondekken waren. Ik onderzocht de kloof en vond tot mijn verbazing werkelijk sporen van goud. Het spreekt van zelf, dat ik er niets op gesteld was iemand anders in mijn geheim in te wijden. Mijn plan was om de plaats te koopen van den eigenaar, die haar gaarne van de hand wilde doen, en haar natuurlijk later met groote winst te verkoopen, als de grond werkelijk bleek goud te bevatten.

„Om mijn onderzoekingen ongestoord te kunnen voortzetten, trok ik voordeel uit het drama, dat zich op die plaats had afgespeeld en uit de bijgeloovigheid van de boeren uit den omtrek.

„Met eenig spoken des nachts, wist ik hun angst aan te jagen; zelfs zoo, dat de bewoner van dit huisje het onmiddellijk verliet en er geen ander voor in zijn plaats te vinden was.

„Ik vond het echter noodig één man in mijn vertrouwen te nemen en koos dezen kameraad van mijn eigen nationaliteit omdat hij mij vertrouwbaar toescheen en in het bezit van een tijger was. Wij maakten dit dier bij den weg vast, wel goed verborgen, maar toch zóó, dat elk paard er de lucht van beet kreeg en weigerde er voorbij te gaan met zijn ruiter òf op hol sloeg.

„Onze list werd met succes bekroond, daar niemand zich meer

in de buurt durfde wagen en wij onze opgravingen dus rustig konden voortzetten. Wij gingen het huis bewonen, maar om het een verlaten aanzien te geven, maakten wij deze geheime kamer, die zeker nog niet ontdekt zou zijn, waart gij hier niet voorbij gekomen.

„Doch onze onderzoekingen hebben tot geen resultaat geleid; er is geen goud genoeg om de moeite van het bewerken te beloonen en wij hadden juist het plan opgevat om deze plaats voor goed te verlaten, hetgeen wij nu met uw goedvinden zullen doen."

Aldus eindigde de man zijn verhaal en was het geheimzinnige van „Bloedspruit" met zijn spoken opgehelderd; althans voor de drie jonge mannen, want zij hielden hun woord en spraken er met niemand over.

Nog lang daarna vermeden de boeren uit den omtrek den weg langs de begroeide kloof, met het graf van den Hottentot; het huis vond geen bewoner meer en kwam langzamerhand in verval.

MICHALKO.

Naar het Poolsch van BOLESLAW PRUS.

Het werk aan de spoorbaan was geëindigd. De opzichter betaalde aan ieder wat hem toekwam, maar bedroog daarbij wien hij maar kon; en de arbeiders gingen in troepjes naar hunne dorpen terug. In de herberg aan den straatweg was het vol tot het middaguur. De een vulde zijn leeren tasch met krakelingen, de ander kocht snaps, om mee naar huis te nemen, de derde dronk zich op de plaats zelve een roes aan. Toen pakten ze hunne grof-linnen zakken, hingen zich die over de schouders en trokken weg, naar huis. Vóór zij weggingen, riepen ze: „Vaarwel, simpele Michalko!" Michalko bleef achter. Hij stond op het vale veld en keek zijne kameraden niet eens na; zijn blik dwaalde over de blinkende rails, die ver, ver wegliepen, in ongekende ruimte. De wind stoeide met zijn donker haar, blies zijn groflinnen kiel op, en waaide hem uit de verte het laatste vers van het lied toe, dat de naar huis keerenden samen zongen.

Al spoedig waren de linnen zakken, de kielen en de ronde mutsen achter de jeneverstruiken verdwenen. Ten laatste verstomde ook het lied, en nog altijd stond Michalko daar met gevouwen handen. Hij had geen thuis. Even als de haas, die daar juist over den spoorweg sprong, had ook de boerenjongen, een wees, zijn nest in 't veld en vond hij zijn maal — waar God het hem geven wou. Achter den zandheuvel klonk gefluit, er

steeg rook naar boven en men hoorde geratel. De werktrein was aangekomen en stond stil voor het nog onvoltooide stationsgebouw. De dikke machinist en zijn jonge helper sprongen van de locomotief af en liepen naar de herberg. De ingenieur alleen was achter gebleven; in nadenken verdiept tuurde hij rond in de eenzame streek en luisterde naar het sissen van den damp in den ketel. De boer kende den ingenieur en boog diep, tot op den grond, voor hem.

„Welzoo, ben jij daar, simpele Michalko! Wat voer jij hier uit?” vroeg de ingenieur.

„Niets, meneer!” antwoordde de boer.

„Waarom ga je niet naar je dorp terug?”

„Daar heb ik niets te doen, meneer.”

De ingenieur neuriede een melodietje, en zei toen: „Ga dan naar Warschau. Daar kun-je altijd werk vinden.”

„Maar ik weet niet, waar dat is.”

„Klim hier maar op den wagen, dan zul-je het wel te weten krijgen.”

Simpele Michalko klom als een kat in den waggon en ging op een hoop steenen zitten.

„Heb-je wat geld?” vroeg de ingenieur.

„Ik heb één roebel, een stuk van twintig kopeken en vijftien kopeken kleingeld.”

De ingenieur begon weer te neuriën en om zich heen te kijken, terwijl het water in de locomotief door bleef razen. Eindelijk kwam het treinpersoneel uit de herberg terug met flesschen en pakjes. De machinist en zijn helper klommen weer op de locomotief en.... de trein zette zich in beweging. Toen men ongeveer een mijl had afgelegd, zag men bij eene buiging van den weg rookwolken opstijgen, en een armoedig, te midden van moerassen gebouwd dorpje doemde aan den horizon op. Bij dit gezicht monterde Michalko op. Hij begon te lachen, met zijn muts te wuiven en te roepen, hoewel men hem op dien afstand onmogelijk hooren kon. Een der beambten beknorde hem.

„Als je je zoo ver vooroverbuigt, zul-je er nog uitvallen, en dan ben-je voor den duivel. Wat zie-je daar toch?”

„Wel, dat is ons dorp daar ginds!”

„Nu, daarom kun-je toch wel blijven zitten," antwoordde de beambte.

Michalko ging weer zitten, zooals men hem gelastte. Maar 't werd hem zoo wonderlijk te moede, en hij begon een gebed op te zeggen. Ach! hij zou zoo graag naar zijn dorp teruggekeerd zijn, naar dat dorpje, dat daar midden in 't moeras van stroo en leem was gebouwd.... Maar hij had daar niets te doen. Hoewel men hem den „simpele" noemde, wist hij toch wel, dat men in de wijde wereld niet zóó gemakkelijk van honger omkomt en ook eerder kans heeft een nachtverblijf te vinden, dan in zijn dorpje. O, daar buiten in de wereld is het brood witter; daar krijgt men 't vleesch ten minste nog eens te zien, en de menschen zijn daar zeker niet zóó ellendig arm als bij hem thuis!

Zij gingen vele stations voorbij en hielden nu eens langer dan weer korter op. Tegen den avond liet de ingenieur het boertje eten geven, en Michalko maakte daarvoor een buiging tot op den grond.

Toen kwamen zij in eene geheel nieuwe streek. Heuvelachtige velden en snel vlietende, zich slingerende stroompjes kwamen in de plaats der moerassen. De berookte hutten en de van wilgenteenen gevlochten schuren verdwenen, maar nu zag men prachtige kasteelen en gemetselde gebouwen, die er beter uitzagen dan de kerken of zelfs de herbergen in zijn dorp. 's Nachts hielden ze halt aan den voet eener op een hoogte gebouwde stad. 't Scheen wel, of de huizen op elkaar gehoopt waren, en in eenige daarvan waren zoo veel lichten, als er sterren aan den hemel blonken. Bij honderd begrafenissen in zijne streek zou men niet zoo vele kaarsen kunnen zien, als in deze stad.... Er werd muziek gemaakt en onder gelach en druk gepraat golfde een menschenstroom op en neer, hoewel het al zóó laat was, dat men in zijn dorp op z'n hoogst het geroep van spoken en het blaffen der verschrikte honden zou hebben kunnen hooren. Michalko kon niet inslapen. De ingenieur liet hem een pond worst en een wittebrood geven; daarop werd hij naar een anderen waggon gestuurd, die met zand was geladen. Hier zat hij zoo zacht als op dons, maar het boertje ging niet liggen. Hij hurkte in een hoekje, at zijn brood en worst, zoodat hem de oogen uit zijn hoofd puilden, en

dacht: „'k Ben niet bang! Wat 'n wonderlijke dingen zijn er toch in de wereld!"

Na eenige uren rust zette de trein zich tegen den morgen weer in beweging. Aan een der stations werd wat langer halt gehouden; de stoker vertelde den boer, dat de ingenieur waarschijnlijk terug zou gaan, daar men om hem getelegrafeerd had. En werkelijk liet de ingenieur den boer bij zich roepen.

„Ik moet terug," zeide hij. „Wil-je alleen naar Warschau gaan?"

„Hoe kan ik dat weten!" fluisterde het boertje.

„Nu, te midden van zoo veel menschen zul-je toch wel niet verloren gaan."

„Voor wien zou ik verloren gaan, meneer; ik heb toch niemand."

Inderdaad, hij had niemand, die hem verliezen kon.

„Nu, rij dan maar mee," zei de ingenieur. „Dicht bij het station worden nieuwe huizen gebouwd. Je kunt bouwsteenen aandragen, dan hoef-je niet van honger om te komen, maar pas op voor den drank. Later kan het jou ook beter gaan. Hier heb-je in ieder geval een roebel."

De boer nam den roebel aan, omvatte de knieën van den ingenieur en ging weer op zijn zandwagen zitten. Kort daarop reden zij verder.

Onderweg vroeg hij den stoker: „Is het nog ver tot ons station?"

„Misschien nog 'n veertig mijlen. Ik weet het niet precies."

„Hoe lang zou men er over moeten loopen, om van daar te voet naar huis te gaan?"

„Zoowat drie weken misschien. Maar weten doe ik het niet."

Een vreeselijke angst overviel het boertje. Waarom was hij, ongelukkige, zóó ver meegegaan, dat hij drie weken lang zou moeten loopen, om zijn dorp te bereiken? Bij hem thuis vertelde men van een knecht, die door den wind aangegrepen en in korter tijd, dan men voor het maken van het teeken des kruises noodig heeft, verre weggedragen en twee mijlen verder dood neergeworpen was. Was hem nu niet hetzelfde gebeurd? Is deze vuurspuwende machine, waarvoor de oude luidjes zoo bang zijn, niet erger dan de stormwind? En waar zal die hem nèderwerpen? Bij deze gedachte klemde hij zich aan den rand van den waggon vast en sloot de oogen.

Nu voelde hij, hoe de wind hem naar boven droeg, hoe vreeselijk hij huilde, hem in 't gezicht striemde en lachte: hu! hu! hu!.... hi! hi! hi!....

Hoe snel en plotseling had de storm hem weggesleept!... Maar hem had hij aan moeder, noch vader, noch aan een eigen hutje ontroofd; den weesjongen nam de wind eenvoudig mede van 't veld.... Hij wist, dat er iets vreeselijks met hem gebeurde, maar wat kon hij er tegen doen? Een angstig uitzien naar de toekomst vervulde hem bij de gedachte, wat er niet al gebeuren kon; maar daar het hem nu al zoo treurig te moede was, dat het moeilijk nog erger worden kon, opende hij de oogen en liet den waggon los, waaraan hij zich tot nu toe had vastgehouden.

Het was immers Gods wil. Een arme boer was er nu eenmaal voor geschapen, om zijn leven lang ellende, angst en kommer in zijn hart mee te slepen....

De locomotief liet een gillend gefluit hooren. Michalko keek voor zich uit en zag in de verte een woud van huizen, die als in een wolk van rook gehuld waren.

„Is daar ergens brand?" vroeg hij den stoker.

„Dat is Warschau!"

Opnieuw voelde de boer zijne borst toesnoeren. Hoe zou hij 't wagen in die rook binnen te gaan? Het stationsgebouw. Michalko klom van zijn wagen af. Hij kuste den stoker de hand, keek rond naar alle kanten en ging toen langzaam naar den winkel, waarboven bontgekleurde uithangborden hingen, waarop rood bier in glazen en groene snaps in flesschen geschilderd was. Hij ging evenwel niet binnen om te drinken; er was iets anders dat hem aantrok. Achter de kroeg zag men een staketsel, daar werd een huis gebouwd; vóór den winkel stonden metselaars. Toen kwam hem de raad van den ingenieur te binnen: hij zou om werk vragen. De metselaars, brutale, met kalk en steenstof bedekte kerels, begonnen zelve tegen hem te praten. „Wat ben-jij er voor een?" — „Waar kom-je vandaan?" — „Hoe heet je moeder?" — „Wie heeft zoo'n muts voor je genaaid?"

De een plukte aan zijn mouw, een ander trok hem de muts over de oogen. Daarna draaiden ze hem herhaaldelijk rond, zoodat hij niet meer wist, van welken kant hij gekomen was.

„Waar kom-je vandaan, jongen?”

„Uit Wiltscholski, mijnheer!” antwoordde Michalko. Daar hij op een zangerig toontje sprak en erg verlegen keek, begonnen de metselaars in koor te lachen. Hij stond in hun midden en lachte mee, hoewel zij erg op hem neerkeken. „Dat schijnt me een vroolijk volkje; ik ben niet bang!” dacht hij. Zijn meelachen en zijn eerlijk gezicht namen de omstanders voor hem in. Ze plaagden hem niet meer en begonnen hem uit te hooren. Toen hij vertelde dat hij werk zocht, zeiden ze hem, dat hij maar met hen mee zou gaan.

„Een schaapskop, maar hij schijnt me ’n goede vent te zijn,” zei een der bazen.

„We zullen hem werk bezorgen,” voegde een ander er bij.

„Wil-je je bij ons inkoopen?” vroeg een gezel.

„Ik weet niet, hoe men dat moet doen.”

„Dan moet je op een vaatje snaps tracteeren,” zei een tweede.

„Of je krijgt boete,” riep een derde lachend.

Na eenig bedenken antwoordde de boer: „Ik krijg liever dan dat ik geef.”

Dat antwoord beviel den metselaars ook. Wel haalden zij hem nog eenige malen de muts over de oogen, maar zij verlangden geen tractatie van hem en stonden er ook niet op, hem de gebruikelijke „boete” op te leggen.

Lachend en grappen makend kwamen ze op ’t werk en gingen aan den arbeid. De metselaars klommen de hooge steigers op, terwijl jonge meisjes en leerjongens de steenen aandroegen. Michalko moest als nieuweling kalk en zand met de schop door elkaar werken. En zóó was hij bij de metselaars gekomen.

Den volgenden dag gaf men hem een meisje tot hulp, dat even arm was als hij. Hare kleeding bestond uit een ouden doek, een versleten rok en een hemd om medelijden mee te hebben. Ze was ook volstrekt niet mooi, met haar donkerkleurig, mager gezicht, korten stompneus en laag voorhoofd. Maar Michalko was niet kieschkeurig. Nauwelijks stond ze met haar schop naast hem, of hij voelde zich tot haar aangetrokken, zoo als dat onder jonge knapen en meisjes al gaat. En als ze hem met hare heldere oogen van onder den verkleurden doek aankeek, voelde hij, hoe er een warme strooming door hem heen ging. Hij werd dan ook

zoo overmoedig, dat hij haar aansprak. Hij vroeg haar, waar ze vandaan was en of ze al lang bij de metselaars werkte, en sprak haar daarbij altijd met „u" aan. Maar toen zij „jij" en „jou" tegen hem zei, deed hij dat verder insgelijks.

„Vermoei je maar niet," zei hij haar. „Ik zal wel voor jou en voor mij te gelijk werken."

En hij arbeidde met zooveel ijver, dat het zweet van zijn gezicht gutste, terwijl het meisje met haar schop alleen de oppervlakte van de kalk behoefde te bewerken. Van nu afaan bleven zij den geheelen dag samen en waren gewoonlijk alleen. Maar menigmaal voegde een der gezellen zich bij hen, die dan de meid uitschold en den jongen bespotte.

's Avonds bleef Michalko in het gebouw, waar hij werkte, om den nacht door te brengen, daar hij geen onderkomen had, en zijn kameraadje ging met de andere werklui naar de stad terug, in gezelschap van den gezel, die altijd tegen haar tierde, en haar ook menigmaal stompen in de ribben gaf. „Hij mag die meid niet lijden," dacht Michalko. „Maar wat is er aan te doen? Daar is hij gezel voor, om ons te mogen afjakkeren."

Maar hij deed al zijn best, voor zoover hij er toe in staat was, het onrecht, dat haar werd aangedaan, goed te maken. Hij bleef voor haar werken. In het schaftuur deelde hij zijn brood met haar en 's middags kocht hij voor 'n paar centen suiker voor haar, want zij had bijna nooit geld. Als de steenen naar boven gedragen moesten worden, kon hij zijne vriendin 't werk wel niet uit de handen nemen, daar de opzichters hen dan in 't oog hielden, maar hij volgde haar stap voor stap op den veerenden steiger. En hoe bang was hij, dat ze zou uitglijden en door de steenen verpletterd zou kunnen worden! Toen de kwaadaardige gezel zag, hoe voorzichtig de boer voor 't meisje was, bespotte hij hem en maakte er de anderen opmerkzaam op. Zij lachten ook en riepen Michalko van bovenaf toe: „Jij, domkop!"

Eens, tegen den middag, riep de gezel het meisje terzijde en sprak met haar. Kort daarop kwam ze schreiend naar Michalko toe en vroeg hem, of hij haar geen twintig „groschen" leenen kon. Voor haar had hij alles over! Haastig maakte hij zijn linnen zak los, waar het meegebrachte geld nog inzat, en gaf haar de

geëischte som! Toen bracht het meisje het geld aan den gezel, en sedert ging er bijna geen dag voorbij, of de boer mocht zijn vriendinnetje een paar „groschen" leenen, die hij nooit terug zag. Toen hij eens verlegen vroeg: „Waarom geef-je je geld toch aan dien onhebbelijken kerel?", antwoordde ze: „Och ja, dat is nu eenmaal zoo."

Daar gebeurde het eens, dat de gezel in twist geraakte met den aannemer en 't werk verliet. Maar, niet genoeg dat hij ging, hij beval ook het meisje, alsof ze zijne slavin was, hem te volgen. 't Meisje aarzelde; maar toen de aannemer dreigde, dat hij haar, als ze niet tot den avond bleef, niet het volle weekloon betalen wilde, ging ze weer aan het werk. Een arm mensch weet ieder duitje op prijs te stellen, vooral als het zoo zuur verdiend wordt.

De gezel werd woedend. „Kom je mee, sloerie, of niet?" schreeuwde hij.

„Hoe kan ik meegaan, als ze me niet betalen willen? Voor dien roebel zou ik ten minste een nieuwen rok kunnen koopen!"

„Best," schreeuwde de gezel, „maar pas op, dat je me niet meer onder de oogen of over den drempel komt, want dan sla ik je dood!"

En hij ging naar de stad. 's Avonds gingen de metselaars als gewoon uit elkaar; maar Michalko en het meisje bleven in het nieuwgebouwde huis achter.

„Ga jij niet weg?" vroeg de boer haar verwonderd.

„Waar moet ik heen?.... Hij heeft immers gezegd, dat hij me wegjaagt!"

Nu eerst ging Michalko een licht op.

„Dus je waart altijd samen met hem?" vroeg hij, en er klonk een oogenblik haat in zijne stem.

„Ja, zeker," fluisterde ze beschaamd.

„En hem gaf je je heele loon, al sloeg hij je ook?"

„Ja."

„Waarom deedt je zoo iets leelijks?"

„Omdat ik van hem hield," antwoordde het meisje zacht, terwijl ze zich achter de palen van den steiger verborg.

Het duizelde 't boertje voor de oogen, alsof iemand hem een messteek gegeven had. 't Was niet voor niets, dat de menschen hem hadden uitgelachen!

Michalko ging naar het meisje toe. „En zul-je nou niet meer van hem houden?" vroeg hij.

„Neen," antwoordde ze en begon bitter te schreien.

„En zul-je van mij houden?"

„Ja."

„Ik zal je niet slaan en je ook je geld niet afnemen."

„Dat is wel waar!"

„Bij mij zul-je 't beter hebben."

Het meisje antwoordde niet, maar ze schreide nog heviger en beefde over het gansche lichaam. De nachtlucht was koel en vochtig.

„Heb-je 't koud?" vroeg de boer.

„Ja, 't is koud."

Hij deed het snikkende meisje op een hoop steenen neerzitten. Toen trok hij zijn kiel uit, wikkelde haar daarin en bleef zelf in zijn borstrok staan.

„Huil niet, huil maar niet!" zei hij. „Dezen nacht alleen hoef-je maar hier door te brengen. Jij hebt nog een roebel, daarvoor zullen we morgen een kamertje huren, en van mijn geld kan ik een rok voor je koopen. Huil maar niet...."

Maar het meisje lette niet op Michalko's woorden. Ze hief 't hoofd op en luisterde. Ze meende op den straatweg een bekenden stap te hooren. De stappen kwamen dichter bij; tegelijkertijd begon iemand te fluiten en te roepen: „Kom naar huis.... jij daar! Waar zit je toch?"

„Hier ben ik!" riep het meisje en sprong haastig overeind. Ze vloog de straat op, waar de gezel stond. „Hier ben ik!" herhaalde ze.

„Heb-je geld?" vroeg de metselaar.

„Ja! hier is het.... neem 't maar!"

Ze gaf hem den roebel. De gezel stak het geldstuk in den zak. Toen greep hij het meisje bij de haren en begon haar te ranselen, zeggend: „Een andermaal gehoorzaam je me, of ik laat je niet meer over den drempel komen.... Dat maak je niet weêr goed met 'n roebel.... Gehoorzamen zul-je — gehoorzamen!" herhaalde hij, haar telkens opnieuw vuistslagen gevend.

„O wee! mijn God!" riep het meisje.

„Dan moet je maar luisteren!.... luisteren naar wat ik je zeg."

Opeens voelde hij eene sterke hand, die hem in zijn nek pakte,

en hij liet het meisje los. Met moeite keerde hij 't hoofd om en zag Michalko's fonkelende oogen op zich gevestigd. De gezel was een geduchte vechtersbaas; zonder zich te bedenken, bracht hij Michalko een vuistslag op 't hoofd toe, dat het hem in zijne ooren dreunde. Maar de jonge boer liet niet los; nog steviger kneep hij hem in den hals.

„Wurg me maar, jij schelmentronie.... dan zal-je eens wat zien!" steunde de gezel schor.

„Sla haar dan niet!" zei de boer.

„Ik zal het niet meer doen," bromde hij.

Toen liet Michalko los, maar hij wankelde en hijgde naar adem, voor hij zeide:

„Als ze niet velen kan, dat ik haar sla, dan moet ze me niet naloopen. Houdt ze van me, dan is 't mij wèl, maar ik ben nu eenmaal gewend te ranselen. Wat heb ik aan een deern, die ik geen klappen kan geven? Laat ze er dan maar van doorgaan en haar nek breken!"

„Ze zal er ook van doorgaan.... 't is ook wat moois!" antwoordde de boer.

Daar greep het meisje snel zijne beide handen. „Hou-je toch bedaard," zei ze bevend tot Michalko, terwijl ze zijne handen vasthield. „Dring je niet tusschen ons...."

De boer verstomde.

„En kom jij mee naar huis," zei ze, den gezel onder den arm grijpend. „Je zult je toch niet door iemand, wien ook, op straat laten beschimpen...."

De metselaar rukte zich van haar los en zei lachend: „Ga maar naar hem toe! Hij zal je niet slaan.... hij heeft je al geld gegeven."

„Ach, laat me toch met rust...." mompelde het meisje en liep vooruit.

„Zie je, 'n vrouwmensch moet je als 'n hond behandelen!" zei de gezel, naar het meisje wijzend. „Je kunt ze ranselen, zoo veel je blieft, en toch loopt zoo eene voor je door 't vuur."

Hij ging heen; en door de nachtelijke stilte klonk alleen zijn boosaardig lachen.

Onbeweeglijk bleef de boer staan, keek hem lang na en luisterde.

Toen keerde hij naar de steigers terug en keek naar de plek, waar zoo kort geleden nog het meisje gezeten had. Alles warde hem door 't hoofd, hij hijgde naar lucht. Zooeven pas had ze hem gezegd, dat ze hem alleen zou liefhebben — en zoo spoedig daarna was ze heengegaan. Daar pas voelde hij zich zoo gelukkig, hij was zoo blij, een levend wezen, en dan nog wel een meisje, bij zich te hebben, en nu — was het zoo leeg en treurig! Waarom was ze weggegaan?.... Wel, omdat ze dat zoo goed vond, omdat ze dat nu zoo wou! — Wat kon hij daaraan doen, al was hij ook goed en sterk? Bij instinct had hij achting voor de aanhankelijkheid, die ze den gezel toonde; hij voelde geen wrok tegen haar, omdat ze hare belofte aan hem verbroken had, en het kwam niet bij hem op, haar zijne gevoelens met geweld te willen opdringen. Maar desniettemin voelde hij zoo'n groot, smachtend verlangen naar haar. Met zijne door de kalk stijf geworden handen veegde hij zijne oogen af en nam zijn kiel op, die op den steenhoop uitgespreid lag en nog warm aanvoelde. En wederom ging hij de straat op en bleef daar een tijdlang staan, maar hij zag niets dan de roode vlammetjes der lantaarns, die met matten glans door de mist schemerden. Toen keerde hij terug tusschen de koele muren en legde zich op den grond neder. Maar in plaats van te slapen, zuchtte hij diep, zóó eenzaam en verlaten voelde hij zich, en zóó erg verlangde hij naar zijn meisje, ja, naar zijn meisje, want ze had hem immers gezegd, dat ze hem alleen zou liefhebben....

Den volgenden dag ging de boer weer als gewoonlijk aan zijn werk, maar het wilde zoo goed niet meer vlotten. Hij was vermoeid en de aardigheid van het bouwen was er voor hem af. Waar hij ook liep, wat hij ook aanraakte en waar hij ook naar keek — alles herinnerde hem aan het meisje en aan zijne bittere teleurstelling. Bovendien spotten de andere werklui over hem en riepen hem toe: „Jij, domme Michalko, de meisjes zijn duur te Warschau, is 't niet?"

En ja, duur waren ze! 't Boertje had al zijne spaarduitjes voor zijn kameraadje weggegeven. Nu leed hij honger, had niets gekocht voor zichzelf, geen enkel pleiziertje gehad, en eindelijk had ze hem zoo leelijk laten zitten.... Hij voelde zich bitter onge-

lukkig en beschaamd. Toen hij nu hoorde, dat de opperlieden in Warschau-zelve beter betaald werden, ging hij voor de eerste maal de stad in. Hij sloot zich aan bij een metselaarsgezel, die hem beloofde, hem naar de straat te zullen brengen, waar het meest gebouwd werd.

In den vroegen morgen gingen ze op weg en wandelden een heel eind eer ze den Weichsel bereikten. Toen de boer de brug zag, bleef hij met open mond staan kijken. Op dat oogenblik ging zelfs het meisje hem uit de gedachten. Toen ze bij het schildwachthuisje kwamen bleef hij aarzelend staan.

„Wat heb-je?" vroeg de gezel hem.

„Ik weet niet, of ze mij hier wel door zullen laten, meneer," antwoordde Michalko.

„Ben je mal!" knorde de gezel. „Als iemand je tegenhoudt, zeg je maar, dat je bij mij hoort."

Zoo liepen die twee achter elkander over de brug en door de daarachter liggende straten. Langs het kasteel gaande, nam Michalko zijn muts af en maakte het teeken des kruises, in de overtuiging, dat het eene kerk was.

In de straten was veel drukte van menschen en wagens. Nu eens week Michalko uit, dan liep hij de menschen omver, wit van angst, dat hij afgerost zou worden. Ten slotte draaide alles hem voor de oogen en hij verloor den gezel uit 't gezicht. „Mijnheer! Mijnheer!" begon hij wanhopig te roepen, terwijl hij de staat doorholde. Plotseling hield iemand hem vast, die hem toevoegde:

„Houd-je kalm, apekop! Hier mag men niet schreeuwen."

„Maar ik heb mijn heer verloren!"

„Wat voor 'n heer?"

„Den metselaarsgezel."

„'n Mooie heer! — Waar wil-je toch heen?"

„Waar het huis gebouwd wordt."

„Wat voor 'n huis?"

„Een huis.... van steenen," antwoordde de boer.

„Stomkop!.... hier wordt immers ook gemetseld.... en daar en overal!"

„Maar ik zie niets...."

Toen werd hij bij den arm gepakt en men wees hem, in welke

richting hij moest kijken. „Zie dan.... hier wordt één huis gebouwd, en dáár een tweede."

„Jawel," zei Michalko en hij ging naar het tweede, omdat het aan deze zijde der straat gelegen was. Toen hij er was, vroeg hij naar den gezel, maar hij vond hem niet. Toen naar een tweede huis, maar ook daar wist men niets van een gezel, die Vastazy heette. En zoo moest de boer maar weer verder gaan. Op die manier draafde hij allerlei straten door, keek naar een dozijn huizen in aanbouw, en vroeg zich in gedachten af, waar toch de menschen zouden wonen, voor wie nu pas huizen gebouwd werden. Langzamerhand verwijderde hij zich van het middelpunt der stad. Het straatrumoer werd minder; men zag veel minder menschen en bijna geen wagens. Daarentegen nam het aantal steigers, steenhoopen en roode muren toe. De boer had de hoop opgegeven, den gezel terug te vinden, en zoo dacht hij er nu over, hoe hij aan werk zou kunnen komen.

Bij de eerste de beste fabriek, die hij bouwen zag, ging hij tusschen 't werkvolk staan en keek toe. Telkens mengde hij zich in het gesprek of hielp 'n handje mee. Den eenen hielp hij de bouwsteenen schikken, een ander reikte hij den emmer aan, en tot de opperlui, die de kalk mengden, zei hij, dat ze 't op een andere manier moesten doen. Aldra deed hij 't hun voor, en gooide den baas daarbij van boven tot onder nat.

„Wat loop-je hier toch te draaien, weggeloopen poedel?" vroeg de aannemer hem.

„Ik zoek werk, meneer."

„Hier is geen werk voor je."

„Als er nu niet is, dan misschien later wel. 't Hindert u toch niet, als ik hier en daar 'n handje help."

De aannemer, een sluwe vos, merkte, dat de boer niet op 't hoogste loon gesteld was. Hij haalde zijn notitieboek te voorschijn, rekende en haalde door, en eindigde met Michalko te huren. De werklui zeiden, dat hij aan den boer dagelijks twintig „groschen" verdiende.

Tot den herfst toe bleef Michalko aan die fabriek arbeiden. Tegen 't einde van September kwam de regentijd; het bouwen werd gestaakt, de losse werklieden ontslagen. Onder dezen bevond zich ook Michalko. Daar stond nu het boertje als op een onaf-

zienbaar veld. Van uit zijne straat ging hij in een tweede en derde, en overal waar hij roode muren en een paar palen in den grond zag staan, liep hij binnen. Maar het bouwwerk was overal geheel of bijna geheel afgeloopen, en als hij vroeg, of men hem hier ook gebruiken kon, kreeg hij niet eens antwoord. Toen kwam de gedachte bij hem op, of hij ook beter deed naar zijn dorp terug te keeren. „Moet ik nog werk zoeken of naar huis gaan?" dacht hij.

Op dat oogenblik hoorde hij niet ver van zich af een knal, die op een korten donderslag geleek; kort daarop volgde een tweede, hardere slag. De boer keek om zich heen. Op korten afstand zag men rechts de spitsen van den steiger en daarboven iets als roode rook. Er moest iets ongewoons gebeurd zijn. Michalko werd nieuwsgierig. Over steenbrokken en door modderplassen holde hij naar de plek, waar de rook opsteeg. Over den nog onbestraten weg, waar nog maar enkele huizen stonden, liepen de menschen verschrikt heen en weer. Ze schreeuwden en wezen naar het in aanbouw zijnde huis, waarvoor puin, gebroken palen en planken opgehoopt lagen. Daarboven steeg het roode steenstof op. De boer kwam dichterbij. Nu zag hij wat er gebeurd was: het nieuwe huis was ingestort. Een der wanden was geheel in puin gevallen, een andere grootendeels. Vensterramen hingen in de gebarsten muren en de zware balken, die de zolderingen moesten steunen, waren kromgebogen en versplinterd.

Vrouwen zag men aan de vensters der naburige huizen, maar op straat waren, behalve de werklui, maar weinig menschen. Het bericht van het ongeluk kon nog niet in de stad zijn doorgedrongen. De eerste, die tot bezinning kwam, was de aannemer.

Bevend vroeg hij: „Is er niemand om 't leven gekomen?"

„'t Schijnt van niet. Allen waren gaan schaften."

De baas begon zijne werklui te tellen, maar telkens vergiste hij zich.

„Zijn al de gezellen er?"

„Hier zijn wij!"

„En de losse werklui?"

„Hier!"

„Jendsej is er niet!" riep iemand.

Voor een oogenblik verstomden alle aanwezigen.

„Ja, hij was er in...."

„We moeten hem zoeken!" zei de patroon met heesche stem, en hij liep naar het ingestorte huis, door eenige dappere mannen gevolgd. Werktuigelijk kwam ook Michalko dichterbij.

„Jendsej! Jendsej!" riep de baas.

„Ga wat op zij!" riepen de mannen waarschuwend. „De muur hangt voorover, hij kan ieder oogenblik instorten."

„Jendsej! Jendsej!" riep de baas.

Binnen uit het huis klonk gekerm. Op ééne plaats was er een stuk als een deur zoo groot uit den muur gescheurd. De aannemer keek door dat gat naar binnen en greep met beide handen naar zijn hoofd. Toen rende hij als razend naar de stad. Achter dien muur wentelde zich een man in de ondragelijkste pijnen. Zijne beide voeten waren door een balk verpletterd en boven hem hing een brok muur, dat meer en meer helde en ieder oogenblik dreigde neer te vallen. Een der timmerlieden nam de plek in oogenschouw, terwijl de overige van ontsteltenis verstijfde werklui hem aankeken, bereid om naar binnen te gaan, als er redding mogelijk was.

De gewonde was, met krampachtige inspanning, van houding veranderd en steunde nu op zijn beide handen. 't Was een boer. Zijn mond was zwart van pijn, 't aangezicht aschgrauw, de oogen ingevallen. Steunend keek hij de menschen aan, die maar op enkele schreden afstand van hem waren, maar hij durfde niet om redding roepen. Hij zei alleen: „Mijn God!.... Barmhartige God!"

„We kunnen hier niet in," zei de timmerman dof.

De menschen traden achteruit.

Onder hen bevond zich ook Michalko, die misschien nog meer ontsteld was dan de anderen. 't Was vreeselijk, wat hij ondervond. Hij gevoelde al de pijn van den gewonde, en zijn angst, en zijn wanhoop. En tegelijkertijd voelde hij een kracht, die hem voorwaarts drong. Het kwam hem voor alsof onder al die menschen hij zelf de eenige was, op wien de plicht rustte, dien man te redden, die daar uit zijn dorp gekomen was, om in de stad zijn brood te verdienen. En terwijl de anderen tot zichzelven zeiden: „ik ga," dacht hij: „ik ga niet! ik ga niet!"

Angstig keek hij voor zich heen. Hij stond heel alleen, vóór de menigte, dichter bij den muur dan de anderen.

„Ik ga niet," fluisterde hij en hij nam de ijzeren stang op, die aan zijne voeten lag.

De mannen fluisterden onder elkaar: „Kijk eens.... wat gaat hij doen?"

„Stil."

„Barmhartige God, heb medelijden!" riep de gewonde, snikkend van pijn.

„Ik kom, ik kom...." riep Michalko, en hij kroop al rond tusschen de steenbrokken.

„Jelui zult beiden omkomen," riep de timmerman.

Maar Michalko was al bij den ongelukkige. Toen hij diens verpletterde voeten en de bloedplas zag, werd 't hem duister voor de oogen.

„Broeder! mijn broeder!" fluisterde de gewonde en hij omvatte Michalko's knieën.

De boer schoof zijne stang onder den balk, dien hij met een wanhopigen ruk in de hoogte tilde. Daar hoorde men een gekraak, verscheiden steenen vielen van de tweede verdieping. „'t Valt in!" riepen de werklui en stoven uit elkander. Maar Michalko hoorde niets, hij dacht aan niets, hij voelde niets. Met zijne sterke armen schoof hij de stang nog verder door en nu gelukte het hem den balk geheel van de verpletterde voeten van den gewonde weg te krijgen. Van boven af bleven er steenen vallen. In dichte wolken drong het roode stof binnen in het gebouw. Achter den muur hoorde men een geluid alsof er geworsteld werd. De gewonde kermde nog luider, maar plotseling zweeg hij. Daar verscheen Michalko in de opening van den gebarsten muur, gebogen onder den last van den ongelukkige, dien hij op zijne armen meesleepte.

Langzaam stapte hij de gevaarlijke grens over, maar toen hij tegenover de saamgedrongen groep stond, riep hij met naïeve vreugde: „Daar komt-ie aan!.... Daar is-ie al!.... Hij heeft er maar één van zijne laarzen achtergelaten!"

De werklieden namen den gewonde, die geheel bewusteloos was, over en droegen hem voorzichtig naar het dichtstbijzijnde huis. „Water!" riepen ze. „Azijn!" — „'n Dokter!" Michalko volgde hen en dacht: „Dat zijn goede menschen in Warschau! ik ben niet bang!"

Nu bemerkte hij, dat zijne handen bebloed waren; hij wiesch

ze in een emmer en bleef staan vóór het huis, waar de gewonde lag. Naar binnen wilde hij niet. Hij was immers geen dokter! Hoe kon hij hem dan helpen?

Ondertusschen begon de straat zich al spoedig te vullen. Nieuwsgierigen stormden aan, rijtuigen kwamen aanhollen, van verre hoorde men zelfs al de schellen der brandweer, die door den een of ander opgeroepen was. Voor de huisdeur had zich eene nieuwe ophooping gevormd van menschen, die op „sensaties" belust waren; en 't waren de ijverigste onder deze, die zich met gebalde vuisten een weg baanden, om het bloedige schouwspel te zien.

Michalko, die zich voor de huisdeur bevond, liep een hunner in den weg.

„Ga toch uit den weg, domkop!" schreeuwde de man, toen hij zag, dat de boer met de bloote voeten niet van de plaats week.

„Waarom?" vroeg Michalko, verbaasd over dien ijver.

„Wie ben-je, brutale lompert?" schold hem de nieuwsgierige. „Is er hier dan geen politie om zulke leegloopers beenen te doen maken?"

„O hemel, dat kan leelijk worden!...." dacht de boer, en hij werd al bang, dat men hem om hetgeen hij gedaan had, weleens in de gevangenis kon stoppen.

Om niet in 't oog te loopen, drong hij zich tusschen de menigte.... Eenige minuten later werd er uit de deur geroepen om den moedigen kerel, die den verongelukte uit de puinhoop weggedragen had.

Niemand antwoordde.

„Hoe ziet hij er uit?" vroeg men.

„'t Was 'n boer. Hij had een witten kiel aan, een ronde muts op en hij was blootsvoets."

„Is hij nergens op de straat te zien?"

Nu begon men te zoeken.

„Hier heeft er zoo een gestaan," riep iemand, „maar hij is weg."

Politie en werklieden gingen uit elkander — maar Michalko vonden ze niet.

GEBLINDDOEKT.

Naar ALFRED AF HEDENSTJERNA.

Daar waren in de allereerste plaats en vóór alles de meisjes te Helgostad, die wat opvoeding en levenswijze, vermogen en huiselijk verkeer betreft, overeenstemden met het leven dat in Robert Herwod's eigen ouderlijk huis gevoerd werd — met zijne verfijning te midden dier landelijkheid en met eene milde gastvrijheid, die er ondanks de welberekende huishouding heerschte.

En dan was er een groot aantal jonge dames in de universiteitstad, met wie Robert zich amuseerde, die hij bewonderde en voor wie hij in liefde ontvlamde. Te Stockholm, waar hij toen heenkwam, om zijn assessors-examen te doen, waren er destijds, even als steeds, betooverende meisjes, die hij alleen „van zien" kende, en andere betooverende meisjes, uit verscheidene familiën, waar hij aan huis kwam.

In de streek waar hij geboren was en waar hij dikwijls heenging, zoo lang zijne ouders nog leefden, waren er weder heel andere meisjes als die te Helgostad, enkele goede en mooie, en nooit verzuimde Robert Herwod haar gezelschap op te zoeken en naar hare gunsten te dingen. Maar verder ging het niet, en de vrienden hoopten en de mama's vreesden dat Robert een oude jongeheer zou worden.

Zijne ouders stierven, het landgoed werd verkocht en Robert drukte allen ouden en jongen meer of minder hartelijk de hand

en nam wat hem 't dierbaarst was uit zijne ouders inboedel mee. Het overige werd in 't openbaar verkocht.

Den volgenden zomer was hij weder daar ginds en liet een mooi hek om het graf en een steen daarboven plaatsen: voor zijne ouders en oom Gustaaf groote steenen van graniet, voor de tweelingen en zijn zusje Gerda, marmeren engeltjes, die met dikke vingers een blad in een boek met gouden schrift omkeeren.

Hij vertoefde eenige dagen te Helgostad, werd daar als een kind des huizes ontvangen en had 't genoegen op eene partij nog eens al de vrienden uit zijne jeugd te zien.

Toen reisde hij af en bleef vele, vele jaren weg. Maar met kerstmis, nieuwjaar en de verjaardagen zond hij kaartjes met gelukwenschen voor de oude vriendinnen, wier aantal van lieverlede geringer werd. Doch een verlovingskaart zond hij hun nooit. En toch dachten weinigen zooveel over 't huwelijk na als Robert Herwod. Hij verlangde er naar, schroomde volstrekt niet om zich te veel bloot te geven, en hield het voor heel natuurlijk, dat hij ten slotte eene vrouw zou vinden en zich een nestje bouwen.

Maar zijn groote zelfzucht en zijn besliste argwaan bewaarden zijn hart jaar na jaar voor de liefde, totdat zijn bloed trager vloeide en zijn pols kalmer sloeg.

Hij werd oud. Eerst merkte hij 't niet, maar van lieverlede kreeg hij er meer en meer duidelijke bewijzen van. De rheumatiek werd erger. Het viel hem ook zwaarder, 's morgens vroeg op te staan. Het eten smaakte hem niet meer zoo goed als vroeger, den wijn vond hij flauw, en dronk hij een krasser merk, dan steeg 't hem naar het hoofd en ging het in de beenen zitten. Kocht hij een boek, dan was de schrijver veel minder dan degenen, die in zijn jeugd de pen voerden, en alle tooneelstukken schenen hem vervelend toe.

Op zekeren dag kwam een knap jong mensch zijn kantoor binnen, maakte een diepe buiging voor den bureauchef, en bracht hem de vriendelijke groeten zijner moeder over. Zijne moeder was Augusta Helgestad, Roberts vriendin zijner jeugd.

Nu begreep Robert Herwod toch, dat hij wezenlijk oud geworden was, en begon iets van het weemoedig verlangen naar den grond te gevoelen, waarin hij zijn wortels gehad had, naar

het oord zijner kindsheid, 't welk bij de meesten zoo zeldzaam en zwak is, wanneer zij stijgen, groeien, sterk zijn, maar dat meer en meer toeneemt, wanneer de weg zijwaarts voert en de zon daalt.

In de volgende zomervacantie was hij op weg naar zijn geboorteplek, die hij in bijna dertig jaren niet bezocht had. De straatweg van het spoorwegstation daarheen kwam hem bijna geheel nieuw voor. Wat waren die boomen gegroeid, die hij zich nog zoo goed herinnerde; ze zagen er nu als een groot bosch uit. Wat schenen hem nu de huizen en hoeven klein toe, die in zijne herinnering hem zoo groot en aanzienlijk voorgekomen waren. Het was als een wonderbaarlijke tocht door een sprookjesland, ofschoon niets op de wereld werkelijker en tastbaarder was, dan wat hij hier zag.

Zijne ouders hoeve was meermalen van bezitter veranderd. Men zei, dat de inrij-laan geducht gesnoeid was, 't bosch geveld en 't huis verlaten. Hij ontstelde en reed voorbij, om zich eerst door een bezoek bij zijne beminde bloedverwanten op het kerkhof te sterken. Eerst in de stilte van den koelen avond ontwaakten zijne liefde en zijne herinneringen en hij begreep, hoeveel ze van hem gehouden hadden, deze oudjes, welk eene troost zijne wassende kracht in de dagen van het verwelken voor hen geweest was, en hoe zij in hem hadden meenen te herleven, toen zij stierven. Het brandde in zijn hart toen hij er aan dacht, dat hij in de laatste tien jaren er in 't geheel niet meer aan gedacht had, voor de graven te zorgen. Nu, zij werden dan toch in elk geval door het hen omgevende hek beschut en het groen van 't gras, een glad veld, was almee niet 't slechtste dek voor een graf.

Hij ontmoette oude bekenden, hij drukte rimpelige handen en voelde zich door de koelheid in woorden, blikken en wijze van doen afgestooten. Was hij dan niet Robert Herwod, en kind uit die streek, die zijn geboorteplek eer bewees? Hij dacht er niet aan, hoe weinig hij zich in die dertig jaren om zijn geboortegrond en zijne bewoners bekommerd had, en dat slechts een toeval hem er toe genoopt had, den blik naar zijn geboorteplek te wenden.

Het was een heldere dag, maar zijn blik was toch wat ver-

duisterd, toen bij de magere hand naar het kerkhofhek uitstrekte. Wat was dat? Boven de grafheuvels van het teederste en fijnste gras, maar uit het witste zand en aan den voet der grafsteenen en boven de grijze marmeren gedenkteekenen ontwaarde hij de gouden pracht der mooiste zomerbloemen.... Hij liet het hoofd zinken en weende. De vergrijsde vrijdenker, die niets geloofde, omdat hij slechts op den weg van het denken iets met zekerheid wist, vierde hier zijn eersten godsdienst na een lang leven. Hij toefde daar heel lang in de stilte. Het scheen hem toe, alsof hij nog eenmaal de deur van het ouderlijk huis geopend had en door liefderijke armen omhelsd ware. Hij voelde dat het hem onmogelijk was, zich onmiddellijk weer los te rukken en besloot nog een dag op die plek te blijven en den volgenden dag terug te komen.

Vóór alles moest hij echter eerst weten, wie zijn plicht zoo trouw vervuld en zoo liefdevol de laatste rustplaats zijner beste ouders verzorgd en ze zoo heerlijk met bloemen getooid had, terwijl hij zelf, die er 't naaste toe verplicht was, die taak zoo slecht vervuld had.

Dicht bij, aan den anderen kant van den kerkhofmuur, stond een mager, door de zon verbrand meisje, dat met een hark op het klaverveld van den koster werkte.

„Zeg eens, weet-jij ook, wie voor die graven zorgt?" vroeg hij.

„Ja, dat weet ik, dat is de mevrouw van Sjölanda."

„De mevrouw van Sjölanda? Wie is dat?"

„Dat's mevrouw Persson; zij moet hier in de gemeente op Tunaborg geboren zijn."

Op Tunaborg! Ach, nu werd het hem duidelijk! De mooie Elisa Hammar, de eenige dochter van den ouden bestuurder van het kroondomein, was al verscheidene jaren met den grondbezitter Persson getrouwd geweest, toen hij de plaats verliet. Zij had in hare jeugd niet tot den meer vertrouwelijken omgang van zijn ouderlijk huis behoord, maar was altijd zoo goed en vriendelijk. En nu dit met de graven, dat was edel, en zijn hart gloeide van dankbaarheid.

De zon was reeds aan 't dalen, toen hij naar het Sjölanda-goed reed. Daar was landelijke rust en vrede, de stilstaande rust van

't water en de vrede der onwetendheid. De honden begroetten hem vriendelijk na een kort geblaf, een meisje keek om den hoek van 't huis en vlood toen weg. Toen kwamen er twee flinke, een weinig boersche, half volwassen meisjes, en achter hen een vrouw in gebogen houding met een groot schort en grijs haar naar buiten. De ingevallen mond was die van eene bejaarde juf, de wangen waren verwelkt, maar de oogen nog mooi en goed, gelijk de eerste, milde zonnestraal der lente op een ruwe sneeuwjacht.

Toen ze hem echter in 't oog kreeg, richtte de gebogen gestalte zich als een veertje op, de wang werd purperrood en het oog straalde.

„O.... is 't mogelijk? Neen.... Robert.... Dat is me.... dat is me toch een vreemdeling dien we niet verwacht hadden!" stamelde zij.

„Elisa, lieve Elisa! Dat je me nu wezenlijk weder herkent!"

„'t Is héél lang geleden, maar ik herinner me je toch nog zoo goed," zeide zij zacht en stil.

„Dank daarvoor, Elisa! En — dank voor je verzorging van de graven mijner ouders. Dank, lieve, lieve Elisa! Mijn hart is te vol om te zeggen wat ik gaarne zou willen. Dat is te veel goedheid! En meer dan twintig jaren! Hoe kon-je....?"

„Hoe ik kon....?" vroeg zij met eene stem, die warm en jong was, en zij stond daar recht en slank voor hem, met groote, brandende, vochtige oogen in het gerimpelde gezicht en een mond, die in de smart lachte.

Hij boog het hoofd en drukte hare hand, terwijl zij hem binnenleidde. Het viel als schubben van zijne oogen, en hij las, als in vurig schrift, wat haar hart, haar voet en hare hand bestierd had om het liefdewerk op den doodenakker te volbrengen, zonder te denken, dat hij het ooit te zien zoude krijgen.

Hij bleef tot den volgenden dag. Hij zag met ontroering de eenvoudige, alledaagsche lijst, waarin zij haar leven doorbracht, en hij nam de vriendelijkheid en gastvrijheid van den eenvoudigen, eenigszins ruwen man aan, aan wien zij zich verbonden had en die een ongemeen goede en eerbiedwaardige grondeigenaar was.

Hier had zich dus bevonden, wat zijn hart te vergeefs gezocht had. Zoo nabij, zoo vlak bij.... En zij was zoo mooi en goed

en begeerenswaard geweest; maar hij had er geen slag van gehad, in de stralende meisjesoogen te lezen, en zij was schuw en schuchter geweest, zooals dat het diepste gevoel is.

Toen hij den volgenden dag buiten op het erf naast het mooiste rijtuig van den bezitter van Sjölanda stond, die hem van hier nog eens naar 't kerkhof, naar zijn ouderlijk huis en daarna naar het spoorwegstation zou rijden, zeï Elisa bij 't afscheid nemen:

„En Robert.... Robert.... leef-je nog altijd je eenzame leven, zoo geheel alleen?"

Hij zamelde 't weinige, dat er nog van glans in zijne oude, vermoeide oogen overig was, bijeen, richtte zijn blik weemoedig op hare oogen en zei:

„Ja, Elisa, ik schijn mijn geluk in 't leven geblinddoekt voorbij te zijn gegaan! Hartelijk dank en vaarwel!"

0e jaargang.

HET

LEESKABINET

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

April 1903.

MET PLATEN.

LEIDEN.
L. VAN NIFTERIK Hz.

Printed in the Netherlands

HET LEESKABINET.

HET
LEESKABINET.

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

VOOR 1903.

TWEEDE DEEL.

LEIDEN,
L. VAN NIFTERIK Hz.
1903.

INHOUD.

INHOUD.

DE PLATEN ALDUS TE PLAATSEN:

WALTER CRANE.

TER GELEGENHEID VAN WALTER CRANE'S TENTOONSTELLING VAN KUNSTWERKEN TE HAARLEM.

DOOR

JOHAN GRAM.

(*Met Portret*).

Negen jaar geleden had de heer A. C. Loffelt het goede denkbeeld, in Den Haag, Amsterdam, Arnhem, Haarlem en Utrecht eene verzameling Engelsche Prentkunst, hoofdzakelijk uit kinderprenten bestaande, ten toon te stellen. Voor velen was die tentoonstelling een openbaring. Men was verbaasd en verrukt. Welk een geest en kennis, welk eene studie en smaak spraken uit die karakteristieke figuren. „Walter Crane," schreef Loffelt o. a. in zijne inleiding, „wiens naam, dank zijn seriën gekleurde kinderprentenboeken, reeds een „household word" in de Engelsche gezinnen was, verbaasde den liefhebber van prentkunst met zijn Baby's Opera, een stijlvol en vernuftig geïllustreerde en geornamenteerde verzameling oude kinderrijmen met muziek. Hoewel voor kindederen bestemd, is dit wonder van kleurendruk en houtsnede uit de ateliers van den smaakvollen Edmund Evans, de rechterhand der Engelsche kinderboekenmakers, een byou voor de kunstkast der fijnproevers. De stijl van Crane en de kleurendrukkunst van Evans overtroffen hier in klassieke schoonheid en decoratieve

vindingrijkheid bij verre zelfs de fraaiste zesstuivers en shillingsprentenboeken, die tot op dat tijdstip van hem verschenen waren."

Genoemde Tentoonstelling met haar degelijken beschrijvenden catalogus van den geestdriftigen verzamelaar vond grooten bijval. Men stroomde er heen, bewonderde den geest en den humor der Engelsche kunstenaars en bestelde bij zijn boekhandelaar tal van exemplaren van die frissche, sprekende kunst van Walter Crane, Kate Greenaway, Randolph Caldecott en Hugh Thomson. Vooral Flora's feest, waarin de bloemen uit haar winterslaap ontwakende, een optocht vormen, werd met duizenden verkocht. Walter Crane was op eenmaal populair ten onzent.

Sedert is de belangstelling voor den begaafden illustrator bevestigd, zoodat, toen de goede tijding zich verspreidde, dat er in het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem eene Tentoonstelling van werken van Walter Crane zou geopend worden, menigeen die blijmare met geestdrift vernam.

En inderdaad er was reden voor. Eene hoogst boeiende en interessante Tentoonstelling. Men ziet er Walter Crane's kunst in al hare veelzijdigheid, in al de takken waarin zijn lenig, veelomvattend talent zich thuis voelt. Doch tevens erkent men, door de beschouwing van het schilderwerk, dat Walter Crane geen kolorist is, en dat zijne schilderij „de geboorte van Venus", alhoewel eenige heerlijke qualiteiten van vormen en lijnen te bewonderen gevende, als geheel zéér zwak is. Hoe bevallig en schoon van lijnen deze Venus uit de zee ook moge oprijzen, zij mist al de bekoring der werkelijkheid, deze bordpapieren godin der liefde. Neen, Walter Crane is vóór alles teekenaar, knap en welgeoefend teekenaar, die de menschelijke figuur in al hare bewegingen kent en doorgrond heeft. Walter Crane heeft zich in zijne voorstudiën zoodanig vertrouwd gemaakt met de artisten der Italiaansche Renaissance en met de Grieksche klassieken, dat zijn teekenstift, evenals vroeger dat van Flaxman en Retzsch, zich naar die heerlijke vormen en opvatting als van zelf plooit en voegt. Hoe fijn, bekorend en correct weet hij de menschelijke figuur te teekenen. Zie, hoe hij zijn edele ranke vrouwefiguren rondom het titel-vignet weet te teekenen.

Welk een rijkdom van fantasie, welk eene doorwrochte studie

van elk tijdperk, waarin Crane zijn figuren laat optreden! Daarin is hij een evenknie van onzèn grooten Rochussen, die ook zoo verwonderlijk doorkneed was in kostuum en usantiën van elk tijdperk, dat zijn levenwekkend penseel ons voor oogen tooverde.

Walter Crane pakt àlle genres aan; uit elke bloem zuigt hij honing. In eene reeks van landschapstudiën toont hij zijne ernstige, nauwgezette navolging der natuur. Uitvoerig en nauwkeurig is hij daarbij, geen enkel detail verwaarloozende, maar zonder ons ooit een stemmingsbeeld te geven. Bloemenstudies geeft hij ons te aanschouwen, zóo juist en nauwkeurig het karakter der bloem weergevende, als een scherp en geoefend oog zulks met vaardige hand vermag. Later zal Crane al die bloemen verwerken, vereenvoudigen en vereffenen, om daaruit de bekoorlijke motieven voor zijne behangsels te scheppen.

In eene andere zaal aanschouwen wij de schetsteekeningen voor het beschilderd raam in de „Holy Trinity Church" te Hull. Hier komt de doorkneede teekenaar van het menschbeeld in al zijne kracht en kunde uit. Men ziet het aan de schetsteekeningen, door Crane's vaste en zekere hand met flinkheid en bedachtzaamheid in éens op het papier gebracht. Mooi en vol bekoring is de golvende lijn, waarin de figuren onderling met elkaar verbonden zijn. Nobel en rein is het menschentype, dat hier den Heere looft en naar het Hemelsche geluk smacht. Al ware het alleen deze glasschildering met al de daaraan verbonden voorstudiën, dan nog zou men voor den schepper van zulk een kunstvoortbrengsel den grootsten eerbied koesteren.

Daar boven aanschouwt men verschillende behangsels, die Crane ontworpen heeft en welke zoo door ornamenten als door kleur buitengewoon harmonieus zijn. Ook door dezen tak van versieringskunst te beoefenen, heeft Crane een geheele omwenteling in de bekleeding der kamerwanden gebracht.

En daartusschen, in vitrines, tegen wanden, achter glas: de reeks ontwerpen en drukken van die onschatbare kinderboeken en uitgaven waarmede Crane het eerst van zich heeft doen spreken. Met welk een fantasie heeft de bezielde samensteller ons die reeks kostelijke prenten voorgetooverd! Hier komt hij in al zijn kunstenaarsweelde, in al zijne wegslepende gratie, en hier

en daar in zijn echt Engelschen humor voor onze oogen. Hier wordt ons het ontwerp voor zijn nooit volprezen Flora's feest gegeven, en geniet men opnieuw door 's meesters eigenhandige schetsen met zekeren eerbied te aanschouwen. Gij kent ze, die biggetjes, die sprookjes, die kikvorsch-historie, maar het wekt in hooge mate uwe belangstelling, van die alom vermaarde uitgaven de schetsteekeningen en de eigenhandig door Crane gekleurde prenten te zien.

Van een man als Walter Crane, die zich door zijne veelzijdige talenten zulk een naam gemaakt heeft, verlangt men meer te weten. Tal van bekende schrijvers hebben een studie aan Walter Crane gewijd, niet het minst omdat hij als warm aanhanger van het socialisme een eigenaardige plaats in de kunstenaarswereld inneemt. Otto Von Schleinitz vooral heeft eene uitvoerige en zeer merkwaardige studie aan den grooten Engelschen kunstenaar gewijd en uit diens interessante levensbeschrijving is hier voornamelijk geput, om den lezer een zooveel mogelijk zuiver beeld van den hoog-ontwikkelden kunstenaar te geven.

* * *

Waler Crane is persoonlijk een uiterst beminnelijk, goed en bescheiden mensch, vol idealen en talenten. Wat zijne socialistische neigingen betreft, wordt hij niet ten onrechte als de navolger van Ruskin en Morris beschouwd. Crane's socialisme is echter moderner en niet zoo zonderling als dat van Ruskin, die alle uitvindingen liet voor hetgeen zij waren en b. v. bij het drukken alles met de handpers liet doen, terwijl machines hem toch sneller en beter bediend zouden hebben. Zijne boeken liet Ruskin vervolgens per as verzenden, terwijl de spoorweg hem toch ten dienste stond.

Walter Crane's zedelijke kracht en scheppingslust wortelt in zijn uitmuntend familieleven. Dr. M. Dregers, bestuurder van het kunst- en nijverheidsmuseum te Weenen, vergelijkt in het „Tijdschrift voor kunst en kunsthandwerk" van 1901 Crane's karakter met dat van Raphaël en zegt: „Aan Raphaël's reine kindergemoed heeft mij Walter Crane altijd herinnerd, wanneer ik het groote

met het nog grootere vergelijken mag. Men behoeft zich slechts de mooie beeltenis, welke zijn vriend Watts van hem ontworpen heeft, in de herinnering te roepen: deze jeugdig-frisch ontvankelijke, onschuldig, bijna verwonderd ziende blauwe oogen van den blonden Noorderling, dat is het groote kind, dat ook Raphaël tijdens zijn leven was."

De vader van den kunstenaar, Thomas Crane, was uit Chester afkomstig. Hij was een knap miniatuurschilder en zoowel hij als zijne vrouw moeten goede, lieve menschen geweest zijn, wier teeder gemoed en artistieke aanleg op hun tweeden zoon, Walter, die 15 Augustus 1845 te Liverpool geboren werd, overging.

Ook het huisgezin van onzen Walter Crane leeft voor de kunst. Zijne vrouw maakt borduurwerk naar teekeningen van haar echtgenoot, en de oudste zoon, Lionel Francis, is bouwmeester, terwijl de jongste spruit, Lancelot, zich evenals zijn vader aan het schilderen en de graphische kunsten wijdt.

Walter Crane zegt in zijn korte en zeer nederige autobiographie van zich zelf:

„Even goed als het lot menschen met een zilveren lepel in den mond ter wereld laat komen, evengoed is het mogelijk, dat ik met een potlood en een stuk papier geboren ben, ik bedoel: lei en griffel, want er was toen niet anders. In ieder geval, daar ik de zoon van een schilder ben, kan ik mij mijne jongensjaren niet anders in herinnering brengen dan door die bij het teekenen onmisbare hulpmiddelen." Bij deze luimige toespeling ziet men den schalk om den hoek kijken. Zoo vertoont hij zich telkens, maar zijn scherts of zijn spot blijft altijd goedaardig en gaat nooit in kwetsende hatelijkheid over. Reeds op zevenjarigen leeftijd kopieert het ventje de door zijn vader geteekende portretten met zulk een talent, dat deze teekeningen in den familiekring algemeene verbazing wekten. In gindsche schoone natuur ontwaakte voor het eerst in hem de liefde voor zee en landschap. Tegelijktijdig trachtte ook de knaap uit eigen fantasie tafereelen uit den Krim-oorlog te ontwerpen, Walter Scott te illustreeren en kopiën naar Frederik Taylor, of naar schilderijen van den beroemden dierenschilder Sir Edwin Landseer te maken. Crane is evenals Landseer een echt en waarachtig dierenvriend in den besten zin des woords.

Toen Walter zijn twaalfde jaar bereikt had, dus in 1857, verhuisde de familie Crane naar Londen. Hier bezocht hij zeer druk den Zoölogischen tuin, en waar het hem overigens ook slechts mogelijk was, teekende hij allerlei soort van dieren. Heel naief en eenvoudig vertelt Crane zelf, hoe zijn eerste verdienste in een glas melk bestond, dat hij van een pachter voor eene teekening van diens paard kreeg.

Welk eene belangstelling Walter Crane reeds op dien jeugdigen leeftijd van twaalf jaren voor de kunst moet gehad hebben, blijkt duidelijk hieruit, dat hij al spoedig na zijne aankomst te Londen de daar geopende Tentoonstelling bezocht. Hier geraakte hij in de grootste opgewondenheid voor Millais' schilderij „Sir Isambras", dat uit het preraphaelistische tijdperk van den meester stamt. Voor alles trok hem ook John Ruskin's „Modern Painters en Elements of Drawing" aan, die in 't bezit zijns vaders waren. Daar het in dien tijd eene zeldzaamheid was, dat Ruskin's geschriften gelezen en geraadpleegd werden, blijkt uit deze mededeeling ten duidelijkste, dat Walter Crane's vader een man van groote kunstbeschaving moet geweest zijn.

In verband met het lezen van Ruskin's werken stelde Walter bijzonder belang in den schilder Turner, dien eerstgenoemde ten troon verheven heeft. Sedert heet Turner in Engeland „de schilder des lichts". Turner's gebied is voornamelijk het historische landschap. Een groot gedeelte zijner kunstwerken erfde de National galery in Londen, onder voorwaarde, dat zij naast de schilderijen van Claude Lorrain zouden worden gehangen. Dit is gebeurd en uit de getroffen schikking blijkt nu ten duidelijkste, dat Turner de gelukkige nabootser van zijn voorgänger was.

Voor Walter Crane was 1859 eensdeels een noodlottig jaar, wijl hij daarin zijn vader verloor, doch in een ander opzicht bracht het hem een blijde verrassing: de intree in de kunstenaarsloopbaan. Crane had een teekening in kleur uit Tennysons „Lady of Shalott" voltooid, en deze aquarel kwam Ruskin en Mr. William James Linton onder de oogen. Ruskin prees den arbeid van den jongen kunstenaar buitengewoon, en Linton was er zoodanig mee ingenomen, dat hij Crane dadelijk voor drie jaren als medewerker aan zijn atelier verbond. Linton was houtgraveur, drukker, dichter,

schrijver en politiek man. Sedert 1842 was hij deelgenoot der firma Orrin Smith, met wie hij gemeenschappelijk zijn eerste werk van beteekenis in de „Illustrated London News", uitgaf. Tegelijkertijd verwierf Linton zich een naam als ijverig en warm vriend der politieke vluchtelingen in Engeland. In het jaar 1844 bracht hij met Mazzini alles in rep en roer, om in het Lager Huis het feit te bevestigen, dat brieven aan Mazzini op bevel van James Graham, den Minister van Binnenlandsche Zaken, geopend waren gevonden. Behalve Mazzini behoorde ook Garibaldi tot zijn intieme vrienden. Linton verwierf van lieverlede den naam van een eersten meester in de houtsnijkunst. Destijds was het een genot, daarvan de heerlijke voortbrengselen in de Illustrated London News te bewonderen. Doch in 1848 en eerstvolgende jaren hield hij zich meer met politiek dan met de kunst bezig.

In Essex Street, waar zich de werkplaats van Linton bevond, knoopte Walter Crane de kennismaking met allerlei personen en kunstenaars aan, die op zijn ontwikkeling en levensrichting beslissenden invloed uitoefenden. Vooral leidde het werk dat hem daar werd opgedragen, tot het illustreeren van boeken. „Tot dit keerpunt," schrijft Crane bij zekere gelegenheid, „had ik geen leermeester en alles wat ik ten beste gaf kwam uit mij zelf zonder eenigen bijstand." In dien tijd bloeide de houtsnede in Engeland, en doordien Crane zich onder Linton's hoede vormde, had hij gelegenheid, van 't centrum uit, dezen geheelen kunsttak te leeren kennen en overzien.

Linton en zijn aanhang behoorden tot de chartisten, de vooruitstrevende volkspartij. De indrukken die Crane daar ontving, de politieke opleiding, opvoeding en vorming, bleven zijn levenlang voor den jongen kunstenaar van kracht. Trouwens in Engeland is het aantal mannen van beteekenis met socialistische neigingen niet gering, maar hun socialisme is van milder aard en beoogt geenszins omwentelingen tot stand te brengen.

Crane's biograaf schrijft daaromtrent:

„Alhoewel tijdens den Noord-Amerikaanschen vrijheidsoorlog het zoogenaamde chartisme in Engeland ontstond, zoo is toch zijn werkelijk geboortejaar eerst 1836, op welk tijdstip door de arbeidende klasse, onder den naam van „Working Men's Asso-

ciation" eene sociaal-politieke vereeniging gegrondvest werd. In 1839 beriep deze laatste afgevaardigden naar Londen, die daar een afdeeling stichtten. Terwijl Walter Crane bij Linton in de leer was, omstreeks 1857, was aan die chartistische beweging een groot deel van hare beteekenis ontnomen. Het toenemend nijverheidsverkeer en vooral de opheffing der graanrechten, waardoor de broodprijzen aanmerkelijk gedaald waren, verzachtten toen meer en meer het geweldadig karakter der gansche beweging. Door de uitbreiding van het kiesrecht en voorwaardelijk door de reformbill, werden de pogingen der arbeidende klasse noodeloos. Vandaar dat de sociaal-democratie in Engeland in den laatsten tijd hoofdzakelijk tracht te verkrijgen: Verhooging van arbeidsloon, vermindering van werkuren, verplicht onderwijs en eene reeks nuttige inrichtingen tot verbetering van het huiselijk leven.

„Den bekwamen, vlijtigen en fatsoenlijken arbeider gelukt het in Engeland naar evenredigheid zóo gemakkelijk, een tevreden, ja prettig leven te leiden, en zijn bestaan aan 't einde zijns levens als kleine rentenier of kapitalist te besluiten, dat hij al heel slecht materiaal voor een strijdlustige partij oplevert."

* * *

Toen Crane zestien jaar was, leverde hij zijne allereerste bijdrage voor een in 1859 in het leven geroepen geïllustreerd Blad „Once a week". Wat dit te beteekenen heeft, zal men eerst begrijpen, wanneer men nagaat, dat de grootste kunstenaars van dien tijd medewerkers van genoemd blad waren. Ik noem slechts Du Maurier, Houghton, Holman Hunt, Charles Keene, John Leech, Lawless, Millais, Pinwell, Poynter, Sandys, Tenniel en Whistler.

Eenigen tijd later was Crane ook werkzaam voor het geïllustreerde blad „Good Words" en voor „Punch".

In het jaar 1861 was Crane's leertijd bij Linton geëindigd, met wien hij echter in voortdurend nauwe betrekking bleef. Hij had bij Linton de techniek van het houtsnijden en drukken tot in de kleinste bijzonderheden geleerd, een omstandigheid, die hem later van zoo groot nut was.

Nauwelijks 17 jaar oud levert Crane illustratiën voor het werk

The New Forest", dat bij Smith, Elder and Co. verschenen en door John R. Wise uitgegeven werd. Deze arbeid bood hem de gelegenheid, zijn studie te wijden aan het landschap, waarin Turner steeds zijn voorbeeld bleef. In den heer Wise, met wien Crane zich geruimen tijd in Derbyshire ophield om er landschapstudiën te maken, won hij een invloedrijken en blijvenden vriend. In zijne groote bescheidenheid zegt de kunstenaar: „De ontwerpen voor dit werk („The New Forest") hebben geen bepaalden stijl." In strijd met deze bewering prees G. H. Lewis in een der meest geziene Tijdschriften, het Cornhill Magazine, genoemd werk buitengewoon.

Reeds in 1862 had er voor den zeventienjarigen jongeling een zeer belangrijke gebeurtenis plaats gegrepen. Ondanks Crane's jeugdigen leeftijd nam de Koninklijke Academie zijn inzending, „The Lady of Shalott" aan. Bij velen deed dit een storm van verontwaardiging ontstaan. Niet om het onderwerp of de behandeling, maar om den jeugdigen leeftijd van den inzender. Een Schot, wiens naam verloren is gegaan, kocht het stuk voor zestig gulden, waarover de jonge kunstenaar in de wolken was. Met Walter Crane kon men over alle mogelijke dingen spreken, doch, in tegenstelling met vele andere artisten, was het allerlastigst den meester over zich zelf aan den gang te krijgen. Daar hij niet slechts honderden, maar duizenden ontwerpen in zijn leven heeft gemaakt, is natuurlijk menige schets zijne herinnering ontgaan, maar het stuit hem in zijn eenvoud tegen de borst, zich op eenigerlei wijze op den voorgrond te dringen. Deze karaktertrek moet niet als iets gemaakts of gewilds beschouwd worden, maar spruit veeleer uit zijn innerlijk wezen voort.

In dien tijd zijn het hoofdzakelijk de dichters Tennyson en Keats, die hem aantrokken. In tegenstelling met den grooten schilder Burne-Jones, die een geboren pessimist was, huldigt Walter Crane evenals Tennyson het optimisme. Tennyson, Watts en Crane staan zoowel in hunne opvatting als mensch als in hun artistieke uitingswijze in zoover tegenover Burne-Jones, als het den eerstgenoemden behoefte geweest is, in kunstrijken vorm hunne wereldbeschouwing te verkondigen en hunne geloofsbelijdenis af te leggen, welke, onder verwerping van alle dogmatiek,

den zuiveren ethischen kern van alle godsdiensten weerspiegelt, terwijl Burne-Jones het streng geloovige, dogmatische standpunt inneemt. Watts en Walter Crane willen vóor alles apostelen der humaniteit zijn en voor de lijdende menschheid optreden.

* * *

Sedert 1865 was Walter Crane met den alom zoo gunstig bekenden houtsnijder en kleurendrukker Edmund Evans in aanraking gekomen en de reeks prentenboeken begonnen, een veld, waarop het rijke en decoratieve verluchtingstalent des kunstenaars tot de beste en gelukkigste ontwikkeling komt.

Van 1865 tot 1876 ontstaan jaarlijks twee tot drie prenten-, kinder-, sprookjes-, of A. B. C. boeken. In 1866 werd het oudste prentenboek „The Song of Sixpence" door Routledge and Sons, en zooals op den titel staat, voor den prijs van één sixpence = dertig centen, dus voor een spotprijs uitgegeven.

„Sinds lang," vertelt Walter Crane in zijn autobiographie, „beklaagden zich de boekhandelaars, dat ónze kleuren niet dat waren, waaraan men zich gewend had, m. a. w. zij waren niet levendig, niet sprekend genoeg. De toenmalige koopers zochten vinnig groen en scharlaken rood, wat zij bij ons niet vonden. Wij hielden echter vol totdat de ebbe voorbij was, en nu, vrees ik, zijn onze allereerste prentenboeken misschien zelfs al te krachtig en barbaarsch voor een publiek, dat door de lange reeks verfijningen mijner vrienden Randolph Caldecott en Kate Greenaway verwend geworden is."

Omstreeks dien tijd, namelijk 1867 en 1868, wordt bij Walter Crane de invloed der Japansche kunst merkbaar. Al meer en meer doet zich die kunst in haar willekeurigen, maar fantastischen stijl gelden. Ook Crane werd door haar, zij het ook slechts korten tijd, geboeid. Deze zich bij hem voelbaar makende invloed kan in eene der teekeningen voor „One, Two, Buckle my Shoe" beslist aangetoond worden.

Het in 1869 van stapel geloopen „Fairy Ship" (feeënschip) geeft het begin aan van eene wezenlijke volmaking in het samenstellen van goedkoope prentenboeken voor kinderen. Crane noemt de toenmalige, bijna algemeen in zwang zijnde boeken voor kin-

deren terecht prullen, ja, nog meer: hij hield ze voor allerverderfelijkst voor het beoogde doel. Er verschenen toen van Crane jaarlijks twee tot drie nieuwe prentenboeken, en zoo b. v. in 1870 „This little pig went to market" en „King Luckieboy". (Dit biggetje ging naar de markt en het gelukskind), beide humoristische satires.

Welke zonderlinge eischen intusschen door het publiek zoowel aan de kunstenaars als aan de uitgevers gesteld werden, door den heerschenden smaak beïnvloed, blijkt hieruit, dat men tot Walter Crane het verzoek richtte, bij de voorkomende kindertafereelen deze niet met lang haar af te beelden. In vroegere prentenboeken was de jeugd namelijk met hangende haren afgebeeld. De figuren in deze boeken zijn met flinke lijnen scherp omgetrokken en meestal zoo groot geteekend, als de ruimte het maar eenigszins gedoogt, zonder de perspectiefwetten te kwetsen.

* * *

Van grooter invloed op de persoonlijke of artistieke betrekkingen wordt het jaar 1871 voor Crane. Hierin treedt hij in het huwelijk met Mary Frances, de dochter van den overleden heer Thomas Andrews in Hampstead, Essex. Daarop doet hij een huwelijksreis naar Italië en verblijft daar langen tijd. Beide gebeurtenissen doen een keerpunt in 's meesters scheppingsvermogen ontstaan. Wie zou zich aan Italië's invloed kunnen onttrekken! Ruskin en Burne-Jones erkennen oprecht dat zij ginds in kunstgenot zwelgden. Slechts één groote Engelsche kunstenaar, Watts, beweert, dat zelfs Italië nooit eenigen invloed op hem gehad heeft, evenmin als hij er ooit iets gekopieerd of een leeraar bezeten heeft. Crane daarentegen erkent volmondig, dat de Italiaansche kunst wel degelijk invloed op hem uitgeoefend heeft. En waarom juist Botticelli de Engelsche kunstenaars zoo sterk inpalmt, kan gemakkelijk verklaard worden. Deze oude Florentijner toch komt in zijn werk en in de afbeelding van vrouwefiguren het Engelsche ideaal het meest nabij. Op vele zijner schilderijen hebben de vrouwelijke gestalten zoo in het oog vallend het voorkomen eener Engelsche jonkvrouw, dat het een Britschen kunstenaar moeilijk

valt, zich aan die betoovering te onttrekken. Kleine en gezette menschen vinden in het oog van een Engelschman geen genade. Wanneer men nu weet, welke middelen de Engelsche vrouwen onafgebroken in praktijk brengen om slank te blijven, dan zal men omgekeerd ook begrijpen, waarom men Botticelli in Engeland zoo vereert en hem een soort van eeredienst wijdt. Burne-Jones vervalt in de fout, zijn vrouwefiguren zelfs nog meer dan de Florentijnsche meester, en nu en dan zelfs ten koste der juiste proportie, te lang te maken. Walter Crane is onmiskenbaar ook een vriend van Botticelli's slanke modellen; doch er ligt nooit overdrijving in de door hem uitgebeelde typen. Crane onderscheidt zich van Burne-Jones en Watts door de eigenaardigheid van aanhoudend aan één werk te arbeiden, zich namelijk slechts met één kunstwerk bezig te houden en niet eer te rusten, totdat het voltooid is, in geen geval echter iets nieuws op touw te zetten vóór het oude geheel van de baan is. Terwijl Burne-Jones en Watts menigmaal jaren lang een werk onder handen hebben, ja nu en dan er zelfs niet de laatste hand aan legden, vindt men in Walter Crane's atelier hoogstens één begonnen schilderij, namelijk dat waarmee hij zich bezig houdt. Crane concentreert zijn gansche kracht steeds slechts op één punt.

* * *

Terwijl nu Walter Crane vlijtig schilderde en zoo met het levensgroote portret zijner vrouw als met symbolische tafereelen zijn meesterschap getoond had, zagen wij hem ook in een ander opzicht uiterst werkzaam, namelijk als boekversierder en als behangselteekenaar. Zoo ontstond in 1873—74 Blauwbaard, als sprookje alom bekend. Later volgde van de kinderprentenboeken „Baby's own Alphabet". Deed zich nu reeds de Italiaansche invloed in de teekeningen voor „Blauwbaard" gelden, nog duidelijker treedt die in de zoogenaamde schellings-uitgave te voorschijn, voor welke Crane de teekeningen in 1870 begon. Het waren in 't geheel acht boeken met daarbij behoorenden omslag en wel: „Aladyn", „Goody two shoes", „Beauty and the beast", „The frog prince", The yellow dwarf",

„The hind in the wood", „Princess belle étoile", „The alphabet of old friends". Het daarbij afgebeelde type van kleedij, wapenrusting, versiering en decoratieve onderdeelen toont veel verwantschap met het in dezen tijd ontstane schilderij „Amor vincit omnia".

Uit dezen tijd dagteekent ook de geheel oorspronkelijk gevonden vertelling, de allegorisch-politieke satire „Mrs Mundi at home". Crane zegt zelf daarvan in zijn onverholen openhartigheid: „Ik had nooit gedacht dat zij populair zou worden." De gedachte, welke hieraan ten grondslag ligt, is deze, dat moeder de aarde, of de aardgeest „als een groote dame" eene partij geeft, waartoe „Lord Sol" (Lord Zon), „Lady Luna (Mevrouw Maan), met de planeten, de jaargetijden, de elementen, zeegoden en menschelijke wezens van alle nationaliteiten en standen genoodigd worden. Op deze wijze bestaat een hoogst belangwekkend gemaskerd feest, dat den kunstenaar gelegenheid biedt, met satirieke en scherpe zetten de modedwaasheden en andere nietswaardige dingen, zoowel als personen te geeselen, die, ondanks hun leeghoofdigheid, politiek en maatschappelijk als de helden van den dag gevierd worden. Wat de mode aangaat zijn natuurlijk de overdrijvingen steeds heel makkelijk belachelijk te maken, omdat men de zaak zonder veel moeite in 't bespottelijke kan brengen; maar men dient steeds in 't oog te houden, dat de mode wel is waar door gekken uitgevonden wordt, maar door de meeste verstandige lieden, hetzij wat vroeger of later, ten slotte toch aangenomen wordt.

Daar waar sprookjes te illustreeren zijn, zien wij Crane steeds in de voorste gelederen. Zoo ontwerpt hij in 1875 den boekomslag voor „Anderson's Fairy tales".

Walter Crane is van meening, dat de vertelling „The necklace of princess Fiorimondi" de firma Macmillan aanleiding gaf tot de uitgave van de sprookjes van Grimm. Crane's ongehuwde zuster Lucy vertaalde het meerendeel der sprookjes in het Engelsch onder den titel; „Grimm's household Stories". Tot den dood zijner zuster had Crane ongeveer een dozijn groote illustratiën, letters en slotvignetten voor den tekst gereed gemaakt, die toen in hout gegraveerd werden door Swain.

In 1882 kwam het werk bij Macmillan uit en heet in Engeland: de Crane-uitgave van Grimm's sprookjes.

Aangaande een dier illustratiën vertelt Crane het volgende belangwekkende voorval: „De teekening van het Ganzenhoedstertje werd op zekeren dag door mijn vriend Morris in mijn atelier gezien, toen ik er juist aan bezig was. Hij verzocht mij, hem daarvan een ontwerp voor een Gobelin samen te stellen, daar hij juist bezig was, dezen kunsttak praktisch nieuw leven in te gieten. Hoe meer hij de teekening bestudeerde, hoe meer ze hem beviel. We namen afscheid van elkaar, terwijl hij mij opdroeg, voor het beoogde doel een karton van acht bij zes voet te ontwerpen, dat in alle onderdeelen voltooid was. Hieraan voldeed ik en daarna werd het tapijt door Morris uitgevoerd." Gemeld meesterstuk, dat in zekere mate een nieuw tijdperk in zijne soort opent, bevindt zich in het Victoria- en Albert-Museum te Londen.

Het is eene zeer hoog te schatten eigenschap van Crane, dat, wanneer hij eenmaal van de juistheid eener idee en de goede zijde eener zaak overtuigd is, hij zich niet zoo gemakkelijk op een dwaalweg laat leiden of zelfs van zijn plan afbrengen. Kwaadwillige beoordeelaars en lieden, die zich door het voormelde satirieke boek „Mrs Mundi at home" hadden getroffen gevoeld, voorspelden den maker, dat hij met zijn nieuw kinderboek „The baby's opera onbetwist fiasco zou maken. Het bekoorlijke boek ontstond in 1877 gemeenschappelijk met Mr. Evans. De zuster van Crane, een begaafde dichteres, schreef ook hier, zooals in de meeste prentenboeken, de daarbij behoorende verzen en componeerde er bovendien nog melodiën bij. Crane illustreerde het met teekeningen, randversieringen en ander decoratief werk, terwijl Evans voor den druk zorgde. Het boek kostte bij uitzondering drie gulden en de gezamenlijke Londensche boekhandel verklaarde het werk „als gewogen en te licht bevonden." De illustrator moest hier en daar zelfs menig hard woord hooren en men scheen overtuigd, dat het eene mislukte uitgave was. Het publiek dacht er echter anders over. Vier weken na 't verschijnen van het boek was de eerste oplage van 10000 reeds verkocht en op het oogenblik zijn van dit bij groot en klein zoo gezochte prentenboek bij benadering 50000 exemplaren verkocht.

Zoo ging Crane met het scheppen onophoudelijk voort. De school, die hij bij Linton had doorgemaakt, kwam hem bij deze boek-illustratiën buigenwoon te stade.

Geheel afgezien daarvan, dat hij een voortreffelijk teekenaar is, had hij door zijn leeraar Linton, over wien hij nog altijd met de grootste vereering spreekt, zich volkomen vertrouwd gemaakt met de techniek van het op het hout graveeren, met boek- en kleurendruk, evenals met de verschillende reproductie-middelen voor het verluchten. Hier komt nog bij, evenals bij Morris, dat Crane niet alleen een goed schrijver, maar ook een wezenlijk dichter is, zoodat hij zijne boeken zoo uit- als inwendig harmonisch kon samenstellen. Aanvankelijk ging het aldus toe, dat Crane op het palmhout zelf placht te teekenen. Later werden de omtrekken fotografisch op het hout overgebracht, en de proefdrukken daarna door den meester gekleurd, om als voorbeelden voor den kleurendruk te dienen.

Over zijn laatstgenoemde boeken oordeelt de schrijver zelf aldus: „Welke invloeden ook steeds op het karakter dezer drie boeken beslist inwerkten, zooveel is zeker dat zij in eene verwante atmosfeer ontworpen en in den onmiddelbaren aanblik van kinderen en hunne gewoonten samengesteld zijn. Maar niet alleen de laatsten waren het doel mijner aanhoudende opmerkzaamheid, ook aan het leven der dieren en bloemen in den ouden tuin en op 't weiland, welke destijds mijn atelier omgaven, maar die nu door den elektrischen spoorweg van den aardbodem verdwenen zijn, wijdde ik mijne studie."

Dat Walter Crane een meester is, die naar de natuur en uit haar innerlijkst wezen schept, behoeft eigenlijk niet herhaald te worden, maar het nauw onderdrukte klaaglied over de verwoesting zijner idylle en huisgoden door de electriciteit, die hij zelf verheerlijkt heeft, doet ons duidelijk inzien, dat twee zielen en twee richtingen in zijn binnenste wonen. In de eene spiegelt zich de romantiek met hare symbolen, het verledene, de klassieke mythe, de sage, het sprookje en de bijbel af; de andere doet Crane als den modernste der modernen uitkomen, die elke nieuwe uitvinding zoo spoedig mogelijk weergeeft. Hij zegt: „Eene slechte illustratie is mij welkomer dan de mooiste beschrijving. In het eerste geval kan ik mij van een modern samengesteld kanon nog

eer een beeld maken, dan door eene ellenlange uiteenzetting."

Men kan onbetwist en met recht beweren dat Crane van de kinderkamer uit met die prentenboeken zijn rijk veroverd heeft.

De meester woonde in dien tijd in „Beaumont Lodge" in de stadswijk Shepherd's Bush, waarin zich het voor weinige jaren aangelegde eindstation voor den electrischen ondergrond-spoorweg bevindt. Tegenwoordig woont hij in Holland Street 13, eene straat, die bij Kensington behoort. Op zijn brievenpapier heeft de artist het schrift van het hoofd zelf ontworpen en bij het adres bovendien een vliegenden kraanvogel (Crane) gevoegd.

Op het titelblad van den beschrijvenden catalogus, dien de heer A. C. Loffelt in 1894 samenstelde ter gelegenheid van de door hem ingerichte tentoonstelling van Engelsche prentkunst, ziet men eveneens afgebeeld den Engelschen kraanvogel, die Crane's boeken overbrengt aan een paar kleinen in een wagentje, dat door den ooievaar (het Haagsche wapen) wordt voortgeduwd. Loffelt gaf destijds het denkbeeld aan en Crane vertolkte het met zijne lenige en vaardige teekenpen.

Voor hen, die belang stellen in het inwendige van Crane's huis en in zijn tuin, zij opgemerkt, dat het „Universal and Ludgate Magazine" in 1901 een aantal illustratiën daarvan bevatte. Wanneer men nagaat, dat Crane eerst 32 jaar oud was, toen zijn meest gezochte prentenboek „Baby's opera" uitkwam, dan zal men hem zoowel om zijne kunstenaarsgaven als andere hoedanigheden den lof niet onthouden, dat hij, ondanks zijn ongewoon vroegtijdig, buitengewoon succes, steeds even bescheiden gebleven is.

Morris en Rosetti in Hammersmith, Burne-Jones in de „Grange" en Northend Road, Holman Hunt in Draycott Lodge en New King's Road, en Walter Crane zoowel in Beaumont Lodge als in Holland Street, zij allen hebben het burgerlijke en, voorzoover de omstandigheden het gedoogden, landelijke, stille, en vreedzame karakter van hun tehuis bewaard. Slechts één van de groote preraphaëlieten, Millais, maakt hierop eene uitzondering. Trouwens hij is ook geheel en al een afvallige geworden. Millais bewoont als een echt groot heer een paleis in een straat, waar uitsluitend kasteelen staan: „palace gardens".

In het algemeen kan men zeggen: de harmonie der illustratie met het boek, en dit als één overeenstemmend geheel tot stand gebracht, en voorbeeldig in deze richting voortgewerkt te hebben, is de verdienste der preraphaëlieten. Doch vóor alles komt Burne-Jones, Morris en Walter Crane in de ontwikkeling en geschiedenis van het geïllustreerde boek onvergankelijke lof toe. Walter Crane zelf oordeelt in zijn opstel „De herleving der versieringskunst in Engeland" aldus over de preraphaëlistische beweging: „Om den oorsprong in onze Renaissance aan te duiden, moeten wij tot op de dagen der preraphaëlistische vereeniging teruggaan. Ofschoon geen harer medeleden een decoratieve teekenaar in den strengen zin des woords was, wanneer wij Dante Gabriël Rosetti uitzonderen, zoo richtten zij toch door hun vastberaden en bezielden terugkeer tot het onmiddelbare symbolisme, het vrije naturalisme, en het dichterlijke of romantieke gevoel der middeleeuwen, waaraan zij de macht der moderne analyse toevoegden, en ten slotte door hunne karakteristiek uitgedrukte liefde voor het detail, hunne aandacht evenzeer op àlle takken der teekening als op de schildering."

Op dezelfde wijze als Rosetti op Burne-Jones invloed uitgeoefend heeft, trok deze Walter Crane aan, niet minder echter doet Morris zich bij den laatste gelden. Alle drie zijn de zelfstandigste en eigenaardigste vervolgers der eerste preraphaëlistische broederschap. Den eigenlijken aanvang der opzienbarende beweging dagteekent Crane van het tijdstip der stichting van het geïllustreerde blad „The germ".

Toen in 't jaar 1848 Rosetti en Holman Hunt eens een avond bij Millais doorbrachten, kregen zij toevalligerwijze gravures van Lisinios naar de fresco's in het Campo Santo van Pisa in de hand. Zij waren van de natuurwaarheid dezer werken zoo doordrongen, dat zij besloten de hier geopenbaarde grondslagen te volgen. Vóor zij ten slotte uiteengingen, was de broederschap der preraphaëlieten gegrondvest.

Behalve dit trio behoorde aanvankelijk nog tot hen: Michel Rosetti, de nog levende broeder van evengenoemden artist; voorts Woolner, Collinson en Stephens. Reeds in 1857 was de vereeniging der zeven stichters der broederschap zoo goed als

opgelost. Als laatste steunpilaren van het preraphaëlisme zijn nog slechts Holman Hunt en M. Rossetti overgebleven.

Zoowel de onmiddellijk tot de gemeenschap behoorende elementen alsook de zich allengs bij haar voegende leerlingen en navolgers zochten naar de verwezenlijking van een nieuw artistiek ideaal, dat zijn inhoud uit de onmiddellijke aanschouwing putten zou. De innerlijke tegenspraak echter, die de kiem der oplossing bereids in zich droeg, bestond daarin, dat deze groep wel is waar naar een nieuw ideaal zocht, doch feitelijk, bewust en onbewust, zoowel technisch als wat den inhoud betrof, Raphaël's voorgangers nabootste. Zij wilden de versiering en het conventionele door uitdrukking, verhoogde levendigheid en vrijheid van beweging vervangen.

Oorspronkelijk ontsproten uit het protest tegen al het conventionele en banale, ontstond er eene reactie tegen het onware en gekunstelde, evenals tegen de versleten, niets zeggende en geen individueel karakter dragende gebaren. Doordien deze school geheel nieuwe paden insloeg, heeft zij niet alleen veel goeds tot stand gebracht, maar ten slotte zelfs aan een nationale Engelsche kunst het leven geschonken. Al mogen dan ook in deze broederschap enkele der navolgers in velerlei zonderlingheden ontaard zijn, dan zijn daarvoor toch in geen geval de oprichters verantwoordelijk.

Ruskin, Coventry Patmore, de beide Rossettis, Swineburne, Stephens en Morris zijn als letterkundige strijders voor het preraphaëlisme zijne beste exponenten. Rosetti, ofschoon schilder en decoratief teekenaar, zooals Walter hem laat gelden, heeft méér door zijne dichtkunst en welsprekenheid geschitterd. Millais was voor alles een talentvol schilder; Hunt was geloovig en vertegenwoordigde het positief christelijk element in de nieuwe broederschap.

Tot dat tijdstip scheen het in niemands brein opgekomen, dat het wenschelijk was, het uitwendige van een boek of tijdschrift met inhoud, illustratiën en druk in harmonie te brengen. Walter Crane volgde wel de sporen van Rosetti, Burne-Jones en Morris, ja aanvaardde in zekeren zin beider erfenis, maar het door hem tot stand gebracht boek is niettemin in elk opzicht

iets zeer eigenaardigs geworden. Het type, dat Morris gebruikte, en de uiterlijke versiering, welke hij zijn werken gaf, was zeer harmonisch, maar slechts voor die werken geschikt, welke van de „Kelmscott Press" kwamen en wier inhoud niets met het tegenwoordige gemeen hadden. Door deze kunstenaars werd de eeuw waarin zij verkeerden, slechts als een anachronisme beschouwd. Zij dachten en leefden in 't verledene en ontrokken zich aan het moderne leven. Zij ontleenden hunne onderwerpen en de eigenaardige behandeling daarvan aan het verledene, aan de afgelegen velden van een roman en van een gouden eeuw, die nooit bestaan hadden. Op hunne figuren en de avonturen die deze beleven, laten zij een bovennatuurlijk licht vallen. Walter Crane versmaadt zelfs dergelijke hulpmiddelen niet, maar hij vindt ook tegelijkertijd in het tegenwoordige met zijn vragen van den dag een bron van inspiratie, niet alleen voor de kunst, maar ook voor zijne wijsgeerige gedachten en wetenschappelijke plannen. Hij is van meening, dat een ieder niet alleen recht op arbeid, maar ook op geluk en schoonheid heeft. Slechts blijft het een eigenaardig verschijnsel, dat de meeste bevorderaars der esthetische beweging in Engeland dezelfde grondgedachte hebben. Evenals Walter Crane hebben Ruskin en Morris er nooit aan gedacht, met geweld hun doel te bereiken, omdat zij zeer goed wisten, dat op geweld ook geweld volgt en de natuur ook in dergelijke gevallen steeds met reactie antwoordt. Zij wilden vóór alles door hun persoon, hun leven, hunne offervaardigheid, hun kunst, hunne geschriften en werken, wezenlijk duurzaam overtuigen en een navolgenswaardig voorbeeld geven. Daarbij zijn zij te goede christenen om niet te weten, dat zoowel in den godsdienst als voor het praktische leven ideeën zich op den duur slechts door overtuiging, maar niet door geweld laten verspreiden of bedwingen.

Morris brengt ons in de middeleeuwen terug, hij wekt de herinnering op aan kloosters, burchten en versterkte steden, waar hij in den geest het liefste vertoeft en zou willen droomen. Hij heeft allerlei visioenen; hem verschijnen: de jonkvrouw Maria, Chaucer, de minnezangers en romanschrijvers der middeleeuwen. Zijn liefhebberij bestaat hoofdzakelijk in mooi versierde bijbels, getij- en gebedenboeken der 13e eeuw. Bij het samenstellen zijner

boeken is hij op dit standpunt volhardend blijven staan, maar hij bezit de verdienste, dat hij zijne werken als een geheel behandelt en als zoodanig voltooit.

Walter Crane is in zijne behandelingswijze van het boek veel leniger. Betreft het b. v. een antiek klassiek onderwerp, dan valt het werk meestal ook uitwendig en in de illustratie zoo uit, zooals b. v. in „Echoos of Hellas", of wanneer omgekeerd hem de taak wordt opgedragen, een werk als „Book of Wedding days" (Longmans and Co), een kalender voor bruiloften samen te stellen, dan is de randversiering, overeenkomtig het moderne onderwerp, ook vrijer en losser behandeld. Zijne versieringen zijn nooit afzonderlijke aanhangels, die zich met den tekst in een wedstrijd om de belangstelling van den beschouwer zullen begeven, maar zij vormen een integreerend deel van het gezamenlijke werk. Hij toont juist daardoor, dat hij den inhoud niet van den uiterlijken vorm scheidt.

Walter Crane heeft echter in zeker opzicht een veel zwaardere taak bij het samenstellen van moderne boeken dan Morris, want het type van onzen tijd is onpersoonlijk, zonder individualiteit geworden, terwijl men van de teekening verlangt, dat zij zooveel doenlijk karakteristiek en individueel zal zijn. Morris stonden als zeer vermogend man buitengewone geldmiddelen ter beschikking, om den tekst zijner boeken een gepast type te kunnen geven. Hierdoor is het Engelsche publiek ontzaglijk verwend, en wanneer bij nieuwe uitgaven, welke eene oude romantische stof behandelen, geen daarmee overeenstemmend oud type gebruikt wordt, dan zegt men in Engeland: versiering en tekst zijn elkaar vreemd. Wanneer nu ondanks dit alles Walter Crane 'dergelijke lastige taak tot tevredenheid van kenners en van het groote publiek heeft weten op te lossen, zooals b. v. in zijn „Wonder Book", dan kan hem dat niet hoog genoeg aangerekend worden. De onderwerpen zijn dezelfde als Burne-Jones en Morris behandelden: Perseus, de Gorgonen, Pandora enz, het type daarentegen is modern in het boek; alleen doordien Crane aan de illustratie, ondanks haar artistieke stof, iets moderns heeft gegeven, heeft hij de tegenstellingen in het onderhavige en in andere dergelijke gevallen vereffend en overwonnen. Slechts een meester als Crane, die zulk

een uitgesproken fijn stijlgevoel bezit, vermocht met zulk een bijval, als hij, de door Morris tusschen kunst en kunstnijverheid in Engeland herstelde gemeenschap niet alleen te handhaven, maar ze ook in moderner zin te verruimen.

De verluchting en versiering der missalen en gebedenboeken met miniaturen in Gotischen stijl, gelijk zij het ideaal van Morris uitmaken, staan in verhouding tot de boekenversiering van Crane als het oud-Eyptische tot het laat-Romeinsche vlakrelief.

* * *

Behalve Crane's schilderijen en illustratiën, blijft ons nog een ander arbeidsveld over, waarop deze kunstenaar als reorganisator grooten invloed verkreeg en buitengewone dingen voortbracht: de ontwerpen voor behangsels. Wel had hij zich nu en dan met dergelijke teekeningen bezig gehouden, maar om zich ernstig aan dezen kunsttak te wijden, daarvoor was eene heel bijzondere oorzaak noodig. Nadat in 't jaar 1877 „The Baby's Opera" verschenen was, drukte een gewetenloos behangselfabrikant (zoo betitelt hem de kunstenaar), zonder er zich veel om te bekommeren, genoemde illustratiën voor het behangsel eener kinderkamer af. Walter Crane, te edelmoedig van aard om veel ophef te maken over zulk een ongeoorloofde daad, kwam nu op het zeer juiste denkbeeld, dat het toch eigenlijk 't eenvoudigste was, wanneer hij zelf stelselmatig voor dezen kunstnijverheidstak werkzaam was. Dit gebeurde dan ook van nu af op den ruimsten voet.

Reeds vroeger had de kunstenaar nu en dan proeven genomen met het ontwerpen van behangels. Hiertoe behoort o. a. eene teekening, die drie kinderverhalen: „Little Boy Blue", „The queen of hearts" en „Bo-Peep" bevat. Elk dezer verhalen vormt een natuurlijkerwijze zich herhalende loodrechte kolom. Het andere, zeer behagelijke onderwerp „La Margarete", het duizendschoontje, werd in zijne motieven doorgevoerd.

De Fries bevat den gevleugelden liefdesgod, aan zijne hand „Alcestes", de koningin der vrouwen, zoo gekleed, gelijk Chaucer in zijn proloog beschrijft. Op haar volgen figuren, die het symbool van eene ideale vrouw moeten vormen: vlijt, orde, voorzorg en

gastvrijheid, alle deugden, die goed in elk huis aangebracht zijn en als karyatiden geroepen schijnen, het dak van den haard te steunen. Tusschen de figuren bevinden zich die planten, welke door Chaucer in zijn gedicht „The flower and the Leaf" geprezen worden. Naar Engelschen trant behoort bij elk behangsel een breede fries of rand, die inplaats van onzen stuck-rand den overgang tot het plafond vormt. Het onderstuk, dat van den bodem tot aan de kniehoogte reikt, en dat een zelfstandig motief bevat, heet bij de Engelschen „Dado". Hier in dit „Margarete-ontwerp zijn op dezen breeden voetrand reinheid en onschuld door leliën en duiven gesymboliseerd.

In 't jaar 1877, dus op hetzelfde tijdstip toen het kinderboek „Baby's Opera" verscheen, had Crane een behangsel voor een kamerzoldering ontworpen. Het motief was een duif met den olijftak. De prijs was bijzonder goedkoop: een sixpence (dertig cents) per meter. Al zijne behangsels ontwerpt de kunstenaar steeds voor de firma Joffrey & Co.

Zoo kwam Crane ook geleidelijk tot het modelleeren. Dr. William Spottiswoode gaf hem gelegenheid in het jaar 1878 een grooter werk in diens landhuis te Combe Bank te voltooien. Crane versierde aldaar de eetzaal; de wanden werden met een rijk verguld behangsel bedekt, dat in zijne samenstelling pauwen, liefdegodjes als anderszins bevat. De gansche versiering werd in Renaissance-stijl gehouden. Het belangrijkste werk vormt intusschen aldaar het door Crane ontworpen plafond in stuck.

* * *

Crane is in zijne schilderijen, houtsneden en in zijn geheele koloriet, wat het weergeven der kleur betreft, buitengewoon fijngevoelig en bescheiden, daar de lijn voor hem in hoofdzaak de draagster der uitdrukking blijft, waarbij de kleur de begeleiding vormt. Hoe ernstig Crane elke opdracht opneemt, blijkt uit de volgende regelen: „Daar, waar ik een werkelijk bruikbaar onderwerp voltooide, daar had ik mij ook altijd persoonlijk met het eigenaardige van het daarbij passende materiaal vertrouwd gemaakt, door de natuurlijke moeilijkheden en belemmeringen, welke

het opleverde flink onder de oogen te zien.... Reeds alleen de mogelijkheid, een onderwerp zoo noodig ook persoonlijk te kunnen uitvoeren, wekt hartversterkend en verfrisschend en prikkelt onzen vindingsgeest."

Dr. P. Jossen, directeur van het kunstnijverheidsmuseum te Berlijn, heeft in verband met de daar gehouden Walter Crane-Tentoonstelling in het jaar 1894 een geschrift uitgegeven, getiteld: „Walter Crane, teekeningen en schilderijen," waarin o. a. het volgende voorkomt: „De schilder en teekenaar Walter Crane, die een aantal zijner werken tot eene Tentoonstelling vereenigd heeft, behoort tot de invloedrijkste gidsen der decoratieve kunst in het tegenwoordige Engeland. Bij ons in Duitschland is hij sedert lang bekend geworden door zijne prentenboeken, wier pittige teekeningen den stijl der Engelsche kleurige illustratiën hervormd hebben.... Den traditioneelen vormkring van het ornament heeft hij door levendig opgevatte en geestig verwerkte motieven uit de plantenwereld verrijkt. In deze veelzijdige werkzaamheid zoekt Walter Crane de eenheid van alle kunsten door woord en voorbeeld te bevorderen; hij strijdt er ook met het woord en in schrift voor, dat de decoratieve kunstenaar niet minder moet voortbrengen en niet minder aanzien verdient dan de schepper van olieverfschilderijen of beeldhouwwerk.... De teekeningen van mozaieken houden in hun zorgvuldige voltooiing nader verband met de schoon geëvenredigde vormen der antieken en bieden een leerrijk voorbeeld, hoe een waar kunstenaar zich in de eischen eener bijzondere techniek kan inleven en elk onderdeel doordringen.... Door Crane en andere zelfstandige uitvinders, zooals William Morris, heeft het Engelsche behangsel in de laatste vijftien jaren zijn eigenaardigen stijl verkregen. Het bootst geenszins oude weefsels na, zooals men elders beproeft, maar het is met vrij samengevoegde vlakornamenten bedekt, waartoe bij voorkeur de rijke bloemenschat van het Engelsche landschap gebruikt wordt. Walter Crane blijft ook hier geheel zich zelf en wendt behalve planten vooral ook ideale figuren of symbolen aan, om aan de geheele compositie een reinvol grondmotief te verleenen."

Een bekwaam Oostenrijker, Dr. Dreger, laat zich aldus over Crane uit: „Men kan Crane onmiddellijk als de schepper van

van het nieuwe artistieke prentenboek kenschetsen. Wel had men elders reeds diepe kenners van het kindergemoed en groote kunstenaars leeren waardeeren, maar wat voortgebracht werd, stond overal op een zeer laag standpunt.... Het is waar, dat wij onze sprookjes gewoonlijk anders opvatten. Ludwig Richter heeft ons daar het zuiverste uit de ziel gesproken; wij zijn oorspronkelijker, iets brutaler en toch geheimzinniger, griezeliger en inniger; maar aan de bekoring der Engelsche opvatting kunnen wij ons toch niet onttrekken. Er ligt eene onuitsprekelijke gratie en voornaamheid, ik zou haast zeggen: die naieve wèlopgevoedheid in, welke ons in het Engelsche kind zoo verrukt. Ook spreekt uit het geheel een zekere schalkschheid.... Wij herhalen het hier: de man met de half droomende, half peinzende blauwe oogen is zijn gansche leven een kind gebleven, een kind, dat alles, waar 't ook vandaan moge komen, vol vreugde in zich opneemt en met een glans van reinheid en bevalligheid omkleedt, hetwelk juist daarom tot de kinderziel spreekt, maar ook de volwassenen verjongt, wanneer zij het aanvallige en toch zinrijke spel toezien. In den kring der kinderprenten behooren in zekeren zin de wandplaten voor scholen welke Crane ontworpen heeft, en die wel tot de indrukwekkendste en bekoorlijkste scheppingen dier soort gerangschikt worden."

Het Januari-nommer van 1897 van het „Zeitschrift für bildende Kunst" bracht ook een rijk geïllustreerd artikel over Walter Crane's kunst van de hand van Wilhelm Schölermann. Zeer karakteristiek zijn daarin de volgende regels: „Zoo steekt er ook in Crane's vormtaal nog een heel brok Raphaëliet. Maar een naäper wordt hij daardoor evenmin als Rosetti. Eene andere overeenkomst is overigens in het oogvallend tusschen hen. De „painter poet", zooals hem de vrienden betitelden, voelde den onweerstaanbaren drang, de visioenen van zijn hartstochtelijk gemoed nu eens in beeld, dan weder in verzen te krystalliseeren. Crane, alhoewel zijne Muze minder gloeiend is, doet het evenzoo. Wat bij Rosetti echter mystiek droomen is, wordt hier blijmoedige wijsheid. Walter Crane's tekst bij verschillende zijner laatste compositiën is van een klassieke gratie en eenvoud." Er worden dan door den schrijver van het opstel gedeelten uit Baby's own Aesop"

en uit „Flora's Feast" aangehaald, die tot de volgende kritiek aanleiding geven:

„In deze verzen ligt eene volheid van levenswijsheid en humor en kristalheldere harmonie, gelijk zij slechts den luchtig en gelukkig scheppenden dichter ten dienste staan. Deze zekere harmonie en gelouterde levensbeschouwing maakt een van de groote bekoorlijkheden van Crane's Muze uit, waartegen de eigenaardige sprookjesbetoovering zijner compositie luchtig en bevallig uitkomt. In deze eigenaardige samensmelting is hij met geen anderen kunstenaar die voor kinderen heeft gewerkt of zijne kunst in dienst der uitbeelding van het dagelijksche leven gesteld heeft, te vergelijken."

Met betrekking tot het handige gebruik maken van vlakken voor illustratie, zegt de schrijver: „Dat is zijn richtsnoer. Hij houdt steeds rekening met zijne grenzen. De zelfopgelegde beperking is hem een behoefte. Binnen deze zelfgekozen grenzen schept hij dan vrij en overvloedig."

Ook in Frankrijk wordt Crane's groot kunstvermogen gewaardeerd en in het December-nummer van 1898 van het Tijdschrift „Art et Décoration", noemt Gustave Soulier Walter Crane een baanbrekend hervormer zoowel voor het prenten- en sprookjesboek, als ook voor alles, wat met de decoratieve kunst samenhangt.

* * *

Als een bewijs van het groote vertrouwen dat Burne-Jones in Crane's talent stelde, mag vermeld worden, dat eerstgenoemde de voltooiing van het versieren der eetzaal van graaf van Carlisle aan zijn kunstbroeder opdroeg. Dit had plaats in 1881, tot volle tevredenheid van alle partijen.

In 1882 onderneemt Crane zijne tweede reis naar Italië en zendt van daar heel veel knap werk naar Engeland. In hetzelfde jaar wordt de olieverfschilderij „Dunstanborough Castle", een geliefd motief van Engelsche meesters en bovenal van Turner, in de „Grosvenor Gallery" tentoongesteld, doch het hoofdwerk in dit tijdsgewricht blijft ontegenzeggelijk „Pan Pipes", een prachtig liederboek, waarin een groot aantal oude wijsjes en

melodiën verzameld zijn. Het zeer bekoorlijke werk bevat voornamelijk Engelsche, Iersche en Schotsche ballades, herders- en minneliedjes. Velen daarvan zijn door Mr. Theo Marzials op muziek gezet, terwijl bij het kleuren en den druk Mr. Evans in overleg met Crane alles ten uitvoer bracht. Crane toch heeft zulk een openhartigen aard, dat hij er oprecht voor uitkomt, juist van dit boek, wat de eenheid van samenstelling er van door Morris en de „Kelmscott" betreft, veel geleerd te hebben.

Evenals Morris en Burne-Jones trouwe vrienden waren, niet alleen voor elkander, maar ook in hunne verhouding tot derden, die in hun bond waren opgenomen, evenzoo is het met Crane gesteld. Wien hij eenmaal zijne vriendschap geschonken heeft, die is daar zijn heele leven zeker van. Toen hij zich in 1879 bij zijn vriend John R. Wise in „Sherwood Forest" ophield, ontstond het begin van een werk getiteld „De eerste Mei", een feeën-kostuumfeest, dat echter eerst het volgend jaar voltooid werd.

Toen men Crane eens vroeg, hoe het eigenlijk kwam, dat juist in Duitschland, Oostenrijk en Hongarije een grootere voorkeur voor zijn schilderwerk dan in Engeland bestond, gaf hij daarvan de volgende verklaring:

„Een mijner scheppingsmiddelen is de allegorie, maar ik beschouw deze richting in de kunst, zooals overigens al 't andere in 't leven, als geen speciaal vak, want zoo iets houdt den mensch binnen te enge grenzen, zoodat hij zich niet van zich zelf weet los te maken. De Duitschers en Oostenrijkers nu houden van allegorische onderwerpen. Wij in Engeland zijn er slechts zoo lang mee ingenomen als wij op de schoolbanken zitten. Zijn wij daaraan echter ontwassen, dan verliezen wij 't voorwerp uit het oog, dat onze fantasie in onze jonge jaren opwekte en ons zooveel vreugde bereidde. Van lieverlede verdwijnt de belangstelling al meer en meer voor de wonderbloem der romantiek, totdat zij ten laatste geheel verloren is. Wanneer ten onzent het onderwijs aan de jeugd even degelijk was als in Duitschland en Oostenrijk-Hongarije, dan zouden wij ook langer de liefde voor de romantiek en idealen bewaren. Dat, wat aan het moderne leven ontbreekt, is de romantiek voor het oog, want wij zoeken daar-

naar alles slechts zoo prozaisch mogelijk in te richten. En is het niet vreemd, dat wij de grootste belangstelling voor de romantiek koesteren zoolang zij in de romans door schrijvershanden uitgebeeld en beschreven wordt. L e z e n willen wij romans, maar op schilderijen wil men ze in Engeland niet terugvinden. Ik betreur dit feit ten zeerste."

Hoe veelzijdig Crane ook schept en hoe menigmaal zijn stijl wijzigingen ondergaat, hij vervalt toch nooit in de fout, tot elken prijs geestig te willen zijn, of ten einde als modern te gelden, iets heel bijzonders voor den dag te brengen. De subjectieve willekeur, het zoogenaamde geestig zijn, de zich te voorschijn dringende persoonlijke gril zijn altijd slechts een teeken dat het artistieke scheppen zijn natuurlijken gezonden inhoud verloren heeft.

In 1889 kwam „F l o r a ' s F e a s t" uit, een werk vol bloeiende fantasie, waarin de bloemen als personen optreden, eene soort van illustratie als in „L e s f l e u r s a n i m é e s" van Grandville, doch eleganter, artistieker en edeler van opvatting. Walter Crane vertelt er van, dat evengenoemde illustratiën haar oorsprong hadden in luchtig op 't papier geworpen en voor een jong meisje bestemde schetsjes. De kunstenaar verbeterde ze van lieverlede zorgvuldig en liet de omtrekken photo-lithographeeren. De proefdrukken kleurde hij toen zelf als voorbeelden voor den kleurendruk. De idee der gezamenlijke afbeeldingen is aldus: Flora roept de bloemen uit haar winterslaap en deze komen op die oproeping, elk naar 't jaargetij, waarin zij bloeien, voor den dag. Naarmate haar vorming heeft Crane ze gegroepeerd, verpersoonlijkt en ieder haar karakter gegeven. Het is een eenig mooi boek, dat reeds verscheidene uitgaven beleefd heeft en naast „B a b y ' s O p e r a" de lieveling van het publiek geworden is.

* * *

Crane verwacht van eene door hem begeerde sociale regeling niet alleen arbeid voor een ieder, maar ook voor een elk zijn aandeel in kunst en geluk. Zijn utopiën zijn even menschlievend bedoeld als die van Ruskin en Morris, maar ook even weinig op grondslagen van het algemeen menschelijk bestaan en de natuur-

lijke orde gevestigd. Alles wat hij bereiken wil, moet op vreedzame wijze en voornamelijk door de kunst tot stand komen. Zijne socialistische opvatting is ongeveer deze: de overgang van het klassenrecht naar het burgerlijke recht kon slechts door revolutie ontstaan en, daar gene het laatstgenoemde opheft, slechts op zijne ruïne tot bloei komen. Van het burgerlijke recht tot het volksrecht is de alleszins vreedzame evolutie de natuurlijke vorm, want het laatste leidt tot de verdere ontwikkeling van het eerste. Sedert 1886 is Walter Crane begonnen, jaarlijks voor de socialistische zaak bij het Meifeest en andere festijnen der partijgenooten een herinneringsblad te teekenen. Deze gewoonte heeft hij tot 1896 voortgezet, en toen deze bladen verzameld in een portefeuille met een door hem geteekend omslag.

Een der meest bewonderde en populaire bladen is „De triumf van den arbeid", in 1891 uitgegeven, een compositie van groote afmeting en waarvan eene voortreffelijke houtsnede bestaat.

Eveneens zijn de „Echoes of Hellas" een der beste geïllustreerde werken van den meester. Crane's diepe kennis van de menschelijke figuur, zijn fijne smaak en onbeperkte fantasie hebben hier eene reeks heerlijke tafereelen gewrocht, wier beschouwing inderdaad een lust der oogen is.

* * *

In het jaar 1886 reeds was er in Londen eene vereeniging ontstaan, welke een tijdschrift „The Century Guild Hobby Horse uitgaf, ter bevordering van de belangen der kunstnijverheid. De vereeniging wilde bouwkunst, versiering, glasschilderen, pottenbakken, metaalarbeid en houtsnijden de haar toekomende plaats in de kunst onder de hegemonie der bouwkunst verzekeren. Gemeld blad kwam zeven jaar lang regelmatig uit, doch ging wegens oneenigheid te niet. De door Crane ondersteunde en later zelfs beheerde ondernemingen tot opheffing der kunstnijverheid werden daarentegen met succes bekroond. Crane was in elk opzicht de rechte man om alles wat verband hield met de kunstnijverheid, nader tot elkaar te brengen.

In October 1891 scheepte Crane zich met zijne familie naar

Amerika in, om daar eene tentoonstelling van zijne werken te houden. Gedurende zijn bijna eenjarig verblijf heeft hij zich vele en oprechte vrienden verworven, maar ook menige teleurstelling ondervonden. Het laatste ziet voornamelijk op de sociale questie, welke Crane in het vrije Amerika nog van slechter conditie vond dan in het constitutioneele Engeland.

Het beste schijnt het Crane in Boston te zijn bevallen. Daar de Tentoonstelling zijner werken ginds plaats vond, verklaart zich dit heel duidelijk. Er komt echter nog eene andere omstandigheid bij. In Boston vond hij in verhouding de meeste belangstelling voor de sociale questie en daarentegen in New-York, Chicago, Philadelphia en St. Louis heel weinig deelneming voor zijne lievelingsdenkbeelden. Ja, hij beklaagt zich zelfs, dat men in een „vrij land" den kunstenaar niet van zijne kunst weet te onderscheiden. Met andere woorden: Crane werd het ieder oogenblik voelbaar gemaakt, dat, hoe hoog men zijne kunst ook schatte, die bijsmaak zijner socialistische propaganda alles behalve welkom was. In verband hiermede neemt Crane, wanneer dit punt ter sprake komt, het woord „vrijheid" slechts in zeer beperkten zin in den mond en gebruikt dan de uitdrukking: „de zoogenaamde Amerikaansche vrijheid." Den samengedrongen inhoud zijner daarop betrekking hebbende ervaringen geeft hij in den volgenden volzin zelf het beste te kennen: „Mijn indruk was deze, dat van het werkmansstandpunt beschouwd, de arbeiders in de Vereenigde Staten geringere vrijheden genieten, omdat het sociale gevoel ginds veel minder vooruitgegaan is, dan in het van traditiën verzadigde Engeland."

Na zijn terugkeer uit Amerika ontwikkelde Crane een koortsachtige bedrijvigheid. Nog in het jaar 1892 verschijnt bij de firma Laurence en Buller zijn werk „De eischen der versieringskunst", dat buitengewone belangstelling in Engeland wekte. De tegenwoordige indeeling der Maatschappij komt den schrijver zoo ongeschikt voor ter ontwikkeling van ware kunst, dat hij alleen van een volledige verandering gunstige resultaten voor haar verwacht. Allerbelangwekkendst is het, daarin na te gaan, hoe hij de verhouding der kunst tot den arbeid, tot het handwerk, de nijverheid en den handel uiteenzet. De schoone kunstwerken zoo

als b. v. de Fries van het Parthenon zoekt Crane in decoratieven zin op te vatten. Hij wil zich met den geest der antieke levensvormen daardoor gemeenzaam maken, dat het leven weder kunst worde, zoo als het bij de Grieken was, die in dit opzicht eenig zijn gebleven.

* * *

Een der belangwekkendste uitgaven van Crane is zijn betoog over de versiering van boeken, zoo oude als nieuwe. Allernauwkeurigst houdt Crane zich daarin met al de onderdeelen bezig: met voorwerk, drukpapier, typen, illustratie, band en omslag. Oningebonden boeken, zooals ten onzent zooveel in den handel komen, zijn in Engeland weinig bekend en allen lezers en bibliophilen hoogst onwelkom. Eveneens acht een Engelschman het ongepast een boek te leenen, dat men zonder veel moeite bij zijn boekhandelaar bestellen kan.

Crane toont natuurlijk in zijn betoog het onverbrekelijk verband van het boek met al zijn onderdeelen aan. In die hoofdstukken geeft hij, door mooie illustraties toegelicht, eene geschiedenis van de boekversiering tot op onzen tijd.

Alles wat de meester daarbij aantoont, is raak en juist, daar hem, met betrekking tot zijn thema, theorie en praktijk in gelijke mate ter beschikking staan.

Een ander werk: De grondslagen der Teekenkunst, een handboek voor aankomende kunstenaars, bevat zooveel raadgevingen, denkbeelden en praktische wenken, dat het vooral voor aanstaande kunstnijveren onontbeerlijk is. Ook in deze opstellen plaatst hij de bouwkunst als de koningin der beeldende kunsten aan het hoofd. In 1900 verscheen het zaakkundige werk „Lijn en vorm". In hoofdzaak vat Crane in dit betoog zijne ideeën in de volgende beide punten te zamen: twee mogelijkheden staan den kunstenaar ter keuze. Of hij wil de ontwerpen voor zijne kunstwerken zuiver graphisch of in ornamenttaal behandelen. Slaat hij genen weg in, dan voert hem die tot de naturalistische uitbeelding van zijn voorwerp. Omgekeerd heeft de samenstelling van ornamentale kunst niets met de eenvoudige nabootsing der

natuur te maken, veeleer moet zij zich stelselmatig, in teekening en vorm, naar het eigenaardig materiaal van het te vervaardigen kunstvoorwerp en zijn technische behandelingswijze voegen. Belangwekkend zijn verder Crane's beschouwingen over het wezen der kleur en hare verhouding tot de lijn, een thema, dat hij even vernuftig als boeiend in zijn boek behandelt.

Ten slotte moet nog een machtig groot werk vermeld worden, het eigenlijke „Opus magnum", dat in afleveringen verschijnt, maar nog niet geheel uitgegeven is. Het zijn de illustratiën van de „Illustrated Bible Society. Walter Crane leverde vijf groote illustratiën voor dezen Bijbel en versierde bovendien elk der 900 bladzijden zoo verschillend en zoo wonderbaarlijk geslaagd, dat dit werk ontegenzeggelijk tot het beste behoort, dat hij voortgebracht heeft. Burne-Jones is in dezen Bijbel door eene illustratie „Christus' teraardebestelling" vereeuwigd. De eerste kunstenaars uit alle landen hebben ter versiering van dezen bijbeltekst bijgedragen, o. a. Jozef Israëls uit ons land, en zoo vormt deze Bijbel een zeldzaam geheel.

Zoo gaat Walter Crane voort, zijne veelzijdige talenten ten bate van het menschdom uit te oefenen en wordt door de gansche wereld als een der merkwaardigste mannen van onzen tijd beschouwd.

STOOMBOOTINDRUKKEN.

DOOR

VIRGINIE LOVELING.

I.

Aan boord van de „Karlsruhe".

De boot gaat vertrekken uit Antwerpen naar Australië.

De loods is aan boord gekomen. Zijn kleine, ledige steamer danst weg op de baren.

De kapitein is ook naar de brug opgestapt, de officieren zijn niet meer te zien.

Matrozen loopen heen en weer, snoeren touwen vast of trekken ze aan katrollen op, maken ketens los.

De passagiers staan op 't wandeldek, de nieuwsgierigen of begeleidende familieleden en vrienden op de Plantijnkade, enkel door eene ondiepe, meterbreede klove — en toch reeds door werelddeelen en oceanen gescheiden — met de zakdoeken gereed voor 't wuiven, met de weemoedstranen in 't oog en den glimlach van moed op den mond.

De ontzaglijke schoorsteen rookt zijn zwarten adem in de lucht.

Eene voorjaarsbui klettert in schuingezweepte hagelsteenen tegen de reddingsbooten aan en smelt in plassen op den plankenvloer.

De machine brengt voor de derde maal haar luid de stilte scheurend, langgerekt gefluit als een noodsein voort, brutale tolk der heimelijke jammerklacht die in de harten, diep verborgen, schuilt....

En de matrozen-muzikanten vangen eensklaps luid en schetterend den afscheidsgroet: de B r a b a n ç o n n e aan.

Zij staan in kring met kopertuig en klarinet en groote trom.

Zij staan in 't donkerblauw met goudgalon en „Nord Lloyd" in gouden letters op de ronde muts.

En nu komt uit eene der buitenzijde-kooien een kleine knaap nog geen vier jaar oud en hij ook heeft eene trom, hij ook heeft miniatuur-trommelstokken; hij ook is in het blauw met de ronde, door een korten, ronden kwast versierde muts van den Bremer Lloyd, en den drievoudig witgestreepten blauwen kraag op den rug, den kleinen hals van voren als een zeeman ontbloot.

Hij loopt in allerijl — reeds dekvast — want hij komt van Bremerhaven, naar de groep en schaart zich in gelid, de korte beentjes stevig van hem af als twee pijlertjes uitgestrekt; met zijn rechter voetje slaat hij onbewust de maat.

En de dwerg bloost, zijne oogjes glinsteren, hij is gelukkig, gelukkig in den waan, dat zijne onhoorbare trom luid medetrommelt en hij er noodig, en een heele personaadje is bij het muzikantenkorps.

Zijn wij volwassen menschen zoo niet allen? meenen wij niet dat we een partij te spelen hebben in het groote wereldconcert? En is elk onzer toch niet enkel de dwerg, groot in zijn eigene oogen, onbeduidend en onnoodig op de levensboot?....

II.

In Biscaye's sleepless Bay.

Slapeloos heeft Lord Byron ze genoemd. Zoo is zij ook, zoo was zij ook de verleden nacht vooral. Het schip heeft immer door gerold, nu op de eene zijde dan op de andere, de menschen medewiegend, medeschuddend in het enge bed.

„Opstaan!" heeft de dokter bevolen aan de luie zeezieken, die meenden, dat het hun onmogelijk was en toch zijn gebod gehoorzaamden.

Twee dames liggen op het dek in lange rieten stoelen; de eene houdt den kleinen trommelaar, die nu geen lust tot trommelen heeft, in hare moederarmen op de moederborst. Hij ook is ziek en lijdt en kreunt en leunt het hoofdje op haar schouder aan.

Nog immer, ja nog heftiger rolt het schip. Sterk zijn de stoelen vastgesnoerd; een touw is schuin, als grijpenssteun in nood, over de groep gespannen; zwaar zijn ze toegedekt de lijdenden. Toch is de reisdeken, toch zijn de bovenkleeren nat en kleverig van het vocht. De moede blikken staren in de zee, zoo hol, zoo dol verwoed, met sissend schuim van razernij, en machteloos toch, het schip aangolvend, dat haar kostbaar kleed van donkerblauw fluweel met zijne stoute kiel verscheuren durft. Hoog gaat de borstwering op, elken aanblik van het water buitensluitend, laag zinkt ze neer, tot gansch in 't nat dat oploopt over 't dek.

Sterk is de wind, woest is de strijd. Daar komt de dokter aan met zijne herkenningsmuts: een blauwen band, het wapen van den Lloyd: groot, jong en frisch, de blonde snorbaard in een lach van fijnheid en van goedheid zielestralend opgekruld.

„Tempeest, heer dokter?"

„God beware, n e i n!"

En wijl hij 't zegt, zacht sussend der oningewijden vrees, stort hij in eens op heel zijn lengte neer en glijdt tot aan de borstweer, waar hij met de hielen tegenstuit.

„'t Is hier verduiveld glibberig!" spreekt hij, weder op en loochenend zijne nederlaag.

De deksteward brengt een bord met s a h n e koeken aan en reikt het aan de eerste nederliggende in zijn nabijheid, maar.... al wat er oplag vliegt ten allen kant.

Op een twee drie is de weeke rommel met een borstel op een blik geveegd en overboord gegooid.

En al de meeuwen komen aangevloôn, de meeuwen sneeuwen heel den hemel vol en vallen krijschend en elkaar verdringend, in een groote dwarreling neer, tuk op den buit, strijdend den algemeenen levensstrijd....

III.

Op den terugkeer.

„Er is zulk een mooie papegaai aan boord. Hebt gij hem nog niet gezien? Hij behoort aan mevrouw Saltarini, in de tweede klas."

„Neen," antwoordde ik.

Mevrouw Saltarini was eene nog jonge, zeer dikke Italiaansche, sedert tien jaren in Sydney getrouwd, op reis naar Florence om hare moeder te gaan bezoeken.

Ik stak het brugje met de waggelende ijzeren steunstangen en de slappe kettingen over. Dit brugje scheidde de twee klassen van elkaar.

Ik kende mevrouw Saltarini niet. Zij stond geheel in wit neteldoek, naar tropicaal gebruik — kort, gevleesd, zwart kroeshaar, schitterende oogen, die nog meer schenen te willen lachen dan haar mond — bij eene sterke stalen kooi. Deze hing aan een spijker, langs alle kanten vrij. Daarin zat een groen en rood gevederde papegaai, in een ring, met sierlijke buigingen het helgroene kopje bewegend.

De kennis is gauw gemaakt aan boord, er hoeft geen voorstelling, te meer als men een onderwerp van gesprek bij de hand heeft.

„O welk een heerlijke vogel!"

Hij was bestemd voor hare moeder: „Un regalo per la madre," deelde ze welgevallig mede.

En nu begon het gesprek tusschen beiden, dat gesprek, dat van den kant van den papegaai zoo verstaanbaar klinkt voor den bezitter, en waaruit een vreemdeling niet wijs wordt. „Coco!" alhier, „Coco!" aldaar. Brabbeltonen voor antwoord.

Maar Coco was inderdaad een geleerde vogel. Hij kreeg eene noot en het was met sierlijke zwenkingen, dat hij, met den krommen bek en de klauwen zich aan de staven vasthoudend, uit zijn ring naar haar toekwam.

En tam! Hij kreeg zijn loon niet, voordat hij zijn kunsten toonde. Het deurtje van de kooi werd ontsloten, mevrouw Salterini stak haar kleine, kussenachtige hand plat open naar binnen

en de vogel kwam er opliggen met de pooten omhoog en onbewegelijk, f a r e d a m o r t o, heette dat.

„Hij is zoo verkleefd, indien de muit openstond, nog zou hij niet wegvliegen.”

Maar, o vrijheid, vrijheid, heerlijk goed!

Des anderdaags morgens was Coco weg, ik weet niet hoe losgeraakt.

Hij zat op 't hoogste van den mast als een kunstvogel met edelgesteenten bezet, groen, blauw en rood te blinken in de felle zon.

En als eene bedrukte Magdalena onder 't kruis, stond mevrouw Saltarini onder den mast. Haar mond was vertrokken, hare Italiaansche schitteroogen lachten niet meer.

Zij riep hem, zij lokte hem, de vlakke palm met de vroeger zoo schaarsch bedeelde nootjes er in, thans in kwistigen overvloed naar hem opstekend: „Kom, Coco, kom!”

De sterke kooi stond gereed open.

O komen naar vrijwillige gevangenschap!

De papegaai verroerde geene spier.

De oogen der passagiers keken alle benieuwd naar hem op.

„Hij zal terugkeeren, mevrouw, de honger zal hem dwingen neer te komen.”

Op alle uren van den dag stond ze daar, de wit-mousselinen gestalte, beurtelings de linker- en de rechter hand met het lokaas opgeheven.

Dat duurde aldus twee volle dagen. Men was reeds gewoon den papegaai daar te zien, hij maakte deel uit van het schip, hij was een ornament van den mast.

En plotseling den derden morgen, klapte hij de vlerken, groen open in den grooten zonneschijn.

„Hij komt, hij komt!”

Zij, de eigenaarster, trilde van verlangen en genot. Zij stak den arm nog hooger op naar hem.

Helaas! hij zag, hij hoorde haar niet of gaf geen acht op haar. In rechte vlucht schoot hij zich van den mast, vloog zijds en zeewaarts in.

„Coco, Coco! dat is de zekere dood, de kust is t' allen kanten honderden mijlen ver van hier!”

Wat had hem thans genoopt daarheen te vliegen? Had hij in zijn, door honger en ontbering verarmoed vogelbrein een zinsbedrog, had hij in phantasie 't geboortebosch ontwaard en wilde hij daarheen, daarheen, waar eens zijn nestje stond? Hij vloog, hij vloog, traag, trager; zinkend vloog hij voort.... nog zinkend, zinkend laag en lager steeds.... een kleurig wemelend stipje tusschen 't blauw des hemels en het golvenblauw. Nu scheerde hij 't water van den Oceaan, hij dreef er op, het blauw, het groen reeds er in opgelost; een oogwenk schoot de roode veder, als een gloeikool, nog een afscheidsvonk, verdween dan zachtjes, was ook uitgedoofd....

Een „Ha!" van medelij en ontspanning steeg uit alle borsten op.

En mevrouw Saltarini sloeg in wanhoop beide handen voor het aangezicht, daar staande naast de leege kooi, terwijl de onnoodige nootjes en amandels, haar ontvallen op het dek, zelve bevrijd om haar heen huppelden in vreugdedans.

„Poveretto, povera madre!" zuchtte zij, met een smartsnik, die de witte lichte mousseline op hare borst omhooghief.

MILITAIRE SCHETSEN.

DOOR

E R R E.

X.

Manoeuvres.

Moet men van „Krieg im Frieden" of van „Frieden im Krieg" spreken? Ik weet het niet. Gewoonlijk zegt men het eerste, ook in navolging van den geestigen duitschen tooneelschrijver, wien het zoo uitstekend gelukt is, de poëtische zijde van het militaire leven in de vroolijkste kleuren te schilderen. Doch even goed zou men van een toestand kunnen spreken, die zich voordoet als dezelfde mannen, die 's morgens als verwoede tegenstanders tegenover elkander staan, elkaar 's avonds met eens „sans rancune, hoor!" de hand drukken.

Verstokten anti-militairisten — en naarmate wij langer het voorrecht van vrede mogen genieten, zal hun aantal wel voortdurend toenemen — is het natuurlijk een doorn in 't oog, dat nabootsen van een periode van bloedvergieting en landverwoesting, waarbij in plaats van menschenlevens de penningen der belastingplichtigen opgeofferd worden. Van hun standpunt en zóó beschouwd, kan men hun niet geheel ongelijk geven; doch er bestaan ook andere inzichten, waardoor men tot een tegenovergesteld besluit

komt. Het is hier echter niet de plaats, om ons te verdiepen in het al of niet noodige van de jaarlijksche spiegelgevechten met ondersteldo oorlogstoestanden en onschadelijke kogels. Wij staan voor het feit van hun bestaan en begeven ons, op grond daarvan, met de vreedzame strijders naar het oorlogsterrein.

Manoeuvres. Zelfs in de lange lijst van hollandsche woorden, die Kramers er voor opsomt, mis ik de uitdrukkingen, die naar mijne meening toch eigenlijk de goede vertaling zijn, n.l.: misleiding, komedie, en dergelijke woorden, doch alle in een goede beteekenis: aan kwade trouw mag niet gedacht worden. Geen zweem van valschheid, geen kwaadaardige leugen; doch een zachte, ik zou haast zeggen: vriendelijke manier van bedriegen en voor den gek houden, met het opzet, om met lichte kleuren een toestand van ellende en leed te schetsen, die in werkelijkheid slechts door het rood van het bloed en het zwart van den rouw weergegeven kan worden. Manoeuvres zijn periodieke repetities van een dramatische opvoering, waarvan al het droevige en wreede bij het instudeeren en voorafgaande opzeggen der rollen achterwege gelaten wordt, zoodat men zelfs meent, een blijspel vóór zich te zien. Alle rollen zijn — min of meer goed — bezet: opperbevelhebbers en onderaanvoerders, voetvolk en ruiters, stafofficieren en intendanten, hospitaalpersoneel en roode-kruis-dragers, aalmoezeniers en zoetelaars; ja zelfs voor den vijand wordt zeer goed gespeeld, hetzij als overwinnaar of als verslagene. Slechts de ontknooping is bij de repetities in geheel andere handen als bij de uitvoering: dan dooden en gewonden, vluchtelingen en krijgsgevangen, en nu, leider en scheidsrechter, die naar hun beste weten en op theoretische gronden de rol vervullen, die bij de groote uitvoering — waarnaar door niemand verlangd wordt — in handen is van den sterkste, het geluk en het toeval.

Wat al zorg en moeite worden er voor de voorbereiding vereischt! Maanden te voren begint men al aan de uitvoering der eerste plannen te werken, die van hoogerhand vastgesteld zijn. Allereerst de plaats van het ooglogsterrein, waarbij niet alleen gelet moet worden op de beschikbaarheid van uitgestrekte gevechtsterreinen, doch ook op de mogelijkheid, om den troep behoorlijk te kunnen verplegen; dan, de deelnemers, zoowel voor het strij-

dend gedeelte als voor de verschillende hulpdiensten. Als dan dat alles aangegeven en geregeld is, dan wordt eindelijk het scheppend genie in functie gesteld, en begint de eigenlijke komedie met het onderstellen van oorlogsgevaar, het aannemen van vijandelijke voornemens en het daar tegenover beramen van tegenmaatregelen: de manoeuvres worden in elkaar gezet.

Wij willen thans echter niet langer achter de coulisses blijven, bemoeien ons verder noch met regisseur of souffleur, noch zelfs met de acteurs, doch begeven ons onder de toeschouwers, die alle moeilijkheden, aan de voorbereiding verbonden, niet bemerken en zelfs niet vermoeden; zij zien alleen de uitvoering, doch ook die kunnen zij niet met kennis van zaken beoordeelen. Door hun leekenoog willen ook wij de manoeuvres gaan bekijken.

De landelijke heidestreek is schier onherkenbaar. Daar waar anders een volmaakt rustige rust heerscht, in de bevolking slechts belang stelt in den grond, dien zij bebouwt, en de schapen, die zij teelt, is alles thans in rep en roer. Wat bij het bezoek van eenige officieren in het voorjaar vermoed, en sedert allengs harder gefluisterd werd, naarmate de teekenen onmiskenbaar werden, is thans feit geworden: de groote manoeuvres zullen in de nabijheid gehouden worden. Lange rijen wagens en karren, door den burgemeester opgeëischt, bevinden zich aan het stationnetje. De chef, die in gewone tijden met behulp van één ondergeschikte op zijn slofjes zijn dagelijkschen dienst kan verrichten, is geheel onder den indruk van de ongekende herrie, die aan het te wachten militair vervoer verbonden is. Hij vliegt aanhoudend heen en weer, en met zijn beenen schijnt ook zijn hoofd op hol. Buiten is de veldwachter niet minder druk in de weer; zijn stok met ronden knop, waarvan de gele kleur verraadt, dat hij niet van ivoor is, zijn trouwe metgezel sedert meer dan een kwart eeuw reeds, wijst dan links dan rechts naar de voertuigen, die in afwachting staan voor den ongewonen last, dien zij straks te vervoeren zullen hebben. Nu en dan komt een huzaar, galoppeerende, ofschoon hij in 't geheel geen haast met zijn boodschap heeft, schrik brengen onder de saamgeloopen dorpsbewoners, die in stomme verbazing de voor hen ongekende drukte staan aan te kijken. Allengs komen ook andere militairen opdagen, officieren, fouriers en min-

deren, de zoogenaamde kwartiermeesters, die reeds een dag te voren gekomen zijn, om alles voor de komst der troepen in orde te brengen. Eindelijk .... daar komt de trein! Langzaam nadert hij in zijn volle lengte en langzaam ook — als gevolg van het ongebruikt laten van de westinghouse-rem — stopt hij. Het geschreeuw, een eigenaardig verschijnsel bij militairen, die per spoor vervoerd worden, maakt plaats voor een algemeene drukte en voortdurend heen en weer loopen, als de troep uitstijgt; men hoort slechts een verward geluid van signalen, commando's, geroep en gepraat, waarbij zich weldra het getrappel der paarden voegt, die door het sporen en uitladen in zenuwachtigheid niet onderdoen voor menig bevelvoerende van hoogeren of lageren rang. Het geheel maakt den indruk alsof het grootste oorlogsgevaar bestaat, en toch .... 't zijn maar manoeuvres.

Als de in den trein afgelegde uitrusting weder omgehangen is, en de verschillende voertuigen weder bespannen zijn, treedt alles aan, om spoedig daarna in bepaalde volgorde af te marcheeren. Het tromgeroffel doet de toch reeds verbaasde bevolking uiteenstuiven: mannen en vrouwen duwen elkaar opzij, kinderen vallen over de klompjes, die zij van hun voeten verliezen, terwijl zij wegvliegen voor de boerenpaarden, die voor de karren beginnen te steigeren; het lachen, schreeuwen en huilen overstemt bijkans de tamboers, die er blijkbaar behagen in scheppen, om zoo hard mogelijk te slaan. Weldra keeren echter kalmte en opgewektheid terug, als de muziek zich laat hooren. Haar tooverwerking blijft niet uit: de troepen marcheeren met lichten pas, als vreezen zij geen vermoeienis en als voelen zij niet den last op hun rug en schouders; de paarden maken zich mooi, terwijl zij, vroolijk trippelend, de frissche heidelucht insnuiven; de bewoners zijn weer van hun schrik bekomen: moeders laten haar kleinen op de armen dansen; jonge meiden sluiten zich bij elkaar aan en trachten door giegelen en gillen haar verlegenheid te verbergen bij zoo'n ongekend aantal bewonderende blikken, als thans uit de gelederen op haar geworpen worden, terwijl hun jongens zich trachten los te maken van de gedachte, dat het alle kapers op de kust zijn, die daar marcheeren; de kinderen zijn in lange rijen tegen het hek van de school geklommen en zwaaien met de petten, te vergeefs

beproevende, het voor deze gelegenheid door „meester" nog eens ingestudeerde volkslied boven de muziek uit te doen hooren. Alles teekent vreugde en vroolijkheid. Dan op eens: plotselinge stilte. De kapelmeester zwaait midden in een marsch af op een wenk van den commandant; door het opsteken der hand wordt het sein doorgegeven, om halt te houden; een en ander blijkbaar een gevolg van een schriftelijke order, die een ordonnans is komen brengen: de oorlogstoestand is ingetreden. Er volgt een komen en gaan van wielrijders en huzaren; de officieren worden bij elkaar geroepen, zij halen de manoeuvre-kaarten voor den dag en volgen daarop de mededeelingen, die hun gedaan worden. Dan hernemen zij weder hunne plaatsen en spoedig daarop verdeelen grootere en afdeelingen zich in verschillende richtingen, daardoor alweder ontsteltenis brengende onder de toeschouwers, die zich op de zijwegen veilig waanden. De ernst, die uit de oogen en bevelen der officieren spreekt en zich voortplant in de bewegingen hunner ondergeschikten, deelt zich blijkbaar ook aan het publiek meê; een gevoel van werkelijkheid grijpt allen aan, en toch.... 't zijn maar manoeuvres!

Niet lang duurt het, of de eerste geweerschoten weerklinken. „Hoor es! daar beginnen ze al," klinkt het uit meer dan één boerenmond, terwijl de oogen gewend worden naar de zijde van waar het geluid komt. Te vergeefs: er is voor hen nog niets te zien. Angstig kijken de clubjes vereenigde mannen en vrouwen om zich heen, als vreesden zij elk oogenblik omvergeloopen of — gereden te worden. Nu en dan weer een knal; allengs meer! Naar diezelfde mate komt er ook meer beweging in de troepen: gesloten afdeelingen infanterie lossen zich op in lange rijen tirailleurs, die zich het eene oogenblik zoo snel mogelijk over het terrein verplaatsen, om in het volgende plotseling en gelijktijdig neer te vallen. Op eens paardengetrappel en rollen van zware wagens: het is de artillerie, die aan komt rijden, om op ginschen heuvel in stelling te komen. Lang gerekte commando's worden gegeven en herhaald; en terwijl de officieren met hun sabels zwaaien en wijzen, houden de stukken op eens halt, de manschappen springen er af, en haken het achterste gedeelte, de eigenlijke kanonnen, af, waarvan het andere, de voorwagens, door de paarden een

eindweegs naar achteren gebracht wordt. De officieren stijgen af en zoeken met hun kijkers naar het doel, de manschappen laden en richten de stukken en weldra dreunen de zware schoten over de heide. Als hetzelfde spoedig daarop ook bij de tegenpartij geschiedt, wat echter slechts te hooren doch — althans voor het ongeoefend oog — nog niet te zien is, wordt het duidelijk, dat het gevecht weldra in vollen gang zal zijn. De bevolking — aanvankelijk bevreesd geworden door het kanongebulder — komt van lieverlede weer iets dichter bij; zij stelt een levendig belang in den gang van zaken, en vooral als zij de witte banden der tegenpartij ziet, wordt zij zoo geestdriftig als bij ons volk mogelijk is, en spreekt zij meê over den vijand, verliezen, winnen, gewonden en gesneuvelden, alsof de schoten inderdaad met scherp gedaan worden en dood en ellende over het slagveld brengen. Een enkele, die vroeger op de een of andere wijze in het leger gediend heeft, dankt het daaraan, dat hij weldra een groepje omstanders verzameld heeft, die zich gaarne door hem laten voorlichten omtrent al hetgeen zij zien en hooren. Intusschen wordt de sterkte der oprukkende infanterie steeds grooter, en haar vuur al heviger; nog een korte spanne tijds, en de beslissing valt. Onder een levendig geweergeknetter rukt een der partijen ten aanval; een verward geluid van schieten, hoornsignalen, tromgeroffel, muziek en commando's, waarbij zich ten slotte een „hoera" uit honderden kelen voegt. Een ongekend enthousiasme bij militairen en burgers: juichkreten aan de zijde der overwinnaars, spijt en woede aan die der verslagenen, als ging het om de eer van land en vorst, en toch .... 't zijn maar manoeuvres!

Terwijl de bereden officieren met hun adjudanten, door het signaal „officiers-appèl" geroepen, zich naar de vlag begeven, die de plaats van den leider der manoeuvres aangeeft, alwaar de bespreking plaats vindt, wordt door de troepen een oogenblik rust gehouden. Dan komen zij voor het eerst in aanraking met de burgers. Kooplieden — profiteerende van de eigenschap, dat een Hollandsch soldaat elke gelegenheid aangrijpt, om te kunnen eten en drinken — komen met wagens vol brood, bier en vruchten tusschen de militairen. De officieren halen hun zorgvuldig ingepakt twaalf-uurtje eveneens voor den dag, of wel zoeken tusschen

de bezoekers, die uit naburige dorpen en buitenplaatsen in nette equipages zijn gekomen en daardoor zoo'n aardige teekening aan het geheel geven, of zij ook nog onder hen den een of ander zien, die in deze omgeving al spoedig als goede bekende beschouwd zou worden, van wien men gaarne een bete of teug aanneemt. Gevulde maag en veldflesch doen spoedig de doorgestane vermoeienis vergeten, en vlug wordt aan het signaal, om aan te treden, gevolg gegeven, waarna de vaak lange terugmarsch aangenomen wordt naar de plaats, waar de troep ondergebracht wordt. Nu let men op geen vijand meer; integendeel, niet zelden ziet men uit de gelederen een groet of een handdruk geven aan oude vrienden, die men op eens ontdekt bij het regiment, dat men zoo even bestreden heeft: 't zijn immers maar manoeuvres!

De nachtkwartieren hebben in den laatsten tijd veel van hun aantrekkelijkheid verloren, sinds tentenbivaks in de plaats gekomen zijn van de inkwartiering. De tegenwoordige, althans voor de infanterie, vrij algemeen gevolgde methode moge meer de werkelijkheid nabij komen en uit menig oogpunt minder bezwaren hebben, wat genot en gemak voor den militair betreft, had daarentegen die onvrijwillige gastvrijheid der inwoners veel aantrekkelijkheid. Als deze laatsten slechts voor een goeden pot zorgden en de soldaten zich ordelijk gedroegen, was het merkwaardig om te zien, hoe vriendschappelijk reeds aanstonds de omgang was. Ook nu nog laat die in den regel niet te wenschen over, als in de vrije uren en op de rustdagen de zonen van Mars zich in de nabijgelegen plaatsen onder de „politiekers" begeven. Profiteerend van een dankbaar en goed gehoor, weten de uniformdragers in huiskamer en herberg de ongeloofelijkste verhalen omtrent het soldatenleven op te disschen, te ongeloofelijker, naarmate meer belangstelling en nieuwsgierigheid aan den dag gelegd wordt. Alle boeren zijn echter niet dom; er zijn er genoeg onder, die niet alle verhalen slikken, hoe ernstig het gezicht ook is, waaruit zij voortkomen, en die maar al te goed begrijpen, dat ook op al wat zij hooren toegepast moet worden, dat 't maar manoeuvres zijn.

Zoo beknopt en oppervlakkig mag een manoeuvre-schets niet zijn, of — ter wille der waarheid en volledigheid — mag er niet aan ontbreken, hoe die tijd ook bij Amor goed aangeschreven

staat, en hoe de aantrekkingskracht der uniform in de buitenstreken al weinig minder is dan in de garnizoenen. Dezelfde meisjes, die gisteren schuchter een sergeant aanzagen, zoeken heden avond aan zijn arm reeds de stille paadjes op, waar zij zich niet ongevoelig betoonen voor zoet klinkende en veel belovende woordjes, en over wat er nog meer van zijn lippen komt. En de lieve jeugdige burgemeestersdochter, die te voren zich ter nauwernood een droombeeld durfde vormen van een officier, zweeft thans avond aan avond in de armen der luitenants, als na afloop van het „welwillend door den regiments-commandant aangeboden concert" stoelen en tafels in het societeitslokaaltje op zij gezet worden, om ruimte voor de dansende paren te laten. Zij moest het eens weten, dat de witte handschoenen vaak een huwelijksring voor haar oog verbergt! Arme boerendochter, die het onderofficiersgeleide aanvaard hebt; arme dorpsprinses, die u te midden van aanbidders waant; arme meisjes, hoe komt ge zoo dom, om reeds te droomen van het geluk, als het vrouwelijk schoon door de mannelijke kracht verdedigd wordt? Weet ge 't dan niet: 't zijn immers slechts manoeuvres!

Manoeuvres: nabootsing van de werkelijkheid, komedie, voor-den-gek-houderij. Is er dan geenerlei waarheid en ernst in? Vraag het antwoord aan den jongen milicien, die, door vermoeienis overmand, zich op zij van den weg laat neervallen; aan den stukrijder, die in den woesten gang over het ongelijke terrein met paard en al valt, en onder het stuk terecht komt; aan de deerne die, als het te laat is, eerst berouw gevoelt over de ondoordachte wijze, waarop zij zich overgaf aan de verleiding. Vraag het vooral aan den hoog in de ranglijst staanden officier, voor wien de manoeuvres als een examen gelden, waarvan hij de uitslag reeds eenigermate af kan leiden uit de beoordeeling van zijn optreden bij de dagelijksche bespreking der gehouden oefening. Hij voorzeker, die, thans gewogen, later ondervindt te licht bevonden te zijn, en dientengevolge zich een „tot hiertoe en niet verder!" hoort toeroepen, als hij zijn voet naar een hoogere sport op de militaire ladder tracht op te lichten, zal allerminst uitroepen: „'t waren slechts manoeuvres!"

MAURICE MAETERLINCK.

(Met Portret).

Maurice Maeterlinck, die door zijne Monna Vanna geheel Europa van zich doet spreken, was reeds sinds lang ten onzent door de fijnproevers als een oorspronkelijke dichter geliefd. Wij hebben in hem den modernen romantieker te erkennén, die Novalis in het Fransch heeft overgezet! „Naar binnen gaat de geheimzinnige weg" — deze uitspraak van den romantieker Novalis vindt zijn tegenhanger in Maeterlincks levensvol woord: „Is dan het zichtbare leven alléén van belang en bestaan wij werkelijk slechts uit toevallen, die men in de hand kan nemen, als de kiezelsteenen van den straatweg!"

Wat Maeterlinck's aard en karakter aangeeft, wat bron en doel zijner poëzie is, wordt dadelijk merkbaar uit een volzin van zijn Schat der armen: „Poëzie heeft geen ander doel dan de groote wegen, die van het zichtbare naar het onzichtbare leiden, open te laten." Als wijsgeer eischt hij, dat een ieder voor zich een bijzondere mogelijkheid voor het hoogere leven in de nederige en onvermijdelijke werkelijkheid van het alledaagsche leven vinden moet, en hij verkondigt de blijde boodschap: in een ieders leven is er een dag, waarop de hemel zich voor hem van zelf ontsluit — van dit oogenblik af geldt vooral de ware, geestelijke persoonlijkheid van een wezen: „want inderdaad geboren worden wij op den

dag, waarop wij voor de eerste maal diep gevoelen dat er iets ernstigs en onverwachts in 't leven bestaat."

De wereld, die op den bodem onzer ziel sluimert, wil Maeterlinck wekken. Hij wil den sluier der ziel oplichten, de geheimzinnige poort ontsluiten, die ze ons verbergt — hij verwacht het ontwaken der ziel en gelooft uit vele teekenen des tijds, dat het zeer nabij is. Want steeds meer houdt men zich met de vraagstukken van het zieleleven bezig, in welks diepten ons de wijsgeer en de dichter Maeterlinck voert, en steeds minder vergenoegt men zich met de bloote feiten, welke Maeterlinck zeer kenmerkend noemt „Vagebonden en Spionnen der groote machten, die men niet ziet," der in ons binnenste levende machten. Niet de luide oogenblikken, niet de avonturen schijnen hem de hoogte-punten des levens toe.

En zoo komt hij als tooneeldichter tot datgene „wat hij het treurspel van het dagelijksch leven noemt." Hij is wars van groote woorden en gebaren, van avontuurlijke toestanden en bloedige onheilen. Niet alleen in onweersnachten bloeit onze ziel op — ook in de stilte, in den vrede van het alledaagsche leven onthult zich de zin des levens. Het treurspel van het alledaagsche leven schijnt hem toe, veel diepere snaren te doen trillen dan de dolkstoot van het gewone drama en hij komt tegenover dit laatste ten slotte tot deze tegenwerping: „Wat kunnen mij wezens zeggen, die door een idée fixe bezeten zijn en geen tijd om te leven hebben, omdat zij een medeminnaar moeten ombrengen?"

Deze dichter, die zoo vol diepe en vruchtbare gedachten is, stamt uit een Vlaamsch geslacht. In Gent is hij den 29en Augustus 1862 geboren en daar is hij, na aan gindsche Hoogeschool gepromoveerd te zijn, als advokaat werkzaam geweest, totdat hij zich in 1896 te Parijs is gaan vestigen en zich nu uitsluitend aan de letterkunde wijdt. Dat is alles, wat men van zijn uitwendig leven weet — wat het treurspel van het alledaagsche leven hém gebracht mag hebben en hoe dit op zijne ontwikkeling gewerkt heeft, blijft nog een geheim.

Wat mag wel den bodem zijner ziel in beweging hebben gebracht vóór hij er toe kwam, in 1889 zijn eerste bundel gedichten in het licht te geven, waarvoor de titel „Serres Chaudes"

zoo kenmerkend was. Maar in deze kasplantenfantasie, door het Parijsch impressionisme gevoed, duiken toch ook reeds die nu eens fijne, teedere en dan weder glanzende stemmingstonen op, die aan de scheppingen van dezen dichter, behalve de lieve, wegsmeltende welluidendheid der melodie, zulk een eigenaardig en onvergetelijk koloriet schenken. Zoo wanneer in het door stille maneschijnstemming doortrokken lied de bleeke, slanke lelie tusschen palmen, mos en lianen uit het struikgewas opduikt:

Seul, un lys érige d'entre eux
Pâle et rigidement débile,
Son ascension immobile
Sur les feuillages douloureux.
Et dans les lueurs qu'il épanche
Comme une lune, peu à peu,
Elève vers le cristal bleu,
Sa mystique prière blanche.

Alles bij elkaar heeft het fantastisch symbolisme dezer kasplanten in 't vaderland van den dichter weinig vrienden gevonden. Gelijk Maeterlinck hier of daar vertelt, groette men hem in Gent niet meer, nadat hij dezen bundel had uitgegeven.

Zijn volgend werk toont ons reeds de dramaturg. Het is „Prinses Maleine". Het stuk speelt in de middeleeuwen in Holland en gaf een Franschen criticus aanleiding Maeterlinck als een tweede Shakespeare te vieren. Men moet Franschman zijn, om een genie als Shakespeare in één adem met het werk van een aanvangend dichter te noemen. De schrille fantasie van het werk, zijn onbeperkte symboliek en zijn mysticisme hebben met de klaarheid en plastiek van een Shakespeare niets gemeen. Wel zijn er toestanden en tooneelen in, die ons duidelijk aantoonen, dat Maeterlinck Shakespeare goed gelezen en met graagte bij hem geleend heeft. In dit drama, waarvoor de stof uit een sprookje der gebroeders Grimm genomen is, ontbreekt nog het treurspel van het alledaagsche leven, het stapelt nog gruwel op gruwel, het is een drama vol bloedige catastrophen. Maeterlinck's eigenaardige opvatting doet zich echter in deze schepping reeds sterk gelden, al spreekt die zich ook nog niet zoo sterk uit als in

„L'Intruse". Die „indringer" is de dood. Van al degenen, die daar in eene kamer bijeen zijn, bespeurt niemand zijne komst. Slechts de oude grootvader is onrustig en de nachtegalen buiten in 't park zijn plotseling verstomd. Doffe stilte rondom De lamp is uitgedoofd. Allerlei geluiden, onnaspeurbaar, zooals men die in 't diep zwijgen van den nacht denkt te hooren. Men zoekt en zoekt, doch niemand is gekomen. Maar de indringer is er toch geweest — in de kamer daarnaast ligt een kraamvrouw dood. Het geheim van doffe gissingen waart rond in deze schepping.

Nog kenschetsender voor den dichter is zijn klein stukje „De blinden". Een ouderwetsch, noorsch park, als van eeuwigheid zich verheffend tot in den sterrehemel. Hooge doodsboomen, iepen, treurwilgen en cypressen, een bed langstelige asphodelen bloeit in de akelige duisternis, en hier en daar dwaalt een straal der maan door 't donkere land. En daar zitten de blinden. Deze blinden en de grijsaards en de kinderen zijn fijngevoeliger dan de sterken en jongeren. Hun geest vermag eerder in de raadselen van het gevoelsleven in te dringen, in het schemeren en weven van al het gebeurde, terwijl wij, zonder eenig voorgevoel, ons noodlot tegemoet gaan, welks weerlooze speelbal wij zijn. Van deze beschouwing van het geheimzinnige fatalisme heeft zich Maeterlinck eerst langzaam losgemaakt.

Bijzonder eigenaardig en krachtig is het „Interieur" Men ziet door het venster, waar geen licht achter brandt, in een tuinwoninkje, waarin 't huisgezin gezellig bijeen zit. Alleen de oudste dochter ontbreekt er — zij heeft zich in de rivier verdronken. Niemand daar binnen weet van dit noodlottig einde, waarin de „Indringer" opnieuw zijn macht getoond heeft. Maar buiten vóor 't venster staat de oude tuinman, wien een vreemdeling den dood van het meisje bericht heeft. En nu gevoelt de oude tuinman, hoe hij 't lot dier familie in zijne hand heeft en hoe hij door zijn woord hunne prettige stemming zal moeten vernietigen. Het ongeluk staat nog voor de deur van het Interieur, het zal eerst werken wanneer het daar binnen tot hun bewustzijn doorgedrongen is: zij hebben deur en venster van het huisje zorgvuldig met slot en grendel gesloten, maar het ongeluk baant zich toch zijn weg. De tegenstelling tusschen de vreedzame, niets kwaads ver-

moedende menschen daar binnen en het bewustzijn van het onheil daar buiten wekt eene aangrijpende, treffende stemming.

Het „Interieur" heeft Maeterlinck met „Alladine en Palomides" en den „dood van Tintagiles" in 1894 onder den gemeenzamen titel van „poppenspelen" het licht doen zien.

In „Tintagiles" toont hij ons in een eenzaam, onbewoond kasteel een koningskind, dat het lot, hetwelk het bedreigt, ontvluchten wil en met de kleine vuistjes tegen de gesloten deuren slaat, zoo onbevreesd als de mensch voor de belemmeringen is, die hem zijn noodlot voorhoudt. Het stukje is in zijn wanhoop, zijn bangen angst, zijn onmachtig dreigen en klagen ook op de planken aangrijpend.

Eene liefdestragedie is „Alladine en Palomides", rijk aan wondervolle sprookjesklanken. Wanneer den ouden koning eene dochter gestorven is, heeft men telkens een fontein uit de aarde hoog zien opsproedelen. Nu springen er voor zijn kasteel zeven fonteinen en in den stillen nacht hoort en luistert hij naar hun geplas en gekletter en meent daarin de verschillende stemmen zijner dochters te onderscheiden. De oude koning verstaat de taal der landschapsstemming en zijn hart fluistert hem in: „er is een oogenblik, waarin de zielen elkaar aanraken en alles weten, zonder dat wij de lippen behoeven te openen." Poppenspelen, poppenkastvertooningen, noemt de dichter deze verhalen — misschien omdat hij daarin de menschen machteloos ziet als poppen in de hand van het noodlot.

Van deze mystiek van het noodlot bevrijdt de dichter zich eerst in zijn boek „Wijsheid en noodlot", waar hij tot deze bekentenis komt: „wanneer het waar is, dat eene soort van voorbestemming al de omstandigheden van een leven beheerscht, dan heeft men deze voorbestemming slechts in ons karakter te zoeken. En wijs zijn beteekent: vóor alles te leeren gelukkig te zijn, om daardoor te leeren, aan datgene wat het geluk in zich zelven is, eene steeds geringere beteekenis toe te kennen."

Het zou niet doenlijk zijn, alles op te sommen wat Maeterlinck's rijke pen heeft voortgebracht. „Van zijne eerste werken tot zijn laatste „Monna Vanna" is er werkelijk een breede weg, waar-

tusschen een groote omkeer zichtbaar is. Vierde Maeterlinck vroeger den triumf van den dood, nú bezingt hij juichend en jubelend den triumf van het leven. Hij heeft den druk van het fatalisme van zich afgeschud, en niet meer sluiten zich voor ons doen en willen dreunend de zware poorten van het noodlot. Hij is vervuld van medelijden met het lot der armen, maar hij roept ons toe: „Beproef gelukkig te zijn." En in zijne „Monna Vanna" toont hij ons de harmonie van plichtsvervulling jegens den naaste en den plicht om zelf te leven. Op dezen weg der levensvreugde is Maeterlinck waarschijnlijk hoofdzakelijk gekomen door den invloed eener beminnelijke vrouw, de artiste Georgette Leblanc—Maeterlinck, die ook het allereerst zijne „Monna Vanna" belichaamd heeft. Vroeger schiep hij, zooals hij het ons genoemd heeft: „kleine, teedere, bevende, primitieve wezens, die een oogenblik aan den afgrond tuimelen en verdwijnen" — nu schept hij de sterke vrouw, die tegenover den man haar plicht opofferend vervult en toch eene zelfstandige persoonlijkheid blijft. Die omkeer zijner wereldbeschouwing openbaarde zich trouwens reeds in zijne wijsgeerige werken, — de „schat der armen", en sterker voert „Wijsheid en noodlot" reeds naar den nieuwen weg. Ook wat stijl en vorm betreft, is er veel in zijn schrijven gewijzigd.

In den aanvang hadden, zooals Maeterlinck zelf getuigt, zijne personen den „schijn van iets zwaarmoedigs, slaapwandelaars, die bestendig uit een zwaren droom gewekt moeten worden." Dat is van lieverlede anders geworden; reeds in „Pelleas en Melisande", een werk vol dichterlijke schoonheden, komt zulks in hooge mate uit. De fijne, teere, innige poëzie, de kracht, om de onderstroomingen der ziel aan te toonen, is hem gebleven: het inwendige der ziel bloot leggen — blijft het doel van zijn dichten. Maar met krachtige hand beweegt hij zich nu op het tooneel en geeft ons een drama van het sterke en van het bewuste: Monna Vanna. Deze gaat heen om zich voor het welzijn des lands op te offeren, en keert onaangeroerd terug. Haar vrouwenliefde is tot het hoogste vrouwenoffer bereid, doch haar echtgenoot begrijpt haar niet, wantrouwt haar. Daaruit ontwikkelt zich in het slotbedrijf een nieuw drama, een tegenhanger van „Nora". Monna Vanna erkent, dat haar echtgenoot haar, wat beider innerlijk leven

betreft, een vreemdeling gebleven is. Zoolang zij zich door hem begrepen geloofde, was haar het grootste offer voor hem niet te zwaar — doch nu worstelt zij zich er door tot den moed van haar eigen geluk: niet langer een offer, maar zelfstandigheid. Monna Vanna is het werk van een dichter, die ons in zijn drama datgene geeft wat ons allen aangaat en ons geheele leven beheerscht: het leven van het bewuste en sterke.

LAAT GELUK.

DOOR

ANNA HARTENSTEIN.

Ja, dat was hij, secretaris Falk, het toonbeeld van een ambtenaar, de schrik zijner ondergeschikten en de rechterhand van den burgemeester. En een zeer gewichtig persoon. Liever hadden de burgers een klein afzonderlijk onderhoud met Falk, dan dat zij met den Edelachtbare zelf in conflict geraakten. Altijd wist Falk 't zaakje te sussen of in orde te brengen. En bij al zijn verschuldigden eerbied tegenover de boven hem gestelden straalde niettemin het bewustzijn zijner waarde en voortreffelijkheid hem op 't voorhoofd en stijfde hem den nek.

En even als hij zijne stukken in angstige orde hield, zoodat hij in 't stikdonker elke verlangde acte onfeilbaar zeker had kunnen vinden, zoo had hij ook orde in zijn geweten. Met zijn Heere rekende hij stipt af. Zijn debet vond hij daarbij altijd verbazend klein.

Getrouwd was Falk niet. Speculeerende moeders hadden hem al lang als hopeloos van de lijst geschrapt, ofschoon hij nog altijd een man was, die zich mocht laten zien, en die in zulke goede, welvarende omstandigheden verkeerde.

„Ja," verklaarde Falk lachend aan alle uithoorders, „op 't huwelijk volgen de zorgen als een bende wolven. Ik dank er

hartelijk voor mij zoo te laten opjagen. Met weinig last rolt het leven nu vrij wat aangenamer voort."

Het was een dwaasheid, ja een beleediging, wanneer deze of gene zijner collega's dorst beweren, dat Falk's hart destijds misleid was geworden. Zijn leven vlood heen als een goed geregelde stroom tusschen de dijken orde en nauwgezetheid. Geen vroolijk plassen, geen wild, hartstochtelijk stormen en overstroomen. En ook geen bloesems, die over de hooge steenen dijken konden gluren. Een gelijkmatig grijze hemel scheen daarover uitgespannen, zonder zonneschijn en sterrengeflikker en zonder bliksemflitsen.

Doch Falk gevoelde zich heel wel in den grijzen nevel, in de woestijn....

Tot op zekeren dag de vroede vaderen moderne plannen hadden. Een stuk stadsgrond — heel verwilderd — zou in een reeks tuinperceelen verdeeld worden. Falk had in die raadszitting druk werk. Maar nu gebeurde het, dat, terwijl hij het voor en tegen volgde, zijn pen herhaaldelijk ophield en allerlei gedachten hem aangonsden als bijen, die door een warmen zonnestraal uit hun winterslaap gewekt worden.

Herinneringen, die lang, lang als tusschen grijze actenbundels begraven waren geweest, doken op. Hoe hij als jongen in een hoek van den tuin een bloembed aangelegd en er van alles in geplant had. En hoe zijn hart van vreugde getrild had, toen een paar reseda-stengeltjes hun weeke, zoete geuren in de doffe binnenplaatslucht uitwasemden en de anjer haar schuchteren, teringachtigen bloesem vertoonde. Toen bad hij 's avonds: „Onze lieve Heer, laat mij een tuinman worden" — en droomde hij van wondervolle rozen en spookachtig schitterende leliën. Maar zijn vader met de koele oogen en de harde hand kwam en plakte hem aan de schrijftafel en in de troostelooze nuchterheid van het bureau. Daar verwelkte, wat de jonge ziel in bloesem gezet had.

„Zeg Falk, wat scheelt er aan?" viel hem de burgemeester scherp in de rede, toen hij het verhandelde voorlas.

Dat was precies 't omgekeerde van hetgeen er beslist was. Waar had die suffer zijn hoofd gelaten.

Falk werd vuurrood en sloop na de raadzitting naar huis als een hond die een pak slaag gekregen heeft.

Maar toen in de volgende dagen het terrein uitgemeten en verdeeld werd, was Falk de eerste, die kwam, om er een stuk grond uit te kiezen.

Een tuin! De droom en 't verlangen zijner kindsheid waren reusachtig groot geworden en lieten zich niet meer om den tuin leiden.

Onder zijne voeten was nog niets als dor gras. Maar toch scheen 't hem, alsof het jonge leven naar 't licht wilde dringen. En de mat gekleurde knoppen van den vlierstruik waren al zoo dik, dat zij elk oogenblik open konden bersten.

Falk porde met zijn stok in den grond en onderzocht de aarde. Toen besloot hij 't stuk land te koopen, waarop de vlierstruik in den hoek stond. Die had den doorslag gegeven. Wat zouden de zwarte bessen in de zon schitteren. Jammer, dat de oude perenboom geheel verdord was. Maar schilderachtig deed hij toch wel in dien hoek.

Falk begon over zich zelven 't hoofd te schudden. Was hij 't dan nog?

Daar stond hij al voor dag en dauw in den tuin in zijne hemdsmouwen en groef. Het zweet parelde hem van 't voorhoofd. En diep gleed de spade in 't zwarte aardrijk.

Wat wasemde dat uit, wanneer de zware kluit aarde omgeschoffeld werd! Zulk een vochtig-scherpe lucht, zooveel levenskracht. Dat prikkelde letterlijk de zenuwen! En wanneer hij rustend van den ongewonen arbeid, op de spade even steunde en den snellen geestkrachtigen harteklop voelde, dan was het hem alsof daar binnen ook eene spade diep indrong, en de eene kluit na de andere omschoffelde. Dat deed wel zeer, maar toch deed het hem tevens ook vroolijk en opgewekt worden.

En zijne oogen werden helder en zagen en verbaasden zich.

Daar bouwde een paar roodborstjes zijn nestje in den vlierboom. Wat was dat ijverig en praatte en minnekoosde....

Lieve hemel, wat kon hij zich verdiepen in den aanblik van dit vogelengeluk....

En daarbij deze zon. Wat vloeide het licht door de takken van den perenboom in gouden droppels! Wat overstroomde het hem als weeke, zachte golven....

Nog lag er als een bovenaardsche glans op zijn gezicht, als

de weerschijn van het morgenlicht wanneer hij daarna naar 't stadhuis ging. Zoodra hij echter tusschen de grijze muren was, werd hij slechts een acten-mensch en was hij voor zijne ambtenaren barscher dan ooit.

Niemand kon vermoeden dat slechts nog de helft van Falks ziel in de grauwe, doode actenstukken stak, terwijl de andere daar buiten, als een lichtzinnige vlinder van bloem tot bloem vloog, en elken knop met schuwe teederheid omhelsde.

Neen — zuiver was zijn geweten niet meer. Daarbij de brandende eerzucht, om van zijn tuin den allermooiste in de geheele stad te maken.

„He, hoe mooi!" zeiden de menschen, als zij des zondags namiddags er langs kuierden. En zij bleven staan en prezen de sierlijke verdeeling, de keurige bloembedden, het donkere fluweel der petunia's en het bekoorlijke tuinkoepeltje.

Dan verkneukelde zich Falk van louter pleizier als een kater, dien men aait en streelt.

„Hoor-je 't, Fips?" zei hij. Maar 't kleine, zwarte monster, dat anders meer dan menschenverstand in zijne bruine hondenoogen had, rekte zich met het slaperigste en lustelooste gezicht voor hem lekker in de zon uit.

En als hem zijn meester zelfs een schop met den voet gaf, sloop hij diep gekrenkt door den tuin en kroop door 't hek.

Daarnaast in buurmans tuin dolde een knappe, jonge vrouw met twee kleine, allerliefste meisjes rond. En de jonge vader liep alle drie na. Dan was er een gelach en gejuich, dat met tal van kussen eindigde.

Fips liet zich daar aan zijn eindje staart trekken en door kleine nieuwsgierige vingers de tandjes onderzoeken en verdraaide daarbij de oogen van louter pret. Ja, hier was 't vrij wat joliger dan ginds in den netten, stillen tuin.

Falk kreeg echter 't land — wat hadden die menschen zoo ongegeneerd gelukkig te zijn. Fips zal hij dat wegdrossen ook verleeren — ijzerdraad onder aan 't hek. Klaar ben-je! Plotseling voelde hij een ijzige kou, en dat in de zon. Zoo'n ellendig gevoel beknelde hem op eenmaal de borst. Alleen! Zoo eenzaam — zelfs door zijn hond verlaten.

Ach kom — dat was vrouwelijke, jammerlijke sentimentaliteit. En hij heeft toch immers zijn tuin.

Snel stond hij op, haalde de tuinschaar uit zijn koepeltje en hield zich met zijne rozen bezig. Die waren eerst in 't voorjaar geplant en bloeiden nog niet. Maar het straffe groen en het bronskleurige loof der rozenstammetjes glom in de zon.

Het volgende jaar, ja dán zal 't een pracht zijn. En zij zullen daar buiten staan en de halzen rekken en mij benijden — dacht hij.

Daar hoorde hij van de andere zijde, waar het land nog braak lag en slechts een eenvoudig hutje stond, van latten getimmerd, waarom zich wilde boomen en wijngaard slingerden, een geraas, als van wielen.

Falk keek in die richting. En de schaar ontglipte zijne hand. Zijn gezicht werd doodsbleek, zijne oogen gingen zoo wild open alsof zij een spook aanschouwden.

De vrouw in het wagentje ginds had ook iets spookachtigs. Een vaalbleek, ingevallen gezicht, waaruit onnatuurlijke groote, donkere oogen brandden. Op de deken over de knieën rustten een paar akelig krom getrokken handen. Een schepsel, welks lichaam tot langzaam sterven gedoemd was, en welks geest het leven nog begeerig zou willen omklemmen.

En het wagentje duwde zij — Klara Weitbrecht. Nu keerde zij 't wagentje zóó, dat de zieke 't gezicht op Falk's tuin had. Daarop haalde zij uit het prieel een stoel.

„Is 't niet mooi hier, Martha? En de zon hindert je toch niet?"

„Neen — integendeel —" de kranke haalde diep adem. „Ach, de zon, de lieve zon, Klaar, en de kleuren daar ginds, zoo schitterend, zoo heerlijk —"

Falk hoorde elk woord en tuurde en tuurde, terwijl hij onwillekeurig wat wegschool.

En daarbij schoot het hem tevens te binnen: „Met die klokjes daar lukt het niet. Ik moet andere struiken aanplanten, die sneller groeien en 't inkijken beletten."

Klara Weitbrecht had een handwerkje voor den dag gehaald.

Nu lichtte zij 't hoofd op en zag zij hem. Het bleeke gezicht werd nog iets bleeker, zoo 't mogelijk was. En heel duidelijk

bespeurde hij, hoe een plotselinge schrik over haar gelaatstrekken vloog. Toen was het, alsof zij hem met een hoofdknik wilde groeten.

Nu keerde hij zich met een plotselingen ruk om. Met een nijdig glimlachje zette hij zich weêr voor 't koepeltje — breed, trotsch — zoo moest ze hem zien.

Daarbij wendde hij den blik niet van daar ginds af. Door eene opening van het struikgewas zag hij haar fijn, blank profiel glanzen. Nog droeg zij het donker blonde haar als vroeger in eene lichte golving over het smalle voorhoofd. Toch scheen het, alsof het in de zon ginds glom als een lichte zilverglans.

Hoe lang 't al geleden was? Hij rekende het na — vijftien jaar? Niet langer? 't Scheen hem eene eeuwigheid.

En nu vliegen ze weder omhoog de grijze deksels, en als uit een gevangenis ontvloden de geesten van het verleden en omfladderden zijne ziel, terwijl van ginds nu en dan hare stem klonk, gedempt en week....

Destijds was hij eerst weder ontwaakt. Het hart klopte hem vurig in de borst en het bloed vloeide verlangend door de aderen. Daarbij was hij een man, die zich mocht laten zien en had hij een flink inkomen. In de ambtenaarskringen brachten hem de moeders hare dochters letterlijk op presenteerblaadjes aan.

Daar zag hij op een zomerpartijtje Klara Weitbrecht. Zij was de dochter van een leeraar en juist kortelings als leerares in fraaie handwerken in die stad benoemd.

En zij was zoo mooi en aanminnig, en had daarbij een heel bijzondere, onbewuste distinctie. Het witte batisten kleedje zoo eenvoudig en toch chic. En in haar groote oogen zulk een mooie, uit de diepte voortkomende glans.

Boven hen stonden de toppen roerloos, in 't zonnegoud van den ether. Rondom hen een groote stilte, die hun ook den vinger op de lippen lei, dat zij zwijgend voortwandelden als in eene betoovering.

Toen kwamen de anderen al lachend en zwijgend aan. De betoovering week, maar het geluk bleef. Hij beminde. En het mooie, bekoorlijke meisje moest hem wederliefde schenken. Hoe zou 't anders kunnen zijn? Was zijn ziel niet geheel van haar vervuld. En toch,

zij bedankte hem, omdat zij een ander lief had. Deze was naar Amerika getrokken en zou haar halen.

Daar verneemt hij op zekeren dag, dat in plaats van den aanstaande de tijding van diens dood gekomen was.

En Falk waagde het weer te hopen. De liefde was machtiger dan de gekwetste ijdelheid. Na een behoorlijken tijd gewacht te hebben, klopte hij opnieuw aan. Maar Klara schudde 't hoofd.

„Wees niet boos op mij, maar ik kan niet anders,". had ze toen gezegd.

Sedert dien tijd haatte hij Klara Weitbrecht.

Haten, neen, dat zou dom geweest zijn. Dankbaar moest hij haar zijn.... Haar ouders stierven. Toen kwam hare zuster, die in een of andere voorname familie huishoudster geweest was, ellendig en verlamd naar huis terug. Zulk een afgetakeld, gebroken, weggeworpen menschenleven. De hemel weet wanneer het tot sterven zou komen. Dat wilde gekoesterd, gedragen zijn.... en hij haalde zich al die ellende meê op den hals.

Neen — 't was maar goed zoo, gelijk 't gebeurd was.

Maar wanneer zij meermalen hier kwamen? waneer hij herhaaldelijk, en dikwijls die weeke stem hooren moest — dan zou de vreugde in zijn tuin spoedig vergald zijn.

Malligheid — wat gingen hem de beide vrouwen aan! Hij werd sentimenteel. Dat deed de zachte, droomerige zomerlucht, dat deed de zondag met zijne stilte en daar ginds de zacht neuriënde vrouwenstem.

Luid en hard riep hij zijn hond. En toen de zich van zijne schuld bewuste staartkwispelend aankwam, toen pakte hem Falk bij nek en vel en Tips kreeg een ongemakkelijk pak. Kletsende slagen en jammergehuil doortrilden de lucht.

De zieke kromp ineen van schrik.

„Ach Klaar, hoe kan iemand een dier zoo slaan — hoe wreed —"

Klara boog zich over haar werk, om den blos te verbergen, die zich op haar gelaat verspreidde.

De slagen geeselden hare ziel zoodanig, dat zij zich in hare smart omwendde. En het geweten zag haar met groote, vragende oogen aan: „heb-je hèm 't hart niet verbrijzeld?"

„Kom," zei ze, „'t wordt koel, we rijden naar huis."

In den eerstvolgenden tijd was het erg slecht weer op het raadhuis. Hoe warmer en helderder de zon daar buiten straalde, des te heviger stormde en gierde het daar binnen. Falk was de satan in levenden lijve.

Een jong ambtenaar wilde zich van 't leven berooven. Op dien had Falk het in 't bijzonder voorzien, sedert hij vernomen had, dat deze en zijne moeder, eene arme waschvrouw, de bijzondere beschermelingen van Klara Weitbrecht waren.

Falk hoorde van het wanhopige plan van dien ambtenaar; dat bracht hem tot bezinning. Diepe ontsteltenis maakte zich van hem meester. Daar hadden toorn en haat als twee op hol gaande rossen hem tot dicht bij den afgrond gesleept.

De jongman kreeg eene ongemakkelijke strafpreek, maar tegelijkertijd ook eene aanmoediging van Falk.

Toen daarop de herfstdagen kwamen met hun vochtige nevelsluiers en met hunne draden, welke over de bloemenpracht neerstreken, werd Falk's stemming beter, maar toch bleef er onrust in zijn gemoed.

* * *

Den volgenden zomer bloeiden Falk's rozen in al hare betooverende pracht. Smachtend boog de theeroos het hoofd, en de Maréchal Niel schitterde in zulk kostelijk rood, alsof zij een vurigen liefdesdroom droomde. Als een zoet raadsel hield de La France den kelk gesloten, dien de sterk geurende Malmaison zacht opende als verlangende lippen. Zelfbewust als eene mooie, gevierde vrouw hield de Madame Roland het hoofd op in een verzadigd porceleinrozé, terwijl het donkere fluweel der Rohan als diepe, hartstochtelijke liefdesgloed straalde.

En hem alléén behoorde de schoonheid dier rozen. Dat was 't loon voor zijn trouw verzorgen. En hij had de handen beschermend over elken knop kunnen uitspreiden.

Ginds in zijn buurmans tuin die den huisbaas van Klara Weitbrecht toebehoorde, bleef het eenzaam. Elken dag ging Falk's blik over de heg — het struikgewas had hij immers niet geplant.

Totdat de warme dagen kwamen en de rozen bloeiden.

Toen knerpten weder de wielen van het ziekenwagentje over de kiezelsteenen.

In een onnatuurlijken glans straalden de oogen der zieke naar Falk's tuin. Klara zag er slecht en gedrukt uit. Alleen lag er als altijd een goedhartig lachje in de mooie oogen, die echter rood waren van het voortdurend weenen.

Falk hield zich nu aan de heg met een of ander bezig, vlak in hun buurt. Elk woord bracht de lichtbewogen, zonnige lucht naar hem over.

„Waarom heb-je me niet in den tuin gereden, Klaar? Ik wist immers, dat de rozen bloeien — en hoe bloeien ze. Ach, slechts eens m'n oogen aan die zachte, koele rozenblaren te gast te laten gaan, hun geur in te drinken. Kijk, eens Klaar, die bleeke theeroos daar, hè, als ik die hebben mocht."

„Zuslief, ik zal je er een heelen ruiker van bezorgen, wacht maar."

„Neen, d i e daarginds hebben een heel bijzondere ziel — zoo'n kostelijke, wonderbare — ik heb er zoo'n voorgevoel van; ik zou ze in m'n ziel kunnen opnemen."

Al de smart en 't verlangen eener wegkwijnende ziel, om nog eens de schoonheid der wereld aan de smachtende lippen te drukken, kwam te berde.

Falk beet zich op de lippen. En daar zag hij, hoe Klaar opstond, langzaam, dralend naderde zij omzichtig de heg, de handen even opgelicht, de bleeke lippen tot een bede geopend, vurige angst in de oogen....

Hij had het willen uitgillen van woeste vreugde en felle smart. Zijne vuisten balde hij. En hij wendde zich af....

De ziekenwagen kwam niet weder in buurmans tuin. Wel ontbraken er eenige dagen daarna twee bloemen van den theerozenstruik. Een, die bijna in vollen bloei was en wier bladeren reeds het matte van het verwelkte toonden, en een knop, die vandaag half ontplooid was. Falk zag de sporen van het afsnijden aan den tak. Als een rechter van instructie zocht hij naar bewijzen — inbraak. En ginds was ook eene gaping, daar kon de dief of de diefegge makkelijk over de lage heg stappen.

Neen, 't was àl te dwaas, dat zij —

Doch daar meende hij weder het smeeken der zieke te hooren om deze roos, juist deze....

De smeekende stem had hem vervolgd, had hem bijna waanzinnig gemaakt. Des nachts schiep zij helsche pijnen. Uit het krassen der pennen op het raadhuis klonk ze hem schril in 't oor. En terwijl hij met den burgemeester sprak, schreeuwde ze hem letterlijk in de ziel.

Altijd en overal zag hij de smeekende oogen, de opgeheven handen....

„Falk," zei de burgemeester bezorgd, „je schijnt ziek te zijn. Je moest eens eenigen tijd verlof nemen."

Toen had hij gelachen.

Hij kon onmogelijk een ander gaan zeggen: „Mij heeft alleen een duivelachtige pret uit m'n gewone doen gebracht. Want als eene bedelares kwam ze en ik heb haar de bons kunnen geven, zooals ze mij eens van zich gestooten heeft — dát is vergelding, langbegeerde billijke vergelding —"

Neen, ruw en vlegelachtig was het. Onmenschelijk, eene stervende dien wensch te weigeren. Wensch! och kom, kinderachtige gril, eigenzinnigheid. En hij is een gek, dat hij zijn gedachten niet van die vrouw los kan maken, dat hij zich zoo van de wijs laat brengen!

Alleen den dief moet hij zien te pakken, en dan een streep door de heele geschiedenis.

Zoo hield hij zelfs tot middernacht wacht in zijn tuin. Doch er was tot heden niets gebeurd.

Vandaag was hij er voor den derden keer. Hij hoorde de klokken in de stad elf uur slaan. Daarop stilte. De hemel omfloersd, een onzekere schijn, meer wegdoezelend en verwarrend dan verhelderend, hing er tusschen hemel en aarde. En in dezen glans straalden spookachtig bleek de rozen.

De man zat in zijn kluisje als een spin in haar net en luisterde. Hij hoorde 't kloppen van zijn hart en hoe zich daar diep van binnen de gedachten onder elkaar aanklaagden en verontschuldigden....

Zijne zinnen waren gespannen als scherp aangetrokken snaren. Hoe dat alles fluistert en lispelt — de bloemen spreken in den

droom, en droomerig gaat er een verzuchting door de natuur.

En daarop een zacht gekraak en geschuifel — neen — 't zal een of ander nachtdier zijn.

Daar weer — hij bukt voorover met spiedende oogen. Daar ginds beweegt zich wat. Een zacht geknars op 't zand als van zeer lichte voetstappen, dan een kraken der heg, als onder een last, een sprong....

Gebukt, voorover gebogen, ingespannen luistert hij — een duistere schaduw glijdt naar 't rozenperk.

Hij weet niet meer wat hij doet — een zinnelooze woede maakt zich van hem meester —

„Heb ik jou eindelijk! —"

Een suizend gedruisch — een licht gilletje.

Als uit een woesten droom ontwakend ziet Falk in het bleeke vrouwengelaat, dat hem uit de duisternis tegenschijnt — roerloos van ontsteltenis.

Als versteend stonden beiden eene seconde lang tegenover elkaar.

Toen kwam er eene beweging in de vrouwegedaante. Zij hief de handen op.

„Geef me aan," sprak ze met heesche stem — „doch één ding smeek ik u — wacht — totdat mijne zuster óver haar lijden is —" de stem begaf haar, „lang zal ze 't niet meer maken — en ik zal niet wegloopen."

Toen pakte hij hare handen en lachte scherp en luid.

„Ja, ja — u heeft gelijk — verwacht van mij maar het allergemeenste, het allerellendigste — ik sta immers zoo jammerlijk klein voor u, als zoo'n laag schepsel."

„Neen, niet zoo!" Zij viel hem heftig in de rede. Zij lei hare hand op zijn arm, terwijl de andere onwillekeurig naar 't oor greep, dat nog gloeide van den klap, die het geraakt had....

„Als eene avonturierster ben ik 's nachts ingebroken. Zelfs voor de tweede maal. Als onder den ban van Martha's wild verlangen. Ik had haar rozen gebracht, een heelen ruiker theerozen. Maar zij schoof ze met de arme, verlamde handen van 't dek. Dat waren niet de echte theerozen. Die in den tuin dáár hadden een bijzondere ziel. En de ziel der bloemen moest ze hebben. Die reine, koele bloemenziel! Een waanzinnige wensch, niet waar?

De dokter zei me, dat het heel gauw zou afloopen. Maar ik had het besliste gevoel, dat zij niet rustig kòn sterven, wanneer ik niet haar wensch vervulde. En zoo" — door hare stem ging eene rilling — „werd ik een diefegge.

„Martha was overgelukkig. Zij kuste de bloemen en sprak hun toe, alsof hare ziel een gesprek voerde met eene andere ziel. En zij kuste ze weer, totdat ze verwelkten. Toen begon die pijnlijke onrust opnieuw: — zij bloeien zoo mooi, ik zie ze door den nacht glanzen — ze smachten naar mij — — 't Was niet om uit te houden! Ik ben toen naar den dokter gevlogen. ,Wonderlijk,' zegt hij, ,zie toe, dat ge haar wensch vervult — ze zal den ochtend niet meer halen.' — Ach God, en ik verpraat hier mijn tijd...."

Geheel onbewust, terwijl haar de overvolle ziel over de lippen stroomde, was zij Falk gevolgd, die haar bij de hand genomen en naar 't prieeltje geleid had. Daar had hij haar op den stoel plaats doen nemen, waarop hij daar even gezeten en geloerd had.

Nu vloog ze op.

Maar hij noodzaakte haar zacht, weer te gaan zitten!

De rozen, — ach ja — zij zag 't als in een droom, hoe de lichte vlekken verdwenen, en zich samenvoegden tot een grooten, licht uitstralenden ruiker.

Deze lag plotseling in haar schoot en zond zijn geur naar haar omhoog.

„Hier," zei Falk — „en wanneer de zieke de rozen weer kust en een glimlach haar gelaat verheldert, laat dan ook uw hart vergeven. De man, Klara, die u gehaat, die u brutaal geslagen, die u uitgescholden heeft, die man heeft ook eenmaal een hart gehad. Maar dat is dood, dat is gestorven, toen hem zijn levensgeluk verwoest werd, toen hij eenzaam moest blijven. En gij hebt hem eenzaam, ellendig gemaakt."

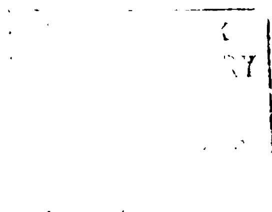
„Geen woord, Falk!" — Klara had hare rozen bij elkaar gepakt en stond nu recht voor Falk.

Te midden der duisternis zag hij 't gloeien harer oogen en hare stem klonk helder en zegepralend:

„Uwe rekening komt niet uit. Gooien wij onzen Lieven Heer, wanneer ons geluk in stukken valt, de scherven dadelijk voor de

MAURICE MAETERLINCK.

voeten? Neen, vriend, dan voegen we weer een klein geluk aan een — en is het al niet voor ons, dan toch voor anderen. Zijn wij kinderen, die koppig zeggen: — ik doe niet meer mee — wanneer 't niet naar hun zin gaat? En kent dan 't hart slechts die ééne liefde tusschen man en vrouw? Slaat zij niet als eene heilige vlam naar omhoog, de liefde van den mensch voor den mensch, de barmhartige, opofferende, dragende liefde? Omdat ge 't vuur hebt laten uitdooven, wilt gij mij verantwoordelijk stellen. Neen, Max Falk, dezen last laat ik mij niet op de ziel laden. Ik voel mij vrij. Ik moest mijn lot dragen, zooals God het mij op de schouders heeft gelegd. — — Maar dankbaar zal ik u altijd zijn, altijd —"

Tranen trilden er door hare stem. De woorden smolten weg als een ademtocht — onbeschrijfelijk innig. Toen nam de nachtelijke duisternis de slanke gestalte op....

Den tweeden dag daarop las Falk in de courant, dat Klara Weitbrecht het overlijden harer zuster berichtte.

Uit overdreven voorzorg was de doode naar het lijkenhuis gebracht. Daar zag Falk haar. De verstijfde, verkromde vingers hielden de laatste theerozen vast, welke hij aan de stervende gezonden had. Op haar gelaat lag het zegevierend glimlachje der overwinnares.

En hij stond daar en staarde peinzend naar de gestorvene. Als eene openbaring ging er uit van de stille, verstijfde trekken met dien overwinnaarslach.

Waartoe dit arme menschenleven? Een nutteloos vegeteeren tien lange jaren. Voor de andere een aanhoudend martelaarschap, een eindeloos offer, dat kracht en leven verteert. En niettemin was dit armzalige leven zoo rijk. Zóo rijk, dat het eene kostelijke erfenis kon nalaten: de goedheid, die, als de milde, verwarmende zon, arme, door kou bevangen zielen koestert.

Alleen zijne ziel niet. Hij heeft zijn geluk verspeeld. Maar hij voelt het opwellen in de diepte van zijn gemoed: goed worden. In alle deemoedigheid buigt hij 't hoofd voor de doode. Nu weet hij, dat hij, de correcte, geziene man, toch veel, veel schuldig gebleven is.

* * *

Over Klara Weitbrecht was eene groote leegte gekomen, toen de eerste heftige smart bedaard was, eene grenzelooze eenzaamheid. Die konden bezigheid en arbeid niet bannen. Wanneer de kinderoogen die ook al in de lesuren verjoegen, thuis, in de lange avonden stond de eenzaamheid als een spook achter haar. Dan fladderden de gedachten angstig als verlaten vogeltjes en trachtten zich aan een mensch vast te klampen. Dan dwaalde de ziel zoekend naar eene andere ziel....

En zij dacht aan Falk. Het werd een stil, vriendelijk gedenken.

Zij had hem niet meer gezien. Maar bijna dagelijks lagen er frissche rozen op Martha's graf. En toen de herfststormen de laatste bloesems ontbladerd hadden, was het nu eens een krans van klimopbladeren, dan weder een palmtak.

Zoo werd het winter. Op zekeren namiddag vóór Kerstmis stapte Klara naar het kerkhof. Een zware tocht. Het regende en vroor opnieuw, en de hemel hing in troosteloos grauw op de aarde. En even zwaar drukte haar het jammerlijk gevoel van het verlaten zijn.

Zij verlangde er naar bij haar doode te zijn, ze had het liefst daar buiten ook willen inslapen.

Toen zij 't doodgraverswoninkje naast de groote inrijpoort wilde voorbijgaan, kwam haar de vrouw van den doodgraver tegemoet.

„Hebt u 't al gehoord, juffrouw Weitbrecht?"

Klara bleef staan — „Wat?"

„Wel, dat geval met meneer Falk."

Een hevige schrik voer Klara door 't heele lichaam. En de vrouw zag, hoe 't bleeke gezicht onder den sluier nog bleeker werd.

„Z'n been heeft-ie gebroken — geen vijf stappen hier van de deur," vertelde zij met groote drukte en beweging. „Hij kwam vandaag in alle vroegte — zooals meestal — toen de poort nog dicht was. Maar omdat het meneer Falk is, laat m'n man hem er in. Hij had een heel mooien krans bij zich. Voor uw zuster natuurlijk, juffrouw, daar moet hij al heel veel van gehouden hebben. En als hij weer weg zal gaan — 't was spiegelglad en mijn man wilde net zand strooien, zegt-ie nog: ‚Nu moet ik beenen maken, anders kom ik te laat op 't stadhuis.' — Daar

glijdt hij plotseling uit! Mijn man komt hem dadelijk te hulp. Maar geen mogelijkheid, dat hij kon opstaan. Toen hebben wij hem opgetild en op een handwagen maar dadelijk naar 't Ziekenhuis gereden. De dokter zegt dat vlak boven den enkel de voet gebroken is, een erg lastige breuk."

„'t Is goed," zei Klara heel kalm. Daarop knikte zij de vrouw toe en ging met zeldzaam verstrooide oogen de breede laan in, welke naar de graven leidde.

Op Martha's graf lag zijn krans. Zij glimlachte er tegen en zei heel zacht:

„Nu weet ik, jou alles voorziende en voorzorgende zusterziel, waarom je alleen de rozen uit zijn tuin wou hebben — ik zal niet meer eenzaam blijven."

* * *

De pleegzuster in 't Ziekenhuis trok een bedenkelijk gezicht, toen de ernstige bleeke leerares met haar verzoek aankwam. Bezoek? Er was wat wondkoorts in aantocht, en de patient had bovendien zoo iets onrustigs en pijnlijks — dat niet alleen zijn oorzaak in 't ongeval vond.

„Ik neem de verantwoording op me," zei Klara beslist. „En den zieke bewijst ge een dienst: ik breng hem een goede tijding."

„Nu, dan" — en de zuster bracht Klara naar Falks kamer.

In het eenvoudige vertrek met de frisch gewitte muren en de nuchtere zindelijkheid brandde het electrische licht.

Het bed stond midden in de kamer. Daar lag Falk met gesloten oogen. Zeer bleek en met een diepen lijdenstrek op 't gelaat.

„Meneer Falk, daar is bezoek," zei de zuster en deed dadelijk de deur van buiten achter zich toe.

Falk sloeg de oogen op en over zijn gelaat toog blijde verbazing. „Klara?"

Zij stond al naast hem en lei haar hand op zijn schouder.

„Blijf heel kalm, vriendlief, anders moet ik dadelijk weer heengaan."

„Om 's hemels wil, neen! Maar Klara zeg eens — Kom-je naar

mij toe?" Snikken belette hem voort gaan. „En blijf-je, Klara? Voor goed?"

Zij had haar sluier opgeslagen. De mooie grijze oogen in het fijne vrouwengezicht straalden op hem neer.

„Altijd, Max, als je me nog hebben wilt. Stil, praat nu niet." Zij omvatte zijne handen.

„Want Max, mijn hart is een arm gebroken ding dat met veel inspanning weder opgelapt is. Dat houdt geen hevige brand meer uit, maar wel nog zoo'n stil, bescheiden vuurtje, dat opflikkert en verwarmt. En mijn leven is tusschen graven heengevloden, dat maakt iemand zoo bitter ernstig, en de vreugde moet ik eerst weder leeren. Maar toen ik daar straks hoorde wat je overkomen was en hoe je nu met zware pijnen hier alleen lag, toen werd mij duidelijk, wat mij in den laatsten tijd al zoo dikwijls door 't hoofd gespookt had. Mooi is 't zeker een betrekking te bekleeden, waarin men zoo velen liefde kan geven. Maar wanneer een mensch het beetje liefde, dat daar binnen nog gloeit, terdege gebruiken kan, dan dient men het toch wel dien ééne te geven, wanneer hij 't hebben wil —"

En daarbij toog er een glimlach op haar gelaat als een zegerijke, overmoedige zonnestraal.

Sprakeloos in de overmaat van zijn geluk, drukte hij hare handen tegen zijn lippen en biggelde er een traan over zijn baard.

* * *

Weder bloeien de rozen in Falk's tuin in verrukkelijke pracht Kostelijker nog bloeit zijn geluk — een eenvoudig, bescheiden bloempje. Allen, die beide menschenkinderen ginds in 't kleine bescheiden tuintje naderen, beseffen, hoe gelukkig het tweetal is.

———

DE ZUCHT NAAR ROEM!....

Naar het Russisch van I. N. POTAPIENKO.

De kleine zaal van het Conservatorium was slechts ten halve verlicht, daar van de groote van het midden der zoldering afhangende kroonlamp alleen de lichten naar de zijde van het podium waren opgestoken.

De zaal was tamelijk ledig, daar tot de laatste repetitie alleen de familieleden der leerlingen waren toegelaten. Deze muziek-avond was voor allen van groot belang, daar de uitvoerenden ijverig gestudeerd hadden, en er onder hen waren, van wie groote verwachtingen gekoesterd werden.

De eerste, die op het kleine podium verscheen, was een fluitist, die op zeer verdienstelijke wijze eenige liefelijke aria's voordroeg, en na luid toegejuicht te zijn met eenige buigingen voor het auditorium het podium weder verliet, om zijne plaats aan een aardigen knaap in te ruimen. Op het oog zag deze er uit als een jongen van twaalf jaren, hij had een smal en erg bleek gezicht, en hield in de eene hand de viool, in de andere den strijkstok. Zijn optreden trok aanvankelijk in slechts zeer geringe mate de opmerkzaamheid van het publiek, doch toen na hem de professor verscheen, wendden aller blikken zich belangstellend naar den kleinen violist. De professor nam voor de piano plaats en accompagneerde zijn kleinen leerling bij de uitvoering eener sonate.

„Welk een talentvolle jongen! Onkel accompagneert hem zelf,

en dat zegt veel!" klonk het uit den mond van eenige damespianisten.

„Weet ge het dan niet?" vroeg iemand, zich naar de spreeksters wendend. „Die knaap is Spiridonof, die zooveel van zich doet verwachten. Onkel hoopt een tweede Paganini van hem te maken."

„O! is dat Spiridonof?"

Iedereen had inderdaad van dien knaap hooren spreken, die in korten tijd zulke verbazende vorderingen had gemaakt, dat hij reeds in staat was op publieke concerten op te treden, doch wat zijn professor hem vooralsnog belette te doen, daar hij het als een misbruik maken van zijn talent beschouwde.

„Hoe komt het dat die arme jongen zoo bleek is?" vroeg eene sopraan, die in de mededeelingen van haar buurman belang scheen te stellen.

„De bleekheid is de gezellin van het ware talent!" verklaarde een baryton, die eveneens erg bleek was.

In de tweede rij, ingenomen door de familieleden der leerlingen, bevond zich een lange, krachtige man van omstreeks vijftig jaren, te oordeelen naar enkele grijze haren bij de slapen en eenige rimpels in het voorhoofd. Zijn gelaat drukte zelfvertrouwen en energie uit, maar tegelijkertijd las men in zijne oogen eene uitdrukking van zachtheid en goedhartigheid.

Hij zag Spiridonof glimlachend aan. Deze speelde intusschen zonder ophouden voort, en wat vooral in hem behaagde was zijne zekerheid en bevalligheid; de duidelijkheid en het geacheveerde van zijn spel legden een gunstig getuigenis af van de school des professors.

De knaap kwam glansrijk alle moeilijkheden te boven, en de hem accompagneerende professor stelde er eene eer in, al zijne kracht en bekwaamheid aan te wenden om hem daarbij te steunen.

Alle toehoorders bewonderden de vaardigheid en bedrevenheid van den jongen violist die, zwak, bleek en onder den indruk van een onbestemden angst, zich nauwelijks kon staande houden.

Toen hij ophield werd hij luide toegejuicht; dit was wel is waar tegen den regel, maar wie kon zich na het gehoorde bedwingen, om aan zijne bewondering en enthusiasme lucht te geven?

De knaap maakte eene bevallige buiging voor zijne bewonde-

raars en verliet het podium, gevolgd door professor Onkel, die zegevierend om zich heen zag. In den doorloop werd hij door een aantal muziekliefhebbers omringd, en een maecenas der muziek riep uit: „Je bezit een buitengewoon talent, mijn jongen! Je zult de roem van het Conservatorium, de roem van geheel Rusland worden!"

Verschillende zijner mannelijke en vrouwelijke medeleerlingen hadden daarentegen medelijden met den knaap, wegens zijn magerheid en bleekheid, terwijl een andere professor, die eveneens les in het vioolspelen gaf, èn omdat hij naijverig op Onkel was, èn omdat Spiridinof niet tot zijne klasse behoorde, terloops eenige woorden van twijfelachtige waardeering tot hem sprak:

„Je speelt niet zonder talent en hebt eene goede techniek! Maar hoe komt 't dat ge u nog al eens vergist hebt?"

Dit laatste zeide hij tegen beter weten in en alleen om Onkel te krenken; het bloed schoot dezen dan ook naar 't hoofd en zijne oogen fonkelden van gramschap.

„Hij vergist zich veel minder dan prof. Brendel het met het spreken van deze onwaarheid doet!" voegde hij hem driftig toe.

Met beschaamde kaken verdween Brendel in den donkeren corridor.

Te midden van al die vleierijen was de knaap nog treuriger geworden; die lofuitingen deden hem onaangenaam aan, en met onrustigen blik zag hij voor zich uit, alsof hij iemand zocht. Hij werd eerst wat kalmer, toen hij den man ontwaarde, die hem gedurende het spelen zoo oplettend en met zooveel blijdschap had gadegeslagen. De vader trad zachtjes op hem toe, en na hem zijn mantel omgeslagen te hebben, nam hij de viool van hem over en begaven beiden zich huiswaarts.

„Bereid je voor op het groote publieke concert, beste jongen!" riep Onkel hem na.

„Is dat zijn vader?" vroeg iemand verbaasd.

„Welk een gelukkige vader!" mompelde Onkel, die ook zelf zeer tevreden met zijn begaafden leerling was.

* * *

Op een kouden wintermorgen, terwijl de lantaarns in de straten nog branden en iedereen een rustigen en verkwikkenden slaap geniet, is in de kamer van den kleinen Mitia Spiridonof de lamp reeds opgestoken.

De vader is hem zachtjes gaan wakker maken.

„Sta op, sta op, Mitia; Arina zal de kachel in je kamer aanmaken en je een glas warme melk brengen."

„Drommels!" pruttelt de dienstbode bij zichzelve, „het schijnt wel, dat er niemand dan Mitia in huis is, waarvoor gezorgd moet worden." Daarop ging zij heen om te doen, wat haar meester haar had opgedragen.

„Mitia, Mitia, sta op!" herhaalt de vader zachtjes.

De knaapt opent met moeite de oogen, doch sluit ze onmiddelijk weder.

„Sta op, beste jongen, en drink je warme melk."

Hij begreep niet wat er op dat oogenblik gebeurde; een oogenblik later opende hij opnieuw de oogen, en zijn vader herkennend verzocht hij hem nog wat te mogen blijven liggen, daar hij nog zoo'n slaap had.

„Om tien uur moet je op het Conservatorium zijn, Mitia!"

Met moeite richtte de knaap zich in zittende houding op en met groote krachtsinspanning verliet hij zijn bed, maar hij gevoelde zich buitengewoon vermoeid en zwak.

„Je moet eer verwerven, Mitia, je moet eer behalen met je viool!"

Tien minuten later was Mitia reeds gereed en stond hij voor zijn muzieklessenaar.

„De arme jongen!" zegt de moeder zuchtend. „In deze vinnige koude te moeten opstaan en spelen!"

„Hij moet zich voorbereiden voor het publiek concert!" antwoordt haar echtgenoot.

Een tijd later werd Mitia voor het ontbijt geroepen, een goed en heerlijk ontbijt, dat uitsluitend voor hem bestemd is, zoodat zijne zusters hem afgunstig aanzien en vervolgens een minachtenden blik op hunne eenvoudige boterham werpen.

„Heb maar geduld!" bracht de vader hun vriendelijk onder het oog. „Mitia moet veel werken en ernstig studeeren, en zich daarom goed voeden; ook voor jullie zullen betere dagen aanbreken."

De moeder sloeg haar zoon met bezorgheid gade; dat zwakke, tengere lichaam en dat smalle, bleeke gezichtje wekten haar medelijden op. Tegen negen uur ging Mitia naar het Conservatorium, en daar genoot hij voor den aanvang der lessen eenige vrijheid; hij sloot zich aan bij andere knapen van zijn leeftijd, en sprong en liep met hen in 't rond, dat het een lust was om te zien; maar ach! hoe spoedig waren die oogenblikken voorbij.

Onkel trad het vertrek binnen, en alle leerlingen staakten hun spel en spoedden zich naar hunne plaatsen. Mitia bemerkte, dat hij na die korte ontspanning vrijer ademhaalde en dat zijne bleeke wangen gloeiden; in zijn geheele wezen bespeurde hij een ongewoon behagelijk gevoel.

„Hoe gelukkig zou mijne moeder zijn, als zij mij zoo zag!" fluisterde de knaap, terwijl hij aan hare zuchten dacht, als zij hem zoo bleek zag.

Hij herademde en voelde zich gelukkig gedurende die oogenblikken. Niet dat hij niet van studeeren hield; hij dacht zelfs met genoegen aan de blijdschap, welke hij gevoelde toen zijn vader, die zijne neiging voor de muziek bemerkte, eene viool voor hem gekocht en hem naar het Conservatorium gebracht had; en dat daarna, toen de professoren na de eerste lessen verklaarden, dat de knaap grooten aanleg voor de muziek had, de vader terstond de hoop was gaan voeden, dat de zoon zijn naam eenmaal beroemd zou maken.

Inmiddels genoot Mitia zekere voorrechten in het gezin; zijne kamer was grooter en fraaier dan de andere, hij ging beter gekleed, en zijn voedsel was uitgezochter en krachtiger dan dat zijner huisgenooten.

Op het Conservatorium, waar hij zich wel gevoelde, liet men hem doorgaans langer vertoeven dan de lessen vereischten, omdat zijn vader uitging van het denkbeeld, dat elke daar langer doorgebrachte minuut eene schrede meer op den weg des roems was.

„Speel, speel, mijn jongen!"

Dit was het refrein, dat hij bij zijne thuiskomst uit het Conservatorium voortdurend hoorde, en de knaap speelde, speelde schier onafgebroken. De professoren waren verbaasd over de vorderingen van hun jongen leerling, vorderingen welke aan het onge-

loofelijke grensden, maar geen hunner vermoedde dat Mitia gedoemd was van den morgen tot den avond de viool in handen te hebben. Niemand begreep hoe die vorderingen en die onafgebroken inspanning het leven van den knaap verkortten, en hem een afkeer inboezemden van het instrument, dat hem te voren zoo lief was geweest.

De vader, dwepend met het talent van zijn zoontje en reeds trotsch op zijne toekomstige beroemdheid, bemerkte niet welk eene diepe apathie zich steeds meer op het gezicht van den knaap afteekende, en hoe deze zijne zusjes benijdde, die steeds speelden, terwijl hij zich in het aangrenzend vertrek op de viool oefende; hij zag niet dat hij voortdurend stiller en neerslachtiger werd. Hij dacht uitsluitend aan de toekomst, en in de eerste plaats aan het publieke concert, waarop Mitia zich zou onderscheiden, waarop hij naam zou maken en als gevolg daarvan door de aanzienlijken der stad met geschenken en uitnoodigingen zou worden overstelpt.

„Doe je best, doe je uiterste best, Mitia!” drukte Onkel hem den avond voor het concert bij het afscheid nemen op het hart.

Uitgeputter dan ooit kwam hij thuis om terstond weder de viool ter hand te nemen; en nadat hij zich zeer laat te bed begeven had, drukte hij zijn bleek gezichtje in het kussen en weende in stilte.

Beklagenswaardige afgematte en zieke martelaar!

* * *

Het publieke concert zou op Zaterdag plaats hebben. 's Vrijdags stond Antony Egorik Spiridonof — zoo heette de vader — in den vroegen morgen op en ging zijn zoontje wakker maken. Deze was buitengewoon treurig en neerslachtig, en deed werktuigelijk alles wat zijn vader van hem verlangde.

„Morgen mag je zoo lang slapen als je wilt; maar sta nu op, beste jongen, en ga wat spelen.”

De knaap nam zijne viool en speelde zonder een oogenblik op te houden; hij speelde om de eindelooze opmerkingen en vermaningen zijns vaders niet te hooren, maar hij gevoelde zich duizelig en bemerkte, dat hij zich eenige malen vergiste, toch ging hij voort

om het gewone refrein: speel, beste jongen! niet te vernemen.

Den volgenden dag bleef Antony Egorik den geheelen dag bij zijn zoon, en hoe had hij ook aan zijne bezigheden kunnen denken, waar het de beroemdheid der familie Spiridonof gold. Hij bracht Mitia naar het Conservatorium, en verzocht Onkel hem de repetitie te laten bijwonen.

„Hoewel het niet geoorloofd is, wil ik ditmaal voor mijn besten leerling een uitzondering maken.”

De repetitie zou om elf uur beginnen, zoodat hij nog een uur den tijd had. Met trage schreden ging hij naar den tuin, waar hij een aantal andere leerlingen aantrof. Welke eene vroolijkheid heerschte daar! Zij zongen, lachten, speelden, genoten van hunne gulden vrijheid.

Mitia ging in een hoek zitten en sloeg hen peinzend gade. Hij gevoelde eene groote moeheid in al zijne ledematen en begreep, dat als hij zich tusschen die luidruchtige schaar mengde, hij zou vallen en zich wellicht bezeeren.

Een aardige jongen naderde hem: het was Ernst Kleider, de zoon van den organist der Kathedraal, die zich bekwaamde om zijn vader eenmaal op te volgen. Mitia hield veel van Ernst, omdat hij vriendelijk en goedhartig was; zij waren dan ook goede vrienden.

„Spiridonof,” zeide hij, „je speelt morgen, niet waar?”

„Ja,” antwoordde Mitia met treurige stem.

„Dat wil zeggen, dat je vandaag vrij bent.”

Mitia zag zijn vriend vragend aan; wat beteekende vrijheid? Hij was nooit vrij geweest!

„Ik weet ’t niet,” bracht hij eindelijk aarzelend uit.

„Kom van avond bij ons, wij vieren den naamdag mijner zuster: Pikolof, Kapoestien, Kiriek en Rapidoluf zullen er ook zijn; wij zullen spelen en dansen dat het een aard heeft; beloof mij, dat je komt!”

Dansen? ach! hij zou in plaats daarvan den halven nacht moeten spelen, en als dat niet voldoende was ook nog den geheelen volgenden dag.

„Professor Onkel roept je, Mitia,” zeide Antony Egerik, onverwachts bij hem komend en zijn zoontje bij de hand nemend.

„Mijnheer Spiridonof!” riep Kleider hem achterna. „Laat Mitia van avond bij ons komen, wij hebben een klein feestje en zullen dol veel pret hebben!”

„Neen, beste jongen,” antwoordde Antony Egerik vriendelijk, „dat gaat niet. Mitia moet zich voor het publieke concert voorbereiden.”

Kleider ging teleurgesteld heen en Spiridonof begaf zich met zijn zoon naar de muziekzaal.

„Paganini, mijn kleine Paganini!” riep Onkel en nam Mitia bij de hand. „Zeg mij eens waarom je zoo bleek bent?”

„Hij is den afgeloopen nacht niet heel wel geweest,” antwoordde de vader.

De repetitie nam een aanvang en Mitia begon te spelen. Zijn streek was zeker en vast. Hij droeg eene treurige melodie voor en de welluidende tonen, welke hij aan zijne viool ontlokte, troffen de toehoorders tot in 't diepst hunner ziel; het was als een droevig en ernstig gezag, dat het hart roerde en schokte.

Alle aanwezigen bewonderden de vaardigheid van dien twaalfjarigen knaap, de zuiverheid van zijn spel en de bevalligheid, waarmede hij zijn instrument bespeelde.

„Welk een techniek, welk eene verbazende kracht heeft die jongen!” riep Onkel zijnen collega's zegevierend toe.

De directeur zag Mitia medelijdend aan en schudde het hoofd; maar al die lofuitingen waren als een weldadige dauw voor het hart van Antony Egerik.

„Zie je, beste jongen,” zeide hij tot zijn zoontje, terwijl zij de zaal verlieten, „zie je; zij staan allen verbaasd over je. Wat hebben mijne raadgevingen je goed gedaan!”

„Mijnheer Spiridonof,” riep Kleider nogmaals, „laat Mitia van avond toch bij ons komen!”

Maar ditmaal antwoordde de vader niet en vervolgde hij zijn weg.

„Welk een streng vader!” mompelde Kleider, terwijl hij zich verwijderde.

Na het diner greep Mitia terstond weder naar zijne viool: hij begreep, dat als zijn vader was binnen gekomen om het gewone refrein te herhalen: „Speel, Mitia speel, mijn jongen, morgen moet men verbaasd over je staan!” hij de viool uit de handen

zou hebben laten vallen; daarom speelde hij onafgebroken voort, tot hij voelde, dat de krachten hem geheel ontzonken. Toen legde hij zich eindelijk schier beseffeloos te bed, hij voelde dat al zijne ledematen hunne veerkracht verloren hadden, dat zijn hoofd niet in staat was eene enkele gedachte vast te houden.

Nadat hij warm geworden en wat uitgerust was, voelde hij zijn bewustzijn eenigzins terugkeeren; toen dacht hij opnieuw aan zijne studiën, aan zijn vader en aan zijne dien morgen tot vervelens toe herhaalde woorden: „Sta op, Mitia, speel, mijn jongen; morgen moet men verbaasd over je staan!"

O die vervloekte dag van morgen! Geen der knapen van zijn leeftijd behoefde daaraan te denken! Zij speelden en zongen, stoeiden en ravotten, en gevoelden zich gelukkig; alleen hij in zijne hoedanigheid van buitengewoon artist, van toekomstige ster op muzikaal gebied, moest op een publiek concert optreden.

Hij mocht niet naar Kleider, waar al zijne vrienden zouden bijeenzijn en waar men zich zoo heerlijk zou vermaken, en hij bracht zich het feest van dien avond in levendige kleuren voor den geest.

Hij zag de blonde zuster van Kleider, die door alle gasten werd gelukgewenscht, hij zag zijne makkers, die vroolijk dansten en sprongen en allerlei pret hadden: niemand hunner dacht aan den dag van morgen! Hij daarentegen zou morgen op het podium moeten verschijnen, bleek en uitgeput, en met die voortdurende pijn in de borst, waarvan niemand wist, maar waarvoor hij wel begreep dat geen geneesmiddel meer was. Vervolgens zou hij worden toegejuicht en gevierd en in verschillende steden op concerten moeten spelen; dan zou 't nog erger wezen, want hij zou zich niet meer van zijne viool kunnen losrukken: hij zou onafscheidelijk daaraan verbonden blijven.

Bij de gedachte aan zijn viool geraakte hij in vertwijfeling. Ach! dat vreeselijke instrument, dat hem de onschuldigste genoegens ontzegde, dat hem van zijn vrijheid, van zijne gezondheid beroofd had!

Hij opende verschrikt de oogen.

In de kamer heerschte diepe duisternis; maar toch zag hij die afschuwelijke viool, welke hem een boosaardig levend wezen toe-

scheen, een wezen zóó slecht en verdorven, dat het hem belette tot een gezond en krachtig jongeling op te groeien, hij zag ze voortdurend, en al was 't ook duizendmaal donkerder geweest, toch zou hij ze hebben blijven zien, zoo zeer was haar beeld in zijne ziel geprent.

Mitia huiverde; in zijn door benauwende visioenen verontrusten slaap verbeeldde hij zich nu eens dat de viool een monsterachtige tijger was, die hem wilde verslinden, dan weder, dat ze met centenaarsgewicht op zijn borst drukte om hem te doen stikken; tevergeefs beproefde hij met inspanning van al zijn krachten ze van zich af te werpen: ze was een deel van zijn lichaam geworden. Hij wilde naar zijn vriend Kleider snellen om te deelen in zijne pret, maar het was hem onmogelijk, omdat de viool met hem was samengegroeid.

Vervolgens verbeeldde hij zich, dat hij door zijn vader naar het podium werd geleid en honderden binocles op hem gericht werden.

„Speel, speel, Mitia," fluisterde zijn vader hem toe, „speel zoo, dat je allen door je spel in verrukking brengt; dan zal je beroemd worden en zooveel geld verdienen als je zelf maar wilt."

Neen! hij wil niet spelen! Hij verlangt eerst wat vrijheid, hij wil loopen en springen als andere jongens van zijn onschuldigen leeftijd.

„Neen!" roept hij nogmaals, rukt de viool met geweld van zijne borst en werpt ze ver van zich waarbij hij zich ernstig wondt. Het geheele auditorium juicht den kleinen held met groote geestdrift toe. Onkel treedt op het podium naar voren en roept: „Ziedaar een held, zijn roem is mijn roem!"

„Neen, neen!" schreeuwt de vader, „neen, zijn roem is de mijne!"

Zij beginnen te twisten, elkander uit te schelden, en gaan ten slotte elkander te lijf; en niemand bemerkt, dat inmiddels een breede bloedstroom uit de wond van den knaap vloeit; niemand bemerkt dat hij sterft!

* * *

De knaap werd met schrik wakker en voelde eene hevige pijn in de borst. Het begon reeds te dagen. Zijn eerste gedachte was aan het concert, dat dien avond zou plaats hebben; vervolgens dacht hij aan zijne triumfen, aan de bewondering welke hij zou opwekken, aan de uitnoodigingen welke hij zou ontvangen, aan de viool welke hij voortdurend zou moeten bespelen, bespelen tot zijne krachten ten eenenmale uitgeput waren, en hoe grooter zijne triumfen zouden zijn, des te aanhoudender en dringender zouden ook de verzoeken en aanmaningen zijns vaders wezen: „Speel Mitia, speel, je moet het publiek in verrukking brengen!"

Toen greep een diepe wanhoop hem aan. Het leven kwam hem voor als eene sombere gevangenis, waaruit hij slechts voor enkele oogenblikken zou worden ontslagen, om aan het publiek de door hem gemaakte vorderingen te toonen; de viool was het foltertuig en Onkel en zijn vader de beulen, die elk zijner schreden bespiedden.

Hij luistert in de richting van de deur en met bezwaard hart hoort hij het zeven uur slaan; zijn gevangenbewaarder nadert, hij moet opstaan, de viool ter hand nemen en onafgebroken spelen, zonder een oogenblik rust, en dat alles ter wille van een beetje roem! Mitia springt op in zijn bed en bijt zijne lippen ten bloede.

„Wacht, vader, wacht, spoedig zal ik u een beetje roem bezorgen!"

Zijn gezicht heeft de kleur van het laken waarop het rust; zijn oogen zijn gezwollen door de vergoten tranen en schitteren als door een van binnen uitstralenden vreemden gloed; zijn tenger, verzwakt lichaam wordt verteerd door de koorts: hij ijlt!

Hij heeft slechts eene gedachte: zich haasten, want spoedig zal zijn gevangenbewaarder verschijnen. En in zijne ijlende koorts haast hij zich; met bevende hand grijpt hij zijn lederen gordel, hangt hem aan een spijker en maakt er eene lus van, daarop denkt hij eenige oogenblikken na en doet hij een vurig gebed.

Tranen vloeien langs zijne wangen; hij voelt eene hevige kramp, een stekende pijn in de borst, daarop doet eene groote, eene verhevene gedachte hem tot zichzelf komen; was ze wellicht gewijd aan zijne moeder? aan zijne zusjes? aan den goedhartigen Kleider?....

Helaas, daar hoort hij zijn pijniger naderen; hij heeft geen oogenblik meer te verliezen, maakt nogmaals het teeken des kruises,

sluit de oogen, steekt het hoofd door de lus en verliest het bewustzijn....

* * *

Omstreeks tien uur in den voormiddag kwam eene vrouw met loshangende hangen, weenend en aan wanhoop ten prooi in het Conservatorium.

„Bedaar, mevrouw, bedaar," sprak de directeur haar toe, „zeg mij wat gij hebt, en ik zal doen wat in mijn vermogen is om u te helpen."

Maar hoe groot waren zijn verbazing en zijne droefheid toen hij vernam, dat Spiridonof, de toekomstige roem van het Conservatorium en van geheel Rusland, levenloos in zijne kamer lag, terwijl zijn vader als krankzinnig van smart niets anders deed dan met de viool tegen de borst gedrukt door het huis te dansen, en daarbij voortdurend uitroepen:

„Dit is mijn zoon, dit is mijn roem!"

Toen het voorgevallene aan den inmiddels ontboden Onkel werd medegedeeld, viel hij als door den schrik verlamd op een stoel neder.

Hij had eveneens zijn afgod verloren.

Een half uur later was het heele Conservatorium in rep en roer; het treurige voorval was van mond tot mond gegaan en vervulde alle leerlingen met oprechte droefheid.

De begrafenis van den beklagenswaardigen Mitia was buitengewoon plechtig; de moeder en zusters volgden door droefheid overstelpt den indrukwekkenden stoet; alle leeraren en leerlingen van het Conservatorium waren bij de treurige plechtigheid tegenwoordig. — Alleen de ongelukkige vader, die krankzinnig van smart door eenige medelijdende vrienden in huis genomen was, ontbrak.

0e jaargang.

HET

LEESKABINET

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

Mei 1903.

MET PLATEN.

LEIDEN.
L. VAN NIFTERIK Hz.

Ter aankondiging ontvangen boeken

Sedert 1 April 1903.

Geen Druiven van Doornen, door Mr. M. G. L. van Loghem. Dordrecht, J. P. Revers.

Incognito. Oorspronkelijke Roman, door M. van Waldrichem. Dordrecht, J. P. Revers.

De Natuur, afl. 4. Utrecht, J. G. Broese.

Aan H.H. Uitgevers wordt beleefd verzocht, bij de toezending hunner werken ter beoordeeling, tevens de prijzen te willen opgeven.

Alle Correspondentiën betreffende de Redactie moeten worden gericht tot den Heer JOHAN GRAM te 's-Gravenhage.

Ongevraagde bijdragen, die niet worden opgenomen, zullen niet teruggezonden worden, tenzij de frankeerkosten door den afzender er bijgevoegd zijn.

MEVROUW DE STAËL—HOLSTEIN.

MEVROUW DE STAËL.

(Met Portret).

Mevrouw de Staël behoort tot de geschiedkundige vrouwengeneratie van 1789. Vertegenwoordigt Madame Roland de voorwaarts strevende bourgeoisie, Théroigne de Méricourt volk en demi-monde — Madame de Staël treedt op voor de hoogste klassen der maatschappij, voor den adel en de daarmede gelijk gestelde hooge ambtenaars-aristrocratie.

Met haar meisjesnaam Germaine Necker, was Madame de Staël door hare beide ouders van Zwitsersche en protestantsche afkomst. Hare moeder, eene predikantsdochter met geleerde en letterkundige aspiratiën, bood, in haar echt met den bankier en later Minister van Finantiën Necker, het luchtige Parijs het zeldzame schouwspel van een op ware genegenheid gegrond, duurzaam huiselijk geluk, hetwelk door de geboorte hunner dochter Germaine nog verhoogd werd.

Germaine Necker is Parisienne, hare wieg heeft gestaan in de Michel le Comte-straat, in het Marais, destijds een deftige wijk van Parijs. Zij kwam in het jaar 1766 ter wereld, eene wereld, die bestemd was, haar goedgunstig te zijn en toe te lachen.

Vóór alles had zij 't groote voorrecht, het kind van ouders te zijn, die van elkaar hielden en die zich aan hun kind persoonlijk gelegen lieten liggen, hetgeen destijds in de aristocratische kringen volstrekt geen regel was. En daarbij had zij het voorrecht, al

dadelijk de begunstigde positie in te nemen van een koninginnetje in miniatuur, de erfgename van een groot vermogen en van een historischen naam.

Buitengemeen vertrouwelijk was daarbij hare verhouding tot haar vader, wiens groote begaafdheid voor letterkunde en politiek zij geërfd had, dien zij met kinderlijke liefde en bewondering aanhing, en die haar dat alles met vaderlijke genegenheid en met vaderlijken trots vergold.

Germaine Necker had een krachtig gestel meegebracht, en al was ze ook niet bijzonder knap, toch vond men haar met hare blauwe oogen, haar frissche kleur en haar schrander uiterlijk, een zeer aantrekkelijk persoontje.

Een goede gezondheid had het kind wel noodig, om alles in zich op te kunnen nemen, wat in hare opvoeding begrepen was. Nauwelijks toch kon zij behoorlijk op haar beentjes staan en fatsoenlijk babbelen, of zij werd al in haar ouders salon toegelaten en wanneer Madame Necker gasten ontving, hetgeen dikwerf gebeurde, want het salon der familie Necker was een der gezochtsten en invloedrijksten van Parijs, dan placht Germaine op haar bankje te zitten, eveneens met een kringetje om zich heen, en hare oortjes behoorlijk te spitsen. — In dat tijdperk kwam bij Necker alles bijeen, wat in de diplomatie en de Fransche letterkunde naam had.

Ieder gast der familie Necker maakte vertrouwelijk het hof aan 't meisje, al ware 't alleen maar in de hoop daardoor aan de ouders genoegen te doen. Germaine werd gevleid, als Louise, Aglaé, Melanie bezongen; encyclopedisten schertsten, philosophen babbelden met haar.

Op haar elfde jaar was het vroeg-rijpe freuletje een dame in optima forma, een politiek wijsneusje in 't klein en een schrijfster, die haar pennetje puntte: Germaine Necker had eene bijzondere neiging voor het briefschrijven en met hare vriendinnetjes voerde zij zelf geschreven drama's op.

Dit had plaats op 't kasteel van Saint-Quen, in den omtrek van Parijs, dat ter beschikking van haar vader was gesteld. Germaine had namelijk van hare jonge hersenen te veel gevergd, en de beroemde doctor Tronchin uit Genève, in wien Necker als

Zwitser een bijzonder vertrouwen stelde, had haar toen alle verdere geestelijke inspanning verboden. Daar hij in dien tijd reeds de natuur-genees-methode toepaste — zelfs streed hij tegen keurslijf en schoenen met hooge hakken — schreef hij Germaine rust en kalm buitenleven voor.

Rust was er echter ver te zoeken, want de levendige geest van het kind hield zich met allerlei letterkundige plannen bezig, al werd daarop van buitenaf ook geen invloed uitgeoefend. Van Saint-Quen uit, waar zij zonder hare ouders leefde, gingen er tallooze door haar geschreven briefjes naar Parijs aan vader en moeder, en spoedig waagde zich het amper vijftienjarig meisje aan werkelijke letterkundige opstellen, waartoe haar in de eerste plaats de liefde en bewondering voor haar vader dreef, die, hoe ook inwendig gestreeld en trotsch op zijn begaafde dochter, haar niettemin ter wille harer schrijfwoede, uit plaagzucht het „Juffertje van den heiligen inktpot" doopte.

De opgroeiende Germaine Necker met haar kloek karakter, hare begaafdheid, haar uitnemend verstand en hare groote levensverwachtingen, was niet zoo heel makkelijk te regeeren. Zij had bij al haar weten en kunnen al heel weinig van het toen heerschende ideaal der op de huwelijksmarkt gezochte vrouwelijkheid. Buitendien wilde haar vader haar alléén aan een protestant uithuwen, hetgeen den kring der mogelijke candidaten nog verkleinde.

Een Engelschman, William Pitt, de in later jaren zoo beroemde groote staatsman, een Duitscher, de broeder van den groothertog van Mecklenburg, en een Zweed, de baron de Staël-Holstein, gezant te Parijs, vormden het drietal, dingende naar hare hand, van 't welk ten slotte baron de Staël de uitverkorene werd.

Het was een huwelijk uit berekening, waarin de echtgenooten juist zoo gescheiden leefden, als Germaine Necker's ouders vereenigd geleefd hadden. En daar Germaine Necker zeer vurig en hartstochtelijk van aard was, stelde het haar bitter te leur, dat zij van deze zijde van 't leven zoo te kort gekomen was.

Den 31^en Januari 1786 werd de barones de Staël aan het hof voorgesteld, en spoedig was het huis der jonge gezantsvrouw op zulk een grooten voet ingericht, dat Marie Antoinette haar zelfs eens

over dit opdrijven eene vriendschappelijke waarschuwing toediende.

Madame de Staël's salon had een bepaald politiek karakter. En evenals Madame Roland later voor haar man gedenkschriften in nota's opstelde, zoo schreef Madame de Staël nu de depeches van haar echtgenoot aan de Zweedsche regeering. Zij was uitmuntend op de hoogte omtrent Frankrijk's politieke betrekkingen, daar haar vader tusschen 1787 en 1790 een hoofdrol op het tooneel der omwenteling speelde, om zich daarna naar Coppet aan 't meer van Genève terug te trekken, waar later zijne dochter evenals hij een toevluchtsoord voor de stormen der wereldgeschiedenis zou vinden.

De scheiding van het echtpaar Staël begint reeds in 1790, als de gezant naar Zweden terug moet keeren en de jonge vrouw in het oproerige, woelige Parijs blijft, de beschermengel van vele vervolgden en bedreigden wordt, en eerst in 1793 bij het uitbreken van de September-onlusten en van Robespierre's schrikbewind naar Coppet vlucht, om echter van daar haar reddingswerk, dank zij hare invloedrijke relatiën, voort te zetten.

In 1794 was zij reeds in Parijs terug, heropende haar salon en wierp zich vastberaden in de politiek, waardoor zij met den diplomaat Benjamin Constant en met Talleyrand en Chateaubriand in nadere betrekking kwam. Madame de Staël was een aanhangster van de constitutioneele Monarchie geweest, zoolang deze in Frankrijk mogelijk scheen, doch zij verzoende zich al spoedig met de republiek, toen Frankrijk dezen regeeringsvorm aannam. Het was haar in de allereerste plaats daarom te doen, het land tot kalmte te brengen en te reorganiseeren, en naar hare beschouwing was dat ook onder eene republiek mogelijk. Zij trachtte daarom overal naar verzoening door praktische middelen. Het eenige, wat zij vreesde, was eene militaire dictatuur, de heerschappij van het leger. Echter meende zij vertrouwen te kunnen stellen in de republikeinsche gezindheid van den jongen generaal Bonaparte, en vleide er zich mede, op de helden van den dag invloed te kunnen uitoefenen.

Napoleon en Madame de Staël stonden echter in velerlei opzichten lijnrecht tegenover elkaar. Madame de Staël was eene onafhankelijke, vrijzinnige en moedige vrouw, Napoleon een geniale

en brutale man. Hij haatte instinktmatig in Germaine de Staël, die de eenige groote schrijfster van haar tijd was, het liberalisme en de vrouw. Want voor Napoleon was de vrouw slechts het wijf, dat zich naar den man te voegen had en dat voor de bevolking der wereld zorgde. Men kent zijn antwoord aan de beroemde schrijfster, toen deze, zich met eene gansch andere repliek vleiende, den consul Napoleon vroeg: wie, naar zijne meening, wel de grootste, de verdienstelijkste vrouw was. Onmiddelijk ontving zij van den wereldveroveraar ten antwoord: „De vrouw, die de meeste kinderen ter wereld brengt."

Napoleon hield nu eenmaal niet van liberalisme. Vrijzinnige geesten noemde hij kortweg ideologen en trachtte hun 't pistool op de borst te zetten. Madame de Staël zou deze ruwe bejegening meermalen ondervinden.

Door haar eerste politieke geschrift: „over den invloed der hartstochten op het geluk der menschen en der volkeren", had zij zich reeds in 1796 bij den consul verdacht gemaakt. Haar salon, waarin de oppositie bijeen kwam, waar men Napoleon's eerzuchtige plannen doorzag, maakte haar bij den despoot allesbehalve meer bemind. In haar geschrift: „over de letterkunde" vond Madame de Staël gelegenheid, in 1800 de vrijheid tegenover het opdoemend cesarisme te verdedigen. Verdacht van sterk vrijzinnige neigingen, omringd door spionnen, gaf zij in 1803 haar eersten roman „Delphine" uit. Het was 't levensverhaal van eene veelbeteekenende, onbegrepen vrouw.

Dát was voor Napoleon genoeg. Hij wilde deze veelbeteekenende en „onbegrepen" vrouw, die veel menschen zag, eene pen voerde en politiseerde, van de baan knikkeren. Snel een bevel en Madame de Staël wordt binnen 24 uren op veertig mijlen van Parijs verbannen. Zij beantwoordde dit, door met haar zoon en dochter naar Duitschland te trekken. Weimar en Berlijn bouwden haar eerepoorten. Terwijl zij echter haar materiaal voor het boek de l'Allemagne verzamelde, werpt Bonaparte het republikeinsche masker af, en volvoert den coup d'état. Met hare laatste illusiën omtrent Bonaparte verliest Madame de Staël gelijktijdig haar boven alles beminden vader. Zij ijlt met de kinderen naar Coppet en vindt er nog slechts zijn lijk.

Nadat zij aan zijn aandenken een letterkundig geschrift gewijd heeft, begeeft zij zich, om eenige vertroosting te zoeken, naar Italië. Hier ontstaat haar tweede roman: „Corinna", dien zij in 1807 uitgeeft. De ontzagwekkende uitslag van haar werk doet Napoleon er toe beslissen, haar voor de tweede maal te verbannen: deze vrouw mocht niet schrijven. Van Coppet ging zij naar Weenen en arbeidde ginds, door vrienden omringd, aan haar boek over „Duitschland".

Welk een genegenheid droeg zij dat land toe, dat de despoot diep in 't stof getreden had. Hoe prees en verhief zij het. Napoleon's censors maakten er korte wetten mee, zij gaven wel hun visa, lieten 't boek afdrukken, doch in 't laatste oogenblik werd de geheele oplaag in beslag genomen en mevrouw de Staël naar Coppet verbannen, met het verbod om te schrijven, het verbod vrienden te ontvangen en zich op meer dan vier mijlen van haar landgoed te verwijderen.

De aan geestelijken arbeid en geestelijken invloed, aan gezelligheid en vrijheid gewende vrouw meende aanvankelijk in deze stilte en eenzaamheid te stikken. Coppet scheen haar een graf toe, en in dezen troosteloozen tijd ging zij, die sinds jaren weduwe was en wier kinderen volwassen waren, een huwelijk met een zeer veel jongeren man, een lid der aristocratie uit Genève, Albert de la Rocca, aan. Overigens bleef haar tweede echt geheim.

Destijds begon keizer Napoleon zijn tweeden zegetocht door Europa en Madame de Staël zocht een toevluchtsoord voor den geweldenaar. In Weenen niet meer veilig, vluchtte zij naar Polen, van Polen naar Rusland, en overal was hij haar op de hielen.

In Zweden eindelijk, in 1812, vond zij rust, en in Engeland, 1813, de vrijheid om haar werk de l'Allemagne te drukken. Misschien heeft zij daar zich zelve wel eens afgevraagd, hoe geheel anders haar lot zou geworden zijn, als zij, in plaats van Madame de Staël, Lady Pitt zou geworden zijn? In 1814 is zij weder in Parijs, in de rue du Bac en opent daar opnieuw haar salon, invloedrijker dan ooit, daar zij den Cesar moedig het hoofd geboden had.

Met de terugkeer der Bourbons en der zich openbarende reactie

is zij weinig tevreden; zij tracht opnieuw het constitutioneel liberalisme ingang te doen vinden. Napoleon's terugkeer van Elba jaagt haar nog eens op, en daarna vindt zij ten slotte rust te Parijs. Doch tragische gebeurtenissen, eene zware ziekte van Rocca, de dood van haren zoon, die in een tweegevecht valt, schokken haar innerlijk, totdat een beroerte haar in 1817 verlamt, doch haar de volkomen helderheid van geest laat. Op den 14en Juli 1817 vindt zij eindelijk de eeuwige rust.

Een leven, rijk aan daden en gebeurtenissen, trekt met Madame de Staël langs ons voorbij. Zij was de „politieke vrouw" bij uitnemendheid, zij bereikte voortdurend, wat Madame Roland slechts korten tijd volvoeren kon en wat Théroigne de Méricourt geheel ontzegd bleef. Madame de Staël echter heeft in niet minder tragische omstandigheden verkeerd als hare twee revolutionaire collega's, en al eindigde zij niet op het schavot of in 't krankzinnigengesticht, zoo is zij aan de alvernielende machten, als wier slachtoffer Manon en Théroigne vielen, slechts een haarbreed ontsnapt.

F. v. D.

OP DE STEPPE.

HERINNERINGEN

DOOR

JOACHIM.

Zonder vasten vorm en als in een droom dwalen mijne gedachten — of zijn het misschien wenschen — rond in de wereld, die eens was, in de wereld der herinnering.

Onbestemd en toch schijnbaar bewust dringen ze steeds dieper door in het verleden, als zochten ze daar iets, 't welk bevrediging zal geven aan een innig verlangen.

Beelden, te teer van omtrekken, om te worden herkend, glijden voorbij; geluiden, te zacht om te worden verstaan, treffen mijn oor, en toch, ze beroeren mij zoo vriendelijk, zoo weldadig, dat ik zeker ben, ze eens in duidelijker vormen te hebben gezien en gehoord.

't Is alsof een nevel dat verre verleden aan mijn geestesoog onttrekt, en slechts een stil, nauw waarneembaar werken en weven doet gissen en hopen, dat het gezochte zich daarachter verbergt.

Daar, opeens, wat is dat?

Schellengeklingel, hoefgetrappel dringt in mijn oor.

Ik herken die geluiden. 't Is lang geleden, dat ik dat vriendelijke geklingel hoorde. 't Klonk altijd zoo vroolijk, en slechts

éénmaal had het een droeven toon, en dat was, toen ik er afscheid van nam.

Daarna hoorde ik het vaak in mijn geest weerklinken met dien zoeten klank, mengsel van vreugde en van weemoed, die zoo onweerstaanbaar is, tot het gevoel mij soms te machtig werd en ik mij met heftig verlangen terugwenschte naar de liefgeworden streek, de eenige, waar dit geluid zoo vroolijk, zoo weemoedig tevens kon klinken.

Maar langzamerhand verzwakte de herinnering, steeds minder werd ook het verlangen. En jaren aan jaren gingen voorbij, en nieuwe beelden, nieuwe wenschen en teleurstellingen drongen het vriendelijke beeld op den achtergrond, zonder het echter ooit geheel te vernietigen.

En nu hoor ik weer het geliefde geluid, en opnieuw maakt zich dat zoete gevoel met macht van mij meester, terwijl eene huivering van genot mij doordringt.

Nader en nader komt het. De nevel voor mijne oogen lost zich op, ik zie een eenvoudigen houten wagen verschijnen, bespannen met drie naast elkaar loopende paarden, het middelste in het lemoen met een hoefvormigen boog hoog over den nek, in scherpen draf, terwijl de beide zijdelingsche naast hem voortrennen.

Boven in dien hoefvormigen boog zijn een paar schellen bevestigd, en deze zijn het, die zoo lustig klinken, zoo dartel uitdagend over de wijde vlakte, „tjing tjingeling".

Ja, wel wijde vlakte!

Geen nevel hindert mij nu meer. Ik zit zelf in dit lichte wagentje, een Russischen postwagen, bespannen met het „troikoi" en rijd in vliegende vaart over de steppe.

Dit is de steppe, de eenzame, zwijgende, eindelooze steppe. Zoo ver ik kan zien, tot ginds, waar het hemelgewelf op de aarde rust, ééne effene of meer of minder golvende vlakte, waarop geen boom of struik groeit, maar alleen gras en kruiden.

„Tjing tjingeling" gaan de schellen, en ze klinken in mijne ooren als schoone muziek, als de vervulling eener belofte.

Was het niet altoos mijn innigste wensch, te reizen naar vreemde landen; met vreemde, van de onze geheel afwijkende gewoonten kennis te maken?

En zegt mij dit geklingel niet voortdurend, dat mijn wensch is bevredigd, dat ik mij nu in het uitgestrekte, geheimzinnige gebied van den Czar bevind?

Voor mij op den bok zit de gebaarde koetsier in zijn langen, van voren ver over elkaar slaanden rok, een langen, kleurigen sjaal verscheidene malen om zijn middel geslagen en de muts met vierkante kap op het hoofd.

Met roepen en zweepgeklap vuurt hij de magere, bonkige paardjes aan, die loopen, rennen, alsof het om 't leven ging, zonder ook maar een oogenblik blijken van vermoeienis te geven op den langen rit van 't eene poststation naar 't andere, een afstand van gemiddeld twintig werst of ongeveer zes uren gaans.

„Tjing tjingeling".

Is dit niet de steppe, en is die rivier, die daar, rechts van ons in de diepte, hare wateren ons tegemoet naar de Zwarte zee stuwt, niet de Koeban, die volgens den Rus de scheidingslijn vormt tusschen Europa en Azië?

Is dit niet de Kaukasus, en dat land daar aan den overkant der rivier, is dat dan niet Azië?

Mijn eenentwintig-jarige geest moet zich zelf die heerlijke waarheden voortdurend herhalen, om ze goed te gelooven, en laat het zich gaarne door de vroolijke schelletjes weer en altijd weer vertellen.

„Tjing tjingeling".

Wie komt daar aanjagen op een paardje, even mager en bonkig als die, welke ons voorttrekken, enkel vel en been, maar vlug en taai?

Op zijn hoofd een hooge muts van schapenvacht; boven een vuurrooden, halverwege de knieën reikenden, tot aan den hals toegeknoopten rok met smallen, openstaanden kraag, geheel omzoomd met een rand van gouddraad, draagt hij een anderen iets langeren, zwarten rok, ook dichtgeknoopt, maar zonder kraag en van voren op de wijze van een vest uitgesneden. Aan weerszijden op de borst eene rij patronen, aan een smallen riem over den rechterschouder een breede sabel, de binnenkant der kromming naar voren gekeerd, en vóór, los aan den gordel hangend, een langen dolk; zoo ziet de man er uit, die ons tegemoet rent.

't Is een Kozak, een zoon der steppe of liever een aangenomen zoon, ofschoon zijne scherp geteekende gelaatstrekken, de dichte, gekrulde zwarte baard en knevel hem wel doen gelijken op de echte zonen, de Tscherkessen, eens de onbeperkte heerschers op dit wijde gebied, maar die, slechts weinige jaren geleden, vrede hebben gesloten met den Czar, en zich hebben onderworpen aan den machtigen arm, die kalm en onafwendbaar als het noodlot steeds verder en verder zich uitstrekt en vasthoudt, wat hij eens heeft.

Het was einde October 1874, toen ik dezen mijn eersten rit over de steppe maakte.

Een ijskoude wind woei ons om de ooren; maar de zon, die nog maar een klein gedeelte van haar dagelijksche baan had afgelegd, zoude spoedig met haar warme stralen den kouden gast verdrijven.

Maar nog was 't koud, en met welbehagen hulde ik mij dichter in den warmen „bordoek", een van kameelhaar geweven deken, die mij dienzelfden morgen door eene vriendelijke hand was gegeven.

Op zulk eene koude had ik toch niet gerekend, toen ik bijna eene maand geleden het liefelijke Würtemberg met zijn zacht klimaat had verlaten, en evenmin hadden wij — een vriend van mijn aanstaanden patroon en ik — er op gerekend, toen wij den vorigen dag de hoofdstad van dit gouvernement verlieten. De zon scheen toch zoo warm en vriendelijk, en wie had kunnen verwachten, dat het dienzelfden avond nog hard zoude vriezen?

Gelukkig, dat ik mijn overjas bij mij had, en dat mijn reisgenoot voor alle zekerheid zijn pelsjas had medegenomen.

In 't poststation, waar wij overnacht hadden, was ellende troef. Er was niets, absoluut niets te krijgen, zelfs geen glas thee en — o schande! — zelfs geen druppel „wodky".

Half bevroren, als wij waren, moesten wij ons samen op de breede houten bank, naast eene schamele tafel, het eenige meubilair der wachtkamer, ter ruste leggen. Er was niets aan te doen, en zoo legden we ons neer, om plaats te winnen, het hoofd van den een naast de voeten van den anderen, op de wijze van „boer Witt en boer Zwart" in Fritz Reuters „Reise nach Belligen".

Wij maakten 't elkaar wel niet zoo lastig, als deze twee vrienden 't elkaar deden, maar daarentegen hadden wij koude te lijden ondanks de bedekking met pels en overjas. En tot overmaat van ramp kwamen wij spoedig tot de smartelijke ontdekking, dat we 't gezelschap genoten — waar had dat tuig zich toch verborgen in dit kale, houten geraamte? — van die kleine insecten, even bekend als gevreesd, die zoo venijnig bijten en zoo akelig ruiken!

Ook die kleine, zwarte gasten, die zoo flink kunnen springen, waren er in grooten getale.

Welk een nacht is dat geweest! Het kriewelde ons hier, en het brandde ons daar, onze voeten waren ijskoud, onze magen knorden en gaven ons kneep op kneep, en de vetkaars walmde.

Het eerste morgenkrieken vond ons reeds op de been, stijf, koud en huiverig, en zoo stegen we weer in den wagen. Gelukkig kwamen we spoedig aan een dorp, waar een vriend van mijn reisgenoot woonde, een arts, en bij hem kregen we alles, wat ons sedert den vorigen avond van rechtswege toekwam, maar ons was onthouden: een goed glas „wodky", heerlijke, warme thee en een ontbijt, dat aan stevigheid niets te wenschen overliet. Hier kreeg ik ook mijn „bordoek", die, al zat hij niet zoo gemakkelijk als de pelsjas van mijn vriend, mij toch even goed verwarmde.

't Was wel tegen de regels van den postdienst, zoo lang zich op te houden, maar de postillon was toch ook een mensch en, wat in ons geval haast nog meer beteekende, hij was een Rus, en dit wil zeggen, dat hij eerstens een goed hart bezat en voorts onmogelijk bestand was tegen de verleiding van een glas „wodky" en van een glas goede thee.

Zoo kwamen wij aan ons ontbijt, en toen wij weer in den wagen stegen, hoe zag alles rondom er anders uit dan te voren.

De zon had zich nu voor goed uit haar bed losgewerkt en zich den slaap uit de oogen gewreven. Hare nog zeer schuin op de aarde neervallende stralen konden nog wel niet veel warmte afgeven, maar hoe vroolijk zag de steppe er uit onder den invloed van haar schijnsel.

De rivier, die zoo even nog in somber half licht haar bruin water lusteloos voortstuwde, liet nu, als speelde ze er mede, hare golven flikkerend de opgevangen lichtstralen terugkaatsen.

Het verdorde, bruine gras, bedekt met duizenden fijne ijskristalletjes, duister grijs te voren, schitterde nu als in wedstrijd met den glashelderen hemel, en in de verte scheen de vlakte bedekt met een doorschijnenden, blinkenden sluier.

En de paardjes waren zoo flink, en ze renden, dat het een aard had, en de schelletjes klingelden vroolijk: „tjing, tjingeling".

Achter en voor ons en ter weerszijden steppe, stil lachende steppe. Maar daar voor ons uit begonnen zich de omtrekken van huizen en van een toren boven den horizont te verheffen. Het was de „stanietzen" (Kozakkendorp), waar onze tocht zoude eindigen. Niet ver vandaar was mijne bestemmingsplaats gelegen.

Nader en nader kwamen wij en reden eindelijk het dorp binnen, waar de landbouwers-soldaten wonen, die, terwijl zij het land bebouwen, te allen tijde klaar staan, om op de roepstem van hun Czar te paard te stijgen en heen te trekken naar de uiterste grenzen van het uitgestrekte rijk, de als vermetele ruiters befaamde, onvermoeide, door weer en wind geharde, woeste Kozakken.

Het dorp zag er niet aanlokkelijk uit met zijne ongeplaveide, stoffige straten en zijne meestal van hout opgetrokken en van buiten met leem bestreken huizen, waaronder slechts zeer enkele met geverfde deuren en vensterkozijnen.

Hier stegen we af, om den weg naar het goed verder te wandelen.

Daar, een weinig links van ons, in de diepte aan den overkant der rivier (want, zooals naar ik meen bij de meeste Zuid-Russische rivieren, is ook bij den Koeban de rechteroever aanzienlijk hooger dan de linker) ligt „Ferm Severien". Het ligt daar als eene oase in de woestijn met zijn boschjes, boomgaarden en kweekerijen.

Wat zoude ik daar vinden? 't Was zeker een vermetele stap, dien ik onnadenkend had gedaan, zoo naar dezen uithoek der beschaafde wereld te trekken, waar recht en wet nog maar zeer betrekkelijke zaken zijn, waar de machtige ongestraft veel onrecht kan doen, en waar nog menigeen, die anders niet slecht is, onrecht doet, omdat hij 't als zijn recht beschouwt.

Op mijne reis, in Odessa en in Kertsch, had men mij nog gewaarschuwd en had men mij mogelijk overdreven schrikbeelden opgehangen van ruwe grondeigenaars, woestaards, die op hunne

bezittingen nog bijna onbeperkt heerschten, die den buitenlander, dien zij door schoone beloften hebben verlokt, in hun dienst te treden, op gelijken voet behandelden met de minsten onder hunne bedienden, hem alle geldmiddelen onthielden en hem zijn pas afnamen, om hem geheel in hunne macht te hebben; want de buitenlander zonder pas is in Rusland als vogelvrij.

Ik had mij echter geen schrik laten aanjagen en ook de meer of min voordeelige aanbiedingen afgeslagen, die mij werden gedaan, en nu was ik hier, en daar beneden aan mijne voeten lag de plaats, waar de menschen woonden, die als zij slecht wilden zijn, mij 't leven zeker voor eenigen tijd zeer onaangenaam konden maken.

Mijn reisgenoot, een Duitscher en een man, die mij wel vertrouwen inboezemde, had mij echter veel goeds van mijn aanstaanden patroon en zijne vrouw gezegd, en dit had mij zeker eenigzins gerust gesteld. Maar nu ik zoo dicht bij hen was, maakte zich toch weer een zeker angstig gevoel van mij meester, en ik was nieuwsgierig naar de wijze, waarop men mij zoude ontvangen.

Wij wandelden de hoogte af en de brug over en betraden het zeer eenvoudig aangelegde park.

Spoedig stonden wij voor een huis, van eene verdieping slechts, met een rieten dak, half verborgen achter heesterparken. In de met leem bestreken wanden smalle venstertjes, het houtwerk alles glad geschaafd en gevernisd maar zonder verf.

Door eene breede glazen deur kwamen we in eene vestibule, die tevens als vertrek scheen te dienen, te oordeelen naar de meubelen, die er stonden. Ook hier het houtwerk alles ongeverfd: kozijnen, zolder en vloer, en de wanden eenvoudig gewit.

Waar was ik? Was dit het heerenhuis? Door eene openstaande deur kon ik in een belendend vertrek zien en daardoor heen weer in een ander, zijwaarts er van gelegen, maar beide hadden het zelfde hoogst eenvoudig voorkomen van dat, waar wij ons bevonden.

Wij hadden ons juist van onze overjassen ontdaan, toen eene deur in het aangrenzende vertrek werd geopend en eene dame van middelbaren leeftijd binnentrad, eene tengere gestalte met een vriendelijk, innemend gelaat, waarop, ik zag het in 't eerste

oogenblik, een waas van lijden en stille berusting was verspreid.

Het is nu zesentwintig jaren geleden, dat ik haar voor 't laatst heb gezien, maar haar innemend, sympathiek gelaat staat mij nog zoo helder voor oogen, alsof ze in levenden lijve voor mij stond.

Bijna van 't oogenblik af, dat zij mij voor 't eerst de hand reikte, is zij voor mij als eene oudere zuster geweest, die mij deed vergeten, dat ik hier niets anders dan een gesalariëerd beambte was en mij dit vreemde huis in 't vreemde land tot een geliefd „te huis" maakte.

Mijn reisgenoot begroette haar hoffelijk maar met de vrijmoedigheid van een oud vriend en stelde mij voor als de nieuwe „Inspector", waarop zij mij vriendelijk de hand reikte en mij in 't Duitsch welkom heette. Het duurde niet lang, of wij waren in een druk gesprek gewikkeld, waartoe mijne reiservaringen de voornaamste stof leverden.

Mijne aanvankelijke vrees was geheel verdwenen. De even eenvoudige als hartelijke ontvangst had mij volkomen gerust gesteld, en ik dacht, dat waar deze vrouw meesteresse was, geene ruwheid of slechtheid kon heerschen.

En zoo er toch nog een spoor van onzekerheid in mijne ziel was achtergebleven, dan moest dit wel verdwijnen op 't gezicht van den man, die nu binnentrad. Het was mijn patroon. De zeker zes voet hooge en naar verhouding breede gestalte sprak van kracht en deed in 't eerst den eenigzins in de schouders gebogen rug overzien. Was dit nauwelijks waarneembare gebrek een gevolg van het leed, dat deze man in vroegere jaren had doorstaan?

Dan was dit het eenige spoor, 't welk dit leed bij hem had achtergelaten. Dit volle, blozende gelaat, omlijst door een dichten, grijzenden baard, die heldere, blauwe oogen, waaruit geest, goedhartigheid en opgeruimdheid den beschouwer tegemoet blonken, konden geen oogenblik doen vermoeden, dat de eigenaar er van, eens, jaren geleden, eene ellende had gekend, waaronder menigeen zoude zijn bezweken.

De vroolijk blikkende oogen, tuk op goedaardige scherts, hadden eens anderhalf jaar lang op kale gevangenismuren gestaard, tot het verstandige licht er uit was verdwenen en plaats had gemaakt voor doffen waanzin.

Hoe moet die man zich hebben gevoeld, hij, de zoon van aanzienlijke, vermogende Poolsche ouders, toen zijne naaste bloedverwanten naar 't buitenland waren gevlucht, het familiegoed verbeurd was verklaard, en hij zelf slechts uit de gevangenis werd gehaald, om in de rijen der onbeschaafde, ruwe soldaten van den overheerscher te worden gestoken, om hen te bevechten, die, evenals hij en zijne landgenooten, zich niet wilden onderwerpen aan het gehaatte Russische juk?

Gelooft gij niet, wat hij mij vertelde, zooals ik het geloof, dat de kogels uit zijn geweer en uit die zijner land- en lijdensgenooten den Tscherkessen geen kwaad hebben gedaan, maar steeds daarheen werden gericht, waar ze slechts ijle lucht konden doorklieven?

Het had jaren geduurd, vóór zijn goed gedrag en zeker ook zijn minzaam karakter, dat niet kon nalaten hem vrienden te maken zelfs onder zijne vijanden, hem uit de lage rangen ophieven, tot hij als officier weer een vrij man was geworden.

Eens zoover, steeg hij hooger en vestigde de aandacht der allerhoogste machthebbers op zich, en zoo kwam het, dat de keizer hem bij eene te Ems uitgevaardigde ukase de groote uitgestrektheid grond schonk, waarop hij nu woonde, als vergoeding voor hetgeen hem in zijn vaderland was ontnomen.

Ik vernam dit natuurlijk niet dadelijk den eersten dag van mijn verblijf onder zijn dak, maar later, toen de langdurige, innige omgang vertrouwen had gekweekt.

Toen begon ik ook dien lijdenden trek op het gelaat van „Madame" te begrijpen. Want het was niet alleen de hartelijke liefde voor haar echtgenoot, die haar deed haten, die hem hadden vervolgd, noch was het ook alleen de innige verkleefdheid van de hartstochtelijke Poolsche aan haar vaderland, die haar vervulde met haat tegen den meedoogenloozen onderdrukker, zij zelve had ook geleerd, wat lijden was.

Ook hare familie had geleden voor de zaak van het verdrukte Polen. Een harer broeders was naar 't buitenland gevlucht, en een ander zuchtte reeds jaren lang in de platine-mijnen van Siberië, bijna blind en verlamd van het moordende werk.

Wanneer al het lijden, dat Rusland over het ongelukkige

Poolsche volk heeft gebracht, bij elkaar kon worden gedaan, welk eene zee van ellende maar ook van razenden, verteerenden haat zoude dan worden verkregen.

Maar de groote geest, die alles bestuurt, noem hem God, natuur, wereldorde, rekent niet met den enkeling en doet hem noch de liefde geworden, die hij verdient, en waarnaar hij hunkert, noch laat hij hem zijn brandenden dorst naar wraak over aangedaan onrecht lesschen.

De enkeling mag ongestraft genieten van onrechtvaardig verworven goed en eer en roem oogsten ten koste van het bloed en de tranen van zijn slachtoffer, van dien anderen enkeling, die slechts zwijgend mag haten en vergaan van dorst naar wraak, tot zich de aarde over hem sluit.

Het recht bestaat niet voor hem maar voor zich zelf, en het zal zich vreeselijk wreken en aan geheele geslachten toonen, dat zijne wetten niet ongestraft kunnen worden geschonden.

Met flinken, veerkrachtigen tred trad mijn patroon, de majoor, want dien rang bekleedde hij en zoo noemde ik hem later steeds, op ons toe. De begroeting tusschen hem en mijn reisgenoot, die vroeger bij hem in dienst was geweest en zijn boezemvriend was geworden, was hoogst hartelijk, en mij verwelkomde hij op de minzaamste wijze.

Neen, hier was ik niet onder slechte lieden aangeland. Ik was zeker toen nog zeer licht geneigd vertrouwen te geven, maar ook iemand met meer levenservaring, dan waarover ik toen beschikte, zoude hebben gevoeld, dat deze hartelijkheid zonder affectatie echt was, dat deze menschen zich voordeden, zooals ze waren.

Zoo was ik dan nu in mijne nieuwe omgeving geïnstalleerd; hetgeen mij verder stond te doen, was mij er bekend mede te maken en mij er naar te schikken, en ik had tegen geen van beiden bezwaar. 't Was alles toch zoo nieuw en vreemd en aardig, zoo aantrekkelijk, de minzame ontvangst die mij ten deel was gevallen, wierp over alles een gouden schijnsel, en vol hoop en moed zag ik het nieuwe leven in.

En veel heeft het mij doen genieten; veel liefde en vriendschap is er mij ten deel gevallen, niet alleen van hen, met wie ik dagelijks verkeerde, maar ook van velen onder hen, die ons af

en toe kwamen bezoeken en van enkele buren, eenvoudige lieden, maar menschen met goede harten.

Zoo is mij deze streek lief geworden, bijna liever dan eenige andere, en in 't bijzonder het huis met zijne omgeving, waar ik mijn verblijf vond.

's Namiddags ging ik eene wandeling doen door het park. De naam „park" verdiende het nauwelijks, die kunstelooze groepeering van boschjes, heester- en bloemperken. De ontwerper, mijn patroon, had geene technische tuinbouw-opleiding ontvangen, en sedert het oogenblik, waarop hij in de gevangenis was geworpen, had hij geen enkelen aanleg meer gezien. Maar toch waren hier boomen en heesters en bloemen, en waarschijnlijk was zijne bezitting eenig in geheel Cis-Kaukasië.

Ik bezag het nu niet met het oog van een criticus, en al had ik ook in het laatste jaar al mede van het schoonste gezien, wat het kunstenaars-genie op dit gebied heeft voortgebracht, ik genoot alleen van het schoone, wat naast het gebrekkige voorhanden was. Ik zag alleen het heerlijke groen, de schaduwrijke laan, waarin guirlandes van wilden wingerd en van den gewonen wilden wijnstok, nu in hun schoonen, kleurenrijken herfstdos, in rijken overvloed neerhingen, en de welige heesterperken, waarboven het eenvoudige rieten dak van mijn nieuw „te huis" zoo vriendelijk uitstak. En over alles goot de Octoberzon hare in deze streken nog altijd warme stralen, en mijn hart was opgeruimd, en het *was* schoon.

* * *

Met de voornaamste leden van het huigezin heb ik u bekend gemaakt. De jongste zoon van mijn patroon en zijne vrouw, een jongetje van tien jaren en een dochtertje van vier jaren, waren te huis. Drie zoons waren op het gymnasium te Warschau. Onze huiselijke kring was dus zeer klein.

Maar dan kwamen de bedienden, en die waren er verscheiden. Wat al die menschen daar eigenlijk deden, is mij steeds een raadsel gebleven. Met elkaar voerden ze zeker niet veel uit.

Daar was vooreerst de oude Marie, de huishoudster, eene goede, vlijtige vrouw en de rechterhand van „Madame".

Haar man Dorofeëf, een gewezen hospitaalsoldaat, deed van alles en deed niets, maar vervulde zoowat de rol van adjudant van den majoor. Hij had vroeger onder dezen gediend, en mijn goedhartige patroon kon er niet toe komen, den ouden spitsboef, die den halven tijd dronken was, weg te sturen. Dat zijne goede vrouw langzamerhand onmisbaar was geworden voor Madame, zal hem ook wel ten goede zijn gekomen.

Dan waren er Nicolaas en zijne vrouw Koeline. Beiden waren nog jong en slechts kort geleden gehuwd. Nicolaas was een Tscherkes, als kind door de Russen gevonden bij het binnentrekken van een verlaten Tscherkessendorp en door mijn patroon in bescherming genomen. Hij werkte onder mij en was een opgewekte, gewillige knaap. Zijne vrouw was hulp in de huishouding.

Een ander dienstmeisje was Julianka, een Moldavische. Haar verkort signalement was: jonge maagd, poezelig, groezelig, vuil.

Haar vader, van wien ik nooit ben te weten gekomen, hoe hij naar deze streken was verzeild geraakt, was belast met het in orde houden der wijnbergen. Zelden heb ik een man met woester, terugstootender uiterlijk gezien. Hij stond bekend als reusachtig sterk. Een paar listige, gluiperige oogen werden overschaduwd door zware, bosschige wenkbrauwen. Het geheele benedengedeelte van zijn gelaat was dicht met grijze stoppels bedekt. Hij zal zich wel hebben geschoren, maar toch kan ik mij den man niet denken zonder deze stoppels.

De breede borst, 's zomers en 's winters geheel ontbloot, was met eene vacht van haar bedekt. Hij had lange armen, en zijne korte beenen, waarvan knieën en voeten sterk buitenwaarts waren gekeerd, zette hij neer, als moest hij er den grond mede vaststampen. Neem daarbij nog zijn eenigzins gebogen rug, en gij hebt vrij wel het beeld van een gorilla.

De Moldaviër, zoo werd hij steeds genoemd, woonde buiten 's huis, maar hoewel hij bij de bedienden aan tafel at, werd hij door allen gemeden.

Behalve Julianka had hij nog een kind, een jongetje van

misschien acht jaren, die geheel het evenbeeld van zijn vader was, tot in de kleeding. Beide droegen een kiel, met een riem om het middel vastgemaakt, 's zomers van grof linnen, 's winters van wol, eene korte, wijde broek en lompe hooge laarzen.

Waar de Moldaviër ging, sjokte zijn klein evenbeeld achter hem aan, en zooals de zoon in werkelijken zin in zijns vaders voetstappen ging, zal hij dit later ook wel in figuurlijken zin hebben gedaan.

Sergius, een jonge Kozak, was een ander mannelijk bediende. Hij verrichtte voornamelijk den postillons-dienst en verzorgde de paarden, maar werkte, als er anders absoluut niets te doen of te luieren viel, ook in den tuin. Hij was zeker niet ouder dan twintig jaar, maar een reus van gestalte en sterk naar evenredigheid, hoewel zijn goedig gelaat duidelijk genoeg zeide, dat men niet bang behoefde te wezen, dat hij misbruik zoude maken van zijne kracht.

Wolodke was ook een jonge Kozak, maar niet ouder dan veertien of vijftien jaar en stond in mijn persoonlijken dienst. Hij was een goede jongen, alleen wat vuil en wat lui, maar dat viel hier zoo niet op.

Lawruska was een aardig ventje van een jaar of tien, die met zijne moeder bij ons inwoonde. Hij verrichtte allerlei kleine diensten in den tuin en zij in de keuken.

Dan was er nog de keukenmeid. Ik kan hier minder van het individu spreken dan wel van de soort, daar er minstens elke vier weken eene andere kwam. Als ik mij echter deze titularissen weer voor den geest breng, krijg ik steeds een vaag beeld van stevige gestalten met groezige gezichten, woest haar en verfrommelde kleeren, zoodat ik vermoed, dat deze eigenaardigheden tot de vaste kenmerken van de soort behoorden.

Maar dit verhinderde niet, dat elk dezer waardigheidsbekleedsters binnen een dag na hare aankomst onzen Sergius tot haren verklaarden aanbidder had.

Nu weet ik niet, hoe de zaak eigenlijk lag. Was Sergius de onwillige bewerker van dit voortdurende verwisselen van keukenmeiden, omdat zelfs dezen geweldigen Dulcinea's de liefdesbetuigingen van den reus te machtig werden? Of waren deze dames

behebt met zekere nomadische neigingen, en was die voortdurende wisseling voor hem een voorbehoedmiddel tegen het altijd door dreigende stranden op de huwelijksrots?

Dit is zeker, zijn hart brak er niet bij. Ten minste als bleeke, ingevallen wangen, holle oogen en een sleepende gang onafscheidelijk zijn verbonden met een gebroken hart, dan was dat van Sergius geheel in orde. Was het maar zoo gebleven!

Arme Sergius!

Nog zie ik hem, hoe hij op zekeren dag als een hulpeloos wicht werd weggeleid tusschen twee stevige vrouwen, moeder en dochter; en in den treurigen blik, waarmede hij mij in 't voorbijgaan aanzag, waren al de klaagliederen van Jeremia opgesloten.

Toen dit gebeurde, was het hofmaken aan de keukenmeiden reeds lang achter den rug. Sergius was deze ontrouw geworden en had eene Kozakkenschoone, wier vader in het benedendorp een eigen huis, paarden en koeien had, tot het vaste voorwerp zijner aanbidding verkozen, en met merkwaardigen spoed was men tot de bruiloft overgegaan.

Maar slechts korten tijd duurde de zoete roes. Eene maand na de bruiloft kwam Sergius bij ons terug en nam zijne plaats in de keuken weer in, maar sprak geen woord over zijn eigenlijk tehuis.

En toen gebeurde, wat ik zoo even mededeelde. Vrouwlief kwam met haar moeder den afvalligen echtgenoot terughalen, en tegenover deze twee vrouwen was onze reus machteloos als een lam. Het was, geloof ik, nog geene drie maanden later, toen we 's morgens in de vroegte bericht ontvingen, dat Sergius vader was geworden over tweelingen. Madame werd verzocht „koems" (peettante) over het eene kind te wezen, en ik zelf genoot de eer, „koem" (peetoom) er over te worden. Sergius scheen zich in zijn lot te hebben geschikt en vervulde bij den doop, welke een paar uren later plaats had, zijne vaderrol met waardigheid.

Eenige vaste tuinknechten en timmerlieden maakten het in de bijgebouwen wonende personeel voltallig.

Een dezer tuinknechten, Simon, was voor mij eene voortdurende bron van ergernis. Als ik dacht, dat hij in de kweekerijen aan 't werk was, lag hij zeer vaak te bed, en als ik hem opzocht en

tot opstaan aanspoorde, was 't altijd: O, ik ben zoo ziek, ik kan niet opstaan." En of ik al bij den majoor klaagde over deze weergalooze luiheid, 't hielp niet. Ook hier weer maakte de goedhartigheid van mijn patroon het dezen onmogelijk, den nietsdoener weg te jagen.

Maar 's avonds was Simeon niet ziek. Als na afloop van 't werk de bedienden zich op 't achtererf vereenigden, om zich met zingen en dansen te verlustigen, dan was hij met zijne harmonika er ook bij. Dan was hij onvermoeid en speelde er op los, zoo lang er nog één danslustige was.

De kleine Lawruska danste met Koelina en trappelde en sprong in 't rond als een kleine dansduivel. En als Koelina moe werd, kwam Julianka aan de beurt en na haar des noods weer eene andere.

Soms werd een kring gevormd, met Simeon in 't midden, en terwijl deze eene eentonige maar toch vlugge melodie speelde, begeleidden de overigen hem met zang en handgeklap.

Vaak duurde de pret nog voort, als wij al lang waren gaan slapen.

't Was een kalm leven, wat wij daar leidden. Vroeg in den morgen begonnen de werkzaamheden en duurden voort tot bijna zonsondergang. 's Avonds zaten we nog een oogenblik samen te praten, maar niet lang, en voor negen uur was gewoonlijk iedereen ter ruste gegaan.

Aan den kant der rivier, waarlangs de bezitting zich uitstrekte, stond eene zandsteenen tafel met banken er om heen van het zelfde materiaal. Vaak hebben we daar 's avonds gezeten en genoten van het schilderachtige tooneel, 't welk zich voor ons aanbood.

Links van ons de lange, ruw getimmerde houten brug, waarover voetgangers, enkele ruiters en soms een vrachtwagen kwamen en gingen.

Ver daarover heen boven de rivier de ondergaande zon met hare laatste stralen den hoogen vriendelijken oever beschijnende, waartegen wij aanzagen. De kale helling, waarvan het gras nog vroeger dan de overige steppe onder de blakende zonnestralen verschroeide, weerkaatste het licht in donkerbruin rooden gloed.

Recht tegenover ons op de hoogte, die hier een eindweegs terugtrad, de stanietsen, waarvan slechts de toren en eenige weinige huizen langs den rand zichtbaar waren, welker vensters het roode schijnsel der zon weerkaatsten, terwijl de van de zon afgekeerde zijgevels in 't donker waren gehuld.

Beneden aan de rivier een druk leven van vrouwen, die haar goed waschten, badende kinderen en mannen, die hunne paarden in 't water dreven, eene schreeuwende en joelende massa.

Af en toe kwamen weer mannen te paard in woesten ren de hoogte afjagen en de rivier in, zoodat het water hoog opspatte. Langs den oever wandelden Kozakken-meisjes in rijen, arm in arm, en zongen hare Zuid-Russische liederen, welker melodiën soms vroolijk, maar ook vaak zoo diep weemoedig kunnen klinken.

Maar langzamerhand verdween de zon achter den horizon, hare stralen werden zwakker, en de schaduwen strekten zich verder en verder uit, tot alles in duisternis gehuld en de hoogte met de huizen er op als een zware donkere wand scherp tegen den schitterenden sterrenhemel afstak.

De vrouwen waren met hare kinderen en met haar waschgoed naar huis gegaan, de mannen hadden hunne paarden op de algemeene weide, de groote steppe gedreven, waar ze, met de voorbeenen gekluisterd, vrij rondliepen, en het gezang der meisjes was verstomd.

Maar nu begon achter ons in het bosch een ander gezang hoorbaar te worden. Een enkele fluitende toon, hier of daar aangeheven, werd spoedig door een dergelijken in een verwijderd gedeelte van het bosch herhaald en dan weer op eene andere plaats. En dan kwamen meer tonen tegelijk, maar altijd dezelfde, en steeds sneller volgden de eentonige geluiden elkaar op, tot op 't laatst het geheele bosch weerklonk van een aanhoudend gefluit.

Het was het nachtelijke gezang van duizenden boomkikvorschen.

In 't voorjaar namen liefelijke zangers hunne plaats in. Dan deden talrijke nachtegalen hunne zoete tonen door den stillen nacht weerklinken en maakten, dat wij des avonds noode scheidden om te gaan slapen.

De vriendelijke zangers wisten, dat ze hier ongestoord konden

leven, en hadden hunne nesten tot in de onmiddellijke nabijheid van het huis gebouwd.

's Winters, ten minste zoo lang er sneeuw lag, en dàt was van ongeveer begin December tot midden Maart, wanneer alle werk buiten onmogelijk was, waren we meester van onzen tijd van 's morgens tot 's avonds, en konden we ons soms gruwelijk vervelen. Dan was 't eene vreugde, als we de schelletjes buiten hoorden rinkelen.

Een gast, wie zou 't zijn? 't Waren niet altijd bekenden, die zoo maar eens aankwamen. Hier gold in vollen zin: „les amis de mes amis sont mes amis". Wie kwam was welkom, en ik moet zeggen, dat de meesten ook wel hun gezelschap waard waren.

Ik mag de Russen wel.

Ook geloof ik, dat wanneer na, zeker lange jaren, de autocratische willekeur met zijn nasleep van mindere betrouwbaarheid en oneerlijkheid bij het eene gedeelte van het Russische volk en de slaafsche onderworpenheid bij het andere zal zijn weggevallen, er een gezonde kern van degelijkheid, welwillendheid en geest zal zijn overgebleven.

Deze opmerking moest mij van het hart na mijn hevigen aanval op Russische tyrannie, in dit schrijven gemaakt, en al heb ik niet genoeg eigenliefde, om aan te nemen, dat het uiten mijner geringe meëning den Polen eenig goed, of den Russen eenig kwaad zal doen, ik wensch toch wel te worden begrepen.

Het autocratische, willekeurige, hetwelk de Russische regeering zoowel als Russen uit de hoogere standen kenmerkt, beschouw ik als een overblijfsel uit vroegere tijden, maar dat met het eigenlijke karakter van het volk niets heeft te maken, hoeveel ellende het ook heeft teweeg gebracht en nog zal teweeg brengen. Het zal verdwijnen in korter tijd dan het is verdwenen bij de nu zich zoo hoog ontwikkeld wanende West-Europeesche naties. De Russische beschavingsgeschiedenis is nog zeer jong in vergelijking van die der genoemde volken.

Ik heb gedurende mijn verblijf in Rusland met vele Russen uit de hoogere standen kennis gemaakt en heb bijna steeds bij hen gevonden iets opens en flinks, dat mij onwillekeurig aantrok

en daarbij diezelfde goedhartigheid, die de individuen der lagere klassen kenmerkt.

En na mijn vertrek bracht het toeval mij samen met verscheidene jonge Russen van goeden stand, en ook deze onderscheidden zich zoowel in mijne oogen als in die van vele anderen, welke met hen in aanraking kwamen, door diezelfde eigenschappen, die mij, in Rusland zijnde, hadden getroffen.

Zoo mag ik wel zeggen, dat wie kwam, welkom was en zeker kon wezen, dat alles in 't werk zoude worden gesteld, om hem of haar zoo lang mogelijk te houden.

En welke middelen werden wel niet gebruikt!

Begon de gast ondanks alle attentie, welke men hem bewees, van vertrekken te spreken, dan werd de meest verfijnde overredingskunst gebezigd, om hem van zijn plan af te brengen. Hielp dit niet, dan werden andere middelen aangewend. De klok werd achteruitgezet, of een fijn diner werd zoo lang gerekt, tot het te laat was geworden, om nog aan vertrekken te denken. Of Sergius kon het paard niet vinden, waarmede hij naar het poststation moest rijden, om postpaarden te bestellen, of hij kreeg op weg een ongeluk, of hij kwam terug met het bericht, dat er geen postpaarden waren te krijgen.

Wie meenen mocht, dat mijn patroon misbruik maakte van den tijd van anderen, hem moet ik er op wijzen, dat in die streken met hunne zwakke bevolking, groote afstanden en langzaam vervoer, de tijd niet zoo kostbaar is als in West-Europa, en dat een paar dagen tijdsverlies, in 't algemeen genomen, niet veel heeft te beteekenen.

't Spreekt wel van zelf, dat omstandigheden en personen in aanmerking werden genomen. Zoo werd de hooge ambtenaar uit St. Petersburg, de drager van een hoogadelijken titel en die tot de engste hofkringen behoorde, toen hij op zijne reis naar het hof van den Grootvorst te Tiflis een paar dagen bij ons verpoosde, begrijpelijkerwijze niet op deze wijze behandeld, al trachtte men het hem op elke denkbare wijze aangenaam te maken. En voor dit laatste was nog eene bijzondere reden.

Toen ik, eenige uren na zijne aankomst, met Madame in de woonkamer zat, vertelde ze mij met tranen in de oogen, dat haar

gast haar had beloofd, al zijn invloed aan te wenden voor de invrijheidsstelling van haar armen broeder. Wat was zij gelukkig! Wat werden daar plannen beraamd voor de toekomst! Haar broeder zoude bij hen komen wonen, en reeds werd de kamer uitgezocht, die voor hem 't meest geschikt zoude zijn.

En dat alles op de belofte van één man. Maar die man zag er wel naar uit, om vertrouwen te wekken. Uit de open, verstandige oogen sprak zooveel goedheid, zijne stem klonk zoo klaar en oprecht, dat men onwillekeurig vertrouwen in hem moest stellen.

En het vertrouwen, hetwelk Madame in hem stelde, werd niet beschaamd. Ik heb den gewezen banneling niet meer ontmoet, maar uit brieven vernam ik later, dat hij door den invloed van zijn hoogen begunstiger werkelijk zijne vrijheid had herkregen, en dat hij zijne laatste levensjaren heeft mogen doorbrengen, gekoesterd door de vriendelijke zorgen zijner zuster.

Een druk bezoeker was een jong luitenant, Alexandrowitsch, een subaltern van mijn patroon. Hij bleef soms weken achtereen en was vooral mij steeds zeer welkom. Natuurlijk, we waren beide jong en hadden heel wat gedachten te wisselen.

Ik was nog slechts enkele weken in mijne betrekking, toen hij voor de eerste keer kwam. Ik ontmoette hem 's avonds aan het souper, maar daar het gesprek wegens zijne tegenwoordigheid bijna uitsluitend in 't Russisch werd gevoerd, en ik van die taal nog maar bitter weinig verstond, had ik er weinig aan en ging spoedig na 't opheffen der tafel naar mijne kamer.

Maar ik had daar nog maar kort gezeten, toen er aan mijne deur werd geklopt en Alexandrowitsch binnentrad. Ik heette hem welkom en verzocht hem plaats te nemen, maar daarmede was voorloopig mijn voorraad Russisch uitgeput, en daar ik wist, dat mijn bezoeker geen woord Duitsch of Fransch verstond, zag ik met eene zekere beklemdheid het verdere verloop onzer samenkomst tegemoet. Ik had echter buiten de vindingrijkheid van den luitenant gerekend.

Hij zeide iets tegen mij, waarvan ik geen jota verstond. Maar daar was de Duitsch-Russische dictionnaire goed voor, die op mijn tafel lag. Het boek werd opgeslagen, de voornaamste woorden opgezocht en gelezen, wat er achter stond. Daarna

herhaalde hij, wat hij reeds had gezegd, en daar ik dan toch reeds een weinig Russisch had opgevangen en hij zijn best deed, met drukke, levendige gebaren zijne meening te verduidelijken, kon ik mij een denkbeeld vormen van 'tgeen hij bedoelde. Nu moest ik bewijzen, dat ik hem had begrepen en was aan mij de beurt, door gebaren en met behulp van de dictionnaire dit hem duidelijk te maken. Maar toen dit was gelukt, was er dan ook groote vreugde. Alexandrowitsch sprong van zijn stoel op, lachte en knikte druk met het hoofd en zeide: „dah, dah" (ja, ja).

En nu 't ijs eerst was gebroken, volgde er een eigenaardig gesprek, dat van beide kanten voor 't grootste gedeelte uit gebaren bestond. Terwijl mijn bezoeker ijverig bezig was, met zijne armen kringen en lijnen door de lucht te beschrijven, met het hoofd te knikken en te draaien, op den grond te stampen, met de vingers op de tafel tikken, volgde ik met hoogst ernstig gezicht en vol aandacht al deze op zich zelf vaak allerdwaasste bewegingen. Daar werd gemarcheerd of in een trippelpasje door 't vertrek rondgeloopen, de wijsvinger werd met eene snelle beweging hoog in de lucht gestoken of naar den grond gericht; daar werd gefloten, gebromd en gesist, de galop van een paard nagebootst en het blaffen van een hond. En dit alles werd gedaan met eene ambitie, alsof het wel en wee der wereld er van afhing. En terwijl zoo de een zich afsloofde, om zijne gedachten uit te drukken, zat de ander met de levendigste belangstelling dit alles te volgen, op zijne beurt weer scherp door den voorsteller in 't oog gehouden, die voortdurend op 't gelaat van zijn toehoorder den indruk trachtte te lezen, door zijne gebaren teweeggebracht.

't Bleek soms wel mis te wezen, en dan keken we elkaar een oogenblik hulpeloos aan, tot opeens eene plotseling invallende gedachte redding uit den nood beloofde en het gesprek weer met nieuwen ijver werd voortgezet.

De dictionnaire verrichtte steeds goede diensten, en als we een nieuw woord hadden opgezocht, moest ik het in 't Russisch herhalen, totdat ik de uitspraak had gevat, terwijl hij hetzelfde in 't Duitsch deed, en zoo leerde ik dien avond heel wat Russisch en hij nog meer Duitsch. Want ik moet erkennen, dat hij zooveel handiger en levendiger was in 't uitdrukken zijner gedachten en

in 't raden der mijnen als in 't onthouden der vreemde woorden.

't Was een zonderling gesprek, waarbij zeker van beide zijden de grootst mogelijke inspanning en de meest mogelijke belangstelling werd gevorderd, maar dat ons ook daarom ruimschoots schadeloos stelde, daar het ons beiden tal van nieuwe beelden gaf en met geheel vreemde toestanden bekend maakte.

Toen wij dien avond zeer laat scheidden, had Alexandrowitsch mij vrij wel zijne geheele levensgeschiedenis verteld. Ik wist, waar en wanneer hij was geboren, hoe hij, zeer jong nog, op eene soort van militaire akademie was gekomen, maar deze tengevolge eener kwajongensstreek, die hij mij ook met kleuren en fleuren had beschreven, vóór den tijd met den rang slechts van onderofficier had moeten verlaten, hoe hij daarna in 't veld tegen de Tscherkessen toch den officiersrang had behaald, en zoo meer.

Ik van mijn kant had hem van mijn vaderland en van Duitschland verteld, waarvan hij weinig wist, maar waarvan elke bijzonderheid zijne levendige belangstelling gaande maakte.

Wij scheidden als een paar reeds eenigzins vertrouwde vrienden.

Met onze buren hielden mijn patroon en zijne vrouw geen omgang. Van eene conversatie met bewoners der stanietsen kon geen sprake zijn.

Niet ver van ons woonde een Duitscher, een leerlooier, met vrouw, kind en knecht. Het waren zeer eenvoudige maar eerlijke menschen, die echter in ontwikkeling te ver beneden den majoor en zijne vrouw stonden, dan dat er zich een gezellige omgang tusschen hen had kunnen vormen. Ik ging er echter vaak heen en vond er altijd eene vriendelijke ontvangst en een heerlijk kop koffie.

De man heette Müller, maar wij — mijn collega, een vriend, dien ik op verzoek van mijn patroon uit Duitschland had laten overkomen — noemden hem altijd „Papa Müller".

Papa Müller was een geboren Pruis en was kort na zijn trouwen naar Rusland getrokken, was steeds dieper het land ingegaan en had zich eindelijk hier voor goed gevestigd. Hij had met zijne looierij een goed bestaan en had het nog beter kunnen hebben, als hij niet een klein gebrek had gehad. 't Was zijn eenige, voor zoover ik hem heb leeren kennen. Hij was werkzaam,

eerlijk, door en door goedhartig en opgeruimd, goed voor vrouw en kind, goed voor zijne vrienden, voor zijn knecht en voor zijne paarden. Waar hulp moest worden verleend, was Papa Müller steeds bereid, zijn aandeel bij te brengen.

Jammer maar van dat eene gebrek! Ik bedoel daarmede niet, dat hij altijd met de grammatica overhoop lag. Dat was ook een gebrek, maar 't was toch al zeer klein, en een, dat hem geen nadeel zoude doen. Als rechtgeaard Pruis en „Berliner Kind" was 't verschil tusschen den 3^{en} en 4^{en} naamval hem vreemd, en hij zal misschien ook wel eens tegen zijne vrouw, toen ze nog zijn meisje was, hebben gezegd:

> Ich liebe Di*r*, ich liebe Di*ch*.
> Ob 's richtig ist, dass weiss ich nich,
> Ist mi*ch* auch ganz Pomade.
> Ich lieb nich auf den 3^{en} Fall.
> Ich lieb nich auf den 4^{en} Fall.
> Ich lieb auf alle Fälle.

„Ja," zeide hij eens, „de menschen maken soms verschil tusschen ‚mir' en ‚mich'en ‚dir' en ‚dich', maar wat kan dat nu eigenlijk schelen. Als men 't heel precies wil nemen, dan geloof ik, dat ‚mich' en ‚dich' het beste is, maar ik stoor er mij niet aan." Zie, dat was verkeerd gezien van Papa Müller, maar dit was niet erg.

Maar hij had in zijn vaderland gediend als huzaar, en van uit dien soldatentijd dagteekende zeker nog zijne liefde voor wat hij een „Wachtmeister" noemde. Een „Wachtmeister" was een glas zonder voet, ongeveer ter grootte van een punchglas, en kon eerst compleet worden genoemd, als het was gevuld met „wodky", en in dien compleeten toestand hield Müller zeer veel, al te veel van hem.

„Ja, heer R.," zeide hij eens tegen mij, „ik houd het er voor, dat zoo drie Wachtmeisters per dag bepaald gezond zijn voor een mensch." Ja, Papa, als 't bij drie bleef en nooit meer, dan zoude ik er nog niet zooveel van willen zeggen, al zoude ik uw regel niet op mijzelf willen toepassen, maar ik vrees zeer, dat gij 't zelden bij drie laat, en dat ge er meer en veel meer neemt.

Eens, 't was in den winter, ging ik de Müllers weer opzoeken,

maar vond alleen de vrouw tehuis. Haar man was met de slede naar Maikop, een plaats, aan den voet van 't gebergte gelegen, om huiden te halen. Hij had echter al lang te huis moeten zijn, en ze verwachtte hem nu elk oogenblik. Terwijl we nog zaten te praten, zagen we opeens den verwachte van achter eene hoogte te voorschijn komen, de paarden rennend uit al hun macht.

„Ik geloof," zeide vrouw Müller, „dat ‚mien Olle' weer wat te veel heeft gedronken; hij rijdt ja, alsof de Kozakken hem achterna zitten."

We gingen naar buiten, om 't hek voor hem te openen en vonden, aan 't hek komende, de paarden daar reeds hijgende en dampende staan. De slede was er ook, maar Papa zelf zagen we niet. Daar echter de slede, een groote, langwerpig vierkante bak, onderst boven lag, hadden we een sterk vermoeden, dat Papa daar onder lag, en toen we dan ook met vereende krachten het zware ding hadden omgekanteld, kroop hij ongedeerd maar erg duizelig op handen en voeten van onder een hoop huiden te voorschijn.

Papa, toen hadt gij zeker meer dan drie Wachtmeisters gedronken.

Ongeveer drie werst van ons verwijderd, midden op de steppe, lagen twee Duitsche koloniën. De bewoners waren met eene enkele uitzondering allen in Rusland geboren en stamden af van Duitsche boeren, die onder Katharina II, verlokt door vele schoone beloften, waaronder vooral het vrije bezit van uitgestrekte landerijen, vrijstelling van belasting en van den militairen dienst wel de voornaamste waren, zich vooral in Bes-Arabië en in de omstreken van Saratow in Midden-Rusland hadden neergezet.

„Njemetsch" (dooven) noemden hen de Russen, waarschijnlijk omdat hunne voorouders doof waren voor het hun onbekende Russisch.

Zij waren nog in 't genot van sommige der oude privilegies, zoo ook van de vrijstelling van den militairen dienst, maar ook hieraan werd nog in 't jaar van mijn vertrek of in het daarop volgende een einde gemaakt.

Toen de nakomelingschap zoo talrijk werd, dat ze „de soep dun maakte", trokken de armste families naar den Kaukasus,

waar het land nog uiterst goedkoop was, en zoo vond men deze koloniën over het geheele Cis-Kaukasië verspreid.

De bewoners spreken nog hetzelfde dialect, 'twelk hunne voorouders hadden gesproken, en volgden de oude gebruiken. Verreweg de meesten behoorden tot de Luthersche kerk, ofschoon er enkele Roomsch-Katholieke koloniën waren, o. a. eene op ongeveer 20 werst afstand van ons gelegen. Enkele keeren in 't jaar kwam de predikant afwisselend de verschillende koloniën in 't gouvernement bezoeken, en gewoonlijk werden doopen en huwelijken tot zijne komst uitgesteld.

De beide in onze nabijheid gelegen koloniën, Eigenfeld en Alexanderfeld waren nog maar zes jaren oud, maar de kolonisten, waarvan de meeste bij hunne aankomst niets bezaten, waren nu haast zonder uitzondering meer of min welgestelde lieden. Hunne eenvoudige, van ongebrand leemsteen opgetrokken huizen zagen er zindelijk en welonderhouden uit. Ieder had minstens een paar paarden, een paar koeien, de noodige akkerwerktuigen en een kleinen wijnberg, die den voorraad wijn voor de familie moest leveren.

Papa Müller smaalde steeds op dezen wijn en zeide, dat die een gevoel in de keel veroorzaakte, als slikte men een kat door, en dat het was, nadat de drank beneden was aangekomen, alsof het dier er aan zijn staart weder werd uitgetrokken.

Maar Papa was een te groot vriend van den wodky, om in dit geval als een onpartijdig getuige te mogen worden beschouwd. Ik heb de kolonisten herhaaldelijk hun wijn zien drinken, en kan mij niet herinneren, dat ik hen daarbij ooit hunne gezichten heb zien vertrekken. Ik moet eerlijk bekennen, dat ik mijzelf niet aan de proef heb gewaagd.

Gezellig zagen die dorpen er niet uit. De grijze huizen, in rijen aan weerszijden van den weg staande, gaven een indruk van eentonigheid, die nog versterkt werd door het totaal ontbreken van boomen en bloemen.

Kaal als de omringende steppe waren ook de dorpen.

Stil en eentonig was ook het leven daar. De mannen bewerkten het land, en de vrouwen hadden tehuis de handen vol. In het hoogst eenvoudige schoolgebouw voerde de onderwijzer, eveneens

een kolonist, en die in ontwikkeling slechts weinig boven zijne dorpsgenooten stond, in de week den schepter over de jeugd, zooverre deze nog niet in staat was, op het veld te werken, terwijl hij 's Zondags er de godsdienstoefening leidde en een langdradigen preek voorlas.

Ik zeide zoo straks, dat al deze kolonisten in Rusland waren geboren met ééne uitzondering. Deze was een Duitsch emigrant, die zich bij de kolonisten had gevoegd, toen ze zich hier neerzetten. Van waar hij kwam, en waarom hij hier was gekomen, wist niemand. Mij vertelde hij het ook niet, en ik heb hem er nooit naar gevraagd. Hij zweeg absoluut over zijn verleden. In ontwikkeling en kennis stond hij verre boven zijne medekolonisten, en daarom had men hem ook in het eerste jaar der nederzetting tot onderwijzer en voorganger in de kerk verkozen. Maar dit duurde niet lang. De heer K. verkondigde zoowel in school als kerk meeningen, die voor deze oud-testamentische lieden even zoo vele hemeltergende ontheiligingen waren. Voor hen was de bijbel nog de sleutel voor alle geheimen, het boek, dat antwoord kon geven op elke vraag. Bij hen was het begrip van ouderlijke tucht nog zoo sterk, dat jonge mannen en meisjes van 20—22 jaren zich gewillig een pak slaag van hun vader lieten toedienen voor 't een of ander vergrijp. En daar ging de heer K. tornen aan deze zaken en, naar men begreep, alles op losse schroeven zetten.

Hij moest bedanken, wat hij dan ook zonder eenig verzet deed, en van toen af ging hij eenvoudig zijn land bebouwen. Hij zond zijne kinderen evenwel niet naar school, maar onderwees hen zelf, en naar de kerk ging hij zelden. Hij leefde echter in vrede met de anderen, omdat hij niemand aanstoot gaf, maar ging maar zeer weinig met hen om.

Ik bezocht hem zeer gaarne, en hij was ook de eenige daar, met wien ik omgang had.

Welk raadsel, welk geheim verborg hier de steppe? Wat had dien man uit zijn geboorteland verdreven en hem gedwongen, hier in deze afgelegen streek, afgesloten van de beschaving, zijn leven te slijten? Het moet wel iets hoogst ernstigs zijn geweest. Had hij zich aan misdaad schuldig gemaakt, misschien in drift

een moord begaan of in een oogenblik van radeloosheid diefstal gepleegd? Wat het was, is mij als iedereen daar onbekend gebleven; het verleden werd door hem niet aangeroerd. Maar nu was hij een eerlijk man, die ieder het zijne gaf, een goed echtgenoot en vader en een ijverig werker, en het zoude goed zijn geweest, als zijne strikt geloovige dorpsgenooten hem in hun levenswandel meer tot hun voorbeeld hadden genomen. Er zoude dan minder krakeel zijn geweest.

Bij deze dorpjes eindigde onze wereld. Daarachter lag de steppe, eindeloos ver zich uitstrekkend. Wie, onbekend met de weinige wegen, en deze waren slechts door de wagensporen van 't overige land te onderscheiden, zich er op waagde, zoude dagen lang kunnen reizen, zonder dorp of huis, zelfs zonder een mensch te ontmoeten.

De weinige dorpen toch liggen meest aan den Koeban of een harer bijrivieren, en evenzoo hebben de enkele, zeer verspreid wonende grootgrondbezitters hunne goederen aan die rivieren liggen. Dan ook, en dit zal wel geen bloot toeval zijn, zijn dorpen en goederen gewoonlijk in eene inzinking van den bodem gelegen; want de steppe is niet overal volstrekt effen, maar vertoont hier en daar golvingen, die zich wel niet tot heuvels verheffen, maar toch genoegzaam hoogteverschil veroorzaken, dat de lage boerenhuizen, in de diepte gelegen, er onzichtbaar door worden gemaakt.

Zoo kan een reiziger zulk een diep gelegen dorp op mogelijk een werst afstand voorbijtrekken, zonder van de nabijheid er van iets te bespeuren. En wat is hier een werst, waar de afstand tusschen twee dorpen in de meeste gevallen minstens 20, maar zeer vaak 40, 50 en 60 werst bedraagt! Tusschen die dorpen geen huis, geen boom, geen heg. Gelijk op zee het oog alleen lucht en water ziet, zoo hier alleen lucht en steppe.

Misschien zal hij op zijn tocht op een Avel, een Tscherkessendorp, stuiten, waar men hem gastvrij zal ontvangen, al zal hij er niet veel anders vinden om zich te verkwikken dan melk en geitenkaas.

Misschien ook zal hij eene Kalmukkenfamilie ontmoeten, die, zoodra het weer zulks toeliet, hare winternederzetting heeft ver-

laten, om met hare ponies, tenten en honden een zwerftocht over de steppe te beginnen, die eerst tegen den winter zal eindigen.

Als echte Nomaden leven ze uitsluitend van jacht, visscherij en — roof. „Boer, pas op je kippen", mag men zeggen, als ze zich in de buurt vertoonen.

Vuil is alles aan hen: hun tenten, hun ponies, hun honden, hun kleeren. Voor een flesch wodky begaan ze een moord, maar nuchteren of dronken, ze zitten op hun paardjes, als waren ze er mede vergroeid.

* * *

Een meestal schitterend heldere hemel welft zich over de vlakte, die, al naar den tijd van het jaar, groen, bruin of wit is.

Als begin of midden Maart de zachte zuiden- en zuidwesten winden de koude noorden- en oostenwinden voor zich hebben doen wijken, en de zon, de zon van Zuid-Frankrijk en Noord-Italië, door niets meer gehinderd, hare warme stralen op de aarde doet neerkomen, dan is het hier opeens voorjaar en zomer tegelijk.

De dikke laag sneeuw, die in den winter steeds door versch neergevallen massa's vaster te samen werd gedrukt, zóó vast, dat men er over kon loopen, zonder gevaar te loopen, er in te zakken, smelt nu, aangevallen door de vereenigde machten van zoelen wind en zonnestralen, met snelheid weg, zoodat het wegvloeiende water de rivieren doet zwellen, die nu ook, alsof ze het nieuwe leven voelden, met geweldige kracht het zware ijsdek doen bersten, en met woeste vaart de schotsen, hare verbroken kluisters, naar zee sleuren.

Dit is het voorjaar.

De sneeuw smelt niet gelijkelijk weg over de geheele vlakte. Eerst komen enkele plekken bruin, verdord gras te voorschijn, hier grooter, daar kleiner; ze breiden zich uit, vloeien samen, en spoedig zijn het nog enkele gleuven in den bodem en de van de zon afgewende zijden der glooiïngen, waar de overblijfselen van het kort geleden nog alles bedekkend witte kleed zichtbaar zijn.

De wit en bruin gevlekte steppe is gevaarlijk voor den reiziger,

vooral bij avond. De sporen, die wagens en sleden nalieten, zijn zoo goed als weggevaagd, en het oog wordt misleid door de vlekken.

Eens moest ik wegens dringende redenen, terwijl 't reeds avond was geworden, naar Eigenfeld. Ik ging met de meeste gerustheid op weg, daar ik de streek toch door en door kende en daarbij op mijn paard rekende.

Nog slechts korten tijd op weg evenwel, bemerkte ik opeens, dat ik de richting had verloren. 't Was donker, en de hooge rivieroever, die mij anders wel zoude hebben terecht geholpen, was onzichtbaar. Ik reed links en rechts, maar vond den weg niet weer terug. In de hoop, dat het paard zich alleen zoude helpen, liet ik den teugel los hangen, maar ook dit gaf niets. Mijn toestand was alles behalve benijdenswaardig; want hoewel het niet zeer koud was, 't was toch frisch genoeg voor een niet al te zwaar gekleed man. 't Kon ook gaan sneeuwen, maar eene zware regenbui zoude evenmin aangenaam zijn. Eene ontmoeting met wolven was ook niet buitengesloten en lachte mij almede niet toe.

Zoo reed ik rond, soms langzaam zoekende, dan weer in galop, als ik meende in eene golving van den bodem op eenigen afstand een bekenden vorm te ontdekken, maar zonder resultaat. 't Werd later en later en altijd reed ik doelloos rond. Groote twee uren waren reeds voorbijgegaan. Daar opeens een licht voor mij uit in de verte! 't Was niet noodig, mijn paard tot spoed aan te sporen. 't Eenige wat ik te doen had, was mij goed vast in den zadel te zetten; want mijn paardje had ter zelfder tijd met mij het licht ontdekt (misschien was het op dat oogenblik aangestoken), en het was zeker niet minder ongerust geweest dan zijn berijder, ten minste het zette 't op een rennen recht op het licht af. Slooten en heggen zouden ons niet hinderen, dus vooruit maar. Al nader kwamen we, en daar reed ik een dorpsweg in, en tot mijne groote blijdschap bemerkte ik, dat ik in Eigenfeld was.

Maar nu is de sneeuw weg, en de vruchtbare bodem, overvloedig gedrenkt door het sneeuwwater en gekoesterd door de zon, drijft de bladeren van gras en kruiden uit hunne knoppen, en boven de bruine zode breidt zich nu in de plaats van het winterkleed een heerlijk groen tapijt uit.

En uit dit groene tapijt schieten stengels op, wier knoppen op hunne beurt zich openen, en bloemen, kleine en groote, met zachte en met schitterende kleuren, teere, zacht blauwe viooltjes en forsche, gloeiend gele tulpen en honderden andere versieren het groen en breken de eentonigheid er van.

Nu is de steppe op haar schoonst, en noodigt u uit, haar te doorkruisen, te paard of per as. Gezeten in een rijtuig met drie paardjes er voor, dartel en weldoorvoed na de lange winterrust, want zij hebben in dien tijd weinig te doen gehad, zal u de tijd niet lang vallen.

De zonnestralen komen zoo liefkoozend neer, en half zittende, half liggende in het gemakkelijke plaatsje, 't welk ge u met behulp van een koffer, dekens en kussens en het op lange, veerende balken rustende houten bakje hebt gereedgemaakt, geraakt ge in eene stil droomerige stemming.

Met dof geluid rollen de wielen over den zachten grond, en het getrappel der dravende paarden, het zweepgeklap, waarmede de koetsier van tijd tot tijd de beesten aanvuurt, en de eentonige maar stil vroolijke muziek der belletjes, die maar altijd door hun „tjing tjingeling" laten hooren, zijn de eenige geluiden, die de diepe stilte onderbreken.

Scharen vogels snorren, opgeschrikt door den wagen, door de lucht, om zich spoedig weer neer te zetten. Bijen vliegen gonzende van bloem tot bloem, af en toe rent een haasje, eveneens opgeschrikt door 't ongewone geraas door het dichte gras en doet u lachen om zijne potsierlijke buitelingen, en hoog in de lucht beschrijft een arend, die heel van 't gebergte is gekomen voor 't zoeken van een prooi, zijne machtige kringen.

En afstanden verdwijnen, en nieuwe openen zich vóór u, maar de steppe blijft dezelfde, altijd groen en bloemen en bloemen en groen, en over alles gouden zonneschijn.

Maar lang is deze heerlijkheid niet van duur.

De zonnestralen, die mensch, dier en plant eerst zoo vriendelijk koesterden, vallen alras steiler neer, ze worden warm, heet, zengend. Ze blakeren en schroeien het liefelijke, groene tapijt, tot dit, door geen regen, zelfs door geen dauw meer verkwikt, geel, dor en levenloos wordt.

Daar ligt nu die schoone, lachende steppe, nog kort geleden een lust voor het oog, nu een akelige, doode woestijn. De opstijgende heete lucht deelt voor het oog hare trillende, dwarrelende beweging mede aan alle zich op den grond bevindende voorwerpen, aan de bruine grasprieten, en de verdorde bloemstengels, aan heggen en de benedengedeelten der huizen en aan de beenen der dravende paarden. Alles is in rustelooze, sidderende beweging en doet het oog, reeds vermoeid door den zonnegloed nog pijnlijker aan.

Zelfs het gevleugelde insectenkoor vreest de geduchte hitte en verbergt zich, om eerst des avonds, als de zon in rooden gloed ondergaat, uit zijne schuilhoeken te voorschijn te komen en de lucht te vervullen met zijn gonzen, sjirpen en brommen.

Maar de herfst komt en brengt verademing. Nog eens zal de steppe zich tooien, zij 't ook met een bescheiden gewaad, vóór ze zich ter ruste neerlegt, om zich met de witte lijkwa te laten toedekken.

Haar bodem, tot in de diepte verwarmd door denzelfden gloed, die haar van haar eersten, schoonsten tooi beroofde en nu, gedrenkt door verkwikkende regens, heeft nog de kracht, een nieuw, zacht groen te voorschijn te brengen.

Ze is als de grijze bruid, die haar gouden bruiloft viert. Wij zien haar gaarne, de gouden bruid. De stille lach, dank voor genoten geluk, spreidt over haar gelaat een verjongenden glans, en al zeggen ook de grijze haren en de rimpels, dat de tijd van schoonheid en bloei voorbij is, toch staat haar de eenvoudige krans goed.

De steppe in haar herfstdos is ook zulk eene gouden bruid. De vriendelijke herfstzon, niet meer stralend in brandenden gloed, is de lach, die spreekt van rust, van genot zonder hartstocht.

Het zachte groen van het jonge gras is de krans, en de zilveren herfstdraden, stil wegdrijvend op het zachte koeltje, zijn de sluier.

Maar de boven het groen uitstekende verschroeide grasprieten en de bruine stengels zijn het grijze haar, dat ons zegt, dat ook voor deze stille bruid het eigenlijke leven met zijne woelingen en jagen, zijn streven en wenschen voorbij is.

En wij zeggen: „lang zal het niet meer duren.”

Steeds dichter elkaar opvolgende nachtvorsten doen de bladeren van de boomen en de heesters in het park verkleuren, maar schaden het groen der steppe nog niet. Dan komen de eerste koude noorden- en oostenwinden, die de wel schoon gekleurde maar nog slechts los bevestigde bladeren van de takken schudden, en tegen wier killen adem ook de teere jonge grasprieten niet zijn bestand. De boomen worden kaal, de steppe herneemt haar vale tint, en spoedig is het winter.

Koud, snerpend koud, strijkt de wind over de vlakte en doet het water in de rivier, die haar bed heeft verengd, niet gevoed als het meer wordt door de reeds lang verstijfde bergstroomen, tot ijs bevriezen.

Doodsch en kaal ligt de steppe nu daar, spookachtig in hare eenzaamheid, als des nachts de donkere wolken over haar heenjagen.

Bij het bleeke licht der maan, af en toe onderschept door de zwarte, dreigende wolkenmassa's, schijnen de ruggen en golvingen van den bodem terneer gevelde reuzen, die op dit wijde slagveld elkaar in doodstrijd hebben ontmoet, en in het huilen van den storm hooren wij de over de gevallenen aangeheven lijkzangen.

Nog liggen ze daar onbedekt, in hunne treurige naaktheid den eenzamen reiziger met huivering vervullende.

Maar steeds dreigender pakken zich de donkere wolken samen, en verstijvend koud wordt de wind, en daar vallen de eerste vlokken dunne, donzige sneeuw en spreiden zich medelijdend uit over de armen. Ze dwarrelen neer, dichter en dichter, tot alles met het blinkend witte sneeuwkleed is bedekt.

En als de wolken zich eindelijk hebben ontlast en de hemel weer helder is, schijnt de zon vroolijk neer op de schitterend blanke vlakte.

Nu is het tijd voor sledevaren. Onze sleden zijn wel geen fraaie arren of andere elegante, met fraai schilderwerk en verguldsel versierde kunstgewrochten, het zijn maar sleden in hun eenvoudigsten, primitiefsten vorm, maar wat schaadt dat?

Vergelijking, de spoorslag tot voortbrenging van 't beste, 't fraaiste, 't geschiktste op welk gebied ook, maar tevens de dood

van veel goeds, de oorzaak van veel teleurstelling, kan hier haar invloed niet doen gelden.

We stappen in den lompen bak, die, getrokken door een span vurige paarden, zoo goed als de elegantste, vliegensvlug over de glibberige sneeuwbaan voortglijdt.

Wij hebben ons goed ingepakt. Een dikken pels om, pelslaarzen of anders viltlaarzen aan de voeten, een pelsmuts op het hoofd, en daarover heen nog weer den „baschliek", een groote, van kameelhaar geweven, van boven in een punt eindigende kap, van voren in twee breede, maar allengs smaller wordende banden uitloopend, die herhaalde malen om den hals worden geslagen, zoo kunnen wij de koude trotseeren.

In woeste galop suizen we over de vlakte, hoogte op, hoogte af; de koetsier roept: „hoi, hoi!" en laat zijn zweep door de ijle lucht knallen, de paarden brieschen, en ons jaagt het bloed sneller door de aderen.

Dit is eerst nog eene sneeuwbaan, zoo breed als de steppe zelf! Andere sleden komen ons tegemoet en vliegen ons voorbij onder gejuich en hurrah-geroep. Maar wanneer onder 't voorbijvliegen een der inzittenden u een waarschuwenden blik toezendt, terwijl hij op zijn neus wijst, neem dan dadelijk dien wenk in acht, als ge prijs stelt op 't behoud of ten minste ongeschonden behoud van dit nuttig sieraad van uw aangezicht. Als ge hem met uw warme hand aanraakt, zult ge voelen, dat uw neus zoo koud is als een ijskegel, en het eenige middel tegen geheel bevriezen is, dat ge hem met sneeuw zoo lang wrijft, tot ge begint te voelen, dat het uitsteeksel er nog is en er weer eene menschelijke kleur op is gekomen.

De lucht is zoo ijl en droog, dat eene koude, die bij ons u allen lust zoude benemen, naar buiten te gaan, u hier in 't geheel niet onaangenaam aandoet, maar 25° of 30° onder 0 is nu eenmaal zooveel graden onder 0 en heeft zijne werking, óf ge 't dadelijk voelt of niet.

Nu is 't ook de tijd voor de jacht. Gekleed, alsof ge weer in de slede zoudt willen gaan zitten, kunt ge u gerust op een geschikt plaatsje neerzetten, om het wild af te wachten, en als ge niet een heel armzalig schutter zijt, kunt ge zeker zijn, binnen

het uur meer hazen te hebben geschoten, dan ge met genoegen zoudt willen dragen.

De arme langooren trekken, nu de steppe hun geen voedsel meer kan verschaffen, in scharen naar de dorpen en naar den rivieroever, waar de schors van het hier en daar voorkomende kreupelhout hun eene, zij 't ook schamele, vergoeding belooft voor de smakelijke kruiden en wortels, waaraan ze zich anders konden vergasten.

De Kozakken bedrijven de jacht in 't groot. Kijk, daar komt juist een troep van zulk een strooptocht terug. De avond valt, en misschien zijn ze sedert den ochtend van den vorigen dag uit geweest; en dat de jacht goed was, bewijzen een tweetal met gedoode hazen gevulde sleden. Een twaaf- of vijftiental Kozakken begeleiden te paard de beide voertuigen.

Ze zijn wel de moeite der beschouwing waard, terwijl zij daar komen aanrennen.

Zie die snuivende, brieschende paarden, met uitgestrekten hals elkaar trachtende voorbij te komen.

Zie die mannen, wier in het hooge bokzadel voorovergebogen lichamen met de paarden om het hardst schijnen te jagen.

Hunne woeste, gebaarde gezichten komen bij het deinzende licht der schemering onheimelijk uit onder de logge pelsmutsen. In de opgeheven rechterhand zwaaien ze de zware karwats, en op den rug bungelt en slingert hun in een foedraal geborgen geweer.

De grond dreunt van den woesten galop, en met dit doffe geluid vermengt zich het snuiven der paarden, het zweepgeknal der mannen in de sleden en het hurrah-geroep der ruiters.

Als de losgebroken wilde jacht komen ze daar uit het half-donker aanhollen, een beeld van woeste kracht, 't welk men niet spoedig zal vergeten.

De arme haasjes hebben hun leven moeten laten voor uw en mijn genoegen; want terwijl het vleesch voor 't grootste gedeelte wordt weggeworpen, gaan de pelzen naar de viltfabrieken.

O, neen, de winter was voor ons niet geheel zonder afwisseling, en die niet overladen wordt met genietingen, stelt dat, wat hem wordt geboden, te meer op prijs.

Met Kerstmis en Nieuwjaar maakten wij het ons onder elkaar zoo gezellig mogelijk. De heer T. was er dan, en ook mijn vriend Alexandrowitsch ontbrak niet, en 'nog enkele andere vrienden, ook dames, kwamen een paar weken bij ons doorbrengen.

In den salon werd gemusiceerd en gezongen, en ofschoon er na het souper nooit een droppel wijn werd gedronken, bleven we steeds opgewekt tot vaak twaalf uur samen.

Uit de stanietsen kwamen tal van jonge vrouwen en meisjes, petekinderen van Madame en van den majoor, deze hunne opwachting maken, en het was eene voortdurende drukte.

Wie die vrouwen zoo zag, zoude niet gelooven, dat ze daags, in vuile, onaanzienlijke kleeren gehuld, vaak de hardste bezigheden verrichtten. In houding en gang behoefden ze voor geene geboren dame onder te doen.

Dat deed de veelvuldige en afwisselende beweging in de open lucht, waarin ze zich van de geboorte af 't grootste gedeelte van den dag hebben opgehouden.

Deze dames waren uitstekende rijderessen, die zonder hulp op den rug van het ongezadelde paard sprongen en er mede de hoogte afjoegen, met eene zekerheid, als gold het een wandelritje.

Eens, toen ik eene wandeling over de steppe maakte, zag ik in de verte eene gedaante te paard komen aanjagen, gehuld in een in den wind wapperend vuurrood gewaad.

Altijd iets bijzonders, iets romantisch verwachtende van de steppe, die ik liefhad, bleef ik nieuwsgierig staan, om te wachten, tot de schoone, want dit moest de berijdster van dat paard ongetwijfeld wezen, langs de plaats zoude komen, waar ik mij bevond.

In mijne verbeelding zag ik eene fiere, jeugdige amazone, in trotsche houding haar vurig ros naar haar wil dwingend.

Nader en nader kwam de verschijning, en daar joeg ze langs mij heen.

„Och, keer u om, arme bedrogene. Keer u om en ga stil naar huis!"

Met het paard was het in orde, maar de fiere, rosbedwingende schoone was het rimpeligste oude vel, dat zich ooit met kijven den tijd verdreef.

Eenmaal gehuwd, is het lot dezer vrouwen zeer vaak niet benijdenswaardig, en het harde leven, 'twelk zij ten gerieve harer ruwe heeren en meesters hebben te verduren, doet haar vroeg verouderen en verwelken.

Teekenend voor de toestanden is het volgende verhaal, 'twelk een mijner vrienden uit zijne persoonlijke ondervinding mededeelde.

Op reis zijnde, stapte hij af aan het huis van een jongen Kozak, dien hij reeds langer kende. Hij vond alleen de jonge vrouw tehuis, badende in tranen. Op zijne vraag naar de oorzaak er van, kreeg hij eerst geen antwoord, maar toen hij aanhield, kwam het er eindelijk nokkende uit, dat haar man haar niet meer liefhad.

Begaan met haar leed, vroeg hij, hoe ze dit wist, of haar man dan eene andere vrouw beminde.

„Neen, dat niet, maar — maar — hij heeft mij al sedert een paar weken in 't geheel niet meer geslagen."

Het moet wel een raar soort liefde wezen, die zich niet beter dan door slaan weet te documenteeren, en eene zeker niet minder zonderlinge, die zoo iets als een bewijs van wederliefde aanneemt.

Maar het mag dan zijn, dat de jonge Kozakkenvrouw gesteld is op een pak slaag op zijn tijd, omdat dit haar de zoete zekerheid geeft, dat haar man haar liefheeft, zeker komt er een tijd, dat ze er genoeg van krijgt.

Hiervan kan ik een verhaal doen uit eigen ondervinding.

In gezelschap van Alexandrowitsch en van mijn collega keerde ik 's avonds laat uit de stanietsen terug. We waren op de bruiloft geweest van onzen afwisselend gelukkigen, teleurgestelden en weer met zijn lot verzoenden Sergius, die ons dringend tot komen had uitgenoodigd. Over die bruiloft zal ik maar zwijgen; want terwijl ik er heen ging, in de hoop, iets bijzonders te zullen zien, keerde ik vrij teleurgesteld terug, daar 't meeste, wat ik had gezien, een ruwe dronkemanstroep was, waarbij in den korten tijd, dien wij er vertoefden, verscheidene mannelijke gasten onder de tafel schoten.

Wij waren dan op den terugweg naar huis en waren reeds over de brug, toen wij aan den oever, dien wij hadden verlaten, beneden de brug, eerst een woedend hondengeblaf en daarna een

plomp in het water hoorden. We bleven staan luisteren, of er nog iets meer zoude volgen, en waren reeds van plan, verder te gaan, toen wij op de rivier een zwak steunen meenden te hooren. Het was zoo donker, dat we ternauwernood het schijnsel op het water konden waarnemen, maar toch scheen het ons, alsof we in de verte een voorwerp zagen drijven, wel met den stroom meegaande, maar toch langzamerhand onzen oever naderende.

En we vergisten ons niet. Mensch of dier, maar het was een levend wezen, dat dezen oever trachtte te bereiken. Het steunen werd luider, en spoedig hadden we de zekerheid, dat het een mensch was, die daar met den dood worstelde. Het steunen was dat van een ter dood vermoeide.

Ik kon het nu niet langer uithouden en liep de rivier in. Wel te verstaan, ik sprong er niet in, ik beging daar geen heldendaad. Wat ik deed, was volstrekt ongevaarlijk, daar de zandige oever een eindweegs zachtglooiende onder water voortliep.

Ik liep de rivier in, tot ik de ongelukkige kon grijpen, die op dat oogenblik van uitputting machteloos scheen te worden. Toen ik mijn buit aan den oever had gebracht, bleek die eene schamel gekleede oude vrouw te zijn. Sidderend van de koude — het was reeds zeer diep in den herfst — van vermoeidheid en van aandoening, en deze laatste zeker van zeer gemengden aard, stond daar het arme wezen voor ons, en terwijl wij haar wegleidden naar eenige nabijzijnde boerenhutten, vertelde ze ons onder beven en snikken, hoe haar man haar altijd had geslagen en mishandeld, totdat ze het niet meer had kunnen verdragen en zoo even door verdrinken een einde aan haar treurig bestaan had trachten te maken. Maar toen zij in 't water lag en op het punt was van zinken, had toch de zucht tot leven weer de bovenhand bij haar verkregen, en was ze gaan zwemmen.

Ellendig, rampzalig wezen! Toen wij haar in een der hutten hadden binnengebracht en met groote moeite onderdak voor haar hadden verkregen voor dien nacht, konden we haar beter opnemen en bleek het ons, dat ze minder oud was dan wel verouderd en vóór den tijd verwelkt.

't Was zeker meer de angst voor 't sterven dan de lust tot

leven, die deze beklagenswaardige vrouw op 't uiterst oogenblik nog voor den reddenden dood had doen terugdeinzen.

Maar zoo is het leven van vele vrouwen daar, die haar schoon hebben ingeboet, en niets meer bezitten, wat den ruwen, drinkenden echtgenoot nog kan binden.

Die echter bij ons kwamen, waren nog jong, en ellende was haar nog vreemd. Met hare donkere oogen, blozende wangen, hare flinke, krachtige en toch bevallige houding en hare kleine, welgevormde voetjes, om welke menige dame haar zoude benijden, zagen ze er aardig genoeg uit, en 't zoude er, geloof ik, den peetoom niets minder om zijn geweest als de kus, die hem nu geregeld door elk paar roode lippen op zijne hand werd gedrukt, op zijn mond ware neergekomen.

Na Nieuwjaar kwam spoedig de feestdag, die voor de Russen een der grootste van 't geheele jaar is, de heilige Driekoningendag. Op dezen dag worden door 't geheele rijk de rivieren ingezegend. Ook bij ons gebeurde dit.

Vroeg in den morgen was er aan den kant der stanietsen een groote bijt in 't ijs gehouwen en eene soort van altaar er bij opgericht.

Tegen negen uur verscheen eene statige, kleurige processie aan den rand der hoogte en daalde langzaam den weg naar de rivier af.

Voorop koorknapen met vaandels. Achter hen aan de pope in zijn langen, groenen tabbaard en achter dezen weer de sacristijnen en andere knapen met vaandels. Dan kwamen Kozakken, nu niet te paard gezeten, in hunne schilderachtige uniformen. Op hen volgden vrouwen en meisjes in kleurrijke kleeding, en besloten werd de optocht door een drom van mannen, vrouwen en kinderen, voorzien van allerlei soort vaatwerk.

Langzaam schreed de stoet voort langs den in zigzaglijn de hoogte afloopenden weg.

Aan de rivier gekomen, groepeerde zij zich om de bijt, de pope plaatste zich voor het altaar, en onder verschillende ceremoniën, waarvan ik mij de bijzonderheden moeielijk meer kan herinneren, werd het water gewijd.

Nauwelijks was de plechtigheid afgeloopen, of oud en jong

drong zich naar den kant der bijt, om emmers, kannen en flesschen met het gewijde water te vullen, dat, naar men gelooft, eene genezende kracht bezit.

Velen waschten zich handen en gezicht er mede, en eenige Kozakken, zoo waar, sprongen, gekleed als ze waren, in de bijt, om de volle werking der wijding aan hun lichaam te ondervinden.

Op een van ons zoude eene dergelijke onderdompeling bij zulk eene temperatuur zekerlijk eene uitwerking hebben, die moeielijk heilzaam zoude zijn te noemen, maar een Kozak weet daar zoo niet van.

Hij wandelt, terwijl het gewijde water hem uit de kleeren druipt en in zijne schoenen sjokt, naar huis, om een droog pak aan te trekken, en daarna naar de „kabak", de kroeg, waarvan er een paar aan onzen kant der rivier stonden, en 's namiddags zal hij even gezond en even dronken zijn als zijne standgenooten.

Ik wil niet zeggen, dat op zulk een dag alle Kozakken dronken waren, maar toch zal de verhouding van het getal der aangeschotenen tot dat der nuchteren zeer eng zijn geweest.

Aan alle dingen komt gelukkig een einde, aan de goede wel eens wat te spoedig, aan de slechte altijd te langzaam, maar eindigen doen zij, en zoo kwam er ook een einde aan den winter.

En als 't voorjaar was gekomen, een voorjaar, groen en bloeiend als onze eigen lente en warm, schoon niet zoo drukkend, als onze zomer op zijn best, verscheen ook spoedig Paschen in 't land.

In de stanietsen heerschte dan eene vroolijke drukte. De onoogelijke pelzen waren te huis gelaten, en de vrouwen en meisjes vertoonden zich op haar best in lichte, kleurige en meestal bevallige kostumes, terwijl de mannen als altijd in hunne kleedzame uniformen het schilderachtige van het tooneel verhoogden.

Men bracht bezoeken en wandelde op straat, en waar er twee elkaar ontmoetten, zeide de eene: „De Heer is opgestaan," en de andere antwoordde: „Ja, Hij is waarlijk opgestaan," en dan kusten ze elkaar.

En 's avonds was er een plechtige dienst in de kerk, die schitterde van honderden waskaarsjes, alle offeranden van de geloovige schare.

Bij ons was het gedurende die dagen ook druk. Het huis was vol gasten, en ieder van hen had eene goede dosis opgeruimdheid medegebracht en het vaste besluit, zich zoo goed mogelijk te amuseeren. 't Had wat in, al die lui te herbergen, en er was geene kamer in 't geheele huis, waar 's avonds niet een of meer kermisbedden werden opgeslagen.

Ik had mijne kamer ingeruimd en ging 's avonds samen met Alexandrowitsch naar de op eenigen afstand van het huis gelegen houten schuur, waar we ons eene keurige slaapplaats hadden uitgezocht. De deur der op lagen, steenen neuten gebouwde schuur was een eind binnenwaarts gelegen, en het ruime, opene portaal was de prettigste slaapkamer, die men zich kan denken. Daar op de vloer legden we dekens en kussens neer, en we sliepen overheerlijk in de vrije, frissche lucht.

's Morgens te huis teruggekomen, moesten we voorzichtig zijn, geene kamerdeuren te openen, die we anders zonder meer passeerden; want we liepen gevaar, zooals 't ons den eersten morgen gebeurde, dat ons de reeds half geopende deur vrij onbeleefd met kracht tegen den neus werd dichtgeslagen, terwijl verschrikte damesstemmen ons zeiden, dat we bijna op verboden terrein waren gekomen.

De dag werd doorgebracht met musiceeren, zingen, dansen, wandelen en — eten.

In de vestibule stond eene lange tafel, beladen met eene verscheidenheid van koude gerechten, terwijl eenige flesschen goeden Krimschen wijn den dorstigen tegenlachten.

Geregelde maaltijden werden er gedurende de drie feestdagen niet gehouden, maar ieder, die behoefte gevoelde, zich te versterken, ging naar deze tafel, nam een bord, vork en mes en zocht van de verschillende schotels te zamen, wat hem leek, om het dan op een stil plaatsje te verorberen.

Dit is het oud-Russische gebruik.

Dat leventje ging zoo al de drie dagen zijn gang, en 't was voor ons zeker de prettigste tijd van 't geheele jaar.

Maar toen Paschen voor de tweede keer kwam, wist ik reeds, dat het ook de laatste maal was, dat ik het daar vierde. Over

een paar weken zoude ik vertrekken, om naar alle waarschijnlijkheid nooit meer terug te keeren.

De vroolijkheid rondom mij was te aanstekelijk, dan dat ik er niet druk aan zoude hebben meegedaan. Ja, misschien was het juist wel de gedachte, dat het voor de laatste maal zoude zijn, dat ik deze menschen zag, die mij bewoog, er zooveel mogelijk van te genieten. Maar toch gevoelde ik al dien tijd de nadering van het afscheid, het afscheid van deze vrienden en van de steppe met hare met het oog niet te meten verten, met haar vrij en toch zoo intiem leven.

En toen het oogenblik van scheiden was gekomen, en de wagen met het troikoi buiten wachtte, om mij weg te voeren, toen gevoelde ik met volle kracht, hoe lief mij menschen en streek waren geworden en werd het mij duister voor de oogen.

„Doh Swidanije" (tot weerziens) werd mij toegeroepen, toen bij de wagentrede de met schuimende champagne gevulde glazen tegen elkaar klonken, maar ik kon geen antwoord geven op dien hartelijken afscheidsgroet.

De paarden zetten zich in beweging, en voort ging het, verder al verder weg, en terwijl de klokjes droevig klonken: „ting, ting, ting", keek ik nog eens om naar dat kleine stukje grond, waar 't mij van 't begin af zoo goed was bevallen.

Maar nog had ik de steppe niet verlaten. Zij bleef mij vergezellen, terwijl het ijzeren ros mij voorttrok, van Kawkask aan den Koeban, over Rostow en Charkow naar Poltawa, waar de trein tegen 't vallen van den avond aankwam.

In de verte kon ik de stad zien, welker naam, verbonden met dien van Peter den Groote, voor altijd een der gedenkwaardigste in de Russische geschiedenis zal blijven. Daar zag ik met eigen oogen de plaats, die van uit mijne schooljaren voor mij steeds als in duistere verte met een waas van geheimzinnigheid was omhuld geweest.

Daar lag zij in de schemering met hare kerken en koepels als een visioen uit het verleden, als een ernstig en dreigend gedenkteeken ter eere van de macht en grootheid van het Russisch rijk.

Hier in de nabijheid was de groote slag geslagen, die aan de macht van Karel XII een einde maakte en Peter den Groote

in staat stelde, zijn rijk op hechtere grondslagen te vestigen.

Misschien had op de plaats, waar ik nu stond, eens Peter gestaan, om het verloop van den slag na te gaan, of had de ongelukkige Karel van hier uit de vernietiging van zijn leger aanschouwd. —

En verder ging het weer over Krementschoeg naar Elizabethsgrad, en nog steeds bleef mij de groote vlakte omringen.

Maar nu kwam ik aan de grenzen van haar gebied, en toen ik het boschrijke Podolië was doorgestoomd, had ik ook de scheidingslijn bereikt tusschen het groote rijk der Russen en West-Europa.

* * *

Sedert ik de streek verliet, welke ik heb trachten te beschrijven, is daar veel veranderd.

Het oude, liefgeworden huis is reeds lang verdwenen, om plaats te maken voor een imposanter gebouw met meer gemakken voor zijne bewoners, dan het oude hun bood, maar zeker niet zoo vriendelijk gezellig als dit.

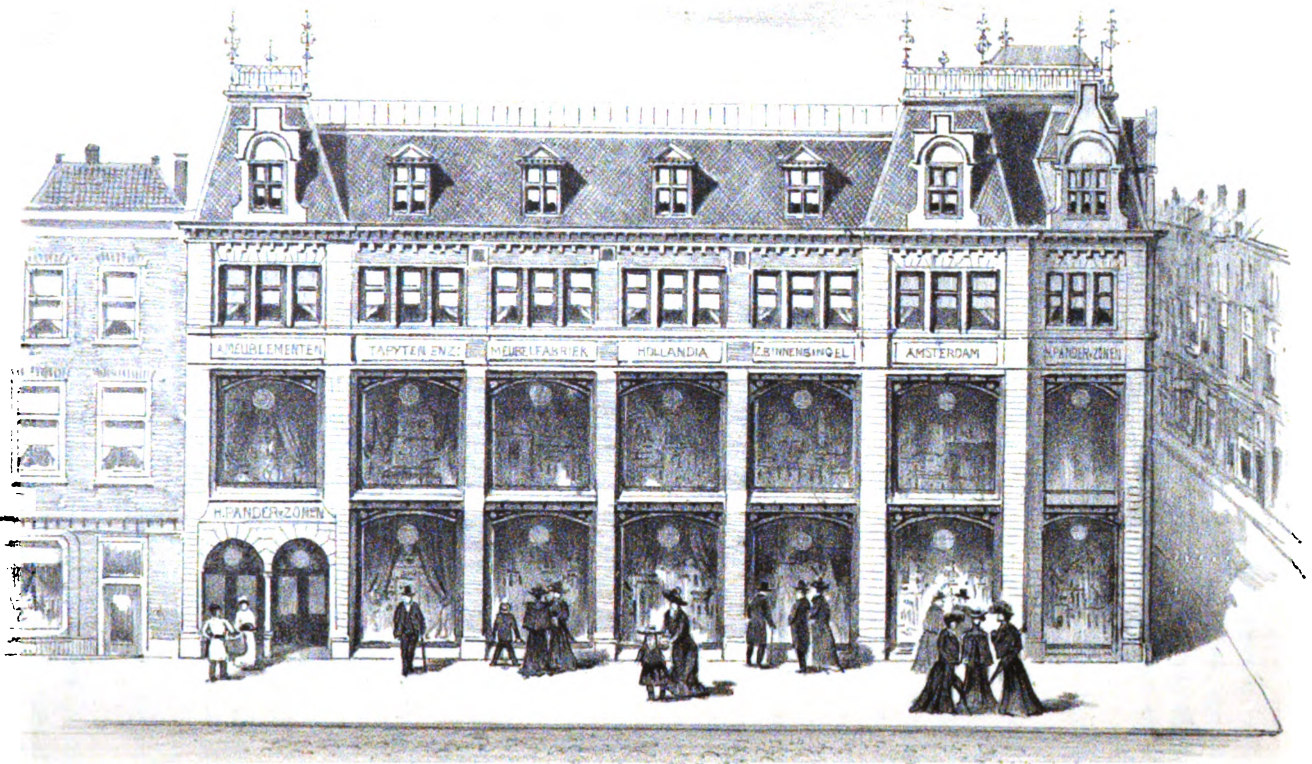
Een spoorbaan verbindt nu de stanietsen naar den eenen kant met de hoofdstad en naar de andere zijde met den spoorweg, die loopt van Rostow naar Wladi Kawkask aan den voet van den Kasbek, en waar vroeger de belletjes der postpaarden zoo lustig klonken, 't zij in de frissche herfstmorgenlucht of in de wintersneeuwjacht, suist nu de locomotief voorbij en verkondigt met schrille stem de nadering van den nieuwen tijd.

Voor mij is het, alsof met deze verandering een deel der poëzie van de steppe is weggegaan. Maar dit is slechts schijn.

De wereld blijft jong en schoon en vol heerlijkheid, en alleen wij worden oud, en terwijl onze geest het schoone en het nieuwe niet meer kan vatten, kunnen wij slechts met weemoed denken aan het liefgeworden verleden.

Nieuwe geslachten zullen nieuwe poëzie putten uit veranderde toestanden.

Mijn oude, eerwaardige majoor is sedert eenige jaren ter eeuwige ruste ingegaan, en met hem zijn bedolven veel liefde

PANDER'S NIEUW MAGAZIJN IN DE WAGENSTRAAT.

voor het oude verloren vaderland en veel verborgen haat tegen zijne onderdrukkers, zijne weduwe zal hem wel spoedig volgen.

Rust dan uit van uw lijden. Geen haat zal u den boezem meer verscheuren, geen heimwee naar het land uwer geboorte u de keel dichtsnoeren.

Uw lijden hebt gij geleden, en 't zal niet tevergeefs zijn geweest. Want evenmin als kracht en stof verloren gaan, doch steeds weer in nieuwe vormen, nieuwe en meer volmaakte werkingen en verschijningen teweegbrengen, evenmin zal verloren gaan, wat wij als haat en liefde gevoelden, ook slechts krachtsuitingen van de stof, maar in edeler vormen overgaan, om mede te werken tot de bereiking van datgene, waarnaar het heelal onweerstaanbaar streeft: van Orde, niet die, teweeggebracht door den stok van den kortzichtigen, enghartigen drilmeester, maar de eenige werkelijke, de op verstand en redelijkheid gegronde, de allen omvattende, allen gelijkelijk ten goede komende Orde.

PANDER'S STICHTING IN DE RESIDENTIE.

DOOR

JOHAN GRAM.

(Met Plaat).

Wanneer het zoo voortgaat, zal de Eerste Wagenstraat in de residentie weldra in Panderstraat herdoopt dienen te worden. Pander's reusachtige magazijnen geven daar den toon aan, lokken den voorbijganger onweerstaanbaar naar de rijke, boeiende en smaakvolle uitstallingen en annexeeren het eene pand na het andere. Uit de laatste grondverovering, die gewis niet zonder een aanzienlijk geldelijk offer is tot stand gekomen, is nu eene gevellengte ontstaan, als waarop geen ander magazijn hier te lande zich zal kunnen verhoovaardigen.

Door zijn strengen eenvoud en ontzagwekkende afmetingen maakt deze nieuwe gevel met zijne reusachtige spiegelramen grooter indruk dan met allerlei versieringen en verscheidenheid van kleuren bereikt ware. Nu blijft de deftige, degelijke pui de bescheiden lijst, waarin de uitgestalde meubelgroepen als de eigenlijke schilderij ten volle uitkomen. Het gebouw is de stolp voor de daaronder gerangschikte kleinoodiën; het vormt de bescheiden begeleiding voor de schitterende aria.

Reeds van verre, in de Veenestraat, spreekt deze gevel van lichten baksteen, door zandsteen afgewisseld, met zijne imimense

vier ramen, waar een staatsiekoets met vier paarden door kan rijden, den naderenden voorbijganger toe. Tal van kijkers en kijksters verdringen zich voor de reusachtige vensters om de pracht te aanschouwen, welke daar met zooveel overleg, goeden smaak en fijne keuze tentoongesteld is.

Door een smaakvol ontworpen portiek komt men langs enkele gemakkelijke marmeren treden in de ontzagwekkende benedenzaal, welke met de daaraan grenzende ruimten eene oppervlakte van 60 bij 27 meter bedraagt. Men kan zich voorstellen, welk een decorateurstalent er vereischt wordt om zulk eene ruimte zoodanig met meubelen te vullen, dat het geene dorre, vervelende, nietszeggende bergplaats wordt, maar dat er zich tal van hoekjes en afdeelingen vormen, die het oog streelen en die als tot plaats nemen, tot rusten en gezellig kouten noodigen.

Deze meubelverzameling herinnerde mij onwillekeurig aan den grooten salon van den vermaarden schilder Muncaksy, dien ik een twintigtal jaren geleden eens te Parijs bezocht. Om de overstelpende grootte zijner halle gezellig te maken en die zoodanig in te richten, dat men er met genot vertoefde, had de smaakvolle schilder die ruimte in tal van zitjes, kluisjes en afzonderingsplekjes verdeeld, waar men hier onder de schaduw van een wuivenden palmboom, ginds verborgen door een heerlijk Japansch scherm, rustig en aangenaam zat. Zoo ook hier. Met allerlei accessoires heeft men deze onmetelijke ruimte zoodanig weten te vullen en aan te kleeden, dat de meubelen, waarom het te doen is, zich van hun keurigste en beste zijde voordoen. Meubelen van allerlei aard en van allerlei stof, in allerlei stijlen en in allerlei prijzen. Wij leven in een eclectisch tijdperk, waarin a l l e genres goed zijn, behalve 't vervelende genre, en de firma Pander is evenzeer bereid, u een ameublement Louis XVI als een oud-Hollandsche renaissancekamer te leveren.

Bewonderenswaardig is het echter, hoe door het drapeeren eener keurige stof over tafel of stoel, door het rangschikken van een harmonieus tapijt of het plooien van een Perzisch tafelkleed, het oog van den bezoeker gestreeld wordt en het eene door het andere wordt gereleveerd.

Vooral de donker-mahoniehouten meubelen met eenigszins lichter

gekleurd inlegwerk en koperen versieringen vormen hier de meerderheid. Het schijnt wel, dat deze oorspronkelijk uit Engeland ingevoerde meubelen, die doordrongen zijn van den nieuwen stijl, de kronkellijn, bijzonder den smaak der koopers streelen, want telkens en telkens ziet men hier meubelen in dit Engelsche genre, dat zooveel onrustiger van lijnen en spichtiger in zijne vormen is, dan b. v. onze mooie, hechte, smaakvol belijnde oud-Hollandsche Renaissance.

Doch er is keuze te over, en om zich eene juiste, nauwkeurige voorstelling te kunnen vormen van elken stijl, heeft de Firma Pander sinds lang eene reeks proef- of modelkamertjes samengesteld, die zich nu, door de tot stand gebrachte verbouwing, op eene allergelukkigste wijze bij de nieuwe groote benedenzaal voegen. De Franschen, herauten van den goeden smaak, zijn reeds in 1867 het eerst op het vernuftige denkbeeld gekomen, in plaats van afzonderlijke meubelen uit te stallen, die, op zich zelf staande, dikwerf zoo weinig zeggen, geheele vertrekken samen te stellen, waar elk accessoir zijne juiste plaats inneemt en ieder meubel zich eigenlijk eerst terdege doet gelden. Die Fransche vinding is mooi, praktisch, allerverkieslijkst, maar — zij eischt véél, héél veel ruimte. Eenmaal dit laatste bezwaar opgeheven, ging al 't andere als van zelf. Het is en blijft een groot genot, die reeks proef-kamertjes hier één voor één te bezichtigen, en, terwijl de mollige Smyrna-looper onder uwe voeten uw tred onhoorbaar maakt, het effect dier verschillende stijlen onderling te vergelijken.

Stel u een jeugdig paar voor dat samen niet alleen een schat van liefde, maar ook van soliede effecten en eigendommen deelt. Beiden treden bij Pander binnen en bewonderen den fijnen toon der zachte, gebroken tinten van het nuffig, coket salonnetje Louis XVI. Die fijne wit gelakte zetels en goud-gele wit bebloemde stof, uitkomende op het wijnroode Deventersche tapijt, zullen een jong vrouwtje stellig inpalmen.

Daarnaast wordt een studeer- of schrijfkamer in Hollandschen Renaissance-stijl een magneet voor den geleerde, den denker en boekenman. Een kloeke schouw met de tegels uit de Delftsche fabriek, een smaakvolle credenz en een rijk gebeeldhouwde pronkkast — zij vormen met de hechte tafel en een paar rijk gebeeld-

houwde stoelen, alles van eikenhout, zulk een deftige, ernstig stemmende kamer, dat ieder held van de pen of van de gedachte in zulk een rustig toevluchtsoord den hemel op aarde zou vinden.

En zoo brengt het eene ideale proeflokaaltje u naar het andere. Misschien smacht deze of gene dame voor haar boudoir naar een paar motieven uit den drukken, bewegelijken, krulleriger Lodewijk-XV-stijl. Keuze te over! Slechts een paar stapjes, en het geheele vertrekje kan in alle bijzonderheden door u bekeken worden. Tot zelfs de ultra-moderne stijl met zijne dwarrel-lijnen en onrust, zijne schrille kleuren en zijne ongezelligheid is hier, waar het „een ieder zijn smaak" gehuldigd wordt, behoorlijk vertegenwoordigd.

Langs de mooie, rojale trap uit het voormalig heerenhuis, welke op vernuftige wijze behouden is gebleven, komen wij nu op de eerste verdieping, indien men er althans niet de voorkeur aan geeft, met de door electriciteit gedreven lift zich naar omhoog te laten duwen.

Ook hier, op deze eerste verdieping, heeft de praktische geest van den rangschikker het beste gebruik van dat uitgestrekt terrein weten te maken. Slaapkamer-ameublementen vormen er het leidmotief. In alle denkbare genres en stijlen staan hier als uitgezette posten, overal volledige slaapkamer-stellen bijeen. Voor een ieder wat wils! De rijkste en weelderigste legersteden tot de allereenvoudigste en soberste. Pander's meubelfabriek Hollandia deinst voor niets terug, en is evenzeer bereid, den sultan van Turkije in al zijne oostersche weelde een bed te spreiden, als zij den schralen eersten klerk een slaapkamertje gereed maakt.

Wederom stijgen wij naar eene hoogere verdieping, waar aan al de eischen van kantoor- schrijf- en studie-vertrek voldaan wordt. Van den praktischen lessenaar van 60 gulden, eenvoudig maar doeltreffend, tot het moderne schrijfbureau, kostbaar gebeeldhouwd of rijk met koper ingelegd. Van de gewone boekenkast zonder eenig versiersel, tot de monumentale bibliotheek met hare sierlijke arabesken en kostbare paneelen. Ook niet het geringste meubeltje, dat op kantoor of studeervertrek noodig kan zijn, ontbreekt hier.

Op de daarboven gelegen zolder is natuurlijk een immense

bergplaats voor duizenden dingen. Wij dalen echter met de elegante lift naar beneden, en stappen er op den beganen grond uit, om over de ruime binnenplaats gaande, met eenige treden naar het sous-terrain te dalen en er de imposante electriciteits-inrichting te bezichtigen. In deze onderaardsche stookplaats wordt de electriciteit en de centrale verwarming voortgebracht.

Ook de expeditie der verkochte en op beziens gezonden koopwaren is in dit onderaardsche gewelf gevestigd. Door een vernuftig bedacht toestel worden de wagens met goederen, door middel der electriciteit, naar omlaag en naar omhoog gebracht, zoodat de aangekomen of te verzenden goederen op de eenvoudigste wijze uit den kelder naar de zoldering geheschen of omgekeerd van boven naar beneden gelaten worden.

En wat er uit dat uitgestrekt gebouw alzoo verzonden wordt naar de verschillende wijken der residentie, kan men 't best ontwaren, wanneer men eens een bezoek brengt aan het eigenlijke tapijt- en gordijnen-magazijn, dat op dit oogenblik den tweeden hoofdingang tot het complex der inrichting vormt.

Bij den ingang, dien een groom u ontsluit, zitten ter rechterzijde twee boekhouderessen vlijtig te pennen. Vóor u doet zich een hooge, onafzienbare halle voor, waar eene eindelooze reeks tapijten, als tropeeën in eene wapenzaal opgehangen, het oog onmiddelijk te gast doen gaan aan allerlei harmonieuse stalen van echte en nagebootste oostersche kunst. Het bovenlicht dringt hier en daar met inspanning door de zware tapijten, tafelkleeden, loopers en gordijnstoffen, en eerst na eenige inspanning is de bezoeker aan dat eigenaardig invallend en weggedrongen licht gewend.

Dames vormen de meerderheid en dames zijn lastig en sparen niemand als zij zich tot koopen gezet hebben. De magazijnbedienden, zoowel vrouwelijke als mannelijke, die in beleefdheid en voorkomendheid nooit te kort schieten, bezitten eene ontzaglijke dosis geduld en phlegma, om al de grillen, onmogelijke eischen en domme vragen der komenden en gaanden lijdelijk na te komen en te beantwoorden.

Nauwelijks heeft Mevrouw hare vraag gedaan of de bediende biedt haar dadelijk een stoel aan. Daarop komt de laatste b. v.

met de gevraagde gangmatjes aan. Mevrouw laat den gewilligen bediende uitpakken: van het goedkoopste tot het duurste, van het donkerste tot het lichtste. Zij heeft met hem over de soliditeit van dit en de duurzaamheid van dàt matje uitvoerig gepraat, totdat zij na een kwartier opstaat en — verklaart hare keuze nog niet te kunnen doen! Mevrouw zal wel later terugkomen.

Als een dier lankmoedigen tegen wil en dank, eens een dagboekje hield, wat zou hij of zij grappige en curieuse ontmoetingen met lastige, vrijpostige koopsters en onbeschaamde vraagsters hebben op te teekenen.

Het is in elk geval een aardig kijkje, hier en daar die zittende dames en heeren, soms met kinderen bij zich, gewichtig àl de stalen beoordeelende, welke een vriendelijk, onuitputtelijk-geduldig heerschap hun voorlegt. De klant of bezoekster spaart den armen bediende of de steeds voorkomende winkeljuffrouw in geenerlei opzicht, laat hem rechts en links vliegen, om aan haar verlangen te voldoen en doet ten slotte — geene enkele bestelling.

Naast deze hooge halle kan men in de tweede tapijten- en gordijnen-zaal met bovenlicht nog grappiger tooneeltjes bijwonen, omdat daar de ruimte eenigszins beperkter is en de koopende of althans kijkende partijen zich dichter bij elkaar bevinden. Hier komt b. v. het gezag van den „mevrouw" begeleidenden echtgenoot, die de koorden der beurs houdt, nu en dan vermakelijk uit, of wel verraadt zich de onweerstaanbare dwingelandij van het vrouwtje op ondubbelzinnige wijze. En tusschen al die bedrijven bewaren winkelbediende en winkeljuffrouw de striktste neutraliteit en het onveranderlijkste goede humeur.

* * *

Niet minder dan honderd bedienden en klerken, van welke een twintigtal op het kantoor, vormen het personeel in deze reusachtige magazijnen en hallen, waar de goederen tot aan de zoldering opgestapeld liggen. Acht groote verhuiswagens dienen om de goederen te vervoeren, die uit den expeditie-kelder, door middel van de electrische lift, met wagen of kar en al, naar omhoog en verder naar buiten zijn gebracht.

Van daar is het verkeer met de eigenlijke fabriek Hollandia aan den Zuid-Buitensingel uitteraard zeer druk en levendig.

Hollandia, aanvankelijk eene meubelfabriek op bescheiden voet, is van lieverlede, vooral na de jongste uitbreiding en hernieuwing, nu haar een gasmotor van 60 paardenkrachten ten dienste staat en zij geheel electrisch verlicht wordt, eene der bezienswaardigste inrichtingen van 's Gravenhage.

Van 7 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds (met een schafttijd van $1^1/_2$ uur) arbeiden 500 mannen en vrouwen in deze fabriek. In verreweg de meeste afdeelingen wordt stukwerk geleverd, zoodat het van persoonlijke vlijt en vaardigheid afhangt, om een hoog weekgeld te ontvangen.

De inleiding tot het bezoek aan eene meubelfabriek vormt de teeken- en modelkamer, — in dit geval: een hoog vertrek met lantaren- en zijlicht, waar het vernuftig brein van den ontwerper of compilator alle ontvangen bestellingen op het papier schetst, wijzigt en vaststelt, om daarna de teekening op de wezenlijke grootte in handen van de verschillende werklieden te geven. Hier vindt men ook eene uitgebreide verzameling van photographische reproductiën van allerlei meubelen, welke door de firma geleverd zijn.

„Voor elk wat wils" is hier evenals in de magazijnen het motto. Men kan twisten over de opvatting, om elken stijl, hoe zonderling die ook wezen moge, te huldigen — indien er van wege het publiek vraag naar is, voldoet de fabriek aan dat verlangen. Men ziet dus hier in die bonte reeks van kamer-ameublementen alle stijlen, alle phantasieën, alle grillige samenstellingen vertegenwoordigd. Zoowel de verschillende Lodewijk-stijlen, in al hunne zuiverheid en oorspronkelijkheid, als de ultra moderne Deensche, Engelsche en Twintigste-eeuwsche opvatting. De spichtige, hoekige, grillige mahoniehouten meubeltjes met koper inlegwerk en hun spiegelglas, die vroeger over het Kanaal naar Holland kwamen, worden nu in Hollandia trouw en juist nagebootst.

Uit de teekenkamer op eene groote binnenplaats komende, waar zich de verschillende toegangen tot de werklokalen bevinden, nemen wij even een kijkje in de hooge loods, waar allerlei houtsoorten in groote hoeveelheid zijn opgesteld: eiken-, noten-, mahoniehout- en andere kostbare houtsoorten, die jaren lang daar

staan, om de vereischte droogte te verkrijgen. Zijn de reusachtige delen en planken voldoende gedroogd, dan worden zij overgebracht naar den houtzolder.

Van hier wordt het ruwe hout in de zagerij gebracht, waar de gasmotor alles in beweging brengt. De riemen snorren en de raderen klepperen, alles raast, tiert, sist en trilt door elkaar. Kracht, snelheid en nauwkeurigheid der heen en weer vliegende en ronddraaiende werktuigen maken er de rapste handen beschaamd. Groote zagen vervormen het hout op allerlei wijze; een cylinder die duizenden malen in de minuut ronddraait, brengt in een ommezien allerlei lijstwerk tot stand. Hier een werktuig, dat gaten in 't hout boort, ginds een ander, dat ornamenten uitsnijdt. En zoo tot in het oneindige. Voor meubels en gros, waarvan tal van dozijnen tegelijkertijd zullen gemaakt worden, is zulk een machinale zagerij een onmisbaar element.

Zoo komen wij in de lokalen waar de onderdeelen van het meubel, die in de zagerij hun eersten vorm hebben gekregen, verder afgewerkt worden. Het geraamte van een stoel wordt hier in elkaar gezet en zoover gereed gemaakt, dat het den beeldhouwer kan overgeleverd worden, die het versiert en er zijne kunst aan wijdt.

En het is eigenaardig, hoe de beeldhouwers in hunne witte kielen, ieder voor zijn bank aan een hoog venster staande, dadelijk den indruk geven van veel nader tot de artistieke wereld te staan, dan de overige werklieden, die meer machinalen arbeid verrichten.

In de meubelmakerij, waar stilte en rust heerscht, en tal van knappe werklieden ieder een geheel meubel voor hun rekening hebben genomen, ziet men allerlei mooie en smaakvolle dingen tot stand komen. Inlegwerk, dat vroeger uit Frankrijk ontboden moest worden, maakt nu de Fabriek zelve, en het fijne Engelsche werk dat hier tot stand komt, kan zich gerust met zijne halve broertjes aan gene zijde van het Kanaal meten.

In het magazijn daarnaast ziet men al de meubelen in hunne rijke verscheidenheid opeengepakt staan. Het zijn bestellingen uit alle oorden, die zoo vlug mogelijk naar hunne bestemming verzonden moeten worden.

Doch niet alleen de meubelmakerij, maar ook de stoffeerderij neemt een belangrijk deel van de werkkrachten in beslag. In het hooge lokaal dezer stoffeerderij is mooi, ruim licht, ten einde de verschillende kleurschakeeringen goed te kunnen zien. Van deze stoffeerderij dalen wij in 't magazijn der materialen, waar alles wat voor een behanger onontbeerlijk is: spijkers, knoppen, sloten, pinnen, kortom die duizenden benoodigdheden, in hooge kasten, naar maat en lengte, categorisch is opgestapeld. Een trouwe Cerberus bewaakt dit heiligdom.

In de behangerswerkplaats worden stoelzittingen en ruggen gevuld en canapé's gegarneerd. In de gordijnenkamer brengt de ijverige naald van tal van meisjes heel wat tot stand en in de passementerij, waar die sierlijke franje en agrement gemaakt worden, welke de vreugde en bewondering van zoo menige huisvrouw uitmaken, ziet men het weefgetouw merkwaardige dingen tot stand brengen. Combinaties van kleuren en stoffen, die vroeger uitsluitend door het vindingrijke en smaakvolle Frankrijk verkregen werden, hebben ten slotte hun weg naar hier gevonden. Vernuftig bedachte werktuigen, door den gasmotor in beweging gebracht, woelen met zulk een goochelaarshandigheid al die draden door elkaar, dat men telkens een klosje op de schitterendste wijze bekleed, als 't ware van zelf ziet ontstaan.

Op dezelfde wonderbaarlijke manier worden koorden van drie, vierderlei kleur in een oogwenk in elkaar gestrengeld en tot prachtig gordijnkoord bevorderd. Al die kostbare en mooie franje wordt nu in Hollandia vervaardigd, en tusschen de Fransche en Engelsche stalen, welke men hier zien kan, en de Nederlandsche, welke in Hollandia vervaardigd zijn, kan een gezond menschenoog geen ander onderscheid zien dan op de .... rekening welke, wat de Nederlandsche stalen betreft, zeer in het voordeel van den verbruiker is.

Zoo komen wij in de smidse op de binnenplaats, waar een achttal smeden druk aan den arbeid is, om van allerlei aan te maken, wat voor ijzerwerk aan de meubelen noodig is. Ook het lokaal waar de afgewerkte meubelen ter beschouwing van den besteller geplaatst worden, bevindt zich op deze binnenplaats. Het

is voor meubelen, wat de pas-kamer voor het toilet van heeren en dames is: een proeflokaal, een expositie-loods.

Ook de flinke stal met 14 paarden van zessen klaar en het koetshuis met de acht expeditie-wagens en het dertigtal handwagens, komen op deze binnenplaats uit.

Alles wat in deze fabriek gemaakt wordt, verkrijgt echter eerst zijne bijzondere aantrekkelijkheid voor het publiek, als het in Pander's magazijnen in de Wagenstraat in goed gekozen licht en in de omgeving die het past, zijne juiste plaats verlangt. Het is als met de tooneelkunstenaresse, die eerst op de planken in al hare kracht schittert en bekoort.

Eerst in zijn omgeving van 't vertrek waar het door zijn stijl en kleur behoort, kan over de werking en de waarde van een meubel geoordeeld worden; daarom is de schepping van eene reeks vertrekjes, gelijk Pander die nu in zijn magazijnen aanbiedt, zoo prijzenswaardig en zoo vindingrijk.

Een bezoek aan Pander's magazijnen en Fabriek, welke uitgebreide inrichtingen door de heeren W. S. Dwars, G. en H. Pander met zulk eene energie beheerd worden, brengt vóóral voldoening, als men er, gelijk hier, de overtuiging door erlangt, dat de Nederlandsche nijverheid krachtig voorwaarts schrijdt en alles inspant om zich met het buitenland te meten.

MIJN VRIENDINNETJE.

DOOR

MALLEKES.

Elken dag kwam ik haar tegen, mijn nieuw vriendinnetje, als ze met haar deftig-kleine stapjes naar school ging, of, zooals ze me later vertelde, eigenlijk nog maar naar het „kleine schooltje", maar dat belette haar toch niet de waardigheid van het schoolgaan heel diep te gevoelen.

Ze was nog een heel klein menschje, al hield ze haar hoofdje ook heel rechtop, maar in die diep-donkere kijkertjes lag eene uitdrukking, die al het kinderlijke uit het figuurtje wegnam.

Een vriendelijke ernst als van een engeltje, dat is komen neerdalen, om menschen gelukkig te maken en liefde te verwekken; een liefde, die nog lang zou blijven voortduren en hare weldadige warmte zou doen gevoelen, heel lang nog, nadat engeltje weer zou zijn heengegaan en in eene zee van blauw zou zijn omhoog gestegen.

't Was een kindje voor een plaatje, mijn Anny, zooals ze daar met haar grappig-eigenwijze pasjes deftig voortstapte, 't aardige, blauwe manteltje aan en den grooten, ronden stroohoed op.

Al heel gauw was er een innige vertrouwlijkheid tusschen ons ontstaan. Lang reeds knikten we elkaar in het voorbijgaan als goede bekenden toe; totdat ik haar eens had aangesproken en zij dadelijk bereid was geweest me een handje te geven en een eindje met mij mee te loopen.

't Was een kind, dat bij ieder op haar gemak was, nooit was

ze verlegen, altijd klaar om met een ieder met haar zilverhelder stemmetje een beetje te babbelen.

't Scheen wel, alsof ze overal haar geluk moest verspreiden om ook anderen daarin te laten deelen. Ze was ook een heel gevoelig meisje, vooral wanneer ze droefheid zag; dan gaf haar vriendelijk hartje haar zulke troostende woordjes in en keken die donkere oogjes zoo innig medelijdend, dat men van zelf zijn verdriet niet zoo erg voelde.

't Was ook of men bij haar geen slechte gedachten kon hebben; die pasten nu eenmaal niet bij haar engelenreinheid en gleden vanzelf langzaam weg. Zoo heel verstandig kon ze soms praten, net of ze al een groot meisje was; en alles begreep ze, 't scheen wel of niets een geheim voor haar kon zijn, evenmin als zij er ooit een had. Haar leventje was een open boek voor ieder, die er door die heldere spiegeltjes uit lezen wou. Hare oogjes verrieden dan dikwijls veel meer gedachten, dan men bij zoo'n kindje verwachten zou.

Iederen morgen keek ik verlangend naar mijn levenslustje, (ze had altijd plezier of zooals zij 't uitdrukte „leuke plezierigheidjes" in haar leventje) tot ze blij huppelend naar mij toe kwam.

Op een holletje kwam ze dan aanloopen en dan volgde er meestal een heel verhaal over al de gewichtigheden, die 't leven ook reeds voor haar had.

„Mijn lieve Ans (zoo noemde Maatje haar altijd) kon ik je zoo nog maar eens in je wilde vaart opvangen."

Soms was ze heel druk en opgewonden, want, o, dat kon ze zoo zijn, maar dan werd ze dikwijls opeens weer heel ernstig met die groote-vragende uitdrukking in de oogen.

Wat ging er dan niet veel in die kinderhersentjes om, misschien wel zooveel, dat groote menschen het moeilijk konden begrijpen.

Ik geloof ook, dat ze voor zoo'n kindje heel godsdienstig was; maar daar sprak ze bijna nooit over, alleen vertelde ze me eens:

„.... Gisteren middag ben ik erg stout geweest en toen ik 's avonds naar mijn bedje ging, was het net, alsof 't maantje niet zoo tegen me wou lachen; toen heb ik aan de sterretjes beloofd, dat ik 't nooit meer zou doen en gevraagd of God nu weer goed op me wou zijn en of ik nu later toch nog een engeltje zou mogen worden." En .... ze werd een engeltje, lang voor we er aan dachten.

Op een morgen keek ik vergeefs naar haar uit; eerst dacht ik,

dat ze misschien uit de stad was, maar toen ik haar ook den volgenden morgen miste, was ik den heelen dag ongerust en toen dacht ik er ook weer aan, dat ze den laatsten keer zoo'n vreemd gloeiend kleurtje gehad had.

'sAvonds hield ik 't niet langer uit, ik kon zoo niet werken; vol angst stapte ik naar de Bolwerkstraat en uit de verte reeds zag ik, dat mijn angst niet ongegrond was geweest; dat groote papier zei reeds genoeg. Roodvonk, de vreeselijke ziekte, die in ons stadje heerschte, had zich ook van haar meester gemaakt en al twee dagen lag ze in ijlende koorts en kende zij niemand. Na lang vragen mocht ik even bij haar en aan weerszijden van het ledikantje zaten een diep-bedroefde vader en moeder. „Waarom ook zij? zij, die zooveel goed had kunnen doen met haar hartje vol liefde tot alles en allen.... waarom.... waarom?"

Nu ging ik zoo dikwijls ik kon naar mijn vriendinnetje vragen en zoo werd ik de trouwe deelgenoot in het leed, dat over Anny's huis was gekomen.

Met ons drieën spraken we over onze lieveling en samen bedachten we alle dingetjes, die we ons van haar konden herinneren. En toen kwam ik op een avond en vond de gezichten wat minder droevig en in de oogen een blik van teruggekeerde hoop. „Ze heeft ons herkend," fluisterde het uitgeputte moedertje en stilzwijgend vouwde zij de handen tot een dankgebed.... maar 't mocht niet zijn. „Zou het beterschap zijn?".... Neen, 't was geen beterschap. Toen ik bij het bedje kwam, herkende ze ook mij, een glimlachtrekje kwam om het mondje; toen keken de oogjes weer naar de beide andere figuren en ze richtte zich half op in 't ledekantje en de oogjesuitdrukking werd heel verheven, ernstig, plechtig, en met dat stemmetje weer zoo helder als klingelende klokjes, zei ze zacht: „Dag, paatje, dag maatje, ik ga weg; Ansje wordt nu een mooi engeltje; maar u mag niet zoo huilen en zoo bedroefd zijn, want toch zal ik altijd bij u zijn en als de sterretjes zoo helder schitteren, zal uw kindje u toelachen."

Toen sloten de oogjes zich en.... Anny was een engeltje. Waarom?.... was ze misschien te goed voor deze wereld?

MAUD.

Een zonsondergangstooneel in Zuid-Afrika.

Als een spookachtige stoet beweegt het terugtrekkende leger der Boeren zich door den roodbruin schemerenden avondnevel. Het geheele dal der Kliprivier is met een dichten mist gevuld. De zwijgende ruiters schijnen uit een bloedige rivier op te rijzen en achtereenvolgens in eene zee van bloed te verdwijnen.

Maud ziet hen van hare teruggewonnen zitplaats op den tuinheuvel zegevierend achterna. Een harde, schier wreede uitdrukking geeft aan haar regelmatig klassiek gelaat iets van de woestheid eener Medea. Zij geniet bij de fantastische voorstelling, dat al deze donkere, vermoeide mannengestalten de opgesperde bloedroode kaken van een verschrikkelijk monster binnenrijden. Hoe rood heeft zich het groene Natal geverfd, voor het zoo ver was! Stroomen bloed moesten het van deze landplaag schoon wasschen. Wie het zwaard trekt, zal met het zwaard vergaan! Dood en vernietiging voor de onbeschaamde Boeren, die het waagden hunne plompe voeten geweldddadig op britschen bodem te zetten! Onverschillig, wie als eerste dit land met zijne rijke toekomst betreden had! Daartoe was de Boer er immers, om met zijne grove vuisten den weg voor engelsche beschaving en verfijning te banen. Zijne knoken waren juist goed genoeg om den bodem te bemesten, waarop Oud-Engeland oogsten wilde.

Voor dezen rampzaligen oorlog was het leven zoo schoon, zoo

heerlijk in het gezegende Natal! Alleen van den watersport moest zij afzien, daar de snelle stroom der rivieren dien onmogelijk maakt. Voor het overige scheen de natuur evenwel als geschapen, om alle luimen en liefhebberijen eener engelsche lady te bevredigen. Niet eens de flirt behoeft zij te ontberen. Ladysmith en Glencoe-Dundee wemelden van officieren en ambtenaren, en voor hare verstrooiing gedurende de eentonige dagen van haar gedwongen verblijf op het land zorgde haar flinke buurman Adriaan. Al was hij ook uit het bloed van het gehate Boerenvolk gesproten, zoo had hij toch geene slechte opvoeding genoten. Vooral was hij met zijn frisch rood gekleurd, openhartig gelaat, zijne lange golvende, lichtblonde haren, den valkeblik zijner groote, grijze oogen, zijne herculische schouders en groote, goed geëvenredigde gestalte werkelijk een zeer aannemelijk jonkman. Zij had er alle reden voor hem goed te behandelen en hem zelfs eenige vrijheden te veroorloven, want zij was niet ondankbaar en moest erkennen, dat hij gedurende de verschrikkelijke dagen van den strijd om Ladysmith op de meest opofferende wijze voor hare rust en veiligheid gezorgd had. Misschien gaf zij hem, die het anders wel niet gewaagd zou hebben de dochter van een engelsch baronet ronduit om hare hand te vragen, bij gelegenheid te kennen, dat zij niet ongenegen was zich door hem het hof te laten maken. Hij behoorde tot de meest welgestelde landbouwers in Natal, en zij kon als zijne echtgenoote voortgaan op grooten voet te leven en een zwerm levenslustige gasten om zich te verzamelen.

Kwam er dan geen einde aan dien stoet? Uit het halfdonkere oosten, dat met zijne verglimmende tinten meer en meer tot eene vormelooze massa ineensmolt, doemde hij op en wemelde duizendhoofdig dooreen, om in de richting van den hoogen zwartgrijzen getamden kam van de Drakenbergen te verdwijnen. Andere, meer verwijderde troepen, welker aanwezigheid eene lange schaduwstreep en het nu en dan hinneken en snuiven van een paard verried, schenen zich noordwaarts naar de Biggarsbergen te bewegen. Hooge overdekte ossenwagens werden door hunne langhoornige trekdieren langzaam voortgetrokken. Vervolgens waggelden twee hoog boven alles uitstekende monsters, die gemakkelijk als met stroo omwoelde stukken belemmeringsgeschut te herkennen waren,

met moeite voort. Eindelijk opnieuw ruiters, afzonderlijk, bij paren groepsgewijs — ruiters, en altijd weer ruiters.

Van eene der dichtste groepen scheidt zich thans eene reusachtige gestalte af, welke bij de tuindeur van het paard springt, dit vastbindt en met de zekerheid van een bekende des huizes naar Mauds eenzame rustplaats snelt. Zij heeft den komende herkend, lang voor zij zijne trekken kan onderscheiden. Het is Adriaan, die met den patroonbandelier over den schouder, het Mausergeweer in de hand en met den grooten slappen vilthoed in den nek thans voor haar staat, volkomen op de gehate indringers gelijkend, wier aftocht haar met zulk een gevoel van triumf vervuld heeft. Adriaan, de welgestelde op zijn engelsch opgevoede Natalsche landbouwer, in de gelederen der struikroovers! Zij wil hare eigen oogen niet vertrouwen en roept met onvaste, bevende stem:

„Wat moet deze vermomming beteekenen, Adriaan? Waarom verschrikt ge mij door in de kleeren des vijands deze alleen voor Engelands getrouwen openstaande bezitting te betreden?"

„Ik ben niet uw vijand, Maud, en zal het ook niet worden," luidt het op ernstigen, vasten toon gegeven antwoord. „Ik meen daarentegen het recht verworven te hebben u er tot afscheid nog eens de hand te drukken, eer ik voor lang, wellicht voor immer van hier scheid."

„Hebt ge u bij de Boeren aangesloten?"

„Zooals ge ziet!"

„En zult ge tegen de onzen strijden?"

„Als zij het wagen den oorlog in de bergen van het vrije Boerenland over te brengen — tot de laatste patroon in mijn gordel, tot den laatsten druppel bloed in mijne aderen."

„Adriaan, ge zijt krankzinnig!" barst zij uit en grijpt zijne beide handen. „Gij zijt der Koningin getrouw gebleven, toen de meeste Afrikaanders aan de Kliprivier verraad pleegden. Geene verdachtmaking, geene beschimping was in staat u uwen plicht te doen verzaken —"

Hij lachte kort en luid: „Ik ken slechts één plicht, en die roept mij onder de vanen mijner verdrukte broeders, die mijne krachten thans dringender noodig hebben dan ooit."

„Ge hadt hen misschien kunnen helpen, toen de strijd aan de

Tugela nog onbeslist was. Waarom hebt ge dan gewacht tot de gevaarlijke onderneming eene verloren zaak was?"

„Ze is nog niet verloren!"

„Ge spreekt tegen beter weten in. Maar verloren of niet, ge hadt in elk geval vroeger met beter uitzicht op een gunstigen uitslag aan den strijd kunnen deelnemen. Waarom deedt ge het niet?"

„Deze vraag kan ik u niet beantwoorden, allerminst op heden!" De jonge Afrikaander brengt deze woorden zwaar ademend uit, terwijl hij zijn grijzen hoed krampachtig tusschen de handen klemt.

„Liet ge het om mijnentwil na?"

Een hardnekkig zwijgen van den man en eene beweging, alsof hij wil heengaan.

„Adriaan, antwoord mij, ik bezweer het je. Liet ge het na uit bezorgdheid voor mij?"

„Laten wij dit bittere afscheidsuur niet nog droeviger maken, Maud!" Hij zegt het met gesmoorde stem, brengt dan met een langen, treurigen blik groetend de hand omhoog en maakt aanstalten om den heuvel weder af te dalen.

Haar blik kan zich niet meer met onweerstaanbare tooverkracht in den zijne boren, want de duisternis begint beiden in haar donkeren sluier te hullen. Boven de Drakenbergen glimt alleen nog eene steeds kleiner wordende granaatroode vlek, en een koude luchtstroom stijgt uit het rivierbed omhoog.

Eene huivering als van vergaan en sterven loopt haar door de leden, terwijl haar hart met koortsachtige slagen klopt, en een storm van bliksemsnel voortjagende gedachten en gewaarwordingen, zooals zij tot dusverre nooit gekend heeft, in haar binnenste woelt en haar lichaam krampachtig doet schokken. Zij ziet zich bedreigd door een vreeselijk, door een onherstelbaar verlies, en de angst en vertwijfeling doen een besluit in haar rijpen, waarin haar trots en hare maagdelijke terughouding als in eene zachte aandoening ondergaan.

„Schenk mij nog slechts een oogenblik gehoor!" smeekte zij. „Ik zal niet veel woorden gebruiken, want eene spoedige beslissing is dringend noodig. Al blijft uw mond ook trotsch gesloten, zoo zegt mij toch uw blik, uwe houding, de klank uwer stem, dat

het beste wat in u is, dat uw hart mij toebehoort. Loochen het, wanneer ge in dit ernstige, noodlottige oogenblik daartoe in staat zijt! — — Ge zwijgt, ik heb mij niet vergist; en daar dit zoo is, zoo eisch ik ook van u, wat het mijne is. Luister, Adriaan Valckenaer, wat ik, Maud Coldeway, u te zeggen heb. Ik beantwoord uwe genegenheid en wil u liefde voor liefde, trouw voor trouw geven. In de Heilige Schrift staat geschreven: ,De man zal vader en moeder verlaten en zijne vrouw aanhangen!' Onder die — menschen echter bezit ge niet eens een verren bloedverwant. Ge behoort dus alleen aan mij, evenals ik u hehoor. Niets zal ons meer scheiden, dan alleen de dood!"

Alleen een half onderdrukt, dof hijgen der borst van den tegenover haar staanden man verraadt iets van den vreeselijken tweestrijd, die in hem moet woeden. Eindelijk brengt hij met de radelooze weerstreving van een gefolterde steunend uit: „Het is, als wildet ge mij alleen daarom toonen, hoe gelukkig ik zou kunnen zijn, om mij mijne ellende in haren geheelen omvang te doen gevoelen. Gelooft ge dan, dat ik u nu alleen maar te danken, niets van u te vorderen heb? In de Heilige Schrift staat toch ook, dat de vrouw den man onderdanig en deze haar meester moet zijn."

„Wat verlangt ge van mij?"

„Wanneer ge er toe wilt besluiten de vrouw van een vrijen burger te worden, dan onderwerpt ge u aan de zeden van ons volk. Zet u achter mij op het paard, opdat ik reeds morgen bij het krieken van den dag met u voor onzen veldprediker kan treden. En dan volgt ge mij bij het leger te velde, om mij een dronk frisch water in de vuurlinie te brengen en mijn gordel met nieuwe patronen te vullen. Zijt ge daartoe bereid, gij trotsche?"

„Met patronen, die voor Engelsche harten bestemd zijn?" roept zij verbleekend. „Neen, nooit, zoo lang de drievoudig gekruiste banier nog op Afrikaanschen bodem wappert."

„Dan scheiden zich van dit oogenblik onze wegen voor altijd, want ik heb geen huis meer, waarin ik mijne vrouw kan binnen geleiden. Mijne woning is thans het veld."

„Kan u dan niets van uw met zelfmoord gelijkstaand besluit afbrengen, rampzalige man?"

„Mijn besluit is onherroepelijk, want een eed bindt mij.”

„Zoo verklaar mij dan ten minste, wat u tot deze wanhopige daad gedreven heeft,” smeekt zij op roerenden toon. „Hier vindt ge alles, wat het leven begeerlijk maakt: arbeid, welvaart, eer, liefde. Daar ginds wacht u niets dan ellende, lijden en ten slotte wellicht de dood eens misdadigers!”

„Ik kan u niets verklaren. Ik ben niet weekhartig van aard, het ongeluk der mijnen dompelt mij niet in droefheid, maar het brengt mij in razende woede tegen hunne meedoogenlooze overwinnaars. Het overviel mij als een bruisende storm, die mij aangreep en met zich meesleepte. Ik kan mij niet meer rugwaarts wenden, ik zie alleen recht voor mij uit, waarheen het mij ook moge voeren. Wat achter mij licht, zij voor altijd vergeten, en zoo zijt ook gij voortaan voor mij verloren, geliefde Maud, eenig meisje, dat mijn hart bezat en bezitten zal, vrouw mijner ziel hierbeneden en in alle eeuwigheid.”

„Ja, in alle eeuwigheid zal ook ik u trouw blijven!” snikt zij met brekende stem en stort zich in zijne uitgebreide armen, die haar opvangen en als een radeloos kind zacht heen en weer wiegen. Hunne lippen drukken zich vast op elkander.

Maar slechts kort duurt deze zinsbedwelming. Maud maakt zich los uit de armen van den geliefde en staat weder voor hem met de kalme, verstandige vastberadenheid, welke vanouds her het erfdeel van de dochters haar volks is.

„Wij beminnen elkander en hebben elkander trouw gezworen,” zegt zij met plechtigen nadruk. „Wij zullen, wanneer wij beiden in het leven gespaard blijven, ons dus eenmaal voor altijd verbinden, want verbintenissen van zielen komen alleen in het klooster voor. Daar ge er bij blijft, te velde te trekken, en ik u daarheen niet volgen kan, zoo moeten wij ons toch reeds heden eene voorstelling van deze verre toekomst maken.”

„Heb ik uw woord, Maud, dan bekommer ik mij verder om niets,” luidt zijn eenvoudig antwoord. „Op Natals bodem kan ik alleen nog als overwinnaar den voet zetten. Behouden mijne broeders althans hun land, dan laat ik u na het sluiten van den vrede over de grens komen. Gaat alles verloren en overleef ik deze schande, dan blijf ik niet langer op Afrikaanschen bodem. Ik neem

dan de wijk naar het Nederlandsche moederland, en ook daar zult ge mij, naar ik hoop, weten te vinden. In dezen gordel bevindt zich niet alleen doodelijk lood, maar ook goud, dat voldoende zal zijn om in onze eerste behoeften te voorzien. Is dat alles u duidelijk?"

„Volkomen!"

„En stemt ge daarin toe?"

„Ik stem daarin toe!"

Hunne stevige, dappere handen vereenigden zich in een langen druk. Een vurige kus, eene laatste hartstochtelijke omhelzing. Dan keert de man zich om en begeeft zich met slepende schreden, ondanks de toenemende duisternis, herhaaldelijk naar haar omziend, weder naar zijnen aan de tuindeur wachtenden hengst.

Nog eenmaal zwaait hij zijn hoed, dan kletteren de hoeven op den steenachtigen bodem, dat de vonken in den nacht in het rond spatten. Thans is hij in den verwarden ruiterstoet verdwenen, en Maud meent nog alleen eene eindelooze, zwarte reuzenslang te zien, welke zich snel over den rotsachtigen weg voortbeweegt.

Hoe ras was na het verdwijnen der zon achter den horizon het laatste matte lichtschijnsel verglommen! Thans was het nacht rondom haar, koud en huiveringwekkend. Mocht zij hopen, dat over haar leven de zon nog eenmaal zou rijzen?

Thans liet zij het hoofd op de borst zinken en bad onder stille tranen, dat de hand van den Almachtige als een schild boven het dierbare hoofd mocht zweven, dat zij zoo even nog, schier bezwijkend onder hare smart, tegen haar hart had gedrukt.

EEN VOORSTANDSTER DER VROUWENRECHTEN.

Naar EL. CORREÏ.

Langer dan een half uur liet zij den blik reeds weiden over de straat, waarboven de heete zomerzon de lucht deed trillen. Zindelijk geveegd en toch met stof bedekt vertoonde zich het slechte, grauwe, oude plaveisel. Scherp belijnde, donkere schaduwen lagen hier en daar in het gele licht van den middaggloed en verhoogden nog zijne verblindende werking. De winkels waren gesloten, de vensters der woonhuizen achter jaloeziën verborgen.

Zwaar en drukkend, snikheet en loom heerschte overal de stille Zondagsrust.

In de nabijheid stond een man in hemdsmouwen, in de schaduw zijner huisdeur behaaglijk zijn pijp rookend. De aan zijn voeten liggende hond hapte traag en lusteloos naar de hem hinderende vliegen. Ergens in de buurt zong een kanarievogel. In een ander huis oefende zich een fluitspeler met tal van valsche tonen.

In de dwars loopende Marktstraat, op eenigen afstand, ontwaarde men reeds ettelijke wandelaars, die hun namiddag-uitstapje gingen doen. Lichtkleurige toiletten en zonneschermen namen in aantal toe. Niet lang daarna weerklonken uit de verte de tonen eener opgewekte muziek in een openbaren tuin, en landelijke met werkpaarden bespannen, opgeruimd jong volkje aanvoerende voertuigen ratelden, knarsten en klotsten over het heete, stoffige plaveisel van het stadje.

Zij zag dat alles en de lustelooze, verachtelijke uitdrukking van haar kalm, mager Kassandra-gezicht verscherpte zich tot eene uit-

drukking van groote, bittere apathie. Enkele malen sloeg zij de door nachtelijken arbeid zwart omkringde oogen op en vestigde den blik op de wijzerplaat van den kerktoren, die oud en grauw als het plaveisel der straat achter de daken omhoog rees. Uiterst langzaam bewoog zich de blinkende koperen minuutwijzer en onbeweeglijk stil stonden de blinkende koperen cijfers op de zwarte cirkelvormige wijzerplaat.

Achter de voor het venster staande vrouw bevond zich een laag, hoogst eenvoudig ingericht vertrek met een ronde tafel voor de stijve met damast bekleede sofa, waarboven een oude kopergravure hing — een tooneel uit een veldslag voorstellend. De naar de kleine slaapkamer leidende deur stond open en liet ook daar oud en uitgediend meubilair zien. Een schier bevreemdenden indruk maakte daarentegen de voor een der vensters in het woonvertrek staande schrijftafel, daar deze groot en nieuw was, en als 't ware een geheel anderen geest ademde. Breed en massief stond ze in het licht, als de plaats van noesten geestesarbeid. Boeken en geschriften lagen in groote, mannelijke orde op de tafel; niets verried, dat hier de plaats van een vrouwelijk wezen was.

Op de ronde tafel voor de sofa stonden nog de bewijzen van een pas gehouden eenzamen maaltijd: een groot op verschillende plaatsen versteld grof tafellaken uit een gaarkeuken, borden met gestolde saus, restantjes groenten en aardappelen en kersepitten. De lucht van het eten vervulde het vertrek en verdrong geheel het fijne, uit het eenvoudige, stille slaapkamertje binnendringende vrouwelijke parfum.

Thans bemerkte zij, dat de deur van het tegenoverstaande huis geopend werd. Een kleine blonde knaap in een wit matrozenpakje, met een botaniseertrommel onder den arm, duwde de deur open. Hij deed zijn krachtsinspanning met een luiden jubelkreet gepaard gaan en stampte van pret met de half ontbloote bruine beentjes op de steenen stoep.

„Maak toch voort!" riep een snibbige meisjesstem achter hem, en een klein opgedirkt wezentje, met een breede roode sjerp prijkend, ging bevallig de treden van het troittoir af. Haar gesteven kleedje stond prachtig; de lange lichtblonde haren golfden wijd onder den breedgeranden stroo hoed uit.

En toch droeg het opgesmukte kind de blijken van verwaarloozing. Het magere, scherpe gezicht had een boosaardige, niet kinderlijke uitdrukking. De houding van het meisje was ongepast en toonde duidelijk, dat het haar ontbrak aan eenige opvoeding, welke bescheidenheid en zedigheid in haar poogde aan te kweeken.

Daarop verscheen een grootere knaap met een tenger en ziekelijk uiterlijk. Hij voegde zich niet bij de vorigen, doch wachtte op het hoofd van het gezin, een forsch gebouwd, energiek optredend man met vollen baard en dicht hoofdhaar. Op strengen toon beval hij, dat het meisje haar broertje bij de hand zou nemen, en volgde daarop met zijn bleeken, zwijgenden zoon. Eene moeder en huisvrouw liet zich niet zien.

Het viertal schreed langzaam in den zonneschijn voort en liep vervolgens de Marktstraat in. Juist toen zij den hoek omsloegen, vloog aan de overzijde eene jaloezie kletterend in de hoogte en boog zich met driftige haast eene jonge blonde vrouw naar buiten. De rimpels op haar rood, toornig gefronst voorhoofd vertoonden zich als donkere strepen, een open friseermantel liet den blanken hals en een gedeelte der rooskleurige borst zien.

Zonder op het onbetamelijke daarvan te letten, boog zij zich in die kleeding buiten het venster, en toen zij de straat reeds ledig vond, trad zij haastig achteruit en liet de jaloezie weder ratelend neervallen.

De andere, rustig voor het venster staande vrouw, had ook dit gadegeslagen. Thans lag een spottende en toch veelzeggende glimlach op haar fijnbesneden gelaat. Langzaam, met bevallige, vrouwelijk zachte bewegingen verliet zij het venster, keerde zich naar hare schrijftafel, stak een cigarette op en schreef verder aan haar artikel over vrouwenrecht en — vrouwenonrecht....

Slechts zelden dacht zij na om de juiste uitdrukking voor hare denkbeelden te vinden; met groote vlugheid liet zij hare geoefende pen over het papier glijden. Zij lette niet op de beweging in het portaal en riep alleen werktuigelijk „binnen", toen bij haar werd aangeklopt. Ook toen iemand bij haar binnen trad, zag zij niet om.

Eindelijk hoorde zij een verlegen: „Neem 't mij niet kwalijk, juffrouw!"

De bewoonster draaide zich nu in haar stoel om en was niet

weinig verbaasd de jonge blonde vrouw van de overzijde bij zich te zien.

Deze droeg thans een vrij kostbaar tulen toilet, wel ietwat buitensporig voor den eenvoudigen, weinig ontwikkelden smaak van het stadje. Op de blonde lokken rustte eene lichtblauwe, volgens de laatste Parijsche mode met bloemen versierde baret.

De prachtig getooide dame maakte thans eene sierlijke buiging en zeide, terwijl haar zacht blozend gezicht de grootste vriendelijkheid uitdrukte: „Ik ben de echtgenoote van den postdirecteur Schmidt, geboren Puttner — Sassi Puttner!"

„Waarmede kan ik u van dienst zijn, mevrouw Puttner?" vroeg de bewoonster vriendelijk.

„O, noem mij maar liever eenvoudig Sassi!" voerde deze haar levendig tegemoet en glimlachte nog coquetter. „Ik kom met het grootste vertrouwen tot u, juffrouw Albert, als tot eene vriendin, bij wie ik raad, troost en hulp zoek!"

Juffrouw Marie Helfert (haar nom de plume was Klaus Albert) noodigde, als een geneesheer zijne patiënte, hare bezoekster uit, plaats te nemen.

„Ik ben reeds lang voornemens geweest u een bezoek te brengen," ving Sassi Puttner thans aan, en haar diep ademhalen liet eene uitvoerige voordracht verwachten. „Ik heb u reeds lang leeren kennen en waardeeren door uwe artikelen in het Nieuwsblad voor allerlei, waarvan ge medewerkster zijt — goddank, want vóór u was het blad tamelijk onbeduidend en vervelend! U brengt echter steeds wat nieuws en schrijft zulke belangwekkende verhandelingen over het moderne leven, vooral over het leven der vrouw, hare maatschappelijke positie, hare tegenwoordige grieven en achteruitzetting, en haren voortdurenden strijd tegen de verouderde instellingen onzer hedendaagsche maatschappij! En ik wil u terstond openhartig bekennen, dat ik het slachtoffer ben van den bestaanden toestand; met lijf en ziel strijd ik tegen de ons aangelegde boeien en verzet mij met al de kracht die in mij is tegen den vloek der afhankelijkheid! — Ik ben eene moderne slavin, juffrouw, en streef, dorst, smacht naar vrijheid!"

Zij gesticuleerde levendig en maakte daardoor den indruk, als streefde hare weelderige buste evenzeer naar bevrijding uit het

nauwsluitende keurslijf, als haar geest naar die uit de boeien der maatschappelijke toestanden.

Juffrouw Albert bewoog bedaard hare bleeke, magere hand over het blad der schrijftafel en vroeg: „Heeft u gegronde redenen, bepaalde grieven, die u zoo heftig in verzet doen komen tegen het leven der getrouw hare plichten vervullende burger-, pardon, ambtenaarsvrouw?"

„O hoe treffend weet u het ongeluk bij den naam te noemen!" riep mevrouw Puttner bewonderend. „Getrouw hare plichten vervullende burger- en wat nog erger is: ambtenaarsvrouw! Bestaat er beklagenswaardiger wezen dan eene ambtenaarsvrouw? Zij is eene onderhoorige, eene slavin onder de strenge blikken der vrouwen van haars mans superieuren!"

„Is u moeder?" vroeg juffrouw Klaas Albert, haar in de rede vallend.

„Ik ben iets ergers!" antwoordde de jonge vrouw, en haar tragische toon maakte een schier nog comischer indruk dan de gewaagde comparatief. „Ik ben eene stiefmoeder — de verpleegster en geestelijke leidster van drie wezens, wier karakters geheel het tegenovergestelde zijn van het mijne, die mij haten en later vijandig zullen bejegenen!"

„En uw echtgenoot?"

„Zie hem maar eens aan! Kan men zoo iemand liefhebben?"

Met een toornig, minachtend gebaar bood zij der schrijfster het portret aan van den man, dien zij reeds dikwijls van uit haar venster had gezien en die kort te voren met zijne kinderen de gewone Zondagnamiddag-wandeling was gaan doen. Het stelde iemand voor met forsche gelaatstrekken, ernstige schitterende oogen en volle zachte lippen onder den zwaren, krullenden knevel. Het was een naar liefde smachtende mond — het waren goede, trouwe, bevelende en fiere oogen.

„Kan men zoo iemand liefhebben?" vroeg mevrouw Puttner nogmaals op kregelen toon.

„Ik zou meenen van ja!" antwoordde Klaus bedaard en legde de photographie ter zijde. Hare oogen hadden thans eene wonderlijk zachte, peinzende uitdrukking; een teeder rood tintte haar gezicht, als kleurde de zon eene witte in de schaduw ontluikende bloem, of als steeg eene bezielende herinnering in haar op, die het

berusting uitdrukkende gelaat met een zachten blos overtoog, of als naderde de stille — geheimzinnige, de verterende — folterende koorts van het berouw....

De bezoekster zag verbaasd op. „Is dit uwe werkelijke meening, juffrouw Albert?" vroeg zij. „Ge ziet mij, hoort mij en houdt het voor mogelijk, dat ik dezen — ongemanierd en slordig op zijn uiterlijk en gierig en ruw is hij ook — dat ik dezen afschuwelijken man zou kunnen liefhebben....!"

„Maar ge hebt hem toch getrouwd! Waarom deedt ge dat?"

„Waarom? Vraagt ge dat nog? Uit sociale armoede heb ik hem getrouwd, niet uit liefde!"

„En heeft hij u uit liefde verkoren?"

„De Hemel mag weten om welke redenen hij aan mij de voorkeur gaf! Hij had maar te kiezen! Een postdirecteur met uitstekende vooruitzichten, vermogend en door zijne superieuren geacht — à la bonne heure! — waar had die niet kunnen aankloppen. Ik had geen tehuis — was wees — stond alleen op de wereld en leed honger en gebrek als leerlinge eener tooneelschool! — O, mijne kunst! Mijne heerlijke kunst! Was ik haar maar trouw gebleven! Was ik maar niet voor de verlokking van een zeker dak, van een warm middagmaal en van een zoogenaamd liefhebbend hart bezweken! Dat liefhebbend hart bleek een stuk steen te zijn —: een brok marmer zou de kunstterm luiden! De daemonische blikken van een heer en meester in plaats van liefdeblikken! Bevelen in stede van waardeering! Plichten en niet de minste rechten! Reeds den derden dag na de bruiloft verklaarde ik hem ronduit, dat hij mij alleen als kindermeisje scheen geengageerd te hebben.... en wat denk je dat hij deed? Denkt ge dat hij mij tegensprak? Neen! Geen kwestie van! Hij heeft de kinderen van stonden aan op een afstand van mij gehouden. Zijn oudsten zoon heeft hij bij den rector in den kost gedaan, zijn dochtertje heeft hij op het hart gedrukt, zichzelf te helpen en in niets mijne hulp in te roepen, en den kleine, den eenige waarvoor ik genegenheid had kunnen opvatten — dien wascht en kamt hij zelf, neemt hem mede in het bad, brengt hem naar de bewaarschool, laat hem aan tafel naast zich zitten en — in zijn vrijen tijd kleurt hij prenten voor hem! — En dat alles doet

hij om mij te ergeren! Niet uit vaderliefde, maar uit wraakzucht, omdat ik niet voor kindermeid verkies te spelen!"

Aanvankelijk had mevrouw Puttner met moeite haar tranen van woede weerhouden en was zij een toonbeeld van laatdunkenden trots geweest. Van lieverlede scheen evenwel medelijden met zichzelven zich van haar meester te maken en eene uitbarsting van wanhoop te voorschijn te roepen. Zij liet zich achterover in haar stoel vallen en begon hevig te schreien en te snikken....

Klaus Albert liet haar bedaard begaan.

Zij zag en hoorde haar schier niet meer. In haar eigen binnenste werd eene stem hoorbaar. Uit de diepte van haar hart rezen schimmen omhoog, die een spookachtigen dans uitvoerden op eene eens in trots en in valsche, misplaatste zelfzucht verwoeste wereld van geluk.... Jammerend klonk de stem van het berouw.... Jammerend kreeg het vurig verlangen naar den versmade de bovenhand....

Verzonken in haar eigen leed zat daar de vrouw met het verstandige, ernstige gezicht — en tevergeefs zocht mevrouw Puttner nog steeds op dat gezicht de uitdrukking van oprechte deelneming.... En teleurgesteld wischte zij hare tranen af en zeide vastberaden: „Ik zal mijn man natuurlijk eene echtscheiding voorstellen, daar ik niet voornemens ben het onwaardige leven langer voort te zetten. En reeds nu houdt de vraag mij bezig: wat zal ik daarna doen? En deze vraag is het eigenlijk, die mij tot u voert! Met de onbeduidende bijzonderheden van mijn huwelijksleven wilde ik u niet vervelen, juffrouw. Ik haak er naar een nuttig lid der menschelijke samenleving te worden! Naar het tooneel wil ik namelijk niet terug, daartoe zou ik nog te veel moeten leeren en word ik ook — te corpulent.... Daarom zou ik mij liever wijden aan den dienst der moderne hervormingsideeën, om op dat gebied ter eeniger tijd een schitterend standpunt in te nemen. Het liefst zou ik evenals gij als schrijfster werkzaam zijn en met het zwaard van het woord strijden voor mijne beklagenswaardige medezusters, die aan maatschappelijke ellende te gronde gaan! — O, het jubelt in mij bij de gedachte, vrij — onverschrokken — zelfstandig te kunnen leven en streven, ver van huishoudelijke- en keukenzorgen, zonder den geest belemme-

rende en beperkende plichten! Ge zult het zien, juffrouw Albert, ik word een goede steun der vrouwenbeweging, waarmede ik zoo hoogelijk ben ingenomen, waarmede ik dweep! Ik zal iets groots, iets bewonderenswaardigs presteeren op het gebied der geestelijke emancipatie en der hoogere moraal der vrouw!"

„Ge hebt talent —" antwoordde Klaus Albert met een fijn glimlachje; doch toen de bezoekster opsprong, liet zij bedaard er op volgen: „talent voor ledige woordenpraal, en dit is een vijandig element op het gebied der eerlijkheid en der consequentie, waaraan de ware voorstandster der vrouwenrechten zich wijdt. — Ge dweept met iets, dat ge noch kent noch ooit juist zult begrijpen! Mijn streven — ik wil persoonlijk blijven om beter door u begrepen te worden — mijn streven was het nooit, mij tegen de plichten der huisvrouw te kanten; ik neem alleen hare rechten in aanmerking, zonder haar de vrijheid als zoo begeerlijk en verleidelijk voor te stellen. Ik en mijne medekampioenen — wij willen alleen medewerken om eene gepaste, waardige vrijheid te erlangen voor die vrouwen, welke deze krachtens haar aanleg noodig hebben, of met het oog op haar alleen staan, haar zelfstandig moeten zijn en haren door den nood gedwongen strijd om het bestaan alleen van de vrije ontwikkeling en aanwending van hare krachten hulp mogen verwachten.... Hare vrijheid kan echter nooit verlokkelijk en benijdenswaardig zijn, integendeel, ze is en blijft onuitsprekelijk treurig! De vrouw in den strijd om het bestaan is eene abnormale verschijning en eene betreurenswaardige consequentie van onze misvormde en verworden sociale toestanden. De voor haar dagelijksch brood werkende en strijdende vrouw — en uitsluitend deze dien ik met woord en daad — is eene zieke, eene verlatene, eene ongelukkige, doch geen ideaal, dat eene echtgenoote en moeder — zij het ook eene stiefmoeder — kan of mag benijden!"

„Zegt gij dat?" riep mevrouw Puttner, „gij, die op ons burgervrouwen zoo trotsch nederziet?"

„Ja! ik zeg en schrijf het en — verpersoonlijk het! Ben ik niet eveneens eene arbeidster, die alleen, in stede van met de bedrevenheid harer handen, met de bedrevenheid van haar verstand haar dagelijksch brood verdient? Ligt het beste deel van mijzelve,

mijn innerlijk ik, mijne egoïstische vatbaarheid om te beminnen, mijne naar licht en liefde dorstende ziel niet in duisternis en boeien? Gevoel ik niet in mijn binnenste al den jammer eener „geëmancipeerde", die alleen geëmancipeerd is, omdat zij anders niets — te eten heeft! Ligt niet een geheel gemist, beroofd leven achter en voor mij en ben ik niet beklagenswaardig in mijne afhankelijkheid van de gunst of ongunst van een publiek, dat mij niet begrijpt, niet noodig heeft, niet kent, niet lief heeft, niet waardeert, niet acht, als degene, welke ik ondanks mijne schijnbare zelfstandigheid ben: eene vrouw, wier hart verarmd is, eene hulpelooze, liefde behoevende en beschroomde vrouw, die hare groote liefde met de pen en détail verkoopt, om maar niet te verhongeren, en die in haar binnenste eene slavin is van het verlangen, van het reikhalzen naar liefde en bevrediging van de behoeften van haar hart! Gijlieden denkt, dat ik alles alleen uit liefde voor mijn beroep doe! Dat ik uit louter geestdrift voor de goede zaak uwe vervelende damescourant voor u kruid met prachtige uiteenzettingen van de vragen des tijds, waarnaar immers slechts enkelen vragen! Gij denkt, dat ik geen hooger doel ken, dan u een bloedig stukje waarheid en ellende, smakelijk toebereid voor de praatjes aan de koffietafel van verzadigde en zelfgenoegzame huisvrouwen, op te disschen! O, geloof mij, ik zou u liever een anderen kost voordienen en u liever verhalen van de wereld in uwe laatdunkende harten dan van de groote wereld daarbuiten, waar de vrouw sterft, sterven moet, om te leven! Maar — ik moet u immers bevallen, u naar den mond spreken; ik moet ook persoonlijk de rol van geëmancipeerde spelen, om u te imponeeren, terwijl ik de „moderne vrouw" beschrijf en voor u doe optreden....!"

Sassi Puttner stond als een zoutpilaar en staarde met bleek gelaat de spreekster aan, die, medegesleept door den stroom harer woorden, zichzelve vergat. En die woorden drongen onstuimig en onbedwingbaar over hare lippen als een lang weerhouden waterstroom, die plotseling de hem aangelegde boeien verbreekt.

Eene woeste smart weerklonk luid uit ieder woord — eene smart, die in donkere tinten om de matte oogen brandde, die eene bloeiende vrouw had verteerd, die eene werkzame levens-

kracht vernietigde.... En die thans opnieuw opbruiste in groote verontwaardiging: „En nu komt gij — gij tot mij: gij, eene benijdenswaardige, bloeiende, verzorgde vrouw, die zich te rechter tijd gered heeft van het doornige pad van den strijd om het bestaan, en die nu uit ijdelheid en verzadigdheid haar geluk met voeten treedt! In stede van de schoone taak te vervullen, den voorspoed en het geluk van een huisgezin te bevorderen, kleine jonge menschen op te voeden en te verzorgen — hen lief te hebben, te koesteren en hunne kindertranen te drogen, dweept ge met eene openbare werkzaamheid, waartegen ge niet zijt opgewassen! En ten slotte uw man!.... Zoo'n arm hard mannenhart met al zijne verloochende teederheid, met zijn roerend verlangen naar — liefde.... weet gij niets van de macht en den invloed, welke de vrouw op den man verkrijgt, wanneer zij hem hare liefde doet gevoelen....?"

Sassi Puttner vond geen antwoord — geen weerlegging. Zij loosde alleen een diepen zucht, greep de leuning van den stoel en liet zich daarop neerglijden.

Klaus Albert daarentegen liep opgewonden heen en weer, en op haar gelaat lag de vertwijfeling harer verlatenheid, lag de pijn van het berouw, niet te rechter tijd geleefd, te rechter tijd bemind te hebben....

Sassi Puttner zag die vertwijfeling en begreep dit berouw. En de overweldigende indruk, die dit op haar maakte, beschaamde haar meer dan de voorafgegane woorden hadden vermogen te doen, en werkte opwekkend op haar vrouwenaard. Haar oog werd ziende en ontwaarde de diepe ellende, welke zich voor haar ontbloot had, en eene schuwe vrees rees in haar op voor de verlatenheid, welke daar met gewrongen handen heen en weer liep.... Met schrik gevoelde zij de doodsche stilte van het kleine, kale vertrek, en een plotseling verlangen greep haar aan naar het levendige gebabbel in haar kleinen gezelligen salon en naar de vroolijke drukte der kinderkamer. Hoe zou het jongste kind juichen, als zij bij hem kwam om kennis te maken met zijne looden soldaatjes en ander speelgoed....

En zonder veel te zeggen, zonder te bedanken en zonder iets te beloven stond de echtgenoote van den postdirecteur Schmidt,

geboren Puttner, op en nam haastig afscheid. Zij had ook geen woord van deelneming voor de arme, wier armoede haar verschrikt had, en ook Klaus Albert reikte haar slechts met een droevigen glimlach de hand en zeide met hare donkere treurige oogen: „Ik zie, dat ge mij begrepen hebt!"

En met deemoedig gebogen hoofd ging de jonge vrouw heen. Schaamte en nadenken gaven haar gezicht eene ernstige, peinzende uitdrukking. —

Een onweder had zich inmiddels aan den hemel samengetrokken en barstte thans met groote hevigheid los. Een zware, dichte regen stroomde knetterend neder; daartusschen dreunde enkele malen de donder en stierf weg in de verte in een langzaam afnemend gerommel. Blauwe bliksemflitsen scheurden verblindende zigzags in het dreigende wolkgevaarte.

Zoodra het onweder had uitgewoed, werd het levendig op de straat. In natte kleeren spoedden de namiddagwandelaars zich huiswaarts. Haastig ratelden de voertuigen voorbij.

De dakgoten stortten nog dikke waterstralen op het plaveisel uit, maar de musschen sjilpten vergenoegd en de vensters openden zich voor de verfrisschende koelte.

Een grijze met een rood schijnsel doorweven nevel omsluierde den kerktoren — zacht naderde de avond....

In de woningen brandden thans lampen.

Klaus Albert zag hoe aan de overzijde bij de familie Schmidt de theetafel werd gedekt. Oogenschijnlijk stil en zwijgend namen de vijf leden van het gezin daaraan plaats. De man voorzag de borden der kinderen van het noodige, de vrouw zat in een stijve houding — en sloeg plotseling de handen voor het gezicht.

De man sprong op, sloeg bezorgd den arm om haar heen en voerde haar uit den kring der verschrikte kinderen naar het venster.

Daar stond zij voor hem en sprak.... En hij drukte haar hoofd aan zijne borst, zag haar in de oogen en —

Klaus Albert trok zacht — heel zacht hare gordijnen dicht, stak hare lamp aan, boog zich over haar papieren en schreef met bloedend, verslagen hart over het: Onrecht der vrouw, die niet meer mag „beminnen".

argang.

HET
LEESKABINET

MAANDSCHRIFT

GEWIJD AAN

VADERLANDSCHE EN BUITENLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

JOHAN GRAM.

Juni 1903.

MET PLATEN.

LEIDEN.
L. VAN NIFTERIK Hz.

Ter aankondiging ontvangen boeken

Sedert 1 Mei 1903.

Het verloren Tooverland, naar het Deensch van J. Blycher Clausen. Utrecht, H. Honig.

Leberecht Hühnchen, naar Seidel. 's Gravenhage, Alexander Meyer.

Plicht, door Louise Stratenus. Amsterdam, D. Buys.

Peterke's Beeldenstorm, door Marie Marx-Koning. Bussum, C. A. J. van Dishoeck.

Schetsen uit de Haagsche rechtszaal, door Maitre Corbeau. Amsterdam, Joh. G. Stemler Czn.

Zoo men zaait, Indische roman door Thérèse Hoven. Amersfoort, Valkhoff & Co.

Elsa Finne, roman door Axel Lundegard. Amersfoort, Valkhoff en Co.

In Abraham's schoot. Koalitie-Gedichten uit het politieke Kanaän, door L. M. Hermans. Met 110 afbeeldingen van Alb. Hahn. Amsterdam, D. Buys.

De Natuur, afl. 5. Utrecht, J. G. Broese.

 Aan H.H. Uitgevers wordt beleefd verzocht, bij de toezending hunner werken ter beoordeeling, tevens de prijzen te willen opgeven.

Alle Correspondentiën betreffende de Redactie moeten worden gericht tot den Heer JOHAN GRAM te 's-Gravenhage.

Ongevraagde bijdragen, die niet worden opgenomen, zullen niet teruggezonden worden, tenzij de frankeerkosten door den afzender er bijgevoegd zijn.

MEVROUW RÉCAMIER.

DE GEESTBRUG NABIJ DEN HAAG.

DOOR

LEONARD STEVENS.

(*Met Plaat*).

Nu „Buitenrust" aan den Scheveningschen weg de deuren open heeft gezet, om een ieder het 's Gravenhage uit de 19e eeuw te doen aanschouwen, komt ook de omgeving der Hofstad ter sprake. Meer dan eene prent uit vroeger dagen vertoont ons de oude Geestbrug, gelijk zij vroeger zich voordeed, in tegenstelling met de tegenwoordige ophaalbrug en den ruimen waterweg, dien men van de vroegere smalle trekvaart gemaakt heeft. Hagenaars van zekeren leeftijd herinneren zich nog levendig het Roomhuis, dat bijna één was met de steile steenen Geestbrug. Onder de hooge linden-, iepen en kastanje-boomen van dit Roomhuis, dat zich in zijne gansche lengte langs de Trekvaart uitstrekte, zette zich de Hagenaar met vrouw en kinderen neer, en voer dan met de Trekschuit, die uit Leiden of Delft kwam, weder kalm naar huis terug.

Welk een bedrijvigheid en drukte aan het Zieken, als er elk half uur eene Trekschuit afvoer, en de schipper in den stuurstoel ternauwernood een smal plekje overhield, om er behoorlijk aan het roer te staan, zoo vol was het er met heeren en dames, die naar de Geestbrug of het Molentje, Pax Intrantibus of het

Plankje, Wijkerbrug of het eilandje aan den Leidschendam smachtten.

Hildebrand heeft dien stuurstoel en dat roefje onsterfelijk gemaakt door zijn relaas van den onderaardschen schietblaasbalg. Het kon er ook zoo gezellig zijn. In een stoom- of paardentram zult gij er niet aan denken, uw keel en longen geweld aan te doen om al dat geraas en gerommel te overschreeuwen, maar in den stuurstoel der ouderwetsche Trekschuit, terwijl het water zoo lekker tegen het vaartuig klotste en niets de landelijke kalmte stoorde, als nu en dan een „Jagertje ho!!!" kon men zoo prettig en ongestoord keuvelen.

De schippersknecht boomde tot de Pletterij, en daar eerst werd de schuit aan de lijn vastgemaakt en begon de taak van den mageren knol, op wiens kale rug zich dan nog menigmaal het Jagertje kruiselings neerzette.

Ik herinner me nog, hoe ik eens in den stuurstoel stappende, een der heeren, die zijn pijpje in het roodkoperen komfoor van het roefje had aangestoken, al trekkende en dampende aan zijn buurman hoorde vragen:

„Hoe zijn ze er toch toe gekomen, hier aan deze buurt den naam van ‚Zieken' te geven?"

„Dat is nogal duidelijk, dunkt me," liet er een beenig oud heertje op volgen; „hier aan de linkerzijde stond vroeger een Leprozenhuis, dat in de helft der vijftiende eeuw werd gesticht. Later veranderde het in een proveniers-, zieken- of gasthuis, daarna in een militair hospitaal, en eindelijk in een aanleg of tuin, die later bebouwd werd."

Was de schuit tot aan de Pletterij genaderd, dan kon men er zeker van zijn, dat de afgietsels der standbeelden van Rembrandt en Coster, die nog steeds aan weerszijden van het woonhuis der familie Enthoven prijken, terloops in het roefpraatje gemengd werden. Rembrandt, de lichtgod onzer vaderlandsche kunst, en Laurens Janszoon Koster, de uitvinder, die door stoffelijke hulpmiddelen het licht des geestes in de wereld verspreidde. Rembrandt, door een Lautner belasterd, en Coster's uitvinding hem door een landgenoot betwist. Daar staan zij beiden als welsprekende getuigen van Enthoven's gieterij, want ginds, in dat gebouw,

waar een zware geweldige kolom van dikken, zwarten rook zich uit den hoogen schoorsteen ontrolt, hebben die beelden het metalen aanzijn ontvangen. In dat sombere, vuilzwarte gebouw blaakt en loeit een vuurzee om spelonken heen, waarin duizenden ponden metaal aan 't smelten en zieden raken, een gloed verspreidend zóó hel en verschroeiend, dat geen menschelijk oog er in staren kan.

Over dit en over honderd andere dingen meer werd het gesprek rustig en aangenaam voortgezet, terwijl de boot langzaam maar prettig door het zacht kabbelend water der Vliet voortgleed, en men aan weerszijden een uitzicht genoot, zóó echt Hollandsch, zóó frisch en eigenaardig, dat men iederen vreemdeling die Nederland bezoekt, een tochtje in den stuurstoel eener Trekschuit van den Haag naar Delft of Leiden als een onmisbaar nummer op zijn reis-programma door ons polderland zou willen aanbevelen.

Mij althans is het meermalen gebeurd, dat buitenlanders, met wie ik een dergelijk tochtje ondernam, vol geestdrift hunne ingenomenheid met zulk een echt Hollandsch reisje te kennen gaven. Toevallig kwam mij dezer dagen een boekje eener Duitsche dame in handen, die in 1788 door Holland trok en ook dit vaderlandsch vervoermiddel zoo prees. „Na de koffie," zoo vertelt zij, „namen wij plaats in de roef der Delftsche Trekschuit en vermeiden ons in het zachte en snelle vervoermiddel; zagen van beide kanten nu eens weiden met het schoonste groen, met groote zwarte en wit gevlekte koeien, die er op graasden, dan weder aan de andere zijde den straatweg, waarop elk oogenblik ruiters en rijtuigen zich naar Rotterdam spoedden."

Te lezen van een trekschuit als snel vervoermiddel, in een tijd als de onze, waarin wij binnen 10 uur van Den Haag naar Parijs vliegen, en de trein ons in enkele minuten te Delft brengt, is allergrappigst.

Het gezicht aan weerszijden van de Trekvaart heeft intusschen, ruim eene eeuw later, grootendeels zijne bekoorlijkheid nog behouden. Het is alsof men telkens schilderijen onzer knapste schilders aanschouwt. Zie maar eens wat Van Goyen en Ruysdael hebben weten te tooveren van die weilanden met ons prachtig rundvee, van die heerlijke Hollandsche luchten met hare diepte

en fijnheid. Zie maar eens, hoe onze Weissenbruch, de Marissen en Roelofs de glorie dier heerlijke luchten, met weiland, molens en vaart door hunne kunst weten te verkondigen. Al onze Haagsche landschapschilders, wier penseel zich boven de middelmatigheid heeft weten te verheffen, hebben meer dan eenmaal de Trekvaart tot motief gekozen, hebben de ruimte en diepte van het Hollandsch vergezicht vereeuwigd.

Doch eene kwarteeuw geleden, zag het er aan den aanvang der Vliet landelijker uit dan nu. Sinds de spoorbrug verhoogd is en zich de residentie aan alle zijden uitbreidt, heeft ook het Zieken, geen raad meer wetende met dien steeds wassenden stroom, al meer en meer frisch weiland benaderd, om het in bebouwde straten te herscheppen. Op de plek, waar vroeger de terechtstellingen plaats hadden, staan nu tal van moderne huizen, eenvormig en karakterloos, eentonig en nietszeggend, gelijk al die tegenwoordige moderne buurtjes zijn.

Voor den tweeden molen aan de Trekvaart is een modern stoomgemaal in de plaats gekomen. Cromvliet, het bekende buitengoed, tegenover de meelfabriek der heeren Koechlin, is nog in leven, maar zijne grenzen aan de Vliet zijn geheel gewijzigd. De Vaart-verbreeding, wier praktisch nut zich om geen beleediging van het natuurschoon bekommert, heeft ook hier een en ander op haar geweten. Cromvliet ziet er aan deze zijde helaas uit als een gekortwiekte vogel. De Geestbrug zelve met het voormalige Roomhuis aan de linkerzijde, het hoog geboomte en de groene heg aan den zoom der Vliet, waar de Haagsche jeugd schommelde en wipte en in den hooiberg ravotte — de Geestbrug met haar landelijk en vreedzaam uiterlijk behoort tot de geschiedenis.

Alles is aan de linkerzijde neergeveld, en in plaats van de groote, frissche boerenherberg en uitspanning en de zittende, hengelende en room-etende bezoekers, heeft er zich eene ontzaglijke, luidruchtige meelfabriek met hare loodsen, drukke kantoren en rookende schoorsteenen sinds jaren gevestigd. Tegenover het droomende, lommerrijke Cromvliet verkondigt deze drukte en beweging: tijd is geld.

De Margarine-fabriek van Dr. Mouton, die zich nu te midden van deze kolonie bevindt, brengt in onzen modernen tijd leven en

vertier in eene buurt, die anders slechts door de voorbijvarende vrachtschepen en eenige trekschuiten in haar zoeten sluimer gestoord zoude worden.

Wil men zich een denkbeeld vormen van de drukte en beweging, die in de zeventiende eeuw aan de Trekvaart heerschte, eene groote schilderij van Jan van Goyen op het Gemeentemuseum te 's Gravenhage, biedt daartoe een verrassende gelegenheid aan. Het wemelt daar van wandelaars, karossen en ruiters op dien weg en van pleizierjachten op het water. Hier ziet men eene karos door zes paarden getrokken, omstuwd door hardloopers, zich statig op het rijpad voortbewegen. Ginds wordt een rijk gebeeldhouwd jacht, met gasten gevuld, door paarden voortgetrokken. Ruiters op welgedane kleppers draven heen en weer; en tusschen al die koetsen, pleiziervaartuigen, wandelaars en ijverige poorters, zitten oplettende hengelaars, kalm naar hun dobber in 't water turende en werpen ondernemende visschers hun kruisnet uit, om de Vliet van de overtollige vorens, baarzen en snoeken te ontlasten.

Welk eene bedrijvigheid in tegenstelling met de stilte of vrij kalme beweging, welke men er nu op jaag- en wandelpad opmerkt.

JONG GELUK.

DOOR

S. S. VAN BEYMA.

Druk bezig met het ontbijt, snijdt 't jeugdig vrouwtje keurige boterhammen en zet thee.

Gestommel boven.

Hoofdschuddend en lachend ziet zij op de pendule.

„Langslaper. Half negen. Acht uur was ik beneden."

Ze blikt eens rond of alles voor heer gemaal in orde is.

Het ei kan nog niet gekookt, maar zout, lepeltje en dopje zet ze naast zijn bord. Aan den anderen kant ligt reeds de Rotterdammer.

Vorschend gaat haar oog over de tafel.

Kaas en roggebrood staan onder zijn bereik, maar wacht, de beschuittrommel kan dichter bij.

Is er heusch niets meer te doen? Ze zorgt zoo graag voor hem.

Dan maar rusten en wachten tot hij komt..

Met gelukkigen lach en stralend oog, denkend aan hem, die de zon is van haar leven, gaat ze eens recht gemakkelijk zitten.

Scheef het blonde kopje, rustend in de blanke hand. De voetjes over elkaar, coquet geschoeid in zwart verlakt.

Op eens bespringt haar 'n idee. Gehoorzamend loopt ze vlug

naar het venster en schuift dit open, van verrukking jubelend over de heerlijke, haar tegenstroomende voorjaarslucht.

Paarse seringen, welriekenden geur verspreidend, bloeien bij het raam, bijna met de hand te grijpen.

Hoort zij daar niet den nachtegaal?

O, was haar man maar hier om mét haar te genieten! Zonder hem is haar genot half..

Kom, nu zijn ei gekookt. Prettig, er is voor hem te zorgen.

Een geel koperen, op tafel staand eierkokertje vult zij met dampend water en steekt het spiritus-lichtje er onder aan.

Als het water goed kookt en wasemt, legt zij voorzichtig het ei er in.

Na eenige minuten dooft ze het vlammetje, doch laat, om warm te blijven, het ei.

Als nu haar man maar kwam!

Ha, daar hoort ze hem.

Een stralende blijdschapsglans overtijgt haar lief gezichtje. Ze verlangt naar hem..

Toch blijft ze zitten.

„Zoo luilak," begroet ze hem quasi-boos. „Kon je nog later beneden komen? Kijk eens op de klok. Negen uur."

Hij lacht, met warmen, zacht gelukkigen blik haar aanziend.

Zij staat op en slaat de armen om zijn hals.

„Beloof maar geen beterschap, hoor," vleit ze innig. „Vrouwtje vindt 't heerlijk als manlief Zondags uitslaapt."

Ze gaan ontbijten.

Terwijl hij de courant inziet geeft ze zwijgend het ei en schenkt de thee in, met alle aandacht kijkend, daar ze precies weet hoe hij het lekker vindt.

„De Boeren zijn weer aan 't overwinnen," bemerkt hij even opkijkend.

„Heb je 't gezien?"

„Ja. Gelukkig."

De courant opvouwend legt hij haar op het dressoir tusschen raam en schoorsteenmantel en neemt dan een boterham, terwijl zijn vrouw hem de boter met een vriendelijk lachtje reikt.

„'n Verrukkelijke dag!" juicht zij met tintelende oogen, kinderlijk opgewonden.

Hij ziet lachend op. Hij voelt zich zooveel ouder en wijzer dan zijn vrouwtje.

„Waarom?" vraagt hij goedig.

„Hè. Onze wandeling?"

O ja. Dwaas wijfje. Vin je die zóó prettig?"

„Ja. Eigenlijk die niet alleen.."

Hij verkneutelt zich in haar verlegenheid.

„Wat meer? Zeg het maar."

„Dat weet je wel. Wil je 't hooren?"

„Ja."

Zij staat op, loopt op hem toe en drukt op zijn voorhoofd een kus.

Hij grijpt haar beide handen en kijkt haar schalks vragend, vol diepe, vereerende liefde aan.

„Nu?"

Zij knielt bij hem neer.

„Ik heb zoo'n pleizier, omdat mijn man vandaag vacantie heeft."

„Ah zóó-o!"

Hij doet erg verwonderd.

Hij, de ernstige, bezadigde man, acht beneden zich gevoel te toonen. Dat laat hij aan vrouwtje over, wie dit wel is toevertrouwd.

Doch zijn gelaat verraadt wat hij vergeefs zoekt te verhelen.

Om zijn lippen tòch een jubelende lach. De oogen bijna vochtig van vreugde.

Terwijl zij de kopjes wascht, steekt hij een sigaar op en leest op zijn gemak de krant, nu en dan een opmerking makend.

Blijkbaar is hij gewoon bij haar belangstelling te vinden voor al wat hem interesseert.

Even laat hij de krant rusten en kijkt naar buiten.

„Mooi weer voor onze wandeling."

„Nou!"

„Haast te warm."

„Wel nee." Als hij bezwaren heeft, weet zij die weg te praten. „Wou je soms thuis blijven?"

„Nee kind. We gaan natuurlijk. Hoe laat?"

„Half elf? 't is nu bijna tien."

„Best. Moet je je nog verkleeden?"

„Dacht je dat ik in die wollen ochtendblouse ging? Maar vent."

„Eerbied asjeblieft." Hij kijkt streng. Dan, doceerend: „De vrouw is haren echtgenoot gehoorzaamheid verschuldigd."

Zij lacht. „Vooral een als jij. Hu, wat 'n gezicht! Om bang te worden."

Eensklaps ernstig, knielt ze bij hem neer en fluistert: „En toch weet je heel goed, baasje, dat je van mij maken, gedaan krijgen kunt wàt je wilt. Dat je mij om je vinger winden, kneden kunt als was. Bederf ik je, zeg?"

Hij zoent haar blonden krullebol.

„Ik heb je lief zooals je bent," antwoordt hij zalig, vol verrukking. „Verander niet."

Zij staat op. „Nu, ik ga me kleeden. Tot straks."

Haar blik rust nog op de beminde, forsche gestalte. Het is of zij noode scheidt..

Hij knikt haar lachend toe, een hemel in de oogen.

Zij loopt terug en pakt zijn hoofd van achteren met beide handen beet.

„Zeg lieveling, wil ik je eens wat nieuws vertellen? Weet je wel dat ik heelemaal niets van je houd? Heelemaal niets, hoor. Akelige man."

En met een zoen loopt zij lachend weg.

Na een poosje komt ze weer, keurig aangedaan.

Op het fladderend haar een wit matelotje met rose lint, frisch afstekend tegen het donkerblauw serge pak, waaruit een rose katoenen overhemd te voorschijn komt. Lichtbruine schoentjes van glimmend leer gluren uit den rok en in de hand houdt zij een witte parasol.

Met een burleske buiging staat zij voor haar man, de oogen vol aanbidding.

„Is mijn meester en gebieder klaar?"

Hij plaatst zich op een afstand, haar toilet monsterend.

„Netjes, hoor. Allerliefst."

Angstvallig pluist hij een onzichtbaar stofje van zijn grijs zomerpak.

„Steek ik niet te veel bij je af?”

„Of je! Ik wandel niet met je.”

Ze gaan naar beneden, terwijl zij haar bruin glacé handschoenen toeknoopt.

In de gang zet hij zijn hoed op en grijpt den stok. Zij loopt naar de keuken.

„We drinken niet thuis koffie, Mina.”

Hij opent de deur en blij, als losgelaten vogeltjes, fladderen zij naar buiten, diep ademhalend.

Aan den overkant, door een sloot van hen gescheiden, een weiland met koeien. In het frissche, fluweelen lentegras schuilen pinksterbloemen en madeliefjes.

Boven hen de wijde, blauwe hemel. Lager, op den weg, berken met zilver-geplekte stammen, weinig schaduw gevend.

Aan den slootkant — droomend — lage, kale knotwilgen.

Alle jubelt en trilt in gouden, warmen zonneschijn. Natuur geniet, en, dankbaar, zingt en lacht, na zalig herleven uit bangen dooden winterslaap. Vogels kweelen, vlinders dartelen.

't Is Mei!

Hier, aan den uithoek der stad, heerscht aangename Zondagsdrukte. Enkele wandelaars en fietsers; soms een rijtuig of 'n ruiter.

Stadwaarts beweegt zich ander publiek.

Boeren en boerinnen in Zondagsche kleeren, hun kinderen aan de hand; de vrouwen in hel groene of bruine rokken.

Moedig aanvaardt het echtpaar zijn wandeling.

Hij — zijn lange beenen dringend tot niet al te groote schreden. Zij — toch moeilijk nog hem bijhoudend met haar kleine trippelpasjes.

Zij een dwerg en hij 'n rens.

Zij — jong, jolig genietend het leven en thans hun prettig tochtje, de mooie natuur en het heerlijk lenteweer. Hij — veel ouder en meer kalm, phlegmatisch aangelegd, doch aangestoken door haar.

Met zaligen lach luistert hij naar haar druk gebabbel..

DE „PERREPLU".

DOOR

BRABANTIO.

Hoewel den titel gevend aan deze schets, speelt toch het regenscherm er de hoofdrol niet in, maar slechts een zeer ondergeschikte. De hoofdpersoon is Mie.

Mie dient als keukenmeid. Ze kookt soepen als een Fransche kok, maakt puddings en croketjes als de beste pâtissier. Haar loon is hoog, haar dienst is licht, ze heeft veel verval. Men acht haar om haar kooktalent, en tòch,.... tòch is ze niet tevreden: zij kan zich niet schikken in den dienst. Zij vindt 't een ellendig iets, iets vreeselijks! „Och, wat is toch 'n meid!" zoo klaagt ze, „'n slavin en anders niets! Je kunt maar klaar staan voor elk kommando, elke gril van je mevrouw, van je meneer, tot van den kleinsten schreeuwer toe! En of je zin hebt of geen zin, lust of geen lust, of je doodmoe bent of niet, daar wordt niet naar gekeken: je moet toch maar vooruit!" En onder 't slaven snakt zij naar vrijheid, eigen macht, eigen regeeren. „God, God, wanneer zal toch ook ik eens baas zijn!" zucht ze. In haar ziel gloort een vonkje van dat vuur, dat felle vuur, dat werelden verzengt en omvormt, dat duizenden vooruitdrijft! Een miniatuurvonkje natuurlijk, maar dat toch zijn kracht heeft en zijn gloed! Dat flitsen schieten doet uit hare oogen, haar wenkbrauwbogen samentrekt en de adertjes aan haar slapen doet opzwellen dik en

blauw, als haar mevrouw haar standjes maakt, berispt of kommandeert in booze luimen.

Zij zegt dan niets, maar perst de lippen saam, kromt zich met moeite onder 't juk, en pruttelend bij zich zelve, haar dienst vervloekend, snakt zij te sterker naar een uitkomst.

Van wien ze 't heeft, dat vonkje? Uit haar eigen of bij óvererfenis? — Ik denk het laatste. Haar vader toch was rijksveldwachter op een dorp, haar moeder heeft jaren lang gebakerd!

* * *

Opeens komt ze in kennis met een koetsier. Mie is nog jong, pas acht en twintig. Ze is niet leelijk, ook niet mooi. Er wordt verkeering aangeknoopt; men begint te vrijen, druk, heel druk!

„Ha, Ha! Goddank! Hoezee!" denkt Mie.

„Langs dézen weg kan 'k uit mijn slavernij geraken!" En Mie vrijt voort, met kracht, met vuur en Kees doet mee.

„De dag van 't huwelijk breekt aan, mijne heerschappij!" denkt zij. Ze droomt er van en denkt den heelen dag eraan. Zij sjokt nog voort in 't juk, maar thans glimlachend, denkend aan het einde.

„Royaal zal ik 't nie hebben!" zoo zegt ze bij zich zelve; „Kees verdient maar zeven gulden; maar zuurkool, spek en pap en erwtensoep en stokvisch, het zal beter smaken, in volle vrijheid met mijn Kees gegeten, dan côteletten, rosbief, sleepaspersies, zalm en pudding in de slavernij!"

Al vrijend echter, zwaait ze alreeds den heerscherstaf. Als Kees naar A. wil, zij naar B, dan gaat hij mee naar B. Als hij jenever drinken wil en zij raadt bier aan, dan waagt hij 't niet, om „snaps" te nemen. Ziet hij graag een geruite broek, zij een gestreepte liever, dan koopt hij de gestreepte! Zegt hij: 't is wit en zij 't is zwart, dan is het zwart en blijft het zwart.

Zij slaagt daarin volkomen, direct al van den eersten dag afaan. Niet door haar schoonheid, door verleidelijkheid of gratie! Ze is maar grof gebouwd, hoekig van vormen, eer klein dan groot. Haar wangen zijn hardrood; daartusschen wipt een neusje, klein en breed omhoog als van een mops, van onder een voorhoofd,

laag en plat. Ze is geen beauté, ze haalt niet bij een Cléo de Mérode! maar ze slaagt, al voortgedreven door de kracht van 't vonkje, èn.... wijl Kees een lobbes, een Joris Goedbloed is, die overal ja opzegt en alles toegeeft!

Soms, soms denkt hij wel eens: „Wat 'n drukte! O God! Moet ze daar nu alweer haar zin in hebben?" Maar verder gaat zijn denkkracht niet.

En zij geniet er van. Na jaren lang zuchten onder 't dienstbaar juk, is 't haar een vreugde, 't grootst genot, om zelf te kommandeeren nu!

De huwelijkstijd wordt vastgesteld. Men teekent aan. Mie krijgt van hem cadeau een ring en een portretalbum.

En Kees van haar een paraplu. Een flink, groot regenscherm.

De prijs was zeven gulden in de étalagekast, maar daar de zij verschoten was, zei de winkelier: ik geef hem oe voor zes, en Mie bood net zoo lang totdat ze 'm had voor vijf!

Ze is in de wolken op dien dag. „Nu raakt mijn dienst ten eind! Hoezee!" roept ze. „Nog enkele weken nu en 'k heb mijn vrijheid, net zoo goed als m'n mevrouw; ik heb de macht, de heerschappij, in eigen kring, waarnaar 'k zoo lang gesmacht heb!"

* * *

Den Zondagmiddag daarop zal Kees haar komen halen. Mie heeft vrij af van na 't diner tot 's avonds tien uur toe. Ze zullen wandelen gaan, bier drinken en cognac met suiker, en lachen, praten en vrijen.

Een heel kwartier vóór de afspraak staat Mie al aan de deur heel „netjes aangedaan". Ze draagt een blauwen rok met witte nopjes, een manteltje van zwarte stof met tressen er op en op 't hoofd een nieuwen hoed met paarse en gele bloemen. Ze lacht, bekijkt zich zelve af en toe, en vindt zich chic! Ze houdt van mooie kleeren en geeft er heel wat geld aan uit. Zij kijkt ook naar de modeplaten bij de naaisters, zoogoed als haar mevrouw!

Nu kleedt ze zich nog maar „zoo, zoo," denkt ze! Doch wacht maar, als ze eens getrouwd is, dan gaat ze ook jacketten dragen,

en manteltjes met Stuartkraag, en ook een hoed met veeren, net zoo goed als haar mevrouw!

Verlangend ziet ze uit, of Kees nog niet aankomt, maar vergeefs.

Intusschen betrekt de lucht. Druppels vallen er neer, hoe langer hoe harder en hoe langer hoe meer! Het wordt een bui! Maar „dat is niks," zegt Mie, „'t gift niemendal; hij heet nou een perreplu! We zullen er met dat weêr eens lekker van profiteeren!"

Daar komt Kees eindelijk aan! Máár.... zonder paraplu. Hij, als koetsier, geeft om geen buitje! Daarbij, weerkundige geboren, heeft hij al lang gezien, dat de regen weldra op zal houden!

En Mie is natuurlijk kwaad! Ze groet hem ternauwernood.

„Waar hedde oe perreplu?"

„Wel thuis!"

„Maar bende gij nou gek, om met zoo'n weer je perreplu nie mee te brengen! Hoe heb ik 't nou met oe? Of gifde niks om da mooie stuk? 't Is zonde!" klaagt ze. „Maar ga maar gouw 'm halen!"

„'m Halen! Och, wat!" roept Kees. „Binnen een paar minuten hebben we 't mooiste weêr der wereld!"

„Jawel, dat zal wel zijn, maar ga nou gauw!"

„Ik verzeker 't oe, de bui houdt dadelijk op!"

„Och, klets toch niet! De lucht is egalig grijs!"

„Dat is niet waar! De lucht klaart op! Die wolken drijven weg, zie maar!"

„Wil jij 't weer beter weten?" roept Mie ongeduldig.

„Maar waarachtig, daar, de regen wordt al minder! Let maar op, ik ben net zoo'n goeie weêrprofeet als Falb!"

„Jij Falb, 'n mooie Falb!"

„Ik heb beter oogen in mijn kop dan jij en Falb samen! Kom, ga je nou?"

Maar Kees talmt nog. En Mie, het niet gewoon, dat Kees haar tegenspreekt en niet dadelijk doet wat zij verlangt, wordt kwaad. Het vonkje begint te gloeien in haar ziel. Haar oogen flikkeren en zij keert zich om, draait Kees haar breeden, vetten rug toe

„Och, zal 'k 'm dan maar gaan halen, in Gods naam!" zucht hij.

Maar of natuur opeens zich met hem stelt: plots houdt de regen op, de lucht wordt helder en het zonnetje breekt door.

„Daar, zie de nou wel!" klinkt 't blijde, triomfantelijk! „Had ik nou geen gelijk! Ben ik geen goeie Falb?"

Met schrik ziet Mie dat ook. „Tien gulden zou ze kwijt willen zijn voor een nieuwe bui!" denkt ze.

Maar als om haar te plagen en te sarren, spant de lucht zich strak als metaal en werpt de zon haar liefelijksten schijn Mie in 't gezicht. Van kwaadheid stampt z' op 't hardsteen van den dorpel, verwenscht de zon, de lucht, den hemel, die haar in 't ongelijk stelt en samenspant met Kees.

„Wat nou doen?" denkt ze.

„Volhouden, verder gaan? Of zich ten onder geven? Ten onder aan hem? De eerste keer zou 't zijn! Een tweede nederlaag zou volgen.... dan een derde! Mijn macht zou henenvliegen!" Kees zou zich sterk gaan voelen tegen haar! dat nooit! Maar bij bij dat weêr! 't Is gek en dwaas toch ook! 't Is een moeilijk oogenblik voor Mie! Maar 't heerschzuchtvonkje, hoog oplaaiend in haar binnenste, doet haar thans slechts denken aan het „baasschap" — en terwijl haar oogen onheilspellend rollen, roept z' uit:

„Maar halen zuld 'm toch! Wat denkte nou!"

Verbluft kijkt Kees haar aan. Dan weer de lucht die helder blijft en blauw, terwijl de zon hem schijnt in d' oogen. „Maar wat mankeert ze nu toch!" denkt hij. „Met zoo'n weer een paraplu te halen! 't Zou belachelijk zijn!" En in een oogenblik van moed, zegt hij: „Wel God nog toe, ik verdik 't!"

En nu ziet Mie op hare beurt verstomd hem aan. Een oogenblik denkt ze er aan niet verder door te gaan, maar terug te trekken. Ze voelt het dat z' ongelijk heeft en grillig dwingerig wordt. Maar slechts een oogenblik! Want 't vuurtje, thans in vollen gloed ontbrand, neemt heel haar ziele in beslag, benevelt hare hersens. Zij denkt niet verder na, zij redeneert niet meer! Zij voelt alleen in zich dien drang, een koortsachtige begeerte, om te willen zegevieren! Zij kan er zich niet aan onttrekken en met een wilden zwaai den hoed zich rukkend van het hoofd, schreeuwt ze uit:

„Dan ga 'k niet mee!"

Als een godin der wraak, vol verontwaardiging, zoo staat Mie

daar. — De hoed gaat zwaaiend aan de linten op en neer in hare hand, alsof ze er hem mee te lijf wil. — In haar oogen staan tranen.

„God! wat 'n kommandant!" denkt Kees. Hij ziet in Mie opeens een vreeselijk wezen nu, een ware dwingeland! En wat hij haar ooit toegegeven heeft, het lijkt nu hem afgeperst. En ook de toekomst opent zich.

Het huwelijk komt hem voor een ijzeren keten, die hem bindt en wringt en schrijnt. — Hij schrikt en beeft. — Hij heeft dat reeds gemeend te zien, in vage, vage vormen, af en toe, maar nu is 't beeld hem duidelijk, scherp en angstverwekkend. — Hij doet eenige schreden achteruit en weet niet wat hij doen zal. Haar heerschzucht stoot hem terug en toch ook weer zijn woord, zijn eerlijk liefdewoord, dat hij haar gaf, dwingt hem tot blijven. — En spijtig, hoewel vol verwijt, roept hij haar toe: „Maar zeg, als jij al zooveel praats nou hebt, waar moet 't dan heen, als we getrouwd zijn!" Maar Mie, doorhuilend, luistert niet. — Haar laatste troef nog zal ze spelen: „Kom, ga de nou!" roept ze dreigend. En Kees, hij is vastbesloten nu — hij beeft, — hij is bleek — en brommend bij zich zelf: „Ja zeker, ik ga — adieu! Maar dan voor goed, adieu!" keert hij zich plotseling om en loopt weg.

Mie ziet onthutst hem na. Zoo heeft ze 't niet gemeend. Reeds voelt ze spijt en wil hem roepen.

„Maar neen! Zoo is hij niet! Hij zal 'm wel halen nou, en dadelijk terug zijn!" denkt ze.

Zij wacht, wacht een kwartier — vergeefs!

Ze voelt thans ten volle het grillige van haar willen, en huilt van spijt. Ze sluit de deur, wacht in de gang. Ze vervloekt haar gril, zal in 't vervolg hem niet meer plagen, zich zelve schikken heel naar hem!

Weer een kwartier verloopt. Al lang reeds kon hij terug zijn!

Mie snikt. „O God! Als i nou eens wegbleef, nie meer terugkwam! Wat dan?"

Zij siddert. 't Wordt donker voor haar geest. De mooie zon der toekomst gaat ten onder.

Zij ziet de huwelijksboot verdwijnen in de verte. Kees staat er

op, maar ziet haar niet. Zij is alleen, verlaten aan den oever. En naast haar doemt weer op het beeld der slavernij, der dienstbaarheid, haar dreigend met het juk. „O God! ach, Kees! ach, kom toch terug!" zoo denkt ze en strekt de armen uit.

Daar gaat de bel.

„Ach! zou hij 't zijn!"

En bevend doet ze open. Een jongen met een paraplu.

„O! God!" denkt Mie, het scherm herkennend.

„De komplementen van Kees as dè hier de perreplu is en dè Mie maar een ander moet opscharrelen, om mee uit te gaan!"

De jongen weg — En met een gil ploft Mie achterover in den gang, doodsbleek 't scherm met haar bevende handen omklemmend.

MADAME RÉCAMIER.

DOOR

FRANK VAN DONGEN.

(*Met Portret*).

Er is juist eene eeuw vervlogen, sedert het gestarnte eener schoone en alom gevierde vrouw het toppunt van roem en eer bereikte. „La belle des belles" werd zij genoemd, en zij was eene macht in haar tijd, wel niet van bijzondere politieke beteekenis, maar toch groot genoeg, dat zelfs de wereldd winger Napoleon met haar rekening hield en met haar op vriendschappelijken voet trachtte te blijven. Uit de afbeeldingen van beroemde meesters, zooals David en Gérard, schouwt hare beeltenis ons aan, kinderlijk ernstig, door de meeslepende bekoring eener kalme, milde gratie omgeven. Zij zelve heeft „niets voor de onsterfelijkheid gedaan," maar zij heeft het verstaan, namen met den haren te verbinden, wier klank alle tijden overleeft. „De geschiedenis van Madame Récamier is ongeveer de geschiedenis harer tijdgenooten," zegt haar jongste biograaf Joseph Turquan, die haar een deel zijner reeks „Souveraines et grandes dames" gewijd heeft. (Madame Récamier avec des documents nouveaux et inédits). In het algemeen is hij niet al te galant jegens zijne beeldschoone landgenoote. Met kritische vingers rukt en plukt hij aan den weelderigen krans, dien de roem haar op het mooie hoofd gedrukt heeft. Ten slotte is 't toch heel natuur-

lijk, dat ook „grootheden" hunne kleine zwakheden hebben. En een „grootheid" was Madame Récamier inderdaad, al was ze er ook geene van die, wien het nageslacht kransen vlecht.

Juliette Récamier behoort tot de uitverkorenen. Haar leven was een langdurige lente. Of zij die verdiende? Of zij zich die onderscheiding waardig toonde? Wij mogen het toestemmen, want dat zij naast hare buitengewone schoonheid goed was in den grond haars harten, heeft zelfs de kritiek van haar jongsten geschiedschrijver niet kunnen loochenen; ook niet, dat zij te midden van het bonte gedrang in de Fransche samenleving, ondanks al 't bedwelmend huldebetoon, een onbevlekten naam wist te bewaren en de groote macht, die haar gegeven is, nooit ten nadeele, maar steeds ten bate harer medemenschen heeft doen strekken, ja, dat zij zelfs een leelijk woord over anderen in háar tegenwoordigheid niet wilde dulden. Wat wil het daartegen zeggen, dat het succes haar lokte, de macht van haar zacht kindergezicht op elk nieuw personage te beproeven, die in haar tooverkring geraakte; dat zij een ieder met haar betooverende aanvalligheid trachtte te verstrikken — in één woord: dat zij coketteerde. Toch was het slechts onschuldige coketterie, want haar goede naam is zoo blank gebleven als het gewaad, dat zij, als symbool harer reinheid, tot op haar ouden dag gedragen heeft, tot op den dag, toen zij in de rouw ging om haar grooten vriend Chateaubriand, die haar niet al te lang in den dood voorafging.

* * *

Op den 4en December 1777 heeft zij te Lyon als dochter van den welgestelden notaris Bernard het levenslicht aanschouwd. Na eene opvoeding in het klooster werd zij vroegtijdig in 't salon harer moeder — hare ouders waren intusschen naar Parijs getrokken — in de wereld binnengeleid en reeds op 15-jarigen leeftijd aan den bankier Récamier verloofd. Het was toen midden in 't schrikbewind, op den „5 Floréal van het jaar I der vrijheid" (24 April 1793) op den dag van Marat's triumf, toen zij op de Mairie het huwelijkscontract met haren 27 jaar ouderen echtgenoot onderteekende. Zij kende hem van hare vroegste jeugd

af uit het huis harer ouders. „Hij had haar vroeger poppen gegeven, nu maakte hij van haar zelve zijn „popje", zegt Turquan luimig.

Monsieur Récamier moet een groote, deftige blonde man geweest zijn, levenslustig en vroolijk en een voortreffelijk man van zaken. Er valt in de biographie zijner mooie vrouw niet zoo heel veel van hem te berichten; hij heeft haar een leven vol rijkdom en welvarendheid geschonken en was trotsch op hare triumfen; echter wist hij zeer handig de maatschappelijke betrekkingen, die zij aanknoopte, voor zijn doeleinden aan te wenden, en wanneer men den biograaf Turquan gelooven zal, heeft Madame als getrouwe echtgenoote nu en dan het net harer bekoorlijkheden, om zijnentwil, naar deze of gene invloedrijke persoonlijkheid uitgeworpen.

Over Récamier's echtelijk leven zijn allerlei geruchten verspreid geworden. In elk geval mag men waarde hechten aan hetgeen Madame Lenormant daaromtrent bericht. Deze was een nicht van Madame Récamier, die veel met haar in aanraking is geweest en een belangrijk biographisch werk: „Souvenirs et correspondance de Madame Récamier" uitgegeven heeft. „Deze echtverbintenis," zoo schrijft zij, „was slechts voor het uiterlijk. Madame Récamier nam alleen den naam van haar echtgenoot aan."

De teedere schoonheid van het bekoorlijke, opbloeiende kind begon in Parijs spoedig opzien te verwekken, ofschoon er aan knappe „burgeressen" geen gebrek was. Mesdames Tallien, Vainguerlot, Beauharnais, Hamelin enz. Doch la belle Juliette overtrof ze spoedig allen. Als zij zich op straat vertoonde was een ieder in verrukking en wanneer de jonge vrouw met het liefelijk kindergezichtje in een open rijtuig door de straten van Parijs reed, welke zoolang niets dan gruwelen en oproer gezien hadden, dan was het voor de Parijzenaars, alsof de engel des vredes in persoon langs hen voorbijtrok. Haar fijne smaak leerde haar toen reeds alle overdaad in opschik en praal vermijden.

Op bals en partijen wekte de gratie der jonge Juliette algemeene bewondering, en vooral haar eigenaardige, geheel persoonlijke wijze van dansen werd beroemd. Het was een afwisselende reeks van bevallige wendingen en bewegingen, waardoor zij aan de begeleidende

muziek uitdrukking trachtte te geven, ongeveer op dergelijke wijze als nu Miss Isidora Duncan te Berlijn in hare „dansidyllen" tracht te geven.

Madame de Staël heeft dezen dans, dien men zonderling genoeg, „la danse du Schall" noemde, in haar beroemden roman „Corinne" geschilderd. Zij erkent het zelve: „Het is de dans van Madame Récamier, die mij op het denkbeeld gebracht heeft van dien, welken ik heb trachten te schilderen."

Het is werkelijk alsof Madame de Staël de tegenwoordige Miss Duncan ten tooneele bracht. „Het was niet," aldus de schrijfster, Madame de Staël, „het was niet de elegante Fransche dans vol moeilijke passen, maar een talent, dat veel aan de verbeeldingskracht en het gevoel ontleende. Het karakter der muziek vond eene uitdrukking door hare besliste en toch zachte bewegingen. Corinne wekte, al dansend, in de ziel der toeschouwers dat, wat zij gevoelde, alsof zij verzen geïmproviseerd, alsof zij de guitar bespeeld of figuren geteekend had; aan alles wist zij uitdrukking te geven en eene half onbewuste vreugde en gevoeligheid der verbeeldingskracht electriseerde alle getuigen bij dezen tooverdans, ontvoerde ze naar een ideaal bestaan, waar men van een geluk droomt, dat niet van deze wereld is."

Ook Madame de Krüdener, heeft den dans harer schoone tijdgenoote in een roman „Valérie" verheerlijkt, en alle bewonderaars van Madame Récamier dweepten eenparig met „cette gracieuse pantomime, traduisant en pas et en gestes l'énivrante compréhension de la musique."

Monsieur Récamier had voor zijne jonge vrouw een klein paleis gekocht, uitwendig van weinig belang, want men was nog te midden van 't schrikbewind en moest het vertoon van weelde en rijkdom angstig vermijden. Daarvoor was echter het inwendige in den smaak van dien tijd met pracht en weelde gemeubeld. Kotzebue, die tijdens zijn verblijf te Parijs een geestdriftig vereerder dezer mooie vrouw geweest is, beschrijft het ons als een juweeltje van Empire-stijl. „De trappen van het huis gelijken wel een tuin. Daar zijn zijden gordijnen en schoorsteenen van wit marmer en de klokken en meubels hebben versieringen van goudbrons. Ik heb

geen weelde in den eigenlijken zin des woords bij haar aangetroffen, maar veel verfijnden smaak."

Ook Monsieur Turquan kan niet ontkennen, dat het kleine hôtel bescheiden en comme il faut is en legt nadruk op de verkwisting, die men in de meubelen met het destijds nog zoo ontzaglijk dure mahoniehout gedreven heeft.

In dit elegant huis begon de jonge vrouw al spoedig feesten te geven, waarop zij ondanks hare jeugd voorbeeldeloos als onberispelijke „grande dame" ontving. En het duurde niet lang, of haar salon was, hetgeen de tijdgenooten er van getuigen: „le premier salon comme il faut après la revolution," de eerste salon in de beteekenis van den tegenwoordigen goeden toon. Men was verwilderd tijdens het schrikbewind, en in de aera van bedwelmende uitspanningen, die met het „Directoire" ontstaan was, als natuurlijke reactie van den vreeselijken druk, die zoo lang de gemoederen had bedwongen, had men onbeteugeld uitgeraasd. En daar trad nu de schoone Juliette op als verkondigster van edeler zeden.

„Alle vrouwen," schrijft Turquan hierover, „zelfs zij, die meer geest dan deugd bezaten, zooals Madame Hamelin, schenen zich bij Madame Récamier aan deze bescheiden ingetogen atmosfeer te onderwerpen en slechts halfluid en achter den waaier te babbelen. Het had altijd den schijn, alsof zij heel in vertrouwen met u sprak, en daarbij was het hare voorname kunst, dat van de anderen te winnen." Het was heel natuurlijk, dat de meer verfijnde toon in het huis der schoonste vrouw de elite der samenleving machtig aantrok en dat zich aanhangers der meest uiteenloopende partijen op het onzijdig terrein van niet-politieke gezelligheid te samen vonden. Louis Lacour bericht dat „Madame Récamier haar salon voor alle partijen en klassen der maatschappij open stelde en dat zij, zelve niet veel van politiek verstaande, er slechts naar streefde de partijen tot elkaar te brengen."

Ook Turquan kan Juliette Récamier den roem niet ontzeggen, dat zij een echte, wezenlijke koningin der verfijnde gezelligheid geweest is, die in beminnelijke vrouwelijkheid alle krakeel en partijtwist uit haar salon verbande.

En wanneer zij macht won door voeling te houden met alle

partijen, dan bediende zij zich daarvan tot welzijn van ontelbare medemenschen. Zij heeft zelden vergeefs het een of ander gevraagd en menig verzoeker is opgelucht van hare deur gegaan; ja in verscheidene gevallen heeft hare zachte hand den bijl van den beul tegengehouden, die reeds boven den politieken misdadiger zweefde.

Maar zij heerschte ook nog op ander gebied, en wel op dat der mode en van den goeden smaak. Wanneer zij in een of anderen kring verschenen was, vertelde men elkaar den volgenden dag hoe zij er uitgezien had, en daar zij altijd uitsluitend wit droeg, was men steeds vol verlangen om te weten, op welke wijze zij daarin iets nieuws had weten te brengen! Een wonderkleed, dat lang de legende van Parijs gebleven is, was van wit satijn met gouden versierselen, dat hare schoonheid op 't heerlijkst deed uitkomen.

Het is bijna onmogelijk een nauwkeurig beeld van haar salon onder het consulaat te ontwerpen; alles wat eenige beteekenis erlangde in de zich geheel nieuw constitueerende samenleving, trof men bij haar aan. De mannen die Napoleon met zich naar omhoog voerde, legden, op weinig uitzonderingen na, hun huldebetoon aan de voeten der belle des belles. Klinkt het niet als een alleraardigste fabel uit de dagen der romantiek, dat André Masséna toen hij het kommando van het leger in Italië had overgenomen, de mooie vrouw verzocht hem een stukje wit zijden lint uit de garniture van haar kleed als talisman mee te geven, en dat hij haar na den slag van Marengo schreef, dat hij het voortdurend bij zich gedragen en dat het hem tallooze overwinningen bezorgd had!

Moreau, Bernadotte, Junot, Sebastiani waren vurige bewonderaars en Lucien Bonaparte, de broeder van den consul, gloeide voor haar.

Natuurlijk hield zich ook alles wat van royalisten in Parijs aanwezig was, bij den salon comme il faut, daar er een eigenlijke royalistische salon niet was, en daar Madame Récamier, zooals Turquan beweert, een groot zwak voor menschen met klinkende namen bezat en hen met buitengewone beminnelijkheid tegemoet trad, zoo kreeg haar salon ook spoedig een besliste kleur, die scherper uitkwam, toen men Moreau een proces aandeed en den

hertog van Enghien vermoordde. Er begon zich iets vijandigs in de mooie vrouw tegen den man van het geweld te openbaren en de eerste consul kon niet nalaten, van de strooming, die uit dit leger kwam, notitie te nemen. Maar hij was slim genoeg, te beproeven, op vredelievende wijze deze macht voor zich te winnen, en toen hij keizer geworden was, liet hij Madame Récamier de betrekking van dame du palais der keizerin en zijne vriendschap aanbieden. Het was Fouché, de beroemde minister van politie, wien de zending werd toevertrouwd, de mooie vrouw te winnen, en de prinses Caroline, des keizers zuster, voegde hare bede bij de zijne. Te vergeefs. Juliette bleef bij hare weigering volharden. Dit werd door den machtige kwaad opgenomen en toen spoedig daarop eene bankcrisis het huis Récamier op zijn grondvesten deed schudden, kwam er geen hulp uit de Banque de France: het bankroet was onvermijdelijk. Of er werkelijk keizerlijke ongenade in 't spel was, valt moeilijk te zeggen, Napoleon zelf heeft in het Mémorial de St. Hélène de bewering neergeschreven, dat de bank Récamier destijds reeds lang met bankroet bedreigd werd, dank zij de verspilzieke levenswijze van de belle des belles, die een jaarlijksche uitgave van 600.000 francs eischte.

Onder de royalistische habitués van den salon Récamier waren de luisterrijkste namen te vinden, de La Rochefoucauld's, de Lamoignon's, de Montmorency's, lieden, die grootendeels over ontzaglijke vermogens beschikten. Bij geen dezer „vrienden" kwam het in 't brein op, het wankelende bankiershuis te stutten, doch intusschen gingen zij voort met den salon der mooie vrouw te bezoeken, vooral nadat men zich overtuigd had, dat de toestand nog altijd zekere weelde veroorloofde.

Madame Récamier zelve vond het intusschen verkieslijk, Parijs voor een poosje te verlaten, daar het haar pijnlijk aandeed, haar lief paleisje te moeten verlaten en zich tot het tijdstip, dat er een kooper gevonden zou zijn, met de benedenverdieping te moeten vergenoegen, terwijl zij vroeger als schitterende meesteresse in het geheele huis troonde. Zij nam dus met vreugde eene uitnoodiging harer vriendin Madame de Staël aan, die uit Parijs verbannen was en zich voortdurend op haar slot Coppel aan het meer van Genéve ophield. Vandaar het gerucht, hetwelk zich

verspreidde, dat ook Madame Récamier verbannen was geworden, doch dit was volkomen onjuist.

Te Coppel vond Juliette eene even verfijnde als hoog beschaafde omgeving, die van hun anti-Napoleontische stemming geen geheim maakte. Zij ontmoette daar ook den prins Louis Ferdinand, die uit Fransche gevangenschap terugkeerend, een tijdlang Genève tot verblijf gekozen had. En nu ontspon zich de liefdesidylle, welke dreigde de harmonische evenredigheid der schoone ziel te verstoren. De stormachtige liefde van den jongen knappen prins overweldigde haar, sleepte haar mede, en toen hij bij haar aandrong, dat zij zich van haar man zou laten scheiden om haar tot prinses van Pruisen te verheffen, schreef zij inderdaad aan Monsieur Récamier, met de bede, haar hare vrijheid terug te geven.

Het moet haar veel gekost hebben, hem die smart juist in het oogenblik aan te doen, waarop de harde slag van het geldelijk verlies hem getroffen had, hém die haar veertien jaren lang een glansrijk leven in de groote wereld bereid had. Maar de overreding van Madame de Staël, wier eenigzins overspannen gemoed zwelgde in het romantische dezer hartsaangelegenheid, voltooide wat de aandrang van den prins nog niet geheel bereikt had. Turquan noemt Madame de Staël den „opperpriesteresse dezer huwelijks-aangelegenheid." — Welke mogen wel de gewaarwordingen van Monsieur Récamier geweest zijn, toen hij dien brief in handen kreeg? Zijn antwoord klinkt waardig en vriendelijk; zonder bitterheid herinnert hij haar aan zijne trouwe toewijding en doet een beroep op haar edel hart, maar hij wil haar toch vrijlaten, wanneer het haar wensch en wil is; slechts verzoekt hij, dat dit noch in Parijs noch in Frankrijk geschiede. En dan vermaant hij haar nog vaderlijk en vriendelijk, herinnert haar aan den tegenstand, dien de koninklijke familie tegen de verbintenis van den prins met eene burgerlijke buitenlandsche zal voeren, aan al den strijd, waarin hare waardigheid en eigenliefde duizendvoudig gekwetst moeten worden. En of zij gelooft, dat haar uitverkorene, dien men te Berlijn prins Don Juan noemde, om harentwil trouw zou leeren?

Juliette begon na te denken over al deze dingen, die haar in haar liefderoes als van zelf niet ingevallen waren, zij streed zwaar en lang — misschien had ook de brief van haar echtgenoot haar

geroerd — en toen zond zij den prins hare weigering en keerde naar Parijs terug.

Ondanks den achteruitgang harer finantieele omstandigheden opende zij haar salon weder, waar opnieuw alles wat naam, rang en geest bezat, heen stroomde. Benjamin Constant las hier zijn beroemden roman „Adolphe" voor, en de Oostenrijksche gezant Metternich, even als de Russische gezant Tolstoi behoorden tot haar nieuwste en ijverigste vereerders — naar velen beweren, uit politieke diplomatie. Maar de min of meer vijandige houding van Madame Récamier en hare getrouwen vertoornde spoedig den keizer zoodanig, dat hij weldra Montmorency en de mooie vrouw eveneens uit Parijs verbande, zooals hij dit sinds lang ook met Madame de Staël gedaan had.

Nu was la belle des belles werkelijk verbannen. Zij ging naar Châlons, van waar zij gauw naar de vriendin te Coppel gevlucht ware, maar Madame de Staël had het destijds juist zoo druk met haar eigen aangelegenheden, dat zij geen tijd voor de vriendin vond. Juliette begaf zich dus naar Lyon en later in gezelschap harer nicht, de toenmalige Madame Lenormant, naar Italië. Overal vond zij vrienden en triumfen, overal knoopte zij nieuwe betrekkingen met mannen van beteekenis aan en in Napels werd ze door den koning en de koningin (zuster en zwager van Napoleon) als eene vriendin ontvangen. Canova heeft destijds, om haar eene verrassing te bereiden, uit zijn geheugen twee busten van haar gemodeleerd.

Drie jaren daarna — niet eerder dan toen de groote Corsikaan gevallen was — keerde Juliette Récamier naar Parijs terug, en wanneer zich hare eerzucht om prinses te worden, ook al niet vervuld had, zoo werd zij nu althans door de trouwste royalisten als eene der hunnen ontvangen. Dat was geene kleinigheid destijds, toen het onderscheid van geboorte scherper in acht genomen werd dan ooit, maar zij had dit te danken aan de trouw welke zij der partij in zware tijden bewezen had én aan haar vriend Montmorency.

Spoedig zien wij de gevierde vrouw weder als het middelpunt van een luisterrijken kring. Benjamin Constant ontvlamt in vurige liefde voor haar.

Dan komt er een slag van 't noodlot. Madame de Staël sterft,

maar aan de lijkkist der vriendin ontmoet zij Chateaubriand, haar lateren onvergankelijken vriend.

De „Grand seigneur de la littérature" werd spoedig een drukke gast in 't huis der nog altijd betooverend schoone vrouw. Haar getrouwe Mathieu de Montmorency en de leelijke kleine filosoof Ballanche die haar als een slaaf overal volgde, gevoelden zich aanvankelijk door de huldigingen van den beroemden man voor hun afgodsbeeld zeer geëerd, zochten echter later op alle mogelijke wijze te beletten, dat hij een overwegend groote plaats in de genegenheid van Juliette innam. Het gelukte hun echter niet, de vriendschapsbanden werden al vaster en vaster geknoopt en eerst de dood heeft ze gelost. „Chateaubriand kwam bijna dagelijks," meldt Turquan spottend, „om zijne dosis wierook in te ademen." Hij kwam in waarheid omdat zijn tot sombere zwaarmoedigheid neigende geest in de vroolijke, rustige, gelijkmatige atmosfeer, welke zijne schoone vriendin omgaf, opbeuring vond. Zij zorgde er op roerende wijze voor, dat hij altijd verstrooid en opgevroolijkt werd, vooral in latere jaren toen de schaduwen der melancholie al duisterder en duisterder werden.

* * *

Maar de finantieele toestand der Récamiers kreeg een nieuwen stoot, juist op 't oogenblik, toen zij zich weder hadden weten op te heffen en ditmaal was de val zelfs ernstiger dan te voren. Alle weelde moest opgegeven worden en Madame Récamier huurde eene kleine woning in de oude „Abbaye-aux-bois."

Nu kon men vermoeden dat de verwende, de gevierde, ook de keerzijde van het leven zou leeren kennen, dat de goede vrienden van vroeger haar nu wel den rug zouden toekeeren. Geenszins, het leven heeft haar bijna elke bitterheid gespaard. De physionomie harer „salons" bleef ook in de bescheiden woning der oude abtdij dezelfde; de élite der maatschappij en van den geest verdrong zich om haar heen, misschien niet altijd met onbaatzuchtige bedoelingen; men zocht aanraking met de „macht", die haar tot het einde harer dagen gebleven is. Het was haar meestal eene kleine moeite, het kostte haar slechts een vriendelijk woord, een

glimlach, dezen of genen vriend eene invloedrijke betrekking te verzekeren, en hoe velen heeft zij tot den vurig begeerden zetel der 40 onsterfelijken geholpen!

Zoo zien wij de schoone, veelgeleerde en beminde tot op haar ouden dag door een rijk leven vol glans en vreugde gaan, „un printemps prolongé." — Maar eindelijk komt toch de tijd tot zijn recht. De dood begint hare getrouwen te ontvoeren. Haar echtgenoot is gestorven, dan volgt „St. Mathieu", zooals men schertsend M. de Montmorency om zijne groote vroomheid genoemd heeft, „la petite église" (spotnaam voor den salon van Madame Récamier) begint al eenzamer en eenzamer te worden. Ook Ballanche, de leelijke, kleine geleerde met den fijnen geest en het warme hart, die, gelukkig wanneer hij der schoonste der schoonen kleine diensten mocht bewijzen, wordt opgeroepen. Zwarter verspreiden zich duistere schaduwen over Chateaubriand toen hem een verlamming overviel. Maar hij komt nog altijd naar de oude vriendin, die met teedere zorg de sombere stemming zijns geestes zoekt te verbannen en daarbij het gevaar vergeet dat haar zelve bedreigt: blind te worden.

Dan gaat ook Chateaubriand in 't jaar 1848 heen, en zij blijft alleen achter in de verpleging harer nicht Madame Lenormand, totdat de dood haar reeds in 't volgende jaar de voorafgeganen doet volgen.

Zij had den dood gevreesd, omdat hij in eene afschuwelijke gedaante gekomen was — de cholera heeft haar weggenomen — maar wellicht zou 't haar bij 't sterven eene troost geweest zijn te weten, dat de sombere engel haar het godengeschenk terugbracht, 't welk zij bijna haar gansche leven bezeten had — hare schoonheid. Toen nauwelijks de laatste ademtocht ontvloden was, begon, als onder den invloed van een nieuw leven, de gansche bekoorlijkheid harer jeugd van haar aangezicht te stralen; als uitgewischt waren de plooien en rimpelen van den tijd; geen spoor meer van de verwoestingen der ziekte; haar gansche onvergetelijke schoonheid verscheen nog eenmaal voor den blik der menschen, slechts een weinig door een zachten ernst versluierd. La belle des belles was schoon tot zelfs na den dood.

Joseph Turquan heeft haar en de groote macht, die zij uitge-

oefend heeft, onder de loupe van een scherpe kritiek bezien, hij heeft haar veel ontnomen, dat anderen in haar belichaamd hebben; ja, hij gaat zoo ver, te beweren, dat zij, die zoo vele uitgezochte geesten aantrok, zelfs niet een wezenlijke vrouw van geest zou geweest zijn, „maar zij verstond de levenskunst." Wanneer Turquan dat toegeeft, mogen wij het gelooven.

HOE IEMAND ZIJNE ZIEL ZOCHT.

Naar MAX TREU.

Het was meer dan ergerlijk!

Daar stond het weder zwart op wit, en ondanks den onberispelijken vorm, waarin het was geschreven, was het artikel zoo helder en duidelijk, dat zelfs den meest oppervlakkigen lezer van het blad de ongunstige beoordeeling terstond in 't oog moest vallen.

En altijd hetzelfde verwijt! Sedert drie jaren reeds werd het tot hem gericht, bij elke tentoonstelling, bij elke gelegenheid, dat graaf Edmund Altenhofen een nieuw schilderstuk uit de verborgen stilte van zijn atelier onder het bereik van het rumoerige publiek en van de critiek gebracht had. En als de man, die deze even bondige als snedige boosaardigheden op de vriendelijkste en meest verschoonende wijze in zijn feuilletons wist te zeggen, maar niet juist professor Beek ware geweest — de criticus der residentie bij uitnemendheid, wien iedereen, zelfs de ietwat ongunstig door hem besproken kunstenaars, tot zijne eer moest nageven, dat hij een man van beteekenis met een helder hoofd was, die op geestige en scherpzinnige wijze de pen voerde, die grondige kennis aan een scherp verstand paarde en wiens oordeel juist dáarom zoo hoog boven de meeningen der dozijnen recensenten en critici stond, die met grenzenloozen eigenwaan en grooten omhaal van woorden jammerlijk weinig, en in dit jammerlijk weinige met verrassende zekerheid geregeld het verkeerde zeggen.

Het was inderdaad meer dan ergerlijk!

Graaf Edmund Altenhofen had onder het ontbijt in zijn weelderig en smaakvol ingericht atelier de morgen-editie van het voornaamste dagblad der residentie in de hand, en daarin juist de critiek van professor Beek over zijn eenige dagen te voren naar de tentoonstelling gezonden nieuwe schilderij „Morgen in het bosch" gelezen.

Het was waarachtig weer het oude liedje! Zooals het vorig jaar, zooals voor twee jaren, zooals voor drie jaren! En hoe had hij zich ingespannen juist voor dit schilderij, om een werk te scheppen, waarmede de even strenge als fijn gevoelende criticus tevreden zou wezen! Hoe dikwijls had hij den professor, als zij elkander hier of daar in gezelschap ontmoetten, gezegd: „Ditmaal, waarde professor, zal ik 't u naar den zin maken!" En telkenmale had de professor geantwoord: „Het zal mij aangenaam, hoogst aangenaam zijn, graaf! U is een man, die alle eigenschappen bezit om iets goeds voort te brengen, en daar ik dit weet laat ik u niet los. Ik bespreek uw schilderijen, wijs op uwe tekortkomingen en zie niet het geringste van u door de vingers, zooals ik wel bij de vele middelmatigheden doe, die ik het knoeien en broddelen toch niet kan afleeren! En wanneer ge daarover verstoord op mij mocht zijn, graaf.... welnu...."

Vlug had dan de graaf den ouden heer bij de hand gevat en was hij hem in de rede gevallen:

„Verstoord? Wie zou in ernst verstoord op u kunnen zijn, geachte professor? Wij zijn allen overtuigd, dat u 't eerlijk meent met de kunst en haar tot hooge idealen wilt opvoeren. Verstoord? neen, dat kan ik onmogelijk op u zijn!"

Neen, verstoord op professor Beek was graaf Altenhofen niet, maar toch had hij zich geërgerd over het artikel. Flink geërgerd! Het stond daar alles zoo verschrikkelijk duidelijk — waarom had de verwenschte zetter het ook nog met zulke vette letters laten drukken.

Opnieuw las hij — voor de zooveelste maal:

„Graaf Altenhofen heeft sedert eenige dagen een nieuw werk tentoongesteld. ‚Morgen in het bosch' heeft hij het genoemd. Dat graaf Altenhofen iets zonder waarde zou voortbrengen, is natuur-

lijk uitgesloten — daartoe heeft de man een te echte, een te groote kunstenaarsnatuur welke hem in zijn onbewust streven onfeilbaar den rechten weg doet vinden. Maar toch — mij éens verklaren, zoo van harte met zijn werk eens verklaren, neen dat kan ik niet. Een juiste opvatting, een geniale vindingrijkheid, eene stoute gedachte, een schitterende techniek, een krachtig willen en een heerlijk kunnen — o ja, daarmede kan men kunstwerken voortbrengen, en menigeen zou ik gelukwenschen als hij al deze gaven bezat, welke Altenhofen in zoo rijke mate te zijner beschikking heeft. Hem wensch ik geen geluk daarmede, heden evenmin als voor twee en drie jaren. Want hetzelfde minder gunstige oordeel, dat ik destijds uitsprak, geldt ook voor zijn jongste werk: het laat koud.

„Ik heb er lang over nagedacht, wat toch wel de reden kan zijn, dat Altenhofens schilderstukken, ondanks zijne buitengewone begaafdheid, den beschouwer koud laten, en ik weet niet of ik de oplossing van dit raadsel gevonden heb. Bijna zou ik geneigd zijn dit aan het volgende toe te schrijven. Graaf Altenhofen is uit een voornaam geslacht gesproten, hij is een zeer vermogend, aanzienlijk man, die van zijne prilste jeugd af het geluk had, langs gebaande en geëffende paden door het leven te schrijden. Niets behoefde hij zich te ontzeggen, vrij en ongehinderd kon hij zijne neigingen volgen; de afmattende doch tevens opwekkende strijd met de materieëele zorgen des levens, die reeds zoo menigen grooten geest voor den tijd krachteloos en vleugelloos gemaakt en daarna toch weder de veerkracht tot nieuwe daden in hem wakker geroepen heeft, is hem blijkbaar gespaard gebleven; in één woord: het is den graaf altijd veel te goed gegaan, het flink door-elkander-geschud-worden van zijn heelen innerlijken mensch is hem onbekend. En zoolang hij daarmede onbekend blijft, zal aan zijne werken steeds dat zeker iets ontbreken, wat men de ziel pleegt te noemen. Alleen als uitvloeisel van een inwendigen strijd, uit het gisten en bruisen van den inwendigen mensch, kan het echte kunstwerk geboren worden; alleen daar, waar de kunstenaar in zijne verborgenste diepten wordt aangegrepen, kan hij een werk in het leven roepen, dat den beschouwer, den lezer, den toehoorder pakt en medesleept, onwillekeurig en zonder vragen, zoodat hij

de vlucht van den geest des kunstenaars moet volgen tot op verre, nooit vermoede hemelbanen.

„Deze aangrijpende, geestdrift wekkende, medesleepende kracht, dat is de ziel van een kunstwerk, en juist zij ontbreekt aan de werken van graaf Altenhofen. Als mensch zou ik den beminnelijken man gaarne elken inwendigen strijd, elke smart gespaard zien — als groot kunstenaar echter mag ik niet alleen, maar moet ik hem die toewenschen, want ik weet het uit duizendvoudige ervaring: in smart en leed ontdekken wij eerst onze ziel, en alleen met volle ziel laat zich het werkelijk beteekenende, het onberispelijke kunstwerk scheppen; alleen uit haar wordt het geboren."

De graaf wierp het blad op de tafel.

„De drommel hale al dat geschrijf!" riep hij. „Nu weet ik 't dus: omdat 't mij in 't leven altijd te goed gegaan is, daarom ben ik een broddelaar! Ik kan mij met deze alleraardigste ontdekking gelukwenschen!"

Met groote schreden liep hij in het vertrek heen en weer. Voor den ezel, waarop een begonnen schilderstuk stond, bleef hij staan.

„Ik zou 't bijna er af willen rukken!" mompelde hij. „Het zal ook wel niets bijzonders worden, want toen ik het ontwierp, leed ik noch aan hartpijn, noch aan honger, mijn eetlust was uitstekend en de spijsvertering opperbest! En toch, hoe kan het anders worden? Een dwaas, die meer geeft dan hij kan!"

Hij trad naar het venster en zag peinzend naar beneden in den tuin. Daar bloeiden en botten bloemen en heesters, frisch groen kwam overal te voorschijn, in de blauwe lucht zweefden, jubelliederen zingend, de leeuwerikken; bliksemssnel schoten met zacht gekweel de zwaluwen voorbij hem heen, en warm en verlokkelijk straalde de Meizon aan den onbewolkten hemel.

„Bijna had ik lust de heele santenkraam aan den kapstok te hangen!" zette de graaf zijne alleenspraak voort. „Onder duizend broddelaars de duizend en eerste te zijn — bij den Hemel! liever had ik dat mij de vingers van de hand vielen! Dan was 't maar beter, dat ik ijlings huiswaarts keerde naar mijns vaders akkers, het familiegoed bebouwde, de dikke Marie Biederstein trouwde met hare van gezondheid getuigende roode bolle wangen en water-

blauwe oogen, schreeuwende kinderen op mijne knieën wiegde en beproefde het eervolle grafschrift te verdienen: Hij leefde, nam eene vrouw en stierf! En alles zonder gedruisch!"

Hij lachte luidkeels. Maar zijn lachen klonk bitter.

„En daarmede zou ik mijn leven doorbrengen?"

Hij stampte met den voet.

„Neen en duizendmaal neen! Ik voel het, het zou lafhartige desertie zijn, als ik penseel en palet wilde wegwerpen! Men zegt immers: ik kan iets, en ik zelf weet, dat ik iets kan, maar dat verwenschte iets, waarvan de professor spreekt, — waar krijg ik dat vandaan? Eenige grammen onvervalschte „ziel" — waar vind ik die?"

Daar klonk door het venster, dat hij weder verlaten had, een roepend geluid, en toen hij den blik daarheen richtte, zag hij op de vensterbank een zwarte merel vroolijk en vlug op en neer huppelen.

„Goeden morgen, oude kameraad!" riep hij opgeruimd lachend en beschouwde het sierlijke, levendige diertje. „Kan jij me soms zeggen, waar ik dat ding, de ziel, kan vinden?"

En opnieuw weerklonk het roepend geluid der merel en daarop vloog ze heen, ver, ver weg door de blauwe lucht en het zonnige landschap.

Peinzend zag hij den vogel na.

„Het zou wel kunnen zijn," sprak hij in zichzelf, „dat je gelijk hadt, jij kleine, gevederde hemelbode! Goed, laat ons beproeven je wenk te volgen! De zon lacht, de lucht is zacht en helder — ik wil een zwervend voetreiziger worden, bosch en heide wil ik doorkruisen, aan kasteel en hut aankloppen, en als ik terugkeer, misschien —" hier gleed een vroolijke glimlach over zijn jeugdig frisch gezicht — „misschien kan ik hun thuis dan vertellen, hoe iemand zijne ziel zocht! En de professor moet dan maar uitmaken, of ik ze gevonden heb!"

* * *

Reeds lang was de Märkische Heide met hare eigenaardige, vaak sombere schoonheid het doel van 's graven wenschen geweest. Hier

in deze uitgestrekte, stille dennen- en pijnboomenbosschen, hier aan de oevers der wonderbare, droomerige boschmeren, welker eigenaardige bekoring nergens ter wereld wordt teruggevonden, hier in deze onmetelijke wouden, waarin hert en ree elkander afwisselen en de vos listig op buit loert, terwijl hoog boven de ruischende boomkruinen valk en sperwer hunne majestueuze kringen beschrijven — hier dacht hij menig motief te vinden, dat hij later voor het eene of andere schilderstuk kon benuttigen. Reeds in verschillende voorafgaande zomers had hij zich voorgenomen eene voetreis door de Heide te doen, doch telkenmale waren beletsels en verhinderingen in den weg gekomen, en had hij dan ten laatste zijne zomerreis naar elders gericht. Ditmaal liet hij zich echter door niets weerhouden, en reeds enkele dagen, nadat hij het besluit genomen had, steeg hij aan het station van een klein Märkisch landstadje, dat droomig en geheel van de overige wereld afgezonderd daar in de zomerzon lag, uit den spoorwegcoupé, met het schetsboek in de hand en een kleinen ransel op den rug, en begon langs zachte, zandige wegen door het groene, schemerende bosch te dolen.

Er waren maar weinige stappen noodig om van het stille station op de Heide te komen. Hoe strekte zij zich daar voor het oog van den eenzamen wandelaar uit, ver, eindeloos ver, tot daar waar in blauwende verte de hemel op haar scheen neder te dalen! Boven haar zweefde en trilde die fijne, liefelijke geur, zoo heerlijk en zonnig als noch het veel geprezen Rijndal, noch het bekoorlijke Etschland, maar enkel en alleen de ernstige, stille Noordduitsche Heide dien kent. In het geheimzinnige schemerlicht van het woud dwaalde de wandelaar rond. Aan de kanten van den weg sjirpten de krekels onverpoosd hun lied, hoog in de lucht, nauw waarneembaar voor het oog zweefden de leeuwerikken, op een afstand klonk het hameren van een specht, duizenden muggen dansten in den zonneschijn en door de kruinen streek gedempt een zacht ruischen en klonk wonderlijk in zijn oor, als wilde het hem verhalen van die verre tijden, toen hier eens Germanen en Slaven elkander bevochten, toen Lodewijk van Beieren hier met woord en zwaard zijn erfgoed verdedigde tegen het ongehoorde bedrog van den valschen Waldemar, toen Frederik I van Zollern de ridderburchten verwoestte, waar

hier de beide Joachims, de strenge, ernstige vader en de ridderlijke, levenslustige zoon, zich aan het edele jachtvermaak wijdden: welk eene menigte tooneelen en gestalten rees hier op voor het oog van den rustig voortschrijdenden wandelaar!

Hij luisterde naar de stemmen der Heide, naar het ruischen van den wind, naar het gezang der vogels, en het blijde gevoel van geheel vrij, door niets gebonden te zijn, maakte zich van hem meester. „Wie weet waar ik heden mijn hoofd ter ruste leg?" sprak hij glimlachend tot zichzelf. „Ach, mijn waarde professor Beek, en je denkt dat ik geene zorgen heb?"

In eene eenzame, aan het kruispunt van drie wegen staande herberg hield hij zijne middagrust. Veel te eten was er niet: eenige eieren, wat ham, een paar aardappels en eene flesch bier — daarmede was het menu uitgeput. Ondanks het sobere maal leunde Edmund Altenhofen toch uiterst vergenoegd achterover in zijn wankelenden stoel, joeg eene nieuwsgierige vlieg weg en zeide:

„Dat heeft uitstekend gesmaakt!"

De waardin maakte gevleid eene kniebuiging en vroeg:

„Mijnheer komt zeker ver vanhier?"

„Dat juist niet," gaf de jonge man te kennen. „Maar ik moet nog ver weg!"

„Misschien wel naar Stuppin?"

„Nog veel verder!"

„Zoo! waarheen dan?"

„Tot in het land, waar men zielen kan vinden!" lachte hij.

De waardin zag hem ietwat wantrouwig aan. Van *dat* land had zij ondanks hare acht en veertig jaren nog nooit iets gehoord, en als de vreemdeling soms met haar den draak wilde steken....

„Zijt ge bij geval predikant!" vroeg zij aarzelend.

„Niet geheel, beste waardin! Maar toch iemand die zielen zoekt."

„Dat moet een heel nieuw beroep zijn," merkte de vrouw bedenkelijk op.

„Hier te lande kent men het niet en in het nieuwsblad is nog nooit melding daarvan gemaakt!"

„Natuurlijk! De nieuwsbladen plegen voor zulke dingen in den regel niet de juiste organen te zijn!"

„Ik wensch u veel geluk, jonge heer! Dat is bij elk beroep en vooral bij het uwe noodig, naar ik meen."

Edmund werd ernstig.

„Ge kunt wel eens gelijk hebben," zeide hij en stond op. „En nu verder!"

Den ransel gepakt en den stok in de hand,
Zoo reis en zoo trek ik weer heen.
Nog is er menig niet doorwandeld land,
En menig verborgen edelsteen!
Dien zoek ik op en een meisje nog meê,
Dat lustig met mij 't wil wagen:
Vaarwel, waardin! 't laat mij geen vreê,
Geluk wil ik en liefde bejagen!

„Ik zal u den weg wijzen, jonge heer," sprak de waardin en volgde hem buiten de deur. „Hier kruisen drie wegen elkander — welken moet ge hebben?"

„Een van de drie!" lachte hij. „Ik dank u, beste waardin, ik zal den weg wel vinden!"

En zonder zich te bedenken sloeg hij het pad aan zijn rechterhand in.

„Zoo zult ge niet ver komen, jonge heer," waarschuwde hem de waardin. „Die weg dient om hout uit het bosch te halen en eindigt twee uren van hier; doch wanneer ge dan nauwkeurig met de streek bekend zijt, kunt ge van daar den weg naar de houtvesterij Wielersbrunn vinden. Zijt ge echter niet daarmede bekend, dan zult ge verdwalen; de zon staat al laag — —"

„Dat komt er niet op aan, waardin!" riep hij overmoedig. „Jong bloed kan desnoods onder den blooten hemel slapen — —"

„Lieve hemel, maar als men 't toch niet behoeft te doen!" klaagde de brave vrouw.

Maar hij hoorde haar niet meer. Onder het neuriën van een vroolijk wijsje volgde hij in marschtempo den eenmaal gekozen weg.

Hoofdschuddend zag de waardin hem na.

„Bij hem schijnt 't in de bovenkamer niet recht pluis te zijn," mompelde zij meewarig. „Nu, de gendarme zal hem wel op den rechten weg brengen — ik zal de logeerkamer boven maar in

orde brengen, want ik wed dat ik den spring-in-'t-veld nog van avond moe en mat zie terugkeeren."

De waardin zou hare weddenschap evenwel hebben verloren.

Edmund Altenhofen dacht aan geen terugkeeren. De reis op goed geluk beviel hem en hij dacht, dat de geschiedenis, welke hij hun thuis zou verhalen — „Hoe iemand zijne ziel zocht" — zeer vermakelijk kon worden.

Hij liep rustig voort, tot hij aan eene van die kleine boschweiden kwam, welke zich dikwijls heel onverwacht aan de verbaasde blikken van den wandelaar, die even te voren alleen dicht bosch rondom zich zag, in geheimzinnige stilte vertoonen. Welk een verrukkelijk tooneel! Aan de overzijde een kleine groene heuvel, tot op den top met dicht kreupelbosch bedekt; aan zijne voeten murmelde een helder beekje, en iets verder, waar zes enkele forsche eiken om een reusachtigen slanken pijnboom stonden, liepen eenige reeën naar het water, keken oplettend naar alle kanten rond en begonnen toen van het verfrisschend koele nat te slurpen.

Zacht en onhoorbaar, om de prachtige dieren niet te verjagen en geen stoornis in het tooneel teweeg te brengen, ging Edmund achter een struik zitten en nam teekenstift en schetsboek ter hand.

Welk eene vredige rust heerschte hier! Niets onvrij's, niets gedwongens; hier vertoonde zich aan het oog des schilders de grootschheid der scheppende natuur, welke zich ook in het kleinste onderdeel niet verloochent. Nadat hij vlug een schets had gemaakt, legde hij het boek naast zich en strekte zich uit in het gras. Kleine witte wolkjes dreven langzaam aan den donkerblauwen hemel voorbij; van tijd tot tijd vloog er een vogel over hem heen, daalde neder in het bosch of steeg omhoog in den lichten aeter; over witte kiezelsteentjes murmelde het beekje, nu en dan een groen blad of een takje aan zijne oppervlakte medevoerend; de golfjes sloegen dartelend en klaterend over elkander heen en bedekten het sappige groen aan den oeverrand met duizenden paarlen; met sierlijken gang stapten de reeën over de weide naar den heuvel; nu eens bogen zij den verstandigen kop naar het gras, dan weder staken zij de koppen snuivend in de hoogte. Zij ontdekten den mensch in hunne nabijheid niet, en deze dacht er

niet aan hen te verjagen. Hij zelf gevoelde zich hier zoo wel te moede, als nooit te voren in zijne prachtige woning, en verzonken in zijn droomerijen bemerkte hij niet hoe de tijd voorbijging.

Eerst toen de zon reeds lang verdwenen was, alleen de toppen der hoogste boomen nog in een zacht rood straalden en de bleeke smalle maansikkel over den heuvel heengluurde, toen eerst stond hij op en rekte zich flink uit: „Edmund, oude jongen, het wordt tijd!" zeide hij tot zich zelf. „Vooruit, ergens zullen wij wel te recht komen!"

Hij liep terug naar den weg, waarvan hij te voren, toen hij de weide wilde bereiken, was afgeweken. Doch wonderlijk! hij vond hem niet terug. De eene boom zag er juist uit als de andere, en de schemering begon met groote snelheid het bosch in haar valen sluier te hullen.

„Laat ons de loop van het beekje volgen!" besloot hij na kort beraad. „En is 't niet anders — welnu, dan mag in godsnaam het bosch mijn slaapplaats, de hemel mijn dek en een goed geweten mijn rustbed zijn!"

Hij liep langs de beek. Deze wandeling was ver van gemakkelijk, daar hij in 't half donker, dat hand over hand toenam, herhaaldelijk over laag struikgewas en onzichtbare wortels struikelde, en even dikwijls met de voeten in het water geraakte. Hij stoorde zich niet aan die hindernissen. De maan rees hooger en verspreidde een zacht licht, waarin de wandelaar desnoods den weg kon vinden. Zoo liep hij verder. Zacht en warm omwaaide hem de nachtlucht, boven zijn hoofd schoten in pijlsnelle vlucht allerlei nachtvogels, en meermalen zag hij uit het dichte kreupelhout spiedend om zich heen glurend een vos te voorschijn komen. Ondanks den nacht overal leven en beweging: de natuur slaapt nooit.

Daar meende hij in het maanlicht op eenigen afstand rook te zien opstijgen.

„Waar rook is," redeneerde hij, „moeten ook menschen zijn. Dat heb ik als jongen al in mijne boeken over de Indianen in de Amerikaansche prairiën gelezen, en dus zal 't ook wel zoo zijn."

Vlugger schreed hij voort.

Eensklaps trok hij verrast zijn voet terug en stond onbeweeglijk.

Het was hem, als zagen zijne oogen een tooneel uit een sprookje. Voor hem lag weder eene boschweide, niet ongelijk aan de eerste. Ze werd helder verlicht door de maan en deze bescheen eene jeugdige vrouwelijke gestalte in een wit kleed. Het meisje scheen juist de kinderjaren ontgroeid en den maagdelijken leeftijd bereikt te hebben; haar gezicht en figuur waren nog ietwat scherp en hoekig, het zachte en weeke in de lijnen des lichaams ontbrak nog. De voeten van het meisje waren ongeschoeid, schoenen en kousen lagen in het gras, en met sierlijke, gracieuse bewegingen voerde zij een van die kinderdansen uit, zooals Altenhofen zelf als kind met zijn vriendjes en vriendinnetjes zoo dikwijls gedanst had. Bij dezen dans toonde de tengere, slanke figuur van het meisje echter een verwonderlijke los- en vlugheid van beweging te bezitten; hoe bevallig en rap bewogen zich de kleine voeten, hoe lenig en buigzaam neigde en boog het bovenlijf op de fijne heupen, en welk een liefelijke, verrukkelijke glimlach lag op de bijna nog kinderlijke trekken! Edmund sloeg in extase de bekoorlijke danseres gade en luisterde opgetogen naar de heldere, welluidende stem van het meisje, dat den dans met zang begeleidde.

Edmund bleef roerloos op zijne plaats, geheel in hoorende en oplettende aanschouwing verzonken. De kennismaking met dit meisje, dacht hij, kon hem toch niet ontgaan; waarschijnlijk was hij hier, door zijn gelukkig gesternte geleid, in de nabijheid van de houtvesterij Wielersbrunn, waarvan de waardin van de herberg op de heide dien middag gesproken had, en er viel niet aan te twijfelen, dat het meisje in deze houtvesterswoning thuis behoorde.

Of men hem wel een nachtkwartier zou willen geven als hij daarom verzocht? En of hij gelegenheid zou hebben met het meisje te praten? En of ze kon praten, levendig en natuurlijk, zonder preutschheid en gekunsteldheid? En of haar binnenste wel aan haar uiterlijk beantwoordde?

Dit alles kwam hem in de gedachten.

Gezang en dans hielden op, het meisje nam schoenen en kousen in de hand en zag toen op naar de maan, en thans kon Edmund duidelijk waarnemen, dat het een lief en innemend gezichtje was, waarop de nachtgodin haar licht wierp, en dat een paar groote,

peinzende kinderoogen, welker kleur hij niet kon onderscheiden, naar het luchtruim staarden.

Daarop zag zij om zich heen, wierp in verschillende richtingen eene kushand en riep met luide, opgeruimde stem:

„Goeden nacht, gij allen, goeden nacht, goeden nacht!"

En vlug als eene ree snelde zij over de weide in het bosch, den kant uit waar de rook opsteeg.

In een kreupelboschje liet eensklaps een nachtegaal zijne heldere, welluidende tonen weerklinken, en eindigde zijn zang in eene lang aangehouden roulade. Het was, als wilde hij zijn dank betuigen voor den goedennachtwensch, die zooeven aan het slapende bosch was toegeroepen.

Als uit een droom ontwakend richtte Altenhofen zich op. Een oogenblik stond hij stil, als moest hij zich bezinnen, daarop liep hij met vaste schreden den opstijgenden rook tegemoet.

Voor hem stond een eenvoudig huis met slechts ééne verdieping. Boven de openstaande huisdeur was een veeltakkig hertengewei aangebracht. Bij het uit het huis komende licht kon de wandelaar het opschrift lezen, dat met groote zwarte letters aan den gevel prijkte: Koninklijke houtvesterij Wielersbrunn.

Hij wist nu waar hij was.

Met luid geblaf sprongen een paar honden op hem toe, beroken en besnuffelden hem aan alle kanten en snelden vervolgens, door aanhoudend blaffen het bezoek aankondigend, weder het huis in.

Terstond daarop weerklonk eene zware, krachtige mannenstem:

„Wil jullie wel eens stil zijn, rakkers!"

Uit het halfdonker van het voorhuis trad de forsche, reusachtige gestalte van een man met langen, grijzen baard, hij droeg een jachtbuis van ongevold laken en hooge laarzen, die hem tot aan de dij reikten. „Wat hebben de beesten toch te blaffen?" vroeg hij en trad naar de deur. Thans ontwaarde hij daar den staanden man.

„Ha, ben jij 't, Wilhelm!" riep hij.

„Neen, niet Wilhelm," antwoordde Altenhofen en trad vooruit, „maar Edmund!

„Ge zult wel zeer teleurgesteld zijn, wanneer ge verneemt, dat

ik een vermoeide, verdwaalde wandelaar ben, die aan deze deur klopt in de hoop hier een gastvrij dak te vinden."

„Nu, in deze hoop zult ge u niet bedrogen zien, wanneer ge overigens een eerlijk man en niet juist des duivels makker zijt! Treed binnen, mijnheer: de houtvester Jagemann heet u welkom in zijne woning."

Met deze woorden stak hij den graaf zijne gespierde, vereelte hand toe. Edmund drukte ze hartelijk en zeide:

„Ik ben graaf Altenhofen, schilder uit Berlijn; hier hebt ge mijn getuigschrift!"

Schertsend wees hij naar zijn schetsboek. De houtvester lachte luidkeels. „Dan hooren wij beiden juist goed bij elkander," antwoordde hij. „Schilder en houtvester beiden scheppen immers evenveel behagen in de natuur! Nogmaals, wees welkom en treed nu binnen!"

Hij opende eene deur en zij kwamen in een gezellig en geriefelijk ingericht vertrek, dat door eene hanglamp vriendelijk werd verlicht. Niemand was daarin. „Ge komt juist ter rechter tijd, graaf, om aan onzen avondmaaltijd deel te nemen. Veel is er wel is waar niet bij ons hier buiten in de Heide, maar toch voldoende om zijn genoegen te eten."

Bij deze woorden nam hij den graaf ransel, hoed en stok af en snelde vervolgens bedrijvig naar de deur.

„Ik wil toch even Anna roepen. Het is mijne dochter, mijne eenige, en mijn huismoedertje, sedert mijn vrouw — God schenke haar de eeuwige zaligheid! — twee jaren geleden gestorven is. He, Anna, Anna, Anna, hoor je dan niet?"

Een heldere stem antwoordde van buiten:

„Wat is er gaande, vadertje? Is er een ongeluk gebeurd? Driemaal Anna — dan moet er wel wat vreeselijks aan de hand zijn!"

En terstond daarop werd haastig de deur geopend en op den drempel verscheen een meisje.

„Wat is er nu? Ge schreeuwt alsof het huis in brand stond, vadertje! U weet toch, dat ik bezig ben met eierkoeken bakken — en dan kan men maar niet...."

Het verdere bestierf op hare roode lippen. Verschrikt, met bedeesde, vragende blikken staarde zij uit geheimzinnig donkere

oogen den voor haar staanden vreemdeling aan. Een donkere blos kleurde hare wangen.

„Als je nu uitgeraasd bent, kleine lawaaimaakster," lachte de houtvester, dan mag je onzen gast hier een vriendelijk goeden avond! wenschen. Graaf Altenhofen zal ten onzent overnachten."

Zij had zich hersteld.

„Neem mij niet kwalijk," zeide zij beschroomd, „ik ben in mijn keukenpakje."

„Dat is het eerekleed der huisvrouw!" antwoordde Altenhofen hoffelijk en wendde geen oogenblik den blik van de bevallige elfengestalte af, welke daar voor hem stond. Over het witte kleed had zij een bonten boezelaar aangedaan, waaronder zij beschaamd beide handen verborgen hield.

„Ik heet u welkom in ons huis, graaf Altenhofen!" sprak zij en sloeg de groote zielvolle oogen neder.

„Is dat een manier van doen, meisje?" kwam de houtvester tusschenbeide. Men geeft zijn gasten de hand, en vooral de huisvrouw behoort zulks te doen. Je doet mijne opvoeding weinig eer aan!"

„Maar vadertje.... ik...."

Noch altijd waren hare handen onder den boezelaar. Altenhofen stak haar de zijne toe.

Zij aarzelde.

De houtvester bemoeide zich opnieuw met de zaak.

„Hoe heb ik 't nu met je, meisje?" bromde hij. „Anders ben je toch niet zoo verlegen!"

Daarbij greep hij naar hare hand, om deze het volgende oogenblik met een grooten potlepel gewapend onder den boezelaar uit te trekken. Tegelijkertijd weerklonk uit drie kelen een schaterend gelach.

„Dat is derhalve de oplossing van het raadsel!" riep Altenhofen.

„Het komt er volstrekt niet op aan, als je met de eereteekens van je huisvrouwelijke waardigheid de gasten ontvangt!" lachte de houtvester. „Daarom behoef je niet zoo preutsch te zijn!"

Vlug stak Anna nu den gast de rechterhand toe, terwijl zij de linker met den noodlottigen lepel achter den rug hield.

Een oogenblik rustte de kleine sierlijke meisjeshand in die van

Altenhofen. Het was hem als ging van daar een electrische stroom uit, die in zijn hart drong.

„Zoo," riep de houtvester, „en maak nu dat je eierkoeken klaar komen — wij hebben honger! En laat de logeerkamer in orde brengen!"

Met een paar sprongen was Anna de deur uit.

Een gelukkige glimlach verscheen op het gelaat van den houtvester.

„Zij is mijn lieveling," zeide hij en leunde behaaglijk achterover in den wijden fauteuil, terwijl Edmund in een gemakkelijken „luiaardstoel" tegenover hem plaats nam. „De vreugde mijner eenzaam geworden dagen! Zoo'n kind is als een portie zonneschijn, in welks bezit wij ons in zekeren zin onverdiend verheugen. Alle zorgen worden ons daardoor lachend van het hart genomen. Sedert mijne vrouw overleden is, is 't in dit afgelegen houtvestershuis noch stiller geworden dan 't reeds was, en alleen Anna's opgeruimd lachen brengt leven in de woning, nu en dan ook een krachtig „himmeldonnerwetter! uit mijn mond, dat op mijne jagersgezellen nederkomt, en het geblaf der honden. Anders is 't erg stil hierbuiten!"

„In den winter in elk geval nog stiller dan in den zomer!" merkte Edmund op.

„Dat blijft voor ons hetzelfde: in den zomer is onze groote woning, het bosch, groen, en in den winter is ze wit — dat is zoo ongeveer het eenige verschil.

Op dit oogenblik kwam Anna weder binnen. Zij had een wit schortje voorgedaan en blijkbaar haar geheel toilet aan een grondig onderzoek onderworpen.

„Mag ik u verzoeken aan tafel te gaan?" vroeg zij.

De houtvester stond op en Edmund volgde zijn voorbeeld. Anna ging hen voor door het voorhuis naar het aan de andere zijde daarvan liggende vertrek.

Hier was eene groote tafel gedekt, waaraan reeds vier jagersgezellen en twee dienstmeisjes zaten en op de binnenkomenden wachtten. Aan het eene einde der tafel waren drie ledige plaatsen, welke door den houtvester, Anna en Edmund werden ingenomen; de laatste bekwam de eereplaats aan het hoogereind.

„Doe het gebed, Anna," zeide Jagemann.

Bedaard stond het meisje op en met haar het geheele tafelgezelschap, en zonder eenige verlegenheid voor den vreemde zeide zij het eenvoudige tafelgebed:

„Kom, Heere Jezus, zit mede met ons aan,
En zegen, wat Gij ons hebt toegestaan. Amen."

Daarop nam het maal een aanvang.

„Zoo is 't bij ons hierbuiten in de Heide het gebruik," sprak de houtvester. „Wij hechten nog aan het gebed. De menschen in de groote steden denken, dat zij 't niet meer noodig hebben. En dan is er bij ons nóg een gebruik, en dat moet ik u vooral op het gemoed drukken, graaf Altenhofen: genoodigd wordt hier niet! Ieder tast vrij toe en eet zoo lang en zoo veel hij verkiest; en wie hongerig van tafel opstaat, draagt zelf de schuld daarvan en is — 't zij met verlof gezegd! — een ezel, dat hij 't doet."

„Mij zult ge dit compliment niet behoeven te maken!" schertste Edmund en nam een flinke portie vleesch van de schaal, welke Anna hem presenteerde. „Men merkt al spoedig waar 't iemand van harte gegund wordt, en daar laat ik mij door niets van 't eten afhouden. En dit te minder, daar ik van het schoone voorrecht der jeugd, steeds eetlust te hebben, een zeer ruim gebruik maak, vooral heden na mijne kolossale wandeling."

„Ge bevalt mij," zeide de houtvester. „Ge schijnt althans niet tot de winderige kwasten in de groote steden te behooren, die zich jonge mannen laten noemen."

„Met mijne vijf en twintig jaren gevoel ik nog niet de minste behoefte om een „winderige kwast" te zijn," antwoordde Edmund.

„Dan wordt ge 't ook later niet!" verklaarde Jagemann lachend. „Anna," wendde hij zich tot zijne dochter, „zorg voor je gast! Zijn glas is leeg!"

Haastig greep het meisje naar de groote steenen kruik en schonk haar buurman het schuimende gerstenat in.

„Drink maar flink, waarde graaf!" spoorde de houtvester hem aan. „Het is Bernauer bier, dat van oudsher beroemd is in de Mark. De groote markgraaf Waldemar heeft het reeds geroemd, en de plunderende en verwoestende Banner heeft na den slag van Wittstock de stad Havelberg voor drie vaatjes Bernauer van de plundering vrijgesteld. Ja, ja, het is een ware godendrank" —

hij nam een flinken teug — „en ik ontvang 't rechtstreeks uit de brouwerij. Ik heb daar ginds in Bernau een zwager, die 't mij toezendt."

Edmund hief zijn glas in de hoogte.

„Op het welzijn van u en uw huis!" Hij stiet aan, krachtig met den houtvester, zacht en sierlijk met Anna — doch beide malen gaven de glazen een helderen klank.

„Ge schijnt in de geschiedenis van ons land goed thuis te zijn," merkte de graaf op.

„Ik heb mij altijd gaarne daarmede bezig gehouden," antwoordde Jagemann. „Als buiten de winterstormen over de Heide woeden en een dikke sneeuwlaag de pijnboomen bedekt, zoodat ze onder den last bijna bezwijken, dan vind ik den tijd om naar mijne boeken te grijpen. Ge zult ze zien, later! En dan houd ik mij ook met vaderlandsche geschiedenis bezig, en ik weet meer daarvan dan de jongens op het gymnasium te Ruppin. 't Is zonde en schande zooals op de scholen de geschiedenis des Vaderlands verwaarloosd wordt. Ernst, de zoon van den predikant te Blessin, een der bolletjes van het gymnasium, verhaalt met een air van gewicht van Themistokles, Miltiades, Octavianus, Diocletianus en nog eenige dozijnen „essen" en „ussen" uit Hellas en Rome, maar van de groote mannen, die eeuwen geleden in zijn eigen Vaderland zich met roem bedekten, weet hij niets. Dat hebben wij nog niet gehad, heet het, als men hem daarnaar vraagt."

De jagersgezellen en de dienstmeisjes hadden hun maal geëindigd. Weder sprak Anna een tafelgebed uit en daarop stonden allen op, wenschten den houtvester, zijne dochter en den gast „goedennacht!" en verlieten het vertrek.

„Vul de kruik nog eens met versch bier, Anna!" beval de houtvester. „Dan gaan wij aan de overzijde eene pijp rooken en wat praten, zooals 't na een behoorlijken maaltijd behoort. Wij hebben zelden gezelschap hierbuiten, en ik ben een groot vriend daarvan, en mijne dochter eveneens; wij zullen u zoo spoedig niet loslaten, waarde graaf! Ge zijt nu eenmaal in het hol van den beer terecht gekomen — nu moet ge ook maar weten, hoe ge er weer uitkomt!"

Anna had de kan opnieuw gevuld, en zij begaven zich weder naar de overzijde, waar zij te voren gezeten hadden. Met trots

wees de houtvester naar eene groote boekenkast: „Mijne bibliotheek!"

Even verbaasd als verrast overzag Edmund dien schat van boeken: geen enkele der duitsche classieken ontbrak, zelfs de groote buitenlanders Byron, Dante, Cervantes en anderen waren in goede vertalingen aanwezig, en een aantal historische, geographische en natuurwetenschappelijke werken stond behoorlijk gerangschikt in afzonderlijke vakken.

„Dat is eene bibliotheek, die elken geleerde eer zou aandoen!" riep de graaf met echte bewondering.

De houtvester glimlachte.

„Het is mijne liefhebberij — boeken en dan hertshorens en geweren, zooals 't een goed houtvester past. 's Zomers kom ik niet tot lezen, maar in den winter heb ik den tijd er toe, en mijn meisje helpt mij daarbij. Is 't niet, Anna?"

Hij hief haar hoofd bij de kin in de hoogte, en nu eerst kon Edmund duidelijk de groote, zielvolle oogen van het meisje onderscheiden, welke hij tot dusver alleen door de schaduw van lange wimpers bedekt gezien had. Anna had twee lange pijpen gestopt; de eene bood zij haar vader, de andere den gast aan.

„Ge zult wel geen rooker van pijpen zijn," merkte de houtvester op. „In de stad heeft men 't zich langzamerhand afgewend."

„Om u gezelschap te houden rook ik gaarne mede," antwoordde Edmund.

„Nu dan, wel bekome het u! En laten wij nu de sluizen onzer welsprekendheid openen en eens gezellig met elkander praten."

* * *

De vensters stonden wijd open. De zachte met bosch- en heidegeuren bezwangerde lucht drong in het vertrek, nieuwsgierige muggen gonsden om het licht en buiten klonk nu en dan de slag van een nachtegaal. De pijpen brandden, en de houtvester stiet geweldige rookwolken voor zich uit, terwijl Edmund alleen eenige kleine, blauwe kringen in de lucht blies.

„Ziezoo, mijn waarde gast," nam de houtvester het woord. „Dit is voor mij het aangenaamste uur van den heelen dag. Als mijn werk daarbuiten gedaan is en de hongerige rakker van een

maag zijn deel ontvangen heeft, dan breekt het rustuur van den houtvester aan, en daarvan trek ik gaarne al het mogelijke voordeel. Vandaag zult gij ons wel moeten vertellen, hoe 't daarbuiten in de groote wereld toegaat — zelden vindt iemand eens den weg naar deze afgelegen woning. En wij — wij komen bijna in 't geheel niet met de buitenwereld in aanraking."

„Dat is toch jammer," gaf Edmund te kennen. „Ge zult u toch hier in uwe groene wildernis niet vrijwillig begraven, en uwe dochter...."

Hij wierp een blik op Anna, die zich met een handwerkje onledig hield.

„Ja, het arme meisje!" antwoordde de houtvester. „Ik zou 't haar zeker van ganscher harte gunnen, dat zij wat van de wereld te zien kreeg. Tijdens het leven harer moeder is zij een jaar te Sruppin geweest, om flink wat te leeren — maar dat is ook alles, wat zij van het koninkrijk Pruisen kent. Alleen kan zij niet reizen, ik heb geen tijd — wie moet haar onder zijne hoede nemen?"

„Ach, vadertje," kwam Anna hem te hulp, „ik verlang er zoo erg niet naar om hier vandaan te komen. Gingt ge mede, ja, dan zou ik zeker wel eens iets van de wereld willen zien. Maar ik zou niet gaarne daarbuiten blijven, want ik gevoel, dat het bosch mijn thuis is!"

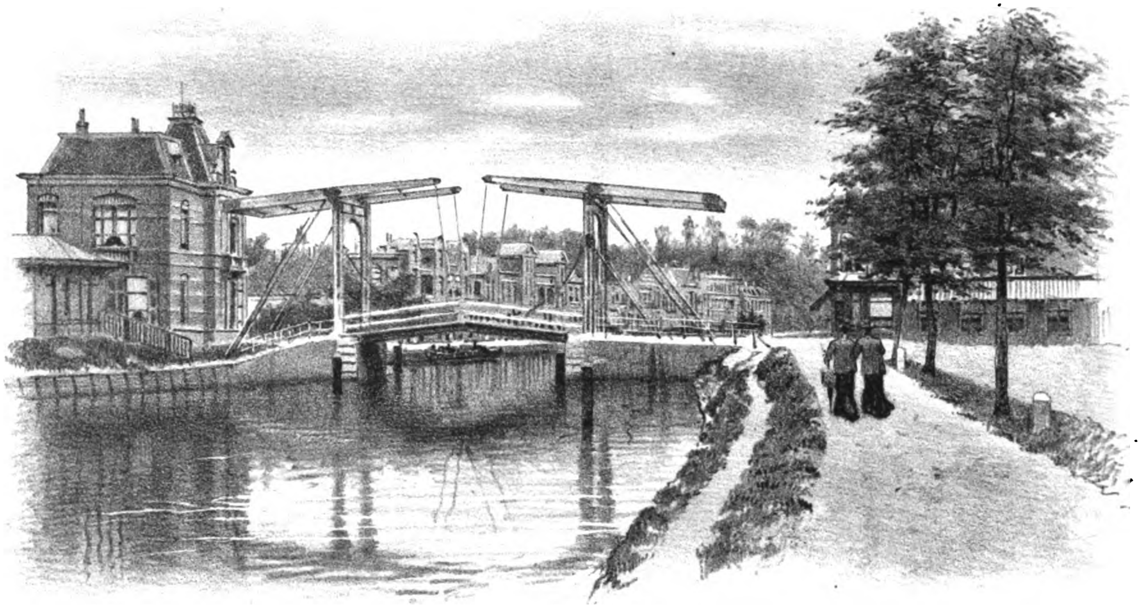
„Dat is braaf gesproken, meisje," zeide de vader goedkeurend knikkend. „Je bent een echte houtvestersdochter en zult ook eens een houtvester tot man hebben — wat ik overigens hoop, dat nog in lang niet zal gebeuren, want ik kan je hier niet missen," voegde hij er meesmuilend bij.

Anna had een kleur gekregen.

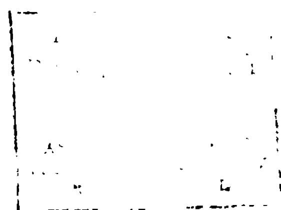
„Ik blijf bij u, vadertje!"

„Ha, ha!" lachte de houtvester. „Dat zeggen ze allemaal, en komt dan op een mooien dag de rechte, dan veranderen ze in eens van meening en fladderen weg, als de zwaluwen die naar warmere streken trekken."

Er ontstond eene pauze. Anna had het hoofd diep over haar werk gebogen, Edmunds oog rustte bewonderend op de slanke, bevallige gestalte, en de houtvester staarde in 't licht, waaraan juist eene mug de lichte vleugels had verbrand.

DE GEESTBRUG NABIJ DEN HAAG.

Daarop nam Jagemann weder het woord:

„En vertel ons nu eens, wat u hierheen in onze Heide voert. De voorname en rijke lieden zijn anders gewoon een ander doel voor hunne reizen te kiezen."

„Al lang was ik voornemens," antwoordde Edmund, „de Heide eens te doorkruisen. Eerst in dit jaar kwam ik daartoe en behalve het verlangen eenige motieven voor nieuwe schilderstukken te vinden, heb ik nog eene kleine bijbedoeling met mijn wandeltocht."

„En mag men weten welke?"

Edmund glimlachte.

„Er was eens een man," begon hij in verhaaltrant, „die zijne ziel verloren had. Een groot wijze kwam tot hem en sprak: ‚Mijn zoon, het is noodig dat ge uwe ziel terug bekomt. Begeef u daarom op weg om haar te zoeken!' En toen de man den wijze vroeg, waar hij zijne ziel moest zoeken, antwoordde hem deze: ‚Overal waar de wereld schoon is en de menschen trouw en eenvoudig aan oude goede gebruiken hebben vastgehouden. Trek derwaarts heen — daar kunt ge uwe ziel vinden.' En zoo kwam het, dat de man uittoog naar de Heide om zijne ziel te zoeken."

Anna had haar handwerkje in den schoot laten vallen. Hare oogen hingen aan de lippen van den verteller, die op natuurlijke en ongekunstelde wijze zijn verhaal deed.

„Dat is eene wonderlijke geschiedenis en waarvan ik niet veel begrijp," verklaarde de houtvester.

Edmund verhaalde nu van zijne kunst en de critiek van professor Beek, en hoe deze hem op het denkbeeld had gebracht eens te beproeven, of hij op eene voetreis de vermiste ziel zou kunnen terugvinden.

„Als ik ze heb," ging hij lachend voort, „zal ik hare echtheid door den professor doen bekrachtigen en haar dan als mijn kostbaarsten schat bewaken."

In zijne vertelling had hij ook van zijn schilderstuk ‚Morgen in het bosch' melding gemaakt. Anna was opgestaan en had van een tafeltje eene aflevering van een geïllustreerd tijdschrift genomen.

„Hierin komt eene houtsnee van uw schilderstuk voor," zeide zij en sloeg het plaatwerk open. „Nu weet ik ook waarom uw

naam, toen die van avond voor het eerst genoemd werd, mij dadelijk zoo bekend voorkwam — hij staat hier onder de gravure."

„Geef 't mij eens even," verzocht de houtvester haar. „Ik heb het laatste nummer nog in 't geheel niet gezien. Daarin kunnen wij al dadelijk de geestelijke physionomie van onzen geëerden gast bestudeeren."

Hij beschouwde de gravure met groote opmerkzaamheid.

„Drommels!" riep hij daarop. „Ik zou zeggen, dat 't een prachtstuk is! Ik ben wel is waar geen kunstkenner — maar toch durf ik beweren, dat dit werk van gevoel en kunstvaardigheid getuigt."

„Ook mij bevalt het zeer goed," voegde Anna zacht daaraan toe.

„Weet ge wel, lieve juffrouw," antwoordde hij, „dat het de grootste voldoening voor den kunstenaar is, als hij op eene ver buiten de groote wereld gelegen plaats waardeering en sympathie voor zijn streven ontmoet? Dat doet hem meer goed, dan wanneer hij door tien critici van beroep geprezen en in twintig salons opgehemeld wordt!"

Glimlachend voerde zij hem tegemoet:

„U wil mij een compliment maken. Wat kan een kunstenaar aan den lof van eenvoudige, onbeteekenende menschen als wij gelegen zijn? Door zulk een lof kan de door hem gevolgde weg noch ten goede, noch ten kwade veranderd worden — geloof ik."

„En als nu de kunstenaar in dergelijken lof een gedeelte der openbare meening zag — der volksstem, die wel is waar niet volgens aeshetische grondbeginselen oordeelt, maar toch in haar oordeel over de waarde of onwaarde van een kunstvoorbrengsel slechts zelden dwaalt?"

„Dan deed de kunstenaar ons te veel eer aan!" gaf zij ten antwoord en boog zich weder over haar werk.

Als een warme stroom vloeide het door zijn hart, toen hij het meisje hoorde spreken. Wat zij zeide klonk alles zoo eenvoudig en ongekunsteld, en getuigde toch van een vlug begrip en een levendigen geest.

„En waar wilt ge uwe ziel nu eigenlijk zoeken?" vroeg de houtvester.

„Waar ik ze vinden kan!" luidde het schielijke antwoord.

„Weet ge wat," ging Jagemann voort, „houd ons eenige dagen in onze eenzaamheid gezelschap! Ik kan u hier in het bosch prachtstukken van boomen laten zien, die u het hart zullen doen opengaan en die ge zonder twijfel op het doek zult tooveren."

Edmunds hart sloeg sneller bij deze woorden. Hij trachtte een blik van het jonge meisje op te vangen; maar zij hield hare oogen zoo vast op haar handwerkje gevestigd, als ging al het overige buiten haar om. Toch wilde het den scherpen waarnemer voorkomen, als kleurde bij die woorden des vaders een zacht rood haar lief gezichtje.

„Als ik u geen overlast aandoe," wilde de graaf zeggen. Maar hij voelde, dat dit eene banaliteit tegenover de gulle uitnoodiging van den houtvester zoo geweest zijn, en daarom riep hij op vroolijken toon:

„Top! Ik neem uwe invitatie aan!"

„Zoo behoort het!" knikte de houtvester goedkeurend. „Vooral geene gemaaktheid! Geen doekjes er om winden, maar rond voor zijne meening uitkomen, dat is mijne manier van doen. En vergis ik mij niet, dan zijt ge 't hiermede met mij eens. Onze boschen heidelucht zal u trouwens niet schaden, want ge ziet er wel een beetje bleek uit — nu, men zegt immers, dat dit mode is bij de grootsteedsche jonge heeren!"

„Ten minste in den eersten tijd na den winter," schertste Edmund. „De wintervermakelijkheden maken de gezichten bleek, en op de zomerreis wordt dan weer kleur opgedaan. Zoo gaat 't jaar in jaar uit bij ons in de residentie...."

„En de menschen worden nerveus bovendien!" vulde de houtvester aan. „Zeg eens, meisje," wendde hij zich eensklaps tot zijne dochter, „hoe heb ik 't vandaag met je? Zoo stil en zwijgend heb ik je nog nooit gezien! Ze babbelt en zingt anders als eene lijster — en vandaag is 't alsof men haar een slot op den mond gehangen had."

Anna werd vuurrood.

„Maar, vadertje, u pleegt toch altijd zelf te zeggen: De vrouw moet zwijgen in de vergadering...."

„Nu ja, als er staatsaangelegenheden behandeld worden," bromde

de houtvester, „dan behoeven de vrouwen niet den neus daarin te steken: de groote slagen met woord en zwaard, laat die in 's hemels naam maar door de mannen uitvechten! Maar hier...."

Zij legde hem schielijk de hand op den mond.

„Wacht maar, vadertje," riep zij vroolijk, „morgen avond zal ik zoo druk babbelen, dat uwe ooren er van tuiten.... maar vandaag...."

„Wat mij aangaat," viel Jagemann haar in de rede, „zullen wij vandaag de schuld van je stilzwijgendheid op de aanwezigheid van onzen gast schuiven. En nu nogmaals, waarde graaf," en hij stak den gast de hand toe, „het verheugt mij zeer, dat ge ons eenige dagen gezelschap wilt houden. Moge het u in onze eenzaamheid hierbuiten bevallen! En ik denk, dat zal 't wel! en voor de houtvesterij Wielersbrunn zal het ook geene schande zijn, dat ze een beroemden schilder geherbergd heeft, zou ik meenen. Anna, vul de kruik nog eens.... het smaakt mij heden buitengewoon goed!"

Het was in den vroegen morgen van den volgenden dag.

Graaf Altenhofen stond voor het venster zijner hoekkamer en liet den blik over bosch en heide weiden.

Diepe stilte heerschte nog in 't rond; zelfs de vogels in het bosch schenen nog te slapen. Voor het huis lag eene kleine weide, op welker grashalmen in millioenen glinsterende droppels de morgendauw schitterde. Doorschijnende nevelwolkjes stegen daaruit op, die afwisselend rezen en daalden, om ten laatste door een windvlaagje voortgedreven te worden.

Edmund kwam zich voor als eene figuur in een sprookje. Zulk een kalme, zulk een plechtige morgenstemming wist hij zich nauwelijks te herinneren. Hij voelde het: hier was vrede.

Daar werd beneden de huisdeur geopend, en het volgende oogenblik zag hij Anna over het grasperk snellen. Twee dienstmeisjes, die eene groote met linnengoed gevulde mand droegen, volgden haar: blijkbaar moest het linnen om te bleeken op het grasveld uitgespreid worden.

Edmund kon zich niet weerhouden een morgengroet naar beneden te zenden:

„Goeden morgen, juffrouw Jagemann!"

Verbaasd zag zij naar boven. Een glimlach lag op haar aanminnig gezichtje.

„Goeden morgen, graaf!" riep zij. „Ei, is u ook al wakker?"

„Zeker! Moet ik mij door u laten beschaamd maken?"

„O, ik! Ik moet linnengoed uitspreiden om te bleeken; maar u, o! Ge hebt nog zooveel tijd om eens goed uit te rusten...."

„Ik zou toch ook gaarne vlijtig zijn! Zal ik u helpen?"

„Linnengoed bleeken? Hebt ge dat dan al eens meer gedaan?"

„Nog niet. Maar ik denk, dat ik 't wel kan leeren."

Met eenige vlugge sprongen was hij de trap af en een oogenblik later stond hij bij haar.

Hij stak haar de hand toe en kalm legde zij de hare daarin.

„Nu ge toch beneden zijt gekomen, moet ge ook medewerken...."

„Zeg maar hoe ik doen moet."

Zij nam een stuk linnengoed uit de mand.

„Zoo, nu moet ge 't hier vasthouden.... goed zoo! En nu rekken.... hard.... nog meer.... halt! O, ge zijt zeer leerzaam!"

„Eene lofspraak uit uwen mond doet mij bijzonder veel genoegen...."

„Pst! Pst! Hier worden geene complimenten gemaakt.... hier wordt gewerkt en het ontbijt verdiend! Nu moeten wij het linnen op het gras uitleggen.... maar niet zoo, als gij 't daar doet. Strak, heel strak moet 't liggen.... rekken moet ge.... flink rekken! Zoo.... nu is 't goed. En nu komt no. 2!"

Hij greep toe en daarbij gebeurde het, dat hij hare hand mede greep.

„Wilt ge mijne hand ook al bleeken?"

„O neen! Die heeft 't niet noodig, ze is witter dan het linnen...."

Zij trok haar klein zacht handje terug.

„Werken, graaf! Werken! Nu ge toch hier zijt, zult ge er ook aan moeten gelooven. Doet ge evenwel flink uw best, dan — ik zeg 't u in vertrouwen — krijgt gij later versch gebakken brood en versch gekarnde boter bij 't ontbijt...."

Hij smakte met de tong.

„Ja," lachte zij, „ik geloof gaarne, dat u dit doet watertanden! Het is ook vaders groote genot. Als dat er is, laat hij al het overige staan."

Op dit oogenblik klonk de basstem des houtvesters over het grasveld. „Al aan den arbeid? Dat vind ik prijselijk! Verwen het meisje maar niet, waarde graaf. Ten laatste wil zij alleen graven en baronnen tot helpers bij het werk hebben!"

Allen lachten.

„Hoor eens, lieve dochter," riep de houtvester weder, „hoe staat 't met het ontbijt? Je weet immers, mijn lievelingskost — ik wacht niet graag lang daarop."

„Terstond, vadertje, terstond! Nog een oogenblik, wij zijn dadelijk klaar. Flink rekken, graaf.... nog eens.... zoo...."

En weder was een groot stuk linnen op het grasveld uitgespreid. Nu kwam het laatste aan de beurt; op dezelfde wijze als de andere werd het gerekt en uitgespreid.

Hij hield schertsend de hand voor haar op.

„Mag uw getrouwe arbeider om zijn loon verzoeken?"

Zij aarzelde een oogenblik, daarop legde zij langzaam de hare er in.

„Ik dank u," zeide zij vriendelijk.

De donkere, diepe oogen rustten een seconde op hem, en het was hem, als weerklonk bij haren blik een wonderbaar lied in zijn hart.

Toen gingen zij naar huis. —

In de deur ontving hen de houtvester.

„Zoo mag ik 't zien!" riep hij hun opgeruimd toe. „Vroeg opstaan en flink werken, dat is het ware levenselixer. In mijne jonge jaren hield men zich daaraan. De nieuwe mode heeft, in de groote steden althans, het eerste afgeschaft en beschouwt het andere als een onvermijdelijk kwaad — ik kan 't buiten geen van beiden stellen."

Zij hadden aan de ontbijttafel plaats genomen. Evenals den vorigen avond, waren ook nu weder alle huisgenooten bij elkander. Anna deed een kort gebed en daarop nam het ontbijt een aanvang.

„Goed geslapen, vadertje?" vroeg Anna.

„Zoo tamelijk. De verwenschte rheumatiek meldde zich weer. Zouden wij soms ander weder krijgen?"

„Rheumatiek!" vroeg Edmund. „Ik dacht, dat de houtvesters door en door gezonde mannen waren...."

„Dat ben ik ook," luidde het antwoord, „en ik mag niet kla-

gen en morren. De rheumatiek is nog een aandenken aan het jaar 70...."

„O, waart ge ook daarbij?"

De houtvester wees naar een klein ijzeren kruis dat aan zijne horlogeketting hing.

„Het echte ligt binnen in een zijden étui, en komt alleen bij plechtige gelegenheden te voorschijn. Het werd door mij te Le Mans verdiend! wanneer het u interesseert...."

„Zeker! Ook wijlen mijn vader heeft dien veldtocht medegemaakt."

't Was eene drommelsche geschiedenis destijds aan de Loire," ging de houtvester voort. „Men wist nooit, of men den volgenden dag nog tot de levenden zou behooren. Overal knalden schoten, uit de dorpen, achter hagen, uit boschjes en greppels — rechts en links vielen de kameraden. Overal grijnsde de dood ons tegen, en we waren zoo vertrouwd met de ons voortdurend omringende gevaren, dat wij ze als 't ware blijmoedig te gemoet gingen. Maar wie weet, of wij den zegevierenden tocht tot aan de kusten van Bretagne en Normandië wel zouden volbracht hebben, als de Franschen betere en geoefender troepen hadden gehad!"

Hij zweeg. Hij scheen in zijne herinneringen te leven.

„Het waren heete dagen, die van Le Mans," vervolgde hij. „Vooral bij de hoeve St. Hubert ging het bloedig toe. Het was een alleenstaand gebouw en bezet door eene afdeeling Franschen, die met verwonderlijke juistheid schoten. Het konden 25 of 30 man zijn, en ik verzeker u, graaf, dat zij konden schieten: elk schot trof een man, en 't zou mijn oud scherpschuttershart van vreugde hebben doen opspringen, als niet elk schot een goed kameraad in 't stof had doen bijten. ‚Kinderen,' zeide toen onze kapitein — God geve hem de eeuwige zaligheid! Hij viel den volgenden dag — ‚dat huis moeten we hebben; die kerels decimeeren ons!' Wij hadden namelijk geen bevel voor den aanval, en stonden in afwachting daarvan tegenover den vijand. Ik neem 't op mijne verantwoording,' verklaarde de kapitein, ‚de kerels moeten er uit gejaagd worden! Opperjager Jagemann!' ‚Present, kapitein!' ‚Ziet ge kans met 25 vrijwilligers wat uit te richten?' ‚Daarmee jaag ik den duivel uit de hel, kapitein!' ‚Neem dan 25

man, bestorm de gindsche hoeve en red de compagnie van totalen ondergang!' "

De houtvester haalde diep adem, zijn oogen fonkelden.

„Toen nu vrijwilligers werden voor geroepen," voer hij voort, „meldde de heele compagnie zich aan. Ik zocht mijne manschappen uit en toen ging 't er op los. Tusschen ons en de hoeve lag een open terrein — daarover heen te komen was het moeilijkste gedeelte van onze taak. Maar het lukte — in den stormpas ging 't er over heen! En toen wij eenmaal aan de overzijde waren, was 't gedaan met de Franschen. Het waren flinke kerels, allemaal groote, stevige mannen, zooals ik ze later aan de Bretonsche kust zag, en wij hadden een harden strijd. Maar ten laatste dolven zij toch het onderspit; zes hunner voerden wij als krijgsgevangenen met ons mede; de overigen hadden het leven er bij ingeschoten. Het was maar goed, dat wij de hoeve genomen hadden, want nog een vol uur moest onze compagnie als vastgeworteld op dezelfde plaats blijven, en de beduchtheid van den kapitein, dat de Franschen ons in deze stelling voor en na allen zouden neergeschoten hebben, zou stellig bewaarheid zijn geworden. En hiervoor heb ik uit handen van onzen majoor het ijzeren kruis mogen ontvangen. — Maar wij zitten hier te babbelen, alsof 't het avondpraatuurtje was, en mijn dagwerk roept mij! En jullie allen —" wendde hij zich tot zijne ondergeschikten, die oplettend toegeluisterd hadden. „Voorwaarts! Ieder op zijn post!"

Hiermede was het ontbijt afgeloopen. —

Omstreeks zes uur in den avond keerde Edmund van een uitstapje in het bosch terug. In een klein prieel voor het huis zag hij Anna, die met een hoop goed voor zich vlijtig de naald hanteerde.

Hij trad nader.

„Altijd ijverig aan 't werk?" vroeg hij na de begroeting.

„Ach ja," antwoordde zij, „ons huishouden is groot en daarin valt voortdurend wat te verstellen en te vernieuwen. Dan mag men niet met de handen werkeloos in den schoot zitten."

Hij nam tegenover haar plaats.

Door het wijngaardloof van het priëel vielen eenige stralen der dalende zon, ze trilden met gouden glans op het bekoorlijke ge-

zicht van het meisje en hechtten zich ten laatste aan haar prachtig, kastanjebruin haar.

„Weet ge hoe ge er nu uitziet?" vroeg Edmund.

„Ik ben nieuwsgierig...."

„Als eene elf met een gouden kroontje!"

Zij glimlachte.

„Hebt ge dan al eens eene elf gezien, graaf?"

„O ja, gisteren avond nog."

Zij zag hem vragend aan.

„Hm, aan mij heeft er zich nog nooit eene laten zien. Gij zijt dus zeker een Zondagskind!"

„Dat is wel mogelijk. „Zondagskinderen hebben veel geluk, en mij viel gisterenavond een zeer groot ten deel...."

„Wilt ge mij dat eens vertellen? Ik ben erg nieuwsgierig en zou liefst altijd alles weten."

„Wanneer ge het verlangt, vertel ik u.... een sprookje...."

Zij klapte in de handen en riep met schitterende oogen:

„O, doe dat als ik u verzoeken mag!"

„Goed, ik begin: Er was eens een reizende gezel, die het hoofd vol vroolijke gedachten en het hart vol gouden droomen had. Deze begaf zich op zekeren dag op weg om.... om het geluk te zoeken. En op een avond kwam hij aan eene stille in het woud verscholen boschweide. Boven deze spreidde de maneschijn zijn zilveren weefsel, en fluisterde de nachtelijke koelte van oude vergeten sagen en hield vertrouwelijke gesprekken met het murmelende, zacht voortkabbelende beekje. Plotseling echter werd de voet des wandelaars geboeid aan zijne plaats en wilde niet verder: een verwonderlijk schouwspel vertoonde zich aan zijne blikken. In 't midden van de weide stond eene bevallige vrouwelijke gestalte met goudblond haar; ze was geheel in 't wit gekleed en begon een buitengewoon eleganten dans uit te voeren. Sierlijk trippelden de kleine voetjes in het zachte gras, bevallig neigde en boog het lichaam en bewoog zich het wonderschoone kopje, dat de maneschijn kuste. Zij zong bij haar dans eene zachte, eenvoudige melodie. En de reizende gezel bleef roerloos op zijne plaats en werd niet moede de bekoorlijke gestalte te beschouwen. Hij waagde het niet nader te treden: het moet gewis een heilige bodem zijn,

waarop de eenzame zangeres zich bewoog. Want schoenen en kousen had zij afgelegd, en hare voeten, wit als ivoor, wilden de aarde nauwelijks aanraken. En toen zij ten laatste ophield met dansen, riep zij naar alle zijden een groet in het bosch en wierp eene kushand naar de vier hemelstreken. Daarop een zacht suisend geluid, en zij was verdwenen. Lang stond de gezel daar echter nog in diep gepeins; hij wist thans, dat hij eene elf had gezien en noemde zich gelukkig, want hem, die deze mag zien, valt binnen niet langen tijd een groot geluk ten deel...."

Hij zweeg.

Een glinsterend rood had Anna's gezicht gedurende Edmunds vertelling overtogen en zij waagde het niet hem aan te zien.

„Ge hebt mij beluisterd," zeide zij zacht en boog het hoofd nog dieper.

„Vergeef het mij, juffrouw Anna," antwoordde hij en diepe ontroering klonk in zijne woorden. „Maar kon ik anders? Moest zulk een aanblik mij niet boeien aan mijne plaats?"

„Ge moet mij wel voor een echt kind houden," stamelde zij verlegen en plukte aan haar boezelaar.

„Moge de Hemel u deze kinderlijkheid doen behouden!"

Bij deze woorden had hij hare hand gegrepen en ze snel aan zijne lippen gebracht. Haastig onttrok zij ze hem.

„Niet kussen!" verzocht zij.

Hij had zich door zijn hem overstelpend gevoel laten medesleepen; het deed hem leed en toch had hij 't niet ongedaan willen maken.

„Zijt ge daarom verstoord op mij?" vroeg hij.

Zij schudde het hoofd.

„Neen! Op een goed mensch kan men niet verstoord zijn."

„En hoe weet ge, dat ik goed ben?"

Zij zweeg een oogenblik. Toen zeide zij eenvoudig:

„Ik weet het! Zoo iets gevoelt men, en dit gevoel bedriegt nooit."

Met deze woorden stond zij op.

„Ik moet voor het avondeten gaan zorgen. Daarna zetten wij ons gesprek voort — doch niet over mij! Niet over mij, als ik u verzoeken mag. Geen enkel woord; belooft ge mij dit?"

Zij bood hem de hand. Hij sloeg toe.

„Ik beloof 't u!"

Vlug verdween zij in het huis.

* * *

De rheumatiek van den houtvester had ditmaal gelijk gehad. Het weder was regenachtig geworden. Eene grijze lucht hing boven heide en bosch, en zwaar vielen de regendroppels van tak op tak, van blad op blad.

Men was genoodzaakt thuis te blijven.

De houtvester moest natuurlijk de plichten van zijn beroep vervullen. Ook in den neerstroomenden regen liep hij welgemoed door bosch en heide. En toen hij daarna was thuisgekomen en hij zich verkleed had, en de twee jongelieden bij hem zaten, toen verscheen er eene opgeruimde uitdrukking op zijn door weer en wind gebruind gezicht en riep hij met stentorstem:

„Zie zoo, babbel mij nu warm na al die koude natheid!"

Edmund en Anna hielden het huis; de zonder ophouden neervallende regen maakte werkzaamheden buiten de deur, wandelingen en uitstapjes ondoenlijk.

Op een dag zat Edmund met zijn schetsboek op de knieën bij het venster, bezig eene schets van het bosch te maken, toen Anna binnen kwam en volgens gewoonte met een handwerk tegenover hem plaats nam.

„Zelfs bij z u l k weder zoo ijverig aan het werk?" vroeg zij glimlachend.

„Het bosch bij regen!" antwoordde hij. „Waarom niet? Moet ik dan zoo veeleischend zijn, dat ik de natuur alleen in Zondagskleeren wil zien of schilderen?"

„Maar het zal een stuk in 't grauw worden," merkte zij peinzend op, „en dat stemt droevig...."

„Wel mogelijk! Maar het is ons niet gegeven altijd te mogen lachen. Doch genoeg hiervan! Weet ge wat ik gaarne zou willen, juffrouw Anna?"

„Nu, wat dan?"

„Uw afbeeldsel in mijn schetsboek!"

Zij kreeg eensklaps een kleur.

„Mijn.... portret schilderen?" vroeg zij verlegen.

„Alleen hierin!" antwoordde hij, op zijn schetsboek wijzend. „Als een aandenken voor mij!"

Eenigzins aarzelend zeide zij:

„Vader wilde u, wanneer ge ons weder verlaat, eene photographie geven, waarop wij beiden voorkomen...."

„O, eene photographie! Dat is heel aardig als men niets beters heeft. Ik ben daarmede niet tevreden. Ik zou in uwe trekken iets leggen, wat geen photograaf mogelijk is...."

„En wat is dat dan?"

„De geheele bekoring, die van uw gezicht uitgaat, juffrouw Anna, en welke hem, die u ziet, diep in het hart dringt!"

Hij had met warmte gesproken, terwijl een licht beven zijner stem merkbaar was. Het meisje durfde hem niet aanzien.

„Ge hebt mij uw woord gegeven niet over mij te zullen spreken. Ge houdt het slecht...."

„Kan ik er iets aan doen, dat ik zoo gaarne uw portret wil teekenen? M o e t ik dan niet over u spreken? En ge geeft immers uwe toestemming, niet waar? Och, doe 't maar, ik smeek u er om!"

En smeekend hief hij de handen op.

Een liefelijke glimlach gleed over haar gezicht.

„O, ge hebt er slag van om uw wil door te drijven! Welnu, ik geef mijne toestemming; steekt er echter bij vader daarover een storm op.... dan.... dan...."

„Dan laat ik dien op mij neerkomen, juffrouw Anna!" riep hij juichend.

Daarop ging hij voort:

„Maar nu komt het moeilijkste...."

„Wat is er nu nog meer?" vroeg zij lachend.

„Dat ge de voordeeligste houding aanneemt en daarin zoo min mogelijk verandering brengt; niet iedereen kan door een schilder geportretteerd worden."

Hij was dicht bij haar gaan staan.

„Wend het hoofd een beetje zijwaarts.... nog iets; zoo!"

Eenigzins aarzelend, maar toch gewillig deed zij, wat hij van haar verlangde. Hij liet zijn blik over haar heen glijden.

„Nu zal 't gaan," zeide hij en trad wat achteruit.

Daarop nam hij schetsboek en teekenstift en begon met vlugge vaste hand de schets te ontwerpen.

Geen van beiden sprak gedurende het werk een enkel woord. Doodstil was het in 't vertrek; elken afzonderlijken regendroppel die buiten op de bloemen voor het venster viel, hoorde men neerkomen. Het hart van het jonge meisje sloeg sneller dan anders, en Edmund zag aan het kloppen van hare fijne halsaderen, hoe haar het bloed onstuimiger door het lichaam stroomde.

„Ik ben klaar," zeide hij eindelijk diep ademhalend en hield haar het boek voor.

Zij wierp een blik er op.

„Ben ik dat?" vroeg zij zacht.

„Ja, u, juffrouw Anna Jagemann namelijk — wie anders?"

Zij schudde het hoofd.

„Zoo zie ik er niet uit! Ge hebt mij geïdealiseerd...."

„Neen! Alleen heeft mijn inwendig oog naast het uitwendige daaraan medegewerkt...."

Zij zag hem opmerkzaam aan. Een fijn glimlachje plooide hare lippen.

„Uw inwendig oog?" vroeg zij langzaam. „Is dat niet de ziel?"

Een oogenblik deed die opmerking hem verbaasd staan.

„De ziel!" zeidé hij daarna eenigzins dralend. „De ziel! Ik zou haast gelooven, dat ge gelijk hebt. Professor Beek zal 't wel weten!"

„O neen! Hem moet ge dit portret niet laten zien. Aan niemand moogt ge het toonen. Alleen voor u moet het zijn."

„Alleen voor mij!" herhaalde hij. „Ge maakt mij gelukkig met dit woord: alleen voor mij!"

Een helder rood kleurde haar bekoorlijk gezichtje.

„Ik wilde daarmede zeggen," antwoordde zij verlegen, „dat het portret alleen een aandenken voor u, voor u alleen moet zijn!"

„Dat ik als mijn oogappel zal bewaren en in eere houden! Heb dank voor uw goedheid, juffrouw Anna."

Verder werd geen woord meer tusschen hun beiden gesproken; er vloog een engel door het vertrek, zooals het zinrijk in den mond des volks heet....

In den avond van dezen dag liep de jonge man met groote stappen in zijne hoekkamer heen en weer.

„Was het de ziel?" uitte hij zich in zijn alleenspraak. „Was 't werkelijk met de ziel, dat ik haar gezicht gezien heb?"

Zijne oogen vestigden zich op de schets, die op de tafel lag.

„Het is waar, er spreekt iets uit dit portret, dat eene nieuwe en geheimzinnige bekoring voor mij heeft, en in mijn binnenste leeft en gloeit het als nooit te voren; zou-je gelijk hebben, schoone elf?"

Weder deed hij eenige haastige schreden, en bleef toen opnieuw voor de schets staan.

„En als 't waar mocht zijn, dat ik hier de ziel gevonden heb.... dan.... dan moet ze ook aan haar toebehooren, aan wie ik deze vondst te danken heb: Anna, jou bekoorlijk houtvesterdochtertje, ja, ik bemin je!"

* * *

Den volgenden morgen was de hemel onbewolkt. Maar nog was de lucht buiten drukkend en zwoel, en de houtvester voorspelde voor den avond of den nacht een onweder.

„De vogels vliegen laag," zeide hij, „en de dieren sluipen zoo lusteloos rond — er zal wat komen!"

Hij beloofde vroeger dan gewoonlijk van zijn dagelijkschen tocht door zijn boschdistrict terug te keeren, om niet buiten door het verwachte onweder verrast te worden. Toen hij was heengegaan, vroeg Edmund:

„Willen wij ook niet een poosje in het bosch gaan dwalen?"

„Dat vind ik uitstekend!" antwoordde Anna en zette vlug een grooten, breedgeranden strooohoed op, die haar gezicht geheel overschaduwde.

Het volgende oogenblik waren zij reeds op weg.

Nog schitterden millioenen regendroppels op het loof en de naalden der boomen in het bosch, nog kwam overal onder het groene mos het water sijpelend te voorschijn, nog was de groene bodem glad en glibberig, en nog schudde elke beweging der boomkruinen duizenden droppels op de wandelaars. Zij letten niet op dat alles.

Sprakeloos liepen zij geruimen tijd naast elkander voort, beide in diepe gedachten verzonken.

Eindelijk verbrak de graaf het zwijgen:

„Ik denk, dat ons afscheidsuur spoedig zal aanbreken, juffrouw Anna. Onder de brieven, die ik heden ontving, was er een, welks inhoud mij waarschijnlijk zal noodzaken voor eenige weken naar mijne goederen in Silezië te gaan — wij zullen dan ver van elkander gescheiden zijn!"

Bij de eerste woorden was zij verschrikt ineengekrompen; doch spoedig herkreeg zij hare kalmte.

„Dat zou ons zeer spijten, graaf; zoo spoedig wilde vader u niet loslaten. Hij verwachtte zelfs, dat ge u uw schildersezel en verdere benoodigheden zoudt laten toezenden en minstens nog gedurende eenige weken onze gast zou zijn."

„Ook ik had niets liever gewenscht, juffrouw Anna. Maar ge weet het: tusschen den wensch en de uitvoering ligt een lange weg, zoo iets als een weg door het bosch, waarvan men het einde niet kan zien...."

Zijne laatste woorden eindigden in een zucht.

Zij zag naar hem op, en bij den schitterenden blik van deze groote, wonderlijke oogen werd hij warm in 't hart.

„Heeft het dan zoo'n haast, wat u naar Silezië roept?"

„Het schijnt zoo. Ik verwacht nog een tweeden brief, die vandaag of morgen moet aankomen; daarnaar zal ik mijne beslissing hebben te regelen."

„Dus hebben ook de meest vrije menschen, de kunstenaars, verplichtingen?" vroeg zij met een mat glimlachje.

„Ook deze! En wie heeft ze niet? Gelukkig hij, wien ze in onzen rusteloozen, veeleischenden tijd niet boven het hoofd groeien!"

Weder schreden zij zwijgend verder.

„Laat ons niet te ver gaan," verzocht Anna, „het onweder mocht ons eens overvallen...."

Hij boog toestemmend het hoofd. Zij namen den terugweg aan. Spoedig hadden zij de beek bereikt, die op geringen afstand van het huis voorbijstroomde. Aan haren oever stond tusschen hooge wilgen een bank. Het was een heerlijk plekje. Beneden ruischte zacht murmelend de beek, en boven welfden de kruinen der boomen zich tot een majestueus dak. Waterlelies en heidebloemen versierden de oevers.

„Hier is 't prachtig," begon Anna. „Hier is mijne geliefkoosde zitplaats! Dikwijls heb ik hier uren lang zitten droomen .... ik weet niet waarvan ...."

„Misschien wel van dat, wat de elfen in het bosch u onlangs zouden vertellen," viel hij haar in de rede.

„U wil mij plagen, graaf; dat is volstrekt niet aardig van u!"

„Ik denk er niet aan, juffrouw Anna! Integendeel, tot geen prijs zou ik de herinnering aan dat tooneel in het bosch willen missen."

„Het was kinderachtig ...."

„Dat was 't niet!" wierp hij haar haastig tegen. „De philosofen zouden het een terugkeer tot den natuurstaat noemen, ik noem het ...."

Hij hield op.

Zij zag hem vol verwachting aan.

„Hoe noemt u het?" vroeg zij.

„De openbaring van een rein gemoed, juffrouw Anna."

Hij schoof dichter naar haar toe.

„Neen," sprak zij, „ge moet daar blijven zitten ...."

Gehoorzaam schoof hij weder van haar af.

„Waarom verbant ge mij, juffrouw Anna?"

Zij antwoordde niet.

„Hebt ge dan zoo'n afkeer van mij, dat ge mij niet naast u wilt dulden?"

„Een afkeer hebben? Neen!"

Als in een diepen droom gesproken klonk dit woord. Toen kon hij zich niet langer inhouden; hij vatte hare hand.

„Als ik niet meer hier ben, juffrouw Anna, zult ge dan nog nu en dan aan mij denken?"

„Hoe kan er voortaan nog eenige betrekking bestaan tusschen ons, die door een toeval bijeengebracht zijn?"

„Ik ben dat toeval dankbaar; meer dan ge vermoedt ...."

„Waarom? Omdat het een klein meisje uit de Heide op uw pad gevoerd heeft, dat nog aan elfen en nixen en meer dergelijke fabelachtige wezens gelooft?"

„Ja!"

Het klonk diep en innig dit ja. Het meisje schrikte op en onttrok hem zacht hare hand.

„Waarom laat ge uwe hand niet in de mijne rusten?"

„Wat kan u daaraan gelegen zijn?"

„Veel, zeer veel, alles!"

„Ik geloof 't niet...."

„Toch is 't zoo! Ge kunt het gerust gelooven."

Hij was dicht naast haar geschoven.

„Jaag mij niet van u," zeide hij smeekend, toen zij eene beweging maakte.

„Alleen uwe nabijheid maakt mij gelukkig. Waarom? Wilt ge 't weten?"

Hij boog het hoofd naar haar toe:

„Omdat ik u lief heb, Anna!" fluisterde hij haar in 't oor. En zacht trok hij haar aan zijne borst en kuste hare roode lippen.

„Zij gaf een zachten gil en als eene opgeschrikte ree vlood zij heen.

Langzaam volgde hij haar. —

In de nabijheid van het huis trad de houtvester, die inmiddels was teruggekeerd, zijne dochter tegemoet.

„Ik moet je eens spreken, kind," zeide hij en zijne stem klonk ernstiger dan gewoonlijk.

Verbaasd en schier verschrikt door zijn ongewonen, bijna plechtigen toon zag zij hem aan.

„Wat hebt ge dan, vadertje?" vroeg zij; maar de woorden wilden haar niet goed over de lippen komen, en haar hart klopte onrustiger dan anders.

„Ik heb eene vondst gedaan, waarover ik eens met je moet spreken."

Zij werd eensklaps vuurrood. Onwillekeurig tastte zij in haar rokszak. Daarop week alle kleur van hare wangen: doodsbleek stond zij voor haar vader, wiens grijze oogen ernstig, doch vol liefde op het meisje rustten.

„Vader!" klonk het angstig en smartelijk van hare lippen.

Hij drukte haar teeder aan zijne borst en streek haar liefkoozend en troostend over het weelderige haar.

„Wees maar bedaard, lief kind. Het betreft geene misdaad, dat je zoo behoeft te schrikken. Kom mede in huis."

Hij bracht haar naar eene achterkamer, waarvan hij de deur achter zich afsloot.

„Je zult voortaan," zeide hij toen, en een vriendelijke glimlach verhelderde zijn hoogst ernstig gelaat, „met je geheimen wat voorzichtiger dienen om te gaan. Eenige oogenblikken geleden vond ik open en bloot op je naaimandje dit velletje papier liggen, dat je blijkbaar vergeten hebt weg te bergen, en dit blaadje zag mij zoo verlokkend en uitdagend aan dat ik niet kon nalaten er nader kennis mede te maken. En nu ben ik tot de ontdekking moeten komen, dat zeker klein lief meisje beproefd heeft onzen dichter Scheffel na te volgen, daar zij schreef:

„Waarom is hij een ridder,
Den ridder van het gulden vlies?
O liefde, wat zijt ge bitter,
O liefde, wat zijt ge zoet!"

Zacht snikkend vlijde zij zich aan zijne borst.

„Zijt ge boos op mij, vadertje?" vroeg zij.

„Neen!" antwoordde hij bedaard. „Welke reden zou ik daartoe hebben? Droomen en dwepen is een voorrecht der jeugd, waarover geen verstandig mensch zich boos zal maken."

Een snelle glimlach gleed over haar weer blozend gezichtje.

„Maar," ging de houtvester voort en wees op het blaadje postpapier, „dat moet ophouden, lief kind!"

Zij zag hem aan. Eene bange vraag lag in dezen blik. En de vader begreep die vraag; hij trok zijne dochter aan zijne borst en kuste haar op het voorhoofd.

„Aan dit geval," hernam hij, „heb ik niet gedacht, toen ik den graaf gastvrijheid in mijne woning verleende. En wel voornamelijk daarom niet, omdat ik het voor geheel uitgesloten, voor geheel onmogelijk hield. Ja, mijn kind: onmogelijk! Al mag je hartje dit ook tegenspreken — het is en blijft onmogelijk! Het is maar goed, dat ik deze ontdekking gedaan heb" — weder wees hij naar het blaadje papier — „want nog is het tijd en kan ik de wolk, die misschien veel onheil over je zou brengen, afwenden. Ga naar je kamer, mijn kind, en stel zooals tot dusver vertrouwen in je vader, die het beste voor je welzijn zal weten te vinden. Stel je zulk vertrouwen in mij, lieveling?"

„Ja, vader!" zeide zij oprecht.

Hij legde zegenend de hand op haar hoofd.

„Welnu, laat mij dan maar begaan. Kom van avond niet meer beneden. Laat een der dienstmeisjes maar voor het avondeten zorgen."

Een zacht snikken rees uit Anna's borst; met vriendelijk geweld drong hij haar de deur uit — — — —

Toen de houtvester alleen was, liep hij de kamer eenige malen op en neer.

„Ik, oude ezel," bromde hij, „had moeten weten, dat men het stroo niet te dicht bij het vuur mag leggen! Nu heet 't blusschen!"

Hij verzonk in gepeins; nu en dan mompelde hij eenige onverstaanbare woorden.

„Hoe heette het nu toch? Hoe heette het nu toch?" vroeg hij zich af.

Hij nam een boek van eene der bovenste planken en bladerde zoekend daarin heen en weer. Eindelijk hield hij op.

„Ik heb 't," riep hij, „dat is 't!"

Hij legde het werk open op de tafel en zette zijne wandeling door het vertrek voort.

„Neen, neen! Het gaat niet!" ging hij in zijne alleenspraak voort. „Zij zouden beiden ongelukkig worden! Beter, dat zij het eenige dagen, dan voor hun heele leven zijn. Het moet uit wezen!"

Vast besloten trad hij naar de deur. Op hetzelfde oogenblik werd deze van buiten geopend.

Graaf Altenhofen trad binnen.

* * *

De graaf zag verbaasd op, toen hij het ernstige gezicht des houtvesters ontwaarde; zoo had hij den jovialen man nog nooit gezien. Hij vermoedde niets van hetgeen zoo even tusschen vader en dochter was voorgevallen.

„Is u iets onaangenaams bejegend, mijnheer Jagemann?" vroeg hij.

Zonder een woord te spreken, den graaf alleen met ernstige blikken aanziend, nam de houtvester dezen bij de hand en voerde

hem naar de tafel, waarop het opengeslagen boek lag. Met den vinger wees hij hem eene plaats daarin aan.

Verbaasd nam Edmund den sierlijken band in de hand: Th. Storm's Werken. Verbaasd las hij de aangeduide plaats, eene enkele strophe:

„En weefde ook boven 't grasperk met vriendlijk getoover
Het maanlicht een netwerk vol lieflijke pracht,
En stond zij nog onder 't schaduwrijk loover
In dien geheimzinnig stillen zomernacht,
En vond ik ook zelf nog als in den droom
Den weg terug door moerassen en struiken, —
Nooit verliet zij van 't vredige woud den zoom
Voor de wereld met de haar onbekende gebruiken."

Verrast, onthutst zag de graaf op, toen hij dat gelezen had. Als een bliksemstraal drong de bedoeling des houtvesters tot hem door:

„Nooit verliet zij van 't vredige woud den zoom
Voor de wereld met de haar onbekende gebruiken."

Inderdaad, de groote krachtige man met het scherp geteekende, verweerde gelaat, die hem zooeven die strophe in de hand gegeven had, was een fijn diplomaat. Dit moest hij volmondig erkennen.

Maar neen, nog moest ook hij, Edmund, aan het woord komen. Zijne geheele ziel kwam er tegen in verzet, dat die diepzinnig schoone strophe des dichters zijn vonnis zou bevatten. Nog had men hem niet aangehoord, en dit zou de houtvester hem zeker niet weigeren.

De opgeruimde glimlach, die bij zijn binnentreden het gezicht van den graaf verhelderde, was verdwenen en had voor diepen ernst plaats gemaakt. Het levendige gebarenspel, de fonkelende oogen gaven de innerlijke ontroering te kennen, welke den jongen man beheerschte.

„Ik heb u begrepen, mijnheer Jagemann," zeide hij en bood den grijsaard de hand; krachtig sloeg deze toe.

„En ik vertrouw, waarde graaf," antwoordde de houtvester, „dat ge 't den man niet euvel zult duiden, waartoe hij zich als vader voor God en zijn geweten verplicht acht...."

„Volstrekt niet, mijnheer Jagemann! Maar ook ik vertrouw, dat ge mij het gehoor niet zult weigeren, waarom ik u bij dezen verzoek.”

De houtvester schudde peinzend het hoofd heen en weer.

„Weigeren? Neen, dat kan en mag ik niet. Maar ik wil u niet verhelen, dat ik niet geloof, dat ge mijne meening omtrent den stand van zaken zult veranderen, waarde graaf.”

Edmunds oogen schitterden.

„Ge zult het geluk uwer dochter toch niet in den weg willen staan!”

Op een toon, waaraan duidelijk merkbaar was, dat hij uit het diepst van het hart opwelde, antwoordde de houtvester:

„Dat wil ik niet, waarde graaf. Bij den Hemel, dat nooit! Mijn kind, mijn eenig kind is mij alles, en kon ik haar geluk, haar waar en werkelijk geluk met mijn leven koopen — nog in deze stonde zou ik gaarne daarvoor mijn grijs hoofd op het schavot leggen.”

„En ik wil uwe dochter gelukkig maken, mijnheer Jagemann!” zeide Edmund en zag den grijsaard oprecht en smeekend in de oogen.

Weder schudde deze peinzend het hoofd.

„Waarde graaf,” gaf hij ten antwoord, „ik heb u leeren kennen en waardeeren als een man van eer en zou niemand raden in mijne tegenwoordigheid kwaad van u te spreken. En ik ben eveneens overtuigd, dat ge eene uit het hart komende waarheid spraakt, toen ge mij zoo even verzekerdet, dat ge mijne dochter gelukkig wilt maken. Neen, beste graaf — aan dit willen twijfel ik geen oogenblik.”

„Ge twijfelt dus aan het volbrengen?”

„Ja!”

„Wat kan daaraan in den weg staan? Ik ben vermogend, onafhankelijk....”

„Vermogend zijt ge,” viel de houtvester hem in de rede, „onafhankelijk zijt ge niet! Niet geheel althans, niet in de beteekenis, waarin gij het meent. Gij zijt opgegroeid in een kring, welke met dien, waarin mijn kind zich bewogen heeft, niets, volstrekt niets gemeen heeft: ze komen nooit met elkander in aanraking....”

„En om die reden weigert ge mij Anna?”

„Ja! Want ik ben een oude man, die het leven heeft leeren kennen, en ik weet, dat het jonge hart, waarin de liefde ontluikt, alle bestaande maatschappelijke verhoudingen omverwerpt. En juist omdat ik ondervinding heb, stel ik niet al te veel vertrouwen in de duurzaamheid eener brug, welke de liefde maar al te gaarne over uiterlijke en innerlijke tegenstellingen slaat. Evenals de tand des tijds aan de van hout en steen opgetrokken brug knaagt, zoo knaagt hij ook aan die, welke, in een enkel onbewaakt oogenblik wellicht, de liefde heeft geslagen...."

„Dat is dus de reden," antwoordde de graaf, en er klonk eenige bitterheid in zijne woorden, „waarom ge mij uwe dochter niet wilt toevertrouwen? Ge vreest dat onze liefde zou kunnen verkoelen?"

„Dat vrees ik! Want wat is 't, waarde graaf, dat u in het meisje behaagt? Het is hare eenvoudigheid, hare natuurlijkheid, hare kinderlijkheid, haar ongekunsteld wezen! En gelooft ge, dat dit alles zou behouden blijven in de kringen der groote wereld, waarin ge mijn kind wilt binnen leiden? Neem het meisje weg uit de groene omgeving, waarin ze is opgegroeid, waarin ze hare jeugd heeft doorgebracht — deze groene omgeving, die de meest passende omlijsting voor deze meisjesfiguur vormt — neem haar daaruit weg, en ge vernietigt zelf een groot deel der bekoring, welke u aan mijn kind geboeid heeft. Geloof mij, graaf: in de paleizen en de huizen der aanzienlijken ziet men elfen en kobolden voor afschuwelijke geestverschijningen en nachtspoken aan, die men met stoffer en bezem krachtig te keer gaat...."

„Ge vergist u, mijnheer Jagemann! Ook daar bestaat nog poëzie."

„Wee u, graaf, wanneer ge op deze poëzie uw huwelijk wilt grondvesten. Dat is een onbetrouwbare grond. Wee mij, wanneer ik mijne dennen en pijnboomen in een palmenwoud wilde zetten, omdat eens een dichter een pijnboom van een palm heeft laten droomen. Neen, zoo gaat het niet! Wij moeten met werkelijke factoren rekenen: de man schept zich zelf een werkkring en daarmede zijn standpunt in het leven — de vrouw evenwel, die in het huwelijk treedt, wordt daardoor in den maatschappelijken kring des mans binnen geleid, en wee haar, wanneer zij met de

aanspraken en eischen van dien kring niet reeds bekend en vertrouwd is. Wel wil ik aannemen, dat er uitzonderingen zijn — eene onder duizend misschien! Maar zoudt ge u durven vermeten, graaf, met de hand op het hart te verzekeren, dat gij en Anna juist deze uitzondering zoudt vormen?"

Edmund zweeg.

„Ge hebt niet den moed daartoe," ging de houtvester voort, „en dit is voor mij een bewijs te meer van uwe rechtschapenheid en waarheidsliefde. Neem daarbuiten een voorbeeld aan mijn bosch. De pijnen en dennen en sparren kan ik niet in eene broeikas overplanten — daarin zouden ze alleen krom en scheef groeien en ten slotte sterven. Hier buiten daarentegen, waar de wind der Heide, de lucht van het stukje aarde, waarop ze ontkiemden en groeiden, hen omwaait, — hier is hun te huis, hier is hun vaderland: alleen hier worden ze groot en krachtig!"

„Maar als ik ze in de broeikas wil onderhouden en verzorgen?"

„'t Helpt niets: ze groeien toch scheef en krom. Of misschien worden ze het juist ten gevolge van die verzorging. Die daarbuiten, ziet ge, zijn geene verzorging gewoon. Vrij en onbelemmerd gaat de storm over hen heen, in dikke lagen daalt de sneeuw op hen neder en stortregens ontlasten zich over hen. 't Deert hun niets! En nu brengt ge ze over in uwe broeikas. Neem den besten tuinman, laat ze snoeien en begieten, laat zon en maan schijnen — 't helpt alles niets; ze sterven af! En mocht werkelijk een enkele eens groot en krachtig worden, dan betwijfel ik, dat 't een echte den der Heide is geweest. En zulk een is mijne dochter — rukt gij haar uit den bodem, waaraan zij hare krachten ontleent, dan maakt ge haar ongelukkig!"

„Neen, nooit!" riep Edmund uit. „Nu, wanneer ge uwe toestemming weigert, nu worden wij ongelukkig!"

De houtvester glimlachte — een fijne, nauw merkbare glimlach.

„Geloof dat niet, waarde graaf."

„Toch is 't zoo, ik weet het! Anna heeft mij hare wederliefde geschonken."

„Dat is mij bekend. Want ik heb sprekende bewijzen daarvan gevonden, die mij de oogen openden...."

„En toch . . . .”

„Toch moet ik mijn veto handhaven. De wond, welke dit uur van scheiding u beiden slaat, zal helen, want beiden zijt ge jong en — Goddank! — in uwe jeugdige frischheid en kracht niet behept met de sentimentaliteit, die van gebroken harten bazelt en daaraan zou willen sterven. Gij, waarde graaf, en Anna eveneens, zijt beiden veel te beweeglijk en bedrijvig van aard, dan dat ge tot die sombere zwaarmoedigheid zoudt kunnen vervallen, welke in elk geval het begin van het einde pleegt te zijn. Ge behoort beiden tot de kernachtige naturen, voor wie leven — werken is, en die overal en te aller tijd hunne handen weten te gebruiken. Daarom weet ik, dat eene vlugge, diepe, beslissende snede u geen kwaad zal doen — het doet een beetje pijn, maar het geneest spoedig en goed. Wel trilt de zenuw, als het mes er doorheen gaat, maar hare levenskracht gaat daarom niet verloren. Gij, waarde graaf, zijt een zeer begaafd man in eene schitterende maatschappelijke positie; gij zult niet rusten en niet roesten, want dat zal uw genie niet toelaten, — en mijn klein meisje” — hij zuchtte zacht — „zeker, zij zal een tijdlang roodgeweende oogen hebben en veel in Heine’s gedichten lezen, maar zij zal weder leeren lachen, opgeruimd en zilverhelder, zooals het mijn lust en leven is.”

„En als dat niet gebeurde? Als al uwe berekingen door de kracht onzer liefde eens faalden?” vroeg Edmund.

„Ik geloof het niet,” antwoordde de houtvester. „Er behoeft maar alleen een einde aan gemaakt te worden.”

Hij zag den graaf vol verwachting aan.

„Ik zal vertrekken,” zeide deze. „Maar als het uur eens mocht komen, waarin ’t u duidelijk wordt, dat het hier meer dan eene vluchtige genegenheid geldt — zult ge mij dan terugroepen?”

De houtvester schudde het hoofd.

„Dat uur zal niet komen,” antwoordde hij. „De dochter van den houtvester en de hooggeboren aanzienlijke heer passen niet bij elkander. Ge zult u dat zelf bekennen, waarde graaf, wanneer ge weder kalmer zijt geworden en, zonder dat het hart daarbij in ’t spel is, de omstandigheden met onbenevelden blik kunt beoordeelen.”

„Welaan," zeide de graaf, „ik vertrek morgen vroeg. „Heb dank voor uwe vriendelijkheid en uwe gastvrijheid, mijnheer Jagemann — ik heb mij zeer gelukkig gevoeld in dit vredige hoekje van het bosch."

Hartelijk schudde de houtvester de hem aangeboden hand.

„Mag ik Anna nog eens spreken?" vroeg Edmund vervolgens.

„Zeker, ik ben geen tiran! Ge moogt beiden afscheid van elkander nemen, zooals 't behoort."

„Ik dank u. En nu goeden nacht!"

„Goeden nacht, waarde graaf!"

Nog een handdruk en de twee mannen verlieten elkander.

* * *

Na een drukkend warmen dag was 's nachts een onweder losgebarsten. Loeiend en bulderend was de storm over de Heide gekomen en had in de kruinen der boomen zijn woest spel gedreven, als wilde hij ze breken en ter aarde slingeren. Toen echter den volgenden morgen de zon in stralenden glans boven de kim verrees, heerschte weder diepe rust op de Heide, en in duizend glinsteringen braken hare stralen in de tallooze regendroppels, die nog aan het loover en de naalden der boomen hingen.

Zeer vroeg in den morgen had de houtvester zijne dochter in de huiskamer geroepen; de graaf had zijn slaapvertrek nog niet verlaten.

Jagemann had Anna onderzoekend in de oogen gezien, en zij had zijn blik bedaard doorstaan.

„Heb je goed geslapen?" vroeg hij.

„Niet veel, vadertje," luidde het antwoord, „de storm raasde zoo en dan ...."

„Dan raasde zeker ook nog zeker iemand in je hartje? Is 't niet zoo?"

Zij boog het hoofd en begon zich met de ontbijttafel bezig te houden. Toen vatte de vader de hand van het meisje en voerde haar naar het openstaande venster, waardoor de frissche, geurige morgenlucht naar binnen stroomde.

„Zie je de boomen daarbuiten?” vroeg hij. „Je bent van jongs af daarmede vertrouwd en ze waren je als kind dikwijls trouwe speelmakkers. En zou 't je nu geen leed doen, als de storm heden nacht een daarvan gebroken had?”

„Zeker vader!”

„En geloof je niet, mijn kind, dat 't mij nog oneindig veel meer leed zou doen, als ik mijn eenig kind zag blootgesteld aan het gevaar zelf door een storm gebroken te worden?”

„Ge zijt mijn goede vader!” Zij liet haar hoofd tegen zijn breeden schouder rusten en zag vertrouwend tot hem op.

„Ja, dat ben ik altijd voor je geweest en zal ik ook altijd voor je blijven. Want je bent mijn trots en mijne vreugde! En ik wil niet, dat je eens met droevige oogen bij mij zoudt kunnen komen, waarin ik het zwijgende verwijt moest lezen: „Vader, waarom hebt ge niet beter over mij gewaakt?”

Eene zachte rilling ging haar bij die woorden door de leden.

„Zie je, mijn kind,” ging hij voort, „dit verwijt wil ik mij besparen — mij het verwijt en jou het recht daartoe! En daarom moet het blijven bij hetgeen ik je gisteren avond zeide: Het gaat niet!”

Een traan viel op zijne hand. Zijn gelaat werd bleek van ingehouden smart.

„Je schreit, mijn kind? O, had ik het in mijne macht er voor te zorgen dat deze smart de eerste en laatste van je leven was! Ik geloof je en ik weet het zelf: het doet pijn, wanneer wij een schoonen droom uit ons hart moeten rukken. Maar dikwijls is ons dit als een plicht jegens onszelven opgelegd en later verheugen wij ons, dat wij tot het volbrengen van dien plicht den moed en de kracht gehad hebben. Zie, mijn kind, ik kan je niet afstaan aan een vreemde, woelige wereld, waarin de wortelen, welke voor je levenskrachten onontbeerlijk zijn, zich niet kunnen vasthechten. Die houden alleen in den geboortegrond, en wee hem, die dezen verlaat! En al viel van de zijde van je echtgenoot je ook de oprechtste, de teederste liefde ten deel — toch zou je daarbuiten als in den vreemde zijn.

Hij zweeg getroffen stil. Anna snikte. Ook zijne oogen hadden een vochtigen glans.

„Ben je mijn sterk, mijn moedig kind?" vroeg hij na verloop van een oogenblik.

„Ik wil het zijn, vadertje!" antwoordde zij. „Tot u heb ik opgezien, als anders alleen tot het Opperwezen, en hierbuiten in onze vredige, eenzame Heide waart ge voor mij het toonbeeld van een goed en rechtschapen mensch. Wanneer gij mij raadt, dan weet ik, dat gij 't ten beste van mij doet, — en ik geloof wel, dat 't het beste is, wat gij besloten hebt."

Jagemann haalde verlicht adem; de laatste woorden bevrijdden hem van den drukkenden last, waaronder hij gebukt ging. Thans eerst wist hij zich weder een met zijn kind, thans eerst was de slagboom weggevallen, die zich gisteren dreigend tusschen vader en dochter scheen te verheffen.

Op de vensterbank stond een bloeiende rozestruik; alleen w i t t e rozen geurden daaraan. Eene daarvan brak thans de houtvester af en gaf ze met een veelbeteekenenden blik aan zijne dochter, die ze langzaam en met vochtige oogen aannam.

„Zie je, kind," vervolgde hij toen, „deze witte roos kan niet rood worden, en evenmin als haar dit mogelijk is, evenmin is het mogelijk, dat je je geluk buiten den kring kunt vinden, waarin God je geplaatst heeft...."

Zij glimlachte flauw, nauw merkbaar.

„Ook de verdorde staf van Tannhauser begon eens te groenen," zeide zij.

Hij begreep haar.

„Volgens de sage, lief kind. In het leven echter, in het werkelijke leven dragen verdorde takken geen bladeren en worden witte rozen niet rood. Maar hoor, de graaf komt! Wees kalm en sterk, mijn dapper meisje, en ga nu heen tot ik je roep."

Anna verliet het vertrek.

Een oogenblik daarna trad Edmund binnen. Hij was geheel reisvaardig.

„Ik kom u vaarwel zeggen, mijnheer Jagemann!"

„Het spijt mij zeer, dat ge ons verlaat, maar het is het beste — geloof mij! — voor ons allen."

„Dat kan de tijd eerst leeren."

„Voor deze leer ben ik niet bevreesd."

„Maar als uwe berekening nu toch eens verkeerd was?” vroeg de graaf en zijn blik rustte uitvorschend op den houtvester. „Wat dan?”

„Dan zal ik zelf u roepen, graaf, als ik voor mijn kind geen ander middel weet. En wees er van verzekerd, dat ik niet eerst op het laatste oogenblik dit middel zal aanwenden.”

„Ik dank u voor deze toezegging, mijnheer Jagemann, en nu....”

Hij glimlachte.

De houtvester ging naar de deur en riep:

„Anna!”

Een oogenblik later trad zij langzaam en aarzelend binnen. Zij durfde Edmund niet aanzien.

„Zoo,” zeide de houtvester, en Edmund kon hem zijne diepe ontroering aanzien, „zoo, geeft elkander nu tot afscheid de hand, zooals het goede vrienden past.”

De graaf bood haar de hand.

„Het ga u wel, juffrouw Anna!”

Langzaam legde zij hare hand in de zijne.

„God behoede u, graaf!”

Er ontstond eene pauze. Geen van drieën was in staat te spreken.

De graaf nam het eerst weder het woord.

„Ik heb nog een verzoek aan u, juffrouw Anna. In den laatsten nacht heb ik nog de schets voltooid, waartoe gij en uw lied in het bosch mij hebben aangespoord. Doe mij het genoegen deze eenvoudige teekening van mij aan te nemen!”

Met die woorden bood hij haar de schets aan. Zij sloeg een blik er op, en een zacht rood kleurde eensklaps haar lief gezicht.

„Neem het van mij aan, juffrouw Anna,” verzocht Edmund nogmaals. „En als ik ver van u verwijderd ben, dan zal het kleine blad u herinneren aan dat, wat de gast in uw huis gedurende enkele dagen mocht zijn.”

Hij zweeg. In hare zacht bevende hand hield Anna de schets. Vragend sloeg zij den blik naar haar vader op.

„Behoud ze, mijn kind,” zeide Jagemann ernstig.

„En nu vaarwel," ging Edmund haastig voort, „en God behoede u en dit vredige huis! En al keer ik ook terug in de drukte en het gewoel der wereld, zoo neem ik toch ook eene herinnering mede aan dit rustige en vreedzame hoekje, zoo heerlijk en schoon, dat ze mij levenslang zal bijblijven. Al mogen ook tijd en ruimte ons scheiden, — uw beeld, juffrouw Anna, zal mij steeds voor den geest staan, het zal mij aansporen tot alles wat goed is en edel, en als ik eens in een groot werk slaag, dan zult gij aan dat slagen het grootste aandeel hebben! En hiermede Gode aanbevolen!"

De houtvester had zich afgewend; zacht trok Edmund het bevende meisje tot zich en drukte een kus op haar voorhoofd.

Daarop gaf hij den houtvester de hand.

„Ga heen in vrede, graaf," zeide deze, „en 't zal mij zeer verheugen, wanneer ge zonder wrok aan onze stille woning terugdenkt."

„Daarvan kunt ge verzekerd zijn."

„Vaarwel dan en God schenke u te aller tijd een opgeruimd gemoed!"

„En u beiden eveneens," antwoordde de graaf met warmte en trad naar buiten.

„Vaarwel, gezegend huis!" sprak hij fluisterend.

En nu aanvaardde hij met vasten stap zijn wandeltocht.

Op eenigen afstand, waar de weg eene bocht maakte, keerde hij zich om en wierp nog een laatsten blik op de houtvesterswoning. Daar zag hij voor een venster eene slanke, bevallige meisjesgestalte, die hem met een doek vaarwel toewuifde.

Hij stond een oogenblik stil en eene kushand vloog over en weer.

Daarop nog eenige passen — de bocht van den weg was bereikt en het vreedzame huis in het groen van het bosch verdwenen.

Zijne oogen werden vochtig: achter hem verzonk alles als in een droom, voor hem lag de wereld en het leven. — — — —

* * *

De tijd vervolgde zijn loop.

De nazomer was gekomen en in de groote centra der toeristen in Zwitserland heerschte het drukke, roerige internationale leven, dat zich daar gedurende het reisseizoen pleegt te ontwikkelen.

Onder de gasten, die in het prachtige hotel Axenstein aan het Vierwaldstätter-meer hun intrek hadden genomen, bevond zich ook graaf Edmund Altenhofen. Hij was echter niet als de andere vol goede luim en levende opgeruimdheid; een diepe ernst lag over zijn geheele wezen en het kwam zijn medegasten voor, alsof hij opzettelijk het luidruchtige en jachtende drijven der groote wereld vermeed. — — —

De groote wereld!

Ja, ze was ontegenzeglijk zoo geheel anders, dan het vreedzame houtvestershuis in de Märkische Heide te midden van zijne groene lieflijkheid en vertrouwelijkheid. En alleen met dit huis hielden de gedachten van den graaf zich voortdurend bezig, op dit huis had hij zijne zinnen gezet. Hij had beproefd zich te verstrooien. Doelloos had hij rondgereisd — niets kon hem boeien. Noch het schilderachtige hooggebergte van Salzkammergut met zijne lieflijke meren, noch de donkere wouden van Opper-Beieren, noch de gletschers in Tirol, noch de prachtige landschappen in Vorarlberg lieten hem rust vinden: overal drong zich midden in de treffende en bekoorlijke natuurtooneelen het ernstige groene vaderlandsche bosch en uit zijne groene omlijsting zagen twee groote, verwonderlijke kinderoogen hem weemoedig aan. —

Waarom m o e s t zij voor hem verloren zijn?

Duizend en nogmaals duizendmaal had hij zich die vraag gedaan; maar een antwoord daarop had hij niet kunnen vinden. Hoe velen toch waren er reeds uit zijn eigen en uit nog hoogere standen geweest, die zich een eenvoudig burgermeisje tot echtgenoote gekozen en daarmede het geluk in hun huis gebracht hadden! En waarom moet juist voor hem dat geluk niet bereikbaar zijn?

De oude man daarbuiten in zijne woning in het bosch had de zaak toch wel wat donker ingezien, toen hij beweerde, dat zijne dochter, het kind der Heide, niet in de paleizen der grooten be-

hoorde. Wie wilde haar den toegang verbieden, als hij, graaf Altenhofen, haar als zijn echtgenoote daarin binnenleidde?

Zijn hart trilde en popelde, als hij zich aan dergelijke gedachten overgaf. Moest hij den dwang, die Anna's vader hun met zijn verbod had opgelegd, zonder verschooning van zich werpen, en tegenover het vaderlijke „Ik wil niet!!" een beslissend „Wij willen wel!" stellen? Moest hij verzet en strijd in de vreedzame houtvesterswoning brengen? Neen, dat ging niet, daartoe was ze hem te lief geworden; aan hem zou de schuld niet liggen, als de vrede, dat onwaardeerbare geschenk des Hemels, in dat eenzame huis niet bewaard bleef!

Wilde hij haar dan opgeven? Voor altijd van haar afzien? Had hij 't niet reeds gedaan? Was de ydille niet ten einde?

Hij vond geen antwoord op deze vragen — noch ja! noch neen! Aan den tijd, den beste aller troosters, wilde hij het overlaten, het gepaste antwoord te vinden.

En zoolang dit niet gevonden was, had hij slechts één ding noodig: het moeilijkste ontegenzeggelijk, geduld — — —

Op den Axenstein had de graaf zijn omzwervingen eindelijk gestaakt; het was hem, als werkte de onvergelijkelijk schoone natuur verzachtend en bedarend op den storm in zijne ziel. Door de vensters zijner kamer had hij een allerprachtigst uitzicht op het meer en het gebergte: beneden in de diepte de schitterende oppervlakte der twee inhammen van het meer, en op den tegenoverliggenden oever, geweldige, zich steil op elkander stapelende berg- en rotsmassa's, waarboven de reusachtige, sombere Urirotstock hoog zijn kruin verhief.

Met geheel zijne ziel gaf hij zich over aan het genot van dit onvergelijkelijk schoone natuurtooneel. Hij wilde een schilderstuk in 't leven roepen, waarop hij dit landschap wedergaf. Doch zonderling, even dikwijls als hij ging zitten om te teekenen en schetsen te ontwerpen, even dikwijls verscheen voor zijn blik een eenzaam huis in een groen bosch, daarvoor eene kleine door het zachte maanlicht beschenen boschweide, en in 't midden daarvan een bekoorlijk, naar eene wonderlijke melodie een sierlijken dans uitvoerend jong meisje — — —

Gemelijk wierp hij dan teekenstift en schetsboek van zich.

„Er komt niets van te recht!" mompelde hij. „De heide en het bosch willen mij niet loslaten — goed! dan moeten ze mij maar vasthouden: ik schilder een ‚Heidesprookje'!"

Hij ontwierp de schets. Het potlood vloog over het papier. Eene boschweide in den maneschijn, zilverachtig licht daarboven zwevend, een peinzend meisjesgezicht tusschen boomen en struiken, zoo ongeveer zou het worden.

Eenige dagen hield hij zich in zijne kamer opgesloten; voor niemand was hij te zien of te spreken, en niemand liet hij een blik op zijne schets slaan.

Toen hij eindelijk uit zijne vrijwillig gekozen eenzaamheid weder te voorschijn kwam, plaagde men hem:

„Heeft de liefde u in hare boeien geslagen, beste graaf, dat ge ons allen zoo schuw ontwijkt?"

Een ernstige glimlach vloog over zijn gezicht.

„Neen," gaf hij ten antwoord, „ik zoek mijne ziel!"

Dat woord deed de ronde en van stonde aan hield het internationale gezelschap van het hotel hem voor een Duitschen droomer. — — —

Daar gewerd den graaf op zekeren dag een telegram, dat hem van uit Berlijn, waarheen het oorspronkelijk was geadresseerd, was nagezonden. Hij opende het en las:

„Kom terstond. Anna is stervend. De Hemel heeft een wonder gedaan: eene witte roos is rood geworden.

Jagemann."

Denzelfden dag nog reisde de graaf af met koortsige wangen en onstuimig kloppend hart.

* * *

Eene zwoele onweerslucht hing boven de Heide. Aan den horizon doorkliefden bliksemstralen de lucht en in de verte weerklonk het rollen van den donder. „Het onweder trekt hierheen!" verklaarde Jagemann, die in de deur stond en onderzoekend naar de

lucht zag. „Wij krijgen noodweer! Bindt het vee in de stallen behoorlijk vast, zoodat het zich niet kan losrukken en zorgt er voor, dat alle dakvensters goed gesloten zijn. Ga mee naar binnen, Anna!"

En zacht trok hij zijne naast hem staande dochter het huis in. Hij bracht haar naar de huiskamer en nam haar kopje tusschen zijne breede handen.

„Wel, kindje," vroeg hij schertsend, „zullen de wolkjes dan nooit van je voorhoofd verdwijnen?"

Zij maakte zacht zijne handen los.

„Zeker wel, vader!" antwoordde zij. „Wacht maar! Alles wil zijn tijd hebben."

„Maar 't duurt zoo lang...." glimlachte hij.

„Zoo lang, vader? Er zijn toch nog maar enkele weken verloopen, sedert.... sedert.... sedert dien dag...."

Zij stokte.

„Ik weet 't wel, lieveling, ik weet 't wel!"

Een felle bliksemstraal verlichtte het half donkere vertrek. Anna beefde van schrik.

„Wat ben je zenuwachtig, lief kind! Vroeger schrikte je nooit al onweerde het nog zoo hevig...."

„Vroeger? Neen.... vroeger deed ik 't niet, vader."

Met een bezorgden blik zag de houtvester zijne dochter aan.

„Je zult toch niet ziek worden, kind?"

„Neen, neen, vader! Wacht nog maar een paar weken, dan ben ik weer even vroolijk als de vogels daarbuiten in 't bosch. Laat mij nu gaan.... ik moet voor het avondeten zorgen."

Zij verliet het vertrek. Met ernstigen blik zag de houtvester de heengaande na. „Hm!" mompelde hij. „Zou de pijl toch dieper zitten dan ik vermoedde? Wat dan?"

Met groote schreden liep hij het vertrek op en neer.

„Ja, wat dan?" herhaalde hij. „Als zij eens ziek werd?"

Hij verzonk in diep gepeins en ook gedurende het avondeten, zijn praatuurtje, was hij stil en zwijgend. —

Het werd nacht.

Het onweder was nader gekomen. De hemel was eene donkere wolken-massa, telkens verlicht door blauwachtige bliksemstralen.

In een schier onafgebroken rollen rommelde de donder, en thans paarde zich daaraan het huilen en loeien van den losbarstenden storm: de oude boomen voor de eenzame houtvesterswoning kraakten en knarsten en het loof der takken druiste onheilspellend bij elke windvlaag.

Daar schoot eene gloeiende vuurmassa uit het wolkgevaarte omlaag — onmiddellijk gevolgd door een korten, daverenden slag — — —

Een oogenblik was het doodstil in huis, terwijl buiten de woedende storm de muren beukte — —

En eensklaps weerklonk een schrikwekkende kreet:

„Brand! Vader, Brand!"

In een oogwenk was de houtvester uit zijn bed en had hij de deur opengestooten. Een rood schijnsel lichtte hem tegen. Een dikke zwarte rook benam hem schier de ademhaling. Daar aan de overzijde was de slaapkamer zijner dochter —

„Anna, kind!" riep hij angstig, en de herculische man baande zich moedig een weg door de vlammen.

Hij stiet de deur van Anna's slaapkamer open. Een helle gloed sloeg hem tegemoet. En daar — een huivering doorliep de krachtige gestalte — daar op den grond lag zijn kind — —

Hij sprong naar haar toe, ondanks rook en vlammen. Hij moest over een balk stappen, dien de inslaande bliksem verbrijzeld had. Naast dezen balk lag Anna. Hij hief de bewustelooze op en bemerkte, dat zij hevig bloedde. Na haar haastig eene deken omgeslagen te hebben, baande hij zich opnieuw een doortocht door rook en vlammen.

Hij kwam gelukkig buiten met zijne zacht kermende dochter, en richtte zijne schreden naar den door het vuur gespaarden stal. Daar legde hij haar neder en wijdde haar zijne zorgen, terwijl zijn personeel al het mogelijke in 't werk stelde om den brand te blusschen en te redden, wat nog te redden was.

„Anna, mijn lief, mijn goed kind!" fluisterde hij.

Zij sloeg de oogen op.

„Wat is er, vader?" vroeg zij en zag om zich heen. „Waar ben ik?"

„Bij mij, lieveling! Wees maar niet bevreesd."

„Neen! Ik ben niet bevreesd. Maar het was verschrikkelijk zooeven, toen.... toen de vlammen...."

Zij kon niet voortgaan, krachteloos zonk haar hoofd achterover.

Daar bemerkte de houtvester, dat ter hoogte van de borst bloed door de kleeren zijner dochter drong. De sterke man beefde van ontsteltenis en beproefde het bloed te stelpen. En terwijl hij daarmede bezig was kwam hem eensklaps eene verwelkte, door bloed rood gekleurde roos, die eens wit geweest was, in handen; Anna moest ze op hare borst bewaard hebben.

Onthutst staarde de houtvester de roos aan.

„Wat is dat?" mompelde hij. „Is dat niet...."

Op dat oogenblik sloeg Anna de oogen weder op. Een zalig glimlachje verscheen op haar gezicht, toen zij de roos in haars vaders hand bemerkte.

„Ziet ge, vader," fluisterde zij nauw hoorbaar, „de staf van Tannhäuser begon eens te groenen, en deze roos.... is.... rood.... geworden.... door mijn harteblood!"

„Hoe kwam het toch? Hoe kwam het toch?" stamelde de houtvester.

„O vader, ik wilde.... weet u, de schets, welke mij Edmund.... de graaf, bedoel ik,.... ten geschenke heeft gegeven.... ik kon ze toch niet laten verbranden, mijn hart hing te veel er aan! Ik wilde ze redden, uit de commode nemen, waarin ze lag.... ik grijp toe, heb ze in handen.... daar.... stort de zolderbalk op mij neer, en toen.... toen werd alles donker om mij heen.... ik weet niets van wat er verder gebeurde! Maar de witte roos.... ziet ge, vader, die is rood geworden.... er geschieden nog wonderen...."

Pijnlijk getroffen zag de houtvester op zijne gewonde dochter neder.

„Ja, bij God," mompelde hij, „er geschieden nog wonderen! Een godsoordeel! En tegen een godsoordeel mogen wij menschen niet appelleeren. De graaf moet komen...."

Een matte glimlach gleed over Anna's bleek gezichtje.

„Ik dank u, goede, beste vader, ik dank u van harte! Maar hij moet spoed maken.... veel.... heel veel spoed.... de dooden, vader, de dooden hebben geene oogen meer om te zien...."

Alleen een smartelijke zucht kwam als antwoord over de lippen des houtvesters. En nog denzelfden nacht werd het telegram aan graaf Altenhofen afgezonden. —

Met een ernstig, plechtig zwijgen ontving Jagemann hem bij zijne aankomst.

„Waar is Anna?"

Sprakeloos nam de houtvester zijn gast bij de hand en opende de deur van een vertrek. In het midden, op een kleine verhooging stond eene doodkist, geheel bedolven onder het groen der Heide: dennen- en sparrentakken, roode ericabloemen en witte anemonen waren in kwistigen overvloed er overheen gestrooid en verborgen schier de tengere gestalte, die daaronder lag. Op het bleeke gezicht lag een vreedzame glimlach — op hare borst rustte, verwelkt en half ontbladerd, een roode roos, die hier en daar een kleine, witte vlek vertoonde.

Door het venster stroomde het gouden licht der zomerzon en hare stralen weefden een aureool om het hoofd der afgestorvene.

Een oogenblik stond de graaf roerloos als een steenen beeld. Hoewel door den inhoud van het telegram op het ergste voorbereid, had hij nu toch tijd noodig, om de vreeselijke waarheid tot zich te laten doordringen.

Eindelijk kwam er leven in de hooge gestalte. Hij beefde en wankelde, een onverstaanbaar schor geluid drong uit zijne borst, en daarop stortte hij, eer de houtvester hem kon opvangen, bewusteloos langs de baar neder.

* * *

Weken lang was de graaf na zijne terugkomst te Berlijn voor niemand zichtbaar, zelfs voor zijne beste vrienden niet. „Hij werkt aan een groot schilderij," ontvingen de belangstellenden van zijn knecht ten antwoord, „en wil onder geen voorwendsel gestoord worden." Men liet hem verder dan ook maar ongemoeid, en gedurende bijna den geheelen winter volhardde hij in zijne afzondering. Eerst toen de eerste warme lentedagen aanbraken, kwam hij weder te voorschijn. Zijne vrienden schrikten, toen zij hem

terugzagen: Dat was niet meer de opgeruimde, steeds goed geluimde bondgenoot van vroeger — dat was een hoogst ernstige man, die de grievendste smart en het bitterste leed moest doorstaan hebben.

„Zendt ge ook in op de aanstaande tentoonstelling?" vroeg hem op zekeren dag een zijner kennissen.

„Ja!"

„En welk stuk?"

„Ge zult het zien, beste vriend!"

De verwachtingen waren hoog gespannen; de belangstelling was algemeen om kennis te maken met het onderwerp, dat hem zoo lang in afzondering had kunnen houden, en toen de tentoonstelling eindelijk werd geopend, richtten zijne kennissen hunne schreden in de eerste plaats naar zijn doek.

Enkele dagen later hield de graaf reeds een dagblad in de hand, bij het lezen waarvan een weemoedige glimlach op zijn ernstig gelaat verscheen.

„Het belangwekkendste werk der tentoonstelling," zoo luidde het artikel van professor Beek, dunkt mij de inzending van graaf Altenhofen. ‚Heidesprookje' heeft hij het genoemd. Een eenvoudig onderwerp: een jong, nauwelijks den kinderschoenen ontwassen meisje danst in den maneschijn op een stille boschweide. Een reeds vaak behandeld onderwerp! zal men wellicht zeggen, Wel mogelijk; doch zooals hier, zoo is 't in ieder geval nog nooit behandeld. Niet altijd maakt het vinden van iets nieuws den kunstenaar, maar de gelukkige herschepping en behandeling van het oude, reeds bestaande maakt hem altijd. En zoo is het hier; hier spreekt een kunstenaar van groote kracht eene aangrijpende, diepen indruk makende taal tot den beschouwer. ‚Heidesprookje' is het beste des schilders. Licht en warmte zijn op onberispelijke wijze daarin uitgedrukt; een diep gevoel vol reine onschuld en eerbaarheid spreekt daaruit rechtstreeks tot het hart. Dit tooneel is niet enkel geschilderd, het is, wat meer zegt, in elk zijner bijzonderheden ook gevoeld, en wat nog meer beteekent ook: waar en natuurlijk gevoeld. Hier zijn niet alleen penseel en palet, eene buitengewone voorstellingsgave en eene schitterende techniek werkzaam geweest — hier is — laat het mij met een enkel woord zeggen! —

hier is meer dan dat alles: hier is ziel! En wat ik het vorig jaar nog als een wensch uitsprak, kan ik heden tot mijne blijdschap als werkelijkheid begroeten: Graaf Altenhofen heeft zijne ziel gevonden!"

Het blad viel den lezer uit de hand.

„Ik geloof wel, dat de knappe man gelijk heeft," sprak hij zacht.

Hij zweeg en peinzend volgde zijn blik de vlucht van een leeuwerik, die juichend en kwinkeleerend de lente begroette en hoog naar den blauwen voorjaarshemel opsteeg.

INHOUD.

De prijs van dit Maandwerk is per jaargang van 12 Nummers, die 5 Boekdeelen uitmaken, *f* 11,50. Afzonderlijke Nummers *f* 1,25.

